D. JUNII JUVENALIS

OPERA OMNIA.

VOL. II.

D. JUNII JUVENALIS
OPERA OMNIA

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

ET

VETERIS SCHOLIASTÆ

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1820.

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER TERTIUS.

SATIRA VII.

Et spes et ratio studiorum in Cæsare tantum:
Solus enim tristes hac tempestate Camœnas
Respexit, cum jam celebres, notique poëtæ

Et expectatio et modus studiorum duntaxat in Cæsare consistunt. *Unus etenim conjecit oculos in Musas hoc tempore afflictas, quando vates insignes et famosi jam niterentur* pretio *comparare balneum* apud *Gabios*, et *Romæ furnos: neque*

1-26 ejecti e 13. *Ut spes* 27. *Est spes* 60. 65. *Sed spes* 16. *tantum est* 10. 11. 16.—3 *noti celebresque* 11. 14-22. 24. 49. 55. 77.—5 *turpe alii fædumque* 16.

NOTÆ

1 *Et spes, et ratio*] Ad Telesinum Poëtam ait artes et studia Romæ a ceteris contemni, jacere, steriles esse: ab uno vero Cæsare foveri.

Cæsare] Quis ille, pugna non mediocris. Neronem intelligit vetus Schol. absurde quidem. Nervam, Trajanum, Adrianum alii volunt: certe aliis ego astipulor qui Domitianum. Nec vetat quod Sat. IV. salse prosciderit. Duo me movent; Paridis histrionis mentio in hac Satira; et quod Sueton. Domit. c. 9. testatur eum initio principatus liberalem, atque omnes circa se largissime prosecutum, &c. Adde Quintil. in Prol. l. IV. ubi Domitianum invocat velut maxime præsens ac propitium studiis numen. Quidni ergo Juvenalis pariter aut adulatus sit, aut quid ab Imperatore factum oporteret docuerit? At Sat. IV. mortuum illum indicat, et Sat. I. in fine mortuos se tantum aggredi profitetur. Scilicet vivum neminem expresso nomine exagitat, mutato vero, hoc liberius insectatur. Hanc porro Satiram primis Domitiani temporibus scriptam cum aliquibus crediderim. Sed quoniam ad Trajanum aut Adrianum etiam pervenisse dixi Juvenalem, et ab eo hic alterutrum merito laudari quibusdam videtur, rem in medio relinquimus, nec adversus illos pugnare libet.

3 *Respexit*] Consolatus est, adjuvit, erexit. Virgil. Eclog. I. 'Libertas, quæ sera tamen respexit inertem.'

Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent; nec fœdum alii, nec turpe putarent
Præcones fieri, cum, desertis Aganippes
Vallibus, esuriens migraret in atria Clio.
Nam, si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
Ostendatur, ames nomen victumque Machæræ,

pudendum nec indecorum ceteri arbitrarentur esse proclamatores, quando relictis Aganippes vallibus Clio famelica recederet in vestibula. Si enim in umbra Pieria quadrans tibi nullus exhibeatur, dilige appellationem et vitam Machæræ, atque

—6 *Aganipes* 18. 19. 21. 22. 60. 65.—8 *arca* pro *umbra* 10. 12. 14-17. 19. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. et *archa* 18. 20-24. 26. prob. Grang. ut sensus sit: si componis, ut ait ille, *carmina nullos referentia nummos.* Sed nostra lectio exquisitior est et venustior, illa scioli scholastici acumen sapit.—9 *victum*

NOTÆ

4 *Balneolum Gabiis, &c.*] Ad vilia quæque ministeria paupertate adigerentur: atque adeo balneariam aut furnariam exercerent, aut certe balneatoribus ac furnariis operam locarent suam: sicut victus habendi causa Cleanthes pridem noctu aquam hauriebat hortulano, pistori vero seu mulieri cuidam farinas pinsebat; ut interdiu Philosophiæ vacaret. Diogen. Laërt. l. VII.

Gabiis] In hoc Volscorum oppido, ad viam Prænestinam sito. Vide Sat. III. vs. 192. et Sat. VI. vs. 56.

6 *Desertis Aganippes vallibus*] Abjecto literarum studio, et Musis valere jussis.

Aganippes] Apollini Musisque sacer locus in Bœotia, vel fons Permessi fluminis. Vetus Schol. Erat et mons ibidem ejusdem nominis: quo videtur Juvenalis respexisse, quod ait, *vallibus.*

7 *In atria*] Fiebat custos atriensis et ostiarius qui Poëta erat antea: vel ibi stipem, victum, sportulas emendicabat. Forte et designantur atria Licinii in foro sita, ubi fiebant auctiones, et quo proinde ad eas præcones conveniébant. Cic. pro Quintio, n. 12. 'Tollitur ab atriis Liciniis atque a præconum consessu in Galliam Nævius.' Et n. 25. 'Ab atriis Liciniis suos necessarios corrogat.' Idem I. contra Rullum n. 7. 'Ut in atriis auctionariis potius quam in triviis et compitis auctionentur.'

Clio] E Musis una ἀπὸ τοῦ κλέους dicta, id est, a gloria, quam viris fortibus procurat per historias, quibus illa scribendis præest. Hic ponitur pro quolibet studioso et literato.

8 *Nam si Pieria quadrans, &c.*] Si per literas et eruditionem nihil lucri obveniat, aliunde victum quærito et e qualibet arte humili.

Pieria] 'Locus erat ad radices Olympi montis in Thessalia, cui nomen dedit Vates Pierus, qui primus sacrificasse dicitur Musis, quæ Pierides inde vocatæ sunt.' Vetus Schol. Vide quæ ad Sat. IV. vs. 36.

Quadrans] Nummus, pecunia. Vide Sat. I. vs. 121. et Sat. VI. vs. 447.

In umbra] Alii Codices habent, *in arca.*

9 *Ames nomen victumque Machæræ*] Ama et sequere victum et institutum Macheræ, et sicut ille, præco fias.

Et vendas potius, commissa quod auctio vendit
Stantibus, œnophorum, tripodas, armaria, cistas,
Alcyonem Bacchi, Thebas et Terea Fausti.
Hoc satius, quam si dicas sub judice, Vidi,
Quod non vidisti. Faciant equites Asiani,
Quanquam et Cappadoces faciant, equitesque Bithyni,
Altera quos nudo traducit Gallia talo.

venumda potius quod astantibus venumdat auctio tradita, vas vinarium, tripodes, armariola, capsas. Alcithoën Paccii, Thebaida atque Tereum Fausti. Id melius quam si coram judice affirmes, aspexi, quod non aspexisti: quamvis hoc agant Equites ex Asia, item Cappadoces agant, et Equites e Bithynia, quos denudato calcaneo transmisit altera Gallia. Attamen nullus deinceps adigetur sustinere laborem Musis

nomenque 16. 21. *Machætæ* 48. *Maceræ* 21. 22.—10 *commista* 45. *actio* 21. 22. —11 *tripodas* pro *tripodes* revocavi ex 20. 23. 24.—12 v. Excurs. ad h. l.— 13 *Hæc* 11. 45.—15 *et* abest ab 46. 47. 48. Prima syll. voc. *Bithyni* anceps est, ut multæ aliæ, h. l. brevis, at longa inf. x. 162. *Britani* 19.—16 *udo* 48. *traducat* 73. *traduxit* forte rectius. *Gallica* conj. quidam, quod perperam

NOTÆ

10 *Commissa auctio*] Vendendi cura et provincia tibi commissa a Magistratu, et a dominis rerum venalium.

11 *Stantibus*] Circumstanti ad emendum turbæ et licitanti.

Tripodas] Vel mensas, vel ænea vasa ad calefaciendam aquam.

Armaria] Forte, pluteos in quibus libri reponuntur.

12 *Alcyonem Bacchi*] Vulgo, *Alcithoën Pacci*, &c. *Nomina fabularum, aut malorum Poëtarum qui eas scripserunt.* Vetus Schol. Porro magna legendi varietas eo loci. Vetus Schol. habet *Alcitheon*, nec explicat amplius. Alii, *Alcinoum:* alii, *Alcinoën:* plures *Alcyonem Bacchi* legunt. De *Alcithoë* muliere Thebana, quæ, contemtis Orgiis Bacchi, in vespertilionem ab eo mutata est, Ovid. Metamorph. IV. Fab. 1. 7. 12. De *Alcyone* vero Neptuni filia, Ceycis uxore, in avem sui nominis conversa, idem, Met. II. Fab. 10. De *Alcinoo* Homer. Odyss. VII. Virgil. Georg. I. Ovid. &c. *Alcinoë* denique, quæ *Alcyone*, Pleiadum una extitit.

Thebas et Terea Fausti] Tragœdiam aliquam de Thebarum Regibus, Laio, Œdipo, &c. Vel de Tereo, de quo Satira præcedenti sub finem. *Fausti*, poëtastri cujuspiam.

13 *Dicas sub judice, Vidi, &c.*] Falsus testis existas, et perjuriis vitam sustentes, rem augeas, forte et Censum Equestrem nanciscaris, ut alii nonnulli.

14 *Faciant Equites Asiani*] His enimvero liceat esse sceleratis, qui e servis Equites fiunt. Vide Pers. Sat. v. vs. 79. et seq. et quæ nos ibidem annotavimus.

Equites Asiani] Equites Romani jam, at servi pridem ex Asia traducti.

15 *Cappadoces*] Ex ea Asiæ Regione, quæ Galatiam inter et Armeniam posita est. Proverb. apud Suid. τρία κάππα κάκιστα: *Pessima Cappa tria hæc;* nimirum Cappadocia, Cilicia, Creta.

Bithyni] Ex ea pariter Asiæ Minoris parte, quæ Pontum attingit.

16 *Altera Gallia*] Galatia, vel Gallo-Græcia, quæ e Græcis mixta et re-

Nemo tamen studiis indignum ferre laborem
Cogetur posthac, nectit quicumque canoris
Eloquium vocale modis, laurumque momordit.
Hoc agite, o juvenes: circumspicit, et stimulat vos,
Materiamque sibi Ducis indulgentia quærit.
Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur: lignorum aliquid posce ocyus, et, quæ
Componis, dona Veneris, Thelesine, marito;

indecorum, quisquis sonantem facundiam jungit argutis numeris, atque lauream apprehendit. Illud suscipite, o adolescentes: benignitas Principis circum intuetur, ac vos incitat, et sibi poscit materiam. Si ex alia parte credis sperandum tuis rebus columen aliquod, ac propterea repletur papyrus codicis flavi, quære citius ligna quædam, o Telesine, et Veneris conjugi trade quæ scribis, vel include, atque abjectos

probavit Rigalt. coll. Gloss. antt. *Galliculæ*, τροχάδες.—18 *post hæc* 16. 21. 22. 24.—19 *nodis* 16. *laurusque* 12.—20 *Huc agite* quidam, non improb. Lubino, ut sensus sit: huc vos ad Imperatorem unum, vestrum patronum, conferte, et laborem impendite studiis. *o* abest ab 27. 47. 48. 58. *nos* 14. 17. 18. 19. a m. sec. 21. 22. 23. 27. 45. 46. 47. 58.—22 *expectanda* pro *spectanda* restitui ex 10. 11. 14-19. a m. sec. 20-25. 45. 50. 55. 56. 57. 60-63. 65-69. 71-77. 81.—23 *crocea not. tabella* 75. *crocea membrana tabella* legisse videtur Casuab. ad Pers. III. 10.—24 *aliquid poscas tibi, jamque* 12. *qua* 77. *ocyus* vulgo scribitur. Sed est Gr. ὠκίων, ὤκιστος, ὤκιστα.—25 *Conscribis* 7. 10. 12. 14. 16-19. a m. sec. 20. a m. pr. 22. 23. 24. 45. sed interpretamentum seu glossam redo-

NOTÆ

liquiis Gallorum, qui Brenno duce vastarunt Græciam, mox Orientem secuti in media Asiæ parte consederunt: teste Floro, II. 11.

Nudo traducit Gallia talo] Pedibus nudis et albis, more pauperum, et mancipiorum venalium ac transmarinorum. Vide Sat. I. vs. 3.

17 *Nemo tamen studiis, &c.*] Studiosorum nemo deinceps inopia conflictabitur: nemo literatus furnos aut balnea conducere, aut victus causa vile opus moliri cogetur, Cæsare jam respiciente.

19 *Laurumque momordit*] Verus ac bonus Poëta, qui victor fuerit coronatus lauro Apollini sacra: vel qui tali gloria dignum se probaverit: vel δαφνηφάγος, et hinc afflatus numine Apollinis. Vide Cœl. Rhodig. v. 7.

21 *Materiamque ducis, &c.*] Exercendæ munificentiæ dignam quærit occasionem Cæsar, adeoque eximiæ tantum eruditionis viros et ingenii non mediocris Poëtas investigat.

22 *Aliunde*] Quam a Cæsare.

23 *Atque ideo croceæ membrana, &c.*] Libros scribis operose.

Croceæ membrana tabellæ] Vide quæ ad Persii Sat. III. vs. 10.

24 *Lignorum aliquid posce*] Quibus accenso igne libellos inutiles consumas, nec perdas amplius oleum et operam.

25 *Veneris Thelesine marito*] Vulcano ignis præsidi. Plaut. Amphitrion. Scen. I. 'Quo ambulas tu, qui Vulcanum in cornu Conclusum geris?' Id est, qui laterna facem accensam portas.

Aut clude, et positos tinea pertunde libellos.
Frange miser calamos, vigilataque prælia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cella,
Ut dignus venias hederis, et imagine macra.
Spes nulla ulterior: didicit jam dives avarus
Tantum admirari, tantum laudare disertos,
Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas
Et pelagi patiens, et cassidis, atque ligonis.
Tædia tunc subeunt animos, tunc seque, suamque

commentarios blattis vellica. Infelix rumpe pennas et elucubratas pugnas oblitera, qui exiguo in conclavi grandes versus condis ut merearis hederam ac effigiem macilentam. Nihil ultra expectandum. Nunc enim *opulentus parcus assuevit duntaxat mirari, duntaxat encomiis facundos extollere; sicut juvenes volucrem Junonis. At elabitur ætas* apta *sustinere et mare, et galeam, et bipalium: tum* vero *fastidia men-*

let. *Telesinæ* 21. 54. *Telesine* 22.—26 abest ab 77. *claude* 10. 14. 15. 16. 18. 19. 20. 25. 45-50. 54-60. 64. 65. Cf. ad III. 19.—27 *calamum* 13. *vigilanti* 21.—28 *Quid* 18. *Quæ* 17. *sella* malebat Vales. in Valesianis p. 181. ubi monet, honestiores olim Romæ in lectulis, tenuiores in sellis sedentes scripsisse.—30 *didicit nam* 13. 22. 23. 25. 27. 46-50. 55-60. 64. 65. 69. *nam didicit* 16. *didicit nunc* 24.—32 *si defluit ætas* conj. Schrader.—34 *Tedia* 60. 64. *nunc*

NOTÆ

26 *Tinea pertunde libellos*] Id est, tineis ac vermibus pertundendos et absumendos permitte.

27 *Frange miser calamos*] Martial. Epig. IX. 75. ‘Frange leves calamos, et scinde Thalia libellos, Si dare sutori calceus ista potest.’

Vigilata prælia] Carmina quæ vigilando elaborasti ad bellatorum gloriam, &c.

28 *Qui facis in parva, &c.*] Tu Poëta sublimis at inops, et in angusta cella habitans.

29 *Hederis*] Corona ex hedera quæ Poëtis eximiis et victoribus dari consueverat. Virgil. Eclog. VII. ‘Pastores hedera crescentem ornate Poëtam.’

Imagine macra] Statua tibi erigenda apud Apollinem Palatinum, qua tu adumbreris chartis impallescens, et labore studioque pertinaci et improbo macer factus. Vide quæ sunt notanda ad Pers. Prolog. vs. 5.

31 *Tantum admirari*] Et nihil largiri.

32 *Ut pueri Junonis avem*] Pavonem; cujus cauda Argi oculis exornata a Junone, teste Ovid. Met. I. Fab. 12. Pavonis autem caudæ tot luminibus fulgenti laudes quidem pueri tribuunt; at nedum quid aliud conferant, imo, si possint, pennas detrahunt.

Defluit ætas, &c.] Sensim transit ætas juvenilis idonea variis laboribus, ut Agriculturæ, Militiæ, negotiationi apud transmarinas gentes.

34 *Tunc seque, suamque Terpsichoren, &c.*] Eruditi senio et inopia oppressi dolent se Musis sterilibus juventutem dedisse, vellentque aliis artibus ætatem impendisse, e quibus lucrum provenisset, et senectuti ac infirmitati præsidium.

Terpsichoren odit facunda et nuda senectus.
Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iste,
Quem colis, et Musarum, et Apollinis æde relicta.
Ipse facit versus, atque uni cedit Homero
Propter mille annos; et, si dulcedine famæ

tem penetrant, tum senecta eloquens ac denudata et se et suam Terpsichoren detestatur. Jam audi astus, ut nihil tibi tribuat is *quem observas. Et Musarum et Phœbi dimisso templo, ipse condit carmina, et Homero soli concedit ob annos millenos.*

subeunt 13. 20. 22. *nunc....nunc* 17.—35 *Terpsicorem* 45. 57. *Terpsicoren* 17. 18. 19. 23. *Thersicorem* 24. *Tersicorem* 27. 46. 47. *Tersicoren* 14. 16. 21. 22. 58. *facundia* 13. 23. *ac nuda* 24.—36-44 absunt ab 13. *nunc* pro *tunc* revocavi ex 14-20. 25-27. 45-50. 56-63. 65-74. 77. *Aspice nunc artes* malebat Schrader. *tibi quid* 16. *nec quid* 19. *quod* 45.—37 Alii aliter interpungunt. Pro *relicta* forte legendum *rejecta*, ut sensus sit is, quem nonnulli ex recepta lectione eliciunt, contemto judicio doctorum hominum cet.; vel *receptus*, ut poëta significet, patronum, quamvis invita Minerva versus faciat, tamen receptum esse in numerum doctorum, quibus imagines dedicatæ sint ac statuæ in templis Musarum et Apollinis, ex pravo illius ætatis judicio, quod hunc honorem et indignis et dignis, quin illis sæpius quam his, deferebat.—39 *sed si* 16. *at si* 15. 21. a m. sec. 24. 25. 45. 49. 50. 54-57. 59-63. 65-69. 71-74. *aut si* 10.

NOTÆ

35 *Terpsichoren*] Musarum hæc una est, dicta quod oblectet choreas, nimirum per citharam, cujus inventrix habetur. Τέρψις, *delectatio*, et χόρος.

36 *Accipe nunc artes*] Audi jam quantis artibus illudant Poëtis divites Patroni, ne quid opis et pecuniæ illis impertiantur.

37 *Et Musarum et Apollinis, &c.*] Hæc jungunt alii cum præcedentibus, alii cum sequentibus.

Musarum et Apollinis æde] Ædem Musis extruxit Martius Philippus; Apollini in suo Palatio Augustus Cæsar; teste Sueton. Octav. August. c. 29.

38 *Ipse facit versus*] Patronus dives Poëtarum versibus indigere se negat ipse meliores faciens, suo quidem judicio. Hinc ille sumit ansam et occasionem nihil nummorum colentibus se bonis Vatibus dandi: aut certe versus eorum laudabiles suis qualibuscumque versibus compensat tantum. Ad rem facit quod Macrob. Saturnal. II. 4. refert de Augusto, qui Græculo cuidam Epigrammatium sibi frequenter offerenti reddidit Epigramma; at paucos denarios callide statim porrigenti summam ingentem numerari jussit.

Homero] Vide Satir. VI. vs. 437.

39 *Propter mille annos*] Ob antiquitatem duntaxat: cætera non concessurus; adeo fatuus est. De Homeri ætate apud Auctores non convenit. Vetus autem Scholiastes hic ita loquitur: 'dinumerato fortasse tempore ad ætatem usque suam, Poëta dixit mille annos fluxisse ab Homero, qui fuit annis ante urbem conditam centum et sexaginta, post Ilium captum ducentis sexaginta.'

Si dulcedine famæ succensus recites] Si famæ tantum et honoris captandi causa versus facis.

Succensus recites, Maculonus commodat ædes.
Hæc longe ferrata domus servire jubetur,
In qua solicitas imitatur janua portas.
Scit dare libertos extrema in parte sedentes
Ordinis, et magnas comitum disponere voces.
Nemo dabit regum, quanti subsellia constent,
Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
Quæque reportandis posita est orchestra cathedris.

Quod si recites provocatus existimationis suavitate, domum dabit mutuo Maculonus, ædesque valde ferro munitas imperabit esse utiles, in quibus ostium æmulatur fores anxias. Novit suppeditare libertos in ultima sedium collocatos serie, atque altas asseclarum procurabit acclamationes. At *patronorum nemo tribuet, quanti conduxeris scamna, et gradus tignis pretio comparatis sustentatos, et orchestram sedi-*

17-20. 22. 23. 27. 46. 47. 48. 58. 64. Non male!—40 *Incensus* 24. *Contentus* 23. *recitet* perperam, ni fallor, emend. Lindenbrog. et Schrader. *Maculonus* restitui ex 10. 11. 17-24. a m. sec. 25. 27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 73. *Maculonis* 1. 12. 14. 15. 16. 24. a m. pr. 26. 56. 70. 74-77. 82. Vetus scholion est: *alii, sordidas ædes; alii, pictas.* Ad quam glossam Schurzfl. ingeniose hæc notavit: '*Maculatas* forte legit, si recte emendatus est. Pithœus edidit, *Alii sordibus dixit, alii pictas.* Possis etiam *illitas sordibus.* Emblema vermiculatum alii, puto, ceperunt *maculas*, et exposuerunt *pictas*. Cf. Casaub. ad Theophr. p. 173.'—41 abest ab 11. *Ac* 10. 14. 15. 17-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74.—42 *mutatur* 46. 47.—45 *quantum* 13. *constant* 11-22. 24.—46 *anabatra* 17. 19. 21. 22. 49. *anabrata* 13. 20. *anabratha* 14. *anabactra* 23. *anabetra* 75. *anabæthra* 76. *anabethra* legit Vales. in Valesianis p. 208. Sed Gr. ἀνάβαθρα dicuntur, et recte Schol. vetus, cujus glossa ad hoc verbum, non ad *subsellia* spectat: 'A Græco tractum, i. e. subsellia, super quæ altius sedeatur,

NOTÆ

40 *Recites*] Recitandi consuetudinem et apparatum olim sane magnum explicabimus ad Pers. Satir. vs. 15. et seq.

Maculonus] Dives quidam, ut ille Fronto, de quo Satir. I. vs. 12.

Commodat ædes] At ceteras impensas minime suppeditabit.

41 *Ferrata domus*] Ad exhibendam opulentiam, ornata ferro et ære janua. Plin. XXXIV. 3. refert Carvilium Quæstorem inter alia crimina Camillo objecisse, quod ærata ostia in domo haberet.

Servire jubetur] Uti jubet ad recitandum.

42 *Solicitas portas*] Urbis portas belli tempore, et in metu hostili.

43 *Dare libertos*] Qui applaudant: et clientes qui acclament.

45 *Regum*] Optimatum et divitum.

Quanti subsellia constent, &c.] Sumtus factos conducendis et disponendis subselliis, et auditorio præparando, nemo compensabit.

46 *Anabathra*] ἀναβαίνω, *ascendo*; ἀνάβαθρον, scala, pulpitum, subsellium.

47 *Reportandis*] Quæ conducuntur, ad tempus elocata reportari necesse est, et pretium solvi ex convento.

Orchestra] Metonymia. Tabulata. Vide Satir. III. vs. 178.

Nos tamen hoc agimus, tenuique in pulvere sulcos
Ducimus, et littus sterili versamus aratro.
Nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi
Consuetudo mali: tenet insanabile multos
Scribendi cacoëthes, et ægro in corde senescit.
Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
Communi feriat carmen triviale moneta,

bus remittendis contextam. Attamen nos id molimur, et pulverem exiguum sulcamus, ac ripam infructuoso vertimus aratro. Etenim si recedas, vinculis coërcet mos vitii cupidi; plurimos occupat immedicabilis scribendi consuetudo prava, atque in mente male affecta inveterascit. At Poëtam eximium, qui non habeat ingenium vulgare, qui commune nihil proferre assueverit, quique nota publica non percutiat

gradus superiores scansiles.'—48 abest ab 22., et 48. 49. ab 13.—49 *hoc* pro *et* 22. *sterilique in pulvere sulcos Ducimus, et littus tenui versamus aratro* 11. quæ lectio valde arridebat Schurzfl. qui allusum putabat ad Virgilianum *in tenui labor* Georg. IV. 6. *tenui* pro *sterili* 27. 46-50. 54. 55. 57. 58. 61-67. 71-74. *sterili littus* 15.—50 *Sed si* 13.—51 *Consueto* 14. *insatiabile* 13. 24.—52 *cachoëtos* 27. 48. *cachetos* 47. *cacohethes* 49. 55. *cacethos* 23. *caceles* 19. *chachetes* 24. *cachetes* 10. 15. 16. 20. 21. 22. 48. *cachoëtes* 17. *cathetes* 12. 13. *catethes* 11. *cathecos* 45. *cacoëthos* legendum putabat Ascens. *et in ægro* 19. *atque ægro* 20. *ægroque* 11. 12. 13. 18. 21. 23. 24. 45. *ægre* reponendum esse non dubitabat Græv. ut sensus esset: difficulter, et vix unquam scribendi carmina cupiditas expellitur. Sed vulgata lectio haud dubie præstat.—55 *faciat* 16.—56

NOTÆ

48 *Nos tamen hoc agimus. &c.*] Nihilo segnius laboramus, quam si magna spes emolumenti incitaret.

In pulvere sulcos ducimus] Proverbium. Id est, inutiliter defatigamur versus condendo, perinde ac si arenosum littus ac sterile solum araremus.

50 *Si discedas*] Si velis ac tentes discedere a mala consuetudine.

Ambitiosi consuetudo mali] Ambitio honoris, gloriæ cupiditas, quæ te ad scribendum impellit.

52 *Cacoëthes*] Apud Medicos est ulceris genus curatu difficile. Cornel. Cels. l. v. ubi de carcinom. Plin. XXII. 25. &c. alibi, &c. Metaphorice est scribendi libido. Κακὸν *malum*, ἔθος *mos* et *consuetudo*, ἦθος, *indoles*.

Senescit] Diuturnitate invalescit, unde et fit insanabile.

53 *Vatem egregium*] Horat. Satir. l. I. 4. vs. 43. 'Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.'

Vena] Facultas Poëtica. Horat. ad Pison. vs. 409. 'Ego nec studium sine divite vena, Nec rude quid prosit video ingenium.'

54 *Expositum*] Abjectum, vile, cuivis notum, pervium, facile.

55 *Carmen triviale*] Inconditum, plebeium. Virgil. Eclog. III. 'Non tu in triviis, indocte, solebas Stridenti miserum stipula disperdere carmen?' In compitis mali Poëtæ sua carmina recitare et venditare consueverant.

Communi feriat moneta] Stylo vulgari, plebeio, rudi, inconcinno, scri-

Hunc, qualem nequeo monstrare, et sentio tantum,
Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
Impatiens, cupidus sylvarum, aptusque bibendis
Fontibus Aonidum. Neque enim cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque

versus e trivio, istum qualem ostendere non possum et percipio duntaxat, præstat mens solicitudinis expers, amans nemorum, atque idonea potandis Aonidum aquis. Etenim inopia sapiens, et carens pecunia, qua noctu atque interdiu corpus indiget, nequit canere in spelunca Pieria. Sutiatus est Horatius, quoties ait, Euhoë.

Nunc 18. 21. a m. pr. *nescio* 27. 46-49. 54-58. 64. non improb. Maittario, ut syll. *ne* corripiatur ante literam *s* liquescentem, vel antipodia admittatur.—59 *nec* 16. 21.—60 *thyrsumque* 1. 18. 23. a m. sec. 45. *sana* plerique libri, quos secutus sum, 10. 11. 15. 17. 19-27. 45-50. 54-69. 71-74. forte et vetus Schol. qui ita h. l. interpretatur: 'Insanire pauper non potest aut moveri ad scribendum, quia familiaribus rebus consulere cogitur: dicunt nam, nisi insanum, poëtam esse non posse.' *sæva* 7. 14. 16. 18. 21. ad marg. 29. prava, sed facili aberratione. *mæsta* 12. 13. 70. 75. 76. 77. 82. quæ indocti hominis emendatio esse videtur.—61 *inops, nocteque* 27. 46. 47.—62 *Oratius*

NOTÆ

bens. Metaphora a moneta, quæ nota signatur omnibus perspecta, usitata, semperque simili. Horat. ad Pison. vs. 58. 'Licuit semperque licebit Signatum præsente nota producere nomen.' Apuleius I. Apol. Græcas voces ait a se Latina moneta percussas.

56 *Sentio tantum*] Concipio mente, intelligo, qualis sit et esse debeat Vates ille egregius, vix autem verbis adumbrare queo.

58 *Cupidus sylvarum*] Horat. Epist. II. 2. 'Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes, Rite cliens Bacchi somno gaudentis et umbra.' Ovid. 'Carmina secessum scribentis et otia quærunt.'

Aptusque bibendis fontibus Aonidum] Mens enim nisi fit expers curarum, non afflatur numine Musarum et Apollinis; id est, nobile carmen nullum concipit aut parit. Vide Pers. Prolog. vs. 1.

59 *Aonidum*] Musarum, quibus in Aonia Bœotiæ regione sacra quædam loca, fons Hippocrene, mons Helicon, seu Aganippe. Vide supra vs. 6.

Cantare sub antro Pierio] Dignum aliquid Musis et Phœbo promere.

60 *Pierio*] Vide supra vs. 8.

Thyrsumve potest contingere] Bacchi patrocinium mereri, censeri inter veros Poëtas, adeoque esse rite cliens Bacchi, ut ait Horat. Epist. II. 2. mox cit. Poëticum furorem concipere, instar Bacchantium armatarum thyrso, id est, hasta pampinis involuta.

Sana] Sui compos, sobria, non furens. Horat. ad Pison. vs. 296. 'Excludit sanos Helicone Poëtas Democritus.'

61 *Æris*] Plin. XVIII. 3. 'Servius Rex,' inquit, 'ovium boumque effigie primus æs signavit.' Et XXXIII. 3. 'Servius Rex primus signavit æs. Antea rudi usos Romæ Timæus tradit. Signatum est nota pecudum: unde et pecunia appellata,' &c. Ma-

Corpus eget: satur est, cum dicit Horatius, Euœ!
Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
Vexant, et dominis Cirrhæ Nysæque feruntur
Pectora vestra, duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
Attonitæ, currus, et equos, faciesque Deorum

Ecquis locus ingenio, nisi quando noster animus duplicis haud patiens solicitudinis, torquet se versibus tantum, ac duobus magistris Cirrhæ et Nysæ abripitur. Summi ingenii neque de comparando stragulo stupentis molitio est, intueri currus et equos et vultus Deorum, et quæ Erynnis Rutulum perturbet. Etenim si Maro egeat

13. 22. 23. 24. v. Excurs. ad h. l.—63 *ingenuo* 16.—64 *Nisæ Cyrræque* 24. *Cyrrhæ* in plerisque edd. etiam Hennin. et *Nisæque* in quibusdam legitur. Sed Κίῤῥα et Νύσα dicuntur.—65 *Pectora nostra* 7. 10. 14. 15. 16. 19. 23. 24. a m. sec. 25. 26. 45. 49. 50. 54-69. 71-74. 77. Non male, ut et *nos* sup. vs. 48. Sed bene etiam τὸ *vestra*, ut Juvenalis poëtas alloquatur. *vestrum* 22. *voces* pro *curas* 27. 46. 47. 48.—68 *rutilum* 13. *confundit* 15. *confudit* 11. 16. *Erin-*

NOTÆ

crob. Saturn. I. 7. Æs a Jano refert signatum ex una parte, capite Saturni, ex altera, navi, qua ille ad eum pervectus fuerat. Unde ludentes pueri denarios in sublime jactantes, caput, aut, navim, exclamant; lusu teste vetustatis. Vide et Alex. ab Alex. IV. 15. et 24.

62 *Corpus eget*] Ad comparandum victum a vestitum.

Euœ] Vox qua bacchantes furentes utebantur. Horat. l. II. Ode 19. 'Euœ, recenti mens trepidat metu, Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur. Euœ, parce Liber, Parce, gravi metuende thyrso.' Quod egregium carmen dum Horatius fundebat, satur erat.

63 *Quis locus ingenio*] Exercendo, et promendæ industriæ ac venæ diviti.

Se carmine solo vexant] Nisi cum uni vacatur Poëticæ studio.

64 *Et dominis Cirrhæ Nysæque feruntur*] Instinctu et afflatu Apollinis et Bacchi.

Cirrhæ] Urbs erat ad radicem Parnassi montis, Phœbi Sacris et cultu nominata. Martial. l. I. Epig. 77. ad Flaccum. 'Quid tibi cum Cirrha? Quid cum Permessidis unda? Romanum propius divitiusque forum est.'

Nysæ] Urbs Arabiæ, apud quam Bacchus a Nymphis educatus dicitur, indeque vocatus Dionysius. Est et *Nysa* mons ac civitas in India ab eodem Baccho extructa, teste Strab. l. XV. Hoc etiam nomine appellantur aliæ quædam urbes in diversis regionibus, ubi colitur Liber pater, eidemque sacer unus e Parnassi verticibus *Nysa* quoque dictus. Vide Diodor. Sicul. IV. 5. et V. 1. Martial. l. IV. Epigram. 44. 'Hæc juga, quam Nysæ colles, plus Bacchus amavit.'

65 *Duas non admittentia curas*] Hinc rei domesticæ et victus conquirendi; illinc Poëtices, studii literarum, et elaborandi carminis.

67 *Attonitæ*] Valde solicitæ unde comparare queat cibos et vestimenta, aliaque necessaria ad victum.

Currus et equos, &c.] Ingeniosa mente complecti et nobili versu describere Deorum actiones et majestatem: ut facit Virgilius in Æneide passim.

Aspicere, et qualis Rutulum confundat Erinnys.
Nam si Virgilio puer, et tolerabile deesset
Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri:
Surda nihil gemeret grave buccina. Poscimus, ut sit
Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,

famulo et qualicumque domo, cuncti serpentes elaberentur e capillis: tuba rauca nihil grande streperet. Petimus ut cothurno veterum inferior non sit Rubrenus

nis 23. *Erinis* 24. 45. *Erynnis* 27. et al. Sed 'Ερινὺς dicitur.—69 *desit* 10. 11. 14-18. a m. sec. 19. 20. 22. 23. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Emendatio scholasticorum, metro timentium.—70 *hydræ* 77.—71-95 ejecti e 13. exceptis vss. 74. 75. 76. et 81. qui post vs. 97. leguntur. *bucina* 17. 20. 21. 22. quæ scriptura rectior est, sed in optimis codd. non reperitur.—72 *Rubeus* 16. *Rubienus* 24. *Rabienus Lappa* conj. Dorleans, ut designetur poëta quidam, qui propter amarulentum ingenium *Rabienus*, et *Lappa* ob mordacitatem dictus sit.

NOTÆ

68 *Qualis Rutulum confundat Erinnys*] Recte depingere Alecto Furiam Rutulorum Regem Turnum terrore complentem, serentemque bella Trojanos inter et Latinos. Quod belle exequitur Virgil. Æneid. VII.

Rutulum] Vide Sat. VI. 636.

Erinnys] Ita vocatur Furia, quod ἐῤῥει τὸν νοῦν, *corrumpat mentem*; vel, ut aiunt quidam, ἐρύει, id est, *trahat*, *distrahat*: quæ si valeret etymologia; scribendum foret *Erynnis*. Triplex autem numeratur, Alecto, Tisiphone, Megæra. Et his angues pro capillis affingunt Poëtæ: unde mox noster ait cum Virgilio, *caderent a crinibus hydri*.

70 *Caderent omnes a crinibus hydri*] Alludit ad Virgilii versus Æneid. VII. mox citandos. Sensus est: omnis illa vis Poëtica, et majestas carminis Virgilio excideret et periret, si necessariis victui caruisset. Talis enim solicitudo mentem distrahit, ingeniumque enervat. Virgil. Æneid. VII. sic habet. 'Luctificam Alecto dirarum ab sede Sororum Infernisque ciet tenebris; cui tristia bella, Iræque, insidiæque, et crimina noxia cordi,' &c. Et post. 'Talibus Alecto dictis exarsit in iras. At juveni oranti subitus tremor occupat artus; Deriguere oculi: tot Erinnys sibilat hydris —— et geminos erexit crinibus angues Verbereque insonuit,' &c.

Hydri] *Hydrus*, vel, *hydra*, serpens aquaticus.

71 *Surda nihil gemeret grave buccina*] Id est, nihil grave scriberet Virgilius, cum Alecto exhibet populos ad arma excitantem. Æneid. VII. 'Pastorale canit signum, cornuque recurvo Tartaream intendit vocem, qua protinus omne Contremuit nemus, et sylvæ intonuere profundæ.'

Poscimus ut sit, &c.] Scilicet vellemus, et exigimus ab inope Rubreno, ut tam solerter, tanta diligentia, tam diserte scribat Tragœdias, quam veteres illi Tragici Æschylus, Sophocles, Euripides, qui opibus et honoribus affluebant, atque incitabantur.

72 *Rubrenus Lappa*] Ingeniosus Poëta Tragicus, sed egens tempore Juvenalis vivebat. Vetus Scholiastes.

Cothurno] Gravi stylo. Vide Sat. VI. vs. 634. in simili voce.

Cujus et alveolos, et lænam pignerat Atreus.
Non habet infelix Numitor, quod mittat amico:
Quintillæ quod donet, habet; nec defuit illi,
Unde emeret multa pascendum carne leonem
Jam domitum: constat leviori bellua sumtu
Nimirum, et capiunt plus intestina poëtæ.
Contentus fama jaceat Lucanus in hortis

Lappa, cujus lances atque pallium Atreus oppignerat. Misero Numitori non est quod mittat familiari, est quod det Quintillæ: habuitque is quo jam subactum leonem compararet plurima carne alendum. Fera scilicet minori stat impensa; et vatis plus venter devorat. In hortis marmore exornatis *quiescat Lucanus*

Lapa 46. 47.—73 *albeolos* 2. *albiolos* 3. 5. 14-25. 27. 45-49. 54-66. 72. 77. Illud Valla, hoc Mancinellus et Lubinus probarunt. Ille interpretatur tabulas lusorias, hi vero tabulas scriptorias, easque *albas* s. *albeas*, h. e. gypsatas. Cf. Turneb. Miscell. xxiv. 4. Neutra lectio probanda, et utraque orta ex vulgari permutatione literarum *V* et *B*, de qua v. ad Sil. viii. 473. et 543. *pignorat* 27. 48.—74 *mittit* 16. *quod donet amico* 24.—75 *Quinctillæ* 74. *Quintilæ* 27. 60. 65. *Quintiliæ* 11. *donat* 16. *deficit* 19.—77 *belua* 17. 19. 60. 64. Vulgo *bellua* v. ad iv. 121.—78 *cupiunt* 14.—79 *jaceat fama* 26. *taceat* 11. 12.

NOTÆ

73 *Cujus et alveolos, &c.*] Qui dum vacat Fabulæ de Atreo scribendæ, premitur inopia, et cogitat oppignerare supellectilem, ut cibos emat. Comminiscuntur alii Atreum fœneratorem pignoris titulo Rubreni res tenentem. Quod non placet.

Alveolos] Paropsides, et variam supellectilem. Synecdoche. Vide Sat. v. vs. 88. Item Turneb. xxiv. 4.

Lænam] Χλαῖναν: penulam, et alia vestimenta. Synecdoche. Vide Sat. iii. vs. 283. et Sat. v. vs. 131.

Atreus] Pelopis et Hippodamiæ filius, Mycenarum Rex, qui Thyesti fratri comedendos apposuit filios ex adulterio ejus cum uxore sua genitos. Cujus horrore convivii, Solem aiunt retrocessisse. Vide Senec. Tragic. in Thyeste.

74 *Non habet infelix Numitor*] Ironice. Infelix sane is qui divitias effundit in luxum ac voluptates, parcus autem est ac sordidus in clientes, amicos, honestos viros.

75 *Quintillæ*] Amicæ, meretrici.

76 *Emeret multa pascendum carne leonem*] Et hoc erat in deliciis divitum feras mansuefactas alere. Vide Lamprid. in Heliogabalo. Plin. viii. 8. 9. 16. 17. 52. Gell. v. 14. Martial. Spectac. Epig. 10. et lib. ii. Epig. 75. &c

77 *Constat leviori bellua sumtu, &c.*] Ironice. Poëta nimirum plus devorat quam leo, et majores sumtus facit.

79 *Contentus fama jaceat, &c.*] Lucano quidem rebus omnibus affluenti facile est unam sectari gloriam in scribendo carmine.

Lucanus] M. Annæus Lucanus, Cordubensis, Senecæ Tragici nepos, Saleii Bassi et Persii condiscipulus ac familiaris, de bello Pharsalico scripsit carmen, et alia quædam, Oratoribus magis quam Poëtis annumerandus, teste Quintiliano x. 1. Neroni primum gratiosus, mox ab eo jussus occidi in ætatis flore. Plura lege apud

Marmoreis: at Serrano, tenuique Saleio
Gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est?
Curritur ad vocem jucundam, et carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit cum Statius urbem,
Promisitque diem. Tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur: sed, cum fregit subsellia versu,

existimationem satis habens. Sed quid honos quantuscumque Serrano proderit, ac pauperi Saleio, si duntaxat honos adest? Properatur ad vocem gratam, et dilectæ poëma Thebaidis, quando civitatem Statius hilarem effecit, ac diem pollicitus est. Tanta suavitate affectas mentes is delectat, ac tanta plebis cupiditate auscultatur.

23. a m. pr. 24.—80 v. Excurs. ad h. l.—81 *tantalibet* 11. *est* non extat in 12. 16. 20. *nisi gloria tantum* 20.—83 *fecit cum* recepi ex 14. 15. 17. 18. 19. 46. 47. 48. 50. 58. 61-68. 71-77. *cum fecit* 10. 12. 20. 21. 23-27. 45. 49. 54-57. 60. 70. *cum facit* 16. *facit cum* 22.—85 *Allicit* laudavit Heins. ad Ovid. ex

NOTÆ

Petrum Crinitum. Vide et Corn. Tac. lib. xv.

In hortis marmoreis] Columnis ac statuis marmoreis ædes et hortos exornari pridem institutum. Vide Plin. xxxvi. 1. 2. et seq.

80 *Serrano, tenuique Saleio*] Hi quidem valebant ingenio, ceteræ egentes, ut vulgo Poëtæ. Tempore Juvenalis vivebant. Saleii Bassi meminit Tacitus sestertiis quingentis a Vespasiano donati. Quintil. x. 1. vehemens illius et poëticum affirmat ingenium fuisse, nec ipsum senectute maturum. Petr. Crinit. c. 62. 'Laudatur,' inquit, 'ab antiquis magnopere Saleius, non tantum ut vir optimus, sed etiam ut Poëta egregius, atque absolutissimus. Valde nobilis quidem, at exiguo et tenui censu fuisse traditur.'

82 *Curritur ad vocem jucundam, &c.*] Magnus fit Populi Romani concursus ad audiendum Statium Poëma recitantem sonora et suavi, qua pollet, voce: at nemo dat unde vitam sustentet egregius Vates.

83 *Thebaidos*] De bello Thebano, Polynicen inter ac Eteoclen fratres Œdipi filios, carmen Epicum Papinius Statius, item Ponticus Poëta, teste Propert. lib. i. eleg. 7. at Æschylus et Seneca Tragicum scripsere.

Statius] Is Neapoli natus nobili genere, Thebaida Libris duodecim complexus, Domitiano Cæsari consecravit; a quo et dilectus, et insigni corona donatus aliisque muneribus. Scripsit et quædam alia. Vide Petrum Crinitum iv. 1.

84 *Diem*] Qua recitaret suum poëma.

86 *Sed cum fregit subsellia versu*] Post ingentes eos applausus, esurit, Procerum nemine se patronum ei præbente vel munificum.

Fregit subsellia versu] Vehementi recitatione et facundia, Hyperbol. vel causa fuit cur scamna frangantur præ nimio applausu. Vide Sat. i. vs. 13.

Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.
Ille et militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.
Quod non dant proceres, dabit histrio. Tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas?

At postquam rupit sedilia carminis recitatione, *fame* premitur, *nisi Agaven illibatam Paridi venumdet. Is et belli dignitates plurimis tribuit: Poëtarum digitos auro sex mensium circumvolvit. Quod non donant Optimates, mimus largietur. Tu* postea *Camerinos et Bareas, tu summa colis illustrium vestibula? Pelopea creat*

Ponto III. 35. sed haud dubie memoriæ vitio.—87 *ni* 21. 22. *Paridine* vendat 11. vitiose pro *Paridi ni v. Agavem* 64.—88 *honores* 15. *largitus* emend. Schrader. Recte, opinor, nisi mox malis *Semestri et vatum* cet.—89 *Semenstri* 1. 11. 14. 21. a m. sec. *militiæ multis largitur honorem Semestrem, vatum* cet. emend. Ruben. Sed exquisitior vulgata lectio. Ut dignitas Tribunorum semestris fuit, ita et insigne. Conf. Salmas. Exerc. Plin. p. 450. cujus verba sup. in Proleg. apposui.—91 *Bareas* 10. 11. 14-25. 27. 45-50. 54-69. 74. 77. et Sueton. in vita Juven. quos secutus sum, quia cum *Camerinos* jungitur. *Baream* 70. 75. 76. 82. *Barcas* 73. *Boreas* 71. *cura* malebat Schrader.—

NOTÆ

87 *Intactam*] Non evulgatum carmen offert histrioni Paridi, quem unum invenit beneficum ac remuneratorem.

Paridi] Pantomimus Paris duplex fuisse videtur: alter sub Nerone, cujus meminit Sueton. Ner. cap. 54. alter sub Domitiano, de quo Sueton. Domit. cap. 3. Martial. Epig. II. 14. et noster Sat. VI. vs. 87.

Agaven] Tragœdiam de Agave Penthei matre, de qua Pers. Sat. I. vs. 100. et seq.

88 *Ille et militiæ, &c.*] Paris Domitiano carus, adeo ut eo permittente præfecturas venderet. Hos versus causam exilii fuisse Juvenali ait vetus Scholiastes. Vide Suidam, et Lips. Epistol. qu. lib. IV. epist. 20.

89 *Semestri vatum digitos circumligat auro*] Id est, Equites Romanos facit, quorum insigne annulus aureus: hic autem erat duplex, levior alter æstate, alter gravior hyeme gestari solitus; ut notavi ad Sat. I. vs. 28. et seq. Vide Turneb. XX. 2. Forte et Juvenalis respicit ad semestres Tribunatus, de quibus Plin. lib. IV. epist. 4. ubi sic habet: 'Calvisium Nepotem valde diligo — hunc rogo semestri Tribunatu splendidiorem et sibi et avunculo suo facias.'

90 *Quod non dant proceres, dabit histrio*] Hic versiculus exilio Juvenalis occasionem præbuit.

Quod non dant proceres] Præmia, dignitates.

Histrio] Ab Histria dictus: inde enim petiti olim histriones ac ludii. Festus. Aliter tamen Liv. VII. 2. et Valer. Maxim. II. 4. qui Tusco verbo histriones dici, et ex Hetruria vocatos affirmant ludiones.

Tu Camerinos, &c.] Et tu nobilium favorem deinceps credes ambiendum? Scilicet: his liberalior est Paris erga Poëtas et Literatos.

Camerinos] Horum maxime illustris Sulpitius Camerinus, qui Athenas missus ad Solonis leges perquirendas.

91 *Bareas*] Vide Sat. III. vs. 116.

Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
Haud tamen invideas vati, quem pulpita pascunt.
Quis tibi Mæcenas? quis nunc erit aut Proculeius,
Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium: tunc utile multis

Præpositos, Tribunos Philomela. Nihilominus ne invideas Poëtæ, quem suggesta nutriunt. Ecquis tibi Mecænas? Quis erit modo vel Proculeius, vel Fabius? Quis Cotta rursum? Quis secundus Lentulus? Tum erat *merces æqualis ingenio.*

92 abest ab 16. *Philomena* 18. 19. 21-24. 27. 45-49. 55.—94 *Quid* 45. *Macenas* 27. 49. 61. 63. 64. *Mecænas* 45. 50. v. ad I. 66. *et* pro *aut* 22.—95 *Cocla* 17-20. 22. 23. 24. 45. 46. 48. 59. 61. 62.—96 *Par olim pretium* 13. *nunc utile multis Pallere* cet. 67. 68. 71. 73. 77. quod vulgo explicatur: nunc studiorum utilitas omnis huc redit, ut *palleas*, curis conficiaris, et vino abstineas vel in ipso Decembri, in quo Saturnalium tempore omnes, etiam continentissimi, genio indulgere solent: vel, nunc discendum, sive utilissimum est, esurire et abstinere vino. Bahrdt vertit: *Iezt ist am besten dran, Wer hungern ... kann.* Non male, sed minus convenienter usui

NOTÆ

92 *Præfectos Pelopea facit*] Paris facit Præfectos in mercedem oblati sibi Poëmatis de Pelopea.

Pelopea] Hæc Thyestis erat filia, e qua ipse genuit Ægisthum Clytæmnestræ mœchum et Agamemnonis interfectorem. Vide supra, vs. 73. ad vocem *Atreus*.

Philomela] Carmen de *Philomela*, de qua Sat. VI. vs. 644. ad vocem *Procne*.

Tribunos] Militares nimirum. Vide Sat. III. vs. 313. Alex. ab Alex. I. 5. &c.

93 *Vati*] Ipsi fortasse Statio, quem a Juvenale carpi volunt quidam, eo quod nimium gloriaretur a Domitiano se laurea coronatum, quem tamen honorem ab Imperatore nactus esset potius ob Paridem ipsi Imperatori dilectum, Statii fautorem.

Quem pulpita pascunt] Qui victitat e Poëmatis, quæ recitat e pulpito, vel e Tragœdiis, quas histrionibus vendit in Theatro exhibendas. Horat. ad Pison. vs. 279. 'Æschylus, et modicis instravit pulpita tignis.'

94 *Quis tibi Mæcenas*] Ubi nunc patronos quales pridem invenias?

Mæcenas] Is Horatio decantatus, in ipsum aliosque Literatos adeo munificus, ut Mæcenates dicantur exinde omnes studiosorum patroni.

Proculeius] De eo jam Sat. I. vs. 40.

95 *Fabius*] De Fabiis, Sat. II. vs. 146. et Sat. VI. vs. 66. Q. Fabii Maxim. liberalem animum commendat Valerius Max. IV. 8. Alii hic intelligunt Fabium illum Maxim. ad quem Ovid. Lib. de Ponto plures Elegias inscribit.

Cotta] Sat. V. vs. 109. Ovid. de Ponto, lib. II. eleg. 8. et lib. III. eleg. 2. et 5.

Lentulus] Lentulorum dignitatem ac virtutes passim Tullius commemorat.

96 *Tunc par ingenio pretium*] Olim ingeniosi Poëtæ muneribus cumulabantur. Plin. lib. III. epist. ult. sic loquitur: 'Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserant, aut honoribus, aut pecunia ornare: nostris vero tempo-

Pallere, et vinum toto nescire Decembri.
Vester porro labor fœcundior, historiarum
Scriptores: petit hic plus temporis, atque olei plus:
Namque oblita modi millesima pagina surgit
Omnibus, et multa crescit damnosa papyro.

At *modo fructuosum plurimis impallescere, atque merum ignorare integro Decembri. At vestra opera fertilior est*, o *Historici: hæc plus moræ plusque olei deposcit. Etenim cunctis accrescit pagella millesima limitis immemor, ac multiplicatur perniciosa* ob

loquendi, quam satirico ingenio.—97 *toto vinum* 10. 12. 13. 16. 18. 24. 45.—98-105 ejecti e 13.—99 *petitur plus* 56. 59. 60. 66. *aut olei* 16.—100 *Nullo quippe modo* 38. 77. *modis* 46. 47. 48.—101 *Ominibus* 11. *Talibus* 20. *multum*

NOTÆ

ribus, ut alia speciosa et egregia, ita hoc inprimis exolevit. Nam postquam desiimus laudanda facere, laudari quoque ineptum putamus.'

Nunc utile multis] Legunt nonnulli, *tunc*, iterum, ut sit expolitio prioris sententiæ. Alii, *nunc*, ut sit antithesis, hoc fere sensu: nunc autem alia non est utilitas studiosis, præter ipsum studium, ac studii incommoda, quæ sunt pallere, et genium defraudare.

97 *Pallere*] Vide Pers. Sat. v. vs. 62.

Vinum nescire] Ad vacandum scriptioni liberius. Cicer. Tusc. 5. n. 100. ' Quid quod, ne mente quidem recte uti possumus multo cibo et potione completi?' Contrarium statuit Horatius, lib. I. epist. 19. ubi vinosum Homerum, Enniumque, et alios Poëtas similiter vinosos esse debere affirmat.

Toto Decembri] Seu cum dies breviores, atque longiores lucubrationes fiunt; seu ipso tempore Saturnalium, quo vel continentissimi genio plusculum indulgent. Erat enim December Saturno sacer, et Saturnalia celebrabantur eo mense per triduum, seu per dies septem, addendo Sigillaria. Initium sumebatur 16. Kal. Januarii, id est, 17. Decemb. In his Feriis epulantibus servis famulabantur ac ministrabant domini: et quisque vino dapibusque liberius se recreabat. Vide Macrob. I. 7. et 10. Senec. Epist. 18. et 47. Alex. ab Alex. II. 22. at præ ceteris Athen. XIV. 10. ubi morem ac celebritatem Saturnalium a Græcis ad Romanos fluxisse egregie asserit, ac diserte explicat. Sueton. Claud. cap. 5. ' quadraginta aureos in Saturnalia et Sigillaria missos,' refert. Et Calig. c. 17. ' Diem Saturnalibus adjecit, appellavitque Juvenalem,' inquit.

98 *Vester porro labor, &c.*] Ironice. At historiarum Scriptoribus major fortasse utilitas, majusque e labore lucrum.

99 *Petit hic plus, &c.*] Alii legunt, *petitur plus, &c.* id est, ad scribendam historiam plus temporis in perquirenda rerum veritate desideratur, et plus olei in lychno ad lucubrandum atque vigilandum.

100 *Oblita modi millesima, &c.*] Sine mensura et modo crescit volumen multiplicibus paginis conscriptum.

101 *Multa damnosa papyro*] Unde et pecuniæ multum impenditis, emendo plurimum papyri ad historiæ volumen scribendum multiplex.

Papyro] Plin. XIII. 11. chartæ usum non fuisse ante Alexandri Magni

Sic ingens rerum numerus jubet, atque operum lex.
Quæ tamen inde seges? terræ quis fructus apertæ?
Quis dabit historico, quantum daret acta legenti?
Sed genus ignavum, quod lecto gaudet et umbra.
Dic igitur, quid causidicis civilia præstent

chartam plurimam. Ita vult magna rerum copia, et scriptionis regula. Attamen quis exinde fructus? Quæ utilitas humum proscidisse? Ecquis historiarum scriptori largiretur, quantum donaret acta perlegenti. At gens est pigra, quæ delectatur domo atque umbra. Eloquere ergo, quid causarum actoribus afferant lucri *civilia ministeria, et co-*

21. *multa crescit* pro *crescit multa* recepi ex 11. 23. 24. quia gratius est auribus.—102 *operis* 77.—105 *ignavum est, quod* 22. *tecto* pro *lecto* 10. 12. 14-20. 23-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Non male; sed nostra lectio et concinnior est, (nam notio *tecti* vel ædium jam continetur voce *umbra*) et admodum probabilis fit ex locis simil. Horatii et Ovidii. v. Lips. ad Senec. Ep. 67. et Casaub. ad Suet. Aug. c. 78.—106 *præstant* 10. 12-17. a m. pr. 18. 19. 21. 22.

NOTÆ

victoriam ex Varrone affirmat. At doctiores sic interpretantur, ut velit tantum Plinius, usum chartæ communem et publicum tunc solum fuisse, antea tamen inventum. Ibid. Plin. ita pergit: 'In palmarum foliis' (alii legunt *malvarum*) 'primo scriptitatum: deinde quarundam arborum libris. Postea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cœpta, aut ceris—postea promiscue patuit usus rei qua constat immortalitas hominum. Papyrus ergo nascitur in palustribus Ægypti—præparantur ex ea chartæ, diviso acu in prætenues sed quam latissimas filuras.' Vide cit. Plinii lib. cap. seq.

102 *Rerum*] Scribendarum.

Operum lex] Vide Cic. 2. de Oratore, ubi de historia, ejusque legibus.

103 *Terræ quis fructus apertæ*] Terram proscidisse, arasse, colnisse. Metaphora. Id est, desudasse in perquirenda scribendaque diligenter rerum veritate.

104 *Acta legenti*] Vel actuario e commentariis publicis decreta legenti et recitanti, vel Jurisconsulto evolventi leges, et scripta ad litem pertinentia.

105 *Sed genus ignavum*] Dicet forsan aliquis, nihil dari Historico, quippe qui videatur iners, domi sedens, et otiose scribere historiam. Et Juvenalis respondet: ergo actuosis causidicis multum dari debet: hi enim in foro magna vocis et laterum exagitatione et contentione causas agunt.

Lecto] Vulgo, *tecto*; at plures codices habent, *lecto*: in quo studebant, et scribebant sæpe Veteres. Senec. Epist. 67. 'Gratias,' inquit, 'ago senectuti, quod lectulo me affixit:' 'lucubratorio,' non 'dormitorio,' inquit Lipsius ibid.: ubi et affert hunc Juvenalis locum, legitque, *lecto gaudet, &c.* Et Epist. 72. 'Quædam et in cisio scribere possis: quædam lectum et otium et secretum desiderant.' Pers. Sat. 1. 53. 'Lectis scribitur in citreis.'

Umbra] Id est, quiete, otio, secessu.

106 *Civilia officia*] Civibus præstita per actiones forenses, et causas civiles, quas perorant.

Officia, et magno comites in fasce libelli?
Ipsi magna sonant: sed tunc, cum creditor audit,
Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.
Tunc immensa cavi spirant mendacia folles,
Conspuiturque sinus. Veram deprendere messem

mitantes in grandi congerie commentarii? Illi multum vociferantur, tum vero præsertim, quando creditor auscultat, aut si latus pulsaverit alius *eo vehementior, qui magno cum volumine accedit ad incertum debitum. Tum folles concavi exhalant falsa ingentia, et sinus sputis aspergitur. Veram frugem si placet cognoscere; inde*

24. 27. 45. 47. 48. 54. 55.—107-134 extrusi e 13.—108 *tum* 11. Pro *audit* maluerim *audet* scil. magna sonare, vel *ardet* scil. ira. Tum adversus creditorem dicere censendi sunt causidici.—109 Plathner emend. *si tetigit latus*, admonuit, ut *tangere cubitu* ap. Cicer., *acrior ille* scil. pragmaticus, causidicorum quasi posticus et suggestor.—112 *veramque* 12. *verum* 60. 65. Non male! *Ipsi magna sonant* causidici in foro causas perorant ingenti vocis intentione: *verum deprendere messem* cet. sed nullus inde ad eos fructus redundat. At τὸ *veram* majorem habet vim, et oratio concinnior est. *deprehendere* 12.

NOTÆ

107 *Comites in fasce libelli*] Colligati in fasciculum libelli, quos in forum ad rem probandam deferunt.

108 *Cum creditor audit*] Tum contendit vocem maxime causidicus, cum adest et audit is pro quo dicit.

109 *Si tetigit latus*] Si urgeat et instet.

110 *Qui venit*] Vel ipse creditor debitum reposcens, vel debitor refellens, vel alter advocatus, vel pragmaticus causidico verba legis suppeditans, ut volunt Calderinus, et Mancinellus, aliique.

Codice] Vel juris ac legum; vel accepti et expensi tabulis.

Nomen] Ita vocatur id omne quod in tabulas refertur, inscripto ejus, cui vel acceptum, vel expensum fertur, nomine. Cicero pro Q. Rosc. Com. n. 4. 'Non refert parva nomina in codicem? Imo omnes summas. Leve et tenue hoc nomen? CCCIↃↃↃ sunt,' &c. Verr. 3. n. 28. 'Nomina sua exegisse.' Verr. 7. n. 17. 'Pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in præsentia non habere.'

111 *Immensa spirant mendacia*] Rabularum iniquam impudentiam notat, qui per fas et nefas conantur vincere.

Folles] Buccas explicat vetus Schol. alii, pulmones spirandi vim habentes. Sic clamosam et contentiosam exprimit orationem Juvenalis post Horatium et Persium, quem vide Satiræ quintæ versu decimo et seq. et quæ nos ibidem.

112 *Conspuiturque sinus*] Causidicus fervide perorans salivam despuit in suas vestes sinuose convolutas.

Veram deprendere messem] Paulo ante dixit: 'Quæ tamen inde seges?' Hic ergo respondet: 'Veram deprendere messem,' &c. unde minus sapiunt qui legunt, *verum deprendere*, *&c.*

Veram deprendere messem si libet, &c.] Si forensis istius laboris quæ sit merces, quæras; Lacernam unum repe-

Si libet: hinc centum patrimonia causidicorum,
Parte alia solum russati pone Lacernæ.
Consedere Duces: surgis tu pallidus Ajax
Dicturus dubia pro libertate, bubulco

centenorum rabularum, aliunde Rubri Lacertæ duntaxat bona statue. Consedere Duces; exurgis tu pallens Ajax, oraturus pro ancipite libertate, arbitro Bubulco.

15.—113 *Sic* 63.—114 *russati* vel *Russati* in omnibus legitur libris, et scriptis et editis, nisi quod *rus sati* vel *Sati* divisim exhibent 11. 14. 15. 16. 21-24. 30. (in cujus marg. notatur, *Sati* esse nom. propr. aurigæ) et 33. probb. Grangæo et Calder. Ille coll. III. 231. *rus lacertæ* dici putabat rus, in quo reponatur lacerta, adeoque brevissimum: hic ita interpretatur h. l. 'non conferas omnes villas, sed unum tantum rus, atque id breve ...nam *lacerta* est brevis mensura terræ sup. III. 231. *Attici Sati* Equitis Rom. qui eloquentiam in foro nunquam exercuit.' Sed quis sibi persuadeat, poëtam *rus lacertæ Sati*; et hoc sensu dixisse? Nec probabilior aliorum sententia, qui rus s. villam divitis Romani, cui *Sato Lacertæ* nomen fuerit, significari credunt. Perperam quoque *rus Sisapone lacertæ* conj. Beroald. in lib. Annotatt. ut sensus sit, *rus lacertæ* h. e. exiguum, non in Italia, sed in provincia, et quidem longinqua, (nam *Sisapo* opp. Hispaniæ Bæticæ) tantundem valere, quantum patrimonia centum causidicorum. *Lacernæ* 1. 12. 14. 15. 16. 70. 75.

NOTÆ

ries tantundem lucrari, quantum causidicos centum.

113 *Hinc centum patrimonia causidicorum, &c.*] Velut in libra expendens, hinc in lance una pone bona centum rabularum, illinc in altera solius Lacernæ divitias, et vide illa ab his adæquari, vel superari.

114 *Russati*] Induti veste russa, id est, rubra, vel purpurea.

Russati pone Lacernæ] Magna certe hic legendi varietas. Emendant quidam: *rus Sati pone Lacertæ*: ut dives fuerit quidam nomine *Satus Lacerta*, cujus villa tanti sit, quanti bona centum causidicorum. Alii dicunt *Lacertam* esse militis fictum nomen: porro militibus in usu fuisse vestes rubras, ut per coloris similitudinem sanguis e vulneribus defluens minus appareret. Alii cum vet. Schol. legunt, *Lacernæ*, quem aiunt sub Domitiano ex aurigandi peritia divitem factum: et hinc purpureis vestibus indui.

115 *Consedere duces*] Sumtum ex Ovid. Metam. XIII. Fab. 1. ubi de armis Achillis Ajax cum Ulysse disceptat coram Ducibus Græcorum. Hic *Duces* pro Judicibus, et mox, *Ajax*, pro Causidico ponuntur.

Pallidus] Præ timore, ne perinde ut Ajax olim, ita modo tu causa cadas et vincaris.

Ajax] Telamonis erat filius, Græcorum post Achillem fortissimus, quod ab Ulysse victus in judicio fuisset, ira percitus ad insaniam usque: quod autem furens egerat, mente restituta resciens, præ verecundia et dolore, seipsum interemit. Vide Sophoclis Ajacem flagellif.

116 *Dubia pro libertate*] Pro homine, de quo quæritur, sitne servus an liber existimandus. Sicut Tullius pro Archia dicens jus ei civitatis asseruit.

Bubulco] Vel intelligit C. illum Atilium Bubulcum, qui fuit Consul cum T. Manlio Torquato; vel per contemtum Judicem notat agrestem et im-

Judice. Rumpe miser tensum jecur, ut tibi lasso
Figantur virides, scalarum gloria, palmæ.
Quod vocis pretium? siccus petasunculus, et vas
Pelamydum: aut veteres, Afrorum epimenia, bulbi:
Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ.

Infelix disrumpe extensum hepar, ut fesso tibi virentes palmæ graduum ornamenta appendantur. Ecquæ merces orationis? Arida perna, et vas pelamidum; vel bulbi vetusti, Africanorum menstrua munera; *vel merum Tiberi deportatum, quinæ la-*

---

70. *Lacertæ* 10. 11. 17-25. 27. 30. 33. 45-50. 54-69. 71-74. 77. quæ lectio nata forte ex III. 291. ad marg. scripto.—116 *dubia de l.* 16.—117 *laxo* 4.—118 *Finganttur* 24. 47. 60.—119 *vatis pretium* 16. *premium* 21. a m. pr.—120 v. Excurs. ad h. l.—121 *Tyberi* 27. 69. *Tiburi* 17. a m. sec.—122 Non-

NOTÆ

peritum bubulci similem, respiciens ad morem Judices eligendi tres e singulis Tribubus perinde rusticanis ac urbanis. Ascon. Ped. in 2. Verrin. vel denique meminerat Juvenalis, quod refert Sueton. Jul. c. 80. 'Peregrinos a Cæsare in Senatum allectos:' unde et Augustus correxit 'numerum affluentem deformi et incondita turba Senatorum, inter quos erant etiam indignissimi, quos vulgus abortivos, sive Orcinos vocabat,' teste Sueton. Octav. c. 35.

117 *Rumpe miser tensum jecur*] Tu jam latera, pulmones, et jecur bili plenum et accensum fatiga vociferando, et vanæ gloriæ plusculum serviendo, aut lucello tenui.

118 *Figantur virides, scalarum gloria, palmæ*] Ex more palmis exornetur vel janua tuæ domus, vel gradus pulpiti e quo dixeris causam, atque viceris. Martial. Epig. VII. 27. 'Sic fora mirentur, sic te palatia laudent. Excolat et geminas plurima palma fores.'

Scalarum gloria] 'Apud veteres advocatorum armaria scalas habebant,' inquit vetus Schol. Alii pauperiem causidicorum hinc aiunt notari, qui habitarent in cœnaculis, ad quæ non nisi per scalas ascendebatur: quas proinde in victoriæ signum palmis integerent.

119 *Siccus petasunculus*] Exiguus petaso, vetustate exsuccus. Vide Martial. Epig. XIII. 55.

Vas pelamydum] Plenum pisciculis istis, qui sunt minores thynni, dicti a πηλοῦ, *limo*. De his vide Athen. VIII. 14. Plin. IX. 15. et XXXII. 11.

120 *Afrorum*] Alias, *Maurorum*.

Epimenia] Vox Græca, quasi pensio menstrua, id est, xenia vel dona, quæ Afri missitabant Romanis quot mensibus ad conciliandos eos sibi. Sunt qui legant, *ormenia*, id est, caules, alii, *epimendia*, sed istos egregie suggillat Casaubonus in Athen. II. 22.

Bulbi] Tubera, allia, cepæ, squillæ, omnesque radices rotundæ et tunicatæ. Athen. II. 2. de *bulbis* multa et varia; ubi et Proverbium, 'Bulbum si expetis, qua impensa gloriam sis adepturus, cogita.' Theophrast. Hist. VII. 13. et ex his Plin. XIX. 5. dulces adeo bulbos in Taurica Chersoneso nasci refert, ut crudi mandantur: post quos optimi sint in Africa, deinde in Apulia. Quidam legunt, *bulli*, id est, pisciculi viliores, ut interpretatur e veteri glossa Lipsius Epist. quæst. IV. 25. ubi sperni vetat lectionem de bulbis vulgatam.

Si quater egisti, si contigit aureus unus,
Inde cadunt partes ex fœdere pragmaticorum.
Æmilio dabitur, quantum licet, et melius nos
Egimus: hujus enim stat currus aëneus, alti

genæ; si quater perorasti. Quod si obvenerit nummus unus aureus, ex eo detrahuntur portiones pragmaticorum, secundum pactum. Æmilio donabitur quantum postulabit: ac nos perite magis peroravimus. Nam illius in atrio est currus

---

multi verba, *si quater egisti*, ad præcedd. referunt, et post *egisti* διαστίζουσι. Non male! Vox *quater* etiam ad quatuor munuscula, modo memorata, spectare potest.—123 *Tibi* pro *Inde* conj. Schrader. *in fœdera* 16. 64. *in fœdere* 10. 11. 12. 14. 15. 17. 19-24. 27. 45-50. 54. 55. 56. 59-63. 65. 68. 69. 71-74. 77. Bahrdt colon ponit post *partes*, et punctum post *pragmaticorum* positum tollit, ut h. l. sententia sit: Si contigit aureus unus, ille non integer datur causidico, sed dividitur: nam Æmilio pro conducta pragmaticorum opera, quantum *petit* sive postulat, dandum est.—124 *petit* pro *licet* 11. 17. a m. sec. 24. 45. *petet* 7. 10. 14-17. a m. pr. 18-23. 25. 26. 27. 46-50. 54-69. 71-74. 76. Vetus Schol. 'Qui hoc, inquit, pacto quintas acciperet, in pretium consiliatorum (f. consultorum) clientum.' Hinc Schurzfl. suspicabatur, eum non male legisse, *Æmilio dabitur quintum, ut petet*, hoc sensu: Tu quater egisti, et vix unum extorsisti aureum, cum pauper sis: venit Æmilius, nobilis causidicus; ille quintum agit, nec satis bene, non certe tam bene, quam tu egeras, et accipit, quantumcumque poscet, quia scilicet tria nomina habet. Idem tamen Schurzfl. lectionem *quantum petit* vel *petet* probabat, et illud *quantum licet* Satirici credebat menti disconvenire. Ego potius vix dubito, quin hoc, tanquam difficilius nec minus aptum, omnino a poëta, illud vero a manu emendatoris profectum sit. Pro *et* malim fere *ut*, h. e. quamvis, vel ut ut, quomodocumque, de quo vid. Gronov. Obss. III. 6. *Æmilio dabitur, quantum licet, ut*, quamvis *nos*, pauperes causidici ac patroni, *melius egimus*, peroravimus causas: *hujus enim stat* cet. An legendum *at*? et mox τὸ *enim* positum pro *enimvero*, Gr. δὴ, γάρ τοι? v. Heyne ad Virg. Æn. v. 800. VI. 52. VIII. 84. X. 874.—125 *aheneus* 25. 49. 57. 60-63. 65-68. 71. 72. 73. v. sup. ad III. 285. *albi* suspicari possis: currui enim triumphali quatuor jungebantur albi equi. Sed epitheton *alti* exquisitius est.—

NOTÆ

121 *Vinum Tiberi devectum*] Quinque lagenæ vini parum laudati, nempe Romam advecti secundo flumine ex Hetruria, seu Veiis, &c. non autem quod sit adverso Tiberi deportatum vel e transmarinis regionibus, vel etiam e Campania, exquisitum.

123 *Inde cadunt partes, &c.*] Si detur causidico nummus aureus, hunc non habet integrum sibi, sed ex fœdere partiri debet cum pragmaticis, pro collocata sibi opera.

Pragmaticorum] Hi juris et legum admodum periti, causidicis aderant, et verba solennia, formulasque suggerere satagebant. Cicero de Orat. I. eorum meminit, aitque viles fuisse homines, qui mercede conducti oratoribus se ministros præbebant in judiciis. Vide et Quintil. XII. 3.

124 *Æmilio*] Illustri diviti causidico.

Melius nos egimus] Atqui nos pauperes melius causam diximus: cur igitur non æquam mercedem accipimus?

125 *Hujus enim stat, &c.*] Verumenimvero Æmilius in portico ostentat

Quadrijuges in vestibulis, atque ipse feroci
Bellatore sedens curvatum hastile minatur
Eminus, et statua meditatur prælia lusca.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit: exitus hic est
Tongilli, magno cum rhinocerote lavari
Qui solet, et vexat lutulenta balnea turba,

ex ære, proceri quadrijuges, ipseque generoso ad bellum equo insidens telum inflexum procul intentat, ac effigie coclite molitur certamina. Ita Pedo commiscet, Matho succumbit: ille est finis Tongilli, qui grandi cum rhinocerote lavari consuevit, et cœnosa multitudine cruciat balnea, et oblongo palo Medos adolescentes per

—129 *Matho dejicit* conj. Lubin. ut sensus sit: divites causidici tenuiores *conturbant*, confundunt, et *dejiciunt*, supplantant, superant, vincunt in judiciis. *Mathonem* certe ditissimum fuisse, probat ex I. 32.—130. 131 transpositi in 45. *rinocerote* 21. 27. *renocerote* 22. *rinoceronte* 23. a m. sec. 24. 45.

NOTÆ

insignia nobilitatis, æreum currum, quo majorum aliquis triumphavit: imo et statuam equestrem sibi erectam.

126 *Quadrijuges*] Equi ad currum quatuor. Vide initium Satiræ VIII.

Ipse feroci, &c.] Ipsis etiam causidicis ponebantur statuæ Equestres. Martial. Epigramm. IX. 70. 'Tam grave percussis incudibus æra resultant, Causidicum medio cum faber aptat equo.'

127 *Curvatum*] Tam affabre statua efficta est, ut hastile quod intentat ac minatur, videatur tremere, adeoque curvari, et mox jactandum.

128 *Meditatur prælia lusca*] Sive quod obliquum caput alterum duntaxat oculum ostendebat: sive quod effigies exhiberet virum altero clauso oculo certius ictum dirigentem. Vide Pers. Sat. I. vs. 66.

129 *Sic Pedo conturbat, &c.*] Quoniam divitibus causidicis quamvis inferioris meriti merces amplior tribuitur: hinc tenuiores simulant se opulentos. Quo fit ut ære se alieno obruant.

Pedo] Causidicus quispiam.

Conturbat] Verbum Juris, id est, decoquit, dilapidat: æs alienum vetus non solvit, et novum contrahit: rationes debitorum congerit, commiscet, conturbat. Cic. pro Cn. Plancio. 'Verum fac me multis debere, et in iis Plancio: utrum igitur me conturbare oportet; an hoc nomen, quod urget, nunc cum petitur dissolvere?'

Matho] Alius causidicus, de quo Sat. I.

Deficit] Legunt aliqui, *dejicit*, perperam, ut videtur.

Exitus hic est Tongilli] Ut Pedo Mathoque perinde succumbentis, dum vult opes ostentare, ut plus lucretur.

130 *Rhinocerote*] Vase oleum guttatim fundente; gutto, quo in balneis utebantur e cornu tauri pauperes, at divites e cornu rhinocerotis. Vide Satiræ III. vs. 263. Porro *Rhinoceros* a ῥὶν et κέρας dicitur, animal unius in nare cornu, ut ait Plinius VIII. 20. et Diodor. Sicul. IV. 3. ubi *rhinocerotis* naturam, et ad vincendum elephantum industriam uterque referunt.

131 *Vexat lutulenta balnea turba*] Servis plurimis, qui per cœnosa do-

Perque forum juvenes longo premit assere Medos
Emturus pueros, argentum, murrhina, villas.
Spondet enim Tyrio stlataria purpura filo.

forum onerat, emturus servos, argentum, myrrhina, prædia. Nam fidem facit am-

rhinoceronte 16.—132 *Mæsos* non male emend. Lips. Epist. Quæst. IV. 25. quoniam Medi et Parthi servitutis Romanæ expertes, et lecticarii plerumque fuerint robustissimi servi ex Mœsia vel Syria. Huic conjecturæ favet alius Juvenalis locus infra IX. 142. sqq. Pro *Mœsis* facile substitui poterant *Medi*, quoniam hi librariis notiores erant, et diphthongi raro leguntur in antiquis codd. Sed vulgata etiam lectio defendi potest. Nam *Media* tam lato poëtis sensu dicitur, ut Assyriam quoque aliasque Asiæ regiones complectatur. Præterea *Medi* vel *Mædi* etiam Thraciæ populus. v. Plin. IV. 1. et 11. Strab. VII. p. 318. Ptol. III. 11. Liv. XXVI. 25. XXVIII. 5. XL. 21. Aristot. H. A. IX. 45. et Steph. Ad *Medos* vero utrum *juvenes*, an *pueros* referas, nil interest.—133 *Emturos* 49. 55. 61. 62. 63. 67. 71. 73. *Emturus puero crystallina, murrhina, villas* leg. Rigalt. Cnf. VI. 155. 156. *murrina* 22. 50. 64. *smurrina* 21. *myrrhina* 49. 62. 63. 66-69. 71. 72. 73. *myrrina* 14. 17-20. 23. a m. sec. 25. 56. 57. 59. 60. 61. 65. *mirrhina* 15. 16. *mirrina* 24. 45. *mirina* 23. a m. pr. 27. 46. 47. 48. 58. v. sup. ad VI. 156.—134 *stlattaria* 14. 17. *sclataria* 49. 55. *stalataria* 22. *staltaria* 19. *thalataria* 15. *stataria* 20. 21. a m. sec. 23. a m. pr. 73.

NOTÆ

minum secuti ad balnea, magno strepitu jam ei famulantur, quod molestiam creat iis qui simul lavantur.

132 *Perque forum juvenes, &c.*] Dum lectica per forum vehitur, oneratque lecticarios.

Assere] Pertica duplice, qua sustinetur ac deportatur sella seu lectica. Vide Sat. III. vs. 245.

Medos] Servos e Media, lecticarios. Legunt alii, *Mœsos*. Hi quidem a Romanis subacti, non ita vero Medi. Mœsia Europæ regio Euxino mari proxima. Media Asiæ pars Assyriæ juncta, ampla valde et nominata pridem ob diuturnum ejus per annos plus trecentos Imperium, Assyriis quidem ereptum per Arbacem Sardanapali interfectorem, et sub aliis octo sequentibus Medorum regibus continuatum posteaque translatum ad Persas.

133 *Emturus pueros, &c.*] Ut divitias ostentet.

Argentum] Argentea vasa.

Myrrhina] Vide Sat. VI. vs. 156. et quæ ibid. nos.

134 *Spondet enim, &c.*] Pretiosa Tongilli vestis ipsi pro sponsore est.

Tyrio] Vide Sat. I. vs. 27.

Stlataria purpura] Quasi senatoria vestis, latus e purpura clavus. Vide Sat. I. vs. 106. et quæ notavimus ibid. Porro *stlatum* pro *latum*, sicut et *stlotum* pro *lotum*, *stlitem* pro *litem* veteres dixere, teste Festo; apud quem etiam *stlata* est navigium latum magis quam altum: unde *stlataria purpura* hic intelligi posset mari advecta e Tyro. Alii a *stlata* rate piratica, per *stlatariam* purpuram, intelligunt vestem purpuream quasi fallentem ac deprædantem clientes, qui ambiunt causidicos sumtuose vestitos, eisque magnam sponte mercedem tribuunt.

Purpura] Plin. IX. 36. et seq. de purpuræ natura, usu, pretio, antiquitate, variis denique generibus multa.

Et tamen est illis hoc utile: purpura vendit
Causidicum, vendunt amethystina: convenit illis
Et strepitu, et facie majoris vivere census.
Sed finem impensæ non servat prodiga Roma.
Fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.

pla purpura Tyrio filo. Ac nihilominus id eis fructuosum est: purpura venumdat causarum actorem, venumdant amethystina. Prodest ipsis vitam agere et sonitu, et specie majorum opum. At profusa Roma modum sumtibus non ponit. Si prisci reviviscant, Tullio nullus donaret nummos ducentos, nisi micaret magnus annulus.

············

schalataria 24. *solataria* 45. *tartarea* 16.—135 *Utile causidicis ornari, purpura* cet. 13. *Attamen* 45. *illis est* 14. *est ipsis* 12. 16. 45. *hoc ipsis est* 25. 27. 46-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77.—136 *amethistina* 10. 18. *ametistina* 17. 19. 20. 24. 45. *amethysina* 50. 64.—138 *finem non servat impensæ* 12. Versum parenthesi includendum putabat Schrader.—139 *Ut redeant veteres* (h. e. quamvis in vitam redeant veteres illi iique summi oratores Romanorum, Crassus, Hortensius, Antonius, Cicero et alii) pro *Fidimus eloquio* 10. 11. 13-21. a m. pr. 22. 25. 26. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Quæ lectio, si non vera, certe profecta est ab ingenio non indocti hominis, explentis lacunam codicis sui. Nostra tamen lectio etiam bene se habet, (cf. ad vs. 150.) et firmatur auctoritate Prisciani, *Ut veteres redeant* 24. *At redeant veteres* 23.—140 *nisi fluxerit* 13.—141 *hoc* 10.

NOTÆ

135 *Est illis hoc utile*] Lucrum eis affert ambitiosa ostentatio divitiarum.

Purpura vendit causidicum] Tanti locabit ac vendet operam suam causidicus, quantum fastus et splendoris habuerit in vestibus, et quantum se jactaverit.

136 *Amethystina*] Vestimenta violacei coloris, qualis est in amethysto lapillo, de quo Plin. XXI. 8. et XXXVII. 6. et 9.

137 *Et strepitu et facie, &c.*] Conducit illis exhibere se ditiores quam sint, alias enim non conducerentur, atque egerent.

Strepitu] Celebritatem suam ac famam venditando.

Census] Bonorum æstimatio, ipsaque bona, census appellantur passim apud Auctores. Cic. Verr. 4. n. 131. 'Siculi ex censu quotannis tributa conferunt,' &c.

138 *Sed finem impensæ, &c.*] Ambitioni, vanitati, luxui tam dedita Roma, ut jaceat quisquis non splendet. Hinc Seneca Epist. 50. 'Erramus,' inquit, 'et dicimus: non ego sum ambitiosus: sed nemo Romæ potest aliter vivere; non ego sumtuosus; sed urbs ipsa magnas impensas exigit.'

139 *Fidimus eloquio*] Pro hac lectione nonnulli Codices habent, *Ut redeant veteres*, sc. insignes illi Oratores, Cicero, Crassus, Hortensius, &c. vel, e Græcis Demosthenes, Æschines, Isocrates, &c.

140 *Nisi fulserit*] Nisi dives fuerit, aut saltem opes ostentarit, quantumvis peritus, erit despectui.

Annulus] In digito. Vide Sat. I. vs. 28.

Respicit hæc primum, qui litigat, an tibi servi
Octo, decem comites, an post te sella, togati
Ante pedes. Ideo conducta Paulus agebat
Sardonyche, atque ideo pluris, quam Cossus agebat,
Quam Basilus. Rara in tenui facundia panno.
Quando licet Basilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Basilum ferat? Accipiat te

Id inprimis observat qui litem habet, utrum habeas *tu servos octo, asseclas decem, utrum post te sit lectica, ante pedes* vero *togati. Idcirco Paulus dicebat Sardonyche conducta, et idcirco* pretio *majori dicebat, quam Cossus, quam Basilus. Infrequens eloquentia sub paupere vestimento. Ecquando fas est Basilo matrem exhibere lacrymantem? Ecquis Basilum toleret diserte perorantem? Te suscipiat*

11. 22. 25. 27. 45-50. 56-65. 68. 71-74. 77.—142 *an post te sella* 2. 3. 4. 11. 18. 21. 25-27. 57. 58. 70. 75. 76. *post te an sit sella* 5. 27. 46. 47. 48. 50. 55. 56. 59-69. 71-74. *post te sit sella* 49. 54. *sit post te sella* 10. *an posita sella* 12. 14. 15. 17. 19. *posita an sit sella* 22. 45. et cod. vet. Rittershus. prob. Sciopp. Verisim. IV. 10. *posita est an sella* 13. 20. 24. *posita est aut sella* 16. *postea sella* 23. 143 *Antepedes* fuere qui mallent.—144 *Sardoniche* 25. *Sardonyce* 63. 65. 67. *Sardonice* 17-22. 27. 45-48. 58. 60. 64. *Cossus* 10. 11. 14. 15. 17-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. adeoque libri tantum non omnes, quos secutus sum. *Gallus* 70. 75. 76. 82. *Cassus* 16. *habebat* pro *agebat* 21.—145 *est* pro *in* 24.—146 *flentem Basilo* 10. 25. 27. 45-50. 54-69. 71. 72. 73. 77. *deducere* 10-25. 27. 45-50. 54-58. 60. 64. 65.—147-156 ejecti e 13. *feret* 16. 21.—149 *imponere* 10. 11.

NOTÆ

141 *An tibi servi, &c.*] An sumtuosus adsit oratori comitatus, potius quam quæ facundia.

Servi octo] Lecticarii octophoron gestantes, ad pompam et fastum. Vide Sat. I. vs. 64.

142 *Comites*] Clientes officiose deducentes ad forum. Vide Sat. I. vs. 96. 119. 132.

Sella] Vel lectica per vias subsequens; vel sedile, seu sella, quasi pulpitum, in foro, e quo magnifice dicas et perores, et in quo, cum libuerit, sedeas.

Togati ante pedes] Clientes, vel amici, honoris causa præeuntes. Anteambulones vocat Martialis. Ejus vide Epigramm. III. 7. et 46. et Juvenal. Sat. I. vs. 96. et quæ nos ibi.

143 *Ante pedes*] 'Circum pedes sunt obsequia servorum, ante pedes amicorum:' inquit Turneb. lib. III. cap. ult.

Conducta] Caute, ut dives appareret, plusque mercedis acciperet.

Paulus] Is causidicus, pariter ut Cossus, et Basilus. Sed hi minus celebres, quia pauperiores.

144 *Sardonyche*] Annulo, in quo pretiosa gemma sardonyx. Vide Pers. Sat. I. vs. 16.

145 *Rara in tenui facundia panno*] Ex opinione vulgi, cui adversatur illud Cæcilianum: 'sæpe est etiam sub palliolo sordido sapientia.' Cic. Tuscul. 3. n. 56.

146 *Quando licet Basilo, &c.*] Quis tenui causidico gravem causam committit, in qua liceat v. g. matrem producere pro salute filii supplicantem apud Judices. Vide Cicer. Verr. 3. pro Fonteio in perorat. &c.

147 *Accipiat te Gallia, &c.*] Perge in Galliam vel Africam, ibique ven-

Gallia, vel potius nutricula causidicorum
Africa, si placuit mercedem ponere linguæ.
Declamare doces? O ferrea pectora Vecti,
Cum perimit sævos classis numerosa tyrannos.

Gallia, aut magis oratorum altrix Africa, si vis dare pretium linguæ. O Vetti, cor ferreum, instituis ad bene *pronuntiandum, quando schola copiosa diros Tyrannos*

17-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. Sed *ponere præmia* docte dicitur, ut Gr. τιθέναι ἄεθλα, pro proponere, statuere, constituere.—150 *Vecti* 14-25. 27. 45-50. 55-58. 60. 61. 63. 64. 65. 67-69. 71-74. ut in optimis libris Plin. xxix. 1. Hinc *VectI* scripsimus, ut secundus sit casus, non quintus. *Vectii* 62. 65. *Victi* 59. *Vetti* vel *VettI* in reliquis, etiam Hennin. In omnibus, quotquot vidi, libris ita distinguitur: *Declamare doces, o ferrea pectora Vecti, Cum* cet. vel *D. doces, o f. p. VettI; Cum* cet. Sed poëta, ni fallor, eodem orationis colore usus est, quo sup. vs. 139. *Fidimus eloquio? Ciceroni nemo* cet. Ita et exquisitior vividiorque est dictio, et melius cohærent, quæ sequuntur. Rei gravitatem et permotionem animi declarant interrogatio et responsio addita, eaque exclamatione expressa. *Declamare doces?* Rhetor es? vel rhetorem te esse profiteris aut gloriaris? *O ferrea* sint necesse est *pectora Vectii, cum* cet.

NOTÆ

dita oratoriam facultatem: nam Romæ non facundia tam spectatur in causidico, quam fastus et pompa vestium atque comitatus.

148 *Gallia*] Europæ nobilissima portio, Rheno, Oceano, Alpibus, ac Pyrenæis clausa. Romanis primum, deinde Francis domita. De hac satius erit non plura, quam non sat magna dicere. At quod facit ad rem præsentem, in ea, Lugduni scilicet, facundiæ certamen, de quo vide Sat. I. vs. 44. Unde et facundam vocat Sat. xv. 111. Optimorum ingeniorum feracem ignorat nemo: etiam oratores insignes habuisse dicemus alibi, et testis Quintil. loco mox citando.

Nutricula causidicorum] Seu quod litigiosæ regiones illæ Gallia et Africa, seu quod eximios oratores tulerint. Quintil. x. 1. præstantissimos ait fuisse Jul. Africanum et Domitium Afrum. At hic Nemausensis erat, et florebat sub Nerone. Et cap. 3. 'Julius Florus,' inquit, 'in eloquentia Galliarum (quoniam ibi demum exercuit eam) princeps, alioqui inter paucos disertus,' &c.

149 *Africa*] Hæc Romanis ampla seges et terroris et gloriæ, vel ob unam Carthaginem, unumque Annibalem. Nobis autem Christianis valde memorabilis, quod tot præclara Religionis nostræ lumina genuerit, Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, &c.

Mercedem ponere linguæ] Si vis æstimari ob eloquentiam, et ex ea quæstum facere.

150 *Declamare doces, &c.*] Jam ad Rhetores transit, expenditque num digna merces iis detur, ac magnis eorum laboribus æqualis.

Ferrea pectora] Quippe quæ molestam admodum puerorum institutionem suscipiant et exequantur sine ullo fere lucro.

Vecti] *Vectius* seu *Vettius*, celebris Rhetor. Ejus meminit Plin. xxix. 1. ponitur hic pro quolibet declamandi magistro.

151 *Cum perimit sævos, &c.*] Ingens numerus discipulorum recitat suam

Nam quæcumque sedens modo legerat, hæc eadem stans
Proferet, atque eadem cantabit versibus îsdem.
Occidit miseros crambe repetita magistros.
Quis color, et quod sit causæ genus, atque ubi summa
Quæstio, quæ veniant diversæ forte sagittæ,
Nosse velint omnes, mercedem solvere nemo.

enecat? Etenim quælibet mox prælegerat sedens, ea ipsa stans pronuntiabit, et eadem iisdem versiculis repetet. Ingeminata brassica perimit infelices præceptores. Quæ ratio, et quæ species argumenti, et ubi præcipua controversia, quæ tela procedant variis lateribus, cuncti discere cupiunt, pretium nullus pendere vult. *An*

—153 *Proferet* revocavi ex 23. a m. sec. 24. 25. 27. 47. 50. 54-58. 60-68. 71-74. 77. *Proferat* 16. *Perferet* alii, etiam Hennin. quod ab h. l. alienum, certe minus aptum videtur, neque explicatum ab iis, quibus probatur. *vocibus* 16. *iisdem* 15. *hisdem* 14. 16-19. 21.—154 v. Excurs. ad h. l.—155 *Qui* 73. *Quis color est, quid sit* 26. *aut quid* 45. *aut ubi* 26. 45.—156 *diversæ parte* 49. *adversa parte* 16. *diversa parte* 10. 11. 15. 18-22. 25. 27. 29. 45-48. 50. 54-74. 77. *diversa e parte* 7. 14. 17. *diversa a parte* 24. Recte, opinor, et sic quoque emend. Lindenbr. Sed *diversæ sagittæ* exquisitius dictæ pro, quæ a diversa, vel adversa parte veniunt.—157 *Scire* 50. 61. 62. 63. 65-68. 71-74. 77. *volunt* 10-28. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Utrumque probavit Lindenbrog. at *τὸ velint* exquisitius est.

NOTÆ

quisque compositionem et orationem de perimendis tyrannis. Quod sane præceptoris patientiam exhaurit. Alii sic interpretantur: o Vetti, sane tu ferreus, quem non frangit durus ille docendi labor, ad quem velut ad summum tormenti genus Dii vindices compulerunt Dionysium Siciliæ Tyrannum. Is enimvero Imperio exutus in ludo literario Corinthi consenuit.

Classis] Quintil. I. 2. 'Pueros,' inquit, 'Magistri in classes distribuebant, et iis ordinem dicendi secundum vires ingenii dabant,' &c.

152 *Quæcumque sedens modo legerat*] Præceptor nimirum.

Hæc eadem stans] Nempe discipulus.

153 *Eadem cantabit versibus îsdem*] Recitabit statim formans se discipulus ad exemplum Magistri prælegentis et declamare docentis. Huc pertinet quod ait Quintil. II. 4. 'Dicere quæ audierint, utile est pueris ad loquendi facultatem.'

Versibus îsdem] Totidem incisis et commatis.

154 *Occidit miseros, &c.*] Crebræ illæ discipulorum exercitationes eadem recinentium, caput obtundunt Magistri, ejusque mentem excarnificant; sicut brassica sæpius apposita nauseam stomacho facit.

Crambe repetita] Proverb. δὶς κράμβη θάνατος. Vide Politian. Miscel. cap. 33. Veteres μὰ τὴν κράμβην jurare solitos auctor est Athen. IX. 2.

155 *Quis color*] Quis modus stabiliendi causam, et crimen repellendi? Sat. VI. 280. 'Dic, Quintiliane, colorem.'

Causæ genus] An demonstrativum, an judiciale, an deliberativum, &c. Vide Quintil. III. 4.

Summa quæstio] Quis status, an conjecturalis, an definitivus, &c. Quintilian. cit. III. 6.

156 *Quæ veniant diversæ forte sagittæ*] Quænam ab adversario objici, et qua ratione possint refutari.

Mercedem appellas? quid enim scio? Culpa docentis
Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
Nil salit Arcadico juveni, cujus mihi sexta
Quaque die miserum dirus caput Hannibal implet;
Quicquid id est, de quo deliberat, an petat Urbem
A Cannis, an post nimbos, et fulmina cautus

pretium vocas? Nam quid didici? Magistri nimirum noxa reprehenditur; quia in sinistro mammæ latere nihil palpitat Arcadico adolescenti, cujus ferox Annibal mihi caput infortunatum replet sexta quaque die: quodcunque est illud, de quo consultat; sive *utrum a Cannis Romam contendat;* sive, *utrum post procellas et ful-*

---

reddere nemo 23.—159 *Scilicet arguitur sexstertia cuique magistro* 13. *mihi parte* 16. *papillæ* suspicari possis: sed nil interest.—160-186 ejecti e 13. *sapit* conj. quidam male. Cnf. Barth. ad Stat. Sylv. I. 2. 210. *Arcadio* 59. *Archadio* 15. *Archadico* 17-22. *Archidico* 11. Ἀρχίδικος dicitur, qui causæ vel judicio præest: quod tamen alienum est ab h. l.—161 *Quoque* 20. *durus* (h. e. cujus nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, ut utar verbis Livii XXI. 4.) suspicari possis coll. Horat. Od. II. 12. 2. ubi v. Jani. Sed epitheto *dirus* major h. l. vis inest, ut ap. Horat. Od. III. 6. 36. et IV. 4. 42. ad quæ loca v. idem Jani. Post *implet*, et *cohortes* v. 164 vulgo puncta ponuntur. Ego post *implet* distinctionem reposui minorem. Neque tamen magnopere repugnarem, si major ei substitueretur, sublato puncto post *cohortes*, ut apodosis esset: *quantum vis stipulare* cet.—163 *fulgura* 11.

NOTÆ

158 *Mercedem appellas*] Prosopopœia discipuli imperiti Magistro dicentis; scilicet, petis mercedem, cum nihil a te didicerim.

Culpa docentis arguitur] Responsio Magistri, in qua notatur quam sit misera conditio docentium: in hos enim culpa refunditur, si negligens alioqui, vel obtuso discipulus ingenio nihil in studio proficiat.

159 *Læva in parte mamillæ*] Plin. II. 37. 'Cor animalibus ceteris in medio pectore est; homini tantum infra lævam papillam,' inquit. Cor igitur hic et apud alios Poëtas non raro ponitur pro ingenio et sapientia: unde et vecors dicitur qui est stupidus et insipiens.

160 *Nihil salit*] Nihil emicat ingenii, nihil industriæ vel solertiæ.

Arcadico juveni] Ignavo, bardo, simili vel Arcadibus, qui hebetes ab aliquibus feferuntur, vel pecori Arcadico, id est, asinis. Vide Pers. Satir. III. 9.

161 *Caput implet*] Obtundit, gravat, ac tædio afficit.

Hannibal] Declamatio de Hannibale deliberante. Vide Sat. VI. ad vs. 169.

162 *An petat urbem*] An post Cannensem victoriam continuo Romam pergat, an fatigatis militibus respirandi spatium dare debeat. Vide Tit. Liv. XXII. 51. ubi Hannibali ad pensandum consilium opus esse tempus dicenti respondet egregie Maharbal: 'non omnia nimirum eidem Dii dedere. Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis.' Additque Liv. ibid. 'moram ejus diei saluti fuisse urbi atque Imperio.'

163 *Cannis*] Is vicus Apuliæ prius ignobilis, ast postea non mediocriter celebratus clade Romanorum. Vide

Circumagat madidas a tempestate cohortes.
Quantum vis stipulare, et protenus accipe, quod do,
Ut toties illum pater audiat. Hæc alii sex,
Vel plures uno conclamant ore Sophistæ,
Et veras agitant lites, raptore relicto;
Fusa venena silent, malus ingratusque maritus,

gura prudens circumducat phalanges nimbis madefactas. Postula quantumcumque libuerit, statimque sume quod trado, ut tot vicibus eum genitor auscultet. Sed alii sex, imo plures Sophistæ pari voce clamant; atque veras controversias tractant, dimisso abductore; tacent admixta toxica, conjux nequam et ingratus, atque mor-

flumina 16. 23. 29.—164 *hac* pro *a* 21.—166 *Ast alii sex Et plures* 10. 11. 14-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—167 *cum clamant* 27. 46. 47. 50. 58. *declamant* 45.

NOTÆ

Satir. II. ad vs. 155.

An post nimbos, &c.] Lege Tit. Liv. 26. 11.

Cautus] Timens ne infestis sibi Numinibus victorem perdat exercitum.

164 *Circumagat madidas, &c.*] Posita super Anienem fluvium, ad tertium ab urbe lapidem, castra moveat, abducatque copias religione perculsas, ob tempestatem acies jam semel ac iterum dirimentem. Tunc enim Hannibal erupit in has voces: 'Potiundæ sibi urbis Romæ modo mentem non dari, modo fortunam.' Tit. Liv. cit. 26. 11.

165 *Quantumvis stipulare, &c.*] Atque ut intelligas quantum sit tædium eadem sæpius audienti, ego tantum tibi promitto, quantum petieris, si pater ipse discipuli tam patiens fuerit, quam ego declamandi magister; sique toties filium declamantem libenter audire sustineat, quoties ego alienum, et quidem sine mercede.

Stipulare] *Stipulo*, vel *stipulor*, idem est atque postulo mihi promitti quidpiam, solenni formula: v. g. visne promittere centum nummos, ac dare? cui respondet alter; promitto et dabo.

166 *Pater audiat*] Vide Pers. Sat. III. ad vs. 47. et quæ nos ibidem notavimus.

Hæc alii sex, &c.] At prudenter omnino plurimi Rhetores ad forenses ac veras actiones transiere, dimissis fictis illis et scholasticis.

167 *Conclamant*] Vel, in foro clamoso agunt causas; vel, declamatorum atque Rhetorum vitam intolerabilem vociferantur deserendam.

Sophistæ] Ita pridem Rhetores appellati, teste Philostrato. Aliis Rhetor est qui tradit eloquentiæ præcepta, Sophista vero qui ad dicendum exercet. Victorin. Prolog. in Rhetor. Cic.

168 *Veras agitant lites*] Non amplius fictas, ut prius in scholis, sed veras in foro, paulo majori mercede.

Raptore relicto, &c.] Relictis fictis argumentis, qualia legere est apud Quintil. et Senecam, in Controvers.

Raptore relicto] Declamandi materia de eo qui fœminam rapuerit. V. g. de Paride qui Helenam, de Jasone qui Medeam, abduxit, &c. Vide Senec. Controv.

169 *Fusa venena silent*] Non jam tractatur fictum thema de veneno dato vel pellici, vel conjugi, &c., nec de marito ingrato, &c.

Et quæ jam veteres sanant mortaria cæcos.
Ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
Consilia, et vitæ diversum iter ingredietur,
Ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra,
Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
Frumenti. Quippe hæc merces lautissima. Tenta,
Chrysogonus quanti doceat, vel Pollio quanti
Lautorum pueros, artem scindens Theodori.

taria quæ curant cæcos jam antiquos. Itaque si nostrum valebit consilium, is *qui ex umbra Rhetorica venit ad certamen, ipse sibi missionem largietur, inibitque aliud vivendi institutum, ut non desit* ei parva *summa, qua venumdatur modica tritici tesserula. Etenim ea compensatio maxima. Experire quanto* pretio *Chrysogonus, aut quanto Pollio erudiat filios divitum, distribuens Theodori disciplinam.* Ex-

condemnant 66.—171 *ille* 16. *monebunt* 21.—175 *hic* 11. 16. *hæc quippe* 10. *latissima* 11. *lætissima* emend. Schurzfl. ut εἰρωνικῶς dictum sit pro: hæc merces tanta est, ut et de ea accepta lætandum sit. Immo, uberrima, largissima, ut *læta flumina, segetes* cet. apud Virg. et al. Non male, quoniam mox *lautorum* sequitur.—176 *Grisogonus* 21. 45. *Crisogonus* 19. 20. 22. 23.

NOTÆ

Malus ingratusque maritus] Vel Jason qui deseruit Medeam, cujus ope vellus aureum abstulerat, atque aliam uxorem duxit: vel quilibet similis illius perfidi in fidelissimam conjugem viri, de quo Senec. Controv. II. 5. Erit igitur vel accusatio ingrati mariti, pro uxore; vel ejus defensio adversus uxorem.

170 *Et quæ jam veteres, &c.*] Declamatio de filio conterente pharmaca in mortario ad sanandos cæci patris oculos, quæ venena esse affirmantur a noverca: unde credulus pater filium hæreditate pellit, &c.

171 *Sibi dabit ipse rudem*] Si mihi credit Sophista sterile docendi munus abjiciet, et se conferet ad forum, ubi saltem aliquod lucellum est.

Rudem] Libertatem, et vacationem a docendo. Metaphor. a gladiatoribus. Vide quæ ad Sat. VI. 113.

173 *Ad pugnam*] Ad veras in foro actiones.

Ab umbra] Relicta schola, in qua privatæ et umbratiles duntaxat actiones, et falsæ controversiæ.

174 *Summula ne pereat*] Ut exigua saltem habeatur merces, qua ematur panis.

Tessera] Just. Lipsius Elect. I. 8. multa de frumentationis antiquitate, ac frumenti distributione primum ab Ædilibus, dein ab annonæ Curatoribus facta, et quidem per tesseras seu symbola e ligno vel plumbo, quibus instructi pergebant ad horrea publica, et singulis mensibus frumentum accipiebant, &c. Vide quæ ad Pers. Sat. V. 74.

Venit] Acceptam etenim tesseram frumentariam vendere licebat; et vendebant qui victum habentes aliunde, frumento non indigebant. Lips. cit. loco.

175 *Tenta, Chrysogonus, &c.*] Si mihi fidem non habes, inquire quam vili pretio doceant Chrysogonus et Pollio, et quam exiguam capiant mercedem etiam a nobilibus atque opulentis, quorum filios instituunt.

176 *Chrysogonus, Pollio*] Sophistæ seu Rhetores. Citharœdos esse volunt alii, quos Juvenalis affirmet plus

Balnea sexcentis, et pluris porticus, in qua
Gestetur dominus, quoties pluit. Anne serenum
Expectet, spargatque luto jumenta recenti?
Hic potius: namque hic mundæ nitet ungula mulæ.
Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat, et algentem rapiat cœnatio solem.

struuntur *balnea sexcentis, et majori* sumtu *xystus, in quo vehatur herus, quandocumque pluit. Sudumne præstoletur, aut jumenta novo cœno inficiat? Illic magis: etenim ibi fulget unguis mulæ nitidæ. Aliunde cœnaculum erigatur altis* e *Numidia fulcris subnixum, atque frigentem solem excipiat. Quantivis ædes* constent: *accedet*

24. *Crissogonus* 17. *Grisonus* 16.—179 *Gestatur* 26. *Vectetur* 24.—180 *Expectent spargantque* 15. *Expectat spargitque* 16. *spargatve* præstiterit.—181 *Hoc potius ut sordes hic* 16. *Hac* 21. *Hinc* 22.—183 *Surget* 22. *rapiet* 22.

NOTÆ

multo quam Rhetores lucrari.

177 *Artem scindens*] Rhetoricam, cujus præcepta minutatim quasi dispertit, dissipat, disperdit, nulla prope mercede, nullo fructu.

Scindens] Quidam interpretantur, vituperans, proscindens: sed minus id probem.

Theodori] Is Gadara urbe Syriæ oriundus, insignis Rhetor fuit, Tiberii Cæsaris præceptor, qui sævam ejus indolem perspexit primus, ac notavit in puero, Suetonio teste, Tiber. c. 57. De eodem Quintilianus III. 1. sic loquitur: 'Theodorus Gadareus, qui se dici maluit Rhodium, quem studiose audisse, cum in eam Insulam secessisset, dicitur Tiberius Cæsar:' additque illum et plura scripsisse, et ejus discipulos veluti novæ sectæ addictos *Theodoreos* appellatos fuisse, quos inter fuit *Hermagoras*.

178 *Balnea sexcentis*] Sumtuosi quidem sunt in ædificando epulandoque Romani, at parci nimium in educandis docendisque liberis.

Sexcentis] Nummis, vel sestertiis.

Porticus, in qua gestetur dominus] Vide Satir. IV, 5.

179 *Anne serenum expectet*] Quod si ambulare cupiat, an putas expectandum ei serenum tempus? Imo porticum habet ad id semper idoneam.

180 *Spargatque luto jumenta recenti*] An post pluviam velit agi currum, et vehi per cœnosas plateas, ubi mulorum pedes luto inquinentur?

181 *Hic potius*] Quin potius in porticu ambulabit, ubi mulæ vehiculum trahentes nitidis incedant pedibus et ungulis. Ironice.

182 *Numidarum*] Numidia pars Africæ, hodie *Biledulgerid*. Inde lapides optimi et exquisita marmora excidendis columnis idonea Romam deportabantur. Meminit Plin. XXXVI. 6. et alibi.

183 *Algentem rapiat cœnatio solem*] Columella l. I. præcipit ædium fenestras spectare Ortum et Septentrionem.

Cœnatio] Triclinium, locus in superiori domus parte ad cœnandum aptus.

Algentem rapiat cœnatio solem] Vel hyberno tempore, dum oritur, frigidum: vel orientem æstate, versus Septentrionem. Hinc enim hilarior situs et commodior dat umbram quando calet, et cum friget, teporem.

Quanticumque domus, veniet, qui fercula docte
Componat; veniet, qui pulmentaria condit.
Hos inter sumtus sestertia Quintiliano,
Ut multum, duo sufficient. Res nulla minoris
Constabit patri, quam filius. Unde igitur tot
Quintilianus habet saltus? Exempla novorum
Fatorum transi: felix, et pulcher, et acer:
Felix, et sapiens, et nobilis, et generosus
Appositam nigræ lunam subtexit alutæ:

qui scite dapes struit; accedet qui obsonia præparat. Illis in impensis, ad summum duo sestertia satis erunt Quintiliano. Nihil minoris constabit patri quam natus. Unde ergo tot nemora possidet Quintilianus? Fortunæ insolitæ exempla omitte. Fortunatus et formosus et fortis, fortunatus et prudens et clarus et illustris assutam

capiat 15.—184 *domum* 22. *veniat* 45.—185 *Componet* 15. *Componit* 14. 18. 20. 21. a m. sec. 22. 25. 46. 48. 49. 55. 56. 57. 59-63. 65-69. 71-74. 77. *veniat* 58. *condet* 18. *docet* 45. *condat* h. e. faciat, (a *condere*, non *condire*) rectius, opinor, 15. 19. 24. 27. 47. 58. 64. Dura certe h. l. est modorum variatio.—186 *sextertia* 16. 19. 21. 22. 63.—187 *sufficiunt* 13. 16.—188 *filius erudiendus* 13. in quo tum hoc ordine sequuntur vss. 200. 201. 197. 198. 191. 202. 203. extrusis vss. 189. 190. 192-196. 199. 204-227.—191 *est nobilis* 11.—

NOTÆ

184 *Quanticumque domus, &c.*] Neque solum profundunt opes in substructionibus, sed etiam in sumtuosis conviviis.

Qui fercula docte componat] Structor mensæ peritus.

185 *Qui pulmentaria condat*] Coquus.

Pulmentaria] Quævis obsonia. Nomen a pulte, qua pro pane diu Romani usi sunt. Cicer. Tuscul. 5. n. 90. 'Anacharsi Philosopho cubile terra, pulmentum fames,' &c. Vide Pers. Sat. vi. 40. et quæ ibidem notabo.

186 *Sestertia*] Vide Sat. i. 92. et 106.

Quintiliano] Summo Rhetori ac præceptori cuilibet.

187 *Sufficient*] Loco pensionis annuæ et salarii pro puerorum institutione.

189 *Saltus*] Villas, prædia.

Exempla novorum fatorum transi] Ne utere inaudito exemplo unius qui præter solitum morem ditatus fuerit, aspirante fato et fortuna, non ex hominum liberalitate. Fuit quidem Quintilianus locuples, at post illum quot alii? Imo quis secundus?

190 *Felix et pulcher, &c.*] Id est, si cui faverint fata, et felicem esse dederint, huic affluunt omnia continuo bona et corporis et animi et fortunæ: erit formosus et valens, erit sapiens, nobilis, doctus, &c.

192 *Appositam nigræ lunam subtexit alutæ*] Lunatos induit calceos, nobilitatis indices. Nam lunula calceis assuta Patricius discernitur, inquit vetus Scholiastes: gestabant nempe effigiem Lunæ crescentis, vel potius literam C, ad monimentum numeri Senatorum centenarii, ex Numæ, ut aiunt, instituto. De moris istius origine disputat Plutarchus in Quæst. Centur. Rom. Vide Cœl. Rhodig. xx.

Felix, orator quoque maximus, et jaculator:
Et si perfrixit, cantat bene. Distat enim, quæ
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, et adhuc a matre rubentem.
Si Fortuna volet, fies de rhetore consul:
Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.
Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud, quam

atræ pelliculæ lunulam adhibet; fortunatus Rhetor etiam summus et argumentator, et quamvis perfrixerit nihilominus *bene canit. Nam interest quæ te astra suscipiant statim primos exordientem emittere ploratus, ac etiamnum a parente rubicundum. Si jusserit sors, ex Oratore Consul evades: si jusserit ea ipsa, Orator evades e Consule. Etenim quid Ventidius? Quid Tullius? Utrum quicquam præter*

192 *Oppositam* 4.—193 *joculator* 7. 47. 48. 84.—194 *Etsi* una voce scribendum crediderim, ut sensus sit: quamvis sit raucus, tamen bene declamat. *discat* 16. *dictat* 84. non improb. Schradero.—195 *accipiant* 27. 47. 48. 54. 58. 64. 66.—196 *ex matre* 11.—197 *fies de consule rhetor*, et vs. 198. *fies de rhetore consul* 10. 16. 21. 25. 46. 48. 49. 55. 56. 57. 59.—199 *Vendicius* 16. *an* 19. 20.

NOTÆ

28. et Alex. ab Alex. v. 18.

Nigræ alutæ] Sic Horatius Satir. I. 6. 'Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus Pellibus,' &c.

Alutæ] Calceo ex aluta, seu molli et subtili corio.

193 *Jaculator*] Dialecticus et Sophista, qui norit argumenta in adversarium jaculari atque enthymema torquere, ut est Sat. VI. vs. 449.

194 *Si perfrixit, cantat bene*] Et si frigus occuparit, vel non raucescet, aut nihilo pejus cantabit: aut certe excusatur facile, imo bene cantare putabitur et dicetur. Martial. Epig. III. 18. 'Perfrixisse tuas questa est præfatio fauces.'

Distat enim quæ sidera, &c.] Magni interest an benigna tibi nascenti sidera, an maligna affulserint. Vide Satir. VI. vs. 569. et Pers. Satir. V. vs. 45. et sequent.

196 *A matre rubentem*] Totus rubet infans recens natus, ob tenuitatem cutis ac venarum.

197 *Fies de rhetore consul*] Ut contigit Ciceroni: (de quo lege Alex. ab Alex. I. 23.) et Quintiliano quoque, ut placet quibusdam fretis auctoritate Ausonii ad Gratianum ita loquentis, et pro Consulatu gratias agentis: 'Dives Seneca, nec tamen Consul—Quintilianus consularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur quam insignia potestatis habuisse.' Adde Frontonem Antonini præceptorem, de Consulatu cujus ibid. Auson.

198 *De Consule rhetor*] Sicut Dionysius ille Tyrannus, de quo supra ad vs. 151. hujus Satiræ. Ut Valer. Licinianus, 'Exul de Senatore, Rhetor de Oratore factus,' inquit Plinius L. IV. Epist. 2. ubi et ait ipsum Licinianum in Sicilia profitentem ita sortem suam in præfatione deplorasse: 'Quos tibi, fortuna, ludos facis? Facis enim ex Professoribus Senatores, ex Senatoribus Professores,' &c.

199 *Ventidius quid enim? quid Tullius*] Quid enimvero felices reddidit Ventidium, ac Tullium? Nonne

Sidus, et occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis Fata triumphos.
Felix ille tamen corvo quoque rarior albo.
Pœnituit multos vanæ, sterilisque cathedræ,

astrum, atque stupendam vim sortis reconditæ? Fortuna Imperium vernæ, triumphum vincto attribuet. Nihilominus iste fortunatus infrequentior est corvo candido. Piguit complures futilis et infructuosi pulpiti, ut ostendit finis Thrasymachi

22. 45. *aliquid* 47. 48. 58.—201 *triumphos* recepi ex 11. 12. 14-22. 24. 25. 27. 45-50. 55-69. 71-74. 77. *triumphum* 70. 75. 76. 82.—202 *colvo* 11. Mendum

NOTÆ

fati vis, et benignus siderum aspectus?

Ventidius] Pub. Ventidius Bassus humili genere in Piceno ortus, Asculo subacto captus infans, et in sinu matris vectus ante currum triumphantis Pompeii Strabonis: cum adolevisset, rhedarius ac mulio. Deinde vero C. Cæsari notus et familiaris adeo, ut mox Tribunus Plebis et Prætor creatus sit. Postea junctis cum Antonio partibus Pontificatum adeptus et Consulatum, indignante licet ac fremente Populo Romano. Agell. xv. 4. Vide Plin. vii. 43. Plutarch. in Vita M. Antonii, a quo missus ad reprimendos Parthos Ventidius, de illis postea triumphum egit, (teste etiam Plin. mox cit.) celsi vir animi et rerum magnarum cupidus. Plutarch. ibid. Alterius etiam Ventidii meminit Tacit. l. xii.

Tullius] Non Cicero, sed Servius Tullius Rex Romanorum sextus, quem serva matre creatum ad Urbis regimen evexit indoles eximia, nec obscuritas inhibuit. Flor. i. 6. Vide Tit. Liv. i. 39. et seq. ubi Servii Tullii natales apud Corniculum urbem captam, educatio apud Tarquinium Priscum, augurium regni per Tanaquil, et prodigium, &c., narrantur. Eutropius ait ordinatum ab eo primo Censum, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat.

200 *Sidus*] Nascenti prosperum. Vide supra.

Miranda potentia fati] Vide Cicer. de Fato, &c.

201 *Servis regna dabunt*] Ut Servio Tullio nobili quidem fœmina, captiva tamen et ancilla genito. Eutrop.

Captivis fata triumphos] Ut Ventidio, de quo Valer. Maxim. vi. 9. sic habet: ‘P. Ventidius ex Parthis, et per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter jacentibus triumphum duxit: et qui captivus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebravit. In eodem etiam illud eximium, quod eodem anno Prætor et Consul est factus.’ Et Plin. citat. vii. 43. ‘Fortuna,’ inquit, ‘triumphare Pub. Ventidium de Parthis voluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum,’ &c.

202 *Felix ille*] Quintiliano similis, cui divitias Ars Rhetorica pepererit.

Corvo quoque rarior albo] Proverb. ut ante Satir. vi. vs. 165. ‘Rara avis in terris, nigroque simillima cycno.’ Ceterum corvos nonnunquam albos reperiri ex Aristotelis testimonio; unumque corvum candido nitore conspicuum ad Alphonsum Siciliæ Regem aliquando a Britannorum Rege dono missum: insuper et cornicem albam a se visam, affirmat Cœlius Rhodiginus, xvii. 11.

203 *Cathedræ*] Professionis Rhetoricæ. Martial. ‘Circum pulpita

Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi
Carrinatis: et hunc inopem vidistis, Athenæ,
Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.
Di, majorum umbris tenuem, et sine pondere terram,
Spirantesque crocos, et in urna perpetuum ver,

et Secundi Carrinatis. Atque istum egentem aspexistis, o *Athenæ, nihil dignatæ tribuere nisi frigidam cicutam. Tellurem levem et minime onerosam, et crocum fragrans, et ver in urna continuum,* o *Numina,* date *manibus avorum, qui jusse-*

h. l. latere suspicabatur Schurzfl.—204 *Thrasymachi* 1. 10. 12. 17. 18. 25. 26. 46. 48-50. 54-58. 61-73. *Trasymachi* 8. a m. pr. 59. 60. 65. 75. *Thrasimachi* 27. 47. *Thramasychi* 81. *Thresimachi* 14. 15. 17. in marg. 20. *Thersimachi* 24. 45. *Tarsimachi* 19. *Tersimachi* 11. 16. 23. *Tersimaci* 21. 22. *Lysimachi* 8. a m. sec. Primam syll. fuisse detritam in cod. primo, et ex ingenio deinde a librariis suppletam, putabat Schurzfl.—205 *Carinatis* 45-47. 50. 56. 60. 65. 74. *hinc* 65.—206 *ausæ donare* 22. *præferre* 26. *cui ferre* conj. Schrader.—

NOTÆ

nostra Et steriles cathedras basia sola crepant.'

204 *Thrasymachi probat exitus*] Is enim Carthaginensis origine, apud Athenas Rhetor, pressus inopia vel professione destitit, vel etiam suspendio periit, ut affirmant alii. Platonis et Isocratis discipulus fuisse dicitur. Vetus Schol. Philostr.

Secundi Carrinatis] Hic urgente paupertate Athenis Romam demigravit: at cum exercitationis causa in Tyrannos dixisset, ab Imperatore Caligula missus in exilium refertur. Dio.

205 *Athenæ*] Hac urbe et Republica quid magis celebratum? Alter Græciæ oculus vocatur, Justino l. v. Fons omnium doctrinarum, ubi summa dicendi vis et inventa est et perfecta. Cicer. I. de Orat. et pro L. Flacco, 'Ab Athenis,' inquit, 'humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ, et in omnes terras distributæ putantur: de urbis vero positione, propter pulchritudinem, etiam inter Deos certamen fuisse proditum est,' &c. Vide Thucyd. &c.

206 *Gelidas ausæ conferre cicutas*] Sarcastice in Athenienses, quorum Edicto Socrates hausta cicuta interiit. Vide Pers. Satir. IV. vs. 2. et Annotat. ibid.

207 *Majorum*] Priscorum nempe, tam Græcorum quam Romanorum.

Tenuem, et sine pondere terram] Sic Veteres suis mortuis bene precabantur; inscribebantque tumulo S. T. T. L. id est, 'Sit tibi terra levis;' quasi ut mollius quiescerent: quibus autem erant infensi, terram gravem optabant. Ita Senec. Hippol. ad calcem: 'Istam' (Phædram) 'terra defossam premat, Gravisque tellus impio capiti incubet.' Vide Pers. Satir. I. vs. 37. et seq. et ibid. annotata.

208 *Spirantesque crocos*] Croci flores odoriferi nascantur ex eorum tumulis: vel aromata in sepulturam illorum effundantur. De his vide Pers. Satir. VI. vs. 35. et seq.

Crocos] Plin. XXI. 6. 'Herba est angusto folio pæne in capillamenti modum: mire vino congruit; folio florem expellit; viret bruma et colligitur. Gaudet calcari et atteri, pereundoque melius provenit.'

Urna] Qua defunctorum cineres continentur. Vide Pers. Satir. VI.

Qui præceptorem sancti voluere parentis
Esse loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus: et cui non tunc
Eliceret risum citharœdi cauda magistri?
Sed Rufum, atque alios cædit sua quæque juventus:
Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.

runt magistrum venerandi patris dignitatem habere. Adultus jam Achilles virgam formidans canebat in patriæ collibus: cui vero tum cachinnos non moveret cauda præceptoris Citharistæ? At Ruffum et ceteros verberant sui quemque adolescentes; Ruffum, qui tam sæpe vocavit Ciceronem Allobroga. Ecquis in sinum Enceladi et

210 *magnus Achilles* 22.—211 Pro *tunc* suspicari possis *nunc*, ut sensus sit, Chironem ab Achille summo honore cultum esse, etsi talis ejus forma ac species fuerit, ut nunc vel cuilibet risum moveret. Sed vulgatæ lect. major forte vis inest.—212 Quidam pro signo interrog. perperam ponunt punctum; ut τὸ *cui* ad Achillem referatur.—213 *Ruffum* 25. 27. 47. 49. 57. 58. 61-68. 71.

NOTÆ

vs. 34. ad vocem, *urnæ*.

Perpetuum ver] Nascentibus ibi floribus, ut mox notatum.

209 *Qui præceptorem sancti, &c.*] Quintil. II. 9. 'Discipulos id unum moneo,' inquit, 'ut præceptores suos non minus quam ipsa studia ament, et parentes esse non quidem corporum, sed mentium credant.'

210 *Metuens virgæ*] Disciplinæ subditus. Ovidius: 'Qui toties socios, toties perterruit hostes, Dicitur annosum pertimuisse senem. Quas Hector sensurus erat, poscente Magistro, Verberibus jussas præbuit ille manus.'

211 *Cantabat*] Discebat canere fidibus, ac cithara ludere.

Patriis in montibus] In Pelio Thessaliæ monte, ubi educatus Achilles et institutus a Chirone.

Cui non tunc] Vel sine interrogatione legitur, et refertur ad Achillem, qui jam grandior non contemnebat magistri præcepta: vel cum interroganti, hoc sensu: cui vero risum non movisset præceptor Centaurus, equus ab umbilico et inferiori corpore, ac proinde caudatus? ex fabula.

212 *Citharœdi cauda magistri*] Chironis, de quo jam Satir. III. vs. 205. et Horat. Epod. XIII. 'Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno.'

213 *Sed Rufum, &c.*] At nunc præceptorem minores discipuli et derident et cædunt sine ullo pudore.

214 *Rufum*] *Rufum*, inquam, excellentem licet Rhetorem, et Ciceronis æmulum; Gallum natione, valde quidem disertum. Vetus Schol.

Qui toties Ciceronem, &c.] Legunt alii: *Quem toties Ciceronem, &c.*, et sic explicant; quem Rufum Juventus, id est, sui discipuli per contemtum vocant Ciceronem Allobroga: alii vero sic: *Qui*, id est, Rufus tantum sibi arrogat, ut se præferat Ciceroni, ejus errores notet, et hominem eloquentiæ Gallicæ et Barbaræ appellet. Neque id inauditum. Nam ut est in Dial. de Orator. apud Tacit. 'Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus et tumens, nec satis pressus, supra modum exultans et superfluens videretur.' Et Calvus eum dicebat 'solutum et enervem,' Brutus, 'elumbem et fractum,' &c. Vide

Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis affert
Quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc
Quodcumque est (minus est autem, quam rhetoris æra)
Disciplui custos præmordet Acœnonoëtus,
Et, qui dispensat, frangit sibi. Cede, Palæmon,

eruditi Palæmonis tantum *ingerit, quantum digna est opera Grammatistæ? Ac nihilominus ex eo, quantulum est (inferius vero est quam Rhetoris pecunia) Acœnitus ipse pædagogus arrodit, rescindit etiam sibi dispensator. Concede, Palæmon,*

73. 77. *Rutum* 23. *quemque* 11. 14-17. 20. 21. 22. 72.—215 *Enceladi* restitui ex 11. 17. 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. *Encheladi* 10. 14. 15. 16. 18. 20-24. 45. *Menceladi* 19. *Celadi* 70. 75. 76. 82. Quod tamen ex his nominibus Grammatico, et quidem celebri, fuerit, non constat.—217 *minor* 24. *certe* pro *autem* 22. *multo* pro *autem* 26.—218 v. Excurs. ad h. l.—219 *franget* 11. 14.

NOTÆ

Agellii xvii. 1. ubi Ciceronem vindicat. Quidam aiunt hic alludi ad historiam, nempe ad consensum Ciceronis cum Allobrogibus, de quo Sallust. Bell. Catilinar.

Allobroga] Allobroges Galliæ populi, non longe a Rhodano, hodie, Sabaudienses, et Delphinates. Metropolim habebant Viennam.

215 *Quis gremio Enceladi*] Jam de Grammaticis denique: quis peritis licet iis et excellentibus dignam pendit mercedem?

Gremio] In gremium sedentis ac docentis.

Enceladi] Is Grammaticus, ut et Palæmon.

Palæmonis] De eo jam Sat. vi. vs. 452.

216 *Grammaticus labor*] Is sane magnus, et multa complectitur incommoda, seu spectes rerum legendarum, seu intelligendarum multitudinem: seu denique discipulos juvenes. Quanta sit tertia hæc molestia dictum est ubi de Rhetoribus vs. 150. et seq. quanquam et major est in Grammaticis, ob rudiores discipulorum animos. At insuper duplex iis labor; alter, quod legisse historias, auctoresque omnes, eosque nosse tanquam ungues ac digitos suos, ut mox ait Juvenalis; alter, quod oportet Scriptorum sensum diligenter investigasse, locosque vel difficillimos penitus excussisse. In hoc vero quam improba sit opera et patientia, nemo nescit: quandoquidem ipsi sese incassum non raro discrucient, ac diu torqueant. Testis unus sit Virgilius quodam loco se crucem fixisse Grammaticis ingenue pariter ac lepide confessus. Vide Petr. Crinit. l. iii. hon. Discip. c. 8. ut non abs re Athenæus dicat xv. 1. 'Grammaticis nihil esse stultius:' nolim ego addere, quod ille ibid. *exceptis Medicis*, εἰ μὴ ἰατροὶ ἦσαν, οὐδὲν ἂν ἦν τῶν γραμματικῶν μωρότερον. Vide Quintil. i. 4. Agell. xiv. 5. &c.

Ex hoc] E tantula tamen ista mercede Grammaticis attributa, sunt qui deradant ac surripiant.

217 *Æra*] Salarium, merces.

218 *Acœnonoëtus*] Legunt quidam *Acœnitus ipse*. Nomen est vel proprium, vel a Poëta fictum ab ἀ privativo et κοινὸς, vel κοινότης, fortasse ad indicandum hominem privatæ suæ utilitati nimium, communi parum studentem.

219 *Qui dispensat*] Œconomus.

Et patere inde aliquid decrescere: non aliter, quam
Institor hybernæ tegetis, niveique cadurci,
Dum modo non pereat, mediæ quod noctis ab hora
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro:
Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas,
Quot stabant pueri, cum totus decolor esset
Flaccus, et hæreret nigro fuligo Maroni.

et sine quidpiam ex eo diminui (haud secus ac negotiator hyemalis lodicis, atque albæ culcitræ) ut ne perdas quod sedisti a tempore mediæ noctis, quo nullus opifex, quo nullus sedebat, qui monstrat lanam trahere ferro curvato: ut ne perdas quod *tot lampades odoratus es, qnot assistebant adolescentuli, quando universus Horatius erat decoloratus, atque fuligo adhærebat atro Virgilio. Infrequens* est *nihilominus.*

17-20. 23. 25. 26. 27. 46. 47. 48. 57. 58. 59.—222-224. absunt a 19. *ne pereat* 10. 20. 21. 22. 60. 65. *qui* pro *quod* 16. 26. *umbra* pro *hora* 7. quæ vera forte lectio est, certe elegantior.—223 *sedebat* 10. 11. 12. 14-18. 20-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—225 *ne pereat* 10. *pareat* 71.—226 *dum* 15.—

NOTÆ

Frangit sibi] Inde subtrahit quod sibi perperam attribuat.

Cede Palæmon] O Grammaticorum arrogantissime, cede tamen jure tuo, et aliquid sponte deperde, ne totum tibi pereat.

220 *Non aliter quam, &c.*] Sicut Institor de indicto majori pretio nonnihil remittit, ut merces vendat, ac cito distrahat.

221 *Cadurci*] Plin. XIX. 1. 'In culcitris' (e lino) 'præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc, et tomenta pariter inventum.' Porro *Cadurci* Aquitaniæ sunt populi. Vernacule, *le Quercy*.

222 *Dummodo non pereat*] Ne vanus omnino sit tuus labor tam gravis et molestus; nempe quod, &c.

Mediæ quod noctis ab hora] Quod dum fabri et artifices quiescunt, tu cogeris in ludo esse, et scholam aperire, teque, ut fit, defatigare. Porro quod ipsa nocte scholæ et ludi frequentari solerent, testatur vetus Schol. et indicat Martial. Epig. IX. 70. 'Quid tibi nobiscum ludi scelerate magister, Invisum pueris virginibusque caput? Nondum cristati rupere silentia Galli: Murmure jam sævo, verberibusque tonas,' &c.

223 *Sedisti*] Vel dictanda meditans, vel potius in schola meditata præcipiens, tradens lectiones, pensa exigens.

Sedere] In officinis laborans residebat.

224 *Qui docet obliquo, &c.*] Lanarum carminator.

Obliquo lanam deducere ferro] Hamis ferreis oblique in tabula defixis, per quos deducta lana attenuatur.

225 *Olfecisse lucernas*] Gravem tot lychnorum fumum et odorem pertulisse, quot discipuli aderant in ludo, in eum nocte convenientes, ut mox notatum est.

226 *Decolor Flaccus*] Horatii codex et Virgilii, puerorum manibus attritus, maculatus, deformis, deturpatus usu et contrectatione continua.

Fuligo] Multiplici tot e lampadibus vapore et fumo creata.

227 *Maroni*] Codici Virgiliano. Ex

Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni
Non egeat. Sed vos sævas imponite leges,
Ut præceptori verborum regula constet,
Ut legat historias, auctores noverit omnes,
Tanquam ungues, digitosque suos: ut forte rogatus
Dum petit aut thermas, aut Phœbi balnea, dicat

pensio, quæ Tribuni judicio non indigeat. At vos duras conditiones indicite; ut magister vocabulorum normam teneat, ut evolvat historias, cunctos scriptores perspectos habeat, velut ungues ac digitos suos; ut fortasse interrogatus, dum Thermas

227 *hærebat* 11.—228 *rara datur merces* 13. *cognatione* 22.—229 *leges imponite sævas* 16. 19. *scævas* 49.—230 et 231. *Et* 27.—232-236. ejecti e 13. —233 *Cum* 20. *plebi balnea* 60. 65.—234 *patriam nomenque* 45.—235 *Anche-*

NOTÆ

quo patet ipsis Romanis studiose legi solitos, cum hunc Poëtarum Romanorum Principem, tum Vatem Venusinum, Lyricorum delicias, quem ut tersum inprimis ac purum, et ad notandos hominum mores præcipuum, commendat Quintil. x. 1.

228 *Rara tamen merces, &c.*] Sed nec sine lite mercedem obtinent Grammatici. Jure est agendum adversus Romanos, ut solvant.

Tribuni] Ærarii nempe, qui jus habebat cognoscendi et judicandi de levioribus causis. Vide Alex. ab Alex. II. 24.

229 *Sed vos sævas imponite leges*] Quamvis autem adeo parce et improbe magistris mercedem exsolvatis, o Romani, iis nihilominus severas leges imponite, ut et perfectam eruditionem, et liberorum vestrorum summam habeant curam.

230 *Verborum regula constet*] Nota sit verborum vis et analogia, &c. ut sermo adsit purus.

231 *Legat historias, &c.*] Deinde, ut multiplex adsit eruditio, 'non satis est Poëtas legisse: excutiendum omne scriptorum genus, non propter historias modo, sed et verba, quæ frequenter jus ab auctoribus sumunt,' ut ait Quintil. I. 4. additque; 'sola Grammatica omni studiorum genere plus habet operis quam ostentationis.'

232 *Tanquam ungues, &c.*] Vulgaris locutio et Proverbium.

233 *Thermas*] A *θέρω calefacio*, et *θερμὸς calidus*. *Thermæ* dicuntur loca vel aquis natura ferventibus, vel arte et igne calentia, ad lavandum aut sudandum apta et salubria. Hæc describit egregie Auson. in Mosella. Ob ejusmodi Thermas celebratæ olim Baiæ, Puteoli, &c. Hinc etiamnum frequentata tot variis in regionibus loca. Vide Plin. XXXI. 2. &c.

Phœbi balnea] Hunc aiunt fuisse balneatorem quendam ita nominatum. Vetus Schol. sic habet: 'Privatæ sunt balneæ, quæ Daphnes appellantur.' Sunt et qui *Phœbi balnea* interpretentur, rivos, stagna, flumina Phœbo seu Sole calefacta.

Dicat nutricem Anchisæ, &c.] Quæ fuerit Anchisæ nutrix, de qua nihil certum, etsi *Tisiphone* vocatur a vet. Schol. Gaudebant Romani vexare Grammaticos ejusmodi vanis quæstionibus ac nugis, quas explodit Seneca Epist. 88. Vide Tiber. cap. 56. apud Sueton.

Nutricem Anchisæ, nomen patriamque novercæ
Anchemoli; dicat, quot Acestes vixerit annos,
Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.
Exigite, ut mores teneros ceu pollice ducat,
Ut si quis cera vultum facit: exigite, ut sit
Et pater ipsius cœtus, ne turpia ludant,
Ne faciant vicibus. Non est leve tot puerorum
Observare manus, oculosque in fine trementes.

adit, vel Phœbi balnea, commemoret altricem Anchisæ, appellationem et natale solum novercæ Anchemoli; referat quot annos Acestes in vivis fuerit, quot vini cados Siculus iste Rex *Phrygibus dederit. Postulate ut mollem indolem formet quasi pollice, quemadmodum si aliquis faciem cera effingat. Postulate ut* se *gerat parentem ipsius turmæ, ne fœda colludant,* * * Grave est speculari manus tot juvenum*

moli recepi ex 25. 27. 46. 47. 48. 50. 56-60. 64. 65. 77. Serv. et plerisque libris Virg. Æn. x. 389. *Archemoli* 45. a m. sec. *Anthenoris* 16. *Archemori* in reliquis libris.—236 *Siculis* 75. *Siculi* 76.—237 *seu* 13. *cum pollice* 29. *ducant* 17. 20. 21. 22. 29.—238 *in cera* 15. *ceræ* Casaub. ad Pers. v. 40. *ut sint Et pater et pueri, ne turpia ludat* 13.—239 *nec* 16. *ut turpia* 61. *laudant* 23. —240. 241 Valla et alii monent, hos versus non legi in codd. suis et spurios esse. Extant tamen in 8. omnibusque, quos contuli, libris. Laudantur etiam a Servio ad Virg. Ecl. III. 8. et propter obscenitatem haud dubie a monachis quibusdam deleti sunt. *Et faciant* 13. *leve est* 12. *nec est* 19.—241 *patrantes* pro *trementes* conj. Durantius Casellius Var. Lect. I. 9. et alii coll. Pers. I. 18. ubi v. vet. Schol. et Casaub. Sed vulgata lectio non est solicitanda.—242. 243 ejecti e 13. *curas, et* 10. 12. 14-22. 24. 26. 27. 45-49. 54. 55. 58. 64. 65. 66. 70. *curas, sed* 23. *cura, sed* 82. *curas, et* 11. 25. 50. 56. 57. 59. 63. 65. 67. 68. 69. 71-77. Hos secutus sum: semper tamen, fateor, mihi displicuit τὸ *inquit*, propter præc. plur. *vos imponite* cet. vs. 229. et *exigite* vs. 237. Nunc video, Schurzfl. bene hæc annotasse: '*At vos, Hæc cura: sed quum* cet. in Cod. meo. Recte; vel saltem *Inquitis, hæc cura.*

NOTÆ

234 *Anchisæ*] Patris Æneæ.

Nomen patriamque novercæ Anchemoli] Casperiam appellat Servius in Æneid. x. At ejus patria ignoratur.

235. *Anchemoli*] Vel *Archemori*, de quo Æneid. x.

Acestes] Siciliæ rex, quem seniorem Virgilius ait Æneid. v.

236 *Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas*] Quot vini cados dederit Æneæ et sociis abeuntibus: scribente Virgil. Æneid. I. 'Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes,' &c.

237 *Mores teneros*] Horat. ad Pisones vs. 163. de juvenum indole et animo sic loquitur: 'Cereus in vitium flecti,' &c.

Pollice ducat] Metaphora a figulis, qui pollice vasa fingunt ad arbitrium, et quam voluerint formam dant. Pers. Sat. v. vs. 40. 'Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.'

239 *Pater ipsius cœtus*] Præceptor ante omnia sumat parentis erga discipulos suos animum, ac succedere se in eorum locum a quibus sibi liberi tradantur, existimet. Quintil. II. 2.

Ne turpia ludant] Caveat ne defluant ad libidines. Hic nonnulla prætermitto, quædam non explico, pudoris gratia.

Hæc, inquit, cures, et cum se verterit annus,
Accipe, victori populus quod postulat, aurum.

et oculos sub finem tremulos. Ista exequere, ait, et quando se annus volverit, sume aurum quod victori deposcit populus.

Sed prior lectio elegantior est et plane satirica, utpote qua objectioni præceptorum, *Non est leve* cet., nihil aliud respondere finguntur parentes, quam *Hoc cura*, de mercede videlicet non solicitus: *sed cum* annus præterlapsus, et magistri salaria repetunt, indignabundos ait eosdem dicere, *Accipe aurum* cet.' Recte, opinor; et facile ex illa lectione, *At vos, Hæc cura*: *sed cum* cet. reliquæ nasci poterant. *Inquitis* enim vel *inquit* glossa fuit, verbis *At vos* ascripta, quæ deinde in textum irrepsit, extrusis illis verbis. Illa vero, *victori populus quod postulat*, videntur poëtæ verba esse, et parenthesi includenda.—242 *quot* 65.

NOTÆ

242 *Hæc, inquit, cures*] Tria nempe, ut purus sermo, ut multarum rerum notitia, ut honesti mores sint in discipulis tuis, liberis meis, inquit magistro pater.

Cum se verterit annus] Anno finito, mense Martio (qui primus apud Romanos) redeunte, mercedem exsolvam. Vide Macrob. Saturn. I. 12. ubi scribit ea quæ notamus hic.

243 *Accipe victori populus quod postulat aurum*] Quantum populus Romanus in Ludis Scenicis jubebat victoribus dari a Ludorum Præfecto, seu Prætore vel Tribuno spectacula exhibente; *quinque* scilicet *aureos*, quæ stata merces erat, 'nec licebat amplius dare.' Ita vetus Schol. Sueton. Claud. c. 21. refert Imperatorem oblatos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitisque in Theatro numerasse. Videtur etiam intelligi posse de aureis quos erogari jubebat populus aurigis victoribus in circo. Martial. Epigram. X. 74. 'Cum Scorpus una quindecim graves hora Ferventis auri victor auferat saccos.' Dum ergo ille auriga saccos auro graves hora una lucratur, miser Grammaticus uno anno vix pauxillum quid obtinet. Vide Alex. ab Alex. II. 24.

EXCURSUS

AD SAT. VII. 12.

Magna est h. l. varietas librorum in nominibus propriis. *Alcyonem* 15. 23. 25. 26. 50. 56-60. 67. 70. 77. 82. Alcyone Æoli, alia Marpessæ, alia Atlantis filia: v. Heyne ad Apollodor. p. 101. 109. et 685. *Halcyonem* 61. 63. 65. 66. 74. *Halcyonen* 62. 68. 69. 71-73. *Alcinoëm* 14. 16.—*Alcinoën* 27. 45.

47. 48. 55. *Alcinoë* Stheneli, et alia Polybi filia. De illa v. Apollod. II. 4. 5. de hac Parthenii Erotica c. 27. *Alcinohen* 49. *Alcynoëm* 24. *Alcynoën* 10. 54. 64. *Alchinoëm* 22. *Alchinoën* 17. 20. *Althinoën* 21.—*Alcione* 46. *Alcionem* 18. 19. *Alcionen* 60. *Altionem* 12.—*Alcitheon* 1. 75. 76. unde suspicor *Alcithoën* legendum esse h. l. Schraderus vel *Autonoën* e VI. 72. vel, *Alcathoën* ex Ovid. Met. IV. 1. substituendam putabat. Sed *Alcithoë*, Ἀλκιθόη, non *Alcathoë*, Ἀλκαθόη, dicebatur mulier Thebana, quæ spretis Bacchi Orgiis in vespertilionem mutata est: v. Heins. ad Ovid. l. l.—*Alcinoum* 4. Hoc nomen fuit Hippocoontis filio, de quo v. Apollod. III. 10. 5. et regi Phæacum, notissimo ex Hom. Odyss. *Z.* 197. sqq. *H.* 57. sqq.

Bachi 21. 22. *Pacci* 1. quod forte non respuendum. *Paccius* et *Faustus* videntur esse nomina poëtarum, et *Alcyone*, *Thebæ*, ac *Tereus* tituli tragœdiarum, quas illi scripsere. *Paccius* poëta sic non nisi h. l., quod sciam, memoraretur, ut et *Faustus*, nisi hic idem est, qui perstringitur a Martiali XI. 65. *Paccii* tamen vel *Paetii* et *Pacciæ* passim laudantur in antt. lapidibus et inf. XII. 99. Cic. ad Div. IV. 16. Tac. Hist. IV. 41. et Ann. XIII. 16. 36. XV. 12. Martial XIV. 78. al. *Bacchi* quoque, si hæc lectio vera est, non Dei nomen esse crediderim, sed poëtæ nobis ignoti, qui forte non *Bacchus*, sed *Bacchius* dicebatur, quod nomen passim occurrit: v. Bentl. ad Horat. Sat. I. 7. 20. At vix dubito, quin librariis debeatur hoc nomen, quod illis notius erat, et ad Deum, *Alcithoës* punitorem, ab iisdem relatum sit: ut adeo poëta scripserit *Alcithoën PaccI.* Neque tamen magnopere repugnaverim, si quis *Alcyonem* s. *Alcyonen*, vel *Alcinoën* propter auctoritatem librorum retinere malit. Possis etiam suspicari, pro *Baccho* s. *Bacchio* et *Paccio* substituendum esse *Accium* s. *Attium*, insignem poëtam tragicum, qui Pacuvii bellique Numantini temporibus vixit.

Pro *Terea* male *Therea* 24. et *Terrea* 19. 23. *Tereus* fuit argumentum ac titulus multarum tragœdiarum, quas Sophocles, Euripides, Livius Andronicus, L. Attius aliique scrip-

serunt. Sic et *Thebais* (h. l. *Thebæ*) inscripta olim non modo carmina heroica, sed etiam tragœdiæ, v. c. ejusdem Attii et Senecæ.

EXCURSUS

AD SAT. VII. 62.

Euæ restitui ex 4. Est nota vox Baccharum εὐοῖ (ex εὖ οἱ) et exclamatio, cum præsentis numinis sensu perturbarentur ac furerent, ut εὐᾶν et σαβοῖ, (v. Virg. Æn. VII. 389. et Ovid. Met. IV. 522.) unde Bacchantes Εὔιοι γυναῖκες dicuntur Eurip. Phœn. 660. et ipse Bacchus passim Εὔιος, *Euius*. v. Barnes. ad Eurip. Bacch. 141. et Bourdin. ad Aristoph. Thesmoph. 999. Eadem voce etiam Horatius in summo enthusiasmo usus est Od. II. 19. 5. 7.—*ohe* 10. 15. 24. 25. 50. 54. 56-60. 62-69. 71-74. 77. quod probabant Britann., Farnab., Schurzfl., Bahrdt et alii, coll. Horat. Sat. I. 5. 12. II. 5. 96, Martial. IV. 91. 1. Plaut. Aulul. I. 1. 16. al. quibus locis fastidium satietasque hac voce designatur. Sed *ohe* multi dixere, *euæ* vero præter Horatium nemo, nisi de ipsis Bacchis: adeoque hac voce magis, quam illa, carminum Horatii indoles et character adumbratur, ut mox v. 68. sqq. Virgilianæ Æneidos, habito respectu loci de Alecto Æn. VII. Errant autem, qui *euæ* et *ohe* vocabula esse synonyma, vel *ohe* etiam in Horat. l. l. scribendum existimant.—*euhæ* 9. et 23. a m. pr. ut ap. Sidon. Epist. VIII. 9. ' Forsitan Satiricum illud de Satirico non recordaris: Satur est, cum dicit Horatius Euhœ'—*hohe* 11. 13. *hoe* 16. 17. 22. 27. 45. *ehohe* 21. *Heuhæ* 14. 18-20. 23. a m. sec. 49. 55. *Heuohe* 12. 46-48. 61. 70. 75. 76. 82.—Conf. Horat. Od. II. 19. 5. 7. et Virg. Æn. VII. 389. quibus locis eædem librariorum aberrationes reperiuntur.

EXCURSUS

AD SAT. VII. 80.

Jaceat Lucanus in hortis Marmoreus 12. 14. et ita emend. Gronov. Obss. III. 13. extr. probb. Burm. ad Anthol. II. p. 66. et Schurzfl. qui audacter totum h. l. ita corrigebat: *jaceat Lucanus in hortis Marmoreus. Sit Serrano tenuique Saleio Gloria tanta licet, quid* cet. ut sententia h. l. esset: statuas poëtis positas non solvere æs alienum, quo teneantur. Sed, ut alia taceam, ita certe *stet* dicendum erat, non *jaceat*. Sic *æneus ut stes* ap. Horat. Sat. II. 3. 183.

Et pro *at* 11. 14-25. 27. 30. 45-50. 54-63. 65-69. 71-73. *sed* malebat Gronov. l. l.—*Sarrano* 11. 18-21. 23. 24. 28. 30. 59. 61-63. *Sarano* 27. 46-48. 54. 58. 64. *Surnano* 22. Gentis Atiliæ cognomen in numis et marmm. *Sarranus* vel *Saranus* scribitur, et a devictis *Sarranis*, Tyriis, (nam *Sarra*, צור, priscum Tyri nomen, de quo v. Gell. XIV. 5.) h. e. Pœnis, vel potius a *Sarrano*, antiquo Umbriæ oppido, (unde *Sarranates* dicti Plin. III. 14.) deducitur a Drakenb. ad Sil. VI. 62. et Perizon. Animadv. hist. c. 1. p. 24. et 33. ubi doctissime de familia agitur Atilia multique errores vulgares refutantur. Vulgatam contra scripturam *Serranus* tuentur Heins. ad Virg. Æn. VI. 845. et alii, qui propter historiam, ex Cic. Rosc. Amer. c. 18. Plin. XVIII. 3. et Valer. Max. IV. 4. 5. notissimam, Atilio hoc cognomen a *serendo* datum putant. Ita tamen *Serenus*, vel *Seranus* certe dicendus erat.—*Saleo* pro *Saleio* 71. *Salivo* 48. *Salino* vel *salino* perperam 10-12. 14-17. 19-24. 45. 46. 61-63. et forte vetus Schol. cujus glossa ex emendat. Pith. et Schurzfl. sic legenda videtur: 'Nomina sunt poëtarum pauperum; aut a *Serrano* vase fictili, in quo Atilius Serranus solebat mendicare (forte *manducare*). *Saleio* (f. *Salino*) *tenui*: ait mendicorum catillum fictilem, in quo ea, quæ salsa sunt,

apponuntur.' Ascensius probabat utramque lectionem, *Sarrano* et *tenui salino*, quod *marmoreis hortis* opponi arbitrabatur. Male!

EXCURSUS

AD SAT. VII. 120.

MIRA est in hoc versu varietas lectionum. *Pelamydum* 1-3. 5. al. *Pelamidum* in quibusdam libris, ut πηλαμίδες ap. Aristot. VI. 16. *Pellamidum* 17. a m. pr. 19. *Pilamidum* 21. Sed πηλαμὺς et πηλαμύδιον rectius scribi monet Hesych. *Pelamydes* dictæ forsan παρὰ τὸ ἐν τῷ πηλῷ μυεῖν, quod in luto se occultant, saltem ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, a luto, in quo eas nasci dicit Festus. *Pelamydum Afrorum, et veteres epimenia bulbi* 4. prob. Jun.

Aut abest a 19. *aut veteres* 5. 12. 15. 25-27. 46-77. *et veteres* 2-4. 10. 11. 14. 16-18. 20-24. 45.

Mox *Afrorum* pro *Maurorum* libri tantum non omnes, quos secutus sum, 2. 3. 5. 10. 11. 16-25. 27. 28. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Deinde *epimenia* 1-5. 10. 11. 12. 14-18. 20-23. 26. 27. 45-50. 56. 58. 63. 70. 74-77. *epymenia* 24. *epimedia* 19. *epimenida* 25. 54. 55. 57. 61. 62. 64-68. 71-73. quod probant Calder., Britann. et Farnab. ut appositio sit, quoniam Plinius XIX. 5. dicat, ex genere bulborum esse *scillam*, et duo genera *medicæ*, masculum albis foliis, fœmineum nigris, et tertium genus cibis gratum, quod *epimenidium* vocetur. Hinc nonnulli *epimenidia* emendant, ut sit proceleusmaticus, et Ge. Merula *epimendia*, quæ lectio reperitur in 59. 60. 69. Fuere etiam, qui suspicarentur *ormenia*, caules. Has conjecturas sugillavit Casaub. ad Athen. II. 22. et defendit nostram lectionem, ex qua tamen commodam sententiam vix elicias. Quid, si scribatur *epimænia*, et poëta hoc vocab. effinxerit ex Gr. ἐπιμαίνεσθαι, insanire, furere, inpr. amore, unde ἐπιμαίνια scil. φάρμακα dici possint

amoris remedia sive stimuli? *Bulbos* enim stimulare Venerem, notum ex Plin. XIX. 5. s. 30. XX. 9. 40. Martial. III. 75. 3. XIII. 34. Ovid. Rem. Am. vs. 797. 798. et Colum. X. 105. 106. ubi Pompon. hæc notavit: 'Genera bulborum Græcis nominibus notantur, differuntque odore, suavitate, sapore, colore, magnitudine, omniaque ferventis naturæ sunt, ideo libidinem accendunt. Pythagoras de bulbis librum composuit Megarensibus. M. Varro et Apicius scribunt: 'aqua decoquant bulbos, qui Veneris usum quærunt;' hoc modo in nuptiis apponuntur.' Conf. ibid. Wernsdorf in Poët. Min. T. VI. p. 56. 57.—*bulli* 11. 21. 43. probb. Schurzfl. et Lips. Epist. Quæst. IV. 25. ubi laudantur Glossæ ad oram cod. Divæi scriptæ: '*Bulli*, pisces exigui vilissimi,' et e Glossar. vet. edito ab Henr. Stephano: *Bulli*, χρυσοχάνθαροι. Idem tamen Lipsius monet, vulgatam lectionem non spernendam videri, cum et Martialis IV. 46. 11. *bulbos* ponat inter munera, causidicis mitti solita, et Plinius XIX. *bulbos* in *Africa* natos maxime laudari dicat.

EXCURSUS

AD SAT. VII. 154.

Cambre vel *cambre* legitur in 2. 3. 5. 10. 14-20. 23. 24. 27. 45-49. 55. 69. et cod. Pincier. cujus v. Parerg. IV. 5. Hanc lectionem defenderunt Calderinus et Scoppa Collectan. II. 2. p. 66. ut h. l. designetur inscriptio declamationis de *Cambro*, Scytharum rege, cujus meminit Diodorus vel de *Cambria* s. Cambro-Britannia, (hod. Wales) vel de oppido hujus nominis. Calderinus: *Cambre*, inquit, oppidum est in Theutrania Troadis, ut scribit Plinius, et e proxima regione est Lesbos, in qua Mitylenem occuparunt tyranni, ut auctor est Strabo, Nigesilus et Magarogilus: Alcæus poëta eos carmine est insectatus, unde aureum plectrum habuisse dicitur,

auctore Fabio: ergo h. l. declamatio de tyrannis ejectis Cambre.' Scoppa provocat ad auctoritatem libelli Mirabilium Puteolorum, in quo hæc leguntur: 'Ad radicem montis Gauri, ab occidente ad orientem accessus, olim vicus fuit, *Cambre* dictus, meridiem respiciens, nunc vetustate consumtus; is locus dictus *Cambre* quasi *Cameræ*; nam locus erat, ubi *Cameræ* et Apothecæ multæ erant, in quibus navium Puteolanarum, et Miseni Baianorumque portuum onus suum deportandum per alias regiones Italiæ deponebatur. Hic vicus nunc corrupte a circumpositæ regionis hominibus, nominis vetusti ignaris, *Campana* vocatur, eo quod Campani, i. e. Capuani, a Cumanis ibidem dicuntur esse conflictu superati: ob cujus conflictus memoriam est historia composita *Cambre* dicta, quæ a magistris in scholis frequentissime dicebatur. Unde Juvenalis: *Occidit miseros Cambre r. m.*' Hæc nimis longe petita etiam Pithœo arrisisse mireris. Exagitat ea Politian. Miscell. c. 33.

EXCURSUS

AD SAT. VII. 218.

Acænonoëtus nomen ficticium pædagogi, quod restitui e vet. Schol. qui exponit: 'Eunuchus pædagogus, aut communi carens sensu, (ἀκοινονόητος) proprium papatis.' Cf. Gell. XII. 12. et de *pappate* sup. ad VI. 633. *Acænonætus* 70. 75. 76. 81. 82. quod putant esse Græc. ἀκοινώνητος, alienus e familiari consuetudine, (ut ap. Cic. ad Att. VI. 1. et 3.) et hinc arrogans, vel rigidus, severus. Grangæi nota est hæc: 'Ἀκοινώνητος Græcis est exacte verum rectumque persequens; vel qui nihil habet cum alio commune; aut cujus alter particeps non est: hic enim pædagogus partitur alterius mercedem, at nemo cum illo.' Sed Schurzfl. jam recte monuit, ita *Acænonetus* scribendum esse, quod tamen h. l.

leges metri non permittunt.—*Acuncteus* 20. *Achinetus ipse* 15. 16. *Achenetus ipse* 24. *Acænetus ipse* 10. 27. 46-49. 54. 56. 57. 64. *Acenetus ipse* 18. 19. 23. 25. 45. 58. 60. *Acænetos ipse* 59. *Acœnetus ipse* 11. 14. 17. 21. 22. *Acænitus ipse* 50. 55. 61-63. 65-69. 71-74. 77. quod credunt esse nomen vel proprium, vel fictum ab α priv. et κοινὸς vel κοινότης, ut designetur homo, qui sui tantum, non communis commodi rationem habeat.—Farnabius putabat, hoc nomine alludi ad *Anicetum* pædagogum, de quo v. Suet. Ner. c. 5.—Possis etiam suspicari *Acinetus*, vel *Acoretus*, vel *Achrematus ipse*. Ἀκίνητος, immobilis, segnis; ἀκόρητος, immundus; ἀχρήματος, inops. At τὸ *ipse*, quod in plerisque libris legitur, ab ingenio hominis, lacunam versus explentis, profectum videtur.

SATIRA VIII.

STEMMATA quid faciunt, quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum, et stantes in curribus Æmilianos,

Quid stemmata conferunt? O Pontice, quid juvat prolixa stirpe numerari, atque ostentare avorum facies adumbratas, et Æmilianos in curribus stantes, et Curios

1 *Schemata* perperam emend. Alciat. de verb. signif. lib. IV. et Parerg. II. 30. probb. Voss. Inst. Or. V. 1. et Grang.—2 *pictos* 11. 13. 17-22. 24. 45.—

NOTÆ

1 *Stemmata quid faciunt*] Eleganter invehitur in Ponticum, et ejus similes, qui antiquum et illustre genus ostentant, ipsi nulla virtute clari, imo sæpe vitiis turpes.

Stemmata] Gradus et ordines cognationum ramis quibusdam distincti. Vide Pers. Sat. III. vs. 28. et ibidem annotata.

Quid faciunt] Senec. Epist. XLIV. 'Nobilem non facit atrium plenum fumosis imaginibus: animus facit nobilem,' &c. Et III. de Benef. cap. 28. 'Qui imagines in atrio exponunt, et nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris, in parte prima ædium collocant, noti magis quam nobiles sunt.'

Quid prodest] Cicero (seu quivis alius) in Sallust. 'Satius est me meis rebus gestis florere, quam majorum opinione niti, atque ita vivere, ut sim ego posteris meis nobilitatis initium, et virtutis exemplum.' Ovid. Met. XIII. 'Nam genus, et proavos, et quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra voco.'

Longo sanguine censeri] Vetusta origine, et longa retro serie majorum.

2 *Pictosque ostendere vultus majorum*] Romanus proprie mos collocandi in tabulariis per atria majorum imagines: atque ex iis nobilitas æstimata; inquit Lipsius Comment. in Senecam. Idem Elect. I. 29. de isto more plurima conscribit. 'Nobiles,' inquit, 'ii soli censebantur, quorum majores Magistratum ceperant, quique jus habebant imaginis ponendæ.' Hæc humerorum tenus erat effigies, non totius corporis, sed capitis ac vultus: e cera, non ex ære. Ordine collocabantur in ligneis thecis, sive *armariis*, ut vocat Plinius l. XXXV. c. 2. diebus solum festis aperiebantur thecæ illæ. In funeribus deferri solebant. Si quis turpi quodam crimine damnatus esset, ejus imago non ferebatur in exequiis, imo frangebatur. Hæc et alia Lipsius erudite congerit, et probat loco citato. Vide et Turneb. XXVI. 3.

3 *Stantes in curribus Æmilianos*] Statuas triumphales.

Et Curios jam dimidios, humerosque minorem
Corvinum, et Galbam auriculis nasoque carentem?
Quis fructus generis tabula jactare capaci
*Corvinum, posthac multa contingere virga
Fumosos Equitum cum Dictatore magistros,

jam medios, et Corvinum scapula diminutum, et Galbam non habentem nares atque aures? Ecquod emolumentum est, *ampla familiæ tabella ostentare Corvinum, ac deinde multiplici ramo derivare Magistros Equitum fumo* obsitos *cum Dictatore,*

4. 5 ejecti e 13. *dividuos*, h. e. fissos, malebat Nicol. Heins. ad Sil. III. 42. *humerosque minorem Corvinum* 8. 9. 14. 70. 75. 76. 82. *nasuque minorem Corvinum* 26. *nasumque minorem Corvinum* 7. 29. *nasumque minorem Corvini* 10. 11. 12. 15-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Male! nam *naso carentem* mox sequitur. *humeroque minorem Corvinum* reposuit Prat. offensus forte plurali *humeros.* Sed is pro sing. positus, ambiguitatis quoque vitandæ causa, et doctior est, ut et quartus casus.—5 *Galbam* 29.—6 *Qui* 50.—7 v. Excurs. ad h. l.—8 *Famosus* 24. *Famosos* 10-13. 15-23. 25. 27. 28. 45-49. 54-60. 65. Mancinellus

NOTÆ

Æmilianos] L. Æmilium Paulum Macedonicum, ejus qui ad Cannas cecidit filium, qui de Liguribus triumphavit Consul; item postea de Perse Macedonum rege. Triumphali veste Ludos spectandi jus ipsi concessum a Populo et Senatu. Ceterum vir fuit summæ continentiæ et probitatis. Vel intellige filium hujus Pub. Scipionem Æmilianum, qui etiam Persen devicit, Carthaginem sex mensibus delevit, Numantiam ad deditionem compulit, &c. Aurel. Victor.

4 *Curios*] De his Satir. II. ad vs. 3.

Dimidios] Media sui parte mutilatas Imagines temporis edacitate, ac vetustate: aliam sine humeris, aliam sine auribus et naso, &c.

Humerosque minorem Corvinum] Secutus sum hanc lectionem, ne bis idem dicatur: legunt enim plures, *nasumque minorem Corvini.* Atqui sequitur mox: *Galbam auriculis nasoque carentem.*

5 *Corvinum*] M. Valerius Tribunus Militum, ope corvi, de ingenti Gallo provocatore victoriam retulit, hinc *Corvini* cognomen adeptus. Vide Tit. Liv. VII. 26.

Galbam] Ser. Sulp. *Galba* Neroni successit, Imperator in atrio stemma proposuit, quo paternam originem ad Jovem referebat. Sueton. Galb. cap. 2.

6 *Generis tabula*] Tabula genealogica designare quam multi Dictatores et Equitum Magistri in ea gente fuerint.

7 *Contingere*] Sunt qui legant, *deducere.* Alii versum hunc omnino rejiciunt; alii etiam præcedentem ac sequentem, sed perperam: ut docet Just. Lips. Epistolic. quæst. lib. IV. epist. 15.

Virga] Multis ramis e stirpe seu trunco deductis et prodeuntibus, in stemmate, seu consanguinitatis, ut vocant, arbore. Vel, radio, quo ostenduntur summi quique viri in eodem stemmate. Alii respiciunt ad virgas et fasces Dictatori solitas præferri: sed non placet ea interpretatio.

8 *Fumosos*] Legunt alii, *famosos,*

Si coram Lepidis male vivitur? Effigies quo
Tot bellatorum, si luditur alea pernox
Ante Numantinos? si dormire incipis ortu
Luciferi, quo signa duces, et castra movebant?

si vita ducitur improbe in conspectu Lepidorum? Quorsum imagines tot Ducum, si per totam *noctem luditur alea, coram Numantinis? Si somnum auspicaris surgente*

exponit illustres, Ascensius gloriosos et optimæ famæ, pessime Calderinus infames. Sed male ita legitur.—11-18 ejecti e 13. *Ante matutinos...ortus* 21. a m. pr. 26. *Ante Numantinos...ortus* 12. 15-25. 27. 45-49. 55-59. 61. 62. 63. 65. 66. 67, 71. 73. probb. Valla et Mancin. *ortu* 68. 69. sed puncto post *per-*

NOTÆ

minus bene, ut videtur. Cic. in Pisonem. 'Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil, præter colorem.' Porro in atriis erat culina et ignis, hinc atria quasi atra, fumo et fuligine: hinc et fumosæ imagines; ut observat Servius. Vide Sigon. II. 20. de antiq. Jur. Civil. Rom.

Equitum cum Dictatore Magistros] Dictatori semper aderat Magister Equitum, et ab eo statim creato dicebatur. Testis Livius passim. Equitum Magister dictus, quod jus summum in Equites et Accensos haberet: sicut et Populi Magister Dictator appellatus est, quod summam in omnes potestatem obtineret. Auctor est Varro IV. de Ling. Lat. Vide Alex. ab Alex. I. 6. Nos alibi plura de Dictatoris auctoritate.

9 *Coram Lepidis*] Coram imaginibus tot virorum, qui probi fuerunt ac vere nobiles. 'Æmilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciem, hostem interemit, civem servavit: cujus tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, et incincta prætexta S. C. posita illi, qui jam virtuti maturus, honori tempestivus,' &c. quæ habet Valer. Max. III. 1.

Male vivitur] 'Nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis.' Greg. Dial.

10 *Alea*] Vide Annotationes ad Pers. Sat. V. vs. 57.

11 *Ante Numantinos*] Ante imagines Numantinorum. P. Scipio Æmilianus (de quo paulo ante) Numantiam in Hispania civitatem valde bellicosam, correcta prius militum disciplina, fame vicit. Hinc Numantinus dictus. Aurel. Victor. Vide Flor. II. 18. de Numantino Bello.

Si dormire incipis, &c.] Si postquam in epulis et alea noctem egisti, mane dormis tum cum majores illi tui quos jactas, vigilabant potissimum pro Republica, et in hostes progrediebantur.

Ortu Luciferi] Sunt qui vesperum intelligi pertinaciter contendant, eo quod tunc etiam castra moverint Duces. Sed apage. Mane potius designari, et contextus et Luciferi nomen probant; et viri graves censent.

12 *Luciferi*] Hæc est Veneris stella, quæ post occasum Solis apparet statim, tuncque Hesperus, et Vesper apud Virgilium et alios, apud Plautum vesperugo dicitur: ante ortum vero, et sub auroram Phosphorus, Lucifer vocatur. Unde Virgil. Ecl. VIII. 'Nascere præque diem veniens age, Lucifer, almum.' Plin. II. 8. sic ait: 'Infra Solem ambit ingens sidus

Cur Allobrogicis, et magna gaudeat ara
Natus in Herculeo Fabius lare, si cupidus, si
Vanus, et Euganea quantumvis mollior agna;

Phosphoro, quando bellatores agitabant vexilla, et castra? Quare Fabius Herculis in domo genitus fruatur Allobrogicis, ingentique altari, si avarus, si inanis, atque

nox posito, non post *Numantinos. præcipis* 22.—14 *cupidus sit* 16. 27. 47.—

NOTÆ

appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe, et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans. Contra ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens,' &c.

13 *Cur Allobrogicis, &c.*] Cur majorum gloriam ostentat qui est inglorius, cur virtutes qui vitiosus?

Allobrogicis] 'Gallicis possessionibus, aut titulis victoriarum:' inquit vetus Schol. Allobrogibus devictis: nam Fabius Max. 'Gallica victoria cognomen Allobrogici sibimet ac posteris peperit:' ut ait Valer. Max. VI. 9.

Allobrogicis] De his populis vide Sat. VII. ad vs. 214.

Magna gaudeat ara] Prope Circum Flaminium erecta in honorem Herculis, a quo ferunt ortam Fabiam gentem, quæ et habebat Sacra Herculis hæreditaria. Vetus Schol. Tit. Liv. I. 7. Plutarch. in Fab. Macrob. III. 6. &c. Ovid. Fastor. I. 'Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram.'

Magna gaudeat ara] Senec. de Benef. IV. 30. sic habet: 'Non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria: et esse plures bonos juvat, si gratia bonorum non cum ipsis cadat. Ciceronem filium quæ res Consulem fecit, nisi pater?—Quid nuper Fabium Persicum, cujus osculum etiam impudici vitabant, Sacerdotem non in uno collegio fecit; nisi Verrucosi et Allobrogici, et illi trecenti, qui hostium incursioni pro Republica unam domum objecerant? Hoc debemus virtutibus ut non præsentes solum illas, sed etiam ablatas e conspectu colamus,' &c.

14 *Natus in Herculeo Fabius lare*] Degener aliquis a familiæ suæ gloria: qualis Fabius ille cognomento Persicus, Q. Fabii Max. Allobrogici filius, cujus flagitiosos mores notat Valerius Max. III. 5. et Senec. de Benef. II. 21. ubi Græcinum Julium virum egregium laudat, quod pecuniam a Fabio Persico missam repudiasset, dicens, nolle se ab eo beneficium accipere, a quo propinationem accepturus non erat. Quem in locum Just. Lipsius ita scribit: 'Is Paullus Fabius Consul fuit sub Tiberio, anno 786. Quare Persicus? A Rege Perse, opinor, memoria victoriæ ejus ab Æmilio Paullo partæ; e qua gente hic fuit, etsi majores adoptione translati in Fabiam. Clarus igitur, sed o fœdus!'

Herculeo] De Hercule multa Diodorus Siculus V. 2. Tit. Liv. I. 7. cit.

Lare] *Lares* Dii familiares et domestici, qui et Penates, quoniam in interioribus ædibus colebantur, sæpe usurpantur pro ipsa domo. Laræ Nymphæ et Mercurii dicuntur filii. Ovid. Fastor. 2. Plato dicebat homines qui probi fuissent, post mortem Lares fieri, qui vero improbi et nequam, Lemures.

15 *Euganea*] Tit. Liv. initio lib. I. Euganeos inter mare Alpesque posi-

Si tenerum attritus Catinensi pumice lumbum
Squalentes traducit avos, emtorque veneni
Frangenda miseram funestat imagine gentem?
Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.
Paulus, vel Cossus, vel Drusus moribus esto:

delicatior licet ovicula Euganea; si lumbos molles frictus pumice Catanensi dehonestat majores squalidos, ac toxici mercator infelicem stirpem contaminat effigie rumpenda? Quamvis antiquæ imagines *ceræ undequaque decorent omne vestibulum, nobilitas una est duntaxat virtus. Sis indole Paulus, aut Cossus, aut Drusus: illam præfer*

16 *Catanensi* 64.—17 *traducit* 1. 14. 15. 47. 50. 61-76. *producit* 2. 5. 7. 10. 11. 16-19. 23-26. 29. 45. 46. 48. 49. 55-60. 65. 77. *perducit* 12. *producat* 15. 20. 21. 22. *emtoque* 19.—18 *ostendit* pro *funestat* 21.—20 *est sola* 27. 46. 47. 48. 54. 60. 65. prob. Maittario, ut nihil duabus vocibus *sola* et *unica* intersit præter copulam.—21 *Paulus, et Cossus, et Drusus* 11. *aut Cossus, aut Drusus* 17. utrumque contra

NOTÆ

tos esse affirmat, et ab Henetis pulsos. Plin. III. 20. Graiarum Alpium incolas dicit, præstantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Capite vero præcedenti eorum Metropolim Veronam statuit. Hic ponuntur Euganei pro Altinis et Patavinis affinibus, quorum lana et oves laudantur tum apud Martial. Epig. XIV. 155. cum apud alios.

16 *Si tenerum attritus, &c.*] Si libidinosus et infamis fuerit.

Attritus Catinensi pumice lumbum] Ex more impudicorum quorundam et effœminatorum, qui pumice lumbos depilabant ac lævigabant: ut cetera non dicam paulo turpiora.

Catinensi] Catana sive Catina urbs est Siciliæ, vicini Ætnæ montis ignes et lapides evomentis eructationibus obnoxia: non parvam inde vastitatem passa anno 1669.

Pumice] *Pumex* lapis spongiosus, aridus, incendio excoctus, candens, minime ponderosus, utilis ad lævigandum: atque, ut habet Plinius, XXXVI. 21. 'in usu corporum lævigandorum fœminis jam quidem et viris.' Turnebus VII. 20. vult hic notari Catinenses velut addictos huic mollitiei, quod se glabros pumice redderent.

17 *Squalentes*] Vel deformatos ac sordidos vetustate, vel ex more bellatorum ac fortium virorum, cultum corporis negligentes.

Traducit] Dedecorat, et probro exponit. Solebant noxii per forum et amphitheatrum Romæ traduci, appensa collo ferentes elogia, seu inscriptiones criminum, et suæ damnationis causas. Testis Sueton. Tit. cap. 8. &c.

Emtorque veneni] Veneficus infami hac arte notus.

18 *Frangenda*] Frangi digna. Jam supra notavi ex Lipsio, dejici, frangi, ac deleri consuevisse eorum imagines, qui degenerassent a suæ gentis nobilitate, ut et rursum indicat Juvenalis Sat. X. vs. 58.

Funestat] Quasi funere incestat et polluit.

19 *Ceræ*] Vide supra, ad vs. 2.

21 *Paulus, vel Cossus, &c.*] Pauli, Cossi, Drusi virtutes æmulare.

Paulus] Paulus Æmilius fortitudine pariter ac temperantia clarus. De

Hos ante effigies majorum pone tuorum:
Præcedant ipsas illi te Consule virgas.
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Justitiæque tenax factis dictisque mereris,
Agnosco procerem. Salve, Gætulice, seu tu

imaginibus avorum tuorum: hæc præeat ipsis virgis, te Consule. Priora mentis ornamenta debes mihi. Siquidem *verbis et actionibus dignus es æstimari optimus et æquitatis observantissimus, cognosco nobilem. Ave, Gætulice, sive tu Silanus,* vel

metrum. *vel Drusus, vel Cossus* 16. *Cassus* 22.—22 *effigiem* 24.—23 *Procedant* 27. 46. 47. 48. quod ab h. l. alienum est, etsi de solenni Consulum pompa adhibetur, qua primo initi magistratus die ex ædibus suis in Capitolium deducebantur; unde et dictæ processiones Catholicorum Romanensium. *ipsas ipsi* 13.—26 *Getulice* vulgo male scribitur. Nam Γαιτοῦλοι dicuntur,

NOTÆ

eo Plutarch. in ejus vita. Aurelius Victor de viris illustribus, &c.

Cossus] Aulus Cornelius Cossus Tribunus Militum Tolumnium Veientium regem gloriose vicit, atque opima de eo spolia secunda retulit Feretrio. Tit. Liv. IV. 19. Florus autem IV. 12. 'Augustus Cæsar,' inquit, 'Getulos accolas Syrtium Cosso duce compescuit, unde illi Gætulici nomen.' De hoc itaque videtur potius loqui Juvenalis; addit enim mox; 'Salve, Gætulice.'

Drusus] Idem Florus citato mox loco, ait Augustum feras quasdam gentes per Claudium Drusum privignum suum perpacasse, &c. At Sueton. Tiber. c. 3. magis ad rem facit, ubi ait, Drusum duce hostium Druso cominus trucidato sibi posterisque suis cognomen invenisse: item, ex Gallia Provincia retulisse aurum Senonibus olim in obsidione Capitolii datum. Nisi forte placet intelligere Julium Drusum Tribunum Plebis, cujus ædes cum vicinorum oculis multis locis paterent, et opifex quidam eas se quinque talentorum mercede mutaturum sponderet, decem dabo, inquit Drusus, si totam domum meam vicinis undique perspicuam feceris, ut testes sint illi quonam modo vivam, &c.: quæ narrat Plutarchus in præceptis politicis, non longe ab initio.

22 *Hos ante effigies, &c.*] Pluris æstima bonum esse, quam bonis fuisse prognatum. Vel, illustrium avorum mores considera magis quam statuas et imagines.

23 *Præcedant ipsas illi, &c.*] Probos mores præfer non tantum præclaræ origini, sed et summis Magistratibus.

Virgas] Fasces e virgis ac securibus colligati, Consulum insignia, metonymicos pro Consulatu ponuntur. Vide plura de his Satir. V. ad vs. 110.

24 *Prima mihi debes, &c.*] Si vis a me nobilis nuncupari, ante omnia adeoque ante bona corporis ac fortunæ, mihi debes exhibere animi bona, virtutes nempe, fortitudinem, justitiam, prudentiam, &c.

Sanctus haberi, &c.] Si virtutes habueris, sane veram nobilitatem in te agnosco.

26 *Salve, Gætulice*] Si probus es, te saluto venerorque perinde nobilem, ac si fores Gætulorum domitor Cossus, de quo ante; aut Silanus, aut alius quivis illustri natus genere.

Silanus, quocumque alio de sanguine, rarus
Civis et egregius patriæ contingis ovanti.
Exclamare libet, populus quod clamat, Osiri
Invento. Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, et præclaro nomine tantum
Insignis? nanum cujusdam Atlanta vocamus:
Æthiopem cycnum: pravam extortamque puellam

alia de stirpe qualibet advenis triumphanti patriæ civis eximius ac præcellens. Placet exclamare, quod plebs vociferatur, reperto Osiri. Nam quis nobilem vocaverit eum, qui stirpe indignus, ac præstanti solum titulo clarus? Pumilionem cujuspiam appellamus Atlantem; Æthiopem cygnum; pusillam distortamque adoles-

a quibus devictis cognomen accepit Lentulus.—27 *Sillanus* 17. 20. 21. 22. 50. 58. *Syllanus* 18. 23. 24. 25. 45-49. 57. 59. 60. 62. 64-69. 71. 72. 73. *Scyllanus* 19. *quorumre* recte, puto, emend. Schrader. Vulgaris certe junctura verborum dura est, etsi post *sanguine* distinxi.—31 *est* pro *et* 60. 65.—32 abest a 24. *gnanum* 13. *Athalanta* 21. 22.—33-45 ejecti e 13.

NOTÆ

Gætulice] Gætuli populi sunt inferioris Libyæ, prope Garamantas.

27 *Silanus*] Imperatoris Claudii gener. De eo Cornel. Tacit. l. XII. initio, Sueton. Claud. c. 27.

28 *Ovanti*] Exultanti quod te civem optimum nacta sit, diu quæsitum, ac tandem inventum.

29 *Exclamare libet populus quod clamat*] Ægyptii nimirum invento Api bove, exclamabant, εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν. Vide Satir. VI. ad vs. 527. 534. et seq. et 541.

Osiri] Hic porro colebatur, 'Atque suum pubes miratur Osirin Barbara, Memphitem plangere docta bovem;' eo quod, ut canere pergit Tibullus Eleg. I. 7. 'Primus aratra manu solerti fecit Osiris, Et teneram ferro sollicitavit humum. Primus inexpertæ commisit semina terræ; Pomaque non notis legit ab arboribus. Hic docuit teneram palis adjungere vitem; Hic viridem dura cædere falce comam,' &c.

30 *Generosum*] Senec. Epist. XLIV. 'Quis ergo generosus?' inquit; 'ad virtutem bene a natura compositus.'

32 *Nanum cujusdam Atlanta vocamus*] Per antiphrasim et ironiam; et ablandientes vel illudentes cuidam potenti nanos amanti.

Nanum] Apud Gell. XIX. 13. νάνους Græci, Latini *pumiliones* vocant, parva nimis statura homines, brevi atque humili corpore, paulum supra terram extantes. Cœl. Rhodig. XXI. 24. παρὰ τοῦ ἐστερῆσθαι τῶν ἄνω, nanos dici asserit. 'Pumilionum genus in omnibus animalibus est:' inquit Plinius II. 49.

Atlanta] Ingentem ac robustum instar Atlantis quem fabulantur humeris cœlos portare, eo quod de Astrologia scite, de sphæra primus disputavit. Virgil. Æneid. IV. 'Maximus Atlas Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.' Et alibi: 'Cœlum qui vertice fulcit.' Ovid. Metamorphos. IV. Fab. 17. 'Quis enim par esset Atlantis Viribus?'

33 *Æthiopem cygnum*] Id est, hominem nigrum appellamus album, et cygni similem, &c. scoptice. De Æthiop. vide quæ notavi ad Satir. II. 23.

Europen: canibus pigris scabieque vetusta
Levibus, et siccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est,
Quod fremat in terris violentius. Ergo cavebis,
Et metues, ne tu sis Creticus, aut Camerinus.

centulam, Europam. Inertes canes et glabri veteri impetigine, atque aridæ lampadis os lambentes nominabuntur pardus, tigris, leo, et *si quidpiam est insuper in terris quod frendeat vehementius. Itaque vide ac time ne tu hoc modo Creticus vel Camerinus* appelleris. *Ecquem ego reprehendi istis* sermonibus? *Alloquor te,*

cygnum 17. 18. 19. 60. v. ad vi. 165. *pravam* 16. 17. 20. 23. 33.—34 *Europam* 10. 15. 16. *Europem* 18. 19. 20.—35 *Levibus,* non *Lævibus* 60. 64. Recte. v. ad ii. 12. *lacernæ* 72.—36 *tigris, pardus, leo* 25. 56. 57. 59. 60. 64. 65. *leo, et si quid* 22. 45. *seu quid adhuc est* recte, opinor, corrig. Schrader.—37 *fremit* 11. 17. 20. 21. 25. 27. 45-48. 50. 54-69. 71-74. 77. *in terra* 17.—38 *metuas* 16. 27. 47. 48. 58. *ne sis tu* 11. *ne tu sic,* (eadem irrisione) vel *ne sic tu* scil. dicaris, non male emend. Junius. Illud etiam conj. Schrader, et recepit Prat. Possis quoque suspicari *ne sic tibi* scil. nomen sit: *ac Camerinus* malebat

NOTÆ

et Satir. vi. 599. de Cygnis, Satir. vi. 164. Quibus adde quæ narrat Cœl. Rhodig. ix. 5. aitque, licet cantus eorum a paucissimis auditus, ab Æliano tamen auditum, &c.

34 *Europen*] Hæc Agenoris Phœnicum regis erat filia, cujus pulchritudine captus Jupiter, ut canit Ovidius Metamorphos. ii. Fab. 13. 'Sceptri gravitate relicta, Ille pater rectorque Deum, qui concutit orbem, Induitur faciem tauri,' &c. 'Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti Fert prædam,' &c. Ab hac denominatam volunt aliqui eam orbis terrarum partem florentissimam, quam nos incolimus.

Scabie vetusta levibus] Pilis præ scabie decidentibus.

36 *Pardus, tigris, leo*] Belluæ truculentissimæ, atque feritate innata insignes. Plin. viii. 17. sic habet: 'Panthera' (cujus mas est pardus) 'et tigris macularum varietate prope solæ bestiarum spectantur. Ceteris unus ac suus cujusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breves macularum oculi.' Et capite præcedenti: 'Leoni,' inquit, 'præcipua generositas,' &c. Hinc per excellentiam θὴρ nuncupatur absolute: ex Cœl. Rhodig. xxvi. 19. Tigrin porro 'tremendæ velocitatis animal' vocat Plin. cit. Lib. cap. 18. de ferarum istarum indole plura quidem et mira vide citatis Plinii locis; A. Gellii v. 14. Plutarch. de animantium comparatione, &c.

38 *Ne tu sis Creticus, &c.*] Ne tu sic, Ironice, et nomine tenus dicare nobilis, ut canis piger et scabiosus vocaretur pardus, tigris, leo.

Creticus, aut Camerinus] Illustres Romani tum genere, cum virtutibus. Q. Metellus, Creta subacta, *Creticus* est cognominatus. Pub. autem Sulpitius Camerinus cum Posthumio et Manlio missus Athenas a Senatu, ad describendas Solonis aliarumque civitatum leges. Tit. Liv. Plutarch. in vita Pompeii Magni, &c.

His ego quem monui? tecum est mihi sermo, Rubelli
Blande. Tumes alto Drusorum stemmate, tanquam
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses,
Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli;
Non quæ ventoso conducta sub aggere texit.
Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima nostri,
Quorum nemo queat patriam monstrare parentis:
Ast ego Cecropides. Vivas, et originis hujus

Rubelli Plance, qui *superbis excelsa Drusorum origine, quasi egeris ipse quidpiam, ob quod fores illustris, ut te* utero *caperet quæ clara est Iuli stirpe, non* vero *quæ mercenaria contexit sub munimento ventis* exposito. *Vos infimi, ait, postrema plebeculæ nostræ portio, quorum nullus possit ostendere natale solum patris* sui: *ego vero Cecropides. Salvus sis, atque diuturna ortus istius lætitia fruere:*

Schrader.—39 *Hic* 71. *est* non extat in 48.—40 *Blande* restitui ex 1. 10. 11. 12. 15-24. 26. 27. 28. 45-49. 54. 55. 70. 75. 76. 77. *Blance* 58. *Plance* 25. 50. 56. 57. 59-69. 71-74. *Plaute* reposuere Grang. et Hennin. ex emendat. Lips. ad Tac. Ann. XIII. 19. ubi conf. Ryckius, qui eam in dubium vocavit. In locis tamen Taciti, libri tantum non omnes patri dant *Blandi*, et filio *Plauti* cognomen. *tumens* 57. 59. *Drusorum sanguine* 10. 11. 17. 19. 20. 23. 25. 26. 27. 45-50. 54-67. 71. 72. 73.—43 *sub aëre* 11. 16. 19. 24. 27. 45-50. 55. 58. 61-64. 66. 67. 69. 71-74. quod Britann. et Farnab. interpretantur, sub dio, Flavius autem Conject. c. 13. in atrio, ubi mulieres olim textrinam exercebant.—46 *O tu cycropide* 13. *Cicropides* 21. 22.—47 abest ab 59. *una*

NOTÆ

39 *His ego quem monui*] Quem vero his reprehensionibus peto et redarguo? inquit Satiricus. Te nempe, o Rubelli.

Rubelli Blande] Quidam legunt, *Plance;* alii, *Plaute.* Tacit. l. 14. 'Omnium ore,' inquit, 'Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia.' In sequentibus notatur ejus vanitas et ambitio, quæ tamen eum fefellit. Illic porro Lipsius non, *Plautus*, sed *Plancus* legit. Unde castigatiores libri hic habent, *Plance.*

40 *Drusorum*] Vide supra, et Sueton. in Tiber. Cornel. Tacit. Annal. &c.

42 *Ut te conciperet quæ, &c.*] Ut nascereris matre nobili e gente Julia, quæ orta est ab Iulo Ascanii filio: atque pari ac Nero gradu a Divo Augusto maternam originem traheres; ut habet Cornel. Tacit. lib. XIII.

43 *Non quæ ventoso, &c.*] Non autem plebeia quædam mulier.

Ventoso sub aggere] Ad aggerem Tarquinii, ubi solebant plebeiæ mulieres telas texere. De illo aggere, vide Sat. VI. ad vs. 588. Quidam legunt, *sub aëre*, id est, sub dio.

Conducta texit] Paupercula suam operam texendis telis locare solita, ad victum mercede obtinendum.

44 *Vos humiles, &c.*] Verba sunt Rubellii juvenis antiqua nobilitate superbientis et jactabundi.

Vulgi pars ultima] Ego indigena et Romæ natus e clara stirpe: at vos advenæ ac terræ filii, e parentibus aut obscuris aut ignotis oriundi.

46 *Cecropides*]. Tam sum ego Romæ nobilis, quam qui Athenis originem ducebat a Cecrope primo illo Athenien-

Gaudia longa feras: tamen ima plebe Quiritem
Facundum invenies. Solet hic defendere causas
Nobilis indocti. Veniet de plebe togata,
Qui juris nodos, et legum ænigmata solvat.
Hic petit Euphraten juvenis, domitique Batavi
Custodes aquilas, armis industrius: at tu

in infima plebecula disertum nihilominus Romanum reperies. Ille consuevit agere causas illustris ignari. De populo togato prodibit qui Juris difficultates explicet, ac legum ænigmata. Iste adolescens militiæ peritus perrexit ad Euphraten, et Aquilas

45. *gente* pro *plebe* 29. *Quirite* 22.—48 *invenias* 16.—49 *venit de* 22. *venit et de* 12. 23. 45. *gente* pro *plebe* 4. 7. 16. 17. 19-22. 26. Utrumque forsan rectius, judice etiam Schradero.—50 *solvet* 23. *solvit* 45.—51 *Britanni* pro *Batavi* in quibusdam libris, nescio quibus, teste ac prob. Bahrdt. Id omnino arridere potest propter victorias, ab Agricola, summo illius ævi duce, ex Britannis relatas. Sed vulgata quoque lectio non spernenda est, et omnium,

NOTÆ

sium rege, atque Athenarum instauratore: genus enim ad Cæsarem Augustumque refero. Vide supra.

Vivas, et originis hujus, &c.] Respondet Rubellio Poëta: diu fruere tua nobilitate: verum ne propter eam nimis superbias. Sunt enim de plebe viri, quorum gesta virtutesque refulgeant: alii bellatores, alii Jurisconsulti, quorum etiam opera non raro indigeant ipsi nobiles.

49 *De plebe togata*] E viliori plebe. Vide Asconium, et quæ nos ad Satir. I. 96.

50 *Ænigmata*] Intricatas et obscuras Juris quæstiones eruditorum et sapientum interpretatione indigentes. Agell. XII. 6. 'Ænigmata Græci,' inquit, 'veteres nostri quidam scrupos appellarunt.'

Solvat] Jurisperitos solutores vocat Hadr. Turnebus VIII. 19.

51 *Hic petit Euphraten*] Hic bello strenuus ad bellicas expeditiones etiam longinquas pergit, in Orientem usque, dum tu Romæ ac domi resides, o nobilis ignave.

Euphraten] Quis non audivit fluvium hunc tam celebrem Mesopotamiam Babyloniamque rigantem? De eo jam ad Sat. I. 104.

Domitique Batavi custodes Aquilas] It in præsidia a Romanis collocata ad continendos in officio Batavos, ne rebellent illi nuper a Domitiano subacti.

Batavi] Populi ad Rhenum, quorum virtutem celebrat Cornel. Tacit. de German. Nunc autem mercatura toto orbe locupletati, cum paucis ante annis insolentius paulo superbirent, Ludovici Magni virtute salubriter castigati, fortunam esse vitream, simul et verendos Reges, non impune didicerunt.

52 *Aquilas*] Signa militaria Romanorum. Plin. X. 4. 'Aquilam,' inquit, 'Romanis legionibus C. Marius in secundo Consulatu suo proprie dicavit—paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat: reliqua signa in castris relinquebantur:' (Lupi, Minotauri, Equi, Apri) 'ea Marius in totum abdicavit,' &c. Illa porro vel aurea vel argentea Aquilæ effigies hastæ suffixa erat, cujus ima pars in

Nil, nisi Cecropides, truncoque simillimus Hermæ.
Nullo quippe alio vincis discrimine, quam quod
Illi marmoreum caput est, tua vivit imago.
Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
Quis generosa putet, nisi fortia? nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Fervet, et exultat rauco victoria Circo.

observatrices Hollandi provicti. Tu vero nihil es *præterquam Cecropida, et par Hermæ truncato. Nec enim alia quapiam superas differentia, nisi quod hic habet caput e marmore, effigies autem tua spirat. Loquere ad me, progenies Trojanorum, ecquis muta animantia existimet nobilia, nisi* sint *animosa? Ita nimirum æstimamus equum pernicissimum, cui agili multiplex ardet palma, et victoria lætatur rauco amphi-*

quod sciam, librorum auctoritate firmatur.—53 *Nil mihi* C. 21.—57 *putat* 10. 15—17. 27.—58 *cui facili* 12. *facili qui* 46. 47. 48. *facilis cui* ed. Prat. ut sensus sit: qui velocitate sua multas facile victorias parat. Sed vulgata lec-

NOTÆ

cuspidem desinebat, quo facilius in terram adigi posset ac statui: nec movebatur nisi cum universus progrediebatur exercitus. Dion. l. XL. Hedr. Jun. III. 2. Unde porro ejusmodi signum Romanis placuerit? An quod Jovem ferunt eo usum adversus Titanas? An quod eodem Jove contra Saturnum dimicante, Aquilæ augurio tanquam felici et fortunato regni victor evaserit? Vide et Veget. II. 13. Alex. ab Alex. IV. 2, &c.

53 *Nil nisi Cecropides*] Tu domi quidem nobilis, nec eruditione, nec factis clarus, solum habes nominis splendorem. Hoc autem quid?

Truncoque simillimus Hermæ] Statuæ Mercurii, capite formato, cetera rudi. Sic enimvero tu genere es illustris, de cetero inglorius. 'Effigies illæ marmoreæ, vel æneæ, sine manibus erant, quales videmus in circo:' vetus Schol. Binæ vel ternæ dabantur de Republica bene meritis, et supra fores disponebantur. Thucydid. l. VI. Macrob. Saturnal. I. 19. Pariter refert simulacra Mercurii pleraque fingi quadrato statu, solo capite insignita. Mercurius autem Græcis Ἑρμῆς dictus, seu quod esset interpres et nuncius Deorum, seu quod facundiæ præsit ac eloquentiæ.

54 *Vincis*] Mutilatam illam Hermæ seu Mercurii imaginem non alia ratione vincis, quam quod tu vivis ac spiras, illa autem aut lapis aut metallum est.

56 *Teucrorum proles*] O Rubelli, oriunde quidem e Julia gente, quæ ab Iulo et Ænea Trojanis prodiit. Hi vero Teucri vocati sunt a Teucro Dardani regis Trojæ socero, qui et cum genero in Troade regnavit.

57 *Quis generosa putet, nisi fortia*] Quis fortem equum dixerit, eo quod e fortibus ortus sit, si ipse non est fortis?

58 *Facili cui plurima palma*] Qui velocitate sua multas facile victorias parat in curuli certamine, in campo, in circo.

59 *Fervet*] Seu ob fervorem cursus, seu ob ardorem animi victoris, seu denique ob insonantes spectantium plausus et acclamationes.

Rauco] Acclamantes vociferando rauci fiunt.

Circo] Satir. III. ad vs. 65. et 223.

Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
Clara fuga ante alios, et primus in æquore pulvis:
Sed venale pecus Corythæ, posteritas et
Hirpini, si rara jugo Victoria sedit.

theatro. Quolibet ille de agro prodit, clarus est, *cujus illustris cursus præ ceteris, ac pulvis anterior in campo. At venditur Corithæ pullus, atque Hirpino genitus, si infrequens victoria currui insedit. Nulla hic avorum* habetur *ratio, favor nullus*

tio exquisitior, nec *palma* h. l. victoria est.—61 *cujus* pro *pulvis* 9. facili vitio librarii, quia eadem vox erat ultima versus præc.—62. 63 in 13 sic coaluere: *Sed,si rara jugo tardis victoria sedit. Corithæ* 17. 18. 19. 25. 27. 48. 56. 57. 59—70. 74. 77. *Choritæ* 20. *Corinthe* 11. 58. *Corythæ* plerique exhibent libri, et vulgo putant, id equæ generosissimæ nomen esse, inditum ei vel a *Corytho* monte, (hod. *Monte Corvo*) ubi enutrita sit, vel a *Corytho*, Etruriæ oppido, quod et *Cortona* vocatur. v. Heyne Exc. ad Virg. Æn. III. 170. Sed duæ priores syll. h. l. producuntur, quo ipso veritas hujus lect. fit dubia; nec de generosis Corythi equis quicquam legere memini: alioquin suspicarer, veram lectionem esse *Cortonæ*, et *Corythæ* vel potius *Corythi* glossam margini ascriptam. *Coryfe* 1. vel ex emendat. Schurzfl. *Coryfæi*. Vetus Schol. est: '*Coryfeorum* (vel *Coryphæorum*) equorum in Achaia prima nobilitas fuit.'—63 *Arpini* 20. *Harpinnæ* conj. Farnab. quod est nomen equi curulis Œnomai ap. Lycophr.

NOTÆ

61 *Æquore*] Ab æqualitate *æquor* appellatur non tantum mare nullis motum ventis, sed et agri planities. Tull. I. de Divin. n. 93. 'Ægyptii,' inquit, 'et Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes.'

Pulvis] Horat. Ode I. 'Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat; metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos.'

62 *Sed venale pecus Corythæ*] Fortium equorum pulli, si degeneres fuerint, continuo venduntur, plaustro trahendo adhibentur, aut versandæ in pistrino molæ.

Corythæ] Equæ generosissimæ. Alii intelligunt gregem equorum qui alebantur ad Corythum Hetruriæ oppidum et montem.

63 *Hirpini*] Equi nobilissimi et victoris. Sunt etiam in Italia Hirpini montes, e quibus fluit Aufidus amnis Apuliæ. Malim de equo intelligere. Martial. Epig. III. 62. 'Hirpini veteres qui bene novit avos.' Quem locum explicans Justus Lipsius Centur. III. Epist. 26. 'Quis iste Hirpinus,' inquit, 'non e familia Rom. ne erres, (etsi ea quoque fuit) sed equum intellige in circo nobilem et multarum palmarum. Nam ea etiam insania, ut stemma et proavos equorum talium quærerent factionarii, atque inter se celebrarent.' Et paulo post: 'Clarissime lapis vetus, quem Romæ olim vidi et exscripsi. In medio vir est (conditor factionis Russatæ) qui dextra baculum, sinistra pabulum tenet: extrinsecus duo sunt assilientes equi, cum gemina inscriptione; altera: Aquilo Nepos Aquilonis vicit CXXX. secundas tulit LXXXVIII. tertias tulit XXXVII. altera: Hirpinus nepos Aquilonis vicit CXIV. secundas tulit LVI. tertias tulit XXXVI. Habes itaque ipsum hic Hirpinum, atque adeo ejus avum Aquilonem.'

Si rara jugo Victoria sedit] Si raro victor fuit trahens currum in curuli certamine.

Nil ibi majorum respectus, gratia nulla
Umbrarum, dominos pretiis mutare jubentur
Exiguis, tritoque trahunt epirhedia collo
Segnipedes, dignique molam versare Nepotis.
Ergo, ut miremur te, non tua; primum aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores,
Quos illis damus, et dedimus, quibus omnia debes.
Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbum
Tradit, et inflatum, plenumque Nerone propinquo.

manium. Posteri tardis pedibus, ac vertendæ molæ idonei, coguntur heros permutare mercede parva, atque plaustra deducunt attrita cervice. Itaque ut admiremur temetipsum, non tua, antea quidpiam exhibe, quod inurere queam insignibus, præter laudes quas donamus ac donavimus his, a quibus habes cuncta. Ea sufficanti ad adolescentem, quem nobis rumor fert arrogantem, ac tumidum, atque repletum Ne-

rafa 47. *cedit* 60. 65.—64 post vs. 66. legitur in 25. *Nil tibi* 45. 60. 65. *gloria nulla est* 13. 16. *nulli* 22.—66 *trito et ducunt* 24. *et trito d.* 13. *tritoque* 10. 12. 14. 15. 19. 25. 26. 46. 47. 48. 50. 54-59. 71-74. 77. *trahunt* 15. 25. 46. 48. 50. 56. 59-69. 71-74. 77. Utrumque recepi, ut oratio lenius fluat. *trito ducunt* 16. 17. 18. 20-23. 45. 49. 70. 75. 76. 82. *ducuntur* 47. 58. *vehunt* 26. *epiredia* 17-20. 23-25. 27. 46. 47. 48. 57. 58. 61. 62. 63. 66. 67. 71. 72. 74. 76. *epyredia* 45. *epirædia* 49. *epirhædia* 56. *ephiredia* 13. 75.—68 *ut* abest a 12. *primo* 24. a m. sec. *privum* conj. Salmas. ad Solin. p. 61.—69 *possis* 24. *inscribere* 77.—70 *ac* 10. 12. 14-17. 19-24. 45. *aut* 18.—71-73 ejecti e

NOTÆ

64 *Nil ibi majorum respectus*] Non attenditur quam fortes aut veloces extiterint equorum avi, sed quam ipsi nepotes generosi sint et pernices, quos servare domini volunt: alias venales eos exponunt.

66 *Trito*] Per jugum assiduum.

Epirhedia] Plaustra, vehicula. Quintil. I. 5. 'Romani suam hanc fecere vocem,' inquit, 'ex utraque aliena, ἐπὶ, Græca, et rheda, Gallica.'

67 *Segnipedes*] Βραδύποδες. At sonipes dicitur equus valde celer.

Nepotis] Quidam legunt *Nepotes*; at plures codices habent, *Nepotis*; ut sit viri nomen pistrinum Romæ celebratum habentis.

68 *Ut miremur te, &c.*] Ut te vere nobilem celebremus, potius quam laudemus tuam originem, majorum præclare gesta, quæ sunt extra te, et alia quæ te laudabilem non faciunt, ede ipse aliquid memoria dignum, quod majorum tuorum titulis adjungamus.

70 *Quibus omnia debes*] De tuo nihil habens.

71 *Ad juvenem*] Rubellium, de quo sic Tacitus Annal. XIV. 'Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia. ——Ergo permotus his Nero componit ad Plautum literas, consuleret sibi et turbis, seque prave diffamantibus subtraheret; esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta et inturbida juventa foveretur. Ita illuc cum conjuge Antistia, et paucis familiarium, concessit.'

72 *Plenumque Nerone propinquo*] De Cæsarum propinquitate superbien-

Rarus enim ferme sensus communis in illa
Fortuna. Sed te censeri laude tuorum,
Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ
Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis.
Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.
Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem

rone cognato. Etenim infrequens fere sensus communis in ea sorte. At non probarim, o Pontice, æstimari te tuorum existimatione, ita ut nihil agas ipse venturæ existimationis. Infelix est inniti laudi alienæ, ne remotis fulcris labentia cadant culmina. Vitis in terram dejecta viduatas ulmos exoptat. Sis bellator probus, probus tutor, ipse judex incorruptus: ac si vocaberis aliquando testis negotii ancipitis

13. *vobis* 48.—73 *sensus ferme* 15. 23.—74 *Progenitorum te censeri* 13.—75 *sic tu ut* 19. *si tu nihil* 13. 20. 22. *nil* 45.—81 *Falaris* 17. 19. 20.

NOTÆ

tem. Nam Rubellius D. Augustum 'per maternam originem pari ac Nero gradu contingebat.' Ex Tacit. Annal. XIII.

Nerone] 'De quo magis debuit erubescere,' inquit vetus Schol. sane quidem, sive Tiberio Nerone, seu Nerone Cæsare Agrippinæ filio, utroque horrendis moribus infami. Sueton. et ab hoc etiam amotus ipse. Tacit. cit. mox Annal. XIV.

73 *Rarus enim ferme sensus, &c.*] Raro sapiunt, qui ad magnas opes evecti. 'Stultitiam patiuntur opes.'

Sensus communis] Intelligentia omnibus communis: vis et facultas animi, qua de rebus exterioribus recte sentit et judicat, bene administrat, ac sapienter utitur.

In illa fortuna] Superba, magna, divite.

74 *Te censeri laude tuorum*] Non aliter cognosci et celebrari, quam majorum gloria.

75 *Pontice*] Ad hunc enim redit Poëta, quem initio compellat, et præcipue spectat in hac Satira.

Nihil ipse futuræ laudis agas] Nihil agas quo a posteritate lauderis.

76 *Aliorum incumbere famæ*] Pendere omnino ab existimatione majorum, et nulla niti virtute ac laude propria.

77 *Ne collapsa ruant, &c.*] Subductis columnis tectum ruit, vitis ulmo separata serpit et jacet; sic tu humilis et abjectus existimabere, subtracta aliena laude et fama, cui totus incumbis, perinde ac si tua foret.

78 *Viduas*] Sic et ulmo maritari vitis dicitur, cum ei adjungitur, adhæret, innectitur: illique est amica, teste Isidoro, pariter et Plinio XVII. 23. 'Nobilia,' inquit, 'vina nonnisi in arbustis gigni, longo judicatur ævo: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus.' Et paulo post. 'Maritare nisi validas, inimicum, enecante veloci vitium incremento.—Deflectenda vitis aut palmes juxta suam arborem, aut circa proximam cœlibem.' Ex quibus vides ulmos, et cœlibes, et maritas, et viduas ratione vineæ appellari.

79 *Esto bonus miles*] In omni con-

Integer. Ambiguæ si quando citabere testis
Incertæque rei; Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, et admoto dictet perjuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.
Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum
Gaurana, et Cosmi toto mergatur aëno.
Expectata diu tandem provincia cum te

et obscuri, quamvis jubeat Phalaris ut sis mendax, suadeatque falsum jurare, adhibito æneo *tauro; grande scelus puta verecundiæ vitam anteponere, atque vitæ gratia pessumdare vivendi rationes.* Improbus *necem meritus interit, quamvis sorbeat ostreas centum e Gauro, ac perfundatur integro Cosmi* vase *æneo. Quando*

24. *Faleris* 23. *Phaleris* 27. 45-48. *Pholoris* 13.—84 *causam* 26.—85 *cœnat* 14. *tantum* vel *secum* pro *centum* conj. Schrader.—86 extrusus e 13. *toto Cosmi* 24. *aheno* 25. 27. 46. 47. 49. 57. 58. 60-69. 71-74. v. ad III.

NOTÆ

ditione virtutem cole, capitis etiam periculo.

Tutor] Pupillorum fidelis patronus ac defensor.

81 *Phalaris licet imperet, &c.*] Horatius Od. III. 3. 'Justum ac tenacem propositi virum Non civium ardor prava jubentium, Non vultus instantis Tyranni Mente quatit solida.'

Phalaris] Tyrannus in Sicilia, de quo vide notata ad Pers. Sat. III. 39.

82 *Et admoto dictet, &c.*] Minitans dirum illud in tauro suo ardente supplicium, nisi obsequaris, et pejeres.

83 *Pudori*] Reverentiæ et observantiæ, quam debes virtuti atque officio tuo.

84 *Vivendi perdere causas*] Veritatem, honestatem, justitiam aliasque virtutes, propter quas vivimus. Cic. Acad. q. asserit hominem 'natum ad nihil esse aliud, quam ad honestatem.' Part. 91. 'Hominum genus ad honestatem natum.' Et de leg. I. n. 28. 'Nihil esse præstabilius, quam plane intelligi nos ad justitiam natos.'

85 *Dignus morte perit*] Vitiosus quisque mortuus est, non vivit. Hinc Plin. XIII. 3. adversus luxuriosos ait; 'Quis non merito judicet periisse tales?' Apocalyps. 3. 'Nomen habes quod vivas, et mortuus es.'

Cœnet licet ostrea centum] Etsi laute vescitur, atque una cœna centum ostrea devorat.

Ostrea] Vide Sat. IV. ad vs. 142.

86 *Gaurana*] Optima nimirum, et ad Baias et lacum Lucrinum capta, prope Gaurum Campaniæ montem. Strabo l. v. et Plin. III. 5. 'Hæc littora,' inquit, 'præter cætera in toto mari, conchylio et pisce nobilitantur.'

Cosmi] Viri luxu famosi, unguentorum et odorum amantissimi. Vel Unguentarii. Martialis ejus meminit pluribus in locis. 'Pastillos Cosmi luxuriosa voras.'

Toto mergatur aëno] Plin. cit. XIII. 3. 'Jam non lini tantum, sed perfundi unguentis gaudent.'

87 *Expectata diu cum, &c.*] Cum Præfecturam obtinueris, ne populos vexes rapinis aut crudelitate. Cic. de Offic. III. n. 21. 'Detrahere ali-

Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modumque,
Pone et avaritiæ: miserere inopum sociorum.
Ossa vides regum vacuis exucta medullis.
Respice, quid moneant leges, quid curia mandet,
Præmia quanta bonos maneant, quam fulmine justo
Et Capito, et Numitor ruerint, damnante senatu,
Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert,

provincia dudum sperata gubernatorem te aliquando suscipiet, iracundiæ adhibe fræna et moderationem, adhibe etiam cupiditati. Miserere pauperes socios. Cernis ossa Principum exucta medullis inanibus. Animadverte quid jura præscribant, quid Senatus jubeat, quam magna probis commoda reserventur, quam æquo tonitru prostrati sint, Curia condemnante, et Capito, et Numitor, Cilicum deprædatores.

285.—87 *Et spectata* 23.—90 *rerum* 75. *exsucta* 1. 12. 17. 70. 75-77. 82. *exusta* 3. 5. 18. 24. 27. 46. 47. 48. 58. *exuta* 2. 10. 13. 15. 16. 20. 21. 22. 29. 45. *exausta* 14. 19. 23. *exhausta* 25. 26. 49. 50. 54-57. 59-69. 71-74. Sed nostra lectio exquisitior est, hæc glossa videtur.—91 *leges et curia* 13.—92 *moneant* 60. 65. *flumine* 13.—93. 94 in 13. ita contracti: *Pirate Cylicum ruerint damnante senatu.* *Numitor* 1. 12. 21-24. 47. 58. 70. 75. 76. 77. 82. *Tutor* 11. 14-20.

NOTÆ

quid alteri, atque hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor,—nam principio tollit convictum humanum et societatem.'

89 *Sociorum*] Provincialium jam receptorum in societatem populi Romani, anteactis bellis ad inopiam redactorum.

90 *Ossa vides, &c.*] Principes ipsos regionis bonis omnibus spoliatos vides. Quidam hic moralem de mortuis Regibus sententiam comminiscuntur, sed perperam, ut videtur.

91 *Quid moneant leges*] Quas 'ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam ac beatam conditas esse constat,' ex Cic. de leg. II. n. 11.

Quid Curia mandet] Ne scilicet improbitate tua te Romanosque odiosos facias victis, sed ut e contra temperantia et humanitate, sociis amabile reddas Imperium Romanorum.

92 *Præmia quanta bonos maneant*] Virtute insignes Præfectos, qui honoribus cumulantur.

Fulmine justo] Gravi pœna, justa severitate.

93 *Et Capito, et Numitor*] Sociorum spoliatores graviter a Senatu mulctati.

Capito] Cossutianus Capito, Tigellini gener, repetundarum accusatus a Cilicum legatis. Tacit. Annal. XVI. 'Is,' inquit, 'præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quod ejus auctoritate concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.'

Numitor] De eo jam Sat. VII. vs. 74. Alii legunt, *Tutor*, ut hic intelligatur Julius ille Tutor, Trevir, qui ripæ Rheni a Vitellio Imperatore Præfectus legitur apud Corn. Tacit. Hist. IV.

94 *Piratæ Cilicum*] Quasi prædones prædonum. Fuerunt enim Cilices, antequam a Pompeio coërceren-

Cum Pansa eripiat, quicquid tibi Natta reliquit?
Præconem, Chærippe, tuis circumspice pannis,
Jamque tace. Furor est post omnia perdere naulum.

Verum quid prodest damnatio, quando Pansa aufert quodcumque Natta non abstulit? O Cherippe, intuere buccinatorem ad tuos pannos, et modo sile. Insania est

25. 26. 45. 46. 48-50. 54-57. 59-69. 71-74. Quænam lectio præferenda sit, non constat; et neutra forsan probanda est. Romanarum certe rerum scriptores, quod sciam, neque Numitoris, neque Tutoris mentionem faciunt, qui Ciliciæ præfuerit: Julius certe Tutor, Trevir, de quo nonnulli h. l. cogitarunt, ripæ Rheni, non Ciliciæ, a Vitellio Imp. præfectus. v. Tac. Hist. IV. 55. *Sutor* 10. *Tuto* 65. *tutor* conj. Plathner, ut designetur tutor provincialis, qui in municipiis fuerit, quod Romæ tribunus pl. *ruerunt* 65.—95-120 ejecti e 13. *eripiet* 19. a pr. m. *Nacta* 19. 23. 24. 49. 50. 58. 64. *Nata* 18. 21. 45. 46. 61. *Nacte* 47. *Nato* 20. *relinquit* 16. 61.—96 Hic versus ante vs. 95. legitur in 7. 10. 12. 14. 17-27. 45-49. 54-60. 65. *Cheripe* 23. *Cherispe* 19. *Prætorem Chærippe* cet. male emend. Plathner hoc sensu: Prætorem, licet illum aspicias in pannis tibi ereptis præsidentem, accusare supersede.—97 *pendere*

NOTÆ

tur, piratica infames. Plutarch. in Pompeio.

Piratæ] Ita vocantur prædones marini, a dolis et artibus, quibus per mare vagantes prædas agunt. Cœl. Rhodig. II. 8. Aristophan. Schol. ait, πεῖρας dici artes et dolos; unde nuncupentur Piratæ, οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι.

Cilicum] Hi tenebant Asiæ minoris regionem maritimam, Syriæ affinem. E tribus Cappa pessimis unum faciebant, teste Suida.

Sed quid damnatio confert] Quid Provinciales spoliatos juvat damnatio spoliatoris, si vel malo Præfecto alter non melior succedit, perinde rapax, quod residuum erat emungens; vel Consul aut Prætor damnato spoliatore in ærarium publicum jubet inferri pecuniam, quam restitui oportebat spoliatis? Vide Sat. I. vs. 34. et sequent. et vs. 47. et seq.

95 *Pansa*] Sumitur vel pro novo Præfecto, vel pro Consule aut Prætore, ut dictum.

Natta] Præfectus prior. *Nattæ* discincti, id est, luxuriosi et nequam, meminit Pers. Sat. III. vs. 31.

96 *Præconem, Cherippe, &c.*] O Cherippe Provincialis, quære præconem qui sub hasta vendat tuos pannos, et reliquam supellectilem, ne alter prædo rapiat, neque de priori conquereris, sine ullo fructu, imo cum nova impensa, navigando Romam, ad eum accusandum, nihilque de ablatis recipiendo. Vel, sensus est: dum vides quæ tua sunt vendi ac tibi perire, sile tamen, ne quid gravius etiam patiaris ab iniquo Prætore, vel Præfecto.

97 *Furor est post omnia perdere naulum*] Metaphora a Navarcho, qui perditis naufragio bonis ac mercibus universis, etiam amittit mercedem quæ solvi debebat pro vectura et navigatione. Sensus est hic; stulte ageres, si ereptis a Præfecto bonis, novos sumtus frustra faceres, e Cilicia aut alia regione longinqua Romam petendo, ubi etsi damnetur spoliator, non redduntur bona spoliatis.

Naulum] Ναῦλον, pretium navigationis.

Hos ante effigies majorum pone tuorum:
Præcedant ipsas illi te Consule virgas.
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Justitiæque tenax factis dictisque mereris,
Agnosco procerem. Salve, Gætulice, seu tu

imaginibus avorum tuorum: hæc præeat ipsis virgis, te Consule. Priora mentis ornamenta debes mihi. Siquidem *verbis et actionibus dignus es æstimari optimus et æquitatis observantissimus, cognosco nobilem. Ave, Gætulice, sive tu Silanus,* vel

metrum. *vel Drusus, vel Cossus* 16. *Cassus* 22.—22 *effigiem* 24.—23 *Procedant* 27. 46. 47. 48. quod ab h. l. alienum est, etsi de solenni Consulum pompa adhibetur, qua primo initi magistratus die ex ædibus suis in Capitolium deducebantur; unde et dictæ processiones Catholicorum Romanensium. *ipsas ipsi* 13.—26 *Getulice* vulgo male scribitur. Nam Γαιτοῦλοι dicuntur,

NOTÆ

eo Plutarch. in ejus vita. Aurelius Victor de viris illustribus, &c.

Cossus] Aulus Cornelius Cossus Tribunus Militum Tolumnium Veientium regem gloriose vicit, atque opima de eo spolia secunda retulit Feretrio. Tit. Liv. IV. 19. Florus autem IV. 12. 'Augustus Cæsar,' inquit, 'Getulos accolas Syrtium Cosso duce compescuit, unde illi Gætulici nomen.' De hoc itaque videtur potius loqui Juvenalis; addit enim mox; 'Salve, Gætulice.'

Drusus] Idem Florus citato mox loco, ait Augustum feras quasdam gentes per Claudium Drusum privignum suum perpacasse, &c. At Sueton. Tiber. c. 3. magis ad rem facit, ubi ait, Drusum duce hostium Druso cominus trucidato sibi posterisque suis cognomen invenisse: item, ex Gallia Provincia retulisse aurum Senonibus olim in obsidione Capitolii datum. Nisi forte placet intelligere Julium Drusum Tribunum Plebis, cujus ædes cum vicinorum oculis multis locis paterent, et opifex quidam eas se quinque talentorum mercede mutaturum sponderet, decem dabo, inquit Drusus, si totam domum meam vicinis undique perspicuam feceris, ut testes sint illi quonam modo vivam, &c.: quæ narrat Plutarchus in præceptis politicis, non longe ab initio.

22 *Hos ante effigies, &c.*] Pluris æstima bonum esse, quam bonis fuisse prognatum. Vel, illustrium avorum mores considera magis quam statuas et imagines.

23 *Præcedant ipsas illi, &c.*] Probos mores præfer non tantum præclaræ origini, sed et summis Magistratibus.

Virgas] Fasces e virgis ac securibus colligati, Consulum insignia, metonymicos pro Consulatu ponuntur. Vide plura de his Satir. v. ad vs. 110.

24 *Prima mihi debes, &c.*] Si vis a me nobilis nuncupari, ante omnia adeoque ante bona corporis ac fortunæ, mihi debes exhibere animi bona, virtutes nempe, fortitudinem, justitiam, prudentiam, &c.

Sanctus haberi, &c.] Si virtutes habueris, sane veram nobilitatem in te agnosco.

26 *Salve, Gætulice*] Si probus es, te saluto veneror que perinde nobilem, ac si fores Gætulorum domitor Cossus, de quo ante; aut Silanus, aut alius quivis illustri natus genere.

Silanus, quocumque alio de sanguine, rarus
Civis et egregius patriæ contingis ovanti.
Exclamare libet, populus quod clamat, Osiri
Invento. Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, et præclaro nomine tantum
Insignis? nanum cujusdam Atlanta vocamus:
Æthiopem cycnum: pravam extortamque puellam

alia de stirpe qualibet advenis triumphanti patriæ civis eximius ac præcellens. Placet exclamare, quod plebs vociferatur, reperto Osiri. Nam quis nobilem vocaverit eum, qui stirpe indignus, ac præstanti solum titulo clarus? Pumilionem cujuspiam appellamus Atlantem; Æthiopem cygnum; pusillam distortamque adoles-

a quibus devictis cognomen accepit Lentulus.—27 *Sillanus* 17. 20. 21. 22. 50. 58. *Syllanus* 18. 23. 24. 25. 45-49. 57. 59. 60. 62. 64-69. 71. 72. 73. *Scyllanus* 19. *quorumre* recte, puto, emend. Schrader. Vulgaris certe junctura verborum dura est, etsi post *sanguine* distinxi.—31 *est* pro *et* 60. 65.—32 abest a 24. *gnanum* 13. *Athalanta* 21. 22.—33-45 ejecti e 13.

NOTÆ

Gætulice] Gætuli populi sunt inferioris Libyæ, prope Garamantas.

27 *Silanus*] Imperatoris Claudii gener. De eo Cornel. Tacit. l. XII. initio, Sueton. Claud. c. 27.

28 *Ovanti*] Exultanti quod te civem optimum nacta sit, diu quæsitum, ac tandem inventum.

29 *Exclamare libet populus quod clamat*] Ægyptii nimirum invento Api bove, exclamabant, εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. Vide Satir. VI. ad vs. 527. 534. et seq. et 541.

Osiri] Hic porro colebatur, 'Atque suum pubes miratur Osirin Barbara, Memphitem plangere docta bovem;' eo quod, ut canere pergit Tibullus Eleg. I. 7. 'Primus aratra manu solerti fecit Osiris, Et teneram ferro sollicitavit humum. Primus inexpertæ commisit semina terræ; Pomaque non notis legit ab arboribus. Hic docuit teneram palis adjungere vitem; Hic viridem dura cædere falce comam,' &c.

30 *Generosum*] Senec. Epist. XLIV. 'Quis ergo generosus?' inquit; 'ad virtutem bene a natura compositus.'

32 *Nanum cujusdam Atlanta vocamus*] Per antiphrasim et ironiam; et ablandientes vel illudentes cuidam potenti nanos amanti.

Nanum] Apud Gell. XIX. 13. νάνους Græci, Latini *pumiliones* vocant, parva nimis statura homines, brevi atque humili corpore, paulum supra terram extantes. Cœl. Rhodig. XXI. 24. παρὰ τοῦ ἐστερῆσθαι τῶν ἄνω, nanos dici asserit. 'Pumilionum genus in omnibus animalibus est:' inquit Plinius II. 49.

Atlanta] Ingentem ac robustum instar Atlantis quem fabulantur humeris cœlos portare, eo quod de Astrologia scite, de sphæra primus disputavit. Virgil. Æneid. IV. 'Maximus Atlas Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.' Et alibi: 'Cœlum qui vertice fulcit.' Ovid. Metamorphos. IV. Fab. 17. 'Quis enim par esset Atlantis Viribus?'

33 *Æthiopem cygnum*] Id est, hominem nigrum appellamus album, et cygni similem, &c. scoptice. De Æthiop. vide quæ notavi ad Satir. II. 23.

Europen: canibus pigris scabieque vetusta
Levibus, et siccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est,
Quod fremat in terris violentius. Ergo cavebis,
Et metues, ne tu sis Creticus, aut Camerinus.

centulam, Europam. Inertes canes et glabri veteri impetigine, atque aridæ lampadis os lambentes nominabuntur pardus, tigris, leo, et *si quidpiam est insuper in terris quod frendeat vehementius. Itaque vide ac time ne tu hoc modo Creticus vel Camerinus* appelleris. *Ecquem ego reprehendi istis* sermonibus? *Alloquor te,*

cygnum 17. 18. 19. 60. v. ad vi. 165. *pravam* 16. 17. 20. 23. 33.—34 *Europam* 10. 15. 16. *Europem* 18. 19. 20.—35 *Levibus*, non *Lævibus* 60. 64. Recte. v. ad ii. 12. *lacernæ* 72.—36 *tigris, pardus, leo* 25. 56. 57. 59. 60. 64. 65. *leo, et si quid* 22. 45. *seu quid adhuc est* recte, opinor, corrig. Schrader.—37 *fremit* 11. 17. 20. 21. 25. 27. 45-48. 50. 54-69. 71-74. 77. *in terra* 17.—38 *metuas* 16. 27. 47. 48. 58. *ne sis tu* 11. *ne tu sic*, (eadem irrisione) vel *ne sic tu* scil. dicaris, non male emend. Junius. Illud etiam conj. Schrader, et recepit Prat. Possis quoque suspicari *ne sic tibi* scil. nomen sit: *ac Camerinus* malebat

NOTÆ

et Satir. vi. 599. de Cygnis, Satir. vi. 164. Quibus adde quæ narrat Cœl. Rhodig. ix. 5. aitque, licet cantus eorum a paucissimis auditus, ab Æliano tamen auditum, &c.

34 *Europen*] Hæc Agenoris Phœnicum regis erat filia, cujus pulchritudine captus Jupiter, ut canit Ovidius Metamorphos. ii. Fab. 13. 'Sceptri gravitate relicta, Ille pater rectorque Deum, qui concutit orbem, Induitur faciem tauri,' &c. 'Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti Fert prædam,' &c. Ab hac denominatam volunt aliqui eam orbis terrarum partem florentissimam, quam nos incolimus.

Scabie vetusta levibus] Pilis præ scabie decidentibus.

36 *Pardus, tigris, leo*] Belluæ truculentissimæ, atque feritate innata insignes. Plin. viii. 17. sic habet: 'Panthera' (cujus mas est pardus) 'et tigris macularum varietate prope solæ bestiarum spectantur. Ceteris unus ac suus cujusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breves macularum oculi.' Et capite præcedenti: 'Leoni,' inquit, 'præcipua generositas,' &c. Hinc per excellentiam θὴρ nuncupatur absolute: ex Cœl. Rhodig. xxvi. 19. Tigrin porro 'tremendæ velocitatis animal' vocat Plin. cit. Lib. cap. 18. de ferarum istarum indole plura quidem et mira vide citatis Plinii locis; A. Gellii v. 14. Plutarch. de animantium comparatione, &c.

38 *Ne tu sis Creticus, &c.*] Ne tu sic, Ironice, et nomine tenus dicare nobilis, ut canis piger et scabiosus vocaretur pardus, tigris, leo.

Creticus, aut Camerinus] Illustres Romani tum genere, cum virtutibus. Q. Metellus, Creta subacta, *Creticus* est cognominatus. Pub. autem Sulpitius Camerinus cum Posthumio et Manlio missus Athenas a Senatu, ad describendas Solonis aliarumque civitatum leges. Tit. Liv. Plutarch. in vita Pompeii Magni, &c.

His ego quem monui? tecum est mihi sermo, Rubelli
Blande. Tumes alto Drusorum stemmate, tanquam
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses,
Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli;
Non quæ ventoso conducta sub aggere texit.
Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima nostri,
Quorum nemo queat patriam monstrare parentis:
Ast ego Cecropides. Vivas, et originis hujus

Rubelli Plance, qui *superbis excelsa Drusorum origine, quasi egeris ipse quidpiam, ob quod fores illustris, ut te* utero *caperet quæ clara est Iuli stirpe, non* vero *quæ mercenaria contexit sub munimento ventis* exposito. *Vos infimi, ait, postrema plebeculæ nostræ portio, quorum nullus possit ostendere natale solum patris* sui: *ego vero Cecropides. Salvus sis, atque diuturna ortus istius lætitia fruere:*

Schrader.—39 *Hic* 71. *est* non extat in 48.—40 *Blande* restitui ex 1. 10. 11. 12. 15-24. 26. 27. 28. 45-49. 54. 55. 70. 75. 76. 77. *Blance* 58. *Plance* 25. 50. 56. 57. 59-69. 71-74. *Plaute* reposuere Grang. et Hennin. ex emendat. Lips. ad Tac. Ann. XIII. 19. ubi conf. Ryckius, qui eam in dubium vocavit. In locis tamen Taciti, libri tantum non omnes patri dant *Blandi*, et filio *Plauti* cognomen. *tumens* 57. 59. *Drusorum sanguine* 10. 11. 17. 19. 20. 23. 25. 26. 27. 45-50. 54-67. 71. 72. 73.—43 *sub aëre* 11. 16. 19. 24. 27. 45-50. 55. 58. 61-64. 66. 67. 69. 71-74. quod Britann. et Farnab. interpretantur, sub dio, Flavius autem Conject. c. 13. in atrio, ubi mulieres olim textrinam exercebant.—46 *O tu cycropide* 13. *Cicropides* 21. 22.—47 abest ab 59. *una*

NOTÆ

39 *His ego quem monui*] Quem vero his reprehensionibus peto et redarguo? inquit Satiricus. Te nempe, o Rubelli.

Rubelli Blande] Quidam legunt, *Plance;* alii, *Plaute.* Tacit. l. 14. 'Omnium ore,' inquit, 'Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia.' In sequentibus notatur ejus vanitas et ambitio, quæ tamen eum fefellit. Illic porro Lipsius non, *Plautus*, sed *Plancus* legit. Unde castigatiores libri hic habent, *Plance.*

40 *Drusorum*] Vide supra, et Sueton. in Tiber. Cornel. Tacit. Annal. &c.

42 *Ut te conciperet quæ, &c.*] Ut nascereris matre nobili e gente Julia, quæ orta est ab Iulo Ascanii filio: atque pari ac Nero gradu a Divo Augusto maternam originem traheres; ut habet Cornel. Tacit. lib. XIII.

43 *Non quæ ventoso, &c.*] Non autem plebeia quædam mulier.

Ventoso sub aggere] Ad aggerem Tarquinii, ubi solebant plebeiæ mulieres telas texere. De illo aggere, vide Sat. VI. ad vs. 588. Quidam legunt, *sub aëre*, id est, sub dio.

Conducta texit] Paupercula suam operam texendis telis locare solita, ad victum mercede obtinendum.

44 *Vos humiles, &c.*] Verba sunt Rubellii juvenis antiqua nobilitate superbientis et jactabundi.

Vulgi pars ultima] Ego indigena et Romæ natus e clara stirpe: at vos advenæ ac terræ filii, e parentibus aut obscuris aut ignotis oriundi.

46 *Cecropides*]. Tam sum ego Romæ nobilis, quam qui Athenis originem ducebat a Cecrope primo illo Athenien-

Gaudia longa feras: tamen ima plebe Quiritem
Facundum invenies. Solet hic defendere causas
Nobilis indocti. Veniet de plebe togata,
Qui juris nodos, et legum ænigmata solvat.
Hic petit Euphraten juvenis, domitique Batavi
Custodes aquilas, armis industrius: at tu

in *infima plebecula disertum nihilominus Romanum reperies. Ille consuevit agere causas illustris ignari. De populo togato prodibit qui Juris difficultates explicet, ac legum ænigmata. Iste adolescens militiæ peritus perrexit ad Euphratem, et Aquilas*

45. *gente* pro *plebe* 29. *Quirite* 22.—48 *invenias* 16.—49 *venit de* 22. *venit et de* 12. 23. 45. *gente* pro *plebe* 4. 7. 16. 17. 19-22. 26. Utrumque forsan rectius, judice etiam Schradero.—50 *solvet* 23. *solvit* 45.—51 *Britanni* pro *Batavi* in quibusdam libris, nescio quibus, teste ac prob. Bahrdt. Id omnino arridere potest propter victorias, ab Agricola, summo illius ævi duce, ex Britannis relatas. Sed vulgata quoque lectio non spernenda est, et omnium,

NOTÆ

sium rege, atque Athenarum instauratore: genus enim ad Cæsarem Augustumque refero. Vide supra.

Vivas, et originis hujus, &c.] Respondet Rubellio Poëta: diu fruere tua nobilitate: verum ne propter eam nimis superbias. Sunt enim de plebe viri, quorum gesta virtutesque refulgeant: alii bellatores, alii Jurisconsulti, quorum etiam opera non raro indigeant ipsi nobiles.

49 *De plebe togata*] E viliori plebe. Vide Asconium, et quæ nos ad Satir. I. 96.

50 *Ænigmata*] Intricatas et obscuras Juris quæstiones eruditorum et sapientum interpretatione indigentes. Agell. XII. 6. 'Ænigmata Græci,' inquit, 'veteres nostri quidam scrupos appellarunt.'

Solvat] Jurisperitos solutores vocat Hadr. Turnebus VIII. 19.

51 *Hic petit Euphraten*] Hic bello strenuus ad bellicas expeditiones etiam longinquas pergit, in Orientem usque, dum tu Romæ ac domi resides, o nobilis ignave.

Euphraten] Quis non audivit fluvium hunc tam celebrem Mesopotamiam Babyloniamque rigantem? De eo jam ad Sat. I. 104.

Domitique Batavi custodes Aquilas] It in præsidia a Romanis collocata ad continendos in officio Batavos, ne rebellent illi nuper a Domitiano subacti.

Batavi] Populi ad Rhenum, quorum virtutem celebrat Cornel. Tacit. de German. Nunc autem mercatura toto orbe locupletati, cum paucis ante annis insolentius paulo superbirent, Ludovici Magni virtute salubriter castigati, fortunam esse vitream, simul et verendos Reges, non impune didicerunt.

52 *Aquilas*] Signa militaria Romanorum. Plin. X. 4. 'Aquilam,' inquit, 'Romanis legionibus C. Marius in secundo Consulatu suo proprie dicavit—paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat: reliqua signa in castris relinquebantur:' (Lupi, Minotauri, Equi, Apri) 'ea Marius in totum abdicavit,' &c. Illa porro vel aurea vel argentea Aquilæ effigies hastæ suffixa erat, cujus ima pars in

Nil, nisi Cecropides, truncoque simillimus Hermæ.
Nullo quippe alio vincis discrimine, quam quod
Illi marmoreum caput est, tua vivit imago.
Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
Quis generosa putet, nisi fortia? nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Fervet, et exultat rauco victoria Circo.

observatrices Hollandi provicti. Tu vero nihil es *præterquam Cecropida, et par Hermæ truncato. Nec enim alia quapiam superas differentia, nisi quod hic habet caput e marmore, effigies autem tua spirat. Loquere ad me, progenies Trojanorum, ecquis muta animantia existimet nobilia, nisi* sint *animosa? Ita nimirum æstimamus equum pernicissimum, cui agili multiplex ardet palma, et victoria lætatur rauco amphi-*

quod sciam, librorum auctoritate firmatur.—53 *Nil mihi C.* 21.—57 *putat* 10. 15—17. 27.—58 *cui facili* 12. *facili qui* 46. 47. 48. *facilis cui* ed. Prat. ut sensus sit: qui velocitate sua multas facile victorias parat. Sed vulgata lec-

NOTÆ

cuspidem desinebat, quo facilius in terram adigi posset ac statui: nec movebatur nisi cum universus progrediebatur exercitus. Dion. l. XL. Hadr. Jun. III. 2. Unde porro ejusmodi signum Romanis placuerit? An quod Jovem ferunt eo usum adversus Titanas? An quod eodem Jove contra Saturnum dimicante, Aquilæ augurio tanquam felici et fortunato regni victor evaserit? Vide et Veget. II. 13. Alex. ab Alex. IV. 2, &c.

53 *Nil nisi Cecropides*] Tu domi quidem nobilis, nec eruditione, nec factis clarus, solum habes nominis splendorem. Hoc autem quid?

Truncoque simillimus Hermæ] Statuæ Mercurii, capite formato, cetera rudi. Sic enimvero tu genere es illustris, de cetero inglorius. ‘Effigies illæ marmoreæ, vel æneæ, sine manibus erant, quales videmus in circo:’ vetus Schol. Binæ vel ternæ dabantur de Republica bene meritis, et supra fores disponebantur. Thucydid. l. VI. Macrob. Saturnal. I. 19. Pariter refert simulacra Mercurii pleraque fingi quadrato statu, solo capite insignita. Mercurius autem Græcis 'Ερμῆς dictus, seu quod esset interpres et nuncius Deorum, seu quod facundiæ præsit ac eloquentiæ.

54 *Vincis*] Mutilatam illam Hermæ seu Mercurii imaginem non alia ratione vincis, quam quod tu vivis ac spiras, illa autem aut lapis aut metallum est.

56 *Teucrorum proles*] O Rubelli, oriunde quidem e Julia gente, quæ ab Iulo et Ænea Trojanis prodiit. Hi vero Teucri vocati sunt a Teucro Dardani regis Trojæ socero, qui et cum genero in Troade regnavit.

57 *Quis generosa putet, nisi fortia*] Quis fortem equum dixerit, eo quod e fortibus ortus sit, si ipse non est fortis?

58 *Facili cui plurima palma*] Qui velocitate sua multas facile victorias parat in curuli certamine, in campo, in circo.

59 *Fervet*] Seu ob fervorem cursus, seu ob ardorem animi victoris, seu denique ob insonantes spectantium plausus et acclamationes.

Rauco] Acclamantes vociferando rauci fiunt.

Circo] Satir. III. ad vs. 65. et 223.

Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
Clara fuga ante alios, et primus in æquore pulvis:
Sed venale pecus Corythæ, posteritas et
Hirpini, si rara jugo Victoria sedit.

theatro. Quolibet ille de agro prodit, clarus est, *cujus illustris cursus præ ceteris, ac pulvis anterior in campo. At venditur Corithæ pullus, atque Hirpino genitus, si infrequens victoria curru insedit. Nulla hic avorum* habetur *ratio, favor nullus*

tio exquisitior, nec *palma* h. l. victoria est.—61 *cujus* pro *pulvis* 9. facili vitio librarii, quia eadem vox erat ultima versus præc.—62. 63 in 13 sic coaluere: *Sed,si rara jugo tardis victoria sedit. Corithæ* 17. 18. 19. 25. 27. 48. 56. 57. 59—70. 74. 77. *Choritæ* 20. *Corinthe* 11. 58. *Corythæ* plerique exhibent libri, et vulgo putant, id equæ generosissimæ nomen esse, inditum ei vel a *Corytho* monte, (hod. *Monte Corvo*) ubi enutrita sit, vel a *Corytho*, Etruriæ oppido, quod et *Cortona* vocatur. v. Heyne Exc. ad Virg. Æn. III. 170. Sed duæ priores syll. h. l. producuntur, quo ipso veritas hujus lect. fit dubia; nec de generosis Corythi equis quicquam legere memini: alioquin suspicarer, veram lectionem esse *Cortonæ*, et *Corythæ* vel potius *Corythi* glossam margini ascriptam. *Coryfe* 1. vel ex emendat. Schurzfl. *Coryfæi*. Vetus Schol. est: '*Coryfeorum* (vel *Coryphæorum*) equorum in Achaia prima nobilitas fuit.'—63 *Arpini* 20. *Harpinnæ* conj. Farnab. quod est nomen equi curulis Œnomai ap. Lycophr.

NOTÆ

61 *Æquore*] Ab æqualitate *æquor* appellatur non tantum mare nullis motum ventis, sed et agri planities. Tull. I. de Divin. n. 93. '*Ægyptii*,' inquit, 'et Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes.'

Pulvis] Horat. Ode I. 'Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegisse juvat; metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos.'

62 *Sed venale pecus Corythæ*] Fortium equorum pulli, si degeneres fuerint, continuo venduntur, plaustro trahendo adhibentur, aut versandæ in pistrino molæ.

Corythæ] Equæ generosissimæ. Alii intelligunt gregem equorum qui alebantur ad Corythum Hetruriæ oppidum et montem.

63 *Hirpini*] Equi nobilissimi et victoris. Sunt etiam in Italia Hirpini montes, e quibus fluit Aufidus amnis Apuliæ. Malim de equo intelligere. Martial. Epig. III. 62. 'Hirpini veteres qui bene novit avos.' Quem locum explicans Justus Lipsius Centur. III. Epist. 26. 'Quis iste Hirpinus,' inquit, 'non e familia Rom. ne erres, (etsi ea quoque fuit) sed equum intellige in circo nobilem et multarum palmarum. Nam ea etiam insania, ut stemma et proavos equorum talium quærerent factionarii, atque inter se celebrarent.' Et paulo post: 'Clarissime lapis vetus, quem Romæ olim vidi et exscripsi. In medio vir est (conditor factionis Russatæ) qui dextra baculum, sinistra pabulum tenet: extrinsecus duo sunt assilientes equi, cum gemina inscriptione; altera: Aquilo Nepos Aquilonis vicit CXXX. secundas tulit LXXXVIII. tertias tulit XXXVII. altera: Hirpinus nepos Aquilonis vicit CXIV. secundas tulit LVI. tertias tulit XXXVI. Habes itaque ipsum hic Hirpinum, atque adeo ejus avum Aquilonem.'

Si rara jugo Victoria sedit] Si raro victor fuit trahens currum in curuli certamine.

Nil ibi majorum respectus, gratia nulla
Umbrarum, dominos pretiis mutare jubentur
Exiguis, tritoque trahunt epirhedia collo
Segnipedes, dignique molam versare Nepotis.
Ergo, ut miremur te, non tua; primum aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores,
Quos illis damus, et dedimus, quibus omnia debes.
  Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbum
Tradit, et inflatum, plenumque Nerone propinquo.

manium. Posteri tardis pedibus, ac vertendæ molæ idonei, coguntur heros permutare mercede parva, atque plaustra deducunt attrita cervice. Itaque ut admiremur temetipsum, non tua, antea quidpiam exhibe, quod inurere queam insignibus, præter laudes quas donamus ac donavimus his, a quibus habes cuncta. Ea sufficianti ad adolescentem, quem nobis rumor fert arrogantem, ac tumidum, atque repletum Ne-

rata 47. *cedit* 60. 65.—64 post vs. 66. legitur in 25. *Nil tibi* 45. 60. 65. *gloria nulla est* 13. 16. *nulli* 22.—66 *trito et ducunt* 24. *et trito d.* 13. *triloque* 10. 12. 14. 15. 19. 25. 26. 46. 47. 48. 50. 54-59. 71-74. 77. *trahunt* 15. 25. 46. 48. 50. 56. 59-69. 71-74. 77. Utrumque recepi, ut oratio lenius fluat. *trito ducunt* 16. 17. 18. 20-23. 45. 49. 70. 75. 76. 82. *ducuntur* 47. 58. *vehunt* 26. *epiredia* 17-20. 23-25. 27. 46. 47. 48. 57. 58. 61. 62. 63. 66. 67. 71. 72. 74. 76. *epyredia* 45. *epiraedia* 49. *epirhaedia* 56. *ephiredia* 13. 75.—68 *ut* abest a 12. *primo* 24. a m. sec. *privum* conj. Salmas. ad Solin. p. 61.—69 *possis* 24. *inscribere* 77.—70 *ac* 10. 12. 14-17. 19-24. 45. *aut* 18.—71-73 ejecti e

NOTÆ

64 *Nil ibi majorum respectus*] Non attenditur quam fortes aut veloces extiterint equorum avi, sed quam ipsi nepotes generosi sint et pernices, quos servare domini volunt: alias venales eos exponunt.

66 *Trito*] Per jugum assiduum.

Epirhedia] Plaustra, vehicula. Quintil. I. 5. 'Romani suam hanc fecere vocem,' inquit, 'ex utraque aliena, ἐπὶ, Græca, et rheda, Gallica.'

67 *Segnipedes*] Βραδύποδες. At sonipes dicitur equus valde celer.

Nepotis] Quidam legunt *Nepotes*; at plures codices habent, *Nepotis*; ut sit viri nomen pistrinum Romæ celebratum habentis.

68 *Ut miremur te, &c.*] Ut te vere nobilem celebremus, potius quam laudemus tuam originem, majorum præclare gesta, quæ sunt extra te, et alia quæ te laudabilem non faciunt, ede ipse aliquid memoria dignum, quod majorum tuorum titulis adjungamus.

70 *Quibus omnia debes*] De tuo nihil habens.

71 *Ad juvenem*] Rubellium, de quo sic Tacitus Annal. XIV. 'Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia. ——Ergo permotus his Nero componit ad Plautum literas, consuleret sibi et turbis, seque prave diffamantibus subtraheret; esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta et inturbida juventa foveretur. Ita illuc cum conjuge Antistia, et paucis familiarium, concessit.'

72 *Plenumque Nerone propinquo*] De Cæsarum propinquitate superbien-

Rarus enim ferme sensus communis in illa
Fortuna. Sed te censeri laude tuorum,
Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ
Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis.
Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.
Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem

rone cognato. Etenim infrequens fere sensus communis in ea sorte. At non probarim, o Pontice, æstimari te tuorum existimatione, ita ut nihil agas ipse venturæ existimationis. Infelix est inniti laudi alienæ, ne remotis fulcris labentia cadant culmina. Vitis in terram dejecta viduatas ulmos exoptat. Sis bellator probus, probus tutor, ipse judex incorruptus: ac *si vocaberis aliquando testis negotii ancipitis*

13. *vobis* 48.—73 *sensus ferme* 15. 23.—74 *Progenitorum te censeri* 13.—75 *sic tu ut* 19. *si tu nihil* 13. 20. 22. *nil* 45.—81 *Falaris* 17. 19. 20.

NOTÆ

tem. Nam Rubellius D. Augustum 'per maternam originem pari ac Nero gradu contingebat.' Ex Tacit. Annal. XIII.

Nerone] 'De quo magis debuit erubescere,' inquit vetus Schol. sane quidem, sive Tiberio Nerone, seu Nerone Cæsare Agrippinæ filio, utroque horrendis moribus infami. Sueton. et ab hoc etiam amotus ipse. Tacit. cit. mox Annal. XIV.

73 *Rarus enim ferme sensus, &c.*] Raro sapiunt, qui ad magnas opes evecti. 'Stultitiam patiuntur opes.'

Sensus communis] Intelligentia omnibus communis: vis et facultas animi, qua de rebus exterioribus recte sentit et judicat, bene administrat, ac sapienter utitur.

In illa fortuna] Superba, magna, divite.

74 *Te censeri laude tuorum*] Non aliter cognosci et celebrari, quam majorum gloria.

75 *Pontice*] Ad hunc enim redit Poëta, quem initio compellat, et præcipue spectat in hac Satira.

Nihil ipse futuræ laudis agas] Nihil agas quo a posteritate lauderis.

76 *Aliorum incumbere famæ*] Pendere omnino ab existimatione majorum, et nulla niti virtute ac laude propria.

77 *Ne collapsa ruant, &c.*] Subductis columnis tectum ruit, vitis ulmo separata serpit et jacet; sic tu humilis et abjectus existimabere, subtracta aliena laude et fama, cui totus incumbis, perinde ac si tua foret.

78 *Viduas*] Sic et ulmo maritari vitis dicitur, cum ei adjungitur, adhæret, innectitur: illique est amica, teste Isidoro, pariter et Plinio XVII. 23. 'Nobilia,' inquit, 'vina nonnisi in arbustis gigni, longo judicatur ævo: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus.' Et paulo post. 'Maritare nisi validas, inimicum, enecante veloci vitium incremento.—Deflectenda vitis aut palmes juxta suam arborem, aut circa proximam cœlibem.' Ex quibus vides ulmos, et cœlibes, et maritas, et viduas ratione vineæ appellari.

79 *Esto bonus miles*] In omni con-

Integer. Ambiguæ si quando citabere testis
Incertæque rei ; Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, et admoto dictet perjuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.
Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum
Gaurana, et Cosmi toto mergatur aëno.
Expectata diu tandem provincia cum te

et obscuri, quamvis jubeat Phalaris ut sis mendax, suadeatque falsum jurare, adhibito æneo *tauro; grande scelus puta verecundiæ vitam anteponere, atque vitæ gratia pessumdare vivendi rationes.* Improbus *necem meritus interit, quamvis sorbeat ostreas centum e Gauro, ac perfundatur integro Cosmi* vase *æneo. Quando*

24. *Faleris* 23. *Phaleris* 27. 45-48. *Pholoris* 13.—84 *causam* 26.—85 *cœnat* 14. *tantum* vel *secum* pro *centum* conj. Schrader.—86 extrusus e 13. *toto Cosmi* 24. *aheno* 25. 27. 46. 47. 49. 57. 58. 60-69. 71-74. v. ad III.

NOTÆ

ditione virtutem cole, capitis etiam periculo.

Tutor] Pupillorum fidelis patronus ac defensor.

81 *Phalaris licet imperet, &c.*] Horatius Od. III. 3. 'Justum ac tenacem propositi virum Non civium ardor prava jubentium, Non vultus instantis Tyranni Mente quatit solida.'

Phalaris] Tyrannus in Sicilia, de quo vide notata ad Pers. Sat. III. 39.

82 *Et admoto dictet, &c.*] Minitans dirum illud in tauro suo ardente supplicium, nisi obsequaris, et pejeres.

83 *Pudori*] Reverentiæ et observantiæ, quam debes virtuti atque officio tuo.

84 *Vivendi perdere causas*] Veritatem, honestatem, justitiam aliasque virtutes, propter quas vivimus. Cic. Acad. q. asserit hominem 'natum ad nihil esse aliud, quam ad honestatem.' Part. 91. 'Hominum genus ad honestatem natum.' Et de leg. I. n. 28. 'Nihil esse præstabilius, quam plane intelligi nos ad justitiam natos.'

85 *Dignus morte perit*] Vitiosus quisque mortuus est, non vivit. Hinc Plin. XIII. 3. adversus luxuriosos ait; 'Quis non merito judicet periisse tales?' Apocalyps. 3. 'Nomen habes quod vivas, et mortuus es.'

Cœnet licet ostrea centum] Etsi lante vescitur, atque una cœna centum ostrea devorat.

Ostrea] Vide Sat. IV. ad vs. 142.

86 *Gaurana*] Optima nimirum, et ad Baias et lacum Lucrinum capta, prope Gaurum Campaniæ montem. Strabo l. v. et Plin. III. 5. 'Hæc littora,' inquit, 'præter cætera in toto mari, conchylio et pisce nobilitantur.'

Cosmi] Viri luxu famosi, unguentorum et odorum amantissimi. Vel Unguentarii. Martialis ejus meminit pluribus in locis. 'Pastillos Cosmi luxuriosa voras.'

Toto mergatur aëno] Plin. cit. XIII. 3. 'Jam non lini tantum, sed perfundi unguentis gaudent.'

87 *Expectata diu cum, &c.*] Cum Præfecturam obtinueris, ne populos vexes rapinis aut crudelitate. Cic. de Offic. III. n. 21. 'Detrahere ali-

Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modumque,
Pone et avaritiæ : miserere inopum sociorum.
Ossa vides regum vacuis exucta medullis.
Respice, quid moneant leges, quid curia mandet,
Præmia quanta bonos maneant, quam fulmine justo
Et Capito, et Numitor ruerint, damnante senatu,
Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert,

provincia dudum sperata gubernatorem te aliquando suscipiet, iracundiæ adhibe fræna et moderationem, adhibe etiam cupiditati. Miserare pauperes socios. Cernis ossa Principum exucta medullis inanibus. Animadverte quid jura præscribant, quid Senatus jubeat, quam magna probis commoda reserventur, quam æquo tonitru prostrati sint, Curia condemnante, et Capito, et Numitor, Cilicum deprædatores.

285.—87 *Et spectata* 23.—90 *rerum* 75. *exsucta* 1. 12. 17. 70. 75-77. 82. *exusta* 3. 5. 18. 24. 27. 46. 47. 48. 58. *exuta* 2. 10. 13. 15. 16. 20. 21. 22. 29. 45. *exausta* 14. 19. 23. *exhausta* 25. 26. 49. 50. 54-57. 59-69. 71-74. Sed nostra lectio exquisitior est, hæc glossa videtur.—91 *leges et curia* 13.—92 *moneant* 60. 65. *flumine* 13.—93. 94 in 13. ita contracti : *Pirate Cylicum ruerint damnante senatu. Numitor* 1. 12. 21-24. 47. 58. 70. 75. 76. 77. 82. *Tutor* 11. 14-20.

NOTÆ

quid alteri, atque hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor,—nam principio tollit convictum humanum et societatem.'

89 *Sociorum*] Provincialium jam receptorum in societatem populi Romani, anteactis bellis ad inopiam redactorum.

90 *Ossa vides, &c.*] Principes ipsos regionis bonis omnibus spoliatos vides. Quidam hic moralem de mortuis Regibus sententiam comminiscuntur, sed perperam, ut videtur.

91 *Quid moneant leges*] Quas 'ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam ac beatam conditas esse constat,' ex Cic. de leg. II. n. 11.

Quid Curia mandet] Ne scilicet improbitate tua te Romanosque odiosos facias victis, sed ut e contra temperantia et humanitate, sociis amabile reddas Imperium Romanorum.

92 *Præmia quanta bonos maneant*] Virtute insignes Præfectos, qui honoribus cumulantur.

Fulmine justo] Gravi pœna, justa severitate.

93 *Et Capito, et Numitor*] Sociorum spoliatores graviter a Senatu mulctati.

Capito] Cossutianus Capito, Tigellini gener, repetundarum accusatus a Cilicum legatis. Tacit. Annal. XVI. 'Is,' inquit, 'præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quod ejus auctoritate concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.'

Numitor] De eo jam Sat. VII. vs. 74. Alii legunt, *Tutor*, ut hic intelligatur Julius ille Tutor, Trevir, qui ripæ Rheni a Vitellio Imperatore Præfectus legitur apud Corn. Tacit. Hist. IV.

94 *Piratæ Cilicum*] Quasi prædones prædonum. Fuerunt enim Cilices, antequam a Pompeio coërceren-

Cum Pansa eripiat, quicquid tibi Natta reliquit?
Præconem, Chærippe, tuis circumspice pannis,
Jamque tace. Furor est post omnia perdere naulum.

Verum quid prodest damnatio, quando Pansa aufert quodcumque Natta non abstulit? O Cherippe, intuere buccinatorem ad tuos pannos, et modo sile. Insania est

25. 26. 45. 46. 48-50. 54-57. 59-69. 71-74. Quænam lectio præferenda sit, non constat; et neutra forsan probanda est. Romanarum certe rerum scriptores, quod sciam, neque Numitoris, neque Tutoris mentionem faciunt, qui Ciliciæ præfuerit: Julius certe Tutor, Trevir, de quo nonnulli h. l. cogitarunt, ripæ Rheni, non Ciliciæ, a Vitellio Imp. præfectus. v. Tac. Hist. IV. 55. *Sutor* 10. *Tuto* 65. *tutor* conj. Plathner, ut designetur tutor provincialis, qui in municipiis fuerit, quod Romæ tribunus pl. *ruerunt* 65.—95-120 ejecti e 13. *eripiet* 19. a pr. m. *Nacta* 19. 23. 24. 49. 50. 58. 64. *Nata* 18. 21. 45. 46. 61. *Nacte* 47. *Nato* 20. *relinquit* 16. 61.—96 Hic versus ante vs. 95. legitur in 7. 10. 12. 14. 17-27. 45-49. 54-60. 65. *Cheripe* 23. *Cherispe* 19. *Prætorem Chærippe* cet. male emend. Plathner hoc sensu: Prætorem, licet illum aspicias in pannis tibi ereptis præsidentem, accusare supersede.—97 *pendere*

NOTÆ

tur, piratica infames. Plutarch. in Pompeio.

Piratæ] Ita vocantur prædones marini, a dolis et artibus, quibus per mare vagantes prædas agunt. Cœl. Rhodig. II. 8. Aristophan. Schol. ait, *πείρας* dici artes et dolos; unde nuncupentur Piratæ, *οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι.*

Cilicum] Hi tenebant Asiæ minoris regionem maritimam, Syriæ affinem. E tribus Cappa pessimis unum faciebant, teste Suida.

Sed quid damnatio confert] Quid Provinciales spoliatos juvat damnatio spoliatoris, si vel malo Præfecto alter non melior succedit, perinde rapax, quod residuum erat emungens; vel Consul aut Prætor damnato spoliatore in ærarium publicum jubet inferri pecuniam, quam restitui oportebat spoliatis? Vide Sat. I. vs. 34. et sequent. et vs. 47. et seq.

95 *Pansa*] Sumitur vel pro novo Præfecto, vel pro Consule aut Prætore, ut dictum.

Natta] Præfectus prior. *Nattæ* discincti, id est, luxuriosi et nequam, meminit Pers. Sat. III. vs. 31.

96 *Præconem, Cheripe, &c.*] O Cherippe Provincialis, quære præconem qui sub hasta vendat tuos pannos, et reliquam supellectilem, ne alter prædo rapiat, neque de priori conqueraris, sine ullo fructu, imo cum nova impensa, navigando Romam, ad eum accusandum, nihilque de ablatis recipiendo. Vel, sensus est: dum vides quæ tua sunt vendi ac tibi perire, sile tamen, ne quid gravius etiam patiaris ab iniquo Prætore, vel Præfecto.

97 *Furor est post omnia perdere naulum*] Metaphora a Navarcho, qui perditis naufragio bonis ac mercibus universis, etiam amittit mercedem quæ solvi debebat pro vectura et navigatione. Sensus est hic; stulte ageres, si ereptis a Præfecto bonis, novos sumtus frustra faceres, e Cilicia aut alia regione longinqua Romam petendo, ubi etsi damnetur spoliator, non redduntur bona spoliatis.

Naulum] *Ναῦλον*, pretium navigationis.

Non idem gemitus olim, neque vulnus erat par
Damnorum, sociis florentibus, et modo victis.
Plena domus tunc omnis, et ingens stabat acervus
Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
Et cum Parrhasii tabulis, signisque Myronis
Phidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti

naulum amittere post universa. Non erat pridem luctus æqualis, neque similis plaga detrimentorum, felicibus tunc *sociis, et jam subactis. Tum abundabant ædes integræ, magnusque aderat pecuniæ cumulus, pallium Laconicum, murices Coi; atque ebur Phidiæ spirabat, cum tabellis Parrhasii, et statuis Myronis, Polycleti etiam*

47. 48. 58. *malum* 47. 48. *mulum* 11.—98 *nec* 14-20. 23. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74.—101 *et Spartana* 23. *Choa* 17. 29-22. 24. 27. 45-48. 50. 58. 64.—102

NOTÆ

98 *Non idem gemitus olim, &c.*] Cum ab hostibus nobis ac victoribus detrimentum in bello quondam capiebant, vix erat quod quererentur; at illi modo victi, et in nostram admissi societatem et amicitiam certe merito queruntur, quoties vexantur a Præfectis.

Neque vulnus erat par] Tunc enim opulentis auferebantur superflua; sed nunc egenis eripiuntur necessaria.

101 *Spartana chlamys*] Purpureæ vestes e Sparta, et Insula Co. Chlamys est proprie paludamentum, seu vestis militaris.

Sparta] Urbs Peloponnesi, antea Lacedæmon vocata, celebris virtute civium, et Lycurgo Legislatore. Ad proximum huic Tænarum Promontorium murex piscis bene multus capiebatur, e cujus succo fiebat color purpureus.

Conchylia Coa] Purpura e Conchyliis seu muricibus, et bombycinæ vestes in ea Ægei maris Insula fabricatæ, et tinctæ. Vide Sat. III. ad vs. 81.

102 *Parrhasii*] Pictor ille insignis Ephesi natus, cujus cum Zeuxide certamen, et alia quædam narrat Plin. XXXV. 9. et 10. nimirum Zeuxis fefellerat aves ad pictas uvas advolantes: at Parrhasius ipsum fefellit Zeuxidem picto linteo, quod hic removeri non sine risu et pudore postulavit. Quintil. XII. 10. 'Zeuxis,' inquit, 'luminum umbrarumque invenisse rationem, Parrhasius examinasse subtilius lineas traditur.—Molliora supradictis Myron fecit. Diligentia ac decor in Polycleto supra ceteros; Deorum tamen auctoritatem non explevit.—Quæ Polycleto defuerunt Phidias habuit, quanquam Diis quam hominibus effingendis melior artifex,' &c.

Myronis] Hic statuarius fama notus. De ejus ex ære bucula, quam et vituli adibant, ac tauri, vide Auson. Epig. 57. et seq.

103 *Phidiacum vivebat ebur*] Erant etiam imagines ex ebore, Phidiæ manu tam artificiose sculptæ, ut spirantes credideris. Martial. Epigramm. III. 35. 'Artis Phidiacæ toreuma clarum, Pisces aspicis: adde aquam, natabunt.'

Polycleti] Et is ingeniosus admodum fuit Statuarius. De eo vide Ælian. var. histor.

Multus ubique labor: raræ sine Mentore mensæ.
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres. Referebant navibus altis
Occulta spolia, et plures de pace triumphos.
Nunc sociis juga pauca boum, grex parvus equarum,
Et pater armenti capto eripiatur agello:
Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum,

passim opus multiplex. Vix erant *mensæ absque Mentoris* calicibus. Illinc *Dolabella* prodiit, *illinc etiam Antonius, illinc sacrorum violator Verres. Conditas profundis navibus exuvias reportabant, ac plurimos de otio triumphos. Jam sociis juga boum non multa, et armentum equarum exiguum, atque gregis parens abducentur* post *ablatum agrum: Penates etiam postea; si quædam imago speciosa; si*

Parasii 45. *Maronis* 22.—105 *Dolabella* 21-24. 45. 46. 47. 49. 50. 60. 64. *Dolobella* 65. *est* non extat in 9. 10. 14-20. 23. 24. 26. 27. prob. Plathnero. De quo hiatu v. sup. ad VI. 274. *Inde Dolabellas atque hinc* emend. Scaliger. Quibus lectionibus receptis interpunctio post *Verres* tollenda. Sed vulgata lectio exquisitior est, et majore librorum auctoritate firmatur. In Hennin. tamen ed. στίγμα post *altis* expungendum.—106 *referebat* 14. 26. *manibus* 45.—107 *Occulta et spolia* 50. 64. 74. Sed syll. finalis, per se brevis, sequentibus duabus tribusve consonis, modo corripitur, modo producitur. v. sup. ad VI. 109. Hiatus quoque Juvenali frequentes. v. ad I. 151.—108 *juga parva* 16. 19. 26. *boum et grex* 27. 46. 47. 48. 50. 59-69. 71. 72. 73. *equorum* 18.—109 *eripietur* 10. 11. 14. 16-20. 23. 25. 26. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Sed *eripiatur* est exquisitius. *eripiuntur* 22. 24. *capietur* 15.—110. 111 transpo-

NOTÆ

104 *Mentore*] Plin. XXXIII. 11. 'L. Crassus Orator duos scyphos Mentoris arte cœlatos sestertiis centum emit.' Martial. Epigramm. III. 41. 'Inserta phialiæ Mentoris manu ducta Lacerta vivit, et timetur argentum.' Et Epigramm. IX. 60. 'Pocula Mentorea nobilitata manu.'

105 *Inde Dolabella est, &c.*] Hæ tantæ Provincialium opes dederunt occasionem rapinis Dolabellæ, Antonii, Verris, &c.

Dolabella] Qui Proconsul Asiam deprædatus est, accusante vero M. Scauro fuit damnatus.

Antonius] C. nimirum Antonius, qui a Censoribus Senatu motus est, quod socios in Achaia spoliasset; accusatus a Cæsare. Vetus Schol. Pædian. &c.

106 *Verres*] Siciliæ Prætor dicam, an prædo, qui nec templis, nec ullis rebus sacris pepercit. Cic. passim, tot in eum actionibus.

107 *Occulta*] Furta scilicet occultantur; at acquisita jure belli spolia palam ostenduntur. Porro hic alii produci aiunt ultimam syllabam ob sequentes duas consonantes; alii legunt, *occulta et spolia.* Virgil. 'Date tela, scandite muros.'

Plures de pace triumphos] Hi plura de pacatis et amicis Pop. Rom. regionibus spolia revehebant, quam alii de rebellibus, aut de hostibus in bello.

109 *Pater armenti*] Taurus, vel equus admissarius generando destinatus.

110 *Lares*] Vide supra vs. 14. annotat.

Si quis in ædicula Deus unicus. Hæc etenim sunt
Pro summis: nam sunt hæc maxima. Despicias tu
Forsitan imbelles Rhodios, unctamque Corinthum:

numen aliquod residuum in sacello. Enimvero putantur ea pro maximis; ea quippe habentur præcipua. Tu fortasse contemnas inertes Rhodios, et jure Corinthum

siti in 12. *signum est* 16.—112 *despicies* 59.—113 *imbellis* 22. *Modios* 22. *radios* 16. *vinctamque* 21. *Corinthon* 14-17. 20. 21. 45. 49. 60. 65. quæ doctior scriptura ipsi forsan poëtæ, non librariis debetur. *Corithon* 19. 22. *Corynthon*

NOTÆ

111 *Deus unicus*] Simulacrum aliquod unum a præcedentibus Præfectis relictum, necdum furto ablatum.

Hæc etenim sunt pro summis, &c.] Vel simpliciter, pauca hæc residua inopibus magna censentur. Vel, graviora hæc scelera gravioribus sceleratis reservantur. Vel ironice, hæc summa non pertinent ad tenues Provinciales, sed potius ad summos viros, et ea proinde Romani rerum domini auferre debent.

112 *Despicias tu, &c.*] O Provinciæ Rector et Præfecte, impune quidem vexare poteris fractas deliciis nationes, at non ita bellicosas.

113 *Imbelles Rhodios*] De Insula et urbe Rhodo multa jam notavimus, ad Sat. vi. vs. 296. Rhodios opibus abundantes ac voluptatibus enervatos a pristina virtute descivisse, inter alios testatur Athenæus xiii. 2. ubi mollitiem eorum perstringens, ait, quamvis apud illos cautum lege sit, ne quis radatur, violatæ legis tamen reum neminem agi, quandoquidem radantur omnes. Et Cœl. Rhodig. xix. 6. 'Citharœdus Stratonicus,' inquit, 'Rhodios prædicabat esse albos Cyrenæos, et procorum civitatem, cum illos animadverteret spatalenas et thermopotas, id est, fluere deliciis, et calidum bibere.' Idem xxix. 24. Signorum ad septuaginta tria millia Rhodi fuisse refert.

Unctamque Corinthum] Luxui deditam, quod vitium opes ac rerum abundantiam sequi solet. Urbs illa in medio fere Isthmi Peloponnesiaci ædificata, duplici utrimque portu commoda, hinc mare Ægeum, illinc Ionium spectat; unde *Bimaris* vocatur Horat. Od. i. 7. et Ovid. Fast. iv. Dives Homero, Emporium Thucydidi, decus Floro, totius Græciæ lumen Ciceroni celebratur. Quin et de Corintho Solem Neptunumque contendisse, fabulati sunt. Tam felix, ut servorum myriadas sex et quadraginta habuerit teste Athenæo vi. 20. Ceterum Corinthios variis libidinum generibus turpes, vel unus Apostolus in suis ad eos Epistolis satis indicat. Adde confictum a Græcis vocabulum, κορινθιάζεσθαι, quod significabat, *scortari*, et *lenocinari*. Cœl. Rhodig. xix. 6. putres Corinthios appellat. Erasm. Chiliad. i. Centur. 4. adag. 1. 'non cuivis licet adire Corinthum,' ex Strab. lib. viii. et Gell. i. 8. explicat de præcipiti in luxuriam civite, deque tot ibi libidinum illecebris, quas aut soli vincant virtute præstantes viri ultro oblatas; aut in quas tantos facere sumtus non queant nisi valde opulenti. Hinc illud Demosthenis ab Laïde deterriti, *tanti pœnitere non emo*. Vide Cœl. Rhodig. xxi. 25. et 26. Alex. ab Alex. v. 15. Athen. xiii. 4. refert,

Despicias merito. Quid resinata juventus,
Cruraque totius facient tibi levia gentis?
Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis,

asperneris unguentis delibutam. Nam *quid agent tibi juvenes resina lævigati, et glabra nationis universæ crura? Aspera fugienda est Hispania, axis Gallorum,*

24.—114 *Despicies* 19. *quid resinata* 2. 10. 11. 12. 14-21. 23. 26. 27. 47. 48. 54. 58. 70. 74-77. 81. 82. Recte! *quid enim resinata* 22. 45. 46. 50. 61-69. 71. 72. 73. *nam quid resinata* 24. 25. 49. 55. 56. 57. 59. 60. 65. Non defuere, qui alterutrum probarent, decepti prava lectione Mart. III. 67. 2. Sed syll. priores voc. *resina* producuntur ubivis. Hinc Raderus ad Mart. l. c. emend. *nec*

NOTÆ

pro gravissimis rebus meretrices Corinthi supplicare Diis solitas; votumque solemne Corinthiorum fuisse, adducturos se Veneri aliquot meretrices. Ibid. cap. præced. fit mentio scorti illius famosi, Laïdis nempe, de qua mox. Demum Corinthus in magnam elata potentiam simul et superbiam, qua nec Romanæ urbi cederet, inde bellum, et e bello excidium sibi comparavit, anno ante Christum 146. E liquefactis et confusis in urbis incendio metallis factum est illud æs, quod Corinthium vocant ac mire laudant veteres. Justin. lib. XXXIV. Plin. XXXIV. 2. Illa tamen postea restaurata fuit.

114 *Quid resinata juventus*] Ita legendum, non ut quidam male, *quid enim resinata*, ne duæ syllabæ natura longæ invitis omnibus corripiantur. Quod bene monet Hadr. Turnebus XIII. 19.

Resinata juventus] Per mollitiem pilos e cruribus resina vellens. Clemens Alex. Pædag. id πιττοῦν vocat, et damnat ejusmodi Cinœdos vulsos et glabros. Plin. XIV. 20. 'Arborum,' inquit, 'succo manantium picem resinamque, aliæ ortæ in Oriente, aliæ in Europa ferunt.' 'Optimam terebinthi ac tenuissimam fundunt.' 'Arabica alba est, acri odore: Judaica callosior, atque odoratior: Syriaca Attici mellis similitudinem habet: Cypria melleo colore, et carnosa, omnes antecedit: Colophonia præter ceteras fulva, si teratur alba fit.' 'Resina omnis oleo dissolvitur, aut creta: pudetque confiteri, maximum jam honorem ejus esse in evellendis ab virorum corporibus pilis.'

115 *Levia*] Polita, glabra; seu resina seu ferro depilata, quod Græci vocant παρατίλλειν, detractis vulsella pilis.

116 *Horrida vitanda est Hispania*] Vide ne lacessas Hispanos, Gallos, Illyrios. Nam hi vel te constanter accusarent apud Senatum, vel ipsi se armis ulciscerentur.

Hispania] Hanc Europæ quasi caput occupantem armis semper valuisse omnes norunt. Uni vero Numantini Romanorum exercitus ac Duces per annos viginti fatigarunt. Hinc Cic. pro Murena duos terrores Imperii Romani Carthaginem et Numantiam vocat. Vide Flor. II. 18.

Gallicus] Gallorum virtus Romanis non cognita solum, sed formidata jure fuit, post urbem direptam incensamque, ac tantum non captam arcem Capitolinam: et postquam domiti sunt, tot etiam defectiones sub Augusto, Tiberio, Othone, Vitellio, &c.

Gallicus axis] Seu quod respectu Italiæ Galli ad axem, id est, Polum

Illyricumque latus. Parce et messoribus illis,
Qui saturant urbem, Circo scenæque vacantem.
Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
Cum tenues nuper Marius discinxerit Afros?
Curandum in primis, ne magna injuria fiat
Fortibus et miseris. Tollas licet omne, quod usquam est
Auri, atque argenti; scutum, gladiumque relinques,
Et jacula, et galeam: spoliatis arma supersunt.

atque ora Illyrii. His etiam indulge messoribus, qui frumento replent civitatem ludis Circensibus ac Theatralibus occupatam. Et vero quam illinc duceres mercedem noxæ tam atrocis, quandoquidem Marius paulo ante cingulum ademit Afris inopibus? Cavendum præcipue ne grave damnum inferatur strenuis ac ærumnosis. Quamvis auferas quicquid ubicumque est auri et argenti, dimittes clypeum et ensem, telumque, et cassidem. Denudatis arma restant. Quod mox enuntiavi, non est

resinata.—115 *faciunt* 16.—117 *Illyricique latus* legit N. Heins. ad Ovid. Her. XII. 27. *et* abest a 16. *istis* 21. *ipsis* 20.—118 *Qui saturant turbam*, h. e. plebem Romanam, corrig. Dorleans. *circis* 14. 17. 20. 21. *vocantem* 46. 48.—120 *tenuis* 22. *distinxerit* 23. a m. pr. 26. *discuxerit* 20. *distrinxerat* 16. *disciderit* 19.—122 *unquam* 75. *usque* 48.—123 *ac* 13. *relinques* pro *relinquens* restitui ex 11. 14-21. 24. 27. 45-50. 54. 55. 56. 59-63. 65. 68. 71-74. 76.—124 *jacula* 12.

NOTÆ

Arcticum et Septentrionem vergunt; seu quod e curribus in bello decertarent.

117 *Illyricumque latus*] Sclavonia regio aspera montibus, in longum porrecta, secundum littus Adriatici maris Italiæ adversum: quæ pars olim Illyrici: Synecdoche. De populorum ejus ferocitate vide Flor. II. 5. Legatos Romanos securi percutere ausi, Præfectos navium igne etiam combusserunt. Deinde subacti vix tamen quieverunt. Flor. Lib. cit. c. 13.

Parce et messoribus, &c.] Afris, quos mox nominat: ab his enim petebatur frumentum et annona nutriendis Romanis. Plin. v. 4. in Africa proprie dicta regionem ducentorum quinquaginta millium passuum circuitu, laudat, fertilitatis eximiæ, cum centesima fruge agricolis fœnus reddente terra. Porro ibidem æmula Romæ Carthago pridem, et unius Annibalis memoria terrorem habet. Ergo et his parcendum duplici nomine.

118 *Urbem, circo scenæque vacantem*] Romam spectaculis impense deditam. Vide Sat. III. 223. Hic porro observa salsam in Romanos ironiam.

119 *Quanta autem inde feres, &c.*] Quod si velis spoliare Afros, quantula ferres ab illis jam exhaustis spolia?

Culpæ] Injustæ vexationis sociorum.

120 *Marius*] Priscus ille, Africæ Proconsul, de quo Sat. I. 49.

Discinxerit] Abstulerit omnia, ad zonam usque. Vel, spoliarit vestimentis, atque adeo prius discinxerit.

Afros] Scilicet proprie dictos, et Carthaginenses. Vide Sat. VII. 149. et Sat. X. 148.

122 *Fortibus et miseris*] Hi enim si ad desperationem adigantur, extrema

Quod modo proposui, non est sententia: verum
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.
Si tibi sáncta cohors comitum, si nemo tribunal
Vendit Acersecomes, si nullum in conjuge crimen,
Nec per conventus, et cuncta per oppida curvis

sententia; at sic habetote me narrare vobis folium Sibyllæ. Si tibi est *comitatus familiarium incorruptus; si nullus intonsus venumdat tribunal; si nulla in uxore noxa, neque per congregationes, neque per urbes singulas promta est currere uncis*

14-20. 25. 45-50. 57-63. 65-69. 71. 72. 73.—125 *verum est. Credite* cet. 75. 76. 82. Ego *verum Credite* revocavi ex 10-27. 45-50. 54-74. 77.—126 *recitasse* 22. 24. 28.—128 *Acersicomes* 24. *Atersicomes* 13. *Arcersecomes* 21. 23. a m. pr. *Arcesecomes* 22. *Arcersocomes* 23. a m. sec. *est in* 15. *in* abest ab 14. 22. 23.—129 *nec cuncta* 25. 27. 45. 46. 48-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. *ne cuncta* 47.—

NOTÆ

tentant, et nihil non audent.

125 *Quod modo proposui*] De rebellaturis Afris, ac libertatem vindicantibus.

Non est sententia] Non unus est hic sensus. Vel, non est mea mens et opinio tantum, sed vaticinium est. Vel, non est mea voluntas ut rebellent Afri; vel, non est sententiarum vanus strepitus et fabulosum commentum, ut cum Petronio loquar: seu non sunt nuda verba: 'In sententia quippe solet interdum aliquid esse falsi, at verum est oraculum;' ut scribit vetus Schol. Vel, quod per digressionem velut proposui, non facit ad quæstionem, ac institutam de vera nobilitate disceptationem, fateor; at nihilo minus est certum, quam Sibyllæ oraculum. Nam dubio procul illi Romanorum Imperium detrectabunt, et armis se in libertatem asserent, si ulterius a Romanis Præfectis opprimantur.

126 *Folium recitare Sibyllæ*] Ex annotatis Sat. VII. ad 101. Antiqui ante inventam chartam scribebant in foliis palmarum, pariter et Sibylla sua responsa. Varro. Hinc Virgil. Æn. III. 'Quæcumque in foliis descripsit carmina virgo,' &c. Et Æn. VI. 'Foliis tantum ne carmina manda, Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.'

Sibyllæ] Cumanæ, in cujus libris continebatur fatum Imperii Romani. Vide quæ fuse notavi, Sat. III. 3.

127 *Si tibi sancta cohors, &c.*] Si nullum admittis in familiam, aut clientelam, qui non sit probus, et sanctis moribus.

Si nemo tribunal vendit] Si familiarium tuorum nemo judicia, te Prætore, ac favorem tuum vendit, et pacta mercede conciliat, te connivente, sive puer in deliciis habitus, sive uxor imperiosa et avara.

Tribunal] Sella est Judicis Meton. usurpatur pro sententia lata a Judice in tribunali sedente et jus reddente.

128 *Acersecomes*] 'Ακερσέκομης, Dorice pro ἀκειρεκόμης, dicitur is qui comam non tondet, ab α privativo, *κείρω tondeo*, et *κόμη coma*. Apollinis est epithetum, et Bacchi. At hic puer est catamitus, bene comtus et capillatus, quales amabant veteres illi, et Præfecti secum in Provincias ducebant.

Si nullum in conjuge crimen] Si a conjuge absit avaritia, cupiditas.

129 *Nec per conventus*] Juridicos ni-

Unguibus ire parat nummos raptura Celæno:
Tunc licet á Pico numeres genus; altaque si te
Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
Inter majores ipsumque Promethea ponas:
De quocumque voles proavum tibi sumito libro.
Quod si præcipitem rapit ambitio, atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures:

unguibus, velut *Celæno, pecuniam ablatura: tum potes originem trahere a Pico. Ac si tibi placent excelsæ appellationes, inter avos colloca totum certamen Titanum, atque ipsum Prometheum: avi patrem deduc tibi e quovis libuerit codice. Si vero pronum trahit ambitio et cupiditas, si virgas rumpis in cruore amicorum, si*

130 *parat* 13-24. 27. 45-50. 59-65. 68. 71. 72. 73. 77. *raptat ut* 16.—131 *Tum* 11. 14. 17. 18. 21. 22. 45. *Tu* 20.—132 *delectent* 13. *Titanida turbam* vel *pubem* conj. Schrader coll. Virg. Æn. VI. 580.—133 *pones* 25. 46-49. 54-60. 65. *pingas* 10. 13. 14. 17. 20. 21. a m. pr. 22.—135 *ambitus* 7. 10-27. 29. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—136 *frangas...delectent* 16.—139 *perferre* 26.—140 *quanto, qui peccat, major habetur*

NOTÆ

mirum, et loca judiciis exercendis destinata, et per regiones constituta a te Provinciæ Rectore.

130 *Nummos raptura*] Sub viri auctoritate a litigantibus exigens pecuniam, sine ulla ratione et modo, instar Harpyæ insatiabilis. Mart. Epig. II. 56. 'Gentibus in Libycis uxor tua, Galle, notatur Immodicæ fœdo crimine avaritiæ.'

Celæno] A voce Græca κελαινὸς, atrum et nigrum significante, appellatam aiunt unam ex Harpyis. Virg. Æn. III. 'Una in præcelsa consedit rupe Celæno,' &c. 'Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluvies, uncæque manus,' &c.

131 *Pico*] Qui Saturni filius, Fauni pater fuit, ac primus Aboriginum rex et Latinorum. Virgil. Æn. VII. Dionys. Halic. Lib. I.

132 *Omnem Titanida pugnam*] Titanas omnes et Gigantas, qui Diis inferre bellum ausi, nomen suum tam celebre reddiderunt. Ovid. Met. I.

Titanida] Appositum est: id est, historiam et familiam Titanum, qui pugnarunt adversus Saturnum, ac debellarunt: deinde adversum Jovem, a quo tandem victi vix ac superati fuere. Porro, Titan filius erat Cœli et Vestæ, ut aiunt, frater Saturni natu major: ab illo geniti Titanes vocati sunt. Vide Cœl. Rhodig. VII. 14. et 19. ac seq.

133 *Promethea*] Japeti filium, Deucalionis patrem, qui e luto hominem finxit, ignem cœlo surripuit ac in terras detulit. Vide Sat. IV. 133. et seq.

134 *De quocumque voles, &c.*] Ex iis quorum nobilitas maxime celebratur in historiarum monumentis, et quibuscumque Scriptoribus et libris; unde voles, gloriosum tibi compinge stemma.

136 *Si frangis virgas, &c.*] Si summis Magistratibus fungens, crudelis fueris, jubendo immaniter cædi socios, vel etiam obtruncari; atque id frequentius.

Virgas] Supra, ad vs. 23.

137 *Lictore*] Vide Sat. III. 128.

Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.
Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit avus, statuamque parentis
Ante triumphalem? quo, si nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo?

gaudes securibus fatigato carnifice obtusis; jam tum adversum te instat majorum etiam nobilitas, et lampadem accensam portat ad turpia. Quælibet mentis labes eo graviorem in se noxam complectitur, quo sublimior æstimatur is qui delinquit. Quorsum mihi jactas nobilem *te, assuetum adulterinos codicillos obsignare in fanis quæ* tuus *avus extruxit, et coram effigie triumphali* tui *patris? Quorsum, si nocte mæchatus abscondis caput obvelatum Santonico tegmine? Secundum avo-*

10.—142 *Quid* 16. *Quod* 22. 24. a m. pr. *signare figuras* 13.—145 *Sanctonico* 17. 18. 19. 21. 23. 24. *Sandonico* 20. 27. 45. 47. *Sadonico* 22. *Sandaraco* 10. ad

NOTÆ

138 *Contra te stare*] Degenerem te damnando et abdicando.

139 *Claramque facem præferre pudendis*] Ut clarius innotescat indignitas ac turpitudo tua, et majori te pudore suffundat. Sallust. Bell. Jugurth. 'Majorum gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur.'

140 *Animi vitium*] Cicer. Parad. III. 'Pravitates animi vitia recte dicuntur.'

141 *Quanto major, qui peccat*] Sic Sapient. c. 6. 'Judicium durissimum his qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.'

142 *Quo mihi te solitum, &c.*] Quo pacto, qua ratione, qua fronte nobilem te dicis, si sis fraudulentus, adulter, &c. Hæc vero Satiricus ait, κατὰ κοινοῦ; ut monet vetus Schol.

Falsas signare tabellas] Vide Sat. I. vs. 67.

Falsas tabellas] Suppositum testamentum, aliudve instrumentum falso confictum.

143 *In templis*] In his obsignabant, quo loci sanctitas fidei ac religionis in negotio servatæ judex et testis foret.

Quæ fecit avus] Ergo tam tu nequam et impius, quam tui majores boni ac religiosi extitere.

Statuamque parentis ante triumphalem] Quam dedecoras tuis criminibus.

144 *Quo, si nocturnus, &c.*] Quo etiam modo te nobilem jactas, si noctu vagaris ad perpetranda flagitia?

145 *Tempora Santonico velas, &c.*] Præ pudore. Nam vel impudentissimi flagitium patrantes abscondunt se, et cupiunt non agnosci.

Santonico cucullo] Vetus Schol. *Birro Gallico, galero fusco*, qualem ferunt et conficiunt Santones Aquitaniæ populi in Gallia. *Bardocucullum* vocat Martialis Epig. I. 54. et XIV. 128. 'Gallia Santonico vestit te bardocucullo.'

Cucullo] Martial. Epig. V. 14. 'Cucullo prospicit caput tectus.'

Præter majorum cineres, atque ossa volucri
Carpento rapitur pinguis Damasippus, et ipse,
Ipse rotam astringit multo sufflamine Consul:
Nocte quidem; sed luna videt, sed sidera testes
Intendunt oculos. Finitum tempus honoris
Cum fuerit, clara Damasippus luce flagellum
Sumet, et occursum nunquam trepidabit amici
Jam senis, ac virga prior annuet, atque maniplos
Solvet, et infundet jumentis hordea lassis.

rum cineres et ossa curru citato vehitur obesus Damasippus; ipseque Consul, ipse, inquam, *rotas cohibet multo vinculo. Noctu certe; at Luna spectat, sed enim astra* in *testimonium advertunt lumina. Quando spatium Magistratus finem habuerit, lucente die Damasippus virgam accipiet, nec timebit unquam incidere in familiarem jam vetulum: atque prior flagello signum dabit, ac resolvet* fœni *fasci-*

marg. *Seronica* 16. *Sardonica ... cuculla* 13.—146-148 ejecti e 13.—147 De *Damasippo* vid. Excurs. ad h. l.—148 *stringet* 11. *stringit* 15. 16. 21. 22-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74.—149 *sunt sidera testes* 21. a m. pr.—150-162 ejecti e 13. *Incendunt* 20.—152 *nusquam* 10. 14. 15. 21. 22. 23. 26. 46-50. 54. 55. 56. 59. 60. 62. 65-69. 71-74. *trepidavit* 50.—153 *hac virga* 19. *et virga* 22. *annuit* 16. *innuet* 18. 46. 48. 49. 56. 60-63. 65. 68. 71-74. 77. *innuit* 25. 57.

NOTÆ

146 *Præter majorum cineres, &c.*] Transit Satiricus ad alia nobilium vitia. Et jam culpat affectatum ab eis, Neronis exemplo, aurigandi studium.

Majorum cineres] Sepulcra juxta Flaminiam Latinamque viam frequentia. De quibus vide Sat. I. versu ultimo.

147 *Damasippus*] Ficta vox e duabus Græcis, δαμάζω, *domo*, et ἵππος, *equus*: in aliis codicibus pro *Damasippo*, legitur, *Lateranus*.

148 *Sufflamine*] Est vinculum seu retinaculum, ne præcipites in descensu rotæ rhedam ac jumenta abripiant et vexent. Scilicet inter rotarum radios immittitur sufflamen, dum clivum descendere cœperit vehiculum.

149 *Nocte quidem*] Dum is est Consul, præ pudore ac reverentia dignitatis, nonnisi clam et nocte mulionis ac rhedarii munus obit.

Luna videt] Luna scilicet aliaque sidera spectant indignitatem istam ac turpe studium.

150 *Finitum tempus honoris cum fuerit*] Vilem aurigandi artem resumet, atque ut ante, affectabit statim finito consulatu; id est, post biennium: nec enim erat perpetua Romæ Magistratuum potestas. Durabat Consulatus annos duos; Dictatura paucos interdum menses, aut etiam dies.

151 *Flagellum*] Ad agendos equos.

153 *Senis*] Ob ætatem et gravitatem reverendi.

Annuet] Salutando velut, ac se ostentando aurigandi peritum.

Maniplos solvet] Ad pabulum jumentis dandum, et omnia vilis agasonis implendo officia.

Interea, dum lanatas, torvumque juvencum
More Numæ cædit Jovis ante altaria, jurat
Solam Eponam et facies olida ad præsepia pictas.
Sed cum pervigiles placet instaurare popinas;
Obvius assiduo Syrophœnix udus amomo
Currit, Idumææ Syrophœnix incola portæ,

culos, et fatigatis equis hordeum proponet. Interim cum lanigeras oves *ac taurum petulantem ritu Numæ ad Jovis aras mactat, jurat Hipponam, ac vultus adumbratos in stabulis fætentibus. At quando nocturnas libet tabernas reparare, obviam* illi *properat Syrophœnix continuo madens amomo, Syrophœnix habitans*

66. 67. *juvet* 59.—155 *probumque, rursumque*, et *rursusque* quidam. *jumentum* 16.—157 *Eponam* 1. 70. 75. 76. 81. 82. Cf. Turneb. Advers. XXIV. 4. *Hippo* 2. 50. 64. 74. *Hipponem* 61. *Hypponam* 23. a m. sec. *Hipponam* 12. 49. 62. 63. 65-69. 71. 72. 73. Non male; sed metri leges adversantur. Hinc vox *Solam* ejecta videtur ex 16. 61. 62. 63. 65-69. 71. 72. 73. ex aliis vero altera litera *p*. Inde *Hiponam* 18. 25. 55. 56. 57. 59. 60. 65. *Hyponam* 10. 15. 16. 27. 45-48. 54. 58. *Yponam* 14. 17. 19-24. *Hippo* vel *Hippona* memoratur in rariss. nummo ap. Seguin. select. numism. p. 12. et diversa forte numina fuere *Epona* atque *Hippona*, e quibus illa asinis præfuit, (dicta ab ἐπὶ et ὄνος) hæc vero equis.—159. 160 in 22. et 23. ita coaluere: *Obvius assiduo Syrophœnix incola portæ.* Error inde natus, quod voc. *Syrophœnix* bis legitur. v.

NOTÆ

156 *Numæ*] Religiosi Imperatoris, qui et ipse sacra multa obibat. Vide Sat. III. vs. 12. et 138. et Tit. Liv. lib. I. &c.

157 *Eponam*] Quam in primis colit, quippe equorum et aurigandi studiosus, jumentorum Deam. Quidam legunt, *solam Hippo*. Alii tamen malunt, *Hipponam*, tum ob vocis originem, tum quod Tertull. Apologet. Deam equorum *Hipponam* vocat. Vide Cœl. Rhodig. XXI. 24. Contendunt alii legendum, *solam Eponam*, præ ceteris autem Hadr. Turneb. XXIV. 4. lectionem hanc asserit e pulverulentis, ut ait, bibliothecarum Juvenalibus; item ex Prudent. Plutarch. et Apul. Favet vetus Schol.

Facies olida ad præsepia pictas] Imagines Numinum jumentis propitiorum in equili appictas. Apul. Metam. III. sub finem: 'In medio stabulo Eponæ simulacrum,' &c.

Præsepia] *Præsepe* seu *præsepium* dicitur proprie alveus, in quem jumentis affunditur hordeum, aut avena in stabulo.

Olida] Ob stercus, fimum, odoremque jumentorum.

158 *Sed cum pervigiles, &c.*] Jam nobiles insectatur, quod popinas frequentent, et luxuriæ dent operam, ac gulæ, &c.

Cum pervigiles placet instaurare popinas] Cum vero Damasippus, omissa aurigatione, repetit cauponas, in quibus die nocteque helluatur.

159 *Obvius assiduo, &c.*] It obviam invitans et blandimentis alliciens hominem, a quo lucrum sperat.

Syrophœnix] Unguentarius quidam, ita dictus a Syria et Phœnicia, minoris Asiæ regionibus, e quibus optima unguenta accersebantur.

Amomo] Unguento ex amomo. Vide Sat. IV. vs. 108.

160 *Idumææ portæ*] *Idumæa* Syriæ pars erat Judææ finitima. Nomen

Hospitis affectu Dominum, Regemque salutat,
Et cum venali Cyane succincta lagena.
Defensor culpæ dicet mihi, fecimus et nos
Hæc juvenes. Esto. Desisti nempe, nec ultra
Fovisti errorem. Breve sit, quod turpiter audes.
Quædam cum prima resecentur crimina barba.
Indulge veniam pueris. Damasippus ad illos

ad portam Judæam, eumque *hospitis studio salutat dominum ac regem*: occurrit *quoque Cyane præcincta, cum ampulla* vini *venum expositi. Noxæ patronus mihi respondebit: nos adolescentes illa etiam egimus. Concedo. Nimirum cessasti: neque præterea culpam retinuisti. Breviter duret quod fœde moliris. Nonnulli errores* debent *rescindi cum prima barba. Indulgentiam da juvenibus.* At *Da-*

---

sup. ad II. 24. *unctus* pro *udus* 16. 44. v. Heins. ad Ovid. A. A. I. 76. et Fast. V. 340. *Assyrio* pro *assiduo* conj. Dorleans, quod et nobis in mentem venit. Optimum amomum fuit Armenium, quod poëtis *Assyrium* dicitur. Cf. quæ diximus ad Sil. Ital. XI. 402. Sed verba *Assyrio* et *Syrophœnix* male junguntur, nec est, quod displiceat τὸ *assiduo*, h. e. assidue.—160 abest ab 18. *curret* 12. 15. 17. 18. in marg. 19. 24.—161 *aspectu* 60. 65.—162 *Cæane* 47. 48. *Ceane* 58.—163 *dicit* 12. 14. 26. 45.—166 *resecantur* 10. 11. 13. 14. 15. 20. 26.—167 *Indulge veniam pueris pueriliter*

NOTÆ

habet ab Esaü, qui et Edom vocatus est. Synecdoche. Hic intelligitur Judæa Romæ porta, sic dicta, quod per eam ingressi sint Titus et Vespasianus de subactis Judæis triumphantes.

161 *Hospitis affectu*] Eo affectu, quo solent hospites invitari et excipi: crebris nimirum prensationibus et verborum illecebris, ut ex iis quæstus fiat.

Dominum, regemque salutat] Per adulationem vocat dominum, regem, &c. Vel ex more veterum ignotos salutantium, ut quibusdam placet. Martial. Epig. I. 113. 'Cum te non nossem, dominum regemque vocabam: Cum bene te novi, jam mihi Priscus eris.'

162 *Cyane*] Tabernaria quæpiam: *succincta*, ad expeditius ministrandum.

163 *Defensor culpæ dicet, &c.*] Aliquis errorem excusaturus, dicet forte: indulgendum Damasippo, quod ipsi nobis olim indulsimus.

Fecimus et nos] Et nos juniores cum essemus, popinis et comessationibus nonnihil dedimus.

164 *Esto*] Fateor; et hoc indulgerem juveni: at Damasippus eam ætatem prætergressus est, et rebus gravioribus vacare debet.

Nec ultra fovisti errorem] Non ultra juveniles annos istis levitatibus et erroribus indulsisti.

165 *Breve sit, quod turpiter audes*] Peccare humanum est: perseverare, diabolicum.

166 *Barba*] Vide Cœl. Rhodig. III. 25. IV. 2. et VII. 13. item quæ nos alibi, nempe Sat. IV. vs. 103. ad vocem, *barbato*. Et ad Pers. Sat. IV. vs. 1.

167 *Damasippus ad illos Thermarum calices*] *Damasippus* jam vir juvenilia retinet vitia: unde venia indignus.

Thermarum calices, inscriptaque lintea vadit,
Maturus bello, Armeniæ Syriæque tuendis
Amnibus, et Rheno, atque Istro. Præstare Neronem

masippus ad ea thermarum pocula, et inscripta vela pergit, aptus militiæ Armeniæ, ac propugnandis Syriæ fluminibus, et Rheno, et Danubio. Neronem servare

actis 13.—168-180 ejecti e 13. *balnea* pro *lintea* 26.—170 Post *Istro* nulla distinctio reperitur in edd. quibusdam, etiam Hennin. et Bipont.—

NOTÆ

168 *Thermarum calices*] Loca in quibus primo sudatur, deinde lavatur, post ungitur, denique epulis indulgetur. De Thermopoliis et de calido potu apud Romanos usitato dixi Sat. v. ad vs. 63.

Thermarum] De his jam Sat. VII. vs. 233. In balneis tres erant regiones. In summa sudabatur, seu ad ignem seu ad solem; eratque velut hypocaustum. Unde Seneca *Sudatoria* vocat *Thermas* epist. 51. quam vide. Primam illam regionem antiqui vocabant Laconicum, eo quod usus ejus apud Lacones frequens esset. In media regione erant aquæ calidæ; in ima frigidæ, ad lavandum. Hinc discrimen vides inter balnea et thermas, quanquam unum pro altero sæpe usurpatur metonymicῶs. Nam prima illa regio proprie thermæ sunt, balnea ceteræ.

Inscriptaque lintea] Vela nempe acu picta, tabernis appensa cum inscriptione rerum venalium; vel etiam lupanaribus, inscripto nomine prostantium meretricum, sicut annotavi ad Sat. VI. vs. 124.

169 *Maturus bello, Armeniæ*] Idoneus ad militandum in expeditionibus adversus Armenos Neronis tempore susceptis, duce Corbulone, de quibus Tacit. Annal. 13. et seq.

Armeniæ] Hæc Asiæ regio celebris quondam et frequens, at nunc non ita: duplex est, major quæ Turcomania, et minor quæ Aladulia modo nuncupatur. Illic Euphrates ac Tigris scaturiunt. Claudunt montes Taurus, Niphates, &c.

Syriæque tuendis amnibus] Propugnandis regionibus Imperio Romano subjectis, qualis Syria, Asiæ pars valde nobilis et occidentalis, quæ Syriaco mari alluitur, rigatur fluminibus Euphrate, Oronte, et aliis; Terra Sancta intermedia, Ægypto affinis est. Syriaco primum bello non aliud Romanis formidolosius. Nec sane viris, opibus, armis quicquam copiosius Syria. Id tamen brevi et feliciter confecit Glabrio Consul. Flor. II. 8. Proverbium est apud Suidam, *Syrii contra Phœnices*, de hominibus semper inimicis, mutuo fraudulentis, ac invicem insidiantibus.

Tuendis amnibus] Qui regionem aliquam aut oppugnare nituntur, aut defendere, statim amnes occupant, ut transitus aditusque vel prohibeatur, vel pateat.

170 *Et Rheno, atque Istro*] Continendis in officio populis, qui sunt ad Rhenum atque Istrum, Gallis, Germanis.

Rheno] Hic fluit ex Alpibus Rhæticis per Germaniam. Ubi Batavos attigit, Vahalim format et Licum, per quos ad Mosæ ostium illabitur. Prope Arenacum, per Drusi fossam cum Isala commissus, tertium hunc etiam exitum mutuatur, quo in Oceanum evadat. Quartum olim habuit sibi proprium Lugduno Batavorum

Securum valet hæc ætas. Mitte Ostia, Cæsar,
Mitte: sed in magna legatum quære popina.
Invenies aliquo cum percussore jacentem,
Permixtum nautis, et furibus, ac fugitivis,
Inter carnifices, et fabros sandapilarum,

tutum illa ætas potest. Dimitte, Cæsar, dimitte portus, at in insigni taberna investiga legatum. Reperies discumbentem cum sicario quodam, nautis junctum, vel furibus, vel fugitivis, tortores inter et feretrorum artifices, atque tympana Galli

171 *Hostia* 17-24. 27. 45-50. 59. 61-64. 68. 71. 72. 73. 77.—172 *togatum* 56. 59.—174 *Permixtum* 17-24. 27. 48. 59-61. 64. *Permistum* in reliquis. Sed illa scriptura rectior. v. Cellar. orthogr. latin. pag. 290. ed. Harles. *aut furibus, aut fugitivis* 10. 11. 14. 15. 17. 19-22. 25. 45-50. 54-60. 62. 64-69. 71-74. *ac furibus et f.* 18. *et furibus et f.* 23.—175 *flabros sandapilarum* male emend. Vulcan. h. e. nondum magistros artis, quoniam in Gloss. Isidori *flabri* dican-

NOTÆ

non procul, at is obductus arenis fuit, circa annum 860. Narrat Politianus exceptos Rheni vorticibus pueros suffocari, si adulterini fuerint; legitimos autem placide ad ripam incolumes ejici.

Istro] *Ister* qui et *Danubius* appellatur, fluminum Imperii Romani post Nilum primas tenet, ex Sallustio et Varrone, apud Agell. x. 7. Fluvius Europæ maximus apud Ptolem. Plin. IV. 12. 'Ister,' inquit, 'oritur in Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverso Rauraci Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubii nomine, immenso aquarum auctu, et unde primum Illyricum alluit, Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur.——Hæc ostia porro singula tanta sunt, ut prodatur in quadraginta millia passuum longitudinis vinci mare, dulcemque intelligi haustum.' Istro septem ora assignat Ammian. Marcell. At nunc duo tantum navigabilia esse referuntur, ceteris arena obstructis.

Præstare Neronem securum valet] Juvenes istiusmodi apti sunt ad tuendam Imperatoris salutem, ac subeunda pro eo belli discrimina.

171 *Mitte ostia, Cæsar*] O Nero, ad fluminum ora mitte, ne vero ipse belli aleam et pericula tentare velis. Rebellantes Armenos per legatum aliquem domare potes. Ergo mitte ad ostia Tiberina, qui navem cum exercitu conscendat, et eo proficiscatur. Vel sensus est, dimitte curam portuum, et hanc legato committe, ingruente bello. Sarcasmus tam in Neronem, quam in Duces ab eo missos.

172 *Legatum quære*] Mittendum pro te in hostes, cum mandatis.

173 *Cum percussore jacentem*] Adeo sui suæque dignitatis oblivisci solent ebriosi, ut cum obvio quolibet helluari non erubescant, et in cauponam ire.

174 *Fugitivis*] Servis pœnæ metu, vel servitutis impatientia, fugientibus.

175 *Sandapilarum*] Hoc erat feretrum plebeiorum ac viliorum hominum. Sueton. Domitian. c. 17. 'Cadaver ejus populari sandapila per vespillones exportatum.'

Et resupinati cessantia tympana Galli:
Æqua ibi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
Quid facias talem sortitus, Pontice, servum?
Nempe in Lucanos, aut Tusca ergastula mittas.
At vos, Trojugenæ, vobis ignoscitis, et quæ
Turpia cerdoni, Volesos, Brutumque decebunt.

supini quiescentia. Communis libertas illic; calices æquales: haud ulli thorus diversus; neque mensa cuiquam separata. Ecquid ageres, Pontice, ejusmodi famulum nactus? Scilicet amandares eum *in Lucaniam, vel Etruscas compedes. Vos autem, Trojani, vobismetipsi condonatis; et quæ fœda cerdoni* viderentur, *Volesis ac*

---

tur *fabulosi.* Vetus scholion h. l. est: 'Si *sandaliorum*, sutores, ac per hoc abjectæ sortis homines: si *sardanafallos*, infamis hominis nomen est: si *sandapilarum*, lectorum, in quibus gladiatores mortui de amphitheatro ejiciuntur.'—176 *Ad* pro *Et* 11. in quo etiam hic versus ante præc. legitur.—177 *ubi* 45. 46. 48. 50. 56. 57. 59-63. 65-69. 71-74. 77. *tibi* 18. 19.—179 *facies* 14-17. a m. pr. 23.—180 *et Lucanos* 46. 48. *mittes* 16.—181 *nobis* 47. 59.—182 *Volusos* 18. 24. 27. 45-49. 57. 58. 77. *Volsos* 75. 76. *Volscos* 13. Sed v. Heins. ad Ovid. ex P. III. 2. 105. Spanhem. de Usu et Pr. Num. p. 60. et nos ad Sil. II. 8.

NOTÆ

176 *Resupinati cessantia tympana Galli*] Sacerdotis Cybelæ, vel omni luxuriæ indulgentis, vel præ ebrietate dorso incumbentis, abjecto ministerii sui instrumento et insigni. Vide Sat. VI. vs. 512. ac seq. et Pers. Sat. V. vs. 186.

177 *Æqua ibi libertas, &c.*] Nimirum in popinis atque inter pocula nullum habetur discrimen vilis homuncionis et illustris Patricii.

Lectus] Discubitorius, quo ad mensam assidetur aut discumbitur.

178 *Mensa remotior*] Loco digniori structa.

179 *Quid facias talem sortitus*] Dic quæso, numquid ferres servum hæc agentem, quæ illi nobiles impune agunt æque ac turpiter?

180 *Nempe in Lucanos*] Imo in ergastulum mitteres puniendum pro ignavia.

In Lucanos] Ad agros fodiendos, apud eam Italiæ partem, quæ est in regno Neapolitano, et modo continet Basilicatam, et partem Calabriæ, &c.

Tusca ergastula] Mitteres in Thusciam, ut ibi faceret opus, catenis vinctus, in ergastulis, quæ ibidem frequentia. Martial. Epig. IX. 23. 'Et sonet innumera compede Tuscus ager.'

Ergastula] Vide Sat. VI. vs. 151.

181 *Trojugenæ*] Romani nobiles, e Trojanis oriundi.

182 *Quæ turpia cerdoni, &c.*] Ironice. Scilicet nobili quidvis licet, at non ita plebeio.

Cerdoni] Vide Pers. Sat. IV. versu penultimo.

Volesos, Brutumque] Nobiles quoscumque. Brutorum familia Romæ illustris ab illo vindice Romanæ libertatis: Volesorum autem ex Sabinis, a Valerio Voleso, qui fuit unus e tribus illis viris, qui facto fœdere, Romæ permanserunt cum T. Tatio rege, atque honoribus potiti sunt, eorumque posteri: ut narrat Dionys.

Quid, si nunquam adeo fœdis, adeoque pudendis
Utimur exemplis, ut non pejora supersint?
Consumtis opibus vocem, Damasippe, locasti
Sipario, clamosum ageres ut Phasma Catulli.
Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Judice me dignus vera cruce. Nec tamen ipsi

Brutis honesta sunt. Quid quod nunquam exempla tam turpia et ignominiosa adhibemus, quin restent fœdiora? Attritis fortunis, scenæ vocem commodasti, Damasippe, ut repræsentares Catulli Phasma clamoribus plenum. Lentulus quoque Velox Laureolum probe repræsentavit, revera meritus supplicium, mea quidem *sententia.*

Brutosque 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. 77.—183 *Quod* 16. 20. *non* pro *nunquam* 22. 23.—185-210 extrusi e 13.—186 *Sippario* 72. *Siphario* 10. 17-20. 22. 23. 27. 45-49. 54. 58. *Suppario* 50. 61-64. 66-69. 71. 73. 74. *Sypharío* 24. *Simphario* 21.—187 *Laureorum* 46. 47. 58. *Velox* majore litera initiali scripsere Farnab. et alii. Sed *Lentulo* cuidam hoc cognomen fuisse, legere haud memini, et sic locus languet. Poëta non facile nomen alicujus cum cognomine memorabit, sed potius epitheton, ejus naturæ moribusque aptum, cujus tamen vis ac potestas in Satiris sæpe dubia est et incerta, quoniam non satis cognitam habemus personam, quæ eo insignitur. *et jam* 46. 47. 49.—188 *ne* 25. 59.

NOTÆ

Halicarn. lib. II.

183 *Quid, si nunquam, &c.*] Quid dicas, si majora adhuc sint nobilium vitia, quam ea quæ hactenus culpavi. Levia sint quæ dixi, en mimos agunt, et gladiatoriam exercent.

185 *Consumtis opibus*] Decocto patrimonio, te convertis ad artes quæstuosas quamvis turpes.

Vocem locasti] Præco mimicus fuisti, et vocem histrionibus et histrionicis præbuisti, pacta mercede.

186 *Sipario*] Metonymia, pro Theatris, Actoribus, ac ludis scenicis. Donat. in Terent. 'Aulæa quoque in scena intexta sternuntur,' inquit, 'pro quibus ætas posterior siparia accepit. Est autem siparium mimicum velum quod theatro obtenditur, et quod populo obsistat, dum fabularum actus commutantur.'

Clamosum ageres ut phasma] Ut magna vocis contentione in Theatro recites et agas.

Phasma] Latine, spectrum, seu visum. Titulus est et nomen fabulæ. Terent. Eunuch. Prolog. 'Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.' In ea scilicet adolescens ad pulchræ virginis, velut ad numinis aspectum, expavescens introducitur. Donat.

Catulli] Q. Lutatii Catulli ignobilis Poëtæ, de quo Probus.

187 *Laureolum*] Hujus mimi facit mentionem Sueton. Calig. cap. 57. a quo vero scriptus, non convenit; an a Laberio, an a Nævio. Vide Macrob. Satur. II. 7. et Gell. III. 3. VIII. 13. et 14. et XVII. 14. In ea fabula, crux figitur Laureolo servo in scelere deprehenso. Vetus Schol.

Velox] Quidam cognomen esse Lentuli volunt, alii epitheton, quod interpretantur, habilis, agilis, citus in agendo.

Lentulus] Præter Damasippum, etiam alii nobiles et Patricii.

188 *Dignus vera cruce*] Non ficta tantum, ut mimicus ille servus. Mart. Spectac. Epig. 7. 'Non falsa pendens in cruce Laureolus.'

Nec tamen ignoscas populo] Qui tali-

Ignoscas populo: populi frons durior hujus,
Qui sedet, et spectat triscurria patriciorum,
Planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. Quanti sua funera vendant,
Quid refert? vendunt nullo cogente Nerone,
*Nec dubitant celsi prætoris vendere ludis.

Verumtamen ne ipsi parcas plebi. Enimvero *impudentior vultus istius plebis, quæ assidet atque aspicit nimis scurrilia nobilium; auscultat Fabios planis pedibus, quæ* denique *deridere valet colaphos Mamercorum. Quid attinet quanto* pretio *venumdent suam mortem? Venumdant nullo Nerone adigente; neque ambigunt venum-*

—189 *durior illo* 25.—190 De voc. *triscurria* v. Excurs. ad h. l.—191 *Planipedesque* 60. 65.—192 *vulnera vendant* 26. *vendunt* 16. 17.—194 *celsi* recepi e 60. 65. *Celsi* in libris tantum non omnibus legitur. Totum tamen versum suspicor ejiciendum tanquam insititium. Primum enim admodum languet, quoniam eadem sententia in vs. præc.

NOTÆ

bus spectaculis et scurrilitatibus Patricio pudendis non modo non offendatur, sed gaudeat et applaudat.

190 *Triscurria*] Id est valde et plane scurrilia. Quemadmodum dicitur Trismegistus, et apud Plautum *Trifur, Trifurcifer*, &c. Sunt qui velint notari triplices in Circo decursus; sed minus ad rem, nostro judicio. Ingeniosum est quod Scaliger legit, *Transcurria*, aitque dici quasi transitum a Curia ad Ludos, cum nempe Senatores et Patricii fiebant scurræ et ludii.

191 *Planipedes audit Fabios*] Nobiles quoscumque in comœdiis agentes sine horrore spectat.

Planipedes] Ita vocari fabulas argumento et actione vilissimas scribit Donatus. Nimirum in aliis cothurnum induebant actores aut saltem soccum. Vel notat Patricios agentes in theatro personas servorum, qui nudis pedibus incedebant.

192 *Mamercorum alapas*] Quas nobiles in servili persona ferunt a scenicis dominis castigati, ridente interim populo. Sic Panniculus a Latino alapis frequenter cæsus. Mart. Epig. 7. l. II. et l. V. Epig. 62.

Mamercorum] Horum illustris Romæ familia et origo a Numa Pompilio deducta, teste Plutarcho in vita Numæ. Hic enim cum quatuor haberet filios, unum appellavit Mamercum ex Pythagoræ filio. Æmiliorum autem gentem Patriciis admistam ab illo nominatam ferunt. Hæc Plutarch. ibid. A Marte genitos alii affirmant. Vide Alex. ab Alex. v. 4.

Quanti sua funera vendant, quid refert] Quid refert quod lucrum habent e gladiatura?

193 *Vendunt nullo cogente*] Sponte in arenam descendunt, et vitæ discrimen adeunt ultro et sine pudore.

Nullo cogente Nerone] Non coacti a Tyranno. Nec enim id exigit Domitianus, quod olim Nero, qui Senatores quadringentos, Equites sexcentos jussit in arena decertare. Sueton. Ner. c. 12. Cornel. Tacit. Annal. 14. ubi Lipsius *quadragenos* et *sexagenos* legit.

194 *Nec dubitant celsi prætoris, &c.*] Non erubescunt operam suam locare

Finge tamen gladios inde, atque hinc pulpita pone:
Quid satius? Mortem sic quisquam exhorruit, ut sit

dare spectaculis Prætoris alti. Verumtamen suppone illinc enses, istinc vero theatra statue. Utrum melius? An ullus necem ita formidavit, ut fiat zelotypus Thymeles,

inest; deinde verbum *vendere* in vss. 192-194 ter reperitur; denique Claudius Imp. jam Prætores vetuerat edere gladiatoria munera, eaque Quæstoribus injunxerat pro stratura viarum, unde h. l. saltem *Quæstoris* pro *Prætoris* refingendum videri possit: neque hujus instituti mutationem factam legimus, nisi forte id colligas ex Lampridio, qui in Commeno *presente* (f. *præsidente*) *Prætore Commodiano sæpissime gladiatorem pugnasse* memorat. Cf. Suet. Claud. c. 24. Dio LVIII. et Lips. Saturn. Serm. I. 9. *ludos* 45.—195 *Fige* 24. 57. 59. *hinc atque inde* 16. 24. *hinc atque hinc* 10. 19. 21. a m. sec. *atque hic* 22. *poni* pro *pone* legendum esse dudum putavi, et nunc video idem sentire Cl. Sterke in Actis liter. Societ. Rheno-Traject. T. I. pag. 174. (Lugd. Bat. 1793. 8.) *Finge* tamen doctius etiam dictum videri potest pro: effinge animo tuo, *dencke*

NOTÆ

Prætori munus gladiatorium populo danti.

Celsi] Volunt quidam nomen esse Prætoris, alii explicant epithetum de habitu et curru triumphali, in quo evectus suam dignitatem ac liberalitatem ostentat Prætor, cum ludos exhibet. Vide ad Sat. VI. vs. 245. et Sat. X. vs. 36. et seq.

Prætoris] Magistratus hujus creandi occasionem et primordia narrat Livius in fine Lib. VI. et initio Libri VII. Urbs eo caruerat per annos fere quadringentos, Consule jus reddente. Prætor dictus quod præeat ac præsit seu Juri dicundo, seu exercitibus. Erat velut Collega Consulibus, atque iisdem auspiciis creabatur: ut ait Livius cit. Lib. VII. Primum unus, postea duo, subinde numerus auctus ad duodecim et sedecim. Alii minores, peregrini, provinciales; unus erat urbanus, qui et primus et major appellabatur: vide Cœl. Rhodig. XII. 8. Alex. ab Alex. II. 15.

Prætoris vendere ludis] Solebant Prætores ludos populo dare. Plutarch. in Bruto. A ceteris quidem Prætoribus largitiones, spectacula, et gladiatores; a te vero majorum tuorum debitum, eversionem tyrannidis repetunt: inquit Cassius ad Brutum prætura urbana defungentem.

Ludis] Hi post aliquam victoriam sæpe celebrabantur. Apud Livium I. 35. L. Tarquinius Priscus captis vi Appiolis, oppido Latinorum, revecta inde majore præda, ludos opulentius instructiusque quam priores reges fecit. Tum primum Circo maximo designatus locus, et sedes ad spectandum a plebe distinctæ Patribus Equitibusque datæ sunt. Vide quæ sunt annotata Sat. III. vs. 223. ad vocem, *Circensibus*. Et VI. vs. 69. ad voces, *Plebeiis* et *Megalesia*.

195 *Finge tamen gladios inde, &c.*] Quod si alterutrum eligere cogantur nobiles, aut in arenam prodire aut in scenam; gladiatores sint potius quam histriones, et mortis propinquæ discrimina præferant ignominiæ.

196 *Ut sit zelotypus Thymeles*] Ut mortis metu malit agere in theatris personam Latini mimi, zelotypi Thymeles suæ uxoris, et præ zelotypia alteri mimo rixas moventis, alapas et verbera impingentis. Vide Satir. I. vs. 36.

Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
Res haud mira tamen, citharœdo Principe, mimus
Nobilis. Hæc ultra, quid erit nisi ludus? Et illud
Dedecus Urbis habes; nec mirmillonis in armis,
Nec clypeo Gracchum pugnantem, aut falce supina,

ac *socius Corinthi hebetis? Id vero minime stupendum;* siquidem *Imperatore citharista, histrio clarus videtur. Postea quid extabit præterquam ludus? Atque ibi civitatis ignominiam videbis,* nempe *Gracchum decertantem non in armatura*

dir.—196 *si* pro *sic* 15. 23. 49.—197 *Tymeles* 22. *Timeles* 19. *Corithi* 18. *Chorinthi* 11. Alias lectiones notavit Pontanus Analect. II. 11.—198 *Res aut* 45. 47. 48. *natus* pro *mimus* 10. 11. 12. 14-27. 45-50. 54-69. 71-74. prob. Lubino, ut sensus sit, non mirum esse, si nobiles principibus citharœdis nati, (qui veri parentes non sunt, sed curracarum more eorum nomen sustinent) parentum suorum mores imitentur. Male!—199 *hic ultra* 59. 60. 65. 77 *ludio* pro *ludus* scribendum, vel *ludum* pro *ludio* positum, (ut sup. VI. 82.) perperam existimabat Ascensius. *et illud* restitui ex 10. 16. 20. 21. a m. sec. 27. 47. 64. 74. *et illuc* 17. a m. pr. In reliquis libris *et illic*, h. e. etiam in arena: quod durius est et minus aptum.—200 *myrmillonis* et *mirmyllonis* alii scribunt. Mirmillo a μόρμυρος vel μορμυρίων, piscis genere, quod insigne in galea gerebat, dictus putatur Salmas. ad Solin. p. 218. et Gronov. in Epist. ad Ant. Clement. annexis libro de Sestert. p. 698.—201 *pugnare aut* 16. *aut pugnantem*

NOTÆ

197 *Stupidi collega Corinthi*] Alterius histrionis forte a Latino impetiti ac cæsi in theatro per zelotypiam. Unde ille stupet, causæ ignarus.

198 *Res haud mira, &c.*] Non mirum quod Patricii deflectant ad artem scenicam, exemplo Neronis impulsi. Sueton. et alii.

Citharœdo Principe] Vilium quarumlibet artium studia et primas affectante. Vide Sueton. Ner. c. 20. et seq. Tacit. Annal. 14.

Mimus nobilis] Histrionia nobilitata nempe, studente illi Imperatore. Sunt qui legant, *natus*, pro *mimus*, ut intelligantur adulterini filii histrionum et matronarum Romanarum, juxta id quod dictum Sat. VI. vs. 76. et seq. Sed hoc minus placet.

199 *Quid erit nisi ludus*] Nobiles quivis arti scenicæ ultro operam dabunt.

Illud] In ludis ac munere gladiatorio.

200 *Dedecus urbis*] Quod nobiles non velata sed nuda facie, sine ulla verecundia gladiatoriam exerceant, et in ea se ostentent.

Nec Mirmillonis in armis] Nec Mirmillonem agit solum Gracchus, cujus armatura non adeo videatur indecora, nempe gladius, clypeus, galea: sed retiarium agit, cujus etiam habitus turpis et ignominiosus, nimirum, tunica, rete, fuscina.

Mirmillonis] Vide quæ annotavimus ad Satir. II. vs. 143. et seq.

201 *Gracchum pugnantem*] Satir. II. mox cit. 'Vicit et hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi, Lustravitque fuga mediam gladiator arenam.'

Falce supina] Incurva sica, vel erecta et conversa ad incutiendum. 'Thracum armatura, quibus proprium telum sica est,' inquit vetus Scholiast. Vel ad ipsum Thracem refer, qui ambitiose pugnans se attollebat, atque insurgebat, Artemidoro

(Damnat enim tales habitus; sed damnat, et odit)
Nec galea faciem abscondit: movet ecce tridentem,
Postquam librata pendentia retia dextra
Nequicquam effudit, nudum ad spectacula vultum
Erigit, et tota fugit agnoscendus arena.
Credamus tunicæ, de faucibus aurea cum se

Mirmillonis, non scuto, vel harpe resupinata; (nam condemnat ejusmodi indumenta, et condemnat, et aversatur) neque vultum contegit casside: en fuscinam vibrat; atque *ubi suspensa retia manu librata incassum injecit, detectam levat faciem ad spectatores, ac dignoscendus aufugit omni amphitheatro. Fidem habeamus tunicæ; quandoquidem auro intexta protendatur a gutture, atque fasciola*

10. 11. 14. 15. 17. 19-22. 26. 45. *et falce* 77.—202 *et damnat et odit* 10. 11. 12. 14-27. 45-50. 56-63. 65-69. 71-74. Τὸ *sed* h. l. pro immo, quin. Totus vero versus interpolationem redolet.—203 *galea frontem* 10. 11. 12. 17. 19. 20. 22. 25. 26. 27. 45-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71. 72. 73. 77. *frontem abscondit galea* 21.—204 *vibrata* 11. 12. 14-27. 45-50. 56-63. 65-69. 71-74.—205 *Nequiquam* scribendum putabant præter Festum Brœkhus. et alii ad Prop. II. 4. 5. *effundit* 12.—206 *cognoscendus* 26.—207 *Cedamus* 50. 64. prob. Britann. ut poëta εἰρωνικῶς et quasi quadam cum miseratione nobilitatis dicat, cedendum esse locumque dandum nobili Romano fugienti tota arena, ut evadat, ne scil. a mirmillone insequente feriatur. Aliter sensum non procedere putat, cum verba seqq. hoc modo explicanda sint: Ergo mirmillo, cum passus non sit retiarium virum nobilem fugere, cujus misereri deberet, graviorem adeptus est ignominiam, quam si grave vulnus accepisset; nam a spectatoribus deri-

NOTÆ

teste: ut ait Lubinus.

203 *Nec galea faciem abscondit*] Ut Mirmillo, qui vultum habebat galea obtectum: sed placet habitus retiarii, qui nuda et aperta certabat facie. Sueton. Claud. c. 34. 'Gladiatores forte prolapsos jugulari jubebat, maxime retiarios, ut expirantium facies videret.'

Tridentem] Arma erant retiarii, telum seu fuscina tridens, et rete. Sueton. Calig. c. 30.

204 *Postquam librata pendentia retia*] Postquam reti frustra injecto aberravit, nec Mirmillonis caput implicuit.

205 *Nudum ad spectacula vultum erigit*] Sese ostentat spectatoribus et se agnosci gaudet, illud decus æstimans, quod turpe est. Vel forte ut agnitum vetent jugulari a secutore, cujus ob id graviorem ignominiam statim Poëta vocat.

206 *Fugit*] Ante Mirmillonem jam declinato reti insequentem fugit retiarius, dum effusum colligat rete, rursumque Mirmillonem impetat.

Arena] Vide Satir. II. cit. vs. 144. et ibid. Annot.

207 *Credamus tunicæ*] E tunica retiarium agnoscamus, nobilem autem ex auro, quo illa interlucet, sicut et galeri subligaculum. Legunt quidam, *Cedamus*, ut sint verba Mirmillonum dicentium apud se, concedamus retiario ejusmodi Patricio, et fugere illum sinamus. Hinc sequitur, 'Ergo ignominiam,' &c.

Tunicæ] Vestis hæc erat apud Romanos quidem interior et brevior sine manicis, cui toga superinduebatur: vide Sueton. August. c. 24. et

Porrigat, et longo jactetur spira galero.
Ergo ignominiam graviorem pertulit omni
Vulnere, cum Graccho jussus pugnare secutor.
Libera si dentur populo suffragia, quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni;

projiciatur ab alto pileo. Itaque Mirmillo coactus cum Graccho dimicare, dedecus reportavit cunctis plagis atrocius. Si populo concedatur libertas sententiarum, quis adeo nequam, ut ambigat Senecam Neroni anteponere, cujus ad pœnas non unicam

sus est, quasi qui peritus imperitum superaverit. *et faucibus* 11.—208 *longe*

NOTÆ

100. et Gell. VII. 12. Tunica tantum induti pugnabant retiarii. Sueton. Calig. c. 30. 'Retiarii tunicati quinque gregatim dimicantes totidem secutoribus succubuerant,' &c.

De faucibus aurea, &c.] Tunica retiarii nobilis, auro distincta per extremitates a gutture ad imum. Malim ego cum sequentibus jungere, et referre ad *spiram*.

208 *Jactetur spira*] Ligula, fascia, non vulgaris sed auro intexta, a galero dependens, et mento subligata, cujus extrèmitates vento agitantur.

Spira] Sinus et flexus in multos orbes.

Galero] Pileo in galeæ similitudinem facto. Is porro sub mento obstringebatur, ne inter pugnandum excideret.

Longo] Id est, alto, qualem describit Dionys. Halicarn. l. II. sub finem.

209 *Ignominiam graviorem*] Commissus enim cum retiario nobili Mirmillo, cum non ausit adversarium conficere, victoriæ fructu et decore carebat; et quamvis sponte cederet, sugillabatur a spectatoribus. Ergo ignominiam tam gravem inde ferebat, quam si plagis confossus victusque succumberet. Quin et explodebatur, si peritus ipse nobilem imperitum superaret.

210 *Secutor*] Mirmillo, qui ab insequendo, retiario fugiente, secutor dicitur.

211 *Libera si dentur populo suffragia*] Si liceat populo quod sentit libere aperire, sine ullo Tyrannorum metu.

212 *Dubitet Senecam præferre Neroni*] Scilicet ignobilem probum nobili vitioso præferre quis dubitet? Vide quæ jam notavimus ad Satir. V. vs. 108. de Seneca. Cornel. Tacit. Annal. 15. scribit conjuratos destinavisse, occulto quidem consilio, ut post occisum Pisonis ope Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque Imperium Senecæ, quasi insonti, claritudine virtutum ad summum fastigium dilecto. Tertull. lib. de anima, c. 20. *Seneca sæpe noster*, inquit, id est, prope Christianus. S. Hieron. de Script. Eccles. c. 22. 'L. Annæus Seneca, Cordubensis, Socionis Stoici discipulus, et patruus Lucani Poëtæ, continentissimæ vitæ fuit: quem non ponerem in Catalogo Sanctorum, nisi me illæ provocarent epistolæ, quæ leguntur a plurimis, Pauli ad Senecam, et Senecæ ad Paulum,' &c. S. Augustin. de Civit. VI. 10. 'Libertas,' inquit, 'quæ defuit Varroni, non defuit Annæo Senecæ, quem indiciis nonnullis invenimus Apostolorum nostrorum temporibus claruisse.'

Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culeus unus?
Par Agamemnonidæ crimen; sed causa facit rem
Dissimilem. Quippe ille Deis auctoribus ultor
Patris erat cæsi media inter pocula: sed nec
Electræ jugulo se polluit, aut Spartani

oportuit simiam comparari, non viperam unicam, neque saccum unicum? Æquale scelus Agamemnonii; at ratio negotium efficit inæquale. Ipse enim *Orestes numinum impulsu vindex erat parentis mediis in calicibus occisi. At neque se contaminavit Electræ cæde, vel cruore matrimonii Lacæni: nemini affinium venena tem-*

11. 14. 22. *jaculetur* 21.—214 *non serpens* 77. *non culleus* 22. *culleus* 13. 17.

NOTÆ

213 *Cujus supplicio, &c.*] Tot parricidiis inquinatus Nero non unum supplicium merebatur, sed multiplex. Sueton. Cornel. Tacit. alii passim.

214 *Simia, serpens, culeus*] Lex Pompeia jubebat, qui vel parentis, vel filii, vel cujusvis affinis et propinqui sanguine se polluisset, eum culeo, id est, sacco coriaceo insui, cum simia, vipera, gallo, cane; atque in mare seu flumen projici. Cur ita parricidæ culeo includerentur, egregie docet Tullius pro Sexto Roscio Amerino n. 70. et seq. 'ut repente cœlo, Sole, aqua, terraque privarentur,' &c. quæ lege ibid. Cur autem cum istis animalibus? An ut in rixa infensorum animalium, et fœda laceratione corporis, pro admissi sceleris immanitate diro cruciatu exanimarentur? An quod aiunt viperam parenti necem inferre, simiam vero catulos interdum stringendo nimis et amplectendo interimere. Vide Cœl. Rhodig. II. 21. et VI. 13. Alex. ab Alex. III. 5. &c.

215 *Par Agamemnonidæ*] Orestes Agamemnonis filius matrem Clytæmnestram interfecit, ut vindicaret patrem ab ea simul et ab Ægistho ejus mœcho jugulatum: at Nero Agrippinam matrem impie nefarieque occidit. Vide Satir. I. vs. 6. et ibid. Annot. ad vocem *Orestes*.

216 *Deis auctoribus*] Approbantibus tanti facinoris ultionem, etenim Odyss. initio, scribit Homerus, Ægistho per Mercurium Deos ultionem comminatos ex Oreste, si Agamemnonem occideret, et Clytæmnestram duceret: additque Pallas, certe meritam Ægisthus mortem luit; sic pereat et quisquis alius talia perpetrarit.

217 *Media inter pocula*] Alii occisum Agamemnona in convivio, alii in balneo, aliter alii referunt.

Nec Electræ jugulo se polluit] Electram sororem non jugulavit Orestes, sicut Nero fratrem Britannicum. Horat. l. II. Satir. 3. 'Quin ex quo est habitus male tutæ mentis Orestes, Non Pyladem ferro violare, ausus ve sororem Electram.'

218 *Spartani sanguine conjugii*] Non mortem Orestes intulit suæ conjugi Hermionæ filiæ Menelai Lacedæmoniorum sive Spartæ Regis: at Nero Octaviæ Poppææque uxoribus, quin et Antoniæ Claudii filiæ, a qua fuerat adoptatus, nuptias suas recusanti necem attulit.

Sanguine conjugii, nullis aconita propinquis
Miscuit, in scena nunquam cantavit Orestes,'
Troica non scripsit. Quid enim Verginius armis
Debuit ulcisci magis, aut cum Vindice Galba?
Quid Nero tam sæva crudaque tyrannide fecit?
Hæc opera, atque hæ sunt generosi principis artes,
Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita saltu

peravit: in theatro non cecinit: Trojana non composuit. Nam quid gladio vindicare potius obstringebatur Virginius, vel Galba cum Vindice? Ecquid Nero perpetravit adeo crudeli immanique regno? Ea sunt facinora, eaque studia nobilis Imperatoris, amantis produci turpi saltatione ad externa theatra, et reportare

18. 20-24. 28.—220 *Miscuit in cœna, nec Troica scripsit Orestes* 13. *certavit horestes* 45.—221 *Verginius* scripsi pro *Virginius*, quoniam ita non modo in 14. 16. 17. 21. 22. 50. 62. sed etiam in Inscriptt. optimisque exemplaribus auctorum diversorum, legitur.—222 *cum judice* 21. a m. pr. —223 *tam in sæva* 11.—224 *hæc sunt* 17. 18. 19. 50. 61. 62. 63. 71. 72. 73.—225 *Gaudemus* 26. *saltu* pro *cantu* recepi ex 10. 11. 12. 14. 15. 17. 19. 20. 21. a m. pr. 22-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *Cantus* Neroniani modo jam

NOTÆ

219 *Nullis aconita propinquis miscuit*] Neminem Orestes veneno enecavit, at Nero Britannicum fratrem, Domitiam amitam, &c. adde Senecam præceptorem, ac tot alios mori jussos.

Aconita] Satir. I. vs. 158.

220 *In scena nunquam cantavit*] Ut Nero sordide fecit. De quo Sueton. Ner. c. 20. et 21. Nec Romæ solum sed et Neapoli cantavit in publico. Cornel. Tacit. Annal. 15.

221 *Troica non scripsit*] 'Nero Troados Libros scripsit.' Vetus Schol. Verum si ob hoc culpandus, certe multo magis quod incensam Romam è turri Mæcenatica prospectans, lætusque flammæ pulchritudine ἅλωσιν Ilii scenico habitu decantavit. Sueton. Ner. c. 38. 'Ipso tempore flagrantis urbis domesticam iniit scenam, ac cecinit Trojanum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulans:' inquit Cornel. Tacit. Annal. 15. Scilicet incendium illud molitus, 'ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta exarserat.' Eutrop. l. VII.

Quid enim Verginius armis] Quid fuit quod Verginius, Galba, et Vindex conjurarunt Neronem ex Imperio deturbare?

222 *Cum Vindice Galba*] Verginius Ruffus Germanici ductor exercitus: Julius Vindex Galliæ Proprætor, cujus milites primi a Nerone desciverunt. Sergius Galba Hispaniæ Præfectus occiso Nerone Imperium adeptus est, ultro cedente et annitente Verginio.

223 *Quid Nero tam sæva, &c.*] Quid fecit Nero, quo omnium in se odium concitaret, et a conjuratis auctore Senatu occideretur? Nempe quod sordidis illis artibus gauderet, ac totus incumberet, histrionicæ, saltatoriæ, citharisticæ, &c. nihil vero generoso Principe dignum moliretur. Hunc versum tamen omnino rejiciunt nonnulli.

225 *Peregrina ad pulpita*] Neapoli, in Achaia, et aliis quoque locis. Vide supra.

Saltu] Legunt alii, *cantu*.

Prostitui, Graiæque apium meruisse coronæ.
Majorum effigies habeant insignia vocis:
Ante pedes Domitî longum tu pone Thyestæ
Syrma, vel Antigonæ, seu personam Menalippes,

apium Græcæ coronæ. Avorum statuæ possideant ornamenta cantus tui, *tuque ad pedes Domitii colloca prolixum syrma Thyestæ, sive Antigonæ, vel larvam Mena-*

mentio facta vs. 220.—226 *gratæque* 60. 65.—227 *habent* 45. 46. 47. 49. 50.—228 abest a 24. *Thyestem* 15.—229 *Sirma, aut* 12. *Antigones* 10. 11. 12. 14. 15. 17-27. 45. 46. 47. 49. 50. 54-58. 60-69. 71-74. *Antigonis* 16. *Antigoni* 77. *Antiopes* Gronov. ad Gell. v. 11. extr. nescio utrum auctoritate librorum, an lapsu memoriæ. *tu* pro *seu* 12. 14-18. 20. 21. 22. 24. 45. 49. *Menalippi* 1. 11. 26. Vetus scholion est: *Menalippus* est, qui Tydeum occidit. Is *Mela-*

NOTÆ

226 *Prostitui*] Metaphora a vilibus scortis.

Graiæque apium meruisse coronæ] Quippe Nero in Olympicis cantavit, et coronatus est, cum his ludis agona musicum adjecisset. Vide Alex. ab Alex. v. 8.

Apium meruisse coronæ] In Isthmicis ac Nemeis certaminibus victores Apio coronabantur. Hinc Plin. XIX. 8. 'Honos,' inquit, 'Apio in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ.' Idem XX. 11. de Apio multa. Vide Plutarch. quæst. conviv. l. v. q. 3. et l. VII. q. 2. Item Cœl. Rhodig. VI. 19. et XIII. 17.

227 *Majorum effigies habeant, &c.*] Cum nihil habeas aliud quo exornes statuas majorum tuorum, o Nero, affer ea tuæ vocis et cantus insignia, coronam illam ex Apio, et quæ per scenicas artes præmia atque ornamenta consecutus es. Sarcasmus admodum gravis.

228 *Ante pedes Domitî*] Ad effigies utriusque Domitii, tam atavi quam patris tui.

Longum tu pone Thyestæ Syrma] Non relata ex hoste spolia opima, ut ceteri, sed theatrales quas induisti vestes, nimirum cum egisti personas Thyestis, vel Antigones, vel Menalippes. Diversas tamen ab his actas a Nerone refert Suetonius Ner. c. 21. ubi ait: 'inter cetera cantavit Canacen parturientem, Orestem matricidam, Œdipum excæcatum, Herculem insanum.'

Thyestæ] Vide Annot. Satir. VII. vs. 73. ad vocem, *Atreus*.

Longum syrma] Oblongam vestem Tragœdiæ usitatam. Nomen a σύρω, *traho*. Pallam vocant Latini, et ab Æschylo repertam ait Horatius ad Pisones vs. 278.

229 *Antigonæ*] Hæc fuit Œdipi filia, atque excæcati dux, de qua Tragœdias scripsere Sophocles et alii.

Seu personam Menalippes] Larvam qua vultum obtexisti, in fabula Menalippes. Sueton. mox cit. 'Tragœdias quoque cantavit personatus,' &c. Agell. v. 7. *personam* a *personando* derivari, auctor est; sed malim cum Scaligero, dictam quasi περὶ σῶμα. Vide quæ notavi ad Sat. III. 175. et VI. 70.

Menalippes] Hæc puella de Neptuno gravida Bœotum peperit. Varro de Re Rustica, II. 5. 'Scio,' inquit, 'hunc esse qui filios Neptuni e Menalippa servarit, ne infantes in stabulo grex boum obtereret.' Ibi nimirum enixa erat Menalippe.

Et de marmoreo citharam suspende colosso.
Quid, Catilina, tuis natalibus, atque Cethegi
Inveniet quisquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, et flammas domibus, templisque parastis,
Ut Bracatorum pueri, Senonumque minores,

lippes, atque lyram appende ad colossum marmoreum. Ecquis reperiet aliquid illustrius tua, o *Catilina, ac Cethegi origine? Vos nihilominus noctu ferrum atque ignes ad ædes et fana comparastis, non secus ac filii Braccatorum, atque Senonum posteri,*

nippus dicitur aliis, v. c. Apollod. III. 6. 8. ubi v. Heyne p. 629. sqq. Cf. Reines. Var. Lect. III. 2. p. 374. et Intpp. Gell. v. 11. ubi similiter *Menalippo* pro *Menalippa* in quibusdam libris legitur. *Melanippes* emend. h. l. Munker. ad Hygin. fab. 186. quem vide. Conf. et Thys. ad Gell. l. l. et Ernesti ad Cic. Tusc. Qu. III. 9.—231 *Quis* 45. 50. 61-69. 71-74. 77. *Qui* 49.—232 *Inveniat* 14. *quidquam* 61-69. 71-74.—233 *et* abest a 16. *paratis* 22. *et flammam templis domibusque parastis* 11.—234. 235 absunt a 13. *bracatorum* 17. 19. 23.

NOTÆ

230 *Citharam*] Quam 'a Judicibus delatam stolide Nero adoravit, atque ad Augusti statuam ferri jussit.' Sueton. Ner. c. 12.

Marmoreo suspende colosso] Ad ingentem e marmore Augusti statuam. Sunt qui de Neronis intelligant effigie centum decem pedes alta; verum hanc ex ære factam refert Plin. XXXIV. 7.

Colosso] Plin. loco mox cit. 'Moles excogitatas,' inquit, 'videmus statuarum, quas colossos vocant, turribus pares.—Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, septuaginta cubitos altus,' &c. Hic in Rhodiorum portu erectus erat, ita divaricatis cruribus, ut inter ea transirent naves extensis velis. Colossos dici a Colosso inventore scribit Festus. At, hiantis vastæ inanitatis ratione, velut κόλον ὄσσον, vocari, ait Cœl. Rhodig. XVII. 16.

231 *Quid, Catilina, tuis natalibus, &c.*] Probat Poëta exemplis nobilissimos interdum pessima fuisse meditatos: humiles autem præclara.

Catilina, Cethegi] Hi cum Lentulo, Gabinio, Statilio, et aliis conjurarunt ad opprimendam patriæ libertatem. Sallust. Appian. &c.

232 *Arma tamen vos nocturna*] Cic. Catilin. 1. 'Descripsisti urbis partes ad incendia.—Occupaturum te nocturno impetu confideres.—Oblivisce re cædis atque incendiorum.'

234 *Ut Bracatorum pueri, &c.*] Perinde ac si fuissetis filii Gallorum, qui Romam ferro flammaque devastarunt. De quibus Flor. I. 13. &c.

Bracatorum] 'Provincia Narbonensis appellatur pars Galliarum quæ interno mari alluitur, Braccata ante dicta.' Plin. III. 4. Nomen a braccis seu femoralibus, quibus ea gens utebatur; braccas autem alii a Græco βραχὺς, alii a ῥάκος dictas volunt: anaxyrides esse et vocari apud Græcos affirmare licet. Vide Cœl. Rhodig. XVIII. 21. Alex. ab Alex. v. 18.

Senonum] In Gallia Celtica sive Lugdunensi continentur Senones, teste Plinio, IV. 18. 'Horum civitas in primis firma, et magnæ apud Gallos auctoritatis,' inquit Cæsar. de Bello Gall. l. v. 'Gens natura ferox, mori-

Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexillaque vestra coërcet.
Hic novus Arpinas, ignobilis, et modo Romæ
Municipalis Eques galeatum ponit ubique
Præsidium attonitis, et in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi

non veriti perpetrare *quod gravi tunica fas sit vindicare.* At *observat Consul, ac vestra signa cohibet. Ille recens Arpinas humilis, ac Romæ nuper Eques Municipii, armatas passim cohortes locat stupefactis, atque in cunctis regionibus operam navat. Ergo toga tantum et famæ ac nobilitatis attribuit intra mœnia, quantum*

27. 45-47. 49. 61-64. 68. 71. *brachatorum* 24. 60. *bracchatorum* 50. 65.—235 *deceat* pro *liceat* 26.—236 *nostra* 21.—237-243 ejecti e 13.—239 *in omni monte* 1. 75. prob. Rigalt. Vetus scholion est: '*monte*, quia in montibus condita est Roma. Legitur et *in omni ponte*, propter Molvium, (Milvium) ubi Catilinæ conjurati et Allobroges deprehensi sunt.'—240 *inter* 26.—241 *ac* pro *et* 12.

NOTÆ

bus incondita, ad hæc ipsa corporum mole, perinde armis ingentibus adeo terribilis, ut ad hominum interitum, urbiumque stragem nata videretur.' Flor. I. 13.

235 *Tunica molesta*] Vestis erat e charta, cannabe, stuppa; illinebatur bitumine, resina, pice; tum circumdabâtur iis qui grave quidpiam et maxime incendia moliti fuerant: qua demum incensa vivi comburebantur. Vide Brod. Miscell. II. 9. et 10. Item quæ notavi Sat. I. 155. ad hæc verba: 'Tæda lucebis in illa.' Martial. Epig. X. 25. 'Nam cum dicatur tunica præsente molesta.'

236 *Vigilat Consul*] Cicero, quem vide in Catilin. Item Sallust. &c.

Vexillaque vestra coërcet] Exercitus a conjuratis adversus Rempublicam comparatos reprimit, ac sedulo cavet ne quid Respublica detrimenti capiat.

Vexilla] Cohortes erant divisæ in centurias, et harum singulis sua erant vexilla. Veget. I. II.

237 *Novus Arpinas*] Ita vocabant Ciceronem ejus inimici, in contemptum. Sallust. *Novus* homo, id est, nullis ante majoribus illustris. *Arpinas*, ortus ex Arpino Volscorum oppido. Regio tamen Volscorum sanguine, patre Equestris Ordinis, natum Ciceronem scribunt Plutarch. atque Euseb.

238 *Municipalis Eques*] Qui nuper venit Romam ex Arpino municipio, et in Equestrem Ordinem est ascitus.

Municipalis] Municipes a muneribus capessendis vocati sunt aliarum Italiæ urbium incolæ, qui et suis legibus utebantur, atque honorum cum Populo Romano erant participes, nullis præterea necessitatibus astricti, neque lege ulla Populi Romani. Vide Gell. XVI. 13. Alex. ab Alex. IV. 10.

Galeatum ponit ubique præsidium] Instructum armis ad urbis tutelam, et communem Reipublicæ salutem adversus nefaria Catilinæ consilia.

239 *Attonitis*] Ad confirmandos animos civium tam scelerata conjuratione perculsorum.

In omni gente laborat] Quidam legunt, *in omni monte*, id est, in singulis urbis regionibus. Itaque vel in urbe,

Nominis, et tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octavius abstulit udo
Cædibus assiduis gladio. Sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.
Arpinas alius Volscorum in monte solebat
Poscere mercedes alieno lassus aratro,
Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,

Augustus Leucade, quantum in agris Thessalicis non reportavit, ense madido crebra strage. At Roma parentem, Roma servata patrem patriæ Ciceronem nuncupavit. Alter Arpinas aliorum aratro fatigatus in collibus Volscorum pretium repetere con-

14-24. 45. *nec Leucade* 24.—242 *attulit* 15. 21. 22. 26.—245-268 extrusi e 13. *Harpinas alius Vulscorum* 11. *in* abest a 26.—247 *Neptosam* 16. *posthac* 15. 24. *tergore* poëta forsan scripsit pro *vertice*. Tergum certe, non, quod sciam,

NOTÆ

vel in omnibus Italiæ locis opportunis præsidia collocat ad frangendos conjuratorum conatus.

240 *Tantum igitur muros intra, &c.*] Cicero tam celebre sibi nomen fecit in pace per suam prudentiam, quantam Augustus gloriam vix est adeptus Actiaca Philippicaque victoria.

241 *Quantum non*] Quia sanguine civium stetit Augusti gloria: non ita vero Ciceronis.

Leucade] Leucas sive Leucadia Insula est oræ Epiri occiduæ proxima, non procul Actio, ubi navali prælio Antonium et Cleopatram Augustus debellavit.

242 *Thessaliæ campis*] Pharsalicis, ubi Cæsar Pompeium; et Philippicis, ubi Cassium et Brutum profligavit Augustus.

Udo cædibus assiduis gladio] Nam pugnæ istæ fuerunt admodum cruentæ.

243 *Sed Roma patrem patriæ*] Roma vero conjurationis Catilinariæ metu et periculo liberata honorificum illud patris patriæ nomen Ciceroni detulit. Plin. VII. 30. 'Quo te, M. Tulli, piaculo taceam?' inquit, 'Salve primus omnium patriæ parens appellate. Primus in toga triumphum, linguæque lauream merite,' &c. Patrem patriæ Ciceronem in Senatu primum a Catone salutatum scripsere Plutarchus et Appianus: verum hos graviter redarguit Lipsius Var. Lect. III. 20. asseritque ex ipso Tullio, hoc ipsi decus primo attributum a Q. Catulo Senatus Principe. Certe pro P. Sextio; 'Q. Catulus,' inquit, 'et multi alii sæpe in Senatu patrem patriæ me nominarant.' Et in Pisonem: 'Me Q. Catulus Princeps hujus Ordinis et auctor publici consilii frequentissimo Senatu patrem patriæ nominavit.'

245 *Arpinas alius*] C. Marius ex Arpino similiter oriundus obscuro loco, tamque pauper, ut agros alienos mercede conductus araret: postea summus evasit Imperator, et septies Consul fuit; imo tertius Romæ conditor meruit appellari. Plutarch.

Volscorum in monte] Apud Volscorum in Latio regionem collibus inæqualem, suam patriam. Nam Arpinum in Volscis est.

247 *Nodosam post hæc, &c.*] Postea seu faber, seu gregarius miles castra

Si lentus pigra muniret castra dolabra.
Hic tamen et Cimbros, et summa pericula rerum
Excipit, et solus trepidantem protegit Urbem.
Atque ideo, postquam ad Cimbros, stragemque volabant,
Qui nunquam attigerant majora cadavera, corvi,
Nobilis ornatur lauro collega secunda.

sueverat; deinde vitem nodis asperam *capite rumpebat, quando lenta ascia tardus castra struebat: attamen is et Cimbros, atque ultima rerum discrimina sustinet, ac civitatem pavidam unus defendit: proindeque cum ad Cimbros et cædem advolarent corvi, qui nunquam tetigerant ampliora corpora, collega illustris altera laurea in-*

caput, ita cæsum esse legimus, v. c. ap. Tac. Ann. i. 23. et alios.—249 *Hinc*

NOTÆ

secutus est, et in aggere struendo laboravit. Vide Veget. l. ii.

Frangebat vertice vitem] In sua cervice vel tergo vitem frangi patiebatur vapulando a Centurione lentam operam castigante. Tit. Liv. l. lvii. 'Scipio,' inquit, 'quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus cædebat; si extraneus, fustibus.' Corn. Tacit. Annal. 1. 'Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, cedo alteram, indiderant; quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce ac rursus aliam poscebat.' Plin. xiv. 1. 'Quid quod inserta castris summam rerum Imperiumque continet? Centurionum in manu vitis et opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.' Vide Cœl. Rhodig. l. xxvi. capite ultimo. Alex. ab Alex. i. 20. et ii. 13.

249 *Cimbros*] Boreales maxime Germanos, hodie, *Danos* et *Holsatios*, quos infestis armis Italiam ipsamque Romam appetentes, victis jam ante Teutonis, profligavit Marius, et cecidit centum quadraginta millia, cepit sexaginta millia. Vide Flor. iii. 3. Plutarch. in Mario. Liv. l. lxviii.

250 *Solus trepidantem protegit urbem*] 'Actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset:' inquit Flor. cit.

252 *Nunquam attigerant majora cadavera*] Nam 'Cimbri præ Italis ingentes. Et Teutonum rex captus insigne spectaculum triumphi fuit. Quippe vir proceritatis eximiæ super trophæa ipsa eminebat.' Flor. cit. Et apud Plutarch. Cimbri robur ostentantes per nives Alpium juga nudi conscendunt, tum lata scuta corporibus supponentes præcipiti per loca prærupta descensu desiliunt. Deinde velut gigantes vastas arbores trahunt in fluvium; et terræ aggeres ac cæsas trabes comportant. Quibus territi plures Rom. castra deseruere.

253 *Nobilis ornatur lauro Collega secunda*] Q. Catulus ipse nobilis Marii Collega secundo tantum loco triumphat, Marius vero licet novus homo primas tulit. Nam et præcipuam rei gestæ gloriam Mario attributam, referunt Livius et Plutarchus: adeo ut primores civitatis qui prius ut novo homini tantos honores inviderant, conservatam ab eo rempublicam faterentur et prædicarent. Liv. l. lxviii.

Lauro collega secunda] Potest etiam intelligi de Mario, qui oblatum pro devictis Teutonibus triumphum distulit, donec et Cimbros, junctis cum

Plebeiæ Deciorum animæ, plebeia fuerunt
Nomina: pro totis legionibus hi tamen, et pro
Omnibus auxiliis, atque omni pube Latina
Sufficiunt Dis infernis, Terræque parenti:
Pluris enim Decii, quam quæ servantur ab illis.
Ancilla natus trabeam, et diadema Quirini,

signitur. *Deciorum animæ e plebe fuerunt*, et *appellationes plebeiæ*: *illi nihilominus pro universis legionibus, et pro cunctis præsidiis, totoque Latii populo satisfaciunt Inferis Numinibus ac Telluri matri.* *Decii quippe majoris* æstimantur, *quam qui per eos conservantur.* *Optimorum ille regum postremus serva ortus,*

21.—253 *ornatus* 48.—255 *pro tantis* 21. *ii tamen* 64.—256 *plebe* pro *pube* 11. 17. 20. 21. 22. 24. 25. 27. 29. 46-48. 50. 54. 58. 61-69. 71-74.—257 *patenti* 16.—258 *erant* pro *enim* 16. *qui* 10. 16. 17. a m. sec. 18-24. 26. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 60. 62. 65. 68. 69. 71-73. 77. *istis* 22.—259 *Ancillæ*

NOTÆ

Q. Catulo copiis, debellavisset: tunc enim lauro iterum merita exornatus est, atque ut ait Livius mox eit. pro duobus triumphis qui offerebantur, uno contentus fuit.

254 *Plebeiæ Deciorum animæ*] Deciorum origo plebeia, illi tamen virtute nobilitati sunt.

255 *Pro totis legionibus hi tamen, &c.*] Decius uterque pro incolumitate et victoria populi et exercitus Romani se devoverunt solemni ritu: pater quidem P. Decius, bello Latino: de quibus Tit. Liv. VIII. 9. et seq. Filius autem P. item Decius exemplo patris se devovit pariter Diis manibus, in bello adversus Etruscos, Samnites, Gallos. De quibus Liv. X. 28. et seq. Vide et Macrob. III. 9.

256 *Auxiliis*] Copiis auxiliaribus.

Pube] Legunt alii, *plebe:* aliter *pube*, id est, juventute Latina seu Romana.

257 *Sufficiunt Dis Infernis*] Credebant veteres ita se devovendo converti in se ac derivari aliorum pericula et mala impendentia; placatosque sua morte Deos Manes jam parcere ceteris, atque illis opitulari.

Terræque parenti] Plin. II. 63. 'Uni,' inquit, 'Terræ, propter eximia merita, cognomen inditum maternæ venerationis. Sic hominum illa ut Cœlum Dei. Quæ nos nascentes excipit, natos alit, editos sustinet, novissime complexa gremio jam a reliqua natura abdicatos tum maxime ut mater operiens,' &c.

258 *Pluris enim Decii, quam, &c.*] Quibus Dii receptis jam placantur, ac ceteros dimittunt: quin et in illorum gratiam, Romanis omnibus salutem et victoriam donant.

259 *Ancilla natus*] Servius Tullius matre vel serva, vel certe captiva natus. De quo vide Liv. I. 39. et 41. ubi cum trabea et lictoribus prodire, ac sede regia sedens quædam decernere narratur.

Trabeam] Vestem regalem, quam vocat 'togam purpura circumdistinctam, subtegmine puniceo,' Dionys. Halicarn. l. II. sub finem. 'Trabeis usos accipio reges,' inquit Plinius VIII. 48. Quod hominem transbeat, et summo honore decorat, trabeam dici vult Isidorus: alii, quod pannorum trabibus intertexta sit. Appo-

Et fasces meruit regum ultimus ille bonorum.
Prodita laxabant portarum claustra tyrannis
Exulibus juvenes ipsius Consulis, et quos
Magnum aliquid dubia pro libertate deceret,
Quod miraretur cum Coclite Mucius, et quæ

dignus fuit regio *paludamento, ac Romuli corona et fascibus.* Contra vero *Tyrannis extorribus occlusas fores aperiebant* ac *tradebant Consulis ipsius filii, quos etiam oporteret* exequi *pro ancipiti libertate quiddam ingens, quod stuperet*

14.—263 *de libertate* 16. *decebat* 77.—264 *Codice* 23. 24. *Mutius* 17. 18. 19. 21. 23. 24. 45-50. 58. 60. 64-67. Sed Græci eum appellant Μούκιον Σκαιόλαν.

NOTÆ

site distinguas triplicem: unam Diis sacram e purpura sola; alteram e purpura immixto albo Regibus usitatam et Consulibus; tertiam Augurum, e purpura et cocco. Alex. v. 18. &c.

Diadema] Pannus erat, quo velut fascia caput circumligabant Reges. A διαδέω, *redimio, cingo.*

260 *Fasces*] De his Satir. v. 110. Regibus etiam præferebantur, testibus Livio, Dionys. &c.

Meruit] Insigni sua virtute et sapientia.

Regum ultimus ille bonorum] Post Servium quidem Tullium, Rex fuit Tarquinius Superbus, at bonis Regibus nequaquam accensendus.

261 *Prodita laxabant, &c.*] Tarquinios urbe pulsos ope Consulis Junii Bruti, hujus filii Titus et Tiberius cum aliis quibusdam nobilibus eos revocare nefarie conjurarunt: unde et ab ipso patre constanter neci addicti sunt. Liv. initio l. 2. Plutar. &c.

263 *Dubia libertate*] Nondum bene asserta et firmata, conantibusque regnum recuperare expulsis regibus.

264 *Quod miraretur*] Quod esse posset admirationi simul et exemplo generosis illis Romanæ libertatis et patriæ amantibus.

Coclite] Horatius Cocles, amisso oculorum altero in pugna quadam, ita dictus, sed multo clarior ex eo quod, Porsenna rege Etruscorum pro restituendis Tarquiniis in Romanos decertante, pro ponte sublicio stetit, unusque aciem hostium sustinuit, donec pons a tergo interruptus aditum præcluderet: tum desiliens in Tiberim ad suos transnavit. Ob hoc ei tantum agri publice datum, quantum uno die circumarari posset: statua quoque in Vulcanali est erecta, seu in Comitio. Liv. II. 9. et seq. Aurel. Victor. &c.

Mucius] C. Mucius Cordus, nobilis adolescens, cui postea a dextræ manus clade Scævolæ cognomen inditum, ut ait Livius, nimirum quod exustæ loco dextræ uteretur sinistra, quæ Græcis σκαιὰ *Scæva*, et per diminut. *Scævola:* vel a σκαιὰ et *vola.* Hic obsideri populum Romanum indignum ratus, in Porsennæ castra penetravit, ipsumque Regem, si purpurati qui aderat similitudo non fefellisset, bellumque pariter omne sustulisset. Adeo facere et pati fortia Romanum est. Quo insuper manum igne cremante stupefactus rex, acceptis obsidibus, a Romano bello destitit. Vide Liv. II. 12. Aurel. Victor. &c.

Imperii fines Tiberinum virgo natavit.
Occulta ad Patres produxit crimina servus
Matronis lugendus: at illos verbera justis
Afficiunt pœnis, et legum prima securis.

Mutius, et Cocles; et puella quæ Tiberim limites Imperii transnavit. Ad Senatores arcana scelera detulit famulus matribusfamilias deplorandus: Eos autem justo plectunt supplicio plagæ et prima legum securis. Pluris æstimo ut *parentem ha-*

—265 *finem* 25. 27. 46. 47. 49. 50. 54-60. 64. 65.—266 *producit* 61. *conduxit* 11. 19. *eduxit* 2. 3. 6. 7. 14-18. 20. 22. 23. 24. 29. *deduxit* 21. *cum duxit* 45. Schurzfl. suspicabatur, in prisco aliquo cod. primam syll. fuisse detritam, quam deinde librarii pro lubitu commenti sint.—267 *lagendus* 21. *ast* 16.—268 Hæc verba aliquando putabam a librariis transpo-

NOTÆ

265 *Imperii fines*] Nondum ultra Tiberim prolatos, quo ab Etruscis discernebatur Romanum Imperium.

Tiberinum virgo natavit] Clælia virgo nobilis, inter obsides Porsennæ data, frustrata custodes, equum, quem sors obtulit arripuit, trajectoque Tiberi, agmen sociarum Romam reduxit. Aurel. Victor. Tit. Liv. II. 13.

266 *Occulta ad Patres produxit crimina servus*] Conjurationem de reducendis in urbem regibus Aquiliorum servus indicavit. 'Præmium indici pecunia ex ærario, libertas et civitas data. Ille primum dicitur vindicta liberatus, et vindictæ nomen ab eo tractum: Vindicius enim vocabatur.' Tit. Liv. II. 5.

267 *Matronis lugendus*] An quod fuisset libertatis auctor et patriæ servator per indicium, ideo lugeri dignus extitit; quemadmodum annuo luctu Bruti mortem matronæ prosecutæ sunt? An, quod ait vetus Schol. 'Ob Lucretiam vindicatam, et quod sub Tyranno vim patiebatur castitas matronarum?' An quia, ut idem subjungit, Vindicium Brutus 'ut conservatorem patriæ manumisit, at velut delatorem dominorum cruci affixit: quod factum matronæ planxerunt.'

Matronis] Gell. XVIII. 6. docet quæ matrona proprie, quæ materfamilias diceretur.

At illos] Bruti et Aquilii filios, aliosque conjuratos, libertatis et patriæ proditores.

Verbera, &c.] Nam ut ait Liv. cit. 'Consules in sedem processere suam, missique lictores ad sumendum supplicium nudatos virgis cædunt, securique feriunt: cum inter omne tempus pater vultusque et os ejus spectaculo esset; eminente animo patrio inter publicæ pœnæ ministerium.'

268 *Legum prima securis*] An quod prima hæc fuerit animadversio secundum leges restitutas, cum Regum arbitrio omne jus antea contineri videretur? An quod omnia jura insigniaque primi Consules tenuere, quodque Brutus prior concedente Collega fasces habuit, qui non acrior vindex libertatis, quam deinde custos fuit? Hæc Liv. initio l. II. An quod hæc prima fuerit ultio, ex quo Brutus populum jurejurando adegerat, neminem Romæ regnare, nec esse quicquam in urbe passuros, unde periculum libertati foret? Tit. Liv. ibid. Virgil. Æneid. VI. sub finem: 'Vis et Tarquinios reges; animamque superbam Ultoris Bruti, fascesque videre

Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacidæ similis, Vulcaniaque arma capessas,
Quam te Thersitæ similem producat Achilles.
Et tamen, ut longe repetas, longeque revolvas
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,

beas Thersiten, siquidem fueris par Æacidæ, atque Vulcani tela contrectes, quam ut *Achilles gignat te parem Thersitæ. Ac nihilominus quantumvis longe trahas appellationem ac longe derives, ab asylo turpi depromis originem. Quicumque pri-*

sita esse et in hunc ordinem redigenda: *at illos verbera justis Afficiunt legum pœnis, et prima securis*, h. e. primum in libera republ. adversus reos adhibita. At nunc mihi vulgata lectio præferenda videtur.—272 Versus ab alia manu scriptus in 10.—274 *Majorum quisquis primus* 10. 19. 20. 21. *Quisquis majorum*

NOTÆ

receptos? Consulis imperium hic primus sævasque secures Accipiet, natosque pater nova bella moventes Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit Infelix.'

269 *Malo pater tibi sit Thersites*] Præstaret te filium esse hominis triobolaris, ignavi, ridiculi, modo tu bonus et fortis esses; quam bono fortique natum, degenerem improbum et socordem esse.

Thersites] Hic in exercitu Græcorum iners æque ac procax, fœdus ac turpis, Achilli etiam ausus convitiari, ab eo ictu pugni interfectus est. Homer. Iliad. II.

270 *Æacidæ similis*] Achilli, vel cuipiam alteri Æacidarum generoso similis, dignusque Æaco patre, qui ob justitiæ famam judex apud Inferos a Plutone constitutus fertur.

Vulcaniaque arma capessas] Invicta, qualia rogatu Thetidis matris Achilli fabricavit Vulcanus: eaque tam scite capessas, quam Achilles olim juvenis, per hoc ab Ulysse detectus et ad bellum Trojanum abductus.

271 *Achilles*] Thetidis ac Pelei filius, Græcorum fortissimus; Hectoris interfector, Trojæ expugnator, tantæ dux generositatis, ut si quem bellatorem egregium et invictum imperatorem prædicare velis, Achillem nomines. Vide Gell. II. 11.

273 *Asylo*] Ab α privativo et *συλάω, diripio*, asylum vocatur locus profugii, in quem confugientes facinorosi quilibet ac legibus obnoxii impunitatem et securitatem nanciscuntur. Primum Athenis asylum instituisse dicuntur Herculis posteri, formidantes eo mortuo, ne in se ulciscerentur ii quos avus vexarat. Eorum exemplo Romulus asylum sed alia mente fecit, nimirum ut novam urbem a se conditam incolis brevi repleret. Livius, Florus, Plutarchus, &c. Etiam apud Israëlitas fuerunt urbes refugii jussu Dei per Moysem institutæ, non pro ipsis tantum, sed et pro advenis ac peregrinis. Numeror. c. 35.

Infami asylo] Nam sine ullo discrimine servus an liber, integer an sceleratus, omnes illuc admisit Romulus, quin et iis domestica fugientibus mala sponsorem se dabat, per speciem religionis erga Deos, nihil eos ab inimicis accepturos detrimenti, ac si apud se manerent, civitatis jus daturum, et partem agri quem bello quæsiisset.

Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

mus extitit avorum tuorum, is vel pastor fuit, vel id quod eloqui renuo.

primus 16.—275 *aut aliud* 25. 46. 48. 49. 57. 59. 60. 65. *aut id quod* 45.

NOTÆ

Dionys. Halicarn. l. II.

275 *Pastor fuit*] Collegit enim primo pastores Romulus et ipse pastor, atque adolescens inter pastores latrocinatus: Eutropio teste, initio Libri primi. Varro de Re Rust. II. 1. 'Romanum,' inquit, 'populum a pastoribus esse ortum quis non dicit? Quis Faustulum nescit pastorem fuissê, nutritium et educatorem Remi ac Romuli,' &c.

Illud, quod dicere nolo] Præ pudore et verecundia nimirum: sicarius, parricida, latro, raptor, spurius, sacrilegus, &c. nam ex ejusmodi hominum colluvie conflatus est initio populus Romanus. Ipsum quidem Romulum jam, ex Eutropio, latronem diximus; fratricidam omnes referunt; spurium satis indicant tum alii cum Dionys. Halicarn. l. II. ubi ait, Remum quidem ac Romulum per matrem ab Ænea ortos; at de patre eorum nihil esse certi. Adde incestuosam eorum matrem Iliam; et raptores Sabinarum virginum Romanos. Justinus lib. XXXVIII. 'Tales,' inquit, 'Reges Romani habuere, quorum etiam nominibus erubescant: aut pastores Aboriginum, aut haruspices Sabinorum, aut exules Corinthiorum, aut servos vernasque Tuscorum; aut, quod honoratissimum inter hæc nomen, Superbos,' &c.

EXCURSUS

AD SAT. VIII. 7.

Hic versus legitur in 1. 8. 9. 14. 37. 43. 70. 75. 76. 77. sed abest ab 10-13. 15-27. 31 b. 45-50. 54-69. 71-74. Primus eum revocavit Lipsius, qui in Epist. Quæst. IV. 15. monet, illum non de trivio esse et ad rem aptissimum. Mea qualicumque sententia nullum fere verbum in eo non suspectum est: unde asterisco illum notavi. *Corvinum* modo memoraverat poëta; quare *Cornelium* certe, vel *Cominium*, vel *Cornutum*, vel *Carvilium* pro eo substituendum esse suspicari possis. Deinde voc. *posthac* alienum ab h. l. est, ne dicam ineptum. Præterea pro *contingere*, quod non nisi in 1. extat et glossam redolet, in reliquis libris legitur *dedu-*

cere, unde commodam sententiam non nisi fidiculis adhibitis elicies: quæ saltem non exoritur, si *virgam* de lictoribus, vel prælatis virgarum fascibus, et verbum *deducere* de iis, qui officii causa magistratus comitabantur, acceperis. Denique hoc versu ejecto nihil est, quod in h. l. amplius desiderare possis.—Olim quidem opinabar, scribendum esse *diducere*, quod sæpius cum *deducere* confunditur, et in varias partes ducere, separare, significat, vel: *multam deducere virgam* (a) *Fumosis...magistris*, h. e. genus s. stemma deducere, demissum habere ab illis. Sed nunc neutra ratio mihi arridet, et vix dubito, quin totus versus, in quo quodvis pæne verbum est asperum ac durum, non emendandus sit, sed damnandus.

EXCURSUS

AD SAT. VIII. 147.

DAMASIPPUS ex 10-12. 14-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. restitui h. l. et vs. 151. et 167. ubi vetus Schol. monet, ita legi in aliis codd. Hæc lectio firmatur omnium fere librorum auctoritate, et h. l. aptissima est. Ficto nomine designatur vir nobilis et δαμασίππος, domitor equorum, qui vulgo Græcis ἱππόδαμος dicitur. *Damasippus* etiam cognomen fuit Liciniæ gentis, et notissimus Prætor, qui Carbonem interfecit; (v. Vellei. II. 26. et Cic. ad Div. IX. 21.) nec non alius, qui statuas amabat, de quo v. Horat. Sat. II. 3. Cic. ad Att. XII. 29. 33. et ad Div. VII. 23.

Lateranus 70. 75. 76. 81. 82. et l. inf. vs. 167. Ita quoque significatur quilibet nobilis, vel summus magistratus: nisi re vera talis olim Lateranus vixit. Ex hac familia clarissimus fuit Plautius Lateranus, Messalinæ adulter et Consul designatus a. U. C. DCCCXIX, quo in Neronem conjuravit et occisus est: v. Tac. Ann. XI. 30. 36. XIII. 11. XV. 49. 60. *Lateranorum egregiæ ædes*, quarum mentio fit inf. X. 17. sitæ in Cœlio monte, quo loco deinde extructa

D. Joannis ædes sacra et basilica, quæ a Constantino M. dono data est Sylvestro, summo Pontifici, et vulgo nunc *Lateranum* dicitur.

EXCURSUS

AD SAT. VIII. 190.

Vox *triscurria* in omnibus fere libris legitur, sed expeditu difficillima est. Fortasse ita dicuntur admodum vel extreme scurrilia scil. facinora, ut *triparcus, trifur, trifurcifer, triportentum, trismegistus, triveneficus, triperditus.* Vetus Schol. inepte, ut solet, exponit: jocos, (leg. jocose) tres scurras, (s. currus) nobilium fabulas agentes; dictum, quia *tres* simul exeant, quasi aliquid *quærentes,* vel ex emendat. Schurzfl. quamvis alii quærant ista.—Scaliger de Emend. Temp. l. v. et ad Catull. corrigit *transcurria,* ut poëta innuat, patricios *transiisse ad scurras,* orchestram, vel potius ludos, h. e. ex senatoribus factos esse scurras.—Libri non variant, nisi quod *triscuria* exhibent 11. 18. 21. a m. sec. 23. 46-48. 58. 64. de qua lect. Scaliger l. l. ita disputat: 'Novi, qui malit scribere *triscuria;* nam *triscurium* ingens cura, ut est reipublicæ, quæ sane cura digna fuerat patriciis. Priscianus: Composita a verbo *Curo, Securus, Obscurus, Tricurium.* Festus ex Livio: *Solicuria in omni re curiosa.*'—*tricharia patriciorum* conj. Petitus ad leges Att. p. 245. sqq. (p. 329. ed. Wegel.) quoniam spectaverint cruciarium Laureolum in *tricha* destitutum.—*strictoria* omnino legendum putabat Is. Voss. ad Catull. p. 55. 56. ubi hæc notavit: Sic vocabantur tunicæ strictæ, quibus non histriones tantum et comœdi, sed et ipsi quoque patricii, et senatores deposita toga et neglecta honoris et dignitatis suæ ratione, in conviviis, in ludis et spectaculis, passim et palam spectabantur.

SATIRA IX.

SCIRE velim, quare toties mihi, Nævole, tristis
Occurras fronte obducta, ceu Marsya victus.
Quid tibi cum vultu, qualem deprensus habebat
Ravola, dum Rhodopes uda terit inguina barba?
Nos colaphum incutimus lambenti crustula servo.
Non erat hac facie miserabilior Crepereius
Pollio, qui triplicem usuram præstare paratus
Circuit, et fatuos non invenit. Unde repente

O *Nævole, discere cupio, quamobrem sæpe mæstus obvius mihi sis, fronte contracta, velut Marsyas superatus. Quid tibi* est rei *cum facie, qualis erat Ravolæ intercepto* prope *Rhodopen* ** *Nos alapam impingimus famulo placentas delingenti. Mærentior eo vultu non erat Crepereius Pollio, qui vagatur promtus solvere fænus triplex, atque stolidos non reperit. Unde subito tot rugæ?* Nuper *quidem parvo*

2 *Occurris* 11. *seu* 60. *victo* 64.—3-17 ejecti e 13. *vultu* est 19. *deprehensus* 15. 19. 45. 47.—4 abest ab 22. *Nævola* 20. *Rabula* 1.—6 *Nec* 45. *Crepereus* 22. *Creperetus* 60. *Creperellus* 23.—7 *Pallio* 21.—9 *unde repente Tot rugas*

NOTÆ

1 *Scire velim*] Faceta quidem hæc Satira, sed inprimis obscœna. Dialogus est Nævolum inter et Poëtam nostrum de multiplici et infanda veterum illorum turpitudine. Nos per tot lubrica suspenso pede transcurremus, satius existimantes intacta multa relinquere, quam aures mentesque castas inquinari.

Nævole] Hic minister impurus erat senis impudici nomine Virronis.

2 *Marsya victus*] Phrygius ille Tibicen vel Satyrus Apollinem provocare ausus ab eo victus non sine ludibrio, et excoriatus est. Ovid. Metam. VI. Fab. 5. Vide Apuleium Florid. c. 3.

4 *Ravola*] Quidam libidine infamis.

Rhodopes] Hæc meretrix e Thracia insignis pyramidem laudatissimam struxit ex opibus impuro quæstu accumulatis, ne quis regum sumtus et divitias miretur, ut ait Plin. XXXVI. 12. Ejus etiam meminit Herodot. l. II.

5 *Nos colaphum incutimus*] Servus in facinore deprehensus non impune fert: cur igitur Ravola non plectitur?

6 *Crepereius Pollio*] Luxuria perditus nepos decoctis bonis quærit et circumspicit, quis velit pecunias credere spondenti triplicem usuram; at mœstus abit, quod neminem invenit satis fatuum, qui credat sibi certe nihil redditoro.

8 *Unde repente tot rugæ*] Unde repentina tibi, Nævole, hæc tristitia?

Tot rugæ? certe modico contentus agebas
Vernam equitem, conviva joco mordente facetus,
Et salibus vehemens intra pomœria natis.
Omnia nunc contra: vultus gravis, horrida siccæ
Sylva comæ, nullus tota nitor in cute, qualem
Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci:
Sed fruticante pilo neglecta, et squalida crura.
Quid macies ægri veteris, quem tempore longo
Torret quarta dies, olimque domestica febris?

contentus exhibebas servum Equitem, festivus epulo salsa dicacitate, atque acer jocis intra mœnia provenientibus. Cuncta jam mutata: severa facies, aridorum crinium inculta sylva, in omni pelle nullus splendor, qualem conferebat vitta fervente visco inuncta: at crura pullulantibus pilis contemta et sordida. Cur macilentus es tanquam *morbidus antiquus, quem adurit quarta lux pridem, atque febris dudum fami-*

elegantius et haud dubie recte, judice Heins. ad Ovid. Her. Ep. XII. 84. ubi hunc loquendi modum pluribus exemplis firmavit. *habebas* 22.—11 *inter* 24. —14 *Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci* 70. 76. 82. ex probabili emendat. Salmasii. *Præstabat calidi tibi Bruscia fascia visci* 75. *Brustia præstabat calidi circum fascia visci* 8. *Bruccia p. c. tibi fascia visci* 9. a m. sec. *Bruccida* cet. 9. a m. pr. Pithœus *Bruscia* sive *fascia* sive *ascia* ex brusco, (de quo v. Plin. XVI. 16.) scribendum arbitrabatur, sed nihil pro comperto affirmare audebat. *Præstabat calidi circumlita fascia visci* 10. 11. 12. 14-27. 45. 55. 57. 59. 60. 65. 77. *Præstabit calidi circumlita fascia visci* 46-50. 54. 58. 61-64. 65. (Paris. 1512.) 66-69. 71-73.—16 *ægri ventris* suspicari possis.—17 *torquet* 15. 23.—18 *depre-*

NOTÆ

9 *Agebas vernam equitem*] Tu verna licet, videbaris esse Eques Romanus, adeo jocularis lepidus et in convivio facetus eras. Jocosa erat apud Romanos appellatio, *Verna Eques*. Quid proprie verna, diximus ad Sat. I. vs. 26.

11 *Intra pomœria natis*] Urbanis, non rusticis et agrestibus. *Pomœrium* vocatur locus ille vacuus prope muros urbis, quem nec habitari fas erat nec arari.

12 *Horrida siccæ sylva comæ*] Capilli velut arbores rigidi, non sunt ut ante unguento delibuti ac nitentes.

14 *Bruttia præstabat calidi tibi fascia visci*] Psilothrum, id est, medicamentum ad depilandum corpus fascia circumligatum. Illud erat e resina, cera, et visco. Plin. XXIV. 4. 'Viscum,' inquit, 'cum resina et cera panos mitigat omnis generis.' Plin. item XIV. 20. cum pudore fatetur resinæ usum esse præcipuum in evellendis e virorum coporibus pilis; et paulo post, picem ac proinde resinam probari maxime Bruttiam, ait. Bruttii vero Italiæ populi tenebant olim Calabriam Citeriorem et Ulteriorem. Porro versus iste in quibusdam ita legitur: 'Præstabat calidi circumlita fascia visci.'

15 *Fruticante pilo neglecta, &c.*] Vide Sat. VIII. vs. 115. Annot.

17 *Quarta dies*] Quartana febris diuturna.

Deprendas animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendas et gaudia: sumit utrumque
Inde habitum facies. Igitur flexisse videris
Propositum, et vitæ contrarius ire priori.
Nuper enim, ut repeto, fanum Isidis, et Ganymeden,
Pacis, et advectæ secreta palatia Matris,
Et Cererem (nam quo non prostat fœmina templo?)
Notior Aufidio mœchus celebrare solebas,
Quodque taces, ipsos etiam inclinare maritos.
Utile et hoc multis vitæ genus: at mihi nullum

liaris? in corpore morboso reperias occultos mentis cruciatus, reperias quoque lætitiam. Hinc vultus trahit hanc et illam affectionem. Appares ergo mutasse institutum, atque pergere oppositus præcedenti vivendi modo. *Nam haud ita pridem, sicut revolvo, tu adulter Aufidio famosior consueveras frequentare templum Isidis, atque Ganymedem Pacis, et ædes arcanas parentis adductæ, et Cererem. Enimvero quo* in *fano mulier non se prostituit? ** Illud etiam vivendi institutum pluribus*

hendas 14. 15. 17. 19. 24. 45. 50. Ita et vs. 19.—19 *utrimque* 22.—22 *Nuper enim comtus fanum* 13. *Ganymedis* sc. fanum 13. et ita corrig. Valla et Flavius Conject. c. 72. At Ganymedi templum fuisse Romæ, haud legere memini. *Ganymeden* pro *Ganymedem* recepi ex 17. Plerique interpretes et Heins. ad Ovid. Met. IV. 46. jungunt *Ganymedem Pacis*, putantque ita dici Pacis templum, quod in eo Ganymedes sive ejus simulacrum fuerit, quod colligunt ex prava lectione Martial. VII. 73. 4. *Sive cupis pace, seu Ganymede coli.* In melioribus ibi libris legitur: *Sive cupis Paphien, seu Ganymede cales.* —23 ejectus e 13. *avectæ* 21. *adductæ* 19. a m. pr. *sacrata* malebat Lubinus. —24 *Cereris* 13. *prostrat* 19. 23. *præstat* 22.—25 *Notus adulterio* 13. *Ausidio* 73. *celebrare* (h. e. frequentare, frequenter invisere) revocavi ex 11. 17-27. 29. 45-50. 55-63. 65-69. 71-74. 77. 81. prob. Heins. ad Ovid. Met. IV. 46. ubi monet, ita in scriptis compluribus legi, quos inspexerit. *scelerare* 8. 54. 64. 70. 75. 76. 82. Sed illud tam satirico poëtæ, quam amico congruentius est.—26-31 extrusi e 13. *Quod taceo atque etiam* 25. *Quod taceo atque ipsos* 10. 11. 12. 14-24. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. 81. prob. Lubino, qui putabat, hanc

NOTÆ

18 *Deprendas animi, &c.*] Ista tua corporis ægritudo nascitur ex animi quadam ægritudine.

22 *Ut repeto*] Quantum memini, repetens animo.

Fanum Isidis] Vide Sat. VI. vs. 488.

Ganymeden, Pacis] Statuam Ganymedis in Pacis templo prope forum a Vespasiano extructo. Illuc impuri conveniebant. Vide Sat. V. vs. 59.

23 *Advectæ secreta palatia matris*] Ædificatum in palatio Fanum Cybeles e Phrygia Romam advectæ. Vide Sat. II. vs. 101. Sat. III. vs. 138. et Sat. VI. vs. 512.

24 *Cererem*] Templum etiam Cereris, ad cujus ministerium nonnisi castæ admittebantur. Vide Sat. VI. vs. 50. Illud erat Romæ ad circum maximum: Plinio teste XXXV. 12.

25 *Aufidio*] Insigni mœcho.

27 *Utile et hoc multis, &c.*] Huc usque Poëta. Jam Nævolus respondet.

Inde operæ pretium. Pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri, crassique coloris,
Et male percussas textoris pectine Galli
Accipimus, tenue argentum, venæque secundæ.
Fata regunt homines: fatum est et partibus illis,
Quas sinus abscondit. Nam, si tibi sidera cessant,
Nil faciet longi mensura incognita nervi,
Quamvis te nudum spumanti Virro labello
Viderit, et blandæ assidue densæque tabellæ
Sollicitent: Αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα κίναιδος.
Quod tamen ulterius monstrum, quam mollis avarus?
Hæc tribui, deinde illa dedi, mox plura tulisti.
Computat, ac cevet. Ponatur calculus, adsint
Cum tabula pueri. Numera sestertia quinque
Omnibus in rebus: numerentur deinde labores.

est *fructuosum: mihi vero nulla hinc merces laboris. Interdum recipimus crassas penulas, togæ integumentum, asperi ac densi coloris, atque imperite contextas pectine artificis Galli;* item *exile argentum ac venæ secundariæ. Sors homines gubernat.* ** *Attamen quodnam deterius portentum quam avarus effæminatus? Ista largitus sum,* inquit; *post illa dedi, deinde majora accepisti. Numerat et observat; adhibeatur calculus, accedant famuli cum tabella: computa quinque sestertia cunctis in*

παράληψιν esse vel occupationem, poëtamque vel maxime dicere, quod profiteatur se tacere velle. *indignare* 21.—28 *quandoque* 16.—29 *cassique* 60. 65.—30 abest ab 22.—32 *Facta* 18. *in* pro *et* 11. 13. 15. 16. 23. 24. 49. 50. 55. 61. 62. 63. 68. 69. 71-74. 77.—33 *cessent* 10. 12-15. 17. 20. 22 45.—35-37 ejecti e 13. *Viro* 27. 46. 47. 64. *Virrho* 17.—36 abest a 24. *blande assiduæ* 14. 15. *blande assidueque* malebat Ascens. qui etiam male *tabellas* putabat esse mensas sive convivia. *pictæque tabellæ* 20.—37 v. Excurs. ad h. l.—38 *Quod tantum* 45. Lubinus perperam legendum putabat: *Quid tamen ulterius?* scil. a Virrone pathico accipio, quam quod me desiderat, meaque opera uti gaudet? *monstrum quam mollis avarus!* quam ingens monstrum homo mollis et avarus!—39-62 ejecti e 13.—40 v. Excurs. ad h. l.—43 *promtum* 4. *in tua* pro *intra*

NOTÆ

28 *Pingues lacernas*] Pallia contra pluviam, togæ superindui, et apud Gallos confici solita e lana pingui et crassiore. Vide Sat. VII. vs. 221. Martial. Epig. IV. 19. 'Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam Mittimus,' &c.

30 *Pectine*] Quo instrumento stamini subtegmen inseritur, ac tela densatur.

31 *Venæque secundæ*] Proinde minus purum minusque pretiosum.

40 *Cevet*] Id est, agitatur instar canis hero blandientis. Alii legunt *cavet*, ne plus accipiat servulus.

41 *Sestertia*] Vide Sat. I. vs. 92. Annotat.

An facile et pronum est agere intra viscera penem
Legitimum, atque illic hesternæ occurrere cœnæ?
Servus erit minus ille miser, qui foderit agrum,
Quam dominum. Sed tu sane tenerum et puerum te,
Et pulchrum, et dignum cyatho, cœloque putabas.
Vos humili asseclæ, vos indulgebitis unquam
Cultori, jam nec morbo donare parati?
En, cui tu viridem umbellam, cui succina mittas
Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver
Incipit, et strata positus, longaque cathedra

negotiis; post recenseatur opera. ** *Ejusmodi famulus non tam erit infelix, qui campum araverit. At tu profecto delicatus, et juvenculum te, et formosum existimabas, et dignum scypho ac cælo. Vos obsequenti clienti, vos excolenti* an liberaliter *donabitis aliquando, ne quidem proclives nunc dare libidini? Ecce cui tu prasinum umbraculum, cui magna succina mitteres, quando recurrit* dies *nativitatis, vel*

16. Versus 43. et 44. non Juvenalis esse, sed impuri cujusdam nebulonis, suspicabantur Valla et alii. Sed quamvis obscenitas nimis ad vivum quasi resecetur, aptissima tamen talis pictura h. l. et ingenio Nævoli est; nimisque severus Scaliger, qui Poëtic. III. 9. ob talem impuritatem pudicis lectione Juvenalis omnino abstinendum censebat.—46 *Non* 17. 20. 45. *tener* 11. 14. 16-19. 23. 24. 27. 45. 47. 50. 58. 61-69. 71-74. *et tenerum puerum* 46. 48. *et tenerum et puerum* 49. 55. *puerum et tenerum* 77.—47 *Et dignum et pulchrum* 21. *Te pulchrum* 11. Non male!—48 *asseclæ* vel *adseclæ* 15. 16. 17. a m. pr. 18. 19. 21. 24. 25. 45-50. 55. 57-60. 64-67. Nil interest. *non indulgebitis* 16. *nil indulgebitis* 20.—49 *cultoribus* 15. *nec jam* 21. 22. 27.—50 *Et* 18. 45.—

NOTÆ

46 *Tu sane tenerum, &c.*] Nævolus ironice hæc ad Virronem hispidum, ac senio deformem.

47 *Dignum cyatho, &c.*] Dignum qui Jovi esses pocillator, velut alter Ganymedes.

50 *Umbellam*] Velum instar parvi conopei ad æstum ac solem a capite arcendum. Martial. Epig. XIV. 28. 'Accipe quæ nimios vincant umbracula soles.'

Succina] Vasa vel armillas e succino. Vide Sat. VI. vs. 573.

51 *Natalis quoties redit*] Quo die missitari dona consueverant amicis.

Madidum ver incipit] Verna tempestas crebris est imbribus humida. Vide Macrob. Saturnal. VII. 5.

Ver incipit] Varro de Re Rust. I. 28. 'Dies primus est veris in Aquario, die 23. hujus signi.' 'Ver continet dies 91., quæ si redigantur ad dies civiles nostros, veris initium erit 7. Idus Febr.' &c. Plin. XVIII. 25. 'Inter brumam et æquinoctium die 45. Flatus Favonii, vernum tempus,' &c. Hic vero Juvenalis intelligit Kalendas Martias, anni Romani principium: nam et tunc mos erat munera vicissim mitti, præsertim fœminis ab amatoribus, et his quoque ab illis. De anni Romani principio vide Cœl. Rhodig. I. 9. Alex. ab Alex. III. 24.

52 *Strata positus, longaque cathedra*] Cervicalibus et tapetibus instrata, ad excipiendum inde donatores et dona, ex instituta consuetudine.

Munera fœmineis tractas secreta Kalendis.
Dic, passer, cui tot montes, tot prædia servas
Appula, tot milvos intra tua pascua lassos?
Te Trifolinus ager fœcundis vitibus implet,

initio veris humidi: atque stipata et ampla sede collocatus attrectas dona Kalendis muliebribus seposita. Loquere, passercule, eccuinam reservas tot montes, tot latifundia in Apulia, tot milvos intra pascua tua defessos? Campus Trifolinus te replet

53 *tractat* emend. Britann. et Grang. quod et mihi in mentem venit. Sic verbum hoc a voc. *quoties* pendet: *et* quoties *positus in cathedra tractat munera.* Præstiterit tamen: *ut strata positus longaque cathedra Munera...tractet*, h. e. manibus pertractet, dulcedine eorum taliumque deliciarum captus. Mireris, non plures intpp. hæsisse in vulgata lectione, quæ, si quid video, plane inepta est. —54 *cui prædia servas* 10. 11. 12. 14. 21. 22. Non male. *cui prælia* 45. *tot prælia* 46. *et prædia* 15. *tot præsidia* 16.—55 *Appula* pro *Apula* recepi ex 18. 19. 23. 24. 46. 47. 49. 50. 60. 62. 64. 65. 68. 69. 71. 72. 73. ut metro consulatur. v. Excurs. ad Sat. IV. 24-27. extr. *inter* 25. 48. 56. 57. 59. 60. 65. *lapsos* 24.—56 *Tripholinus* 27. 48. 59. 60. 65.—60-62 v. Excurs. ad h. l.—63 *ais*

NOTÆ

53 *Munera fœmineis tractas secreta Kalendis*] Destinata munera pro Kal. Martiis, ut dictum est. Sueton. Vespas. c. 19. 'Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita et Kalendis Martii fœminis.' Horat. l. III. Od. 8. 'Martiis cœlebs quid agam Kalendis.'—'Hic dies anno redeunte festus.' Ovid. Fast. III. 'A te principium Romano dicimus anno Primus de patrio nomine mensis erit,' &c. Tibull. init. l. III. 'Martis Romani festæ venere Kalendæ. Exoriens nostris hic fuit annus avis. Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa, Perque vias urbis munera perque domos.' Vide et Martial. l. v. Epig. ultimum. Kalendis Martiis celebrabantur Matronalia in memoriam belli tunc per Sabinas compositi. Ovid. l. III. Fast. Omnes præterea Kalendæ Junoni erant sacræ. Et ad hæc fortasse respexit Juvenalis, cum fœmineas dixit Kalendas.

Kalendis] A καλῶ, *voco*, quod ea die qua novæ Lunæ aspectus primum erat observatus, peracto sacrificio Pontifex calata, id est, vocata in Capitolium plebe, quot dies a Kalendis ad Nonas superessent pronuntiabat, &c. Itaque Kalendas vocari placuit primum ex illis diebus qui calarentur. Vide Macrob. Saturnal. I. 12. et 15.

54 *Dic, passer*] Nævolus de Virrone avaro hæc: O senex lascive et salax instar passeris, dic, &c. Passeres in Venerem pronas esse aviculas, quarum esus etiam ad libidinem excitet, ac proinde Veneris currum ab his trahi, scribit Athen. IX. 10. passeribus notam voluptatem esse ait Cic. 2. de Finib. c. 75. Idem Plinius, atque ob salacitatem minus vivaces esse testatur l. X. c. 36.

Montes] Vineis consitos.

55 *Appula*] Apulia, fertilis Italiæ regio, pascuis etiam læta, nunc continetur Capitanata et parte Basilicatæ.

Tot milvos intra, &c.] Agros tam longe lateque patentes, quos milvi oberrando ac transvolando fatigentur. Vide Pers. Satir. IV. vs. 26.

56 *Trifolinus ager*] Hodie, *Monte di S. Martino*, haud procul Neapoli, trifolii herbæ copiam, et inde nomen habet: optimi etiam vini ferax. Ex Athen. I. 21. Trifolinum vinum Sur-

Suspectumque jugum Cumis, et Gaurus inanis.
Nam quis plura linit victuro dolia musto?
Quantum erat exhausti lumbos donare clientis
Jugeribus paucis? meliusne hic rusticus infans,
Cum matre, et casulis, et collusore catello,
Cymbala pulsantis legatum fiet amici?
Improbus es, cum poscis, ais. Sed pensio clamat,

vineis fertilibus, et vertex Cumis formidolosus, et Gaurus vacuus. Ecquis enim plures vini duraturi cados inungit? Quam magnum fuisset aliquot jugera dare assecla spoliato? An ille agrestis puer cum parente ac tuguriolis, cumque cane colludente, potius efficietur legatum familiaris tympana percutientis? Molestus es quando petis, inquit Virro; *at solutio* facienda *vociferatur, Pete; at vocat famulus solus,*

semper legendum putavi, et nunc recepi ex 14. 15. 17. 18. 21. In reliquis *ait* scil. Virro s. cinædus. Sed hæc ellipsis dura est, et inde a vs. 54. Nævolus inducitur colloquens cum Virrone vel cinædo. *pusio* pro *pensio* legisse

NOTÆ

rentino crassius sero vigorem adipiscitur. Plin. XIV. 6. Campaniam vinis scribit etiam trifolinis semper gloriatam, non secus ac Trebellicis ad quartum a Neapoli lapidem. Martial. Epigram. XIII. 114. 'Non sum de primo, fateor, Trifolina lyæo.'

57 *Suspectumque jugum Cumis*] Mons Misenus ita Cumis imminens, ut eas obruturus videatur, et hinc suspectus. Vel potius, qui Cumis suspicitur, a quibus distare aiunt tribus circiter passuum millibus.

Cumis] Vide Satir. III. vs. 2.

Gaurus] Mons est Campaniæ Puteolis vicinus. Plin. XIV. 6. cit. ait, 'Summis collibus Gauranum vinum gigni.' Et paulo post, 'certant Massica æque ex monte Gaurano Puteolos Baiasque prospectantia.'

Gaurus inanis] Nimirum post vindemias. Vel quia spoliatus est arboribus, et solis vinetis vacat. Vel quod est concavus, et vaporiferos specus habet. Hos omnes sensus affert vetus Schol. primus omnium maxime arridet.

58 *Quis plura linit, &c.*] Quam tu, o Virro, tot vinetis optimis dives et abundans, neque propterea liberalior.

Linit] Pice, limo, gypso obturat; ac recondit plures in annos servandum. Vide Pers. Satir. IV. vs. 29. et Satir. V. vs. 148. atque ibid. Annot.

Musto] Recenti vino.

59 *Quantum erat*] Quantula res fuisset largiri prædiolum clienti pro tot laboribus.

60 *Jugeribus*] Quid proprie *jugerum*, alibi diximus, nimirum Satir. III. vs. 142.

Meliusne hic rusticus infans, &c.] An melius erit testamento legari a te prædium, ancillam, servum, Sacerdoti Cybeles, ut tu, impuro?

Infans, cum matre] Verna, et ancilla quæ eum domi genuit.

62 *Cymbala pulsantis*] Vide Satir. VI. 515. et Satir. VIII. 176.

Legatum fiet] Testamento dabitur ac relinquetur Gallo legatario. Vide Alex. ab Alex. I. 1. Codices nonnulli habent, *legatus*, sed male, ut asserit Lipsius Epistolic. qu. l. IV. Epist. 25.

Amici] Libidinum societate et consuetudine tecum juncti.

63 *Sed pensio clamat*] Respondet

Posce: sed appellat puer unicus, ut Polyphemi
Lata acies, per quam solers evasit Ulixes.
Alter emendus erit; namque hic non sufficit: ambo
Pascendi. Quid agam bruma spirante? quid, oro,
Quid dicam scapulis puerorum Aquilone Decembri,
Et pedibus? durate, atque expectate cicadas?

sicut oculus ingens Polyphemi, per quem elapsus est Ulysses callidus: secundum mercari oportebit, nec enim ille est satis; duo nutriendi. Ecquid faciam, hyeme flante? Quid quæso? Quid loquar nudis *mense Decembri famulorum humeris ac pedibus?* Dicamne, *Sustinete, et cicadas expectate? Sed quamvis diffiteare, quam-*

videtur Heins. ad Ovid. Met. III. 454. Non male! Cf. sup. VI. 34. 35.—64-78 in 13. ita contracti: *Poscas. Nam quid agam bruma spirante Decembris Offensus, quod alium bipedem sibi servat asellum.* Lubinus malebat *appellit*, h. e. cogit, et me adigit huc.—65 *postquam* emendat Grang. ut sensus sit: Tam alte me appellat, quam alte vociferabatur *Polyphemi lata acies*, h. e. Polyphemus, postquam ei inebriato Ulysses evasit: de cujus Cyclopis clamore v. Virg. Æn. III. 672. sqq. *Ulixes* recepi ex 17. 18. 19. 21-24. vid. Heins. et Heyne ad Virg. Ecl. VIII. 70. *Ulyxes* 20. 27. 46. 47. 49. 58. Vulgo *Ulysses*.—66 *emendus* 14. 15. 16. *nam* 15.—67 *agant* 60. 65. *orto* 22.—68 *Quid scapulis dicam* 23. *scapulis servorum mense Decembri* 10. 11. 12. 14-17. a m. sec. 18-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. forte e glossa. Dura tamen est ellipsis *aquilone flante*.—69 *aspectate* 47. 48. 64.—70 *dissimiles* pro *dissimules* recepi ex 16.

NOTÆ

Nævolus; at cogor poscere, cum urget pensio exsolvenda pro conducto agello vel domicilio; tum quia emendus est alter servus, uno mihi non sufficiente; atque ambo sunt alendi, vestiendique.

64 *Ut Polyphemi lata acies, &c.*] Sicut Polyphemus interiit, quod unicum haberet oculum, quo effosso Ulysses evasit, quod non ita contigisset, si geminum ille habuisset; sic ego unicum habens servum versor in discrimine rerum mearum; atque ut in vado sim, alter necessario est emendus.

Polyphemi] In Sicilia degebat μονόφθαλμος ille Cyclops diræ feritatis, qui duos Ulyssis socios devoravit, ipse vero acuto stipite excæcati manus effugit cum reliquis sociis. Vide plura apud Homer. Odyss. IX. Ovid. Metamorphos. XIII. Fab. 8. Virgil. Æn. III.

65 *Lata acies*] Virgil. mox cit. 'Telo lumen terebramus acuto Ingens, quod torva solum sub fronte latebat, Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.'

Acies] Vide egregiam oculi descriptionem, apud Tullium, 2. de Natura Deorum, c. 142. ubi aciem pupillam vocari docet.

Ulixes] Is est consilio et prudentia inter Græcos Heroas clarus, quem celebrat Homerus tota Odyssea.

67 *Bruma spirante*] Hyeme sæviente, et flantibus Aquilonibus. Quid *bruma*, vide Satir. VI. vs. 152. et Pers. Satir. VI. vs. 1.

69 *Expectate cicadas*] Donec cicadæ appareant et canant æstivo nimirum tempore. Vide Plin. II. 26. et 27. Cœl. Rhodig. XVII. 6.

[illegible] Justa doloris,
[illegible] tamen ille quid affert?
[illegible] sibi quærit asellum.
[illegible] momento,
[illegible]
[illegible] pumice levis.
[illegible] et odit,
[illegible] Sumere ferrum,
[illegible] valvis
[illegible] despicias, quod

[illegible]

[illegible]

His opibus nunquam cara est annona veneni.
Ergo occulta teges, ut curia Martis Athenis.
O Corydon, Corydon, secretum divitis ullum
Esse putas? servi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, et postes, et marmora. Claude fenestras,
Vela tegant rimas, junge ostia, tollite lumen
E medio, taceant omnes, prope nemo recumbat:
Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi,

non veretur. Neque vero *negligas vel asperneris, quoniam divitibus ejusmodi toxici emtio carior nunquam habetur. Itaque secreta celabis, sicut Athenis Martis concilium. O Corydon, Corydon, an aliquod esse credis opulenti arcanum? licet famuli sileant, jumenta prædicabunt, et catellus, et valvæ, et marmora. Obstrue fenestras; rimulas abscondant siparia; valvas comprime; aufer candelam e medio; cuncti vociferentur; nullus juxta accubet: nihilominus ante lucem vicinus tabernarius ac-*

---

veneni 11. 15. non improb. Schurzfl. ut sit quasi apostrophe ad cellam venenariam. *nec despicias* 23. 60. 65. 77.—100 *nunquam careas* 11. 14-17. 20-24. 45. *careas nunquam* 18.—101 *tegas* 15.—102 *O Coridon tacitum secretum* 13.—103 *ut* abest a 13. *loquuntur* 24. *locuntur* 13. 22.—105 *hostia* 18. 19. 20. 23. 24. *tolle* 15. *tollito* 10. 13. 16. 17. a m. sec. 18. 19. 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. 77. forte rectius: nam verba *claude* et *junge* præcedunt. Sed quoniam duo in cubiculo sunt, draucus ac cinædus, etiam nostra lectio bene se habet.—106 v. Excurs. ad h. l.—107 *galli cantum* 11. 14. *ipse* 20. *secundum* 17. 72. *fecundi* 21.—108

NOTÆ

Veneni] Quo enecent eum, a quo timent evulgari suas libidines.

101 *Ut curia Martis Athenis*] Sis ergo tam taciturnus quam Areopagita. Proverbium apud Erasmum; inde natum quod Judices Areopagi non voce, sed characteribus ferebant sententiam. Præterea non interdiu sed noctu judicabant, ut non dicentes sed dicta duntaxat attenderent. Vide Annot. ad Pers. Satir. IV. 13. ubi ait, 'Et potis es nigrum vitio præfigere theta.'

Curia Martis] Areopagus, ἄρης, *Mars*, et πάγος, *collis*, seu *vicus*, apud Athenas, ubi primum capitis judicium factum est, ex Plin. VII. 56. Areopagitæ tacentes judicant, teste Macrob. Saturnal. VII. 1. et noctu quidem: ex Lucian. Dial. ibidem accusatum homicidii apud Deos a Saturno Martem absolutum aiunt. S. Augustin. de civit. Dei. Illud autem Concilium, quod erat Senatorum quingentorum a Solone constitutum esse, ex vulgatiori fama, refert Plutarchus in Solone. Vide et Cœl. Rhodig. XII. 19. et Alex. ab Alex.

Athenis] Vide Satir. VII. 205.

102 *O Corydon, Corydon*] Nævole demens, rustice, rerum imperite. Ex Virgil. Ecloga 2.

Secretum divitis ullum] An aliquid potest clam perpetrare is qui plures habet servos natura garrulos et loquaces?

103 *Jumenta loquentur, &c.*] Propheta Habacuc, c. 2. 'Lapis de pariete clamabit; et lignum, quod est inter juncturas ædificiorum, respondebit.'

106 *Taceant omnes*] Quidam legunt, *clament*, et sic rem explicant: Vocibus obstrepant qui adsunt, ne audiant alii qui sunt foris.

107 *Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi*] Quod noctu ille perpetrat ac in tenebris.

Si numerum, si tres implevero. Justa doloris,
Nævole, causa tui. Contra tamen ille quid affert?
Negligit, atque alium bipedem sibi quærit asellum.
  Hæc soli commissa tibi celare memento,
Et tacitus nostras intra te fige querelas.
Nam res mortifera est inimicus pumice levis.
Qui modo secretum commiserat, ardet, et odit,
Tanquam prodiderim quicquid scio. Sumere ferrum,
Fuste aperire caput, candelam apponere valvis
Non dubitat. Nec contemnas, aut despicias, quod

accedunt emolumenta, si numerum, si ternos complevero. O *Nævole, legitima* est *tui luctus ratio: attamen quid iste opponit? Contemnit, et alterum sibi investigat asinum duorum pedum. Ista uni tibi credita tegere sis memor, atque meas querimonias reconde silens in* animo *tuo. Res enim lethalis est adversarius pumice politus. Qui nuper arcanum crediderat, excandescit, atque aversatur, quasi revelarim quæcunque novi: gladium arripere, baculo caput findere, januæ facem adhibere*

—91 *tantum* 45.—92 *ac alium* 22. *atque alicubi* 12.—93 *Pejoris commissa* 13.—94 *tacitus tacitas* 13.—95 *levis,* non *lævis,* 17. 19. 23. 24. 60. 65. Recte.—97 *perdiderim* 16. *prodideris q. scis* 13.—99 *Non caret his opibus, quæ sunt annona veneni* 13. *Nec* 21. *non contemnas* 14. *ne contemnas....nunquam careas annona*

NOTÆ

90 *Si numerum, si tres implevero*] Qui tres habebat liberos, a tutela excusabatur, tesseram frumenti triplicem accipiebat, in sumendis fascibus primas obtinebat. Vetus Schol. Appian. l. II. Plutarch. cit. Cornel. Tacit. Annal. 2. 'De Prætore subrogando certamen incessit; Germanicus atque Drusus Agrippam fovebant: contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex jubebat.' Agell. II. 15. morem hunc a Lacedæmoniis Romanos accepisse scribit; et Lycurgum quidem, cum civitati soboles necessaria foret, præmiis et invitamentis usum, tumque antelatos quibusdam in rebus, qui uxores, quique liberos haberent. Sicut et septimo capite legis Juliæ, sumendi fasces priori Consuli fit potestas ei, non qui plures annos, sed qui plures liberos, quam collega habet, &c. Vide et Alex. ab Alex. IV. 8. Porro jus trium liberorum aliquando concessum orbis, testatur Martial. Epigramm. II. 91. 'Quod fortuna vetat fieri, permitte videri, Natorum genitor credar ut esse trium.' Et Epigrammate sequenti, 'Natorum mihi jus trium roganti Musarum pretium dedit mearum Solus qui poterat; valebis uxor.'

Justa doloris, &c.] Verba sunt Poëtæ.

92 *Negligit, &c.*] Respondet Nævolus se jam a Virrone despici.

Bipedem asellum] Servum ad omnia paratum, bardum, robustum, aselli instar.

95 *Pumice levis*] Vide Satir. VIII. 16.

96 *Qui modo secretum commiserat, &c.*] Ipse Virro, qui modo carum me habebat, jam odit.

98 *Candelam apponere valvis*] Domum meam incendere.

His opibus nunquam cara est annona veneni.
Ergo occulta teges, ut curia Martis Athenis.
O Corydon, Corydon, secretum divitis ullum
Esse putas? servi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, et postes, et marmora. Claude fenestras,
Vela tegant rimas, junge ostia, tollite lumen
E medio, taceant omnes, prope nemo recumbat:
Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi,

non veretur. Neque vero *negligas vel asperneris, quoniam divitibus ejusmodi toxici emtio carior nunquam habetur. Itaque secreta celabis, sicut Athenis Martis concilium. O Corydon, Corydon, an aliquod esse credis opulenti arcanum? licet famuli sileant, jumenta prædicabunt, et catellus, et valvæ, et marmora. Obstrue fenestras; rimulas abscondant siparia; valvas comprime; aufer candelam e medio; cuncti vociferentur; nullus juxta accubet: nihilominus ante lucem vicinus tabernarius ac-*

veneni 11. 15. non improb. Schurzfl. ut sit quasi apostrophe ad cellam venenariam. *nec despicias* 23. 60. 65. 77.—100 *nunquam careas* 11. 14-17. 20-24. 45. *careas nunquam* 18.—101 *tegas* 15.—102 *O Coridon tacitum secretum* 13.—103 *ut* abest a 13. *loquuntur* 24. *locuntur* 13. 22.—105 *hostia* 18. 19. 20. 23. 24. *tolle* 15. *tollito* 10. 13. 16. 17. a m. sec. 18. 19. 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. 77. forte rectius: nam verba *claude* et *junge* præcedunt. Sed quoniam duo in cubiculo sunt, draucus ac cinædus, etiam nostra lectio bene se habet.—106 v. Excurs. ad h. l.—107 *galli cantum* 11. 14. *ipse* 20. *secundum* 17. 72. *fecundi* 21.—108

NOTÆ

Veneni] Quo enecent eum, a quo timent evulgari suas libidines.

101 *Ut curia Martis Athenis*] Sis ergo tam taciturnus quam Areopagita. Proverbium apud Erasmum; inde natum quod Judices Areopagi non voce, sed characteribus ferebant sententiam. Præterea non interdiu sed noctu judicabant, ut non dicentes sed dicta duntaxat attenderent. Vide Annot. ad Pers. Satir. IV. 13. ubi ait, 'Et potis es nigrum vitio præfigere theta.'

Curia Martis] Areopagus, ἄρης, *Mars*, et πάγος, *collis*, seu *vicus*, apud Athenas, ubi primum capitis judicium factum est, ex Plin. VII. 56. Areopagitæ tacentes judicant, teste Macrob. Saturnal. VII. 1. et noctu quidem: ex Lucian. Dial. ibidem accusatum homicidii apud Deos a Saturno Martem absolutum aiunt. S. Augustin. de civit. Dei. Illud autem Concilium, quod erat Senatorum quingentorum a Solone constitutum esse, ex vulgatiori fama, refert Plutarchus in Solone. Vide et Cœl. Rhodig. XII. 19. et Alex. ab Alex.

Athenis] Vide Satir. VII. 205.

102 *O Corydon, Corydon*] Nævole demens, rustice, rerum imperite. Ex Virgil. Ecloga 2.

Secretum divitis ullum] An aliquid potest clam perpetrare is qui plures habet servos natura garrulos et loquaces?

103 *Jumenta loquentur, &c.*] Propheta Habacuc, c. 2. 'Lapis de pariete clamabit; et lignum, quod est inter juncturas ædificiorum, respondebit.'

106 *Taceant omnes*] Quidam legunt, *clament*, et sic rem explicant: Vocibus obstrepant qui adsunt, ne audiant alii qui sunt foris.

107 *Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi*] Quod noctu ille perpetrat ac in tenebris.

Proximus ante diem caupo sciet: audiet et quæ
Finxerunt pariter librarius, archimagiri,
Carptores. Quod enim dubitant componere crimen
In dominos, quoties rumoribus ulciscuntur
Baltea? Nec deerit, qui te per compita quærat
Nolentem, et miseram vinosus inebriet aurem.
Illos ergo roges, quicquid paulo ante petebas
A nobis. Taceant illi: sed prodere malunt

cipiet quod agit iste circiter alterum gallicinium; necnon resciet quæ simul commenti sunt librarius, coqui, pincernæ. Ecquod etenim scelus conflare adversum heros verentur, quandocumque sermonibus vindicant balteorum verbera? *Invenietur etiam qui te per plateas invitum consectetur, ac temulentus infelicem auriculam ebriam reddat. Ab istis igitur pete quodcumque modo nos rogabas. Hi sileant. At satius*

sciat 45.—109 *libarius*, h. e. dulciarius, conj. non nemo, teste Plathnero. *archimargiri* 21. *archinaghiri* 19. *archimaciri* 22. *archimachæræ* 20.—110 *Raptores* 4. *Fartores* 6. 21. *Captores* 14. Nec defuere, quibus hæc arriderent. Eos tamen non bonos veterum conviviorum arbitros fuisse dicit Lips. Saturn. Serm. II. 2. *quid* 17. a m. pr. 19. 46. 48. 59. 60. 64. 65. *qui* 47. Sed gravius est *quod crimen*. Nullum est crimen, quod non componant cet. *carmen* 49. 60. 65.—111 *dominum* 24.—112 *quærit* 13.—113 *inebriat* 14. 16.—114-117 ejecti e 13. *roga* 16.—115 *illi taceant* 11.—117 *Laufeia* 27. 50. 54. 58. 64. *Laufela*

NOTÆ

Galli cantum] Cic. de Divin. II. 57. 'Democritus,' inquit, 'explicat cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore et in omne corpus diviso et modificato cibo, cantus edere, quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas.' Macrob. Saturnal. I. 3. noctem dividit hoc modo: primum tempus est mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, post conticinium, cum et galli conticescunt, et quiescunt homines. Plin. x. 21. 'Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera, et ternas distinguunt horas,' &c. Vide et Cœl. Rhodig. XVI. 13.

108 *Caupo sciet*] Enarrantibus servis.

Quæ finxerunt, &c.] Famosos libellos, ridiculas cantiones, atque inconditа carmina, de sui domini obscœnis libidinibus, nocturnisque flagitiis.

109 *Librarius*] Vel qui libros describit: vel qui lanas pendit, pensaque distribuit, quo sensu dixit, *libraria*, Satir. VI. vs. 475.

Archimagiri] Ἀρχιμάγειροι, coquorum magister.

110 *Carptores*] Structores mensarum, et ciborum ex arte scissores. Vide Satir. V. vs. 120. ac seq. et ibid. Annot.

112 *Baltea*] Ictus a dominis iratis sibi inflictos loris, seu balteis, id est, cingulis e corio, quibus pendentes geruntur gladii.

113 *Inebriet aurem*] Moleste garriendo atque effutiendo arcanas domini libidines, quas audire nolis.

114 *Quicquid paulo ante petebas*] Silentium et taciturnitatem.

115 *Prodere malunt, &c.*] Quantumvis ament subreptum potare vinum,

Arcanum, quam subrepti potare Falerni,
Pro populo faciens quantum Saufeia bibebat.
Vivendum recte est, cum propter plurima, tum his
Præcipue causis, ut linguas mancipiorum
Contemnas. Nam lingua mali pars pessima servi.
Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,
Quorum animas et farre suo custodit, et ære.

ducunt secretum evulgare, quam bibere tantum *Falerni furtim* ablati, *quantum potabat Laufella pro populo* Sacra *faciens. Vita probe* instituenda *est, multas quidem ob* res, *præsertim vero propter hanc rationem, ut spernas servorum linguas. Nam improbi famuli deterrima pars lingua* est. *Attamen is qui sui juris haud fuerit, pejor est iis quorum vitam sustentat suoque pane,* suaque *pecunia. Ideo ut*

14-17. 20. 21. 22. 24. *Laufella* 10. 11. 18. 19. 23. 25. 45. 46. 48. 49. 56. 57. 59-63. 65-69. 71-74. v. sup. ad VI. 320. *jubebat* 27.—118 *est recte* 18. 25. 46-49. 54. 57-60. 64. 65. *recte* pro *recte est* 10. 13-17. 19-24. 45. 50. 56. 61-63. 66-69. 71-74. *tum propter* 10. 13. 15. 16. 19. 20. 27. 45. *pluria* 11. *tum his* revocavi ex 11. 19. 20. 24. 31 a. 50. 56. 59. 61. 62. 63. 68-74. *tum de his* 60. 65. et codd. Ascens. ac Pontani. *tum istis* 64. *tunc his* reliqui, etiam Hennin. Omnia hæc substituta, ut fulciretur versus, qui tamen non ruit: nam litera *m* et vocales in fine vocis sæpe non eliduntur, et hiatus Juvenali frequentissimus est. Conf. ad I, 151. Brœkhus. ad Tibull. I, 5, 33. et ad Prop. II, 12, 1. 28, 101. Drakenb. et nos ad Sil. I, 109. X, 23, 29. XIV, 515.—120 *pars maxima* 25. 45-48. 55-60. 65.—121 v. Excurs. ad h. l.—123 *possis* 17. 18. 24. 46-49.

NOTÆ

majori tamen laborant prurigine evulgandi quæ domi fiunt, et clam ab hero patrantur.

116 *Subrepti*] Salomon. Prov. in fine c. 9. 'Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior.'

Falerni] Satir. IV. et VI.

117 *Faciens*] Absolute, id est, sacrificans. Virgil. Ecloga III. 'Cum faciam vitula pro frugibus.'

Saufeia] Sacrificula vino se ingurgitans, ut fit, dum Bonæ Deæ Sacra facit pro incolumitate Populi Romani. Vide Satir. VI. 313. et seq. Alii legunt, *Laufella*.

121 *Deterior tamen hic, qui, &c.*] Mala certe loquacitas servi arcanum domini revelans: at profecto garrulis ac proditoribus famulis deterior est dominus, qui turpibus se mancipat vitiis, ac proinde servis quos alit obnoxius est, eorumque linguas jure timet, nusquam liber.

122 *Farre*] Quodlibet frumenti genus hic significatur. Triplex notat Plin. XVIII. 8. triticum, siligo, far: hoc et ador, et adoreum vocatum est, et durissimum, et contra hyemes firmissimum, ibidem perhibetur, ac primus antiquis fuisse in Latio cibus. Capite vero præcedenti Populum Romanum ait farre tantum e frumento trecentis annis usum. Farris etiam usus in Sacris commendatur, unde et pium far vocitatum. Hinc et farreatio dicta, sacrificium in quo farreum libum offerebatur, ad sanciendas solenni ritu nuptias Sacerdotum. Meminit Plin. lib. cit. c. 3. ubi sic habet: 'In Sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat: novæque nuptæ farreum præferebant,' &c. Vide Cœl.

* Idcirco ut possim linguam contemnere servi,
Utile consilium modo, sed commune, dedisti:
Nunc mihi quid suades post damnum temporis, et spes
Deceptas? Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.
Ne trepida: nunquam pathicus tibi deerit amicus,
Stantibus et salvis his collibus; undique ad illos
Convenient et carpentis, et navibus omnes,
Qui digito scalpunt uno caput. Altera major

queam mancipii linguam non timere, rationem tribuisti mox idoneam, at generalem. Jam quod mihi das consilium, post jacturam temporis, atque expectationis frustrationem? Nam elabi properat flos citus, pars minima vitæ brevis et ærumnosæ. Dum potamus, interim cum petimus corollas, unguenta, adolescentulas, invadit senium improvisum. Ne metue; nunquam non tibi suppetet familiaris * * dum *erunt ac subsistent isti montes, ad eos undequaque tum curribus, tum navigiis affluunt universi, qui caput uno scabunt digito. Spes alia restat melior: tu solummodo crucas*

possit 19. Cf. Excurs. ad h. l.—124 *consilium nunc, sed commune* 16. 19. *consilium, sed nunc c.* 18. *consilium mihi, sed c.* 25. 27. 45-50. 54. 55. 57-60. 64. 65.—125 *Tu mihi* 13. *quod* 46. 47. 48.—128 *dum certa unguenta* 11.—130 *pathicus nunquam* 20.—132 *Conveniunt* 10. 11. 12. 14-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—133 *carpunt* 21. *digitos* pro *caput* 25.—135-150 ejecti e. 13. *Cloto* quidam

NOTÆ

Rhodig. xxviii. 17. et Alex. ab Alex. ii. 5. Hinc et aliqui post Varronem, dici nefarium, quasi indignum vesci farre: alii cum Asconio, qui polluit Sacra farre peragi solita, contendunt.

123 *Idcirco ut, &c.*] Loquitur Nævolus.

124 *Commune*] Ad omnes æque spectans dedisti consilium: nunc vero mihi da peculiare.

125 *Post damnum temporis*] Post consumtum fere ætatis robur, serviendo Virroni, sine ulla mercede.

126 *Velox flosculus*] Brevis adolescentia, floris instar marcescens, nec diu vigens.

128 *Dum serta, unguenta, puellas poscimus*] Dum convivia, et comessationes consectamur. Floribus enim coronati et unguentis delibuti veteres epulabantur. Horat. lib. i. Ode ult. et l. iii. Ode 29. et alii passim. Plutarch. Quæst. conv. l. iii. quæst. 1.

130 *Ne trepida*] Poëta Nævolum consolatur.

131 *Salvis his collibus*] Dum Roma stabit, septem inædificata collibus. Hi sunt Palatinus, Aventinus, Esquilinus, Quirinalis, Cælius, Viminalis, Tarpeius qui et Capitolinus. Sunt vero præterea Janiculus et Vaticanus. Martial. Epigramm. iv. 64. 'Hinc septem dominos videre montes, Et totam licet æstimare Romam.' Propert. Eleg. iv. 4. 'Romani montes, et montibus addita Roma.'

Ad illos convenient] Velut ad emporium infame libidinum.

132 *Carpentis, et navibus*] Terra, marique.

133 *Qui digito scalpunt uno caput*] Molles et effeminati, bene comti,

Spes superest: tu tantum erucis imprime dentem.
Hæc exempla para felicibus: at mea Clotho,
Et Lachesis gaudent, si pascitur inguine venter.
O parvi, nostrique Lares, quos thure minuto,
Aut farre, et tenui soleo exorare corona,
Quando ego figam aliquid, quo sit mihi tuta senectus

*dentibus attere. Ea probe fortunatis exempla. Mea vero Clotho et Lachesis lætantur, cum nutritur abdomen * * O modici ac mei Penates, quos parvo thure, vel farre, sertisque exiguis decorare consuevi, ecquando ego quidpiam figam, quo*

edidere. Sed est Κλωθώ.—136 *gaudet* 15.—137 *ture* scriptum in 17. 19. 20. 22. 60. 65. ut in plerisque libris vett. *Thus* vero a θύειν, non a *tundendo* dictum videtur.—138 *exornare* 11. 15. 16. 23. 24. 25. 27. 45-50. 55-69. 71-74. Male! nam jungitur non modo cum *corona*, sed etiam cum *thure* ac *farre*, quibus non convenit.—139 *fingam* 11. 14. 20. 29. Utraque lectio notatur vet. scholio:

NOTÆ

qui ne capillorum ordinem turbent, uno tantum digito caput scabunt. Desumtum est e Calvo Poëta, scomma in Pompeium, quod ita se habet: 'Fasciola qui crura ligat, digito caput uno Scalpit, Quid credas hunc sibi velle? Virum.' Nempe ut refert etiam Amm. Marcellin. l. XVII. 'In Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes cum nihil unde vituperari deberet, inveniretur; duo hæc observaverunt ludibriosa et irrita: alterum, quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, velut dissolutus: alterum quod ulceris tegendi causa, crus fasciola candida colligabat,' &c. Et apud Plutarchum, Pompeium Clodius ita criminatur: 'Quis Imperator impudicitia laborat? Quis uno digito caput scabit?' &c. Lucianus mollitiei quoque assignat, τῷ δακτύλῳ ἄκρῳ κεφαλὴν κνᾶσθαι. Sic et Senecæ Epist. 52. inter impudicitiæ notas ponitur, digitus ad caput relatus.

Altera major spes superest] O Nævole, amicum alterum Virrone meliorem invenies inter tot homines libidinosos, quos undique vides quotidie Romam confluere.

134 *Erucis imprime dentem*] Comede herbas inprimis calidas, quibus ad Venerem potens ac fortis efficiare. Talis est Eruca, quæ Priapo idcirco sacra et vicina dicitur Columellæ; salax, Ovidio; Veneris conciliatrix et exstimulatrix, Plinio XIX. 8. et alibi.

135 *Hæc exempla para*] Respondet Nævolus: Quid jubes me sperare meliora, quem fatum vult esse inopem, ac tenui victu contentum esse, duris etiam meis laboribus vix parto?

Clotho, et Lachesis] Parcæ Fatorum Deæ, vitæ meæ præsidentes. Clotho, a κλώθειν, nere, seu *glomerare*, appellata. Vide plura Satir. III. 27. ad vocem, *Lachesi*.

136 *Gaudent, si pascitur*] Gaudent me mea opera, meo ministerio ac labore victum consequi et vix obtinere.

137 *Lares*] Vide Satir. VIII. 14. Annot. ad vocem, *Lare*.

138 *Farre*] Supra: et Plin. XVIII. 2. Numa instituit Deos fruge colere mola salsa, &c.

Soleo exorare corona] Floribus coronati veteres Diis supplicabant: teste veteri Scholiaste.

139 *Quando ego figam aliquid, &c.*] Quando fixum quidpiam ac certum mihi statuam; vel, quando aliquid

A tegete et baculo? viginti millia fœnus
Pigneribus positis, argenti vascula puri,
Sed quæ Fabricius censor notet, et duo fortes
De grege Mœsorum, qui me cervice locata
Securum jubeant clamoso insistere Circo.

senecta mihi sit immunis a storea et scipione? quando aderunt *viginti millia, usura, datis pignoribus; vasa optimi argenti, et quæ damnet Censor Fabricius; bini quoque validi* servi *de natione Mæsorum, qui collo supposito faciant me tutum sedere* in *amphitheatro tumultuoso? Adsit mihi insuper sculptor inclinatus, atque*

'Constituam, componam, habeam: aut certe, quia in ceris vota *figuntur* apud templa.' In cod. Schurzfl. hoc scholion forte rectius legitur: 'Quando ego comminiscar quid constituam; aut quia certa in picturis vota *figuntur*.' *fiam aliquid, quod sit* cet. 9.—141 *Pigneribus* pro *Pignoribus* 14. 23. et Priscian. lib. VI. quos secutus sum. Sic plerumque *pignerare*, (ut sup. VII. 73.) et ubivis *obpignerare* scriptum reperies in libris antt. Conf. ad XI. 40.—142 *Et* 15. *Fabritius* 24. 60. 65. v. ad II. 154. *notat* 15.—143 *Mæsorum* 11. 15. 19. 22. 23. 24. *Mæsolorum* 27. 47. *Mysorum* Calder. nescio qua auctoritate. *Medorum* 11. in marg. 16. 18. 45. 46. 49. 55. 58. v. sup. ad VII. 132. et Pontani Analecta II. 11. Mox legendum crediderim: *qui me* (in) *cervice locantes* h. e. ponentes.—145 *Sit tibi* 21. *cælator curvus* 22. *tornus cælator* 16. *servus cælator*

NOTÆ

captabo, ut sit metaphora a venatoribus feras telis confixas capientibus.

Quo sit mihi tuta senectus, &c.] Ne cogar victum mendicando quæritare, cum senex fuero.

140 *A tegete et baculo*] Vide Sat. v. 8. per tegetem, casam mendici intelligit vetus Schol.

Viginti millia fœnus] Ut mihi sit annuus reditus viginti millium sestertiorum, ex pecuniæ summa fœnori data.

141 *Argenti vascula puri, sed quæ, &c.*] Tot et talia argenti puri vasa, quæ, ut olim, mereantur a Censore notari.

142 *Fabricius Censor notet*] C. Fabricius Lucinus Censor, circa annum Urbis Conditæ quadringentesimum septuagesimum Pub. Corn. Rufinum, qui bis Consul et Dictator fuerat, Senatu movit, subscripta notæ causa, quod eum comperisset argenti facti, cœnæ gratia, decem pondo habere. Ita Gell. IV. 8. et l. XVII. c. ult. Testis et Valer. Maxim. II. 9.

142 *Duo fortes de grege*] Validi lecticarii duo servi e Mœsia; quæ regio est Illyrici Orientalis. Hac modo continentur Servia, et Bulgaria.

143 *Qui me cervice locata, &c.*] Qui spectatum ludos me deferant ad circum. Ex Just. Lips. Elect. I. 19. observabis sellam potentiorum ampliorem et laxam fuisse; contra minutam tenuiorum et arctiorem, quam facile ferrent homines duo. Nam sellis deportabantur in circum, sive in theatrum, atque in iis etiam persedebant. Et Epistolic. quæst. Epist. IV. 25. Romani solebant robustissimos servos e Mœsia, vel etiam Syros adhibere ad ferendam sellam aut lecticam.

144 *Clamoso*] Ob frequentes plausus et acclamationes.

Circo] Vide Satir. III. 65. et 223. Annotat.

Sit mihi præterea curvus cœlator, et alter,
Qui multas facies fingat cito: sufficiunt hæc,
Quando ego pauper ero. Vetum miserabile, nec spes
His saltem. Nam, cum pro me Fortuna rogatur,
Affixit ceras illa de nave petitas,
Quæ Siculos cantus effugit remige surdo.

alius qui celeriter effingat vultus plurimos. Ista satis erunt; cum ego egens futurus sim: preces calamitosæ, neque spes illis duntaxat. Etenim quando pro me sors oratur, apponit ceras accersitas ex eo navigio, quod Siciliæ cantiones evitavit surdo remige.

vel *cælator* 11. forte et 1. nam vetus schol. est: opifices, servi argentarii, laboriosi, anaglypharii.—146 *multa* 8. unde *maltha facies pingit* conj. Pith. et rectius *maltha f. fingit* Salmas. Exerc. Plin. p. 1096. Cf. de maltha Harduin. ad Plin. II. 104. s. 108. *pingat* 10. 11. 12. 14-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. 76. 77. *pingit* 8. 75. *fingit* 56. 70. 82. recte, opinor, certe aptius, ut plastes designetur, qui ex uno modulo vel archetypo *multas facies* s. typos *cito* exprimere et potest et solet. Cf. Salmas. l. l. Pictori τὸ *cito* minus congruit. Reposui tamen *fingat*, quod usui linguæ convenientius est. *sufficient* 25. 27. 46-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71. 72. *sufficiant* 73. 77. Parum interest.—148 *saltim* 17. —149 *Affigit* 10. 11. 12. 14-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77. *Adfixit* 1. 64. 70. 75. 76. 81. 82. *illas* 45.

NOTÆ

145 *Curvus cælator*] Incurvatus dum cœlando incumbit.

Cælator, et alter qui, &c.] Mihi suppetant etiam ædibus exornandis cum vasa affabre cœlata, cum tabellæ pictæ, atque imagines illustrium virorum: adsint igitur cœlator, item pictor, seu plastes: 'opifices argentarii, anaglypharii laboriosi,' ut habet vetus Schol.

146 *Qui multas facies*] Scaliger, aliique putant legendum, *qui maltha facies, &c.* proindeque non, *pingat*, sed, *fingat*; quod nonnullis placet: quibus ego assentior: nam sensus inde clarior efficitur, præsertim cum Juvenalis addat, *cito*. Atqui vix id pictori conveniat; bene vero plastæ, qui ex uno archetypo plures brevi typos, facies, ac similitudines effingit. Porro *maltha* vocatur cera liquidæ pici immixta. Item genus bituminis, ac tenacis limi. Plin. II. 104. et XXXVI. 24. ubi malthæ factitiæ rationem docet. Maltha ergo faciendis plasmatis idonea fortasse hic ponitur.

147 *Quando ego pauper ero*] Cum Lubino sic interpretor; atenim ista plus satis, inquit Nævolus. Quid exoptem plura, nihil plane consecuturus, quando, id est, quoniam certe pauper ero? Itaque se et sua vota reprehendit ac reprimit ille suæ conscius infelicitatis.

Nec spes his saltem] Nequidem mihi licet animum, ut fit, pascere spe eorum quæ exoptaverim, adeo est in me dura fati necessitas.

149 *Affixit ceras, &c.*] Fortuna quasi timens ne importunis aliquando precibus ac votis cedat, atque exoretur pro me misero, cera sibi aures obturat. Sic Ulysses illecebrosos Sirenum cantus ac pericula eluctatus fertur. Homer. Odyss. XII.

Illa de nave] Qua vehebatur Ulysses cum Siciliæ oram Sirenibus infestam incolumis præternavigavit, hac arte:

sociorum quidem ac nautarum aures cera occlusit: ipse vero se ad malum jussit alligari.

150 *Siculos cantus*] Sirenas Acheloi fluvii et Calliopes Nymphæ tres filias, quas fabulantur superiore corporis parte virginum formam habuisse, inferiore in piscem desinentes ac monstrosas; ceterum dulcedine cantus solitas allicere transeuntes, quos perderent, aut devorarent. Has in monstra marina conversas canit Ovidius Met. v. Fab. 9. sepultæ dicuntur ad promontorium sinumque Pæstanum in Lucania; unde nomen tribus parvis Insulis, quæ sunt veluti scopuli in illo sinu: Mela Sirenum petras, Solinus Sirenum saxa nuncupat. Re autem vera meretrices fuisse illic famosas, quæ navigantes blanditiis pellexerint ac perdiderint bene multos, asserunt cum alii, tum Cœl. Rhodig. xiv. 14. 'Nec Sirenes impetraverint fidem, affirmet licet Dinon, Clitarchi celebrati auctoris pater, in India esse; mulcerique earum cantu, quos gravatos somno lacerent.' Hæc Plin. x. 49. Vide Cic. de finibus l. v. n. 49. et Athen. I. 12. Fabula Sirenum voluptates carnis fugiendas ostendit, nec aliter quam fuga naufragium evitari probat Ulyssis exemplum. His S. Hieronymus utitur, ut vitandum asserat suspectum contubernium. Porro marinos homines extare utriusque sexus, haud dubitandum: quod summorum auctoritas virorum, quod et evicit non simplex experientia, nec haud ita pridem. De quibus amplius dicemus ad Sat. xiv. 283.

Remige surdo] Tum ad Sirenum cantiones, tum ad Ulyssis solvi se jubentis imperium. Hic enimvero illarum invitamentis delinitus jam et captus, etiam nutibus urgebat socios ut ad Sirenas diverterent; verum illos ante monuerat ne se suosve nutus observarent, donec infesta loca essent prætervecti.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 37.

Ita leguntur Græca in 1. 70. 75. 76. 81. 82. In reliquis vero codicibus ab indoctis librariis vel prorsus omissa sunt, v. c. in 25. 27. 45. 58. 61. vel admodum corrupta, et in multis quoque non Græcis expressa literis, sed Latinis. Nec mirum: *Græca sunt; non leguntur.* ἤθους γὰρ γλυκέος ἄνδρα κίναιδον 10. 18. 23. 48. 50. 56. 57. 59. 60. 62-69. 71-74. quæ verba vulgo referuntur ad *blandas tabellas*, et ita explicantur: *Hominem enim cinædum blandi dulcisque moris*, scil. εἶναι πρέπει, vel simpl. πρέπει, esse decet s. convenit. Sed dura est hæc ellipsis, et metri leges respuunt vocem γλυκέος: neque etiam intelligitur, cur poëta hæc Græce dixerit. Nam quod putant, summam Virronis mollitiem indicari, cum Græcus sermo plus suavitatis blanditiarumque habeat, et effœminati

sit, eo uti, id quidem parum probabile videtur.—ἤθους γὰρ γλύκεα ἄνδρα κίναιδον 47. ἤθους γλυκὺς ἄνδρα κίναιδον 46. ηθους γλυκεος μην ανδρα κιναιδον 20. ηθους καιπερ γλυκυν ανδρα κιναιδον 49. 54. 55. αιθος γλικου ανδρα κιναιδος 14.-17. αιθος γλυκυ κιναιδον ανδρος 19. ετος γλυκυ και ανερα κιναιδος 24. ηδοσης γλυκυ ανδρα κιναιδου 11. Alias aliorum nugas prætermittimus.—Schurzfleischii nota est hæc: 'Qui ex Homero rem repetunt, acute ii quidem, sed Juvenalis non fuit acutus, qui tam simplicem sensum Græcis verbis dixerit. Vox ἄνδρα in codice nostro literam secundam puncto subnotatam habet. Id notat, literam ejiciendam esse. Quid si nos punctum illud unicum elegantissimam doceat scripturam, et monstret, in Juvenale emendandum esse: αὐτὸν γὰρ ἐφέλκεται ἄστρα κίναιδον, vel propius ad veterem scripturam, αὐτὸν δ' ἕλκει γλυκὺν ἄστρα κίναιδον. Sed prior lectio, cum parodia sit pressior, plane placet, et spondere ausim, ita Juvenalem scripsisse, ut Nævolo persuadeat, fortunam in turpibus etiam rebus a genesi dependere, et simul idem credentes Romanos derideat. In Schol. pro *ipse ad se trahit* possis legere *ipsum astrum trahit* vel *te trahit*, ut legerit, σὲ γὰρ αὐτὸν ἐφέλκεται ἄστρα κίναιδον.' Mihi aptior facetiorque videtur nostra lectio, nec magis assequor, cur Juvenalis illa Græcis expresserit verbis, vel, si Homerica in rem suam convertere voluit, de quo vix dubitare possis, tam multa immutaverit, quam cur acutam Homeri sententiam variatione unius vocis non lepide transtulisse censendus sit.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 40.

SENTENTIA hujus loci est: *Computat* cinædus avarus, quæ dedit mihi dono, *ac cevet*, et tamen libidini indulget, cui imperare non potest; vel, calculum et rationes mecum subducit, dum explet libidinem. *Cevere* proprie

significat clunes movere more canum, et aptius h. l. verbum est, quam *canet* vel *cavet*, quæ plerique interpretes pro eo substituerunt. *ac cevet* 1. 60. 65. 69. 70. 75. 76. 82. *et cevet* 31. 49. 54. 55. 61-63. 66-68. 71. 72. 77. 81. *atque cevet* adversus metrum 25. 56. 57. *atque cenet* 59. vitiose.—*et cavet* 24. 73. Rectius *atque cavet* 10-12. 14-23. 27. 45-48. 50. 58. 64. 74. *Cavet*, ne plus accipiat servulus, PRAT. ne in computando decipiatur, BRITAN. Eandem lectionem defendit Schurzfleisch. his verbis: 'Poëta Nævolum, quod nihil a divitibus donorum acciperet, consolatus est a vs. 32. rejiciendo culpam in astra, homines etiam cinædos regentia. Finito sarcasmo vs. 38. seqq. infert Nævolus, illa patienter quidem se ferre, sed hoc intolerabile esse, quod quidam avari pathici sint, qui etiam, quæ dederint, objiciendo exprobrent, et omnia accurate computent, pactamque mercedem inde decurtent. Quis inde non viderit, *τὸ cevet* h. l. ἄτοπον esse, ubi non nisi de rationibus agitur? Sed ille mos est quorundam Criticorum, ut non nisi vocabula casca, aut etiam prætextata in bonos auctores inculcent, ad nescio quos codices provocantes.' Enimvero *τὸ cevet* in plerisque legitur libris, nec video, cur alienum sit ab h. l. ubi poëta ostendit, ridiculum esse hominem, qui, dum libidinem explere cupiat, tam avarus sit, et libidinem ejus majorem esse avaritia.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 60-62.

Melius ne 59. 60. a quibus etiam *τὸ hic* abest, ut ab 25. 57. *melior* 27. 47. *melior nec hic* 48. 58. *melius næ—legatus fiet amici* 24. idque malebat Britann. hoc sensu: *næ*, profecto, *hic*, Romæ, *melius*, cum majori emolumento, *legatus*, internuncius et veluti leno *fiet amici pulsantis cymbala*, sacerdotis

Cybolei, majus lucrum ita faciet puerulus *rusticus*, qui pauperrimus est et aliud nihil habet, quam matrem, et casulam et catellum. Grangæus: 'Certe melioris conditionis est comes, idemque draucus Galli *cymbala pulsantis*, quem per provincias errans stipem mendicandi gratia ducit una cum matre, cet., quam ego, qui tecum soleo. *Rusticus infans* h. l. juvenis, et jam robustæ ætatis: facete autem *casulas* vocat canistra, seu mavis scirpeas asino impositas, quibus per viam mendicantes illi tanquam in domo s. casula omnia sua frivola recondunt, quales Apuleius in Milesiis depingit; nec minus facete hunc comitem *legatum* appellat, quasi alicujus exconsulis in provinciam proficiscentis.' Omitto alias aliorum nugas.

Vs. 61. *caculis* 8. 9. 75. 76. h. c. servis rusticis, vernis; propr. servis militaribus. V. Plaut. Trin. III. 2. 95. et Pseud. Argum., Varr. L. L. IX. 3. et Fest. Vulgatam lectionem ex Sat. XI. 153. XIV. 167. 179. ortam putabat Pithœus.—*cum lusore* 10. 12. 15. 16. 18-25. 45. 46. 48-50. 54-69. 71-73. *cum jussore* 11.

Vs. 62. *legatum* ex 1. 48. 75. post Farnab. Lubin. Prat. et Maittar. substitui pro vulg. *legatus*, quæ lectio inepta videtur, certe ineptas peperit interpretationes. V. Lips. Epist. Quæst. IV. 25. Nescio, utrum legerit Ferrarius, qui Elect. II. 16. h. l. ita exposuit: *meliusne* ergo, i. e. lautius legatum Villici filius capiet a pathico, quam draucus ipse, qui non agrum colit, sed dominum? At sic poëta dixisset *legatarius fiet*, vel *legatum capiet:* neque ita satis congruunt reliqua verba *cum matre et casulis*, cet.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 106.

Pro *taceant omnes* contrarium *clament omnes* legitur in 10-18. 20-25. 45-50. 54. 55. 57-69. 71-73. *clamat omnis* 19.

Proximus ante diem caupo sciet: audiet et quæ
Finxerunt pariter librarius, archimagiri,
Carptores. Quod enim dubitant componere crimen
In dominos, quoties rumoribus ulciscuntur
Baltea? Nec deerit, qui te per compita quærat
Nolentem, et miseram vinosus inebriet aurem.
Illos ergo roges, quicquid paulo ante petebas
A nobis. Taceant illi: sed prodere malunt

cipiet quod agit iste circiter alterum gallicinium; necnon resciet quæ simul commenti sunt librarius, coqui, pincernæ. Ecquod etenim scelus conflare adversum heros verentur, quandocumque sermonibus vindicant balteorum verbera? *Invenietur etiam qui te per plateas invitum consectetur, ac temulentus infelicem auriculam ebriam reddat. Ab istis igitur pete quodcumque modo nos rogabas. Hi sileant. At satius*

sciat 45.—109 *libarius*, h. e. dulciarius, conj. non nemo, teste Plathnero. *archimargiri* 21. *archinaghiri* 19. *archimaciri* 22. *archimachæræ* 20.—110 *Raptores* 4. *Fartores* 6. 21. *Captores* 14. Nec defuere, quibus hæc arriderent. Eos tamen non bonos veterum conviviorum arbitros fuisse dicit Lips. Saturn. Serm. II. 2. *quid* 17. a m. pr. 19. 46. 48. 59. 60. 64. 65. *qui* 47. Sed gravius est *quod crimen*. Nullum est crimen, quod non componant cet. *carmen* 49. 60. 65.—111 *dominum* 24.—112 *quærit* 13.—113 *inebriat* 14. 16.—114-117 ejecti e 13. *roga* 16.—115 *illi taceant* 11.—117 *Laufeia* 27. 50. 54. 58. 64. *Laufela*

NOTÆ

Galli cantum] Cic. de Divin. II. 57. 'Democritus,' inquit, 'explicat cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore et in omne corpus diviso et modificato cibo, cantus edere, quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas.' Macrob. Saturnal. I. 3. noctem dividit hoc modo: primum tempus est mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, post conticinium, cum et galli conticescunt, et quiescunt homines. Plin. X. 21. 'Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit, norunt sidera, et ternas distinguunt horas,' &c. Vide et Cœl. Rhodig. XVI. 13.

108 *Caupo sciet*] Enarrantibus servis.

Quæ finxerunt, &c.] Famosos libellos, ridiculas cantiones, atque incondita carmina, de sui domini obscœnis libidinibus, nocturnisque flagitiis.

109 *Librarius*] Vel qui libros describit: vel qui lanas pendit, pensaque distribuit, quo sensu dixit, *libraria*, Satir. VI. vs. 475.

Archimagiri] Ἀρχιμάγειρος, coquorum magister.

110 *Carptores*] Structores mensarum, et ciborum ex arte scissores. Vide Satir. V. vs. 120. ac seq. et ibid. Annot.

112 *Baltea*] Ictus a dominis iratis sibi inflictos loris, seu balteis, id est, cingulis e corio, quibus pendentes geruntur gladii.

113 *Inebriet aurem*] Moleste garriendo atque effutiendo arcanas domini libidines, quas audire nolis.

114 *Quicquid paulo ante petebas*] Silentium et taciturnitatem.

115 *Prodere malunt, &c.*] Quantumvis ament subreptum potare vinum,

Arcanum, quam subrepti potare Falerni,
Pro populo faciens quantum Saufeia bibebat.
Vivendum recte est, cum propter plurima, tum his
Præcipue causis, ut linguas mancipiorum
Contemnas. Nam lingua mali pars pessima servi.
Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,
Quorum animas et farre suo custodit, et ære.

ducunt secretum evulgare, quam bibere tantum *Falerni furtim* ablati, *quantum potabat Laufella pro populo* Sacra *faciens. Vita probe* instituenda *est, multas quidem ob res, præsertim vero propter hanc rationem, ut spernas servorum linguas. Nam improbi famuli deterrima pars lingua* est. *Attamen is qui sui juris haud fuerit, pejor est iis quorum vitam sustentat suoque pane,* suaque *pecunia. Ideo ut*

14-17. 20. 21. 22. 24. *Laufella* 10. 11. 18. 19. 23. 25. 45. 46. 48. 49. 56. 57. 59-63. 65-69. 71-74. v. sup. ad vi. 320. *jubebat* 27.—118 *est recte* 18. 25. 46-49. 54. 57-60. 64. 65. *recte* pro *recte est* 10. 13-17. 19-24. 45. 50. 56. 61-63. 66-69. 71-74. *tum propter* 10. 13. 15. 16. 19. 20. 27. 45. *pluria* 11. *tum his* revocavi ex 11. 19. 20. 24. 31 a. 50. 56. 59. 61. 62. 63. 68-74. *tum de his* 60. 65. et codd. Ascens. ac Pontani. *tum istis* 64. *tunc his* reliqui, etiam Hennin. Omnia hæc substituta, ut fulciretur versus, qui tamen non ruit: nam litera *m* et vocales in fine vocis sæpe non eliduntur, et hiatus Juvenali frequentissimus est. Conf. ad i, 151. Brœkhus. ad Tibull. i, 5, 33. et ad Prop. ii, 12, 1. 28, 101. Drakenb. et nos ad Sil. i, 109. x, 23, 29. xiv, 515.—120 *pars maxima* 25. 45-48. 55-60. 65.—121 v. Excurs. ad h. l.—122 *possis* 17. 18. 24. 46-49.

NOTÆ

majori tamen laborant prurigine evulgandi quæ domi fiunt, et clam ab hero patrantur.

116 *Subrepti*] Salomon. Prov. in fine c. 9. 'Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior.'

Falerni] Satir. iv. et vi.

117 *Faciens*] Absolute, id est, sacrificans. Virgil. Ecloga iii. 'Cum faciam vitula pro frugibus.'

Saufeia] Sacrificula vino se ingurgitans, ut fit, dum Bonæ Deæ Sacra facit pro incolumitate Populi Romani. Vide Satir. vi. 313. et seq. Alii legunt, *Laufella*.

121 *Deterior tamen hic, qui, &c.*] Mala certe loquacitas servi arcanum domini revelans: at profecto garrulis ac proditoribus famulis deterior est dominus, qui turpibus se mancipat vitiis, ac proinde servis quos alit obnoxius est, eorumque linguas jure timet, nusquam liber.

122 *Farre*] Quodlibet frumenti genus hic significatur. Triplex notat Plin. xviii. 8. triticum, siligo, far: hoc et ador, et adoreum vocatum est, et durissimum, et contra hyemes firmissimum, ibidem perhibetur, ac primus antiquis fuisse in Latio cibus. Capite vero præcedenti Populum Romanum ait farre tantum e frumento trecentis annis usum. Farris etiam usus in Sacris commendatur, unde et pium far vocitatum. Hinc et farreatio dicta, sacrificium in quo farreum libum offerebatur, ad sanciendas solenni ritu nuptias Sacerdotum. Meminit Plin. lib. cit. c. 3. ubi sic habet: 'In Sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat: novæque nuptæ farreum præferebant,' &c. Vide Cœl.

* Idcirco ut possim linguam contemnere servi,
Utile consilium modo, sed commune, dedisti:
Nunc mihi quid suades post damnum temporis, et spes
Deceptas? Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.
Ne trepida: nunquam pathicus tibi deerit amicus,
Stantibus et salvis his collibus; undique ad illos
Convenient et carpentis, et navibus omnes,
Qui digito scalpunt uno caput. Altera major

queam mancipii linguam non timere, rationem tribuisti mox idoneam, at generalem. Jam quod mihi das consilium, post jacturam temporis, atque expectationis frustrationem? Nam elabi properat flos citus, pars minima vitæ brevis et ærumnosæ. Dum potamus, interim cum petimus corollas, unguenta, adolescentulas, invadit senium improvisum. Ne metue; nunquam non tibi suppetet familiaris * * dum *erunt ac subsistent isti montes, ad eos undequaque tum curribus, tum navigiis affluunt universi, qui caput uno scabunt digito. Spes alia restat melior: tu solummodo erucas*

possit 19. Cf. Excurs. ad h. l.—124 *consilium nunc, sed commune* 16. 19. *consilium, sed nunc* c. 18. *consilium mihi, sed* c. 25. 27. 45-50. 54. 55. 57-60. 64. 65.—125 *Tu mihi* 13. *quod* 46. 47. 48.—128 *dum certa unguenta* 11.—130 *pathicus nunquam* 20.—132 *Conveniunt* 10. 11. 12. 14-25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—133 *carpunt* 21. *digitos* pro *caput* 25.—135-150 ejecti c. 13. *Cloto* quidam

NOTÆ

Rhodig. XXVIII. 17. et Alex. ab Alex. II. 5. Hinc et aliqui post Varronem, dici nefarium, quasi indignum vesci farre: alii cum Asconio, qui polluit Sacra farre peragi solita, contendunt.

123 *Idcirco ut, &c.*] Loquitur Nævolus.

124 *Commune*] Ad omnes æque spectans dedisti consilium: nunc vero mihi da peculiare.

125 *Post damnum temporis*] Post consumtum fere ætatis robur, serviendo Virroni, sine ulla mercede.

126 *Velox flosculus*] Brevis adolescentia, floris instar marcescens, nec diu vigens.

128 *Dum serta, unguenta, puellas poscimus*] Dum convivia, et comessationes consectamur. Floribus enim coronati et unguentis delibuti veteres epulabantur. Horat. lib. I. Ode ult. et l. III. Ode 29. et alii passim. Plutarch. Quæst. conv. l. III. quæst. 1.

130 *Ne trepida*] Poëta Nævolum consolatur.

131 *Salvis his collibus*] Dum Roma stabit, septem inædificata collibus. Hi sunt Palatinus, Aventinus, Esquilinus, Quirinalis, Cælius, Viminalis, Tarpeius qui et Capitolinus. Sunt vero præterea Janiculus et Vaticanus. Martial. Epigramm. IV. 64. 'Hinc septem dominos videre montes, Et totam licet æstimare Romam.' Propert. Eleg. IV. 4. 'Romani montes, et montibus addita Roma.'

Ad illos conveniunt] Velut ad emporium infame libidinum.

132 *Carpentis, et navibus*] Terra, marique.

133 *Qui digito scalpunt uno caput*] Molles et effœminati, bene comti,

Spes superest: tu tantum erucis imprime dentem.
Hæc exempla para felicibus: at mea Clotho,
Et Lachesis gaudent, si pascitur inguine venter.
O parvi, nostrique Lares, quos thure minuto,
Aut farre, et tenui soleo exorare corona,
Quando ego figam aliquid, quo sit mihi tuta senectus

*dentibus attere. Ea præbe fortunatis exempla. Mea vero Clotho et Lachesis lætantur, cum nutritur abdomen * * O modici ac mei Penates, quos parvo thure, vel farre, sertisque exiguis decorare consuevi, ecquando ego quidpiam figam, quo*

edidere. Sed est Κλωθώ.—136 *gaudet* 15.—137 *ture* scriptum in 17. 19. 20. 22. 60. 65. ut in plerisque libris vett. *Thus* vero a θύειν, non a *tundendo* dictum videtur.—138 *exornare* 11. 15. 16. 23. 24. 25. 27. 45-50. 55-69. 71-74. Male! nam jungitur non modo cum *corona*, sed etiam cum *thure* ac *farre*, quibus non convenit.—139 *fingam* 11. 14. 20. 29. Utraque lectio notatur vet. scholio:

NOTÆ

qui ne capillorum ordinem turbent, uno tantum digito caput scabunt. Desumtum est e Calvo Poëta, scomma in Pompeium, quod ita se habet: 'Fasciola qui crura ligat, digito caput uno Scalpit, Quid credas hunc sibi velle? Virum.' Nempe ut refert etiam Amm. Marcellin. l. XVII. 'In Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes cum nihil unde vituperari deberet, inveniretur; duo hæc observaverunt ludibriosa et irrita: alterum, quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat, velut dissolutus: alterum quod ulceris tegendi causa, crus fasciola candida colligabat,' &c. Et apud Plutarchum, Pompeium Clodius ita criminatur: 'Quis Imperator impudicitia laborat? Quis uno digito caput scabit?' &c. Lucianus mollitiei quoque assignat, τῷ δακτύλῳ ἄκρῳ κεφαλὴν κνᾶσθαι. Sic et Senecæ Epist. 52. inter impudicitiæ notas ponitur, digitus ad caput relatus.

Altera major spes superest] O Nævole, amicum alterum Virrone meliorem invenies inter tot homines libidinosos, quos undique vides quotidie Romam confluere.

134 *Erucis imprime dentem*] Comede herbas inprimis calidas, quibus ad Venerem potens ac fortis efficiare. Talis est Eruca, quæ Priapo idcirco sacra et vicina dicitur Columellæ; salax, Ovidio; Veneris conciliatrix et exstimulatrix, Plinio XIX. 8. et alibi.

135 *Hæc exempla para*] Respondet Nævolus: Quid jubes me sperare meliora, quem fatum vult esse inopem, ac tenui victu contentum esse, duris etiam meis laboribus vix parto?

Clotho, et Lachesis] Parcæ Fatorum Deæ, vitæ meæ præsidentes. Clotho, a κλώθειν, *nere*, seu *glomerare*, appellata. Vide plura Satir. III. 27. ad vocem, *Lachesi*.

136 *Gaudent, si pascitur*] Gaudent me mea opera, meo ministerio ac labore victum consequi et vix obtinere.

137 *Lares*] Vide Satir. VIII. 14. Annot. ad vocem, *Lare*.

138 *Farre*] Supra: et Plin. XVIII. 2. Numa instituit Deos fruge colere mola salsa, &c.

Soleo exorare corona] Floribus coronati veteres Diis supplicabant: teste veteri Scholiaste.

139 *Quando ego figam aliquid, &c.*] Quando fixum quidpiam ac certum mihi statuam; vel, quando aliquid

A tegete et baculo? viginti millia fœnus
Pigneribus positis, argenti vascula puri,
Sed quæ Fabricius censor notet, et duo fortes
De grege Mœsorum, qui me cervice locata
Securum jubeant clamoso insistere Circo.

senecta mihi sit immunis a storea et scipione? quando adsunt *viginti millia, usura, datis pignoribus; vasa optimi argenti, et quæ damnet Censor Fabricius; bini quoque validi* servi *de natione Mœsorum, qui collo supposito faciant me tutum sedere* in *amphitheatro tumultuoso? Adsit mihi insuper sculptor inclinatus, atque*

'Constituam, componam, habeam: aut certe, quia in ceris vota *figuntur* apud templa.' In cod. Schurzfl. hoc scholion forte rectius legitur: 'Quando ego comminiscar quid constituam; aut quia certa in picturis vota *figuntur*.' *fiam aliquid, quod sit* cet. 9.—141 *Pigneribus* pro *Pignoribus* 14. 23. et Priscian. lib. VI. quos secutus sum. Sic plerumque *pignerare*, (ut sup. VII. 73.) et ubivis *obpignerare* scriptum reperies in libris antt. Conf. ad XI. 40.—142 *Et* 15. *Fabritius* 24. 60. 65. v. ad II. 154. *notat* 15.—143 *Messorum* 11. 15. 19. 22. 23. 24. *Mœsolorum* 27. 47. *Mysorum* Calder. nescio qua auctoritate. *Medorum* 11. in marg. 16. 18. 45. 46. 49. 55. 58. v. sup. ad VII. 132. et Pontani Analecta II. 11. Mox legendum crediderim: *qui me* (in) *cervice locantes* h. e. ponentes.—145 *Sit tibi* 21. *calator curvus* 22. *torvus cælator* 16. *servus celator*

NOTÆ

captabo, ut sit metaphora a venatoribus feras telis confixas capientibus.

Quo sit mihi tuta senectus, &c.] Ne cogar victum mendicando quæritare, cum senex fuero.

140 *A tegete et baculo*] Vide Sat. v. 8. per tegetem, casam mendici intelligit vetus Schol.

Viginti millia fœnus] Ut mihi sit annuus reditus viginti millium sestertiorum, ex pecuniæ summa fœnori data.

141 *Argenti vascula puri, sed quæ, &c.*] Tot et talia argenti puri vasa, quæ, ut olim, mereantur a Censore notari.

142 *Fabricius Censor notet*] C. Fabricius Lucinus Censor, circa annum Urbis Conditæ quadringentesimum septuagesimum Pub. Corn. Rufinum, qui bis Consul et Dictator fuerat, Senatu movit, subscripta notæ causa, quod eum comperisset argenti facti, cœnæ gratia, decem pondo habere. Ita Gell. IV. 8. et l. XVII. c. alt. Testis et Valer. Maxim. II. 9.

142 *Duo fortes de grege*] Validi lecticarii duo servi e Mœsia; quæ regio est Illyrici Orientalis. Hac modo continentur Servia, et Bulgaria.

143 *Qui me cervice locata, &c.*] Qui spectatum ludos me deferant ad circum. Ex Just. Lips. Elect. I. 19. observabis sellam potentiorum ampliorem et laxam fuisse; contra minutam tenuiorum et arctiorem, quam facile ferrent homines duo. Nam sellis deportabantur in circum, sive in theatrum, atque in iis etiam persedebant. Et Epistolic. quæst. Epist. IV. 25. Romani solebant robustissimos servos e Mœsia, vel etiam Syros adhibere ad ferendam sellam aut lecticam.

144 *Clamoso*] Ob frequentes plausus et acclamationes.

Circo] Vide Satir. III. 65. et 223. Annotat.

Sit mihi præterea curvus cœlator, et alter,
Qui multas facies fingat cito: sufficiunt hæc,
Quando ego pauper ero. Votum miserabile, nec spes
His saltem. Nam, cum pro me Fortuna rogatur,
Affixit ceras illa de nave petitas,
Quæ Siculos cantus effugit remige surdo.

alius qui celeriter effingat vultus plurimos. Ista satis erunt; cum ego egens futurus sim: preces calamitosæ, neque spes illis duntaxat. Etenim quando pro me sors oratur, apponit ceras accersitas ex eo navigio, quod Siciliæ cantiones evitavit surdo remige.

vel *cælator* 11. forte et 1. nam vetus schol. est: opifices, servi argentarii, laboriosi, anaglypharii.—146 *multa* 8. unde *maltha facies pingit* conj. Pith. et rectius *maltha f. fingit* Salmas. Exerc. Plin. p. 1096. Cf. de maltha Harduin. ad Plin. II. 104. s. 108. *pingat* 10. 11. 12. 14-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. 76. 77. *pingit* 8. 75. *fingit* 56. 70. 82. recte, opinor, certe aptius, ut plastes designetur, qui ex uno modulo vel archetypo *multas facies* s. typos *cito* exprimere et potest et solet. Cf. Salmas. l. l. Pictori τὸ *cito* minus congruit. Reposui tamen *fingat*, quod usui linguæ convenientius est. *sufficient* 25. 27. 46-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71. 72. *sufficiant* 73. 77. Parum interest.—148 *saltim* 17. —149 *Affigit* 10. 11. 12. 14-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77. *Adfixit* 1. 64. 70. 75. 76. 81. 82. *illas* 45.

NOTÆ

145 *Curvus cælator*] Incurvatus dum cœlando incumbit.

Cælator, et alter qui, &c.] Mihi suppetant etiam ædibus exornandis cum vasa affabre cœlata, cum tabellæ pictæ, atque imagines illustrium virorum: adsint igitur cœlator, item pictor, seu plastes: ' opifices argentarii, anaglypharii laboriosi,' ut habet vetus Schol.

146 *Qui multas facies*] Scaliger, aliique putant legendum, *qui maltha facies, &c.* proindeque non, *pingat*, sed, *fingat*; quod nonnullis placet: quibus ego assentior: nam sensus inde clarior efficitur, præsertim cum Juvenalis addat, *cito*. Atqui vix id pictori conveniat; bene vero plastæ, qui ex uno archetypo plures brevi typos, facies, ac similitudines effingit. Porro *maltha* vocatur cera liquidæ pici immixta. Item genus bituminis, ac tenacis limi. Plin. II. 104. et XXXVI. 24. ubi malthæ factitiæ rationem docet. Maltha ergo faciendis plasmatis idonea fortasse hic ponitur.

147 *Quando ego pauper ero*] Cum Lubino sic interpretor; atenim ista plus satis, inquit Nævolus. Quid exoptem plura, nihil plane consecuturus, quando, id est, quoniam certe pauper ero? Itaque se et sua vota reprehendit ac reprimit ille suæ conscius infelicitatis.

Nec spes his saltem] Neqnidem mihi licet animum, ut fit, pascere spe eorum quæ exoptaverim, adeo est in me dura fati necessitas.

149 *Affixit ceras, &c.*] Fortuna quasi timens ne importunis aliquando precibus ac votis cedat, atque exoretur pro me misero, cera sibi aures obturat. Sic Ulysses illecebrosos Sirenum cantus ac pericula eluctatus fertur. Homer. Odyss. XII.

Illa de nave] Qua vehebatur Ulysses cum Siciliæ oram Sirenibus infestam incolumis præternavigavit, hac arte:

sociorum quidem ac nautarum aures cera occlusit: ipse vero se ad malum jussit alligari.

150 *Siculos cantus*] Sirenas Acheloi fluvii et Calliopes Nymphæ tres filias, quas fabulantur superiore corporis parte virginum formam habuisse, inferiore in piscem desinentes ac monstrosas; ceterum dulcedine cantus solitas allicere transeuntes, quos perderent, aut devorarent. Has in monstra marina conversas canit Ovidius Met. v. Fab. 9. sepultæ dicuntur ad promontorium sinumque Pæstanum in Lucania; unde nomen tribus parvis Insulis, quæ sunt veluti scopuli in illo sinu: Mela Sirenum petras, Solinus Sirenum saxa nuncupat. Re autem vera meretrices fuisse illic famosas, quæ navigantes blanditiis pellexerint ac perdiderint bene multos, asserunt cum alii, tum Cœl. Rhodig. xiv. 14. 'Nec Sirenes impetraverint fidem, affirmet licet Dinon, Clitarchi celebrati auctoris pater, in India esse; mulcerique earum cantu, quos gravatos somno lacerent.' Hæc Plin. x. 49. Vide Cic. de finibus l. v. n. 49. et Athen. I. 12. Fabula Sirenum voluptates carnis fugiendas ostendit, nec aliter quam fuga naufragium evitari probat Ulyssis exemplum. His S. Hieronymus utitur, ut vitandum asserat suspectum contubernium. Porro marinos homines extare utriusque sexus, haud dubitandum: quod summorum auctoritas virorum, quod et evicit non simplex experientia, nec haud ita pridem. De quibus amplius dicemus ad Sat. xiv. 283.

Remige surdo] Tum ad Sirenum cantiones, tum ad Ulyssis solvi se jubentis imperium. Hic enimvero illarum invitamentis delinitus jam et captus, etiam nutibus urgebat socios ut ad Sirenas diverterent; verum illos ante monuerat ne se suosve nutus observarent, donec infesta loca essent prætervecti.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 37.

ITA leguntur Græca in 1. 70. 75. 76. 81. 82. In reliquis vero codicibus ab indoctis librariis vel prorsus omissa sunt, v. c. in 25. 27. 45. 58. 61. vel admodum corrupta, et in multis quoque non Græcis expressa literis, sed Latinis. Nec mirum: *Græca sunt; non leguntur.* ἤθους γὰρ γλυκέος ἄνδρα κίναιδον 10. 18. 23. 48. 50. 56. 57. 59. 60. 62-69. 71-74. quæ verba vulgo referuntur ad *blandas tabellas*, et ita explicantur: *Hominem enim cinædum blandi dulcisque moris*, scil. εἶναι πρέπει, vel simpl. πρέπει, esse decet s. convenit. Sed dura est hæc ellipsis, et metri leges respuunt vocem γλυκέος: neque etiam intelligitur, cur poëta hæc Græce dixerit. Nam quod putant, summam Virronis mollitiem indicari, cum Græcus sermo plus suavitatis blanditiarumque habeat, et effœminati

sit, eo uti, id quidem parum probabile videtur.—ἤθους γὰρ γλύκεα ἄνδρα κίναιδον 47. ἤθους γλυκὺς ἄνδρα κίναιδον 46. ηθους γλυκεος μην ανδρα κιναιδον 20. ηθους καιπερ γλυκυν ανδρα κιναιδον 49. 54. 55. αιθος γλικου ανδρα κιναιδος 14. 17. αιθος γλυκυ κιναιδον ανδρος 19. ετος γλυκυ και ανερα κιναιδος 24. ηδοσης γλυκυ ανδρα κυναιδου 11. Alias aliorum nugas prætermittimus.—Schurzfleischii nota est hæc: ‘Qui ex Homero rem repetunt, acute ii quidem, sed Juvenalis non fuit acutus, qui tam simplicem sensum Græcis verbis dixerit. Vox ἄνδρα in codice nostro literam secundam puncto subnotatam habet. Id notat, literam ejiciendam esse. Quid si nos punctum illud unicum elegantissimam doceat scripturam, et monstret, in Juvenale emendandum esse: αὐτὸν γὰρ ἐφέλκεται ἄστρα κίναιδον, vel propius ad veterem scripturam, αὐτὸν δ᾽ ἕλκει γλυκὺν ἄστρα κίναιδον. Sed prior lectio, cum parodia sit pressior, plane placet, et spondere ausim, ita Juvenalem scripsisse, ut Nævolo persuadeat, fortunam in turpibus etiam rebus a genesi dependere, et simul idem credentes Romanos derideat. In Schol. pro *ipse ad se trahit* possis legere *ipsum astrum trahit* vel *te trahit*, ut legerit, σὲ γὰρ αὐτὸν ἐφέλκεται ἄστρα κίναιδον.’ Mihi aptior facetiorque videtur nostra lectio, nec magis assequor, cur Juvenalis illa Græcis expresserit verbis, vel, si Homerica in rem suam convertere voluit, de quo vix dubitare possis, tam multa immutaverit, quam cur acutam Homeri sententiam variatione unius vocis non lepide transtulisse censendus sit.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 40.

Sententia hujus loci est: *Computat* cinædus avarus, quæ dedit mihi dono, *ac cevet*, et tamen libidini indulget, cui imperare non potest; vel, calculum et rationes mecum subducit, dum explet libidinem. *Cevere* proprie

significat clunes movere more canum, et aptius h. l. verbum est, quam *canet* vel *cavet*, quæ plerique interpretes pro eo substituerunt. *ac cevet* 1. 60. 65. 69. 70. 75. 76. 82. *et cevet* 31. 49. 54. 55. 61-63. 66-68. 71. 72. 77. 81. *atque cevet* adversus metrum 25. 56. 57. *atque cenet* 59. vitiose.—*et cavet* 24. 73. Rectius *atque cavet* 10-12. 14-23. 27. 45-48. 50. 58. 64. 74. *Cavet*, ne plus accipiat servulus, PRAT. ne in computando decipiatur, BRITAN. Eandem lectionem defendit Schurzfleisch. his verbis: 'Poëta Nævolum, quod nihil a divitibus donorum acciperet, consolatus est a vs. 32. rejiciendo culpam in astra, homines etiam cinædos regentia. Finito sarcasmo vs. 38. seqq. infert Nævolus, illa patienter quidem se ferre, sed hoc intolerabile esse, quod quidam avari pathici sint, qui etiam, quæ dederint, objiciendo exprobrent, et omnia accurate computent, pactamque mercedem inde decurtent. Quis inde non viderit, τὸ *cevet* h. l. ἄτοπον esse, ubi non nisi de rationibus agitur? Sed ille mos est quorundam Criticorum, ut non nisi vocabula casca, aut etiam prætextata in bonos auctores inculcent, ad nescio quos codices provocantes.' Enimvero τὸ *cevet* in plerisque legitur libris, nec video, cur alienum sit ab h. l. ubi poëta ostendit, ridiculum esse hominem, qui, dum libidinem explere cupiat, tam avarus sit, et libidinem ejus majorem esse avaritia.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 60-62.

Melius ne 59. 60. a quibus etiam τὸ *hic* abest, ut ab 25. 57. *melior* 27. 47. *melior nec hic* 48. 58. *melius næ—legatus fiet amici* 24. idque malebat Britann. hoc sensu: *næ*, profecto, *hic*, Romæ, *melius*, cum majori emolumento, *legatus*, internuncius et veluti leno *fiet amici pulsantis cymbala*, sacerdotis

Cybelei, majus lucrum ita faciet puerulus *rusticus*, qui pauperrimus est et aliud nihil habet, quam matrem, et casulam et catellum. Grangæus: 'Certe melioris conditionis est comes, idemque draucus Galli *cymbala pulsantis*, quem per provincias errans stipem mendicandi gratia ducit una cum matre, cet., quam ego, qui tecum soleo. *Rusticus infans* h. l. juvenis, et jam robustæ ætatis: facete autem *casulas* vocat canistra, seu mavis scirpeas asino impositas, quibus per viam mendicantes illi tanquam in domo s. casula omnia sua frivola recondunt, quales Apuleius in Milesiis depingit; nec minus facete hunc comitem *legatum* appellat, quasi alicujus exconsulis in provinciam proficiscentis.' Omitto alias aliorum nugas.

Vs. 61. *caculis* 8. 9. 75. 76. h. c. servis rusticis, vernis; propr. servis militaribus. V. Plaut. Trin. III. 2. 95. et Pseud. Argum., Varr. L. L. IX. 3. et Fest. Vulgatam lectionem ex Sat. XI. 153. XIV. 167. 179. ortam putabat Pithœus.—*cum lusore* 10. 12. 15. 16. 18-25. 45. 46. 48-50. 54-69. 71-73. *cum jussore* 11.

Vs. 62. *legatum* ex 1. 48. 75. post Farnab. Lubin. Prat. et Maittar. substitui pro vulg. *legatus*, quæ lectio inepta videtur, certe ineptas peperit interpretationes. V. Lips. Epist. Quæst. IV. 25. Nescio, utrum legerit Ferrarius, qui Elect. II. 16. h. l. ita exposuit: *meliusne* ergo, i. e. lautius legatum Villici filius capiet a pathico, quam draucus ipse, qui non agrum colit, sed dominum? At sic poëta dixisset *legatarius fiet*, vel *legatum capiet:* neque ita satis congruunt reliqua verba *cum matre et casulis*, cet.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 106.

Pro *taceant omnes* contrarium *clament omnes* legitur in 10-18. 20-25. 45-50. 54. 55. 57-69. 71-73. *clamat omnis* 19.

clamant omnes 27. 77. Hæc vero contra mentem poëtæ dici, facile intelligitur, neque rem expediunt, qui interpretantur: vociferentur omnes, qui sunt in conclavi, ne, qui foris sint, exaudiant, quid in eo agatur. Cur enim multi sunt in cubiculo? et cur clamant, si nemo prope recumbit? cur noctu? nonne ita clamore suo dormientes e somno potius excitarent, locumque darent suspicioni facinoris mali, vel magnæ adeo calamitatis?—Sed nostra quoque lectio non satis convenit, et mireris eam silentio prætermissam esse ab interpretibus ac nemini displicuisse præter Schurzfleisch. qui recte, opinor, monet, non apte ita dici *omnes*, si soli aut bini sint intra conclavia. Hinc emendat: *Tollite lumen E medio, claves omnes, prope nemo recumbat*. At hæc languent, quoniam verba *junge ostia* præcedunt. Equidem leviori mutatione reponendum crediderim: *jaceant* scil. in lecto s. somno, et media nocte, (*ad cantum galli* vs. 107. quo potissimum tempore aliquid clam fieri potest ac solet) *omnes* reliqui, qui in domo sunt, et quidem remoti a cubiculo domini, *prope nemo recumbat*. Conjectura tamen Schurzfl. arridere potest, quoniam *τὸ taceant* magis quam *τὸ clament* emendationem redolet: nisi forte sciolus aliquis scholasticus verba *taceant omnes* minus h. l. congruere putavit, quam *clament omnes*.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 121.

In verbis, *qui liber non erit*, fraudem latere arbitror. Displicuere etiam Plathnero, qui tamen more suo ita nugatur: 'Negligenter admodum in vs. 121. interpretes, ut quibus ne suspicio quidem mendi certissimi. Verum dicant mihi, quis tam miser unquam servus, cui nec spes libertatis? aut quis sensus sit: Ille servus, qui nunquam liber, deterior servis? Nam vs. 122. periphrasis servi est. Nec vero culpa

se liberabunt, si dicant, eum, qui nunquam liber erit, esse *monstrum a vitiis nulla virtute redemtum*. Philosophice enim hoc magis dicetur, quam vere. Porro Pithœus in libro Ms. monet fuisse: *Deterior tamen hic, qui liber noverit illos*. Inde conjectura mihi nascitur, Juvenalem scripsisse: *Deterior tamen hic, qui liber nubserit illis, Quorum animas*, cet. Ait enim, pessimæ frugis esse plerosque servorum, deteriorem tamen dominum, qui ejusmodi *bipedes sibi quærat asellos*. De turpibus enim nuptiis præcipue in hac Sat. agit. Nam et impudici Nævolis suis se submittentes *nubere* dicuntur, et pathicus sup. I. 78. *turpis sponsa* vocatur.'—Aptior, puto, emendatio erit hæc: *Deterior tamen* servis dominus *hic, qui liber*, cum liber sit, *contremit illos, quorum*, cet., h. e. servos eorumque linguam timet, propter mala scil. facinora, quorum sibi conscius est; nisi malis: *hic, qui liber*, cum liber sit, *vox*, h. e. sermo *erit illis, quorum*, cet. quo sensu Propert. II. 21. (al. 20.) 7. dixit *nunc inter eos sermo es*, vel Plautus Pseud. I. 5. 4. *filius meus sermo est per urbem*.

EXCURSUS

AD SAT. IX. 123.

HIC versus, qui silentio prætermittitur ab interpretibus, quoties eum legi, semper me offendit; (nam et languet meraque repetitio est vs. 119. et τὸ *idcirco* plane ineptum videtur h. l.) semperque putavi, hanc esse glossam in margine ascriptam ad vs. 119. *his præcipue causis, ut linguas mancipiorum contemnas*. Quorum verborum haud dubie interpretamentum fuit: *Idcirco ut possis linguam contemnere servi*; quod cum in textum irreperet, perperam a librariis in eum, quem nunc occupat, locum est translatum, et *possim* repositum pro *possis*, quod tamen et ipsum in 17. 18. 24. 46-49. legitur. Eo minus autem illi dubitarunt, quin hæc verba ab

ipso poëta essent profecta, cum glossa ista versus esset hexameter; quod vero vel casu fieri potuit cæco, vel parva verborum transpositione. Conf. Excurs. ad Sat. v. 90. 91.

Has conjecturas vidi postea firmari auctoritate non tam cod. 13. e quo hic versus una cum seq. ejectus est, (ut trecenti alii; unde haud quicquam fere momenti habet in re critica) quam codicis vetustiss. 8. in quo versus 118-124. hoc ordine ac modo leguntur.

Vivendum recte, cum propter plurima, tunc est
Idcirco ut possis linguam contemnere servi,
Præcipue causis, ut linguas mancipiorum
Contemnas. nec lingua mali pars pessima servi.
Deterior tamen hic, qui liber noverit illos,
Quorum animas et farre suo custodit et ære.
Utile consilium, cet.

Hinc Pithœum quoque jam olim versum hunc tollendum de medio, ut supposititium, aut potius duplicem quasi censuisse, animadverto. Sic in eodem Ms. mox post vs. 134. legitur hic: *Gratus eris. tu tantum fucis inprime dentem.*

D. JUNII JUVENALIS
AQUINATIS
SATIRARUM
LIBER QUARTUS.

SATIRA X.

OMNIBUS in terris, quæ sunt a Gadibus usque
Auroram, et Gangen, pauci dinoscere possunt

In cunctis regionibus quæ sunt a Gadibus usque ad *Auroram et Gangem, pauci valent discernere vera bona, et his valde opposita, depulsa falsitatis caligine. Nam*

2 *Gangen* pro *Gangem* recepi e 17. et *dinoscere* pro *dignoscere* ex 17. 24. 49. 55. 62. 65-69. 71-73. *cognoscere* 21. *discernere* 7. 11. 14. 20. 22. 29. 45. ex interpretam. Nostra lectio firmatur auctoritate plurimorum librorum et Serv. ad

NOTÆ

1 *Omnibus in terris*] Elegantis hujus Satiræ dicam, an Poëmatis, gravissimum est argumentum, de votis recte faciendis. Illud idem tractavit Persius Satir. II. Inter Græcos autem Plato in Alcibiade 2. Aristoteles lib. περὶ εὐχῆς, teste Laërtio, et alii complures affirmante Proclo, quorum tamen opera interciderunt. De Socrate vero Valer. Max. VII. 2. sic refert: 'Socrates,' inquit, 'quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum a Diis immortalibus arbitrabatur, quam ut bona tribuerent, quia ii demum scirent, quid unicuique esset utile,' &c. Itaque Juvenalis pariter docet hic, quæ non petenda primum, deinde vero quæ sint postulanda.

A Gadibus usque Auroram] Ab Occidente ad Orientem, id est, in toto terrarum orbe.

Gadibus] *Gades*, vulgo *Cadiz*, parva est Insula Oceani Occidentalis, ad oram Andalusiæ, continenti juncta ponte, non procul freto Herculeo. Statius Solis cubilia Gades appellat.

2 *Auroram*] Ex Varrone l. VI. de Ling. Lat. *Aurora* dicitur ante Solis ortum, ex eo quod ab igne Solis tum aureo aër aurescit. Hanc fabulantur Titanis terræque filiam. Matutinus est splendor Solem ac diem præcurrens, unde 'clari prænuntia Solis;' et 'gelidos rores Aurora remittens,' dicitur de Divin. I. Hinc etiam ponitur pro orientali regione. Ovid. Metamorphos. I. 'Eurus ad Auroram Nabatæaque regna recessit.' Et apud Græcos eadem vox, ἠὼς, Auroram pariter et orientem significat.

Gangen] Hic ingens fluvius ac nobilis, ex Imao monte scaturiens, Indiam orientalem perfundit, ac in sinum Gangeticum quinque ostiis illabitur. Sanctus Hieronymus Epistola ad Rusticum Monachum, et alii quidam hunc putant eundem esse, qui

Vera bona, atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula. Quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatus non pœniteat, votique peracti?
Evertere domos totas optantibus ipsis
Di faciles. Nocitura toga, nocitura petuntur
Militia. Torrens dicendi copia multis,
Et sua mortifera est facundia. Viribus ille

quid ex *ratione metuimus, vel optamus? Ecquid ita dextro pede voves, ut te non pigeat nisus et factarum precum? Benigna ipsis precantibus numina disturbaverunt familias integras. Damnosa* in *pace, damnosa* in *bello postulantur. Fluens loquendi facultas, sua etiam eloquentia lethalis est plurimis. Interiit iste fiduciam habens* in

Virg. Ge. II.—5 *concutis* 24. a m. pr. *concupis* 10-12. 14-19. 21-23. 31. 33. 45. Sed modo præcessit *cupimus*, et nostra lectio exquisitior est. In verbis tamen, *quid tam dextro pede concipis*, mendum latere videtur. Vulgo ea sic interpretantur: quod votum concipis, (nam concipere est vocab. propr. de votis, quæ vel mente, vel formula quadam concipiuntur) quid optas tam felici auspicio atque conatu? Neque ignoro, tali sensu dici: *dextro* et *sinistro pede ire, proficisci, venire*. Sed quis unquam dixit: *dextro pede concipere* votum? Poëta forte scripsit, *dextro omine*, vel *dextra spe*.—7 *illis* 22. *operantibus* (scil. sacris, h. e. sacrificantibus) *ipsis* vetus cod. Rittershus. Male!—8 *et nocitura petuntur* 22. 45.—9 *et torrens* 10-12. 15-27. 45-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71-73.

NOTÆ

Phison vocatur, atque unus erat e quatuor magnis fluviis Paradisum Terrestrem rigantibus. Genes. cap. 2.

3 *Vera bona, atque illis multum diversa*] Bona, malaque.

4 *Erroris nebula*] Ignorantia.

Ratione] Et non ex opinione sæpius.

5 *Dextro pede*] Justo conatu, felici auspicio. Nam dextra pars pro bono omine usurpatur: læva contra pro malo. Vide Pers. Satir. II. 11. Satir. III. 48. Satir. v. 114. et Apul. Metamorphos. 'Sinistro pede profectum spes me frustrata est.'

6 *Votique peracti*] Votorum concipiendorum variam rationem, ac cæremonias, vide apud Alex. ab Alex. III. 22.

7 *Evertere domos*] Valer. Maxim. cit. VII. 2. 'Nos plerumque id votis expetimus, quod non impetrasse melius foret. Etenim, densis tenebris involuta mens mortalium, in quam late patentes errores cæcas precationes tuas spargis! Divitias appetis, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiscis, qui complures pessumdederunt: regna tecum ipsa volvis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur: splendidis conjugiis injicis manus; at hæc ut aliquando illustrant, ita nonnunquam funditus domos evertunt. Desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis, quasi felicissimis rebus, inhiare, teque totam cœlestium arbitrio permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt.' Hæc ille.

8 *Toga*] Metonymia, pro, pace: sicut e contra sagum index est et vestis belli. Cic. Philipp. passim, 'ad saga ire: redire ad togas:' item alibi: 'cedant arma togæ.'

10 *Mortifera est facundia*] Demostheni, Ciceroni, et tot aliis. Vide infra, vs. 114.

Viribus ille confisus periit] Milo Cro-

Confisus periit, admirandisque lacertis.
Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, et cuncta exsuperans patrimonia census,
Quanto delphinis balæna Britannica major.
Temporibus diris igitur, jussuque Neronis
Longinum, et magnos Senecæ prædivitis hortos

robore, et brachiis mirum in modum validis. At multos suffocat pecunia ingenti solicitudine accumulata, et opes bonis omnibus tanto *majores, quantum Britannici* maris *cetus Delphinos superat. Itaque sævo tempore, atque imperio Neronis, integra turma inclusit Longinum, ac ingentes hortos opulenti Senecæ, et circumsepsit*

discendi 21. 22.—11 Ultima syll. verbi *periit* producitur, ut vs. 118. et in Ovid. Eleg. de morte Drusi v. 235. ob contractionem vel hiatum. Cf. ad I. 151. *admirandusque* 16. 18.—*Strangulant* 15. *exuberans* 17.—14-18 ejecti e 13. *Quantum* 16. 21. 22.—15 *duris* 19. a m. pr.—16 *Longinum...clausit* dura dictio. Le-

NOTÆ

toniates, cujus tantum robur, ut pugno taurum mactaret, at cum fissam quercum vellet discindere, constrictis ibi manibus ferarum præda factus est. Gell. XV. 16. Ovid. in Ibin. 'Utque Milo robur deducere fissile tentes, Nec possis captas inde referre manus.'

13 *Strangulat*] In causa est cur strangulentur, ac jugulentur divites, sive a furibus, sive a Tyrannis, bonis eorum inhiantibus. Sunt qui putent alludi ad Fabulam Midæ, qui cum cupiisset omnia quæ taugeret aurum fieri, et cibo in aurum converso strangulatus sit.

14 *Delphinis*] Hos valde amantes hominum ac Musicæ passim celebrant, Gell. VII. 8. et XVI. c. ult. ubi ex Herodoto narrat historiam Arionis a Delphino per ingens maris spatium ad Laconicam terram dorso devecti. Plutarch. in fine libri de comparat. animant. et in fine convivii. Plin. IX. 8. Athen. XIII. 8.

Balæna] Bellua marina inusitatæ molis ac magnitudinis; de qua Plinius IX. 3. et 6. 'Immania cete,' vocat Virgil. Æneid. V.

Balæna Britannica] Oceani Britannici belluas ac cetos affert, utpote majores quam maris Mediterranei, in quod etiam aliquando penetrare, testis Plin. l. cit. c. 6. notiores vero quam Indici, in quo maxima reperiri cete, idem Plin. ibid. affirmat. Porro metaphoram esse in Tiberium ac divites notat hic vetus Schol. De Britannis vide Satir. II. 161. Annot.

15 *Temporibus diris igitur*] Cum Nero grassaretur in divites eorumque divitias.

16 *Longinum*] Sueton. Ner. c. 37. 'Objectum est,' inquit, 'Cassio Longino Jurisconsulto ac luminibus orbato, quod in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Cæsaris imagines retinuisset: et huic aliisque mori jussis non amplius quam horarium spatium dabat Nero.'

Senecæ] Vide Satir. V. 109. et Satir. VIII. 212.

Prædivitis] 'Rufus ac Tigellinus variis criminationibus Senecam adoriuntur, tanquam ingentes et ultra privatum modum evectas opes adhuc augeret; hortorum quoque amœnitate, et villarum magnificentia Principem supergrederetur,' &c., quæ refert Cornel. Tacit. Annal. 14. ubi et ipse Seneca sic apud Imperatorem se

Clausit, et egregias Lateranorum obsidet ædes
Tota cohors: rarus venit in cœnacula miles.
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram:
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Prima fere vota, et cunctis notissima templis
Divitiæ, crescant ut opes, ut maxima toto

præclaram domum Laterani: ad cœnacula vero *miles infrequens perrexit. Quamvis non multa feras vasa argenti defæcati, noctu faciens iter metues ensem et perticam; atque formidabis umbram cannæ ad Lunam agitatæ. Viator inanis canet ante prædonem. Præcipuæ ferme preces, ac fanis omnibus cognitæ* sunt, *ut divitiæ,*

gendum, opinor, *Longini et...Senecæ hortos clausit.*—19 *puti* conj. Voss.—20 *contum gladiumque* 13. *cunctumque* 19. *timebit* 18. a pr. m.—21 *formidabis* 19. *umbras* 11. 17. 18. 20. 22. 45.—22 *Cantabis* 10. 11. quod et mihi in mentem venit, venustiusque videtur. *Cantabat* 13. 16.—24 *ut crescant opes* 10. 15.

NOTÆ

tuetur: 'Quartusdecimus annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum.—Tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus.—Tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti.—Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui,' &c. Xiphilin. in Nerone, ait, Senecæ facultates fuisse, aureorum tricies centena millia, &c.

17 *Clausit*] Cornel. idem Tacit. Annal. 15. 'Sequitur cædes Annæi Senecæ lætissima Principi.—Is ad eum diem ex Campania remeans, quartum apud lapidem suburbano rure substiterat. Illo propinqua vespera Tribunus venit, et villam globus militum sepsit.—Intromisitque ad Senecam unum ex Centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas,' &c.

Lateranorum] 'Plautii Laterani Consulis designati necem proximam Nero adjunxit adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret,' &c. Cornel. Tacit. Annal. 15. Vide Satir. VIII. 147. et sequent.

18 *Tota cohors*] Militibus ad expilandos divites Neronis jussu discurrentibus, tuti pauperes fuere. Vetus Schol.

Cœnacula] Domicilia in superiori ædium parte, ad quæ non nisi per scalas ascendebatur: sic dicta, quod in iis cœnare mos pridem fuerat. At ea deinde sibi nimirum incommoda tenuioribus inquilinis divites elocabant. Apuleius sub finem Metamorphos. 9. 'meque per scalas complicitis pedibus in superius cœnaculum attracto,' &c. Plaut. Amphitr. 'In superiore qui habito cœnaculo.' Vide Satir. III. 199. et seq.

20 *Gladium contumque*] Latronum arma, ictus, vulnera, a ferro vel ligno.

21 *Umbram*] Quam velut insidiantium tibi prædatorum corpus expavesces.

24 *Divitiæ, crescant ut opes*] Cic. in Lælio, n. 22. 'Quæ res expetuntur

Nostra sit arca foro. Sed nulla aconita bibuntur
Fictilibus. Tunc illa time, cum pocula sumes
Gemmata, et lato Setinum ardebit in auro.
Jamne igitur laudas, quod de sapientibus alter
Ridebat, quoties de limine moverat unum
Protuleratque pedem ; flebat contrarius auctor ?

ut opes augeantur; ut omni foro capsa nostra sit amplissima. At nulla potantur venena testaceis. Ea tum metue, quando scyphos accipies lapillis ornatos, *atque Setinum fervebit in capaci* poculo *aureo. Nunc ergo an æstimas, quod Sapientum unus cachinnabatur, quandocumque a janua pedem unum egerat atque extulerat;* et quod *alius contra lacrymabatur? Verum promta est cuilibet condemnatio risus*

crescant et opes 22. *Divitiæ, crescant opes* 17-19. a pr. m. *Divitiæ ut crescant, ut opes* 61-69. 71-73. 77. *Divitiæ ut crescant et opes* 16. forte rectius; nisi doctior est lectio nostra: *Prima fere vota*, h. e. votorum argumenta sunt *divitiæ* cet.—25 *si nulla* 45.—26 *nunc* 10. *tunc pocula* 22. *sumas* 13.—27 *Sentinum* 12. 13. 45.—28-32 ejecti e 13. *Nonne* 16. *laudes* 16. 17. 19. 20. 23. 45.—29 *a limine* 10-12. 15-27. 45-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71-73. *lumine* 18.—30 *contrarius alter* 10. 12. 17-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—

NOTÆ

opportunæ sunt singulæ rebus fere singulis: divitiæ, ut utare; opes, ut colare; honores, ut laudere,' &c. Hinc vides divitias inter et opes discrimen esse: nimirum illæ magnas pecunias significant, hæ magnam potentiam tum a divitiis, cum ab amicis et propinquis.

Maxima toto nostra sit arca foro] Vetus Schol. 'ad Cerealem usque Præfectum,' inquit, 'in foro Trajani arcas habuere Senatores, in quibus argentum aut pecunias tutius deponebant: unde et locus ille in quo erant arcæ, opes dictus est.' Apud Fl. Vopiscum, Aurelianus in Epist. ad Senatum ita scribit: 'Est præterea vestræ auctoritatis arca publica, quam magis refertam esse reperio quam cupio.'

25 *Aconita*] Vide Satir. I. vs. 158. Annotat.

26 *Fictilibus*] Poculis inopum.

27 *Gemmata*] Apud divites. Vide Satir. v. 41. et sequentibus.

Setinum] Vinum e Setia urbe Campaniæ. Vide Satir. v. vs. 34. Annot.

Ardebit] Vel splendebit in aureo vase, ut fit; vel simpliciter, ardebit, utpote generosum et calidum; seu etiam ob immixtum venenum: aliud enim frigore, aliud ardore nimio enecat.

In auro] Senec. Thyest. vs. 454. 'Venenum in auro bibitur.'

28 *Jamne igitur laudas, &c.*] An tandem laude dignos intelligis eos Sapientes, quos vulgus imperitum stultos judicabat?

Alter ridebat, &c.] Democritus, qui quoties domo egrederetur ac foras prodiret, in cachinnos solvebatur, ineptias hominum videns passim. Cic. de Orat. 2. n. 235. 'Quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet risus, viderit Democritus.'

30 *Flebat contrarius auctor*] Heraclitus hominum miserias ubique cernens. Is σκοτεινὸς cognominatus, eo quod ea quæ diceret, verborum involucris tegeret. Hinc Tullius de Natura Deorum I. n. 74. 'Non consulto dicis

Sed facilis cuivis rigidi censura cachinni:
Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quanquam non essent urbibus illis
Prætexta, et trabeæ, fasces, lectica, tribunal.

severi: at *mirum est, unde tanta oculis aqua suppeteret. Democritus consueverat perenni cachinno movere pulmonem, tametsi civitates istæ non haberent prætextam, ac trabeam, fasces, lecticam, tribunal. Ecquid si aspexisset Prætorem in excelso*

31 *cui vis* 15. 16. *cujus* 46. 50. *frigidi* 45. *rigidi cuivis* al.—32 *illi* 24. *suffecerat* 12.—34 *esset in* 19. a m. pr. *essent* pro *esset* revocavi ex 11. 15-17. 19-22. 61-63. 76. *in urbibus* 19.—35 *Prætextæ, trabeæ* 11. 15. prob. Schurzfl. qui putabat, librarios male geminasse literam primam vocis *trabeæ*. *Præter-*

NOTÆ

occulte, tanquam Heraclitus.' Et l. III. n. 35. 'Heraclitum quoniam quid diceret, intelligi noluit, omittamus.' De eo Diogen. Laërt. l. IX. ubi ait eum sensisse rerum omnium principium esse ignem, &c. Ibidemque refert honorificam Regis Darii ad eum Epistolam, qua ad se illum invitat. Floruit Olympiade 70. aut circiter.

31 *Sed facilis cuivis, &c.*] Id est, facile quidem alter quivis ineptias hominum risu posset damnare, at non perinde fletu: nam et mirum est, unde Heraclito tanta lacrymarum copia suffecerit. Certe ex hydrope mortuus fertur, anno ætatis sexagesimo.

33 *Pulmonem agitare*] Hinc etiam mirum videri posset, quod tam longævus fuerit ille, qui tam crebra pulmonum agitatione, et sanguinis (quod fit in risu, solutiore præsertim) præcipiti circuitione perpetuo fatigaret.

34 *Democritus*] Florebat Olympiade octogesima, et annos vixit centum novem. Hunc Suidas omniscium nuncupat, et πένταθλον; eo quod Physica, Ethica, Mathematica, liberales disciplinas, artesque omnes calleret. De eo Laërt. l. IX. Res omnes ex atomis constare dicebat: item plures esse mundos, &c.; unde auctor atomorum vocatur a Cicerone de Fato, n. 23. et de Natura Deorum I. n. 66. 'Ista flagitia Democriti,' inquit, 'sive etiam ante Leucippi esse corpuscula quædam lævia, alia aspera, rotunda alia, partim angulata, curvata quædam, et quasi adunca; ex his est effectum esse cœlum, atque terras, nulla cogente natura, sed concursu quodam fortuito.' Et Acad. qq. l. IV. n. 121. 'Asperis, et lævibus, et hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse dicit Democritus.' Plin. XXVIII, 8. Democritum appellat virum alioqui sagacem, ac vitæ utilissimum, nimio juvandi mortales studio prolapsum: vero VII. 55. velut resurrectionis assertorem suggillat. Cit. Cic. de Natura Deorum I. n. 121. 'Democritus vir magnus inprimis,' inquit, 'cujus fontibus Epicurus hortulos suos irrigavit.'

Urbibus illis] Abderæ, unde ortus Democritus; Epheso, e qua Heraclitus, aliisque Thraciæ Asiæque urbibus is non erat qui Romæ luxus et fastus.

35 *Prætexta, et trabeæ, &c.*] Quæ non magis insignia potestatis ac nobilitatis, quam vanitatis apparatus atque superbiæ.

Prætexta] De hac, ad Pers. Sat. V. vs. 30.

Quid, si vidisset Prætorem curribus altis
Extantem, et medio sublimem in pulvere Circi
In tunica Jovis, et pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ

curru eminentem, ac sublatum in arena media amphitheatri: in tunica Jovis, atque e scapulis gestantem peristromata Sarrana togæ pictæ, ingentis etiam coronæ cir-

ea 19. a m. pr.—36 abest ab 54. *si prætorem vidisset* 22. *victorem* pro *Prætorem* conj. Schrader. *in curribus* 16. 25. 27. 45-50. 55-69. 71-74. 77. Sed omissio præpositionis Juvenali solennis; aut librariis plerumque tribuenda. —37 *Stantem* 17. *medii* 10. 11. 15-17. 20. 21. 24. 56. 59. 60. 65. *sublimem pulvere* 10. 11. 15. 17-24. 45. *sublimem e pulvere* 16. *sublime pulvere* 12. Equidem totum fere versum ab ingenio interpolatoris, pompam Circensem cum triumphali confundentis, profectum crediderim: quo deleto omnia ad pompam habitumque triumphalem referri possunt. Prætorem certe hoc habitu ludis præsedisse, vix alibi, nisi h. l. et forte inf. XI. 192. memoratur; etsi non ignoro, multis triumphalia ornamenta s. insignia esse concessa.—38-47

NOTÆ

Trabeæ] Supra, Sat. VIII. vs. 259.

Fasces] Vide Sat. V. vs. 110.

Lectica] Sat. I. vs. 32. et 64. ac seq.

Tribunal] In quo sedens Prætor jus dicebat; sella nimirum curuli, et eburnea, eaque sublimi: at minores alii Magistratus in subselliis, ut notat Pædianus Verr. I.

36 *Quid, si vidisset Prætorem, &c.*] Si vidisset habitu triumphali Prætorem aut Consulem, quid de tanto fastu sensisset Democritus, quos cachinnos movisset?

Curribus altis] Tum cum ludos Circenses edendos curat ac disponit. Vide Sat. VIII. vs. 194. Porro currus triumphalis non bellico similis, sed turris rotundæ formam habebat: ut patet ex antiquis numismatibus.

37 *Circi*] Maximi nimirum, in quo dabantur equestria et curulia certamina. Hunc ita describit Dionys. Halic. l. III. paulo ante finem: Tarquinius Circum maximum extruxit, et circa eum primus sedilia fecit cooperta. Nam ante spectabant stantes sub tabernaculis ligneis quæ arundines aridæ fulciebant: divisit etiam locos inter triginta Curias. Debebat autem hoc opus cum tempore in valde pulchris admirandisque extructionibus urbis esse. Longitudo circi stadia tria cum dimidio, latitudo quatuor jugera, &c. Vide et quæ notavi Sat. III. vs. 65.

38 *In tunica Jovis*] Palmata ornatum veste ac trabea, e templo Jovis accepta; ex more triumphantium. Testantur Liv. l. X. Lamprid. in Alex. Severo, &c.

Pictæ togæ] Acu et arte Phrygia elaboratæ.

Sarrana] Purpurea, sive Tyria, e Sarra urbe, quæ Tyrus deinde vocata est.

39 *Aulæa*] Togam ingentem, adeo laxam et expansam, ut aulæum diceres ob amplitudinem. Pariter Cicer. Catilin. II. dixit, 'Velis amictos, non togis.'

Magnæque coronæ] Dionys. Halic. l. III. insignia principatus enumerat, coronam auream, sellam eburneam, sceptrum, tunicam purpuream cum signis aureis, amictum purpureum varium.

Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, et, sibi Consul
Ne placeat, curru servus portatur eodem.
Da nunc et volucrem, sceptro quæ surgit eburno,
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, et niveos ad fræna Quirites,
Defossa in loculis quos sportula fecit amicos.

culum tam magnum, quanto nullum par collum ferendo fuerit. *Illam enim sustentat* servus *publicus sudorem emittens: ac ne Consul* nimium *sibi arroget, eodem curru vehitur minister. Adde modo avem etiam extantem virgæ ex ebore; inde canentes cornu; istinc antecedentia ministeria longi agminis; atque ad habenas Romanos albos, quos familiares effecit sportula in marsupio condita. Tum etiam ca-*

ejecti e 13. Malim legere: *Et tunicam Jovis, et pictæ* cet.—40 *quantum* 15. 16. 18-20. 23. 24. 45. *una* 20.—41 *ferat* pro *tenet* 16. *hæc* 77.—43 *surgat* 18.—46 *Sportula defossa in loculis quos f. a.* 16.—47 *Tunc* pro *Tum* recepi ex

NOTÆ

40 *Orbem, quanto cervix, &c.*] Videtur allusisse ad Atlantem cœlestes orbes humeris ac cervice portantem.

41 *Tenet sudans, &c.*] Sub pondere fatiscit, ac præ labore sudat, cum supra triumphantis caput, ex more, coronam illam auream ingentem sustinet publicus minister. Plin. XXXIII. 1. ‘Cum corona ex auro Hetrusca a tergo sustineretur,’ inquit, ‘annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, ac servi fortasse coronam sustinentis.’

Publicus] Romanis publicos fuisse servos probat erudite Justus Lipsius Elect. I. 22. Hi ad publica v. g. belli ministeria deputabantur: cognomen aut a provinciis, aut a victoribus obtinebant: annua quædam ad victum ac vestem præstabat illis Respublica, libertatem etiam interdum, si sedulam operam navassent.

Sibi Consul ne placeat] Ne superbiat in tantis honoribus.

42 *Curru servus portatur eodem*] Et is post triumphantem identidem succlamabat: ‘Respice post te; hominem esse te memento.’ Refert Tertullian. in Apologet. c. 33. Et meminit Cœl. Rhodig. III. 7.

43 *Volucrem, sceptro quæ, &c.*] Mox cit. Dionys. Halicarnass. ibid. sceptrum aquilam habens super caput. Nimirum triumphans manu tenebat virgam, cujus vertici insculpta erat aquila, Romani insigne Imperii: aut certe longæ præfixa et insidens hastæ Aquilæ imago præferebatur.

44 *Cornicines*] Triumphi pompam ac cæremonias vide apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii. Joseph. de bello Judaico c. 17. Onuphr. Fast. v. Alex. ab Alex. VI. 6. &c.

45 *Officia*] Longam seriem ministrorum et asseclarum officii causa procedentium.

Niveos ad fræna Quirites] Clientes alba toga vestitos, circa currum equosque illum trahentes ordine dispositos: vel phaleratos ad pompam equos frænis tenentes, et manu circumducentes.

46 *Defossa in loculis sportula*] Vide Sat. I. Annotat. ad vs. 95. et seq.

Tunc quoque materiam risus invenit ad omnes
Occursus hominum, cujus prudentia monstrat,
Summos posse viros, et magna exempla daturos
Vervecum in patria, crassoque sub aëre nasci.
Ridebat curas, nec non et gaudia vulgi,
Interdum et lacrymas, cum Fortunæ ipse minaci
Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.
Ergo supervacua hæc, aut perniciosa petuntur,
Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

chinni argumentum reperit ad singulos hominum aspectus, cujus sapientia ostendit, magnos viros atque illustria specimina præbituros oriri posse in natali *solo vervecum, et sub crassiore cœlo. Deridebat plebis solicitudines, quin et lætitiam, quandoque etiam fletus, dum ipse restim porrigeret iratæ sorti, ac medium digitum monstraret. Ista igitur superflua vel nocitura postulantur, quorum gratia licet ceram inducere genibus Numinum. Nonnullos præcipites agit potestas obnoxia summæ*

1. 15. 16-19. 24. 25. 45-47. 49. 50. 55. 57. 58. 60. 64-67. *in omnes* 18. 19. 25. 46-49. 54-60. 65.—48 *Democritus quondam, cujus* cet. 13.—51 *tunc* pro *et* 13.—54-55 ejecti e 13. *et* pro *aut* 11. 21. *supervacuaque aut* 68. *supervacua hæc aut perniciosa* edd. recentt. Prat., Farnab. et al. Ita metro consultum est. At v. ad I. 151. *aut et perniciosa* non male emend. Schurzfl.—55 *templa* pro *genua* 16. *mos* legendum crediderim pro *fas*, quod alienum ab h. l. videtur.

NOTÆ

47 *Tunc quoque*] Etiam ævo Democriti, cum parcius et innocentius, quam nunc, homines viverent.

50 *Vervecum in patria*] Abderæ, in Thracia, ubi crassus aër homines facit bardos, rudes, ac stupidos, vervecum instar. Abderitarum peculiaris adeo mentis erat stupor, ut locum adagio fecerit: 'Abderitica mens.' Meminit Cicero cum de Natura Deorum, cum ad Attic. Epist. VII. 7. Mart. Epig. X. 25. Cœl. Rhodig. XXX. 4.

Crassoque sub aëre] Ex cœli vitio regiones æstimari solent: et cum inde sit Democritus, ubi stulti solent nasci, vult eum Poëta significare inter stultos prudentissimum esse natum. Hæc vetus Schol. Certe aëris subtilitas non parum confert, ut nascantur ingeniosi, tum quia tenuiora sunt organa, tum quod subtilior sanguis ac subtiliores inde spiritus generantur. Vide Alex. ab Alex. IV. 13. Hor. Epist. II. 1. 'Bœotum in crasso jurares aëre natum.'

52 *Fortunæ ipse minaci mandaret laqueum*] Fortunam ipse damnans, nedum metuens, aut ei supplicans.

53 *Mediumque ostenderet unguem*] Digitum medium veteres infamem dixere, eumque intentabant contumeliæ causa cuipiam faciendæ. Vide Pers. Sat. II. vs. 33. et ibid. Annot.

55 *Propter quæ*] Ob quæ declinanda et averruncanda, supplicare Diis oporteret.

Genua] In his sedes misericordiæ, et quædam religio inest, observatione Gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant. Plin. II. 45.

Incerare] Scripta in chartis vel tabulis vota, ceraque obsignata Deo-

Quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ
Invidiæ; mergit longa, atque insignis honorum
Pagina; descendunt statuæ, restemque sequuntur.
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
Cædit, et immeritis franguntur crura caballis.
Jam stridunt ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput, et crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe secunda

offensioni: deprimit diuturna et illustris dignitatum series. Dejiciuntur imagines et laqueo trahuntur. Postea securis inflicta percutit ipsas bigarum rotas, atque rumpuntur tibiæ equis non meritis. Mox flamma crepitat: mox fornace et follibus incenditur caput, quod *plebs colebat; ac stridet magnus Sejanus. Postea e vultu*

—57 *mersit* 16. *mergat* 11. unde *mersat* conj. Schurzfl. *longa, aut* 12. 17. 19. 45.—59 *intacta securis* alios olim legisse, intelligitur ex vet. Schol. 'Si *intacta*, nova; si *inpacta*, percussa.'—60 *emeritis* 16.—61-103 ejecti e 13. *stridunt* pro *strident* recepi ex 10. 12. 16. 17. 19-21. a m. pr. 22-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. Cf. Heins. et Heyne ad Virg. Ge. IV. 262. 556. et Æn. II. 418. IV. 689.

NOTÆ

rum genibus affigere: ut innuit Turnebus I. 17. Malim tamen quod idem III. 19. ait; hoc a Juvenale ita scriptum, ut prope putes antiquos nostro ritu cereos offerre Diis, et eorum genibus affigere solitos. Verum id minime consueverant, sed Deorum simulacra cera illinire: ibidemque affert illud Prudentii l. I. contra Symmachum: 'Saxa illita ceris Viderat, unguentoque Lares humescere nigros.' Vide Sat. XII. vs. 88.

56 *Potentia*] Hanc Tullius definit, ad sua conservanda, et alterius obtinenda idonearum rerum facultatem. De Invent.

57 *Invidiæ*] *Invidia enim summa quæque appetit,* ut aiunt Cornelius Tacitus et Livius, 'Assidua est eminentis fortunæ comes, altissimisque adhæret;' inquit Velleius Paterculus l. I.

58 *Pagina*] Vel, honores in commentariis publicis descripti: vel, quod ait vetus Scholiastes: 'Ænea pagina ante imaginem collocata, continens inscriptos honorum gradus: quam nunc dicunt tabulam patronatus.'

Descendunt statuæ] Ex alta basi deturbantur. Sic Tullius, 'Pisonis statuam deturbant,' inquit, 'affligunt, comminuunt, dissipant: et quod in ipsum attulerant odium, id in ejus imaginem ac simulacrum profuderunt.' Vide Sat. VIII. vs. 18. et ibid. Annotata.

Restemque sequuntur] Injecta reste detrahitur, per vias raptatur, ac frangitur imago nonnunquam potentissimorum.

59 *Rotas bigarum, &c.*] Currus triumphales eorum franguntur, item Equestres Statuæ, equi ænei ad eos honorandos erecti.

60 *Immeritis franguntur crura caballis*] Salsa in potentes noxios et damnatos ironia.

61 *Stridunt ignes*] Ad fundendas æneas imagines.

62 *Ardet adoratum populo caput*] Simulacrum hominis igni traditur, quod ante venerationi erat.

63 *Sejanus*] Vir ad summam potentiam a Tiberio evectus, et ab eodem postea subversus. Sueton. Tiber. c. 55. 66. et alibi. Cornel. Tacit. Annal. 3. 4. &c. Xiphilin. in Tiber. et alii.

Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ.
Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum
Cretatumque bovem: Sejanus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes. Quæ labra? quis illi

secundo omni mundo conflantur urcei, pelves, sartago, lebetes. Affige lauros ædibus: in Capitolium age bovem ingentem et candidum: Sejanus unco raptatur aspiciendus:

VIII. 420. XII. 691.—67 *barba* pro *labra* 16.—68 *nusquam* 22. *si quidquam credis*

NOTÆ

Ex facie toto orbe] E Statua Sejani populis adorata, et jam camino soluta fiunt quævis abjecta et vilia instrumenta et vascula.

Toto orbe secunda] Erit enim Sejanus in Imperio secundus: ejus natalis publice colebatur; aureæ passim effigies adorabantur: Imperatoris Tiberii in quinto Consulatu collega fuerat: nihil sine Sejano Tiberius agebat: per utriusque fortunam æque jurabant tum plebs cum Senatores: de utroque vota faciebant: utrique sacrificabant. Et postea (quis credat?) is ipse Sejanus neci addictus est, ejusque mortis dies publica lætitia celebratus. Suetonius, Tacitus, Xiphilinus.

65 *Pone domi lauros*] Post tale exemplum, lætitiam exhibe, teque ostenta felicem; triumphales honores ambi et jacta: imo te sapientem et moderatum faciat Sejanus, quem unco trahi vides paulo ante beatissimum. Alii volunt verba esse populi Tiberio gratulantis, quod insidiantem sibi Sejanum oppresserit.

Duc in Capitolia, &c.] Sacrifica Jovi Capitolino, ex more triumphantium; vel, quia te ab hoste vindicarit, mactata victima gratias age.

Capitolia] Vide infra, Sat. XIV. 91.

66 *Cretatum*] Nigras hostias Diis Inferis, Superis albas mactabant. Vide Pers. Sat. V. Annot. vs. 108. ad vocem *creta;* et vs. 177. ad vocem *cretata.*

Ducitur unco] Ad patibulum, ad scalas Gemonias, inde præcipitandus, unco trahitur, more damnatorum. Sueton. Tiber. c. 61. 'Nemo punitorum non et in Gemonias abjectus, uncoque tractus.' Xiphilin. Tiber. 'Senatus Decreto Sejanus e scalis præcipitatus est: plebsque corpus ejus triduo magnis opprobriis affectum tandem in flumen projecit: et liberi ejus senatusconsulto ad mortem ducti sunt,' &c.

67 *Spectandus*] Spectaculo futurus et ludibrio. Nam teste Xiphilino ibid. 'Viventem adhuc Sejanum commota plebs irridere, et vociferari cœpit, propter eos qui ab illo interfecti fuerant: omnes ejus statuas deturbare, comminuere, dissipare; quem vero mane velut potiorem se omnes in Senatum comitati fuerant, eum paulo post in carcerem trahebant ut abjectum ac nefarium hominem: cui coronam paulo ante dederant, eumdem vinculis constringebant: quem antea satellites stipabant ut dominum, mox eum ut fugitivum custodiebant. Denique illo interfecto, magnus in urbe tumultus concitatus est: plebs enim occidere properabat eos, quos intelligebat plurimum apud Sejanum potuisse.

Quæ labra] Quam prava, distorta, deformia?

Quis illi vultus erat] Quam sævus et trux?

Vultus erat? nunquam, si quid mihi credis, amavi
Hunc hominem. Sed quo cecidit sub crimine? quisnam
Delator? quibus indiciis? quo teste probavit?
Nil horum: verbosa et grandis epistola venit
A Capreis. Bene habet; nil plus interrogo. Sed quid

lætantur universi. Ecquæ labia? Quam faciem habebat? Si aliquis mihi fidem habes, virum illum nunquam dilexi. At quam ob noxam damnatus est? Quis fuit accusator? Quibus argumentis, quo testimonio rem *comprobavit? Nihil istorum. Allatæ sunt e Capreis literæ loquaces et longæ. Bene est. Nihil amplius quæro.*

15. *si quidquid credis* 18.—70 *judicibus* 10. *indiciis* restitui ex 11. 17. 23-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77. *Indicia* h. l. sunt argumenta, quæ indicant et ostendunt, crimen non fictum esse, sed verum. Ita nihil deest eorum, quæ in judicio capitali requiruntur. *indicibus* 14-16. 19-22. 64. 70. 75. 76. 82. Sed hi vix differunt a *delatoribus;* nisi forte conscii sunt sceleris et socii, qui secretam rem et conjurationem prodiderunt. *proburat* 22.—71 *Nihil* 73. *horum est* 15.—72 Henninius comma post *bene* posuit, ut hæc vox simpl. posita sit, quemadmodum ap. Apul. in Apol. (*Bene, quod integras epistolas matris Pontianus asservavit: bene, quod vos festinatio judicii antevertit*) et τὸ *habet* absolute pro *periit*. Est quidem *hoc habet* nota formula, impr. gladiatorum, de vulnere inflicto. v. Cerda ad Virg. Æn. XII. 296. et Macrob. Sat. II. 21. Sed τὸ *habere* non simpl. pro *perire* ponitur, neque h. l. satis convenit.—73 *Turba*

NOTÆ

68 *Nunquam amavi hunc hominem*] Hæc ait plebs vel ex odio; vel quod omnem cujuscumque cum Sejano familiaritatis suspicionem a se quisque amoliri satagebat, ne damnationem incurreret. Erat enim idonea causa ad accusandum, Sejano amicum fuisse, aut fuisse videri, ut refert loco citato Xiphilin. unusque Terentius ob id reus factus solerti excusatione se ab interitu vindicavit, et tum a Senatu, cum ab ipso Tiberio liberatus est. Ibid.

69 *Sed quo cecidit sub crimine*] Quanquam Sejanum non amavi, scire tamen aveo, quod ob scelus, et quo pacto damnatus est, quibus indiciis detecta res, et quibus testibus eam probavit Tiberius.

71 *Nil horum*] Nihil ejusmodi factum, nec indices detulerunt, nec quisquam accusavit, nec ex legibus quidquam actum est: tantummodo scripsit ad Senatum Tiberius.

Verbosa et grandis epistola] Xiphil. citat. Recitatas scribit longas literas in Senatu, in quibus nihil erat perpetuum contra Sejanum. Harum principium erat de aliis rebus scriptum: subsequebatur brevis contra eum expostulatio; post, alia quædam diversa: rursum in Sejanum aliquid: ad extremum scribebat in duos Senatores familiares Sejani animadverti oportere, ipsum esse in custodia retinendum. Nihil enim aperte de morte ejus scripsit, veritus ne tumultus ob eam causam concitaretur. Quæ literæ cum essent ejusmodi, multa eaque inter se varia audire licebat et videre. Tandem perlectis literis cœpere omnes uno ore contra eum vociferari, atque ei maledicere, &c.

72 *A Capreis*] Ubi tum erat Tiberius, secessus gratia, pariter ac libidinum liberius exercendarum. Porro Capreæ, Insula est maris Tyrrheni, adjacens Campaniæ, abundans coturnicibus etiamnum, Tiberio in deliciis,

Turba Remi? Sequitur Fortunam, ut semper, et odit
Damnatos. Idem populus, si Nursia Tusco
Favisset, si oppressa foret secura senectus

Verum quid egit *plebs Remi? Adhæret sorti, sicut solet, atque proscriptos aversatur.* Quod *si Nursia Hetrusco propitia fuisset, si tuta senecta Imperatoris*

Remi 17. 31 a. 70. 75. 76. 81. 82. *Turba tremens* (amici Sejani, vel populus ignavus) 10-12. 14-17. ad marg. 18-21. 23 a m. pr. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74. forte et vet. Schol. cujus glossa ad vs. 81. est: Iterum sibi loquitur populus pavens. *Turba fremens* (in gratiam Tiberii, ne Sejano favisse videatur) 22. 24 a m. sec. 32. *Turba Remens* 83. prob. Heins. ad Ovid. Fast. III, 131. qui Romanos putabat dici *Remenses* a *Remo*, ut *Rhamnes* vel *Ramnenses* (Horat. A. P. 342. Liv. I, 13.) a *Romulo*, *Titos* vel *Titienses* (Liv. l. l. et Pers. I, 20.) a *Tito Tatio*.—74 *Nursia* revocata a nobis ex 2. 4. 9. 10. 14-22. 24-27. 45-48. 50. 58. 64. Ita quoque in aliquot codd. Liv. VII, 3. et Tertull. Apol. c. 23. et 24. legitur. *Nurscia* edd. Farn. Prat. et meliores libri, (nescio qui) teste ac prob. Lips. ad Tac. Ann. IV, 1. *Norcia* 66. 67. *Nortia* 56. 59-63. 65. 68. 69. 71-74. et optimæ edd. Livii l. l. quibus favet vetus inscriptio ap. Steph. Forcatulum in Gallorum philos. p. 514. Sed *Nortia* Sutrinorum potius Dea ap. Tertull. l. l. non Volsiniensium, popularium Seiani. *Nyrtia* 1. 77. Vetus scholion est: Fortunam vult intelligi poëta, quæ apud *Nyrtiam* colitur, unde fuit Sejanus. *Nurtia* 23. 70. 75. 76. 81. 82. *Murcia* 31 b. 55. *Murtia* 49. 54. 57. *Mursia* 5.11. *Nersia* ap. Tertull. l. l. in quibusdam libris.—75 *et* pro *si* 25. 48. 58.

NOTÆ

ut mox etiam dicetur vs. 93. Hodie vulgo *Capri* nuncupatur.

Nil plus interrogo] Est enim periculosum consilia factaque Principis aut scrutari aut discutere curiosius.

Sed quid turba Remi] Quid vero populus Romanus egit interea?

73 *Turba Remi*] Populus a Remo et Romulo oriundus. Nonnulli codices habent, *turba tremens:* quod interpretantur de Sejani familiaribus et cognatis proscribi timentibus.

Sequitur fortunam] Tull. ad Heren. 4. ‘ Ut hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedunt: ita falsi amici sereno vitæ tempore præsto sunt; simul atque hyemem fortunæ viderint, devolant omnes.’

Odit damnatos] Sic mobilis et inconstans est animus vulgi, imo infidus.

74 *Si Nursia Tusco favisset*] Si Thuscorum Dea Thusco sibi propitia et adjuvante, Sejanus Tiberio superstes foret.

Nursia] Etruscæ hujus Deæ meminit Livius VII. 3. Tertullianus Apologet. adversus gentes c. 24. ita scribit: ‘ Unicuique etiam Provinciæ et civitati suus Deus est, ut Syriæ Astartes, ut Arabiæ Disares,—Asculanorum Ancaria, Volsiniensium Nursia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia,’ &c. Ex his patet, non esse hic legendum, *Nortia,* quandoquidem Sejanus Volsiniis natus, teste Cornelio Tacito; hic autem de patria Sejani Dea loquitur Juvenalis. Porro illa erat *Nurtia*, vel *Nurscia*, ut habent quidam codices manuscripti, et asserit Lips. in Tacit. Alii tamen legunt, *Nersia:* alii, *Mursia*, vel *Nursina;* male, ut videtur.

75 *Si oppressa foret secura senectus*] Si Tiberius aut senio confectus obiisset; aut jam senex, et nihil tale ab eo quem Imperii consortem fecerat metuens, a Sejano regnandi cupido foret oppressus.

Principis, hac ipsa Sejanum diceret hora
Augustum. Jam pridem, ex quo suffragia nulli
Vendimus, effudit curas. Nam qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet, atque duas tantum res anxius optat,
Panem et Circenses. Perituros audio multos.

succubuisset, eadem plebs hac ipsa hora Sejanum Augustum nuncuparet. Jam dudum a tempore *quo suffragia non venumdamus cuiquam, evitavit solicitudines. Etenim qui pridem largiebatur potestatem, fasces, legiones, universa, jam se coërcet, ac binas dumtaxat res petit solicitus, panem, atque* ludos *Circi. Plurimos accipio moritu-*

—76 *ac pro hac* 14. 16. 17. 19. 24. 25. 47. 49. 50. 54. 57. 58. *ipsum* 22.—78 *effugit curas* 6. 7. 10-12. 17-27. 29. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. *dabit* 19. *dedit* 22.—80 *res tantum* 16.—81 *Pan* 11. 14-25. 45. 46. 49. 55. Valla τὸ πᾶν irrisorie,

NOTÆ

76 *Diceret Augustum*] Imperatorem proclamaret, laudibus extolleret hunc ipsum, quem modo odit ac detestatur.

77 *Jam pridem ex quo, &c.*] Ignaviam et socordiam Populi Romani perstringit Juvenalis. Jam dudum, inquit, assuetus est jugo populus Romanus orbis olim Dominus, et Imperia jure suo largiens; nec oblatam recuperandæ libertatis occasionem nunc arriperet. Unde, pereunte Tiberio, Sejanum sponte Dominum accepisset, si forte ille superstes extitisset.

Suffragia] Vide Alex. ab Alex. IV. 3.

Suffragia nulli vendimus] Tunc enim cum Populus Romanus jus comitiorum et creandorum Magistratuum retinebat, qui petebant, certatim muneribus et largitionibus populi favorem et suffragia mercabantur. Hinc Plutarchus in Coriolano scribit sero quidem prorupisse emtionem dignitatum ac venditionem; atque inter concionis suffragia argentum sese miscuisse. Et Petronius: 'Nec minor in campo furor est; emtique Quirites Ad prædam strepitumque lucri suffragia vertunt. Venalis populus, venalis Curia patrum. Est favor in pretio,' &c. Lucanus l. 1. 'Lethalisque ambitus urbi Annua venali referens certamina campo.'

78 *Effudit curas*] Administrandæ Reipublicæ et eligendorum Magistratuum Populus abjecit curam: hanc autem invasere cupidius Sylla, Julius Cæsar, Augustus, et alii deinceps Imperatores.

Qui dabat olim, &c.] Populus Romanus Præfecturas olim pleno jure, summa libertate, distribuens, jam ignavus residet, ac monarchiam patitur. Plutarch. citato loco testatur, e venditione suffragiorum, hinc judiciorum, hinc exercituum corruptelam unius dominationi urbem subjecisse.

79 *Fasces*] Dictaturam, Consulatum, &c.

Legiones] Tribunatum, Præfecturam militarem. Vide Sat. III. 132. et ibid. Annot.

Nunc se continet] Libertatis ac majestatis pristinæ oblitus, satis habet victitare, et ludis frui.

80 *Anxius optat*] Vide Sat. III. 223.

81 *Panem*] Cibum exiguum; frumentarias tesseras, de quibus Sat. VII. 174. Sic et Tacitus Histor. 'Vulgus,' inquit, 'cui una ex Republica annonæ cura.' Sunt qui legant, *Pana*, intelliguntque Lupercales Ludos

Nil dubium: magna est fornacula: pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram.
Quam timeo, victus ne pœnas exigat Ajax,
Ut male defensus! curramus præcipites, et,

ros. Non incerta res est. *Ingens est caminus. Brutidius meus* familiaris *pallens occurrit mihi prope Martis ædem. Quantum formido ne superatus Ajax ultionem repetat velut improbe propugnatus! Properemus festinanter; atque Imperatoris adversarium, dum est abjectus in littore, proteramus. Conspiciant*

vel *Pan* pro *Pana* dictum putabat. *Pana* 2. 3. 5. 18 a m. sec. 50. 61-64. 66-68. 71-74. probb. Britann. et Pulm. ut intelligantur Lupercales ludi in honorem Panos acti. *Panem* 4. 31 b. *Panum* 27. *Pannum* 30. 32. 47. 48. 54. 56-60. 65. 69. probb. Mancin. Ascens. et Calder. Ita designaretur insana ludorum Circensium spectandorum cupiditas, qua Romani ardebant. Sed male sic synonyma, *pannus* et *Circenses*, jungerentur h. l. ubi sermo est de populo, *duas res* præ reliquis optante. Nostra lectio aptior et venustior est ceteris, et hæ ex compendio scripturæ ortæ.—82 *dubium est* 15.—83 *Bruttidius* 20. *Butridius* 45. *Buttidius* 17 a m. pr. *ad Martis fugit ocyus aram*, in ea præsidium inventurus, malebat Dorleans.

NOTÆ

in honorem Panos. Alii *pannum;* aiuntque hoc fuisse aurigis victoribus præmium. Verum utraque hæc lectio rejicitur a doctioribus; et nostra ex optimis exemplaribus stabilitur.

Circenses] Ludorum oblectamenta. Vide quæ notavi ad Sat. III. 223.

Perituros audio multos] Multos aiunt a Tiberio morte afficiendos. Dialogus est populi confictus.

82 *Fornacula*] Plures consumtura. Vide supra, vs. 61.

Pallidulus] Metuens ne velut Sejani amicus a Tiberio proscribatur.

83 *Brutidius*] Hunc Rhetorem et Historicum scribunt Tacitus et Seneca.

Ad Martis] In foro, juxta ædem Martis Ultoris illic propinquam.

84 *Ne pœnas exigat, &c.*] Ne Tiberius in quemlibet sæviat, quasi non satis vindicatus, et seipse ulciscens, eosque damnans quos Sejano minus infensos animadverterit. Alii explicant de Brutidio seipsum interemturo: quod multis accidisse referunt Xiphil. et Sueton. Sed hoc minus ad rem; quia sequitur, *curramus præcipites, &c.* quæ verba priorem interpretationem adstruunt.

Ajax] Sicut Ajax ille Græcis iratus, quod male se in Ulyssem defendissent, in quoslibet furorem vertit. Vide Sat. VII. ad vs. 115.

85 *Ut male defensus*] Quemadmodum Ajax potiorem habens causam, judicio tamen se victum indignatus est: ita sane Tiberius iram effundet in eos qui Sejano faverint res novas improbe molienti, quique Majestatem Imperatoris læsam non satis acriter vindicasse visi fuerint.

Curramus præcipites] Hæc aiunt quidam e populo: ne videamur non odisse Tiberii hostem, ac proinde invidiam subeamus, eamus ad Sejani cadaver jacens ad ripam fluminis in quod abjectum fuit, et illud pedibus proteramus coram servis nostris, ut sint illi testes.

Dum jacet in ripa, calcemus Cæsaris hostem.
Sed videant servi, ne quis neget, et pavidum in jus
Cervice obstricta dominum trahat. Hi sermones
Tunc de Sejano, secreta hæc murmura vulgi.
Visne salutari sicut Sejanus? habere
Tantundem, atque illi summas donare curules?
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis

vero famuli, ne ullus inficietur, ac trementem herum vincto collo ad judicium rapiat. Tum verba ista de Sejano: illi clam rumores a *plebe* spargebantur. *An cupis honorari velut Sejanus: tantum possidere: et istis largiri sellas curules; hunc castris præficere: æstimari defensor Imperatoris cum cœtu Chaldæorum commorantis*

—85 *ut* pro *et* 24.—87 *Si* 45. *'hujus* pro *in jus* 12. 14. 45.—88 *astricta* 10. 14-24. 27. 46-50. 54-56. 59-65. 68. 69. 71-74. *abstricta* 45. *ad dominum* 21. —90 *haberi Tantumdem* (h. e. tanti æstimari, in tanto honore esse) non male 21. a m. sec. aliique codd. teste ac prob. Heins. ad Ovid. Trist. I, 9, 44. Notiones tamen honoris vel potentiæ et divitiarum bene h. l. junguntur, et illa, non hæc, reliquis continetur verbis.—91 *ulli* 14. 17. 22. *summas* 1. 70. 75. 76. *sellas donare curules* 10-12. 14-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. haud dubie e glossa.—92 *nitor* pro *tutor* 60. 65.—93 *augusta* 1. 10. 21-27. 54. 56. 62. 64.

NOTÆ

86 *Dum jacet in ripa*] Insepultus sub scalis Gemoniis. Vide quæ supra retuli ex Xiphilino.

87 *Videant servi*] Quorum delationem acciperet avide Tiberius. His enim potestatem fecerat dominos accusandi. Ut habet vetus Schol.

Ne quis neget] Sive e servis, sive ex aliis, qui nobis inviderint.

88 *Cervice obstricta*] Obtorto collo, injecto cervici laqueo, cum violentia. Alii legunt *abstricta*.

Hi sermones tunc] Hæc inter se de Sejano populus loquebatur tunc temporis, inquit Poëta: quæ cum ita sint, an quispiam deinceps velit nimios Sejani honores, et ejus postea fortunam experiri?

91 *Tantumdem*] Divitiarum et potentiæ.

Summas donare curules] Magistratus, Dignitates, quibus erat jus, curuli sella vehi, et in ea sedendo judicia exercere. Alii legunt *Sellas curules*. Sella curulis, eburnea erat: ex Gellio, III. 18. sic dicta, quod super eam in curru considerent, honoris causa, Magistratus in Curiam vecti. Tullius Catilin. 4. init. 'Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo, atque insidiis fuit.' Hor. Epist. I. 6. 'Cuilibet hic fasces dabit, eripietque curule, Cui volet importunus ebur.'

92 *Tutor haberi Principis*] Tiberii ad Capreas secedentis vice, Imperium administrare ex arbitrio. Vetus Scholiastes explicat, *Patricius fieri*: ubi optime notant quidam, non nisi sub Constantino Patricios cœpisse Imperatorum patres vocari. Favet et Justinian. Instit. l. I.

93 *Augusta Caprearum*] Certe parva erat ea insula: at legunt alii *Augusta;* quippe ibi Tiberius Augustus sedem habebat ac secessum peramœnum.

Cum grege Chaldæo? vis certe pila, cohortes,
Egregios equites, et castra domestica? quidni
Hæc cupias? et, qui nolunt occidere quenquam,
Posse volunt. Sed quæ præclara, et prospera tanti,

in Augusto saxo Caprearum? Optas quidem pila, turmas, equites eximios, atque exercitum familiarem. Eccur ista non exoptes? Etiam qui non cupiunt ullum interficere, cupiunt posse. Quæ vero magna et secunda tanti sunt facienda, *quando*

69-76. 82. h. e. quæ sedes quasi regni fuit, a Roma illuc translati; vel imperatoria ac sancta (v. Ovid. Fast. I. 609. sqq.) et venerabili, quoniam Principis fuit secessus. Sed hæc notio jam exprimitur verbis *Principis sedentis*, et venustius mordaciusque est epitheton *angusta*, quod restitui ex 11. 14-20. 45-50. 55. 57-61. 63. 65-68. 77. probb. Scalig. ad Manil. p. m. 42. Voss. Etymol. p. 30. et Lindenbr. Finge tibi Imperatorem Romanum et Augustum, in parva ac petrosa insula *sedentem.*—94 *Caldeo* 17-20. *ferrea* pro *certe* 16. *vis ducere pila* emend. Scioppius Verisim. IV. 10. *vis certæ pila cohortis* (h. e. primipilatum) 60. 65. prob. Mancin. Neutra lectio vulgatæ præferenda videtur. Hæc vero verba cum affirmantis, tum interrogantis esse possunt.—96 *volunt* 71.—97 *nolunt* 73. *tantum* 10. 11. 14-17. 19. 20. 22-24. 27. 45. 59. 60. 64. 65. 69.

NOTÆ

Caprearum] De Capreensi hoc secessu multa Sueton. et nos quædam ante ad vs. 72. Cornel. Tacit. Annal. 4. paulo ante finem sic habet: 'Capreas se in Insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini Promontorii disjunctam. Solitudinem ejus placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, et vix modicis navigiis pauca subsidia: neque appulerit quisquam, nisi gnaro custode. Cœli temperies hyeme mitis, objectu montis: quo sæva ventorum arcentur. Æstas in Favonium obversa, et aperto circum pelago peramœna: prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret.'

94 *Cum grege Chaldæo*] Cum Mathematicis, quorum arte gavisus interdum Tiberius. Thrasyllum inprimis observasse, ac velut Sapientiæ Professorem in contubernium admisisse, testis Sueton. Tiber. c. 14. De eo jam Sat. VI. 575.

Chaldæo] Vide Sat. VI. 552. Annot. ad vocem *Chaldæis.*

Vis certe pila, &c.] Certe cuperes militare præsidium, aut etiam Imperium.

Pila] Pilum, alias hastile, spiculum, jaculum. Ab eo primipilus dictus primus Centurio: nam ejusmodi missilibus armati erant pedites.

Cohortes] Quæ decem erant in legione. Cohors autem modo habuit milites ducentos, alias quingentos quinquaginta pedites, equites vero sexaginta sex, quæ inde quingentaria dicta est: sic et erat milliaria, quæ peditum erat 1500, equitum 132. Fuerunt et alibi diversæ. Vide Alex. ab Alex. I. 5. et VI. 13.

95 *Egregios equites*] Selectos ad præsidium, quibus præsis, ut Sejanus Prætorio Præfectus.

Castra domestica] Milites ad tuam custodiam ac tutelam.

97 *Posse volunt* Ut saltem timeantur, magisque observentur.

Sed quæ præclara et prospera, &c.] Quæ fortuna quantumvis splendida exoptari meretur, ea lege, ut post ei

Ut rebus lætis par sit mensura malorum?
Hujus, qui trahitur, prætextam sumere mavis,
An Fidenarum, Gabiorumque esse potestas,
Et de mensura jus dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis Ædilis Ulubris?
Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
Sejanum. Nam qui nimios optabat honores,
Et nimias poscebat opes, numerosa parabat

rebus prosperis æquale est ærumnarum pondus? An *istius qui raptatur prætextam induere præoptas, utrum Fidenarum et Gabiorum esse Magistratus? Atque pannis* opertus *Ædilis* apud *inanes Ulubras judicare de mensuris*, et *vasa nimis parva rumpere? Agnoscis igitur Sejanum nescisse quid esset cupiendum. Enimvero qui dignitates immensas ambiebat, atque divitias petebat immodicas*, is *altæ*

non improb. Schurzfl. ut dicat poëta: quænam usque adeo bona sunt, ut non mala habeant admixta? Eodem sensu interpp. tantum non omnes vulgatam quoque lect. ceperunt. Ita vero mox *ut non* dicendum erat, non *ut.* Hanc difficultatem sensisse videtur Lubinus, qui emendabat *Ut* (h. e. cum) *rebus lætis par est mensura laborum.* Præstiterit: *Cum rebus lætis par sit m. m.*—98 *latis* 47. 48.—99 *ducitur* 16. *prætextas* 21. *majus* 45.—101 *mensuris* 11. *uis* pro *ius* 10. 15. 18. 19. 27. 45-49. 54-60. 65. facili errore.—102 *vacuisque* 11, 17. 18. 20. non improb. Schurzfl. modo *pannosis* reponatur. *Ulibris* 20. *Elubris* 16.—104 *Sæpe fit ut si quis nimios optabat* 13.—108-111 ejecti e 13. *Cassos*

NOTÆ

succedat alia tantumdem adversa et tristis, quam prior læta fuerit? Certe 'auream mediocritatem' bene laudat Horatius Od. II. 10.

99 *Hujus*] Sejani unco raptati, summa cum ignominia, sicut et summa fuit ante potentia.

Prætextam sumere] Nimiam potentiam, summos honores, Romæ. De *Prætexta* disserui ad Pers. Sat. v. 30.

100 *An Fidenarum, Gabiorumque, &c.*] An modica frui dignitate in oppidis minoribus Italiæ, sine ullo periculo?

Fidenarum] Hæc Latii urbs, ab Ascanio Æneæ filio condita, quod rebellasset eversa est a M. Æmilio. Hodie, *Castel Giubileo* vocatur. De ea jam ante Sat. VI. 57.

Gabiorum] Hæc civitas jacet in ruderibus, ubi hodie *Campo Gabio*, ut placet nonnullis. Vide quæ de illa notavimus Sat. III. 192. VI. 56. VII. 4.

101 *De mensura jus dicere*] Vide Pers. Sat. I. 130. et Annot. ibid.

102 *Ædilis*] Vide Sat. III. 162. ad vocem *Ædilibus*.

Vacuis Ulubris] In hac urbe Latii fere deserta. Ulubræ oppidum prope Velitras, ubi educatus Augustus Cæsar, nihil præterea insigne habuit. Ejus hodie nullum extat vestigium. Meminit Horatius l. I. Epist. 11. versu ultimo.

103 *Ergo quid optandum, &c.*] Quod si modica præfers summis, certe sapis, et intelligis Sejanum errasse, summum bonum, adeoque exoptanda ignorasse.

105 *Numerosa parabat, &c.*] Ex altiori loco nempe graviorem sibi casum parabat. Claudian. 'Tolluntur in

Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ.
Quid Crassos, quid Pompeios evertit? et illum,
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris sine cæde et vulnere pauci

turris plures extruebat contignationes, unde celsior foret prolapsio, graviusque præcipitium casus projecti. Quid perdidit Crassos, quid Pompeios, atque eum, qui subactos Romanos egit ad sua flagella? nimirum sublimis gradus omni dolo quæsitus, et ingentia postulata ab *iratis Diis concessa. Reges absque percussione ac plagis, atque*

17. a m. pr.—109 *At* 45. *eduxit* 23. 24.—110 *arce* 46. 48.—112 *ac vulnere* 16. 24. *sine cæde et sanguine* (ἀναιμωτὶ ap. Homer. et Oppian.) 77. et Serv. ad Virg. probb. Schurzfl. et Heins. ad Claudian. in Cos. I. Stilic. II. 19. qui *vulnus* pro glossemate habebant. Sed *sanguis* potius interpretamentum *vulneris*, aut certe *cædis* esse videtur, (nam *cædes* et *φόνος* sæpe pro sanguine et *αἵματι* ponuntur) et Servius permulta veterum scriptorum loca memoriter laudavit.—

NOTÆ

altum, Ut lapsu graviore ruant.'

108 *Quid Crassos, &c.*] Summæ fortunæ quanta sint pericula pergit exemplis ostendere.

Crassos] M. Crassum Syriæ Proconsulem cum filio Pub. Crasso in Parthos bellum moventem seu imperandi ambitione, seu Parthici auri cupiditate: utrumque vero interceptum illi occiderunt non sine Romanorum dedecore. Vide Appian. Plutarch. &c.

Pompeios] Magnum scilicet, ejusque duos filios Cneum et Sextum a Cæsare profligatos, et misere pereuntes. Nam ille quidem interfectus a Ptolemæo Ægypti Rege, ad quem confugerat: hi vero cum repararent bellum, pariter trucidati sunt.

Illum, ad sua qui, &c.] Julium Cæsarem viginti tribus vulneribus in Senatu confossum. Posset et Sylla, et Cinna intelligi: quin etiam potiori jure Augustus: de quo inter alia, Sueton. August. c. 94. quod facit ad rem præsentem, narrat per quietem visum Ciceroni Octavium Augustum adhuc puerum, 'facie liberali, cœlo demissum, catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse.' Eo certe respexisse videtur Juvenalis qui mox addit, deductos ad flagra Quirites.

109 *Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites*] In servitutem quasi redactos ad nutum rexit et mulctavit, quos erat nefas virgis cædere, dum stetit Romanæ civitatis libertas.

110 *Summus nempe locus*] Summa auctoritas per fas et nefas quæsita, immodica regnandi libido.

111 *Numinibus vota exaudita malignis*] Vindicantibus Diis improbitatem summa et nimia importune petentium, atque exitio futura largientibus.

112 *Ad generum Cereris, &c.*] Raro fit ut Tyranni inveniantur incruenta morte defuncti: omnes autem prope ferro cæsi.

Generum Cereris] Plutonem Inferorum Deum, qui Proserpinam Cereris filiam rapuit, et matrimonio sibi copulavit.

Descendunt reges, et sicca morte tyranni.
Eloquium, ac famam Demosthenis, aut Ciceronis
Incipit optare, et totis Quinquatribus optat,
Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.

Tyranni interitu arido, ad Cereris generum infrequentes deveniunt. Demosthenis vel Tullii facundiam et existimationem jamjam cupit, atque integris Quinquatribus precatur quicumque etiamnum unico asse Palladem acquisitam veneratur, quem comitatur

114-139 extrusi e 13. *ac famam* pro *aut famam*, quod minus aptum auribusque h. l. ingratum est, restitui ex 10. 14-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-73. *ac Ciceronis* 19.—116 *parcam...Minervam* (qua puer parce adhuc imbutus est) ingeniose conj. Heins. ad Ovid. Fast. III. 829. coll. Virg. Æn. VIII. 409. ibique Servio, qui simili sensu *Minervam tenuem, rudem, pinguem crassamque*

NOTÆ

113 *Sicca morte*] Non effuso illorum sanguine.

114 *Eloquium, ac famam, &c.*] Jam carpit ambitionem eorum, qui summam exoptant eloquentiam, quamvis et ipsa perniciosa sit.

Demosthenis, aut Ciceronis] De duobus his eloquentiæ Principibus multi multa, nemo fere nimia. Omnia videtur complexus Cœl. Rhodig. XXV. 3.

Demosthenis] Quintil. X. 1. hunc vocat, 'orandi pene legem:' Cœl. Rhodig. VIII. 13. 'Incomparabilem oratorum antesignanum et plane coryphæum.'

Ciceronis] De eo jam ante Satir. VIII. vs. 236. et sequent. Vide Plin. VII. 30. et XVII. 5. Quintil. cit. Cœl. Rhodig. III. 3. et V. 13. &c.

115 *Totis Quinquatribus*] Per illos quinque dies quibus agebantur Minervæ Sacra: unde nomen. Ovid. Fast. 3. primo die sacrificia peragebantur; secundo, tertio, et quarto gladiatores depugnabant; quinto urbs lustrabatur. Alii, ex Varrone et Festo, nomen deducunt ex eo quod illud festum celebrabatur die quinto post Idus Martias. Vide Alex. ab Alex. II. 22. et Gell. II. 21.

Quinquatribus optat] Quilibet nimirum tirunculus inflammatur cupiditate laudis et gloriæ, et hinc Minervam Sapientiæ Deam importunis fatigat votis, videns certamina Poëtarum atque Oratorum a Domitiano instaurata, in Albano quotannis ab ipso studiose celebrata. De quibus Sueton. Domit. c. 4.

116 *Quisquis adhuc uno, &c.*] Qui vix prima scientiarum ac eloquentiæ rudimenta puer delibavit, et parvam adeo mercedem, exiguamque præceptori hactenus dedit Minerval. Hoc in Quinquatribus solebat persolvi a discipulis.

Minervam] Hanc Metonym. pro ipsa ponit eloquentia. Ovid. Fast. 3. cit. 'Pallada nunc pueri teneræque orate puellæ, Qui bene placarit Pallada, doctus erit.'

117 *Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ*] Quem servus ad scholam sequitur portans angustam, in qua codices pauculi, capsam: hinc ille dictus *capsarius*. Sueton. Ner. c. 36. refert, 'damnatorum liberos urbe pulsos, enectosque veneno aut fame, quosdam cum pædagogis et capsariis necatos,' &c.

Eloquio sed uterque perît orator: utrumque
Largus et exundans leto dedit ingenii fons.
Ingenio manus est et cervix cæsa; nec unquam
Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.
O fortunatam natam me Consule Romam!

famulus arctam servans arcam. Verum ambo causidici ob *facundiam interiere. Ambos morti addixit ingenii fons abundans atque superfluens.* Ob *ingenium amputata* Ciceroni *fuerunt dextra et caput; neque unquam rostra respersa sunt cruore exigui oratoris. O beatam urbem exortam* dum *ego* fui *Consul! Enses Antonii valuisset*

dixere. Sed vulgata quoque lectio bene se habet.—118 *perIt*, v. sup. ad vs. 11.—120 *Ingenuo* 21.—123 *potuit gladios* 49.—124 *O jam dixisset* 11. Hinc

NOTÆ

118 *Uterque perît*] Gell. xv. 28. Demosthenem ac Ciceronem pari ætate illustrissimas orationes in causis dixisse ait, anno scilicet ætatis vigesimo septimo illum, hunc vigesimo sexto: sic etiam vixisse similem prope annorum numerum, nimirum Ciceronem annos sexaginta tres: Demosthenem septuaginta. Porro utrique sua eloquentia mortis causa fuit: Demostheni quidem quod Athenienses concitasset sæpius suis in Philippum orationibus: Ciceroni vero, cum in Antonium acriter invectus esset, ab eo jam Triumviro pernicies creata. Vide Plutarch. de utroque.

119 *Exundans ingenii fons*] Quintil. cit. 'Videtur,' inquit, 'Tullius effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, jucunditatem Isocratis.—Immortalis ingenii beatissima ubertate. Non enim pluvias (ut ait Pindarus) aquas colligit, sed vivo gurgite exundat,' &c.

120 *Manus est et cervix cæsa*] Antonii jussu caput et manus jugulato Ciceroni abscissa et affixa rostris, e quibus in ipsum toties dixerat, ac Romanos moverat ad libertatem accendens, at suo tandem exitio.

121 *Rostra*] Locus in foro Romano ubi pulpitum erat, ornatum subinde e navium bello captarum rostris: quæ quidem ex ære conflata erant. Ibi virorum illustrium imagines erectæ plures: et inde conciones haberi ad populum solebant. Tit. Liv. viii. 14. 'Naves,' inquit, 'Antiatium partim in navalia Romæ subductæ; partim incensæ; rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: rostraque id templum appellatum.'

122 *O fortunatam natam, &c.*] Ciceronis est is versiculus, quo de oppressa Catilinæ conjuratione, et libertate stabilita, sibi ipse in Consulatu applaudebat. Turneb. vii. 19. 'Versus ille,' inquit, 'obtrectatorum Ciceronis et invidorum virulentos morsus in eum excitavit: nec est quod a Quintil. ix. 4. vel a Juvenale Satir. x. irrideatur ob iterationem earundem syllabarum: hoc enim in deliciis habebant veteres—at posteritas fastidiit, quæ multo putidius et ineptius multis in rebus lasciviit,' &c. Certe idem Tullius ad Brutum scribens, 'res mihi invisæ visæ sunt,' inquit: et de Amicit. 'Eo loco locati sumus:' et Virgil. Æneid. iii. 'Tales casus Cassandra canebat.' An vero summis illis scribendi magistris ea temere excidisse putandum est

Antonî gladios potuit contemnere, si sic
Omnia dixisset. Ridenda poëmata malo,
Quam te conspicuæ, divina Philippica, famæ,
Volveris a prima quæ proxima. Sævus et illum
Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
Torrentem, et pleni moderantem fræna theatri.
Dis ille adversis genitus, fatoque sinistro,
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus

aspernari, si cuncta hunc in modum fuisset locutus. Incondita carmina pluris facio, quam te divina nominis præclari Philippica, quæ post primam legeris propinqua. Finis quoque dirus abstulit hunc quem Athenæ stupebant rapide *fluentem, ac theatri frequentis habenas regentem. Is Numinibus iratis et maligna sorte natus, quem parens* ob *massæ ferventis fuliginem lippus, a carbone et forcipi-*

Trojam pro *Omnia* conj. Schurzfl. ut innuat poëta, ideo Antonium Ciceroni fuisse infensum, quod ejus eloquio Roma sit tuta reddita ac fortunata. Sed idem recte monet, verbis suis non inconsultius fidem esse habendam, cum Ciceronis *poëmata ridenda* mox dicantur.—127 *quem jam mirabantur* 19. 20. *quem jam mirantur* 11. 23.—128 *plene* 47. 48.—129 *factoque* 49.—132 *in luteo*

NOTÆ

quod affirmat Quintil. loco citato?

123 *Antonî gladios potuit contemnere*] Sumta ex ipso Tullio verba Philip. 2. ubi perorans ita scribit: 'Contemsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos,' &c.

Si sic omnia dixisset] Si tam incondite, tam inepte cetera dixisset, non periisset Tullius ab Antonio se ulciscente occidi jussus.

124 *Ridenda poëmata malo*] Mallem subire ludibrium male scribendo vel dicendo, quam capitis periculum, tam diserte loquendo. Ceterum et carmina scriptitasse se testatur ipse Tullius ad Lentulum scribens l. I. Epist. 9. 'Ab orationibus disjungo me fere, referoque ad mansuetiores Musas, quæ me maxime sicut jam a prima adolescentia delectarunt.—Scripsi etiam versibus tres libros de temporibus meis,' &c.

125 *Divina Philippica*] Secunda nempe singulari artificio elaborata a Cicerone, qui quidem orationes eas in Antonium, non Antonianas, ut debuisset, inscripsit, sed Philippicas, quasi similes iis quas in Philippum Demosthenes acres et salsas dixerat.

126 *Sævus et illum exitus eripuit*] Crudelis etiam ac funesta mors e vivis exemit Demosthenem. Is enim ut Regis Macedonum Antipatri furorem effugeret, veneno seipse interemit. Vide cetera apud Plutarchum.

128 *Torrentem*] Torrentis instar exundantem eloquentiam.

Moderantem fræna theatri] Athenienses in concionibus quo volebat inflectentem ac permoventem. Justin. l. XXII. 'Agathocles,' inquit, 'veluti Reipublicæ statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet.' Aliter explicat Mancinellus, nempe quod Atheniensibus persuaserit Demosthenes ut quam in spectaculis ac theatris pecuniam publicam solebant impendere, jam in belli sumtus adhiberent.

130 *Quem pater ardentis, &c.*] Infe-

A carbone, et forcipibus, gladiosque parante
Incude, et luteo Vulcano ad rhetora misit.
Bellorum exuviæ, truncis affixa tropæis

bus, et incude cultros fabricante, atque Vulcano luteo, ad Rhetorem ablegavit. Spolia militiæ, thorax detruncatis tropæis suspensus, atque buccarum tegmen *e*

68. *luto* 64. 73. ex emendat Britan. et al. ut sit id. qd. *luteo*, prima syll. longa, et sic metro consulatur.—133 *trophæis* 17-19. 21-27. 45-50. 54-67. ut et nostri poëtæ vulgo *Trophaën* dicunt. Sed τρόπαιον vel τροπαῖον dicitur monimentum τῆς τῶν ἐχθρῶν τροπῆς, conversionis, h. e. fugæ hostium, quod victoriæ significandæ causa in ipso pugnæ loco erigebatur, a τροπὴ et τροπάω.—

NOTÆ

lix Demosthenes quod insignis orator evaserit, futurus certe beatior, si non scholas, sed officinam patris frequentasset, fuissetque ferrarius faber, et gladiorum artifex.

Pater] Plutarchus refert Demosthenis patrem honestum inprimis ac probum virum extitisse. Athenis autem egregiam gladiorum officinam multis artificibus servis instructam habuisse: decessisse vero, filio septenni relicto abundante patrimonio. Valer. Maxim. III. 4. 'Quam matrem,' inquit, 'Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoque sæculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium pæne doctorum literæ loquuntur.'

131 *Forcipibus*] Ex Nonio Marcello, et aliis, *formum* idem est quod *calidum*: hinc forcipes quasi calidum capientes, quod candens ferrum teneant. Virgil. Æneid. VIII. 'Versantque tenaci forcipe massam.'

132 *Luteo Vulcano*] A camino et igne. Vulcanum quippe fabulantur Deum ignis præsidem, fabrum etiam Deorum, atque in Lemno Insula officinam habere, ubi ministris Cyclopibus Jovi fulmina fabricatur.

Luteo] Vel, atro, deformi, squalido, quales ferme Fabri, e carbone, fuligine, camino: vel rufo lucidiori, ut prima syllaba producatur: sic et Gell. II. 26. a luce vocari luteum colorem opinatur.

Ad rhetora] Isæum Rhetoricæ præceptorem adiit audivitque Demosthenes, patre jam mortuo. Cur autem non se contulerit ad Isocratem qui tunc florebat? Forte quod non valeret tantam solvere mercedem, quantam ille exigebat, nempe decem minas. Nam tutorum negligentia locuples ejus patrimonium fere perierat. Hæc Plutarch.

133 *Bellorum exuviæ*] Exitiosam quoque demonstrat bellicæ gloriæ cupiditatem.

Truncis affixa tropæis] Tropæum erigebant victores in aliquo tumulo e ramis arborum, et ex iis hostium spolia suspendebant, et eo quidem loco, ubi versi in fugam illi fuerant. Hinc nomen τροπὴ, conversio in fugam. Virgil. Æneid. XI. initio: 'Vota Deum primo victor solvebat Eoo. Ingentem quercum decisis undique ramis Constituit tumulo; fulgentiaque induit arma, Mezenti Ducis exuvias, tibi magne tropæum Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas, Telaque trunca viri, et bis sex thoraca petitum Perfossumque locis, clypeumque ex ære sinistræ Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.'

Lorica, et fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, victæque triremis
Aplustre, et summo tristis captivus in arcu,
Humanis majora bonis creduntur. Ad hæc se
Romanus, Graiusque, ac barbarus endoperator
Erexit: causas discriminis, atque laboris
Inde habuit. Tanto major famæ sitis est, quam
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? patriam tamen obruit olim

rupta galea dependens, et jugum temone avulsum, et aplustria expugnatæ triremis, et mœstus in arcu supremo vinctus, æstimantur superare mortalium bona. Ad ea contendit Imperator Romanus, et Græcus et Barbarus: illinc periculorum ac laboris causam desumit. Adeo existimationis quam virtutis ardentius est desiderium. Nam quis ipsam virtutem quærit, si auferas munera? Nihilominus patriam dudum oppressit

---

134 *bucula* 11. 21. 22.—135 *victæque tyrenis* 22.—136 *Applustre* 10. *Amplustræ* 64. *Amplustre* 16. 24. 25. 27. 45-48. 58-60. 65. ut in quibusdam codd. Sil. x. 324. et al. Festus: *Aplustria* inquit *navium ornamenta, quæ, quia erant amplius, quam erant necessaria usui, etiam amplustria dicebantur. Aplustra* forte 1. Vetus scholion est: '*Aplustra*, tabulatum ad decorandum superficiem navis appositum: alii dicunt rostra navis, ornamentum puppis, ἄφλαστα.' *summa...in arce* 6.—137 *ad hæc* (scil. bona) revocavi ex 22. 24. a m. sec. 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. *ad hos* 11. 12. 16. 21. a m. sec. 23. 24. a m. pr. 45. *et huc* 77. *ad hoc* 1. 10. 14. 17-21. a m. pr. 70. 74. 75. 82. Vetus scholion est: '*Ad hoc*, id est non propter virtutem posse volunt, sed propter famam et gloriam: cujus causa etiam imperium assumtum est.'—138 *et* pro *ac* 10. 14-18. 20-22. 24. 45. *seu* pro *ac* 12. 23. *endoperator* scripsi pro *induperator*. v. sup. ad IV. 29.—140 *Militibus longe major famæ* cet. 13. *tantum* 15.—143-145

NOTÆ

134 *Lorica*] Hæc pridem e loris, nunc e ferro, nomen tamen retinuit.

135 *Curtum temone jugum*] Bellici currus fragmenta.

Triremis] Navis instructæ triplici ordine remorum: victoriæ navalis monimenta.

136 *Aplustre*] Superflua navis ornamenta, et quibus carere illa potest, aplustre et aplustrum vocari, ait Festus.

Captivus in arcu] In arcu triumphali picta vel sculpta imago hostis capti et mœsti.

137 *Humanis majora bonis*] Summa bona, et veluti divina.

Ad hæc se Romanus, &c.] Propter hæc obtinenda nullum non discrimen sponte subit.

142 *Præmia si tollas*] Tull. Philip. II. 'Satis est in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus.' Ovid. II. de Ponto Eleg. 3. 'Ipse decor recti, facti si præmia desint, Non movet, et gratis pœnitet esse probum.'

Patriam tamen obruit] Vel bellis civilibus, ut Sylla, Antonius, Cæsar: vel externis, ut Annibal, &c. Cicer. Tusc. III. n. 4. 'Qua cæcitate homines, cum quædam præclara etiam cuperent, eaque nescirent, nec ubi, nec qualia essent, funditus alii everterunt suas civitates, alii ipsi occiderunt,' &c.

Gloria paucorum, et laudis, titulique cupido
Hæsuri saxis cinerum custodibus; ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora ficus:
Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
Invenies? hic est, quem non capit Africa Mauro
Percussa Oceano, Niloque admota tepenti,
Rursus ad Æthiopum populos, altosque elephantos.

nonnullorum commendatio et ambitio laudis atque elogii affigendi lapidibus pulverem servantibus, ad quos disjiciendos sufficiunt mala robora ficus infœcundæ. Enimvero tumulis ipsis attributa fata sunt. Pensa Annibalem: quot libras reperies in Imperatore maximo? Ille est quem non continet Africa mari Mauritaniæ irrigata, et propinqua Nilo calescenti. Insuper ad Æthiopiæ incolas, et elephantes diversos ad-

ejecti e 13.—145 *fici* 10. 21. 64. Nil interest.—146 *fasce* pro *fata* 16. et *rata* 22. *sepulcra* 21 a m. sec.—147 *dotes* pro *libras* 24.—149 *Perfusa* (irrigata, ut ap. Plin. IV. 12. v. 29. al.) 24. 25. 27. 45-49. 54-69. 71-74. 77. Nostra lectio præferenda videtur, magis tamen in epico poëta, quam in satirico. *Percussa Oceano* est ejus fluctibus pulsata s. verberata.—150-167 ejecti e 13. *elephan-*

NOTÆ

144 *Hæsuri saxis cinerum custodibus*] Inscribendi sepulcris, in quibus reconduntur cineres in urnis.

145 *Sterilis ficus*] Caprificus rumpens ac solvens validos etiam muros atque lapides, quibus innascitur et erumpit. Martial. l. x. Epigram. 2. 'Marmora Messalæ findit caprificus.'

Mala robora] Vel inutilis truncus; vel improbæ vires, quæ valeant ad ruinam ædificiorum.

146 *Data sunt ipsis quoque fata sepulcris*] Ipsa sepulcra peritura sunt, seu vetustate labentia, seu vi disjecta et diffracta.

147 *Expende Hannibalem*] Cineres Annibalis in libra expende: quam exiguus apparebit, qui tantus olim! Angusta capit urna, quem non Africa potuit continere.

148 *Mauro percussa Oceano*] Mari Atlantico, ad Occidentem; sicut Nilo, ad Orientem; mari Mediterraneo, ad Septentrionem. Porro Mauritania Africæ pars occidentalis, ibi nunc regna Fezzæ et Marochii.

149 *Niloque admota tepenti*] Quia nimirum Zonæ torridæ subjectus. De Nilo, vide quæ notavimus ad Satir. VI. 83.

150 *Æthiopum*] Æthiopia pars Africæ amplissima cis et ultra Æquatorem: continet Abyssiniam, Nubiam, &c. De ea jam Satir. II. vs. 23. et Satir. VI. vs. 599.

Altosque elephantos] Alii legunt *aliosque elephantos*, id est, ad Mauritaniam et Libyam Africæ Provincias, in quibus reperiuntur elephanti, sicut in India Asiæ regione, sed in hac maximi; proindeque alios ac paulo diversos illos vocat Juvenalis. Plin. VIII. 9. 'Indicum elephantem Afri pavent,' inquit, 'nec contueri audent: nam et major Indicis magnitudo est.' Et c. 11. sic habet: 'Elephantes fert Africa ultra Syrticas solitudines, et in Mauritania: ferunt

Additur imperiis Hispania: Pyrenæum
Transilit. Opposuit natura Alpemque nivemque:
Diducit scopulos, et montem rumpit aceto.
Jam tenet Italiam: tamen ultra pergere tendit:
Actum, inquit, nihil est, nisi Pœno milite portas

jungitur potestati Hispania. Pyrenæum superat. Natura objecit Alpes ac nives: discidit saxa, atque rupes aceto diffregit. Jam Italiam possidet; attamen ulterius progredi exoptat. Nihil factum est, ait, nisi Carthaginensi exercitu Romæ *portas*

tes 22. De distinctione h. l. et lectione *altosque elephantos* v. Excurs. ad h. l. 151 *Hesperia* 21. *Pyrenæumque* 15. 16. 45.—152 *apposuit* 16.—153 *Diducit* 1. 14. 15. 17-24. 70. 75. 76. et duo Mss. viri docti in Miscell. Obss. Crit. Vol. v. T. II. p. 298. In iisdem legitur *rupit*, ut in 18-21. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. *Diduxit* 10. 16. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *Deducit* quidam, solenni permutatione. v. inf. ad XIII. 132. et Misc. Obss. l. l.—154 *cum* pro *tamen* 16.—155 *Acti, inquit, nihil est* 12. 20. 24. aliique codd. mss. teste ac prob. Heins. ad Ovid. Ep. Her. VIII. 104. Sed *actum* h. l. conjungendum cum *est*. Cf. ad

NOTÆ

Æthiopes et Troglodytæ; sed maximos India.' Idem Plinius in capite præcedenti ejusdem Libri multa refert de Elephantum industria. Vide Annot. ad Satir. XII. 109. et seq.

151 *Additur imperiis Hispania, &c.*] Itaque non Africa contentus Annibal in Europam transit: ac primo Hispaniam armis domat: hinc in Gallias, post in Italiam victor pergit.

Pyrenæum] Pyrenæi montes maximi Hispaniam a Gallia separant, per octoginta quinque circiter leucas Hispanicas ab Oceano ad mare Mediterraneum excurrentes. Nomen ab incendio totius montanæ regionis, igne pridem a pastoribus injecto in frequentes ibi sylvas, quo factum est, ut argenti puri e montibus rivuli defluxerint, &c. quæ habet Diod. Sicul. VI. 9.

152 *Alpem*] Excelsos admodum nivososque montes, quibus Italia dividitur a Galliis. 'Hos transcendisse quoque mirum fuit; atque in portento prope majores habuere Alpes ab Annibale exuperatas, et postea a Cimbris:' inquit Plin. in Proœm. l. XXXVI.

153 *Et montem rumpit aceto*] Annibal, ut sibi suoque exercitui viam aperiret per Alpium juga invia, arboribus circa immanibus dejectis detruncatisque, struem ingentem lignorum accumulari jussit: hanc adjuvante vento succendit, atque saxa ardentia infuso aceto putrefecit. Sic torrida incendio rupes ferro patefacta, et emolliti anfractibus modicis clivi, ut non jumenta solum sed elephanti etiam deduci possent. Quatriduum circa rupem consumtum. Hæc et alia fuse Tit. Liv. XXI. 37. et præced.

154 *Jam tenet Italiam*] Superatis Alpibus in Italiam descendit, Romanosque primo vicit ad Ticinum amnem, iterum ad Trebiam fluvium, deinde Cannensi illa clade affecit: post Romam petit, castraque metatus est super Anienem fluvium, ad tertium ab urbe lapidem. Plutarch. &c.

155 *Pœno*] *Pœni* sunt Carthaginenses, quasi *Phœni*, inquit Servius, a Phœnicibus, qui Carthaginem condiderunt, originem ducentes. Hinc et Punici quasi Phœnici vocati sunt.

Frangimus, et media vexillum pono Subura.
O qualis facies, et quali digna tabella,
Cum Gætula ducem portaret bellua luscum!
Exitus ergo quis est? O gloria! vincitur idem
Nempe, et in exilium præceps fugit, atque ibi magnus,
Mirandusque cliens sedet ad prætoria regis,

rumpimus, et signa constituo in *media Suburra. O quis vultus, et quam picturam meritus, quando bestia Gætula vehebat Imperatorem coclitem! Ecquis igitur fuit eventus? O fama! Ipse superatur scilicet, atque in exilium citus abit, et illic summus et admirabilis cliens manet ad prætoria Principis, dum Regi Bithyniæ placeat*

IX. 88. *nil* 14. 16. 17. 20. *ni* 16. 17. 20. 23. 24. 61-63. 68. 71-73.—156 *pono sub umbra* 22. *Suburra* 18. 24. 27. 45-50. 58. 61-64. 66-69. 71-73. v. sup. ad III. 5.—157 *O quali* 10.—158 *portares* 72. *belua* pro *bellua* 17. 23. 24. 45-48. 59. 60. 64. 65. v. ad IV. 121.—159 *ausculta* pro *o gloria* 16.—160 *et* abest ab 16. 47. 64. *præceps abit* 4. 7. 14. 15. 17. 18. 20. 22. 25. 27. 46-49. 55-60. 65. *ita* pro *ibi* 22.—161 *sedit* 16.—162 *Bythino* 49. 56. 60. 65. *Bithynio* 50. 64. *Bithi-*

NOTÆ

156 *Media vexillum pono Subura*] Nisi victor ingressus Romam vexilla statuo in urbe media.

Subura] Vide Satir. III. vs. 5.

157 *Quali digna tabella*] Solebant, et gaudent etiamnum aliquando Pictores, vultus admodum deformes ac ridiculas facies pingere.

158 *Gætula bellua*] Elephas Gætulus. Gætulia Libyæ Interioris regio, ex Mela et Ptolomæo; Mauritaniæ, ex Plinio: inter Numidiam et Carthaginem, ut aliis placet.

Cum Gætula ducem portaret bellua luscum] Rem explicat Livius XXII. 2. Scilicet Arnus fluvius solito magis inundarat Etruriam, cum in eam venit Annibal: obtinentibus omnia aquis; periere milites et jumenta passim. 'Ipse Annibal, æger oculis, ex verna primum intemperie calores et frigora variante; elephanto, qui unus superfuerat, quod altius ab aqua extaret, vectus; vigiliis tandem et nocturno humore, palustrique cœlo caput gravante, et quia medendi nec locus nec tempus erat, altero oculo capitur.' Hæc Liv. et Plutarch.

159 *Exitus ergo quis est*] Quis vero finis tot victoriarum? Quid tandem Annibali contigit?

O gloria!] Quam brevis, quam vana et fallax!

Vincitur idem, &c.] Nimirum ille ipse Annibal modo tam gloriosus debellatur primum a M. Marcello: deinde a Scipione profligatus in Africa, et a suis civibus damnatus, ad Antiochum Syriæ, mox ad Prusiam Bithyniæ reges fugit: denique ab his etiam destitutus, veneno se ipse interimit, ne hostibus dedatur.

161 *Cliens*] Patrocinium et opem alienam implorat qui paulo ante terrebat omnes.

Sedet ad prætoria regis] In atrio palatii regii quotidie mane præstolatur, ut regem salutet, suaque illi officia deferat, is cui prius tot homines parebant et obsequebantur.

Prætoria] Prætorium vocatur domus aut tabernaculum Prætoris; atque inde cujuscunque Ducis aut Regis.

Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, nec tela; sed ille
Cannarum vindex, ac tanti sanguinis ultor
Annulus. I, demens, et sævas curre per Alpes,
Ut pueris placeas, et declamatio fias!
Unus Pellæo juveni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi,

expergisci. Animæ quæ hominum negotia quondam turbavit, exitum non præbebunt enses, non lapides, non jacula; sed iste annulus ultor Cannarum, et tam copiosi *cruoris vindex. Vade, insane, ac perge duras per Alpes, ut arrideas adolescentibus, sisque declamandi* argumentum. *Mundus unus haud satis est adolescenti Pellæo.*

---

nio 10. 18-21 a m. pr. 46-48. 58. *Bitineo* 45. *Bithynico* 21 a m. sec. *Bythinico* 25. v. sup. ad VII. 15. *jugulare* 21 a m. sec. 27. 45. 47. 58. 65. Sed τὸ *vigilare* non modo satirici poëtæ ingenio, sed historiæ etiam (nam Prusias non jugulavit Hannibalem) multo convenientius est.—164 *non tela* 10. 14-18. 20-27. 45-47. 49. 50. 54-58. 60-69. 71-74.—165 *ac tanti* pro *et tanti* revocavimus ex 25. 27. 45-47. 49. 50. 54. 55. 57. 58. 60-63. 65-69. 71-73. ne copula *et* toties occurrens fastidium creet auribus.—166 *Anulus* 11. *a demens* (saltem *ah d.*) 14. 16. *O demens, i, sævas* cet. 11. prob. Schurzfl. ne τὸ *et* in tribus verss. se invicem sequentibus cæsuram (immo tædium) faciat. Cf. ad vs. 165. *scævas* 49. —167 *placeas pueris* 24.—169 *in limine* 24.—170 *Chiraræ* 16. *Giari* et *Gyari*

NOTÆ

162 *Bithyno*] Prusiam intelligit regem Bithyniæ, quæ regio est Asiæ minoris Ponto finitima, et Euxino mari.

163 *Finem animæ, &c.*] Tanto vero Duci hoc sors non dabit, ut honesta morte in bello defungatur. Vide quæ notavimus Satir. VI. ad vs. 169.

165 *Cannarum vindex*] Ultor cladis apud Cannas Apuliæ oppidum Romanis illatæ, ac tot annulorum Romanis Equitibus detractorum. Vide Annot. Satir. II. vs. 155. ad vocem *Cannis.*

166 *Annulus*] Sub annuli gemma venenum semper habuit præparatum Annibal, quo se ab hostium captivitate et ultione vindicaret. Vetus Schol. Vide Tit. Liv. XXXIX. 51. Plutarch. in vita Annibalis, &c.

I, demens] Sarcasmus in Annibalem, et ambitiosos gloriæ militaris.

167 *Declamatio fias*] Ut in scholis Rhetorum, pueris materiam declamationis præbeas. Vide Satir. VII. vs. 161.

168 *Unus Pellæo juveni, &c.*] Quot mala pariat gloriæ cupido, Xerxis et Alexandri probat exemplis. Vide Plutarch. in Alexandri Magni et Themist. vita. Valer. Maxim. VIII. 14. 'Alexandri Magni pectus insatiabile laudis,' inquit, 'qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti præceptoris innumerabiles mundos esse referenti, heu me, inquit, miserum, quod ne uno quidem adhuc potitus sum! Angusta homini gloriæ possessio fuit, quæ Deorum omnium domicilio sufficit.'

Pellæo juveni] Alexandro Pella urbe Macedoniæ oriundo.

169 *Æstuat*] Sic orbe toto se coarctatum putat, ut si Gyara, vel Seri-

Ut Gyaræ clausus scopulis, parvaque Seripho.
Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula. Creditur olim
Velificatus Athos, et quicquid Græcia mendax
Audet in historia: constratum classibus isdem,
Suppositumque rotis solidum mare: credimus altos

Effervescit miser arcto orbis termino, quasi Gyaræ rupibus atque angusta Seripho compressus. Attamen quando ingressus erit civitatem a figulis instructam, tumulum satis habebit. Mors tantum declarat quam vilia *sint mortalium corpora. Non dubitatur Athos pridem navigatus, et quodcumque in monimentis profert Græcia futilis, quando ipsis classibus opertum mare, et solidum rotis subjectum* est. *Profun-*

10. 53. 80. Recte, opinor. *Gyara* certe non nisi h. l. dicitur insula, et *Gyari* sup. I. 73. alibi semper Γύαρος, *Gyarus*. Sic Tac. Ann. III. 68. 69. Plin. IV. 12. s. 23. VIII. 29 s. 43. 57. s. 82. Strab. X. p. 485. Mel. II. 7. Cic. ad Att. V. 12. Steph. et Suid.—171-187 ejecti e 13. *muratam* 16. *orbem* 22. *intraverit urnam* h. e. sepulcrum, invita Minerva conj. Dorleans.—172 *erat* 16.—173 *sunt* 10. 17. 23. 24. 46-48. 58. *hominis* 14. 17. 19.—175 *cum stratum* 27. 46-50. 55. 57. 58. 61-63. 65-69. 71-73. *confractum* 15. *constractum* 22. *constratum*

NOTÆ

pho parvis Insulis clauderetur. Ita mare in angusto æstuare dicimus.

170 *Gyaræ*] Satir. I. 73.

Seripho] Satir. VI. 563.

171 *Figulis munitam intraverit urbem*] Babyloniam, a Semiramide conditam, et muro e coctis lateribus facto circumdatam, teste Justino, l. I. Vide et Diodor. Sicul. III. 4.

172 *Sarcophago*] Ita vocatur sepulcrum, quod carnes voret, a σαρκὸς et φάγω: item lapis quidam ex Asso Troadis Promontorio fissili vena scissus; in eo condita defunctorum corpora intra diem quadragesimum absumi, testatur Plin. XXXVI. 17.

Sarcophago contentus erit] Alexander ille magnus, quem non capiebat orbis totus, in urbe Babylone veneno extinctus exiguo tumulo capietur. Vide Justin. l. XII.

174 *Velificatus Athos*] Circumnavigatus ab exercitu Xerxis, postquam fuisset a continenti abscissus ille mons Macedoniæ præaltus et in Ægeum mare procurrens, ut habet Plin. IV. 10. Idem attestatur Herodotus l. VII, nempe Athon a militibus Xerxis perfossum, et jussum intercidi Isthmum ad recipiendum mare in fossam tantæ latitudinis, ut duæ triremes pariter illac traduci possent: id porro jactantiæ, et potentiæ præsertim ostentandæ, ac memoriæ sui relinquendæ gratia potius quam ullius necessitatis aut commodi factum notat ibidem Herodotus: et paulo post refert aggeres circa Athon perfectos ad alvei fauces, ne per æstuaria maris illæ obstruerentur.

Quicquid Græcia mendax, &c.] Quicquid narrant Scriptores Græci vani et mendaces. Portentosa Græciæ mendacia vocat Plin. V. 1.

175 *Classibus isdem*] Quibus Athos velificatus a Xerxe. Classes vero dicit: nam ex Herodoto cit. et Justino l. II. Xerxes habuit navium myriadas plures: sique fides, decies centum millia numerantur.

176 *Suppositumque rotis*] Scilicet cum ex Asia in Europam exercitus a

Defecisse amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, et madidis cantat quæ Sostratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
In Corum atque Eurum solitus sævire flagellis

da flumina non dubitamus siccata, atque exhaustos amnes Medo cœnante, et quæ canit Sostratus axillis humidis. Attamen qualis reversus est dimissa Salamine, is barbarus, assuetus flagris castigare Corum et Eurum nunquam id perpessos in Æoli

navibus æquor 24. *hisdem* 14. 21.—177 *epotataque* 14. Pro *amnes* malim *lacus*, ne eadem res bis exprimatur, et quoniam Herodotus memorat, non fluvios modo quatuor ab exercitu Xerxis siccatos exhaustosque esse, sed lacum quoque xxx. stadiorum.—178 *quæ cantat* 45.—179 *rediit qualis* 18.—180 *chorum*

NOTÆ

Xerxe traductus, cum curribus plurimis, constructo navibus ponte a Sesto ad Abydum, junctoque Hellesponto, spatio septem stadiorum interjacente. Qua ratione pons iste factus, edisserit Herodot. l. VII. cit. Vide et Sueton. Calig. c. 19. ubi medium Baias inter ac Puteolos spatium trium millium et sexcentorum fere passuum, a Caligula ponte junctum refert, ac per eum biduo continenti primum equo phalerato, deinde curru bijugi commeasse Imperatorem, comitante in essedis amicorum cohorte: atque 'id excogitatum a Caio æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiorem Hellespontum contabulaverit.'

177 *Defecisse amnes, epotaque flumina*] Justin. l. II. 'Xerxes,' inquit, 'septingenta millia de regno armaverat, et trecenta millia de auxiliis, ut non immerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata, &c.—Ac veluti naturæ dominus, et montes in planum deducebat, et convexa vallium æquabat, et quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat.' Herodot. porro cit. affirmat et amnes et lacus epotos defecisse, cum ex Asia copias duceret Xerxes: et Scamandrum quidem omnium primum hominibus atque jumentis potantibus haud suffecisse, &c.

Medo prandente] Conflato e Medis ac Persis exercitu prandente et bibente.

178 *Sostratus*] Poëta qui scripsit Xerxis, ut aiunt, expeditionem.

Madidis alis] Vel, dum Poëtico furore velut ebrius madet: vel dum recitat magna contentione sudans maxime sub alis, ut fit. Vetus Schol.

179 *Ille tamen qualis rediit*] Superbus ille Xerxes demum a Themistocle superatus navali pugna, ad Salaminem Insulam, quam turpi fuga Asiam repetiit?

Salamine relicta] Insula sinus Saronici Atticam inter et Peloponnesum contra Megaram urbem. Nempe ex Delphico responso muris ligneis salutem tuentes Græci, ac in bellum navale intenti, angustias Salaminii freti, ne circumveniri a multitudine possent, occupaverant. Quod feliciter cessit. Nam Persæ victi, fusi, fugati. Justin. cit. l. II.

180 *In Corum atque Eurum*] Ventos ac mare sibi volens habere obnoxia.

Corum, Eurum] Hic ab ortu, ille ab occasu flat. Plin. II. 47. Metonymia est pro quibuslibet ventis.

Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos,
Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sane, quod non et stigmate dignum
Credidit. Huic quisquam vellet servire Deorum?
Sed qualis rediit? nempe una nave, cruentis
Fluctibus, ac tarda per densa cadavera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.

custodia, quique Neptunum ipsum vinculis constrinxerat? Lenius illud profecto, quod non etiam stigmata meritum putaverit. Ecquod Numinum ei ministrare consentiret? At qualis reversus est? Unica navicula scilicet, mari sanguinolento, et prora lenta per crebra corpora. Honos efflagitatus petiit frequenter ejusmodi sup-

14. 17. 22. *et* pro *atque* 17.—181 *hæc* 25. 27. 46-49. 54. 55. 57-60. 64. 65. *passus* 16.—182 *Compedibus ipsum* 11. *cum pedibus* 23. *vinxerit* 66. *junxerat* 27. 46-48. 64. *Enosigeum* 45. *Ennosigneum* 14.—183 *est* pro *et* 15. 16. Præstiterit: *Mitius id sane, quam quod vel stigmate dignum Credidit.* Huic certe conjecturæ favet historia; quæ cum librariis ignota esset, hæc verba corrupisse videntur.—184 *Crederet* 12. 14. 17. 19-21. 23. 24. *hinc* 57. 59. *voluit* 18.—185 *namque* pro *nempe* 16.—186 *et* 11. 16. 22. *at* 17.—188 *da multos* 16.—189

NOTÆ

181 *Æolio nunquam, &c.*] Alludit ad Virgil. Æneid. 1. ubi, 'Vasto rex Æolus antro Luctantes ventos, tempestatesque sonoras Imperio premit, ac vinclis et carcere frænat.'

182 *Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum*] Nam ex Herodoto l. VII. solutum tempestate pontem audiens Xerxes, jussit Hellesponto trecenta infligi verbera, et binas injici compedes: quin et missi qui stigmata inurerent, et colaphos incuterent, &c.

Ennosigæum] Sic appellatur Neptunus, quod terram quatiat: ἔνοσις, *concussio*, et γαῖα *terra*. Gell. II. 28.

183 *Quod non et stigmate, &c.*] Xerxis irridet vesaniam. Quin et stigmata et notas inussit mari, ut cicatrices indecoras peccati pœnam ferret Neptunus Deus maris. Apud Herodot. cit. etiam verbis sævitur: O amara aqua, aiunt Xerxis ministri, dominus hanc tibi irrogat pœnam, quod eum læsisti, qui de te nihil male meritus est. Te tamen Rex, velis, nolis, transmittet, &c.

184 *Huic quisquam vellet servire Deorum*] Neptunus Laomedonti, et Apollo quidem Admeto, Regibus Dii servierunt, ut fabulantur; at insano et immani domino Xerxi quis Deorum velit servire? Ironia salsissima.

185 *Sed qualis rediit*] Sed quo tandem apparatu, qua gloria in patriam redit qui tanto fastu ac terrore Græciam appetebat?

Una nave] Piscatoria scapha, ministris destitutus, inglorius, imo turpis redit, fugitivus, trepidus. Justinus citatus.

Cruentis fluctibus] Sanguine sui nimirum exercitus, ac Persarum ut terrestri sic et navali prælio magna strage cæsorum, tanto quidem numero, ut cadaveribus per mare fluitantibus retardaretur cursus istius naviculæ, qua Rex fugiebat in Asiam trajiciens cum pauculis; quia solutum hybernis tempestatibus pontem ad Abydum offenderat. Herodot. Justin.

Da spatium vitæ, multos da, Jupiter, annos!
Hoc recto vultu solum, hoc et pallidus optas.
Sed quam continuis et quantis longa senectus
Plena malis? deformem et tetrum ante omnia vultum,
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendentesque genas, et tales aspice rugas,
Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
In vetula scalpit jam mater simia bucca.

plicium. O *Jupiter, largire diuturnitatem vitæ, concede plures annos. Id erecta facie, id etiam pallens duntaxat exposcis. At quam perpetuis et quam magnis ærumnis abundat senium longius! Præ cunctis contemplare faciem deformatam atque horridam, et aliam a seipsa, pellem fœdam pro cute, et labentes malas, et rugas similes* iis *quas in vetusta bucca exarat simia jam parens, ubi Tabarca umbrosas*

Hoc altus cœlumque tuens, hoc pallidus optas 4. 29. haud dubio ex interpretam. *hæc et p. o.* 12. *tu* pro *et* 20. *optat* 27. 47.—192 *sibi* pro *sui* 13.—194. 195 ejecti e 13. *Qualis* 60. *pendit* 60. 65. *Tabraca* 1. 10-12. 14. 17-21. 25. 26. 27. 45. 47. 49. 50. 54, 55. 58. 61. 62. 63. 65-77. 81-82. *Trabaca* 16. *Thabraca* 56. 59. 60. 65. *Trabraca* 64. *Tabacra* 23. *Trabacha* 15. *Tabrata* 46. 48. 57. *Tartara* 24. *Taberni* 22. *Tabracha* Farnab. et al. Cf. Plin. v. 3. ubi eadem fere lectionis varietas est, et in quibusdam libris etiam *Trabracha* et *Tacabracha* legitur. *Tabathra* dicitur Steph. et Θάβρακα Ptolem. IV. 3. Cf. Bocharti Geogr. sacr..

NOTÆ

188 *Da spatium vitæ, &c.*] Culpat jam eos qui diuturnam magis vitam exoptant quam bonam. Senec. Ep. 101. 'Quam bene vivas, non quam diu, refert: in hoc autem bene est sæpius, ne diu.'

189 *Recto vultu*] Aperte, non clam; hoc enim orare non pudet. Vide Pers. Satir. II. 8.

Pallidus] Præ nimio desiderio, præque metu non obtinendi quod anxius precaris.

192 *Dissimilemque sui*] In senectute deformem, qui formosus fuerat in juventute.

Pro cute pellem] Loco teneræ cutis, jam pellem senio rugosam et asperam.

194 *Quales, umbriferos*] Tales rugas in genis, quales habet vetus simia, qua nihil deformius.

Ubi pandit Tabraca saltus] In sylvis Tabracæ vicinis. Strabo l. XVII. refert de Posidonio, qui e Gadibus in Italiam navigans, delatus est in Libyæ oram: in sylva porro quæ est juxta mare vidit plures simias, quarum aliæ super arboribus, aliæ in terra sederent, nonnullæ catulos haberent et ubera pendentia: risit autem cum eas uberibus graves cerneret, nonnullas etiam calvas, nonnullas herniosas. Hæc ille. Astipulatur Herodot. l. IV.

Tabraca] Vulgo *Tabarca*, urbs Africæ, in regno Algerii, ad mare Mediterraneum sita, portum habet hodie satis commodum.

195 *Simia*] Tull. I. de Natura Deorum n. 98. ex Ennio: 'Simia quam similis turpissima bestia nobis.' Et II. de Divin. n. 69. simiam appellat 'monstrosissimam bestiam.' Cœl. Rhodig. III. 10. 'ridiculam hominis imitationem,' vocat ex Galeno.

Plurima sunt juvenum discrimina: pulchrior ille
Hoc, atque ille alio; multum hic robustior illo.
Una senum facies, cum voce trementia membra,
Et jam leve caput, madidique infantia nasi.
Frangendus misero gingiva panis inermi:
Usque adeo gravis uxori, natisque sibique,
Ut captatori moveat fastidia Cosso.
Non eadem vini atque cibi, torpente palato,
Gaudia: nam coitus jam longa oblivio; vel si
Coneris, jacet exiguus cum ramice nervus,
Et, quamvis tota palpetur nocte, jacebit.
Anne aliquid sperare potest hæc inguinis ægri
Canities? quid, quod merito suspecta libido est,
Quæ Venerem affectat sine viribus? Aspice partis
Nunc damnum alterius: nam quæ cantante voluptas,

aperit silvas. Multæ sunt adolescentum differentiæ. Iste illo formosior, et hic isto. Longe ille validior alio. Senum vultus idem; artus cum voce tremuli: atque adeo calvum caput, et infantia narium humidarum. Panis gingiva rumpendus infelici armis destituto. *Tam molestus conjugi et filiis, ac sibimetipsi, ut nauseam pariat Cosso insidiatori. Haud voluptas par vini atque escæ palato hebeti. * * Jam intuere detrimentum diversæ partis. Etenim quod gaudium canente, quamvis*

p. 519.—197 *multo* 25. 56. 59. 60. 65.—198 *labra* pro *membra* 15. 18. 61. 62. 63. 68. 71-74. *verba* al. *Membra* ac *verba* sæpe permutari docent Scalig. ad Prop. I. 13. 17. et Schrader Emendatt. p. 126.—199 *tam* Farn. ed. *leve* 17-20. Recte. *læve* ceteri. v. ad II. 12.—200 *miseris* 12. 14. 15. 16. 45. 47. 54. 64.—201 *Atque* 60. 65. 77. *votisque* pro *natisque* 7.—203 *Nam* pro *Non* 16.—204 *non* pro *nam* 13.—205 *Conetur* (sc. senex coitum s. coire) 13. quod et mihi in mentem venit. *uamice* 13.—206...216 ejecti e 13.—209 *Venerem aspectat* 24.—210 *cantare* 15. 21. *cantate* 20.—211 *citharœdus sitve Seleucus* restitui ex 10. 11.

NOTÆ

196 *Plurima sunt juvenum discrimina*] Varia et multiplex est in juvenibus species et formæ gloria: at senum una et communis est omnium deformitas.

198 *Trementia membra*] Alii legunt, *trementia labra.*

199 *Leve caput*] Calvum.

Madidique infantia nasi] Ut infantibus abundans humor ex ore, ita senibus e naso defluit.

200 *Inermi*] Carenti dentibus, quæ sunt hominis arma. Plin. VII. 16. Cœl. Rhodig. IV. 1.

202 *Ut captatori moveat fastidia Cosso*] Ut vix eum ferat Cossus, qui tamen, ut hæreditatis partem aucupetur, senes omni officiorum genere sibi demereri studet, et quidlibet ab eis pati assuevit.

209 *Aspice partis nunc damnum alterius*] Nempe surditatem, qua fit ut senex auditus careat voluptate.

210 *Cantante*] Supple, Musico, Symphoniaco.

Sit licet eximius citharœdus, sive Seleucus,
Et quibus aurata mos est fulgere lacerna?
Quid refert, magni sedeat qua parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiet, atque tubarum
Concentus? clamore opus est, ut sentiat auris,
Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
Præterea minimus gelido jam in corpore sanguis
Febre calet sola; circumsilit agmine facto
Morborum omne genus: quorum si nomina quæras,
Promtius expediam, quot amaverit Hippia mœchos,

optimus fuerit citharœdus, etiamvero Seleucus, et queis est consuetudo splendescere veste auro intexta? *Ecquid interest qua regione ampli theatri consideat, qui vix percipiet canentes cornu, et buccinarum clangorem? Vociferatio desideratur, ut auricula audiat quemnam accedere moneat famulus; et quotam horam indicet. Insuper algente jam corpusculo, exiguus sanguis febre tantum fervescit. Turmatim obsident ægritudines nullius non speciei, quarum appellationes si interrogaveris, facilius recensebo quot adulteros Hippia dilexerit, quot ægrotos uno autumno Themison*

12. 14-27. 45-50. 54-69. 71-74. *citharœdo sive Seleuco* 70. 75. 76. 82. Hæc lectio haud dubie substituta ab iis, qui structura verborum offendebantur. Sed *cantante, sit licet eximius citharœdus*, docte dicitur pro: cantante citharœdo, licet sit eximius. Ita fere mox vs. 253. *quærit ab omni, Quisquis adest socius. sive* 45.—212 *At* 45. *mos est decurrere palla* 64.—214 *Qui sic* 45. *exaudiat* 10. 11. 12. 14. 17-20. 22. 25. 27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. quod etiam bene habet.—215 *clamare* 15.—216 *quod* 74. *quis nuntiet* 22.—217 *in* abest a 13. 16. 18. 19. 25. 27. 45-50. 55-61. 63-67. 74. 77.—218 *caret* 24. a m. pr.—220 *Ippia* 20. 23. 27. 46. 47. 48. 58. *Yppia* 17. 19. 24. *Hispia* 21. *Hippida* 18. *Oppia* 75.

NOTÆ

211 *Seleucus*] Insignis et eximius Tibicen.

212 *Quibus aurata mos, &c.*] Horatius Epist. ad Pisones vs. 215. 'Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.'

214 *Cornicines, &c.*] Symphoniam in ludis adhiberi solitam docet Horatius Epist. ad Pisones vs. 202. et seq.

215 *Clamore opus est, &c.*] Vociferetur magna contentione puer necesse est ut audiat senex herus, quoties ei nuntiat adesse quempiam salutare et alloqui cupientem.

216 *Quot nuntiet horas*] Solebant famuli horas dominis annuntiare. Martial. l. VIII. Epig. 67. 'Horas quinque puer nondum tibi nuntiat, et tu Jam conviva mihi Cæciliane venis.' Plin. VII. 53. Cn. Bæbius Pamphilus, cum a puero quæsisset horas, protinus expiravit.

217 *Minimus gelido jam in corpore sanguis*] In senibus sanguis minus abundat, atque adeo pauciores ac minus subtiles gignit spiritus.

219 *Morborum omne genus*] Plin. VII. 50. 'Senectæ in pœnam vivacia,' inquit, 'tot periculorum genera, tot morbi, tot curæ.—Hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.'

220 *Hippia*] Satir. VI. 82.

Quot Themison ægros autumno occiderit uno,
Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
Pupillos, quot longa viros exsorbeat uno
Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus;
Percurram citius, quot villas possideat nunc,
Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat.
Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
Perdidit ille oculos, et luscis invidet: hujus
Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis.

interfecerit, quot socios Basilus, quot pupillos Hirrus circumvenerit. * * *Promtius enumerabo quot modo villas habeat* ille *quo resecante crepitabat barba mihi adolescenti molesta. Iste scapula, is lumbis, ille coxa infirmus; hic utrumque amisit oculum, invidetque coclitibus: labia istius pallentia escam sumunt aliorum digitis;*

---

76. Cf. ad VI. 104. et 114.—221...226 ejecti e 13. et 221. e 22. *imo* pro *uno* 15. —222. 223 absunt ab 25. *Hyrrus* 17. 19. 23. 45. *Irus* 27. 47. 48. 54. 55. 56. 58-60. 64. 65. 77. *Hyrus* 57. *Yrrus* 22. *Hirrous* 12. *Yrcus* 24. *Hircus* 46.—223 *absorbeat* 1. ut sup. VI. 126. unde forsan hæc lectio desumta. *una* 21. a m. sec.—224 *Hamillus* 1. 11. 14. 15. 16. 50. 54. 70. 75. 76. 77. 82. *Amilus* 47. *Amillus* 10. 17-27. 45. 46. 48. 49. 55-69. 71-74. 81. ut vulgo legitur ap. Martial. VII. 61.—227 *cossa* 25. 27. 46. 48. 49. 56-59. *ossa* 47.—228 *hic* pro *ille* 16.—229 *capiunt* 16. 25. 27. 46. 47. 49. 50. 54-58. 61-69. 71-74. 77. *digitis accipiunt alienis* 11. metro adversante: *digitis capiunt alienis* recte, opinor, emend.

NOTÆ

221 *Themison*] Medicus tunc nobilis: 'Archiater illius temporis, cui detrahit,' ut habet vetus Schol. Ejus ut optimi Medici meminit Corn. Celsus. Plin. XXIX. 1. Asclepiadis auditorem illum fuisse refert, ejusque placita mutasse. Apud Athen. VII. 10. celebratur *Themison* Cyprius, Antiochi regis deliciæ.

Autumno] Tunc enim frequentiores morbi. Vide Satir. VI. vs. 517. ad hæc verba, *Septembris et Austri.*

Occiderit] Mori fecerit pharmacis imperite et perperam collatis. Sarcasmus in Medicos indoctos, quem egregie imitatus est Gallicus nonnemo Satiricus, nomine satis notus, haud ita pridem.

222 *Basilus*] De eo jam Satir. VII. 145, 'Advocatus eo tempore prævaricator fuit,' teste vet. Schol. Alii Prætorem dicunt socios Populi Romani, quibus erat Præfectus, rapinis vexantem, ac bonis spoliantem fraudulentis accusationibus circumventos.

Hirrus] Tutor infidelis pupillos defraudans.

226 *Quo tondente gravis, &c.*] 'Licinus e tonsore Senator factus.' Vetus Schol. Vide Annot. ad Satir. I. vs. 25. ubi idem versiculus habetur.

227 *Ille humero, hic lumbis, &c.*] Alia persequitur senectutis incommoda.

229 *Cibum accipiunt digitis alienis*] Propriis uti digitis ac manibus non valet ille, sive ob chiragram, sive ob paralysim.

Ipse ad conspectum cœnæ diducere rictum
Suetus, hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
Cum quo præterita cœnavit nocte; nec illos,
Quos genuit, quos eduxit. Nam codice sævo
Hæredes vetat esse suos; bona tota feruntur
Ad Phialen: tantum artificis valet halitus oris,
Quod steterat multis in carcere fornicis annis.
Ut vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
Funera natorum, rogus aspiciendus amatæ

ipse visis dapibus rictum solitus aperire inhiat solum velut hirundinis pullus, ad quem parens famelica referto ore advolat. Cuncta vero detrimenta artuum superat insania, quæ neque famulorum appellationes, neque faciem novit familiaris, quicum hesterna nocte epulatus est, neque eos quos procreavit, et *quos aluit. Etenim libello crudeli prohibet suos esse hæredes, omnes* autem *facultates ad Phialem devolvuntur. Adeo potens est spiratio oris solertis, quod plures annos mansit in custodia prostibuli. Quamvis* autem *mentis sensus valeant, nihilominus deducenda sunt filiorum funera:*

Schurzfl.—230 *Ille* 22. *deducere* 10-14. 16. 17. 19-24. 45. *rictus* 18. 24.—231 *seu* 60.—232 *jejuna cibandum* 13.—233 *major damno* 13. *nec quæ* 24.—234 *cultum* 45. 47. *agnoscat* 16.—236 *educit* 25. 46-49. 55. 57-60. 64. 65. *codice scævo* 41. Recte, opinor. *Scævum* est id. qd. *lævum* vel sinistrum, adeoque vel triste et infelix, vel ineptum, pravum, perversum, ut h. l. Bene Plathnerus: 'Scripta,' inquit, 'hæc satira sub Hadriano. Jam vero inde a Domitiani sæculo testamentis nihil poterat relinqui probrosis fœminis. *Codex* igitur (testamentum) deliri senis h. l. *scævus* i. e. contra normam legis et perversus dicitur, quemadmodum *scævum dogma* in L. hi qui scævi C. Theodos. tit. de his qui sup. Rell. cont. dicitur, quod contra regulam et canones ecclesiæ introductum est. Porro et illud notes ex verbis *nec illos Quos genuit, quos eduxit*, apud patruos plerumque educatos Romanos: acriores enim morum hi censores.' Cf. Ernesti clav. Cic. v. *patruus*. Non male quidem *sævo* h. l. legitur, sed minus apte: quod cum non intelligerent librarii, vocem sibi notiorem substituerunt exquisitiori.—238 *Phialem* 18. 64. *Phyalem* 24. 45. *Pialen* 17. 20. 22. *Pialem* 19. 23. *alitus* 21. 22.—239 *steterant* 22.—240 *deducenda* 23.—241 *inspiciendus* 45. *amicæ* 16.—244 *Sæpe* 21.—245 *pulla veste* 77. *senescat* 13.

NOTÆ

236 *Codice sævo*] Testamento, per quod proprios exhæredat filios, ut mulierem impuram ex asse hæredem scribat.

238 *Phialen*] Quæ nefando obsequio senis animum demeruit et captavit.

240 *Ut vigeant sensus, &c.*] Quod si illa absunt incommoda, alia succedunt. Si bene sanus est senex corpore et mente, premitur aliis mœroribus de morte propinquorum, quos ante se efferri videt.

Conjugis, et fratris, plenæque sororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata
Semper clade domus, multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore, et nigra veste senescant.
Rex Pylius, magno si quicquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit a cornice secundæ.
Felix nimirum, qui tot per sæcula mortem
Distulit, atque suos jam dextra computat annos,
Quique novum toties mustum bibit. Oro, parumper
Attendas, quantum de legibus ipse queratur
Fatorum, et nimio de stamine, cum videt acris
Antilochi barbam ardentem; cum quærit ab omni,

spectanda pyra dilectæ uxoris ac fratris, atque urnæ sororum cineribus *refertæ. Hoc supplicium assignatum est longam vitam ducentibus, ut continuo iterata familiæ ruina, plurimis in fletibus et in dolore assiduo, atque atris vestimentis consenescant. Rex Pyli, si fides aliqua summo Homero, extitit exemplum ævi post cornicem secundi. Scilicet beatus qui tot per sæcula mortem retardavit, et annos suos jam dextra numerat, et qui tam sæpe vinum recens potavit: quæso paululum adverte, quantum ipse de fatorum decretis, ac de longiori filo conqueratur, quando cernit flagrantem*

—246 *Pelius* 14. 16. 17. 23. *Pileus* 10.—248 *Felix qui nimium* 22. *quod tot* 17. 24. *per tot* 10. 16. 23. 25. 45-50. 54. 55. 57-60. 64. 65.—249 *dextra jam* 19. *in dextram* 6. prob. Jun.—250 *ore* 14.—252 *cum videt* revocavi ex 14. 15. 17-22. 25. 27. 57. 58. 61. 62. 63. 66. 67. 68. 71. 72. 73. 75. 76. *cum vidit* al. Sed mox sequitur *cum quærit*.—253 *Anthiloci* 23. *Antiloci* 13. 24. *Antiochi* 21. *Antiochus*

NOTÆ

246 *Rex Pylius*] Nestor Rex Pyli, quæ urbs est Peloponnesi. Ovid. l. I. de Ponto, Eleg. 5. ' Crede mihi, Pylio Nestore major ero.'

247 *Vitæ a cornice secundæ*] Id est longissimæ post cornicem. Tres hominis ætates Nestori attribuit Homerus Odyss. 3. Cornici novem Plinius ex Hesiodo: quod quidem fabulosum et ipse ibidem existimat, Libro nimirum VII. 48. pariter et Macrobius VII. 5.

248 *Tot per sæcula*] Per annos trecentos. Alii tamen affirmant Nestorem non vixisse ultra nonaginta annos, tresque nihilominus ætates; quas annorum triginta duntaxat singulas numerant.

249 *Dextra computat annos*] Hinc Juvenalis innuit Nestorem vixisse plura sæcula, idque ex communi opinione. Observandum quippe veteres digitis sinistræ manus solitos computare usque ad centum; dextra vero majores numeros. Quod ex Beda fuse refert et explicat Cœl. Rhodig. XXIII. 12. et seq.

250 *Novum toties mustum bibit*] Adeoque tot autumnos vidit.

252 *Nimio de stamine*] De vita diuturniori. Vide Satir. III. vs. 27. Annotat. ad vocem *Lachesi*.

253 *Antilochi barbam ardentem*] Cum videt cremari corpus Antilochi filii sui jam barbati et strenui, atque in ætatis flore morientis, scilicet a Me-

Quisquis adest socius, cur hæc in tempora duret,
Quod facinus dignum tam longo admiserit ævo?
Hæc eadem Peleus, raptum cum luget Achillem,
Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
Incolumi Troja Priamus venisset ad umbras
Assaraci magnis solennibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
Iliadum lacrymas, ut primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla,

barbam Antilochi bellicosi. Singulos enim sodales, quicumque astant, interrogat; quare ad illud ævum usque *permaneat; ecquod crimen ita diuturnam ætatem meritum perpetrarit? Ea ipsa Peleus* ait, *quando Achillem sublatum dolet: et alter cui licet deflere Ithacum nantem. Stante Ilio Priamus accessisset ad manes Assaraci, celebri pompa, Hectore ceterisque fratribus feretrum collo gestantibus, inter fletus Trojanarum,* ita *ut Cassandra prior auspicaretur lamentationem facere, et*

72. *nam quærit* 10. 13-20. 23-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—254 *abest* 11. *ab omni Quisquis adest socio* 7. 10. 13-27. 45-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71. 72. 73. *durat* 14.—256...288 ejecti e 13. *colluget* 15.—257 *cui fas est* 12.—259 *Assarici* 27. 48. 57-60. 64.—262 *scisaque* 17. *Polisena* 19. *Pollyxena* 27.—263 *quo jam* 7. 10.

NOTÆ

mnone occisi. Odyss. 4.

254 *Cur hæc in tempora duret*] Ut plures ærumnas ferat nimirum.

256 *Peleus*] Videns Achillem filium suum immaturo præreptum fato, et a Paride interfectum.

257 *Atque alius*] Similia loquitur et Peleus, et Laërtes, ut Nestor supra.

Alius cui fas, &c.] Odyss. ult. a Jove mortem precatur senior Laërtes, dolens Ulyssem filium Ithacæ Insulæ regem, undis jactatum annos decem, per maria vagabundum, sæpe naufragum, adeo ut ejus varii errores ac ærumnæ Homeri Odysseæ materiam præbuerint.

258 *Incolumi Troja, &c.*] Si ante excidium Trojanum, si ante regni ac suorum cladem Priamus vita functus esset, sane felix ac beatus excessisset.

Venisset ad umbras Assaraci] Adiisset in Inferis Assaracum avum fratris sui.

259 *Hectore funus portante, &c.*] Majori natu filio Priami cum fratribus. Priamo filios quinquaginta, ac filias duodecim fuisse aiunt Homer. Cicer. Tuscul. I. &c.

Funus portante] Tit. Liv. XLVIII. Epitom. M. Æmilius Lepidus Princeps Senatus, antequam expiraret, præcepit filiis lecto se strato, sine linteis sine purpura efferrent. Plin. VII. 44. 'Quint. Metellus Macedonicus,' inquit, 'quatuor filiis illatus rogo est, uno Prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno Censorio.'

261 *Ut primos edere planctus, &c.*] Quasi præfica. Nam conducebantur olim mulieres ita dictæ, quæ luctum ederent in funeribus, ac ceteris modum plangendi darent. Festus.

262 *Cassandra*] Priami filia Trojæ ruinam vaticinata, hanc ab Apolline facultatem incassum adepta.

Scissaque Polyxena palla] Filia item Priami scissis vestibus ex antiquo more dolorem testificata.

Si foret extinctus diverso tempore, quo non
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Eversa, et flammis Asiam ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus posita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram summi Jovis, ut vetulus bos,
Qui domini cultris tenue et miserabile collum
Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro.
Exitus ille utcumque hominis: sed torva canino
Latravit rictu, quæ post hunc vixerat, uxor.
Festino ad nostros, et regem transeo Ponti,

Polyxena disrupta chlamyde; si mortuus esset alio tempore, cum Paris jam incœperat fabricare naves generosas. Ævum ergo diuturnum quid præstitit? Aspexit cuncta disturbata, atque Asiam igne et armis subversam. Tum miles titubans arma portavit abjecto pileo, ac cecidit ad altare supremi Jovis, tanquam bos annosus, qui ab immemori jam aratro contemtus cervicem exilem et infortunatam dat heri gladiis. Atque *iste* quidem *hominis quodammodo finis* est; *at conjux, quæ superstes ei fuerat, rictu canino truculenta latravit. Propero ad nostrates, ac prætermitto*

14-27. 29. 45-50. 54-69. 71-74. *quoniam* 12.—270 *integro* 46. 48.—272 *ritu* 10.

NOTÆ

263 *Tempore, quo, &c.*] Cum Paris naves non adhuc ædificasset, quibus in Græciam veniens Menelai Principis uxorem Helenam e domo viri in Troadem rapuit: quod tot bellis occasionem Trojanoque excidio deinde præbuit. Vide Horat. Ode I. 15. &c.

266 *Asiam*] Trojam ac Troadem quæ pars est Asiæ minoris.

267 *Tunc miles tremulus*] Tum Priamus senio tremens coactus est arma induere, ad repugnandum Græcis Helenam repetentibus et injuriam ulciscentibus.

Tiara] Pileo in pace usitato. Vide Satir. VI. ad vs. 515, annotata in simili voce.

268 *Ruit ante aram summi Jovis*] Trucidatus a Pyrrho ante aram Jovis Hercei.

270 *Ab ingrato jam fastiditus aratro*] Bos jam arando ob senium inutilis mactatur ab ingrato agricola, tot ejus laborum immemori.

271 *Canino latravit rictu*] Hecuba, quam fabulantur versam in canem: eo quod percita dolore in Græcorum obvium quemque debacchraretur, atque dicteriis lacerare et allatrare veluti consuevisset. Vide Plaut. Menæchm. sc. 14. Ovid. Metamorphos. 13. Cicer. Tusc. 3. n. 63.

273 *Festino ad nostros*] Festinat oratio ad exempla Romanorum, quibus longa vita pariter ærumnas attulit.

Regem Ponti] Mithridatem tot tantarumque gentium Principem, ut annis quadraginta cum victore terrarum populo bellaverit: ac vix ariete velut triplici denique sit æquatus solo, ac principatu vitaque pariter excussus, Syllæ Cornelii felicitate, Luculli virtute, postremo magnitudine Pompeii. Hæc Cœl. Rhodig. XXII. 20.

Et Crœsum, quem vox justi facunda Solonis
Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ.
Exilium, et carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victa Carthagine panis,
Hinc causas habuere. Quid illo cive tulisset
Natura in terris, quid Roma beatius unquam,
Si circumducto captivorum agmine, et omni
Bellorum pompa, animam exhalasset opimam,

Regem Ponti, et Crœsum, quem æqui Solonis disertus sermo præcepit attendere ad extrema tempora ævi diuturni. Illinc prodierunt exilium, et custodia, et palus Minturnensis, et panis corrogatus apud *Carthaginem subactam. Quid eo cive natura felicius unquam in orbe, quid Roma produxisset, si circumacto vinctorum agmine, atque universo militiæ apparatu, pulchram animam emisisset, quando exilire cupiebat*

vixerit 10. 11. 14.—274 *justi quem vox* 14. 15. 17. 18. 20. 21. *justificanda* 8. unde *vox mox justificanda* conj. Pith. qui tamen recte prætulit vulgatam lect.—276 *Mynturnarumque* 17. 20. *Mincturnarumque* 22.—277 *Emendicatus* 45. *Karthagine* 11. 18. *Cartagine* 17. 19. 20. v. ad VI. 171.—280 *circumdato* 21. 22.—281 *vitam* pro *animam* suspicari possis, ut glossa sit *anima* et hiatus vitetur.

NOTÆ

274 *Crœsum*] Hunc Lydiæ regem beatum se ob summas opes credentem admonuit Solon, neminem ante obitum judicari felicem debere. Quod ille verum tandem agnovit postquam a Cyro Persarum Rege captus, et vivus tantum non exustus est. Vide Herodot. l. I. Justin. Plutarch.

Justi Solonis] Gell. XVII. 21. ait Solonem unum ex illo nobili numero Sapientum leges Atheniensium scripsisse, regnante Romæ Tarquinio Prisco, anno regni ejus trigesimo tertio. Vide Plutarch. &c.

275 *Respicere ad longæ, &c.*] Ovid. sententiam Solonis ita expressit: 'Scilicet ultima semper Expectanda dies homini, dicique beatus Ante obitum nemo supremaque funera debet.'

276 *Exilium, et carcer, &c.*] Si Marius minus vixisset, non esset expertus exilium, carcerem, mendacitatem. Nimirum Caius ille Marius a Sylla victus fugit, atque in paludibus prope Minturnas latuit. Inde vero in carcerem abreptus, immissum Gallum percussorem vultus majestate deterruit. Hinc trajecit in Africam, et Carthagine pauper et exul panem mendicavit. Aurel. Victor, Tit. Liv. Epitom. l. LXXVII. Plutarch.

Minturnarum] Hæc fuit olim urbs Latii, ad Liris fluvii ostia: hodie jacet in ruderibus.

277 *Victa Carthagine*] Romano Imperio subdita, et tunc Prætorem habente Sextilium, qui C. Marium Libya prohibuit. Plutarch. in Vita C. Marii.

278 *Hinc causas habuere*] E longiori vita causas habuerunt plures ærumnæ.

Illo cive] C. Mario.

280 *Si circumducto captivorum, &c.*] Si post actum triumphum statim obiisset.

281 *Opimam*] De opimis spoliis gloriantem.

Cum de Teutonico vellet descendere curru?
Provida Pompeio dederat Campania febres
Optandas: sed multæ urbes, et publica vota
Vicerunt. Igitur Fortuna ipsius et Urbis
Servatum victo caput abstulit. Hoc cruciatu
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditque Cethegus

e curru Teutonico? Prudens Campania præbuerat Pompeio febres exposcendas: at plurimæ civitates precesque communes superarunt. Sors igitur illius ac Romæ ademit superato caput conservatum. Tormento ejusmodi, istis ærumnis Lentulus immunis fuit: et Cethegus interiit non truncatus, atque integro corpore Catilina pro-

At v. ad I. 151.—282 *Theutonico* 27. 48. 61. 62. 63.—284 Epitheton *multæ* languere h. l. neque festivitati poëtæ consentaneum esse, putabant Ruhnken. et Cl. Herel: quapropter ille ad Vellei. Pat. p. 239. conj. *mæstæ*, hic vero in literis ad me datis *pullæ*, quæ vox insolentior quidem, sed et jocosior videri potest vulgari *pullatæ*, qua Juvenalis sup. III. 213. utitur. Ingeniosæ quidem emendationes: sed non video, cur vulgata lectio langueat, quæ potius ad magnitudinem Pompeii declarandam multum valet.—286 *obtulit* 21. a m. pr.—

NOTÆ

282 *Cum de Teutonico*] Cum paratus esset descendere, vel, cum descenderet e curru, quo de Cimbris ac Teutonibus triumphum egerat. C. Marius Arpinas, septies Consul, Teutones in Gallia apud Aquas Sextias, Cimbros in Italia in Campo Caudio vicit, deque his triumphavit. Aurel. Victor. Teutones sunt populi Germaniæ prope Cimbros, ad Boream.

283 *Provida*] Quasi prævidens imminentes ei miserias et calamitates, quibus per febrim eximeretur: quæ proinde videtur fuisse optanda.

Provida Pompeio, &c.] Cic. Tusc. I. n. 86. 'Pompeio nostro familiari, cum graviter ægrotaret Neapoli, melius est factum.—Utrum igitur, si tum esset extinctus, a bonis rebus, an a malis discessisset? Certe a miseriis. Non enim cum socero bellum gessisset, non imparatus arma sumsisset, non domum reliquisset, non ex Italia fugisset, non exercitu amisso nudus in servorum manus ac ferrum incidisset; non liberi defleti: non fortunæ omnes a victoribus possiderentur. Qui si mortem tum obiisset, in amplissimis fortunis occidisset. Is propagatione vitæ quot, quantas, quam incredibiles hausit calamitates? Hæc morte effugiuntur.'

Campania] Pars regni Neapolitani, perquam fertilis et beata.

284 *Sed multæ urbes, &c.*] Votis publice factis pro ejus incolumitate, servatus est Pompeius et ad multa mala reservatus. Vide Plutarch.

285 *Vicerunt*] A Diis impetrarunt, ne ex illa febre moreretur.

Fortuna ipsius, &c.] Vota maligne exaudita, et fatum suum atque urbis honestæ morti subduxerunt Pompeium, quem deinde Ptolemæus Ægypti Rex, ad quem fugerat, capite truncari juberet.

286 *Victo*] Profligato a Cæsare.

Hoc cruciatu] Tali mutilatione corporis et capitis diminutione, qualem tulit Pompeius ille magnus.

287 *Lentulus, Cethegus*] Illi cum Catilina contra Rempublicam conjurati, jubente Cicerone Consule, in carcere strangulati sunt: ipse vero

Integer, et jacuit Catilina cadavere toto.
  Formam optat modico pueris, majore puellis
Murmure, cum Veneris fanum videt anxia mater,
Usque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit,
Corripias? pulchra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit. Cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque suam Rutilæ dare. Filius autem
Corporis egregii miseros trepidosque parentes

cubuit. Parens sollicita leni susurro filiis, apertiore filiabus pulcritudinem precatur, quoties aspicit Veneris templum, usque ad precum voluptatem. Quare vero redarguas, ait? Latona delectatur Diana formosa. At prohibet Lucretia vultum expeti, qualis ipsi erat. Virginia Rutilæ gibbum habere vellet; suamque formam *tradere Rutilæ. Sed venusto puer corpore nunquam non infelices et anxios tenet*

290 *ubi* pro *cum* 18. 46. 48. *fanum Veneris* 24. *maxima mater* 16.—291 *natorum* pro *votorum* 13. Pro *inquit* forte reponendum *inquis*. Tertia certe pers. durior est propter ellipsin subjecti.—292 *puella* pro *Diana* 18.—294. 295 in 22. ita coaluere: *Ipsa habuit; cuperet Rutilæ dare. filius autem* cet. Error inde natus, quod in utroque versu *Rutilæ* legitur. v. ad II. 24. *Verginia* 24. *Virginea* 13. *gybbum* 17. *gyppum* 13.—295 ejectus e 13.—297 *Semper*

NOTÆ

Catilina in acie pugnans cecidit. Appian. Sallust. &c.

288 *Integer*] Non truncato capite, integro manente cadavere.

289 *Formam optat*] Neque pulcritudinem exoptandam ostendit ob imminentes inde injurias et discrimina. Vide Pers. Satir. II.

290 *Veneris*] Venustatis Deæ.

291 *Usque ad delicias votorum*] Non tantum ex impetrata forma, sed etiam ex votis ipsis captans delicias et gaudia.

Cur tamen, inquit, corripias] Eccur damnes ejusmodi vota, quandoquidem et Latona filiæ pulcritudine delectatur? Ex Homero, et Virgilio.

292 *Diana*] Jovis ex Latona filia, eodem cum Apolline partu edita: ob castitatis studium sylvas coluisse, et hominum consortia fugisse dicitur. Vide Ciceronem de natura Deorum.

293 *Sed vetat optari*] Respondet Poëta, et opponit Lucretiæ exemplum, cui sua forma stuprum ab Tarquinio Superbi filio, et ab seipsa necem attulit. Vide Historiam apud Liv. I. 58. Dionys. Halic. IV. &c.

294 *Cuperet Rutilæ Virginia*] Virginia optasset esse tam deformis quam Rutila, ne Appio Decemviro appetita ab ipso patre Virginio suam pudicitiam vindicante occideretur. Vide Tit. Liv. III. 44.

Rutilæ] Vetulæ deformis et gibbosæ, quam annos nonaginta septem excessisse ait Plin. VII. 48.

295 *Suam Rutilæ dare*] Juvenilem suam faciem et formam cum senili deformitate commutare.

296 *Trepidos*] Ne puer corrumpatur.

Semper habet. Rara est adeo concordia formæ
Atque pudicitiæ! Sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinos;
Præterea castum ingenium, vultumque modesto
Sanguine ferventem tribuat natura benigna
Larga manu: (quid enim puero conferre potest plus,
Custode et cura natura potentior omni?)
Non licet esse viris. Nam prodiga corruptoris
Improbitas ipsos audet tentare parentes.
Tanta in muneribus fiducia! Nullus ephebum

genitores. Tam infrequens est consensus pulcritudinis et castimoniæ. Quamvis indolem castam dederit familia agrestis, et priscas Sabinas æmulata: insuper mentem pudicam, et faciem verecundam sanguine ardentem conferat natura liberalis favente dextra, (nam quid amplius juveni dare valet natura omni pædagogo et diligentia efficacior,) haud permittitur viros extare. Etenim profusa corruptoris malitia non dubitat ipsos genitores sollicitare. Adeo certa spes est in largitionibus. Nemo tyrannus emasculavit adolescentem non pulcrum in castro diro: et Nero

habet natus. Rara est c. f. 13. *Sic habet et rara* 45.—299 *Sabinas* 10-20. 23-27. 45-48. 50. 54-69. 71-74. probb. Schurzfl., Schrader. Observ. pag. 80. et Heins. ad Ovid. Am. II. 4. 15. et in Advers. p. 357. qui hanc lectionem firmant tum aliorum codd. auctoritate, tum locis simil. Martial. I. 62. (al. 63.) 1. Prop. II. 23. 103. (al. 32. 47.) Horat. Epod. II. 40. 41. Ovid. l. l. et medic. fac. vs. 11. aliisque, quibus summa Sabinarum mulierum castitas prædicatur. Sed aptior forte nostra lectio, quoniam de *filio* et de *sanctis moribus horridæ domus* h. l. agitur: nam vel tironibus ex Liv. I. 18. nota est *disciplina tetrica ac tristis veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit.* Parum tamen interest.—300 *modestum* 10-19. a m. sec. 20. 21. 22. 27. 45. 46. 47. 49. 54. 55. 56. 60-69. 71-74.—301 *fervente* 14. *tribuit* 20. *tribuet* 22.—304 *viris* pro *viros* restitui ex 13. 17. 19. a m. sec. 22. 48. quoniam dictio hæc doctior est et multo frequentior optimæ latinitatis scriptoribus v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. XIV. 64. ubi eam similesque, *licet esse, contigit esse,* vel *satis est esse*

NOTÆ

297 *Rara est adeo concordia*] Ovid. 'Lis est cum forma magna pudicitiæ.'

298 *Sanctos licet horrida, &c.*] Quamvis educatio aspera et severa sanctos mores formarit. Vide Sat. VI. vs. 287.

299 *Sabinos*] Castitate insignes. Vide Sat. III. vs. 169. et Sat. VI. vs. 163.

300 *Castum ingenium, &c.*] Etsi castitatis et pudicitiæ amorem dederit natura pariter atque institutio, corruptioni obnoxius eris.

301 *Sanguine ferventem*] Facile erubescentem, pudibundum. Pudens natura diffundit sanguinem, et eum quasi velamen obtendit: et hinc rubor. Ut explicat Macrob. VII. 11.

304] *Non licet esse viris*] Formosi enim alii castrantur, alii in muliebrem defluunt mollitiem: unde et desinunt esse viri.

305 *Tentare parentes*] Ut pueros formosos corruptoribus vendant.

306 *Ephebum*] Puerum jam puberem, annos quatuordecim assecutum.

Deformem sæva castravit in arce tyrannus:
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumosum, atque utero pariter, gibboque tumentem.
I nunc, et juvenis specie lætare tui! quem
Majora expectant discrimina? fiet adulter
Publicus, et pœnas metuet, quascumque mariti
Exigere irati: nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat. Exigit autem
Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori
Concessit. Necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos et mugilis intrat.

nobilem distortum, aut strumosum, aut ventre æque ac gibbo turgentem haud rapuit. Vade modo atque gaude pulchritudine pueri tui, cui graviora imminent pericula. Publicus evadet mæchus, ac timebit omnem ultionem, quam repetit conjux ira inflammatus. Neque fortunatior erit Martis sidere, ut nunquam in vincula incurrat. Porro is mæror aliquando resposcit amplius, quam jus quodcumque permittit mærori. Iste gladio perimit, hic sanguinolentis ictibus concidit adulteros quospiam:

fideli, priori cet. multis exemplis illustravit.—307 *scæva* 18. *castrabit* 16. *arte* 21.—308 *Non* 21. *vel Strumosum* recepi ex 10-19. a m. pr. 20-27. 46-50. 54-69. 71-74. *nec Strumosum* al.—310 *et specie juvenis* 77. *Hac ergo juvenis specie* 22. *Nunc ergo juvenis specie* 10. 15. 16. 23. 24. 25. 46-50. 54-69. 71-74. *Nunc ergo specie juvenis* 11. 13. 14. 17. 18. 20. 21. 45. *Nunc ergo speciem juvenis* 7. 29. Nota Schurzfl. est hæc: 'Scriptum in primo libro NUNC ET SPECIE nota Sæc. II. et seqq. abbreviatura, quam non attendens librarius exscripsit *Nunc et specie:* alii *ergo* addiderunt, ut versus compleretur.'—311 *expectent* 12.—312. 313 v. Excurs. ad h. l.—314 *unquam* 45. *nusquam* 47. 54. 64. *exigat* 15. 25. 57. 59.—315 *iste* 25. 27. 46-50. 54. 55. 57-60. 64. 65.—316 *necat ille cruentis Verberibus* 11. 20. ut ap. Horat. Sat. I. 2. 41. *ille flagellis ad mortem cæsus.* Sed tum epitheton *cruentis* languet.—317 *Vulneribus* 19.—318...323 ejecti

NOTÆ

307 *Sæva in arce*] Tarpeia, ubi ingenuorum pædagogia habuit Nero. Sueton. Ner. cap. 28.

308 *Prætextatum*] Prætexta ornatum, adeoque ingenuum ac nobilem.

Rapuit] Ad stuprum.

312 *Mariti exigere irati*] Quando mœchum deprehendunt cum uxore. Quidam legunt, *quascumque mariti irati debent:* alii *maritus exigit iratus.*

313 *Astro Martis*] Ipso Marte Deo, quem in adulterio cum Venere deprehensum catena Vulcanus colligavit, et in ceterorum Deorum conspectu statuit ludibrio expositos. Ovid. Metam.

315 *Ille dolor*] Mariti justam ab adultero ultionem reposcentis.

317 *Mugilis intrat*] Mugil, piscis grandi capite, cetera gracilis; quem (pariter et alias raphanum) in deprehensorum mœchorum podicem mariti per vim immittebant. Vetus Schol. Catull. Carm. 15. 'Ah te tum miseri malique fati, Quem attractis pedibus, patente porta, Percurrent raphanique mugilesque.'

Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter
Matronæ: mox cum dederit Servilia nummos,
Fiet et illius, quam non amat: exuet omnem
Corporis ornatum. Quid enim ulla negaverit udis
Inguinibus, sive est hæc Oppia, sive Catulla?
Deterior totos habet illic fœmina mores.
Sed casto quid forma nocet? quid profuit immo
Hippolyto grave propositum? quid Bellerophonti?

*atque mugilis ingreditur. At tuus Endymion mœchus erit adamatæ matronæ: statim quando Servilia nummos donabit, erit etiam ejus quam minime diligit. Universis spoliabit se corporis ornamentis. Nam quid non indulgebit quælibet * * seu est illa Hippia, seu Catulla? Mulier pessima istic habet omnem indolem. Verum pudico quid obest pulchritudo? Ecquid Hippolyto pridem contulit severum institutum? Ecquid Bellerophonti? Scilicet illam puduit quasi contemtam repu-*

e 13. *delectæ* 22.—320 *Fiat* 16. *quem* 27. 46-50. 58. 61. 62. 63. 65-68. *exuit* 24. *exuat* 12. 14. 16. *eruet* 25. 46. 48. 49. 55. 56. 57. 59-63. 65-69. 71-74.—321 *illa* 21.—322 *Unguinibus* 22. *hæc est* 11. 45. *Oppia* 1. 47. 54. 57. 70. 75. 76. 82. *Optia* 12. 14. 17. 22. 23. *Ophia* 21. *Oppicia* 20. *Scipia* 16. *Yppia* 19. *Hyppia* 15. 45. *Hippida* 18. *Ippia* 24. 46. 48. 58. *Hippia* 10. 11. 25. 49. 50. 55. 56. 59-69. 71-74. 77. non improb. Schurzfl. ut sensus sit: sive est impudicissima, qualis *Hippia* fuit, (v. sup. VI. 82-115.) sive castissima, qualis fuit *Catulla*, (v. sup. ad II. 49. et Martial. VIII. 53.) utque poëta *μισόγυνος* contendat, nullam omnino fœminam esse bonam, nihilque interesse inter lasciviorem et inter eam, quæ maximam castitatis laudem sit promerita. Sed casta mulier parum apte h. l. memoratur, et *Oppia* potius patricia ac nobilis, *Catulla* vero plebeia, vel illa liberalis ac prodiga et hæc avara, vel denique illa dives, et hæc pauper fuisse videtur.—323 *comes* pro *totos* legendum crediderim, ut sententia h. l. sit: *deterior*, mala, impudica, *fœmina illic*, in re Venerea, *habet comes mores*, come ingenium: summa comitate ac liberalitate allicere solet viros ac delenire.—324 *profuit uni* 16. *profuit ergo* 49. 55. *profuit olim* 61. 62. 63. 66-69. 71-74. 77. Sed præstat *τὸ immo*, h. e. potius, Gall. *au contraire*.—325 *Hyppolito* 23. 24. *Ippolyto* 20. *Yppolito* 17. *Ypolito* 19. 22. *Bellorophonti* 17. 19. 21. 22. 23. 45. 49. 60. 65. *Belophoronti* 11.—

NOTÆ

318 *Endymion*] Filius tuus æque pulcher ac Endymion pastor, quem Lunæ adamatum fabulantur. Re autem vera primus ille Lunæ cursum observavit, teste Plinio II. 9.

319 *Servilia*] Matrona deformis at dives, cujus amori etsi non amans indulgebit quæstus causa. Servilia Bruti mater cum Cæsare mœchata. Plutarchus.

320 *Exuet omnem corporis ornatum*] Uniones et gemmas sibi detrahet ut donet mœcho.

322 *Oppia, sive Catulla*] Impura mulier sive patricia et liberalis fuerit, ut Oppia; sive plebeia et avara, ut Catulla; nihil negabit suæ libidini.

323 *Deterior totos, &c.*] Erga dilectum mœchum bona est et liberalis, quæ in ceteros omnes avara et nequam.

324 *Sed casto quid, &c.*] Objectio; cui mox respondet ipse, allatis exemplis.

325 *Hippolyto*] Hic Thesei filius castus admodum et pulcher, a Phædra

Erubuit nempe hæc, ceu fastidita, repulsa.
Nec Stheneboea minus, quam Cressa, excanduit, et se
Concussere ambæ. Mulier sævissima tunc est,
Cum stimulos odio pudor admovet. Elige quidnam
Suadendum esse putes, cui nubere Cæsaris uxor
Destinat? Optimus hic, et formosissimus idem
Gentis patriciæ rapitur miser extinguendus
Messalinæ oculis: dudum sedet illa parato

diatione: neque Stenobœa levius irata est quam Cretica; seque utraque incitavit. Fœmina tum ferocissima est, quando verecundia iræ incentiva adhibet. Statue quod existimes esse dandum consilium ei, *cui conjux Imperatoris connubio* jungi *meditatur. Is præclarus, ipse etiam speciosissimus, prosapiæ nobilis, infelix offertur occidendus* in *conspectu Messalinæ. Hæc pridem expectat comparato flameo;*

326 *certe* pro *nempe* 18. 21. 24. *seu* 22. *repulsa* restitui ex 10-16. 21-27. 45-50. 54-69. 71-74. *repulso* 17-20. 70. 75. 76. 82. quod quomodo explicari commode possit, vix assequor. Sed neque τὸ *hæc* h. l. satis aptum est. Refertur vulgo ad Phædram, Hippolyti novercam, quæ mox *Cressa* dicitur. Durissima vero est hæc ratio, cum nulla ejus antea mentio sit facta. Poëta forte scripsit: *Erubuit nam Phædra, ut fastidita, repulsa.* Indocti librarii centies ita corruperunt nomina propria.—327 *Sthenebœa* revocavi ex 46. 47. 48. 50. 62. 64. quoniam Græcis constanter Σθενέβοια dicitur. v. Muncker. ad Hygin. fab. LVII. et Heyne ad Apollod. II. 2. 1. p. 277. *Sthenobœa* 1. 10-15. 24-27. 49. 54-57. 59. 60. 61. 63. 65. 67-77. 81. 82. *Stenebea* 20. *Stheneboa* 58. 66. *Stenebœa* 21. 22. 23. *Stenobea* 18. 19. *Stenobœa* 17. *Scenobea* 45. *Cenobea* 16. *Creta* 16.—329 *puer* pro *pudor* 16. *odio pudor adjungit furioso* 13. —330...345 extrusi e 13. *putas* 12. 16. 22. 67. 68. 72.—331 *Destinet* 27. 47. 48. *Festinat* 16. 66.—333 *dubium* 46.—334 *Flammeolo* pro *Flameolo* restitui

NOTÆ

noverca perdite amatus, ejus repulsæ odium incurrit, et hinc mortem, ab ipsa ad patrem delatus. Vide Senec. Tragic. Hippolyt.

Bellerophonti] Ille Glauci regis filius apud Prætum Argivorum regem hospes, ab ejus uxore Sthenebœa in adulterium pellectus, cum obsequi noluisset, pariter est accusatus apud maritum, et gravia multa perpessus. Vide Horat. Od. III. 7.

327 *Cressa*] Cretensis Phædra, Minois Cretæ regis filia, ob repulsam excanduit, et insurrexit adversus Hippolytum, similiter et Sthenebœa in Bellerophontem.

Se concussere ambæ] Amore in odium verso ad vindictam se excitavere.

329 *Cum stimulos, &c.*] Quando pudore furor accenditur et exstimulatur.

Elige quidnam, &c.] Quid nimirum suaderes Silio, cui Messalina nubere vult?

330 *Cui nubere Cæsaris uxor destinat*] C. Silio Consuli designato formoso admodum juveni, quem deperibat Messalina Claudii Imperatoris uxor. Hæc non contenta tot adulteriis, illi voluit palam nubere, dum Cæsar Ostiæ morabatur sacrificii causa. Corn. Tacit. Lib. II. Sueton. Claud.

332 *Extinguendus Messalinæ oculis*] Rem ubi rescivit Claudius, ante oculos Messalinæ Silium adulterum oc-

Flammeolo, Tyriusque palam genialis in hortis
Sternitur, et ritu decies centena dabuntur
Antiquo: veniet cum signatoribus auspex.
Hæc tu secreta, et paucis commissa putabas?
Non, nisi legitime, vult nubere. Quid placeat, dic:
Ni parere velis, pereundum erit ante lucernas:

et genialis thorus *purpureus in hortis aptatur publice: ac more veteri decies centena tradentur: accedet auspex cum obsignatoribus. Ea tu arbitrabaris arcana, et non multis credita?* At illa *nonnisi ex lege cupit inire conjugium.* Igitur *eloquere, quid eligas. Si recuses obtemperare, moriendum est ante candelas; si*

ex 18. 20. 23. 24. 62. 68. 71. 72. 78. v. sup. ad II. 124. *et genialis* 19.—335 *Cernitur* 21. a m. pr.—337 *putabis* 47. 54. 58.—339 *est* pro *erit* 11. 14-17. 19.

NOTÆ

cidi imperavit, ipsamque postea Messalinam.

334 *Flammeolo*] Indumento nuptiali. Vide Sat. II. ad vs. 124. Annot.

Genialis] In honorem Genii. Vide Pers. Sat. II. vs. 3. Annot.

In hortis] Claudium venire promtum ultioni audiens Messalina Lucullianos in hortos digressa. Tacit. l. XI.

335 *Decies centena*] Millia sestertium, ex pacto dotali, dabuntur Silio. Numerus certus pro incerto, id est, prægrandis summa in dotem. Vel quod ea dos maxima tunc Romæ foret, pecuniæ dotali legum jussis modum imponentibus. Ita Turnebus XVIII. 30.

Ritu antiquo] Nimirum ex quo Romæ luxus invaluit.

336 *Cum signatoribus*] Cum Notariis ac testibus, ad nuptiales tabulas conficiendas et obsignandas.

Auspex] Valer. Maxim. l. II. c. 1. 'Apud antiquos,' inquit, 'non solum publice sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumto: quo ex more nuptiis etiamnum auspices interponuntur. Qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpant.'

337 *Secreta*] Clam Cæsare Claudio.

338 *Non, nisi legitime, vult nubere*] Tacit. Annal. XI. 'Cuncta nuptiarum solennia celebrat,' inquit, 'additque fabulosum visum iri hoc, palam Consulem designatum cum uxore Principis, prædicta die, adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causa, convenisse, audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud Deos; discubitum inter convivas; oscula, complexus, noctem denique actam licentia conjugali,' &c. Sueton. Claud. cap. 26. 'Cum Messalinam comperisset super cetera flagitia atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit.' Cap. vero 29. 'Omnem fidem excesserit, quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis et ipse consignaverit, inductus, quasi de industria simularentur, ad avertendum transferendumque periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.'

339 *Ni parere velis*] Si abnuerit Silius, a Messalina irata occidi jubebitur ante noctem. Tacit. cit. sit multas mortes jussu Messalinæ patratas.

Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res
Nota Urbi et populo contingat Principis aures.
Dedecus ille domus sciet ultimus: interea tu
Obsequere imperio, sit tanti vita dierum
Paucorum. Quicquid melius, leviusque putaris,
Præbenda est gladio pulchra hæc, et candida cervix.
Nil ergo optabunt homines? Si consilium vis,
Permittes ipsis expendere numinibus, quid
Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.
Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Di.
Carior est illis homo, quam sibi. Nos animorum
Impulsu, et cæca magnaque cupidine ducti,

crimen perpetres, exiguum intervallum concedetur, donec illud civitati ac plebi cognitum ad aures perveniat Cæsaris. Hic familiæ labem postremus accipiet. Interim tu jubenti morem gere, si tanti facienda *est vita dierum aliquot. Quodcumque minus et satius duxeris, dandum est ensi collum istud album ac venustum.* An *igitur mortales nihil cupient? Si consilium petas, Deos ipsos sines dijudicare, quid expediat nobis, ac negotiis nostris conducat. Etenim loco suavium convenientissima quælibet largientur Divi. Hi plus diligunt hominem, quam* ipse *se. Nos impetu mentis, et inconsiderata atque præcipiti libidine abrepti exoptamus connubium, et*

20. 23-27. 45-50. 55. 57-63. 65-69. 71. 72. 73.—341 *aurem* 14. 16. 20. 21. 22. 24.—343 *si tanti* 11. 14-20. 23. 24. 25. 45. 49. 56-63. 65. 68. *si tanti est* 27. 46. 47. 48. 50. 54. 55. 66. 67. 71-74. 77. Non male!—344 *levius meliusque* 10. 14. 15. 16. 18. 25. 27. 46-50. 54-63. 65-69. 71-74. *levius meliusve* 23. *melius leviusve* 19.—346 *optabant* 13.—347 *permittas* 13. 16.—348 *quid* pro *sit* 21.—351 *Impulsi* 63. *cupidine capti* 14. 17. aliique codd. teste Heins. ad Ovid.

NOTÆ

Ante lucernas] Antequam lucernæ accendi solent.

340 *Si scelus admittas*] Si insano amori Silius obsequatur, Cæsari paulo post rem accipienti audaciæ dabit pœnas suæ.

341 *Contingat Principis aures*] Narcissus libertus apud Claudium institit, Messalinam detulit: 'Matrimonium Silii,' inquit, 'vidit populus, et Senatus, et miles; ac ni propere agis, tenet urbem maritus.—Quo pavore offusus Claudius identidem interrogabat, an ipse Imperii potens? An Silius privatus esset? Interim Messalina non alias solutior luxu,' &c. Cornel. Tacit. cit. Lib. XI. Annal.

342 *Dedecus domus*] Tacit. ibid. 'Messalina facilitate adulterorum in fastidium versa ad incognitas libidines profluebat.—Nomen matrimonii concupivit Silius ob magnitudinem infamiæ, cujus apud prodigos novissima voluptas est.'

Tu obsequere imperio] Tu, Sili, morem gere imperioso Messalinæ amori, ut dies aliquot vitam protrahas.

345 *Præbenda est gladio*] Seu Messalinæ, seu Claudii.

Pulchra hæc et candida cervix] Quæ Silio immaturæ mortis causa.

347 *Permittes ipsis*] Vide Valer. Maxim. VII. 2. cujus verba retulimus initio Annot. in hanc Satiram.

Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis
Notum, qui pueri, qualisque futura sit uxor.
Ut tamen et poscas aliquid, voveasque sacellis
Exta, et candiduli divina tomacula porci:
Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum, mortis terrore carentem,
Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscumque labores,
Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
Herculis ærumnas credat sævosque labores,

partum conjugis. Iis autem perspectum, quinam infantes, et quæ conjux futura sit. Quod si quid nihilominus et petas, et voveas templis viscera, et divina tomacula albi porcelli, precandum est ut sit animus sapiens in corpore valido. Firmam pete mentem, et mortis metu vacuam, quæ tempus ætatis ultimum inter naturæ beneficia statuat, quæ valeat perpeti omnes cruciatus, ignoret excandescere, nihil desideret; atque Herculis calamitates et duros sudores præferendos putet et libidinibus, et epulis, et plumeis

Met. XIV. 229. qui nostram lect. ibid. lib. VIII. 123. multis illustravit exemplis. *cæca vanave cupidine* legisse vet. Schol. (cujus glossa est: *cæco sive vano desiderio*) non mihi persuasit Schurzfl. cui epitheton *magnaque* semper displicuit.—353 *Notum est qui* 13.—354 *At tamen ut* 13. 14. 17. 19-22. 24. 27. 47. *At tamen et* 10. *Ac tamen ut* 11. *Et tamen ut* 16. *Ut tamen exposcas* 18. 45. *moveasque* 45.—355 ejectus e 13. *thomacula* 22. 48. 64. *thomatula* 17. 20. 23. 46. *tomatula* 24. *stomachula* 15. 16. *thymatula* (a θύειν dicta) emend. Valla. —357 *et mortis* recte forsan 24. 61. 62. 63. 65-69. 71-74.—358 *extreme* 16. *intra* 11. *et inter* 21. Quidam post *ponat*, non post *Naturæ* distinguunt, præeunte vet. Schol.—360. 361 absunt ab 11. et 22. prob. Schurzfl. si etiam v. 362. ejiciatur, ne poëta ταυτολόγως dicat, *qui ferre queat quoscumque labores*, et deinde, *qui potiores Herculis ærumnas credat sævosque labores* cet. Leguntur in scholiis antt. librisque tantum non omnibus, et ab interpolatoris ingenio illos esse profectos, vix crediderim. Pro *labores* tamen v. 359. substituere malim *dolores*, quæ lectio in quibusdam reperitur editt. at recentt. Farnabii, Lubini,

NOTÆ

353 *Qui pueri*] An boni, an mali sint nascituri.

355 *Divina*] Diis offerenda.

Tomacula] Pinguia quædam viscera, seu farcimina, e pulmone, jecore, et carnibus porcinis minutatim concisis. Τέμνω *scindo*, τόμος *frustum, sectio.*

Candiduli porci] In nuptiis et re uxoria porcus albus sacrificabatur. Varro.

358 *Qui spatium vitæ extremum, &c.*] Qui mortem existimet esse naturæ munus. Sic Plin. XXVIII. 1. 'Vitam quidem non adeo expetendam censemus,' inquit, 'ut quoquo modo trahenda sit.' 'Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum esse melius tempestiva morte.'

359 *Ferre queat, &c.*] Sustinere, et abstinere, quæ duo sunt virtutis munera, ex Epicteto.

360 *Nesciat irasci, cupiat nihil*] Tunc enim quietam et beatam aget vitam, ab istis liber perturbationibus.

361 *Herculis ærumnas, &c.*] Malit variis, ut Hercules, exerceri labori-

Et Venere, et cœnis, et pluma Sardanapali.
Monstro, quod ipse tibi possis dare. Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
Nullum numen habes, si sit prudentia: nos te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus.

lectis *Sardanapali. Ostendo quidnam ipse tibi queas donare. Una profecto via ad ævum quietum per virtutem panditur.* O *Fortuna, nihil divinum tibi est, si sapimus: verum te nos efficimus Numen, et Olympo constituimus.*

al. *nil* 24.—361 *scetosque* 20.—362 *plumis* 13. 14. 16. 17. 20. 21. 22. 24-27. 46-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. *et plumis, et cœnis* 77. *Sardanapalli* 17-24. 45. 49. 64.—365 *nomen* 16. et apud Lactant. Inst. III. 29. non improb. Plathnero, qui comparavit verba Ciceronis: *Ignoratio rerum et causarum Fortunæ nomen induxit. Nullum numen abest* (h. e. omnes Dii favent et adsunt iis, qui non temere, sed consilio et prudentia res gerunt) 13. 15. 16. 18-22. 24-27. 45-49. 54-59. 61. 62. 63. 65-69. 71. 72. 73. 77. Eodem fere sensu Sallust. B. Cat. 52. al. 56. dixit: *Non votis neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, bene consulendo prospere omnia cedunt.* Sed nostra lectio h. l. aptior est. *nos te* 1. 8. 11. 12. 70. 75. 76. *sed te* 10. 14-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *tecum* 13. ejecto v. 366. In repetitione pronom. *nos* major vis inest. Ceterum eadem lectionis varietas reperitur inf. v. 316. ubi hæc verba repetuntur, et apud Lactant. l. l.

NOTÆ

bus, quibus augeatur virtus atque elucescat, quam segnem et ignavam in otio ac deliciis vitam agere cum Sardanapalo. De multiplici Hercule, deque ejus laboribus consule Diodor. Sicul. &c.

362 *Sardanapali*] Is ultimus fuit Assyriorum Rex, adeo mollitie fractus, ut inter scortorum greges muliebri habitu, mulieribus ipsis effœminatior neret, pensa dispensaret, omni lasciviæ genere deflueret. Quod cum observasset Arbactus Medis Præpositus, tot viros fœminæ servire indignum ratus, Sardanapalum aggredi ac deturbare statuit. Hic denique victus virum se tandem exhibuit, cum extructo rogo se suaque omnia in eo consumsit. Herodot. Justin. Diodor. Sicul. &c. Sardanapali Epitaphium fuisse aiunt: Ede, bibe, lude, cetera nihili sunt. Plutarch. Cœl. Rhodig. IX. 11. Referunt et alii alia quædam Epitaphia.

363 *Quod ipse tibi possis dare*] Virtutem scilicet ac felicitatem. Horat. Lib. I. Epist. 18. ‘Sed satis est orare Jovem, qui donat et aufert: Det vitam, det opes: æquum mihi animum ipse parabo.’

365 *Nullum numen habes, &c.*] Cic. Tusc. 5. n. 25. damnat eam sententiam: ‘Vitam regit fortuna, non sapientia.’ Et Seneca, ‘Errant,’ inquit, ‘qui aut boni aliquid, aut mali judicant tribuere fortunam.’ Sunt qui legant: *nullum Numen abest;* id est, sapienti viro adsunt omnes Dii. Horat. Epist. I. 1. ‘Ad summam, sapiens uno minor est Jove, dives, Liber, honoratus, pulcher, rex denique Regum.’

366 *Nos facimus, Fortuna, Deam*] Hi duo postremi versus iterum habentur Sat. XIV. sub finem. Sensus est: per imprudentiam nostram locum Fortunæ damus inter Numina. Plin. II. 7. ‘Omnium,’ inquit, ‘voci-

bus fortuna sola invocatur, una accusatur, una laudatur, sola arguitur, et cum conviciis colitur. Cæca etiam, et inconstans, et indignorum fautrix existimata, in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit. Huic omnia feruntur accepta. Adeoque obnoxiæ sumus sortis, ut sors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus.—Hæc singula improvidam mortalitatem involvunt,' &c.

EXCURSUS

AD SAT. X. 150.

DISTINCTIONEM majorem posui post *elephantos*, non post *tepenti*, ut hic quoque versus ad superiora, et ambitum finesque Africæ referatur. Pro *Rursus* tamen poëta forte scripsit *Prorsus*, plane. Henninius et alii hunc versum connectunt cum seqq. ut sensus sit: Æthiopiæ et *elephantis*, h. e. Mauretaniæ s. Africæ adjungitur Hispania. Sed non bene sic vel Africa designatur, vel vox *imperiis* additur. —*aliosque elephantos* exhibent 10. 14-27. 45-50. 54-74. ut epitheton ad diversitatem vel terrarum Libyæ, in quibus elephanti sint, vel elephantorum in Mauretania et Æthiopia, seu Æthiopia occidentali et orientali, vel ipsorum Æthiopum spectet. Eam significari putabant Grangæus, Rigalt. et alii, ut *alii* propr. non *elephanti* sint, sed Æthiopes. Cf. Stat. Theb. x. 85. Multo probabilior videtur emendatio Plathneri, qui *albosque* conjiciebat coll. verbis Ptolemæi: *Juxta Libyam magna Æthiopum regio, in qua elephanti, albi omnes, et rhinocerotes et tigres sunt.* Elephanti vulgares sunt fere cinerei, (*grau*) rariores rubri s. rufi, et rarissimi candidi; unde in regnis Pegu et Siam de solo titulo *Regis candidi elephanti* cruenta olim bella orta esse memorat M. Le Blanc in Itinerar. Hac emendatione recepta totus hic versus ad Æthiopiam denotandam pertinet. Sed

in Æthiopia *omnes* elephantos fuisse candidos, quis sibi persuaderi patiatur? et *albi* ap. Ptolem. sunt forsan *cani* s. cinerei. Aptiores quoque h. l. sunt *alti elephanti.*

EXCURSUS

AD SAT. X. 312. 313.

MAGNA est h. l. lectionis varietas, quæ librariorum stupori debetur: *quascumque mariti Exigere* (h. e. exigunt, vel exigere solent, scil. ab adulteris) *irati* restitui ex 5. 12. 18. 24. 25. 27. 46-49. 54-69. 71-74. probb. Pulm. et Gronov. Obss. II. 14. ubi magna exemplorum copia ostendit, multa passim per infinitivum modum pronunciata esse, sive in oratione obliqua, sive per ellipsin verbi finiti, quæ librarii et improvidi correctores vexarint: *quascumque mariti Exigere ira* 15. adversante metro: unde *quascumque mariti Exigere ira potest* 2. 36. v. Canteri Lectt. nov. III. 6. *quascumque mariti Exigere irati debent, nec erit felicior astro* 4. 16. 23. et duo alii codices, quos memoravit Gronov. l. l. in qua lectione, ex duabus conflata, τὸ *debent* abundat. Hinc metri fulciendi causa *quascumque mariti Exigere irati debent: felicior astro* cet. 11. sed contra mentem poëtæ. *quascumque mariti Exigere irati debuit* 45. *quascumque mariti Exiguo irati, nec erit f. a.* 50.—*quascumque mariti Irati faciunt* 35. *quascumque mariti Irati debent* 3. 13. 17. 19-22. 38. 43. 75. 76. prob. Lips. Epist. Quæst. IV. 25. Enimvero non mariti *debent* pœnas, sed adulter; nisi supplendum censeas *exigere,* vel *capere, petere, repetere, sumere,* scil. ab adultero, quæ tamen ellipsis dura est: *quascumque mariti Irati debet* 10. *quascumque maritis Iratis debent* 77. *quascumque mariti Irati debent rivalibus: exigit autem Interdum* cet. 13. *quascumque maritis Irati debent* 14. 28. et ita conj. Lips. l. l.

Commodam tamen sententiam vix inde elicias. *quascumque maritus Exigit iratus* edd. recentt. Farn. Prat. et al. quæ haud dubie est emendatio nostræ lectionis. *et pœnas debet quascumque mariti Exigere irati* corrig. Schurzfl. ut mens poëtæ sit hæc: *debet* filius tuus *exigere,* sustinere, luere, omnes *pœnas irati mariti,* h. e. quas hic ab adultero repetere solet. Sed quis unquam *exigere pœnas* hoc sensu dixit? *quascumque maritis Iratis debet* 70. 82. Non male: nam *pœnas* vel supplicium *debere* dicitur is, cui vel metuendæ, vel potius luendæ ac solvendæ sunt, ut fere *ludibrium debere ventis* ap. Horat. Od. I. 14. 16. ubi jam monuit Jani, has loquendi formas ductas esse e Græco ὀφλεῖν vel ὀφλισκάνειν γέλωτα ap. Aristoph. Nub. 1031. et Eurip. Med. 1049. At vix dubito, quin nostra lectio sit a Juvenalis manu profecta, et deinde a librariis vel scholasticis, qui illum infinitivi modi usum, de quo supra dixi, ignorabant, immutata, substituto verbo *debent* vel *debet,* quod docta manus, tanquam ellipsin supplendam, margini ascripserat. Præstiterit tamen *quascumque mariti Exegere ira,* h. e. sæpe exegerunt, vel ἀοριστῶς, exigere solent. Cf. Jani Art. poët. p. 291.

SATIRA XI.

ATTICUS eximie si cœnat, lautus habetur;
Si Rutilus, demens. Quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi, quam pauper Apicius? omnis
Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum

Si Atticus epuletur egregie, splendidus existimatur; si Rutilus, vecors. Ecquid etenim solutiore plebis risu carpitur, quam inops Apicius? Singula convivia, balnea,

1 *Eximie dives si cœnat* 13. *Acticus* 24. 45. *Atricus* 23. *Etticus* 18. *Satticus* 47. *sic* 61.—2 *Si pauper, demens* 13. *Rutulus* 11. 23. 27. 58. 64. 66. 67. non improb. Schurzfl.—3 *Accipitur* 24. *Apitius* 18. 21. 22. 23. 48. 58. *pauper splendidus. unde Multos porro vides* 13. ejectis v. 4-8.—4 *Convinctus* 11. ut alibi *thensaurus, formonsus*, et inf. v. 28. *fingendum. Conventus* 15. 16. et alii codd. quos laudant Pontan. Analect. II. 11. et Barth. Advers. XLII. 16. *Conventus, turmæ, stationes, omne tribunal* in Ms. aliquo se legisse dicit Lips. Epist.

NOTÆ

1 *Atticus eximie*] Hac Satira frugalitas commendatur, luxus damnatur, præsertim in iis quorum tenues facultates id non ferunt.

Atticus] Nobilis ac dives aliquis, ut Pomponius ille Ciceroni familiaris, cui ex Atheniensi secessu et lepore Attici cognomen factum.

Lautus habetur, &c.] In opulento profusio in conviviis, lautitia est: at dementia est, si velit inops sumtus pariter facere.

2 *Rutilus*] Quispiam factus pauper e luxu.

3 *Apicius*] Homo luxuriosus Apicio similis. Vide Sat. IV. vs. 23.

Omnis convictus, &c.] De Rutilo per gulam ad egestatem redacto fabulantur omnes passim in conviviis, balneis, &c.

4 *Stationes*] Porticus, seu loca in Romano foro, in quibus homines ad colloquendum conveniebant, et consistebant. Valer. Maxim. II. 2. 'Senatus,' inquit, 'assiduam stationem peragebat eo loci, qui hodieque Senaculum appellatur: nec expectabat ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam veniebat.' Plinius Epistol. 'Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendo fabulas conterunt.' Gell. XIII. 13. refert, quæsitum in plerisque Romæ stationibus Jus publice docentium, an, &c. Turneb. I. 17. Suspicatur hic intelligi oportere municipiorum stationes, quæ erant in foro Romano, quarum meminit Plin. XVI. 44. Verum quaslibet Romæ stationes et confabulationes a Juvenale significari satis apparet.

Omne theatrum] Omnes qui ad

De Rutilo. Nam dum valida ac juvenilia membra
Sufficiunt galeæ, dumque ardent sanguine, fertur,
Non cogente quidem, sed nec prohibente tribuno,
Scripturus leges, et regia verba lanistæ.
Multos porro vides, quos sæpe elusus ad ipsum
Creditor introitum solet expectare macelli,
Et quibus in solo vivendi causa palato est.

conventicula, totum amphitheatrum de Rutilo loquuntur. *Quippe cum artus robusti et juveniles cassidi pares sunt, et quamdiu fervent sanguine, properat ad excipiendas regulas ac præcepta imperiosa gladiatorum magistri, non jubente certe, verum neque vetante Tribuno. Præterea cernis plurimos, quos ad ipsum macelli ostium opperiri consuevit creditor frequenter deceptus: et queis vitæ* ducendæ *ratio duntaxat in*

Quæst. II. 9.—5. 6 Ita hunc locum jam recte emendarunt Rutgers. var. lect. II. 17. Barth. Advers. XLII. 16. Rigaltius et Farnab. Vulgo legitur: *nam dum valida...dumque ardens sanguine fertur, Non* cet. quod nihili est. *Nondum valida* cet. vel mox vs. 8. *Scripturit is* conj. Lindenbr. *et* 18. *juvenalia* 17. a m pr. 64. Vox rarior, qua etiam utitur Virg. Æn. II. 518. V. 475. VIII. 163. ad quæ loca v. Intpp.—6 *dum fertur sanguine et ardens* 15.—7 *Nec cogente* 16. *non prohibente* 16. 23. Pro *tribuno* forte legendum *tyranno*, quo sensu poëta sup. VIII. 193. dixit *nullo cogente Nerone:* nisi forte *tribunus* h. l. est ipse Imperator; nam tribunicia potestas, Augusto ceterisque Imperatoribus delata, summi imperii vim significationemque habebat, unde et anni ejus, tanquam anni imperii, in nummis aliisque monimentis publicis numerantur. v. Lips. et Ernesti ad Tac. Ann. I. 2. III. 56. Schwarzii Diss. de Augustorum tribun. potest. et Dodwelli Præl. Cambd. XIX. 7. Alios quidem tribunos, sed sine vi,

NOTÆ.

spectacula et ludos conveniunt et astant.

5 *De Rutilo*] Qui devoratis bonis, ut victum deinceps habeat, gladiatoriam exercet, adigente quidem inopia, non autem ullo Nerone aut Tyranno, ut olim. Vide Sat. II. ad vs. 143. et seq. Item Sat. VIII. ad vs. 193. et ibid. Annot.

7 *Nec prohibente tribuno*] Tribunum obiter taxat, qui ejusmodi urbis dedecora debuisset impedire. Ex locis mox citatis.

8 *Scripturus leges, &c.*] Tractandorum armorum rationem ut ediscat; an etiam ut tradat artis jam peritus? Sueton. Jul. Cæs. cap. 26. 'Tirones,' inquit, 'neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per Equites Romanos ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat; precibus enitens, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsique dictata exercentibus darent.'

Regia verba] Superba, imperantia: urge, percute; attolle, declina, &c.

9 *Multos porro vides, &c.*] Obæratos, qui gulæ nihilominus indulgent, atque e credita sibi pecunia dapes lautas emunt etiam caro pretio.

Ad ipsum creditor introitum, &c.] Creditor alibi elusus scit debitorem luxuriosum certe inveniri ad macellum et forum, ubi lauta emuntur obsonia. Illic igitur expectat, ut ab eo fœnus exigat.

11 *Quibus in solo, &c.*] Qui vivunt ut edant, quorum Deus venter est.

Egregius cœnat, meliusque miserrimus horum,
Et cito casurus jam perlucente ruina.
Interea gustus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obstantibus. Interius si
Attendas, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.
Ergo haud difficile est, perituram arcessere summam
Lancibus oppositis, vel matris imagine fracta,
Et quadringentis nummis condire gulosum
Fictile: sic veniunt ad miscellanea ludî.

palato consistit. Istorum pauperrimus, ac brevi ruiturus casu jam apparente, lautius ac splendidius epulatur. Interim gustatus investigant in cunctis elementis, nunquam valore menti obicem ponente. *Si intus perspicias, ea plus delectant quæ carius comparantur. Itaque non est arduum contrahere pecuniam absumendam, depositis catinis, aut effigie parentis mutilata; et voracem testam infercire*

creari patiebantur Cæsares.—12. 13 ejecti e 13. et vs. 13. e 23.—14 *Qui suaves gustus elementa* 13.—17-20 extrusi e 13. *picturam arcessere summam* 11. *accersere* 22. 24. 60. 64. De qua scriptura v. Schelleri præc. stili bene latin. T. I. p. 38.—18 *Lancibus optatis* 7. *ut* pro *vel* 12. *Martis* 24. *imagine picta* forte 1. Vetus scholion est: *si in auro picta est, aut in argento. imagine cara* malebat Schrader.—20 *miscellania* 18. 22. 24. 76. *miscelania* 48. *mis-*

NOTÆ

12 *Egregius*] Comparat. magis egregie. Sic etiam Lucret. lib. IV. 'Nam nihil egregius, quam res secernere apertas A dubiis.'

13 *Perlucente ruina*] Metaphora a rimoso pariete vel ædificio.

14 *Gustus elementa per omnia quærunt*] Undique accersunt quo delicati palati fastidio satisfaciant.

Elementa per omnia] Ex aëre volucres, ex aquis pisces, e terra feras, boletos, tubera, omnia exquisiti saporis exquirunt.

15 *Nunquam animo pretiis obstantibus*] Nedum caritas obstet et desiderium minuat, quin potius auget semper et magis oblectat.

17 *Ergo haud difficile, &c.*] Quandoquidem ea quæ pluris emuntur obsonia hoc magis appetunt gulosi illi, hinc ut ea mercentur nihil putant difficile, sive oppigneranda sit supellex, et contrahendum æs alienum, sive distrahenda matris effigies.

Perituram arcescere summam] Pignoribus datis, a creditoribus sumere pecuniam luxu disperdendam.

18 *Lancibus oppositis*] Supellectilibus in pignus positis.

Matris imagine fracta] 'Quæ in auro vel argento picta,' inquit vetus Schol. *Fracta*, vel casu et vetustate; vel data opera, ut sine pudore vendi queant partes atque fragmenta.

19 *Quadringentis nummis condire*] Toto censu Equestri, magno pretio cibos exquisitos parare.

Gulosum fictile] Ferculum inopi guloso expetitum emtumque, conditum vero in lance fictili, quoniam argentea vasa pignori sunt opposita.

20 *Sic veniunt ad miscellanea ludî*] Sic nempe homines alias ingenui, et olim patrimonium sat amplum adepti,

Refert ergo, quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
Luxuria est; in Ventidio laudabile nomen
Sumit, et a censu famam trahit. Illum ego jure
Despiciam, qui scit quanto sublimior Atlas
Omnibus in Libya sit montibus: hic tamen idem
Ignoret, quantum ferrata distet ab arca
Sacculus. E cœlo descendit Γνῶθι σεαυτὸν,

nummis quadringentis. Ita histriones accedunt ad miscellanea. Interest igitur quisnam ea ipsa arcessat. Etenim in Rutilo luxus est: in Ventidio decus honestum accipit, et commendationem ab opibus depromit. Ego hunc merito aspernabor, qui novit quam Atlas extet altior universis Africæ montibus; is nihilominus ipse nesciat, quam loculus differat a capsa ferro instructa. *E cœlo defluxit* illud,

cillania 73. *missellania* 19. *misselania* 23. 58. *misselanea* 64. *misellanea* 60. *si veniunt ad m. ludii* conj. Schrader.—21 *Sed refert, uter hæc eadem sibi fercula ponat* 13. *hæcce* 23.—22 *Nam quod luxuria est inopi laudabile nomen* 13. *Venditio* 48. 58. Cf. ad VII. 199.—23 *nomen* pro *famam* 15. 24. *recte* pro *jure* 15.—24 *quantum* 11. 25. 27. 46. 47. 49. 50. 54-58. prob. Schurzfl. cum mox idem voc. sequatur.—26 *ignorat* 15. 16. *distat* 14. 15. 16. 24. *archa* 21. 22. —27 Græca absunt ab 25. 27. 45. *nothesolitos* 13. σαυτὸν 11.—28 *Figen-*

NOTÆ

postquam illud male dilapidaverunt, ludiones fieri coguntur.

Miscellanea] Vel miscellos ludos, quales a Caligula editos Lugduni in Gallia meminit Sueton. Calig. c. 20. vel cum veteri Schol. et aliis intellige gladiatorum cibum e variis mixtum ferculis. Gell. XX. 11. variam et miscellam et quasi confusaneam doctrinam atque historiam appellat, quæ variis est rebus commixta.

Ludi] Pro, ludii, id est, Ludiones.

21 *Quis hæc eadem paret*] An pauper, ut Rutilus; an dives, ut Ventidius, in quo quidem luxus liberalitatis famam inducit.

22 *Ventidio*] De eo jam Sat. VII. vs. 199. Vide ibid. Annot. Alii accipiunt Ventidium Cumanum Galilæorum nationi præfectum, de quo Tacit. Annal. lib. XII.

24 *Atlas*] Mons Africæ maximus ab ora Oceani Atlantici perpetuum extendens jugum ad Barcæ desertum versus Orientem. Dictus ab Atlante rege siderum perito, quem proinde cœlum humeris tulisse fabulantur.

25 *Libya*] Sic vocata Græcis Africa. Alias pro hujus parte sumitur, quæ continetur intra Æthiopiam ad ortum, et mare Atlanticum ad Occidentem.

Idem ignoret, quantum, &c.] In variis eruditus et sapiens, at stultus ac demens in sumtu et luxu: ignoret discrimen ingentis arcæ divitum nummis plenæ, et sacculi pauperum in quo pauci denarii: et pro utriusque mensura sumtus faciendos.

26 *Ferrata arca*] Qualem habent vulgo divites, et habebant in foro Romani Proceres, ut Sat. X. notavimus ad vs. 25.

27 *Cœlo descendit, &c.*] Diog. Laërt. lib. I. affirmat illud, 'Nosce teipsum,' Thaletis esse Milesii, et a Chilone postea usurpatum Cic. Tusc. I. n. 52. Apollinis præceptum monet,

Figendum, et memori tractandum pectore, sive
Conjugium quæras, vel sacri in parte Senatus
Esse velis. Nec enim loricam poscit Achillis
Thersites, in qua se transducebat Ulixes.
Ancipitem' seu tu magno discrimine causam
Protegere affectas; te consule, dic tibi, qui sis,

γνῶθι σεαυτὸν, animo fideli inurendum et revolvendum, seu connubium expetas, seu cupias esse particeps sanctæ curiæ. Enimvero neque Thersites optat Achillis thoracem, in quo se Ulysses dubium exhibebat. Sive tu causam tueri vis ingenti periculo, teipsum interroga, aperi tibi qualis sis, an *causidicus acer, utrum Curtius,*

dum 13. 19. 20. 25. 56. 57. 59. Cf. sup. ad vs. 4. *et* abest ab 47. 54. 58. Versus 28-33. ita distinguere malim: *tractandum pectore. Sive Conjugium quæras, vel sacri in parte senatus Esse velis, (nec enim...Ulysses) Ancipitem seu tu magno discrimine causam Protegere affectes:* (ita enim tum certe, vel omnino legendum videtur pro *affectas*) *te consule* cet.—29 *sacra* 25. 46. 48. 49. 55-57. 59. 60.—30 *non enim* 25. 56. 57. 59. *neque enim* 27. Multum præstiterit *poscat.* —31 *traducebat* 13. 17-27. 45-50. 55-63. 65-69. 71-74. ut al. *trajicere, travehere, tramittere, tradere,* de quo Donat. ad Terent. Phorm. pr. '*Transdere* veteres sonantius, (et accuratius) quod nos lenius dicimus *tradere*.' Cf. Drakenb. et nos ad Sil. IV. 487. *Ulixes* recepi ex 17-20. 23. 24. 58. *Ulyxes* 14. 27. 46-48. *Ulisses* 25. Vulgo *Ulysses.* Cf. sup. ad IX. 65.—32 *ceu* 46. 47. 49. 58. 66. 67. Vulgo post *Ancipitem* colon vel punctum ponunt, ut sensus sit: *in qua Ulixes se transducebat,* se ostendebat, tanquam Achillem, *ancipitem,* metuentem ne non obtineret, vel dubium intuentibus, num Achilles esset isque revixisset, vel denique modeste ambigentem, an arma Achillis etiam peteret iisque dignus ac par esset. Ego potius jungo *ancipitem causam,* h. e. ambiguam, dubiam, et vel sic distinguo: Si *tu causam ancipitem, seu magno discrimine protegere affectas;* vel ita: *Ancipitem seu* (vel potius *si*) *tu magno d. causam p. a.;* vel denique ita, ut sup. ad vs. 28. dixi, et hæc ratio ceteris omnino præferenda videtur.—33 *tunc consule* 21. *qui sis* revocavi ex 11. 14. 15. 17. 19. 20. 27. 50. 58. 64. Vulgo legitur *quis sis.* At illud et mollius est et doctius.

NOTÆ

ut se quisque noscat: 'Quod nisi divinum esset,' inquit, 'non esset hoc acrioris cujusdam animi præceptum sic ut tributum Deo sit.' Plin. VII. 32. 'Oraculorum,' inquit, 'societatem dedere mortales Chiloni Lacedæmonio, tria ejus præcepta Delphis consecrando aureis literis.'

Γνῶθι σεαυτὸν] *Nosce teipsum.* Cic. lib. III. ad Q. fratrem, epist. 6. 'Præceptum illud,' inquit, 'noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verumetiam ut bona nostra norimus.' Vide Tuscul. cit. Item Pers. Sat. IV. vs. ult.

29 *In parte Senatus*] Senator esse velis, Judex, Magistratus.

30 *Nec enim loricam poscit Achillis Thersites*] Thersites haud ita est immemor suæ tenuitatis, ut idem appetat quod Ulysses, aut Ajax: quorum de armis Achillis mortui contentionem vide apud Ovid. Metamorph. XIII.

31 *Thersites*] Homo inglorius et parvi nominis apud Græcos, de quo jam Sat. VIII. ad vs. 269.

In qua se transducebat Ulixes. Ancipitem] Alii punctum post *Ulixem* tollunt, ut sensus sit: In cujus loricæ petitione adversus Ajacem, Ulysses ipse metuebat sibi, ne non obtineret.

Orator vehemens, an Curtius et Matho buccæ.
Noscenda est mensura sui, spectandaque rebus
In summis minimisque; etiam cum piscis emetur,
Ne mullum cupias, cum sit tibi gobio tantum
In loculis. Quis enim te deficiente crumena,
Et crescente gula, manet exitus; ære paterno,
Ac rebus mersis in ventrem, fœneris atque
Argenti gravis, et pecorum, agrorumque capacem?
Talibus a dominis post cuncta novissimus exit

utrum Matho: oris tui modulus est intelligendus et considerandus in negotiis maximis et infimis, etiam quando piscem mercabere; neque mullum expetas, quando in pera Gobionis pretium *duntaxat habueris. Nam loculis exhaustis, et voracitate aucta, quisnam te finis expectat, postquam patrimonium et facultates ingesseris in alvum usuræ et argenti rudis, et gregum et prædiorum voracem? A dominis ejusmodi*

sii, qui id probavit illustravitque exemplis in comm. ad Ovid. Ep. Her. XII. 31. Sed *esse aliquid* alio sensu dicitur, qui ab h. l. alienus est. v. sup. ad I. 74. —34 ejectus e 13. *Publius* pro *Curtius* 16. *an Matho* 11. 14-27. 45-50. 55-63. 65-69. 71-74. *Meta* 19. Vulgo post *Matho* punctum ponunt junguntque *Buccæ Noscenda est mensura tuæ*, ut sit sensus: explores et noris facundiæ modum vimque eloquentiæ; vel ut proverbii loco dictum sit: scias, quousque possis et liceat buccam inflare vel diducere fauces. Bahrdt vertit: *Man muss, wie weit das Maul sich sperren lässt, verstehn.* Sed nostra distinctio haud dubie anteferenda.—35 *Poscenda* 13. *mensura tui* 13. *buccæ Noscenda est mensura tuæ* 10. 11. 20. 24. 25. 45. 56. 60. 62. 63. 64-69. 71-74. *Buccæ Noscenda est mensura suæ* 14-19. 21. 23. 27. 46. 48. 49. 57. *Noscenda est mensura rei* forte vet. Schol. cujus glossa est: 'Consideranda in omnibus rebus est mensura uniuscujusque rei, et si ad hanc sufficit, sic eam debes assumere.'—36 *minimis* 61. 62. 63. 66-69. 71. 73. *ematur* 13.—37 *Non* 16. *Nec* 10. 14. 15. 17-20. 22. 23. 27. 45-49. 54-65. 68. 69. 71. 73. 74. *multum* 73. *cupias mullum* 10. 11. 13. 15. 47. 54. 58. *cupias nullum* 64. *capias* 24. *globio* 64.—40 *versis* 45. 65. *fœneris* 18. Ego *feneris* scripsi pro vulg. *fœnoris*, ab ant. verbo *feo*, h. e. gigno, creo, procreo, facio, unde *fenus*, *fetus*, *fecundus*, *femina*. Cf. Cellar. orthogr. lat. T. I. p. 234. ed. Harles. In media vero voce *e* pro *o* substituendum esse, intelligitur ex verbis deriv. *fenebris*, *feneratio*, *fenerator*, *fenerare*, *feneratrix*, *feneratorius*. Similiter *pigneribus* pro *pignoribus* posui sup. IX. 141. ubi v. Var. Lect.—41 *et* abest ab 16. 19. a m. pr. *ac* pro *et* 22.—

NOTÆ

34 *Curtius*] Montanus, orator mediocris, valde tamen jactabundus. De eo Satir. IV. ad vs. 107. Annot. vide.

Matho] Causidicus infimæ notæ, de quo Sat. I. 32. Vulgo punctum post *Matho* ponunt, et legunt, *buccæ Noscenda est mensura tuæ;* ut sensus sit: Facundiæ tuæ modum noris, si sis orator: quisquis autem fueris, ex crumenæ modulo, buccæ et gulæ tuæ modum pone.

37 *Mullum*] Piscem pretiosum. De quo vide Sat. IV. vs. 15. et Sat. V. vs. 92.

Gobio] Vilis pisciculus.

41 *Argenti gravis*] Non facti, aut signati, quod est adhuc in massa. Vide Cœl. Rhodig. X. 2.

42 *Talibus a dominis, &c.*] Decoc-

Annulus, et digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres, nec funus acerbum
Luxuriæ; sed morte magis metuenda senectus.
Hi plerumque gradus: conducta pecunia Romæ,
Et coram dominis consumitur: inde ubi paulum,
Nescio quid, superest, et pallet fœneris auctor,
Qui vertere solum, Baias, et ad ostrea currunt.
Cedere namque foro jam non est deterius, quam

post omnia ultimus abit annulus, atque digito spoliato Pollio stipem rogat. Neque præcoces favillæ, neque mors luxui molestæ sunt; *verum senecta plus* quam *mors timetur. Isti gradus utplurimum. Pecunia Romæ accepta* a creditoribus, *atque præsentibus dominis absumitur: dein cum nescio quid parvum restat, atque expallescit usuræ possessor,* tum *qui terram mutavere, properant Baias et ad Ostia. Forum enim*

42. 43 ejecti e 13.—44 *non funus* 19. 21. 45.—45 *Luxuria* 63.—46-63 extrusi ex 13.—49 *Cum vertere* 28. *ad ostia* vel *Ostia currunt* (scil. inde navigaturi; vel quia oppidum olim amœnissimum fuit) 14. 15. 16. 60. 65. 67. 74. 77. *ad Hostia c.* 19. 23. 24. 25. 27. 45-50. 55. 56. 58. 59. 61-64. 66. 68. 71. 72. 73.—50 *est* non legitur in 25. 27. 46-49. 54-60. 66. 68. 69. 71. 72. 73. *tibi* pro *est* 62. 63.

NOTÆ

tores illi post alia tandem oppignerant aut vendunt annulum suæ notam nobilitatis.

43 *Pollio*] Nobilis helluator: an vero Carvilius ille Pollio, qui prodigi et sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii, quique testudinum putamina secare in laminas, lectosque et repositoria his vestire instituit? ut ait Plin. IX. 11.

Digito nudo] Nec enim Equestrem dignitatem ejusque insigne annulum servabat, nisi qui Censum Equestrem retinebat, nimirum quadringenta sestertium millia: at ille bona decoxerat.

44 *Non præmaturi cineres, &c.*] Non metuunt luxuriosi illi mortem sibi, vel graves morbos creare, per helluationes; sed timent senium, in quo propter inopiam aut ægritudines non licet amplius luxuriari.

46 *Hi plerumque gradus*] Per quos isti devenire solent ad rerum omnium inopiam. 1. Pecuniam fœnore accipiunt. 2. Hanc in ipsa urbe coram fœneratoribus in luxuriam effundunt. 3. Solum vertunt.

47 *Coram dominis*] Fœnoris et crediti dominis, atque auctoribus.

48 *Pallet*] Ne fœnus et creditum perdat, jam timet.

49 *Qui vertere solum*] Patria cedentes in aliam regionem abeunt exulatum, et quidem festinanter, ne a creditoribus comprehendantur.

Baias] Urbem Campaniæ maritimam, de qua vide Sat. III. vs. 4.

Ostrea] Sic legunt quidam, ut sit sensus, inopes illos conferre se Baias ad piscationem ostreorum. Alii legunt, *Ostia*, scilicet, ad Ostia Tiberina, ibi forte navem conscensuri, fugiunt. Namque ibi portus ad ostium Tiberis fluminis cum adversa urbe pridem celebri ab Anco Martio condita.

50 *Cedere namque foro, &c.*] Non comparere in urbe ob æs alienum, non magis ignominiosum jam putatur, quam ab uno vico in alium migrare.

Esquilias a ferventi migrare Subura.
Ille dolor solus patriam fugientibus, illa
Mœstitia est, caruisse anno Circensibus uno.
Sanguinis in facie non hæret gutta: morantur
Pauci ridiculum effugientem ex Urbe pudorem.
  Experiere hodie, numquid pulcherrima dictu,
Persice, non præstem vita vel moribus, et re;
Sed laudem siliquas occultus ganeo; pultes

deserere, nunc tibi haud pejus, quam ex ardenti Suburra ad *Esquilias transire. Is mœror, ea tristitia duntaxat patria cedentibus inhæret, anno uno Circensibus privari.* Ceterum *in vultu non manet stilla sanguinis: neque multi retinent verecundiam risu dignam, atque e civitate recedentem.* O *Persice, hodie periculum facies, utrum præclara memoratu non exequar, vivendi* ratione, *neque moribus, atque factis: siliquas autem commendem* ego *helluo absconditus,* et *pultem servo*

67. 74. *ibi* (h. e. Romæ) conj. Lubin.—51 *Exquilias* 19. 23. 24. 60. 65. 72. *Æsquilius* 17. 27. 48. 61-64. 68. 71. 73. *Hesquilias* 20. *Æxquilias* 56. 59. Cf. sup. ad III. 71. *Suburra* 18. 19. 27. 46-49. 58. 61-69. 71. 72. 73. v. sup. ad III. 5. 52 *patria* 17. 20.—53 *Circensibus: una...gutta* 47. 48. 64.—55 *fugientem* 14. 16. 18. 22. 24. *et fugientem* 10. 15. 19. 21. 25. 27. 43. 50. 54-67. 74.—56 *Experire* 16. 59. *pulcherrima visu* 46. 47. 48.—57 *Perfice* 25. 46. 47. 48. 57. 58. Ita sexcenties librarii corruperunt nomina propria. *vitæ* 9. *in vita* 11. *nec moribus* 10. 11. 14-18. 20. 22. 23. 24. 27. 45-50. 54. 55. 61-64. 68. 71-74. *aut re* 22. *ut re* 16. *Experiere hodie, numquid pulcherrima dicta, Persice, non præstem, invitate, et moribus et re* conj. Schurzfl. putans, versum duriorem librariis displicuisse, ideoque ab iis varie esse mutatum. Sed talem versum placuisse

NOTÆ

51 *Esquilias a ferventi, &c.*] Ab æstuosa urbis regione in frigidiorem. Nam et editior is locus, et gelidas vocavit Esquilias, Sat. v. vs. 78. Vide et Sat. III. vs. 71.

Ferventi] Seu ob situm, seu ob majorem populi frequentiam.

Subura] Vide Satir. III. vs. 5. Annot.

52 *Ille dolor, &c.*] Illis decoctoribus nullus jam pudor: unus autem dolor superest, carere Circensibus.

53 *Circensibus*] Vide Sat. III. 223. et x. 80. atque ibid. Annot.

54 *Sanguinis in facie, &c.*] Pudoris nihil restat, vestigium nullum. Vide Sat. x. 301. et Annot.

Morantur pauci, &c.] Pauci conantur retinere pudorem, qui jam urbem deserit ac fugit, ubi etiam ridiculus multis existimatur. Sic orbe jam facinoroso cessisse et ad Superos evolasse dicitur Astræa, ejusque pariter soror Pudicitia. Sat. VI. 19.

56 *Numquid pulcherrima dictu, &c.*] Utrum verbis tantum frugalitatem extollam, quam re non teneam, sed, ut alii, gulæ serviam et ventri.

57 *Persice*] Persicus amicus Juvenalis, cui et hanc inscripsit Satiram.

58 *Siliquas*] Cibum rudiorem, tenuem victum, legumina, quorum involucrum siliqua dicitur. Vide Pers. Sat. III. 55.

Occultus ganeo] Clam popinas frequentans. Ganeum subterraneus locus est, ex Festo.

Pultes] Parabiles et vulgares cibos.

Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas.
Nam cum sis conviva mihi promissus, habebis
Evandrum, venies Tirynthius, aut minor illo
Hospes, et ipse tamen contingens sanguine cœlum:
Alter aquis, alter flammis ad sidera missus.
Fercula nunc audi nullis ornata macellis.

ceteris præsentibus, in auricula vero placentas jubeam. Etenim quandoquidem pollicitus es epulari mecum, ero tibi velut *Evander; accedes Tirynthius, vel hospes eo inferior, idem nihilominus Superis etiam sanguine conjunctus, hic undis, ille igne ad cœlum translatus. Jam ausculta dapes nullis macellis paratas. E Tiburis campo*

poëtæ, quis sibi persuadeat?—59 *pueris in aure* 24. *in aure* 2-5. 10-27. 45. 50. 56. 57. 59. 60. 64. 65. 70. 74-77. *in aurem* 1. 81. Vetus scholion ita legendum videtur: '*Coram aliis*, i. e. ante alios, ut frugi videar, *pultes* aut legumina jubeo parentur tibi; *in aurem puero* alia *dico* tibi parari. *Siliquas*, i. e. parcitatem: nam proprie *siliqua* est, qua legumina continentur.' *in ore* 46-49. 54. 55. 58. 61. 62. 63. 66-69. 71. 72. 73. *in arce* ed. Farnab. et al.—62 *contingit* 10. 11. 14. 16. 21. *continges* 45.—64 *portata* pro *ornata* conj. Schrader.—v. Heins. et Heyne ad Virg. Ecl. I. 19. et II. 19. *quid sis* vetustus codex Hein-

NOTÆ

Vide Sat. VII. 185. et Pers. Sat. VI. 40. atque ibid. Annot.

59 *Coram aliis*] Ut frugalis existimer.

Dictem puero, sed, &c.] Dum quis adest, pultes imperem famulo, et quidem palam; at statim in aurem et clam insusurrans jubeam ut placentas coquat mihi cœnaturo.

Placentas] Dulciaria; delicata fercula. Placentæ fiebant e farina siliginea, alica, caseo, melle. Martial. Epig. VII. 19. dulces placentas vocat.

60 *Habebis Evandrum*] O Persice, me frugalem habebis hospitem, sicut olim Evandrum Hercules et Æneas habuere, cum ab eo tenui mensa excepti sunt. Ex Æn. VIII. 'Tum res inopes Evandrus habebat.'

61 *Evandrum*] Hic Arcadiæ primo Rex, deinde venit in Italiam, et pulsis Aboriginibus ibi regnavit, ubi Roma subinde condita est.

Venies Tirynthius] Ut Hercules, cujus patria dicitur fuisse Tiryns vel Tiryntha urbs Peloponnesi prope Argos.

Minor illo hospes] Æneas Hercule minor ætate, fama, rebus gestis.

62 *Et ipse tamen contingens sanguine cœlum*] Ut enim filius Jovis Hercules, sic Æneas Veneris.

63 *Alter aquis*] 'Æneas in Numicium fontem lapsus creditur consecratus,' inquit vetus Schol. Dionys. Halicarn. l. I. hæc scribit: 'Commisso acri prælio, multisque utrimque cæsis Æneæ corpus nusquam apparuit: alii in Deos translatum putarunt, alii mersum fluvio, juxta quem prælium fuerat. Latini templum Æneæ condiderunt, cum Inscriptione, Jovi Indigeti, seu, Patri Divo Terrestri, qui fluvii Numici undas gubernat.'

Alter flammis] Hercules, qui cum induisset vestem venenatam sibi a Dejanira missam, ardore correptus, et doloris impatiens, accensa pyra in Œta monte seipsum combussit. Vide Ovid. Metam. IX. Senec. Trag. Hercul. Œtæum, &c.

64 *Fercula*] Quæ tibi apponere statui.

Nullis ornata macellis] Non emta,

De Tiburtino veniet pinguissimus agro
Hædulus, et toto grege mollior, inscius herbæ,
Necdum ausus virgas humilis mordere salicti,
Qui plus lactis habet, quam sanguinis; et montani
Asparagi, posito quos legit villica fuso.
Grandia præterea, tortoque calentia fœno
Ova adsunt ipsis cum matribus, et servatæ
Parte anni, quales fuerant in vitibus, uvæ:
Signinum Syriumque pyrum, de corbibus isdem
Æmula Picenis, et odoris mala recentis,
Nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam

prodibit hædus parvus *opimus, atque omni grege tenerior, ignarus graminis,* quique *nondum tentavit carpere surculos inferiorum salicum, qui plus lactis quam sanguinis continet: tum corrudæ e montibus, quas villica collegit dimisso fuso: deinde ova ingentia et* e *stramine circumvoluto fervida præsto sunt cum ipsis parientibus:* quin *et botri* per *anni partem custoditi sicuti in palmite constiterant: postea pyra Signina atque Syria: et ex iisdem canistris poma novi odoris* cum *Picenis certantia; tibi* vero *minime timendæ, posteaquam ejecere autumnum hyeme arefactum, et discri-*

65 *Cum de caprifero veniet* 13.—66 *Hædulus,* non *hædulus,* 27. ut in optimis codd. Virgilii, Ovidii, Prop. et al. Cf. Varr. L. L. IV. 19. *et loto grege mollior* conj. Heins. ad Ovid. Fast. IV. 758. quia per frequentem lavationem lana reddatur mollis. Sed mollities ac teneritas carnis, non lanæ, h. l. designatur. —67 *humilis virgas ausus* 15.—68 *at* pro *et* 16.—69 *leget* 14.—70 *totoque* 65.—71 *servata* 73.—73 ejectus e 13. *Sygninum* 24. *Segninum* 16. *Singinum* 19. *hisdem* 21.—74 *Præterea gustus et odoris* 13. *ac* 16.—75 *Non* 14. 17. 24. *pulvere* pro

NOTÆ

vel e macello et foro petita.

65 *Tiburtino*] Vide Sat. III. 192.

66 *Inscius herbæ*] Materno adhuc lacte victitans nondum herbam delibavit.

68 *Montani asparagi*] Sylvestres et e monte, non ex horto, in quo delicatiores educantur.

70 *Tortoque calentia fœno*] Recentia e nido, qui e torto fœno conflatus; vel calentia e fœno, in quo involuta apportantur. Ut Martial. 'Sed tuta fœno cursor ova portabat.'

71 *Cum matribus*] Cum ipsis gallinis.

73 *Signinum*] A Signia Latii oppido dicta pyra, quæ alii a colore testacea appellant, inquit Plin. XV. 15. Hæc commendat Cornel. Cels. II. 24.

Syrium] Pyra primum e Syria allata, quæ eadem esse cum Tarentinis quidam affirmant. Vide Colum. X. 5. Macrob. III. 19. Plin. cit.

De corbibus isdem] Omnia promiscue, quod simplicitatem notat.

74 *Æmula Picenis*] Tam bona quam quæ celebrantur ex agro Piceno, qui hodie continet partem Marchiæ Anconitanæ, et Aprutii ulterioris. Hor. Sat. II. 4. 'Picenis cedunt pomis Tiburtia succo, Nam facie præstant.'

75 *Siccatum frigore postquam, &c.*] Cum per frigus et hyemem siccatus fuerit crudus humor, quem autumno

Auctumnum, et crudi posuere pericula succi.
Hæc olim nostri jam luxuriosa Senatus
Cœna fuit. Curius, parvo quæ legerat horto,
Ipse focis brevibus ponebat oluscula: quæ nunc
Squalidus in magna fastidit compede fossor,
Qui meminit, calidæ sapiat quid vulva popinæ.
Sicci terga suis, rara pendentia crate,
Moris erat quondam festis servare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente nova, si quam dabat hostia, carne.

mina succi non cocti. Ista pridem fuit Senatus nostri cœna tum sumtuosa. Curius quas tenui hortulo ipse herbas collegerat, parvo camino adhibebat, quas modo contemnit sordidus fossor in amplo ergastulo, qui recordatur qualis sapor vulvæ in taberna ferventi. Erat olim consuetudo festis diebus custodire dorsa porci arefacti suspensa crate non densa, et succidiam in *natali apponere consanguineis, addita recenti carne, si aliquam victima suppeditaret. Affinium quispiam insignitus tertio Consulatu, et*

frigore 20.—76 *suci* pro *succi* substitui ex 17. 18. 23. 24. 45. v. sup. ad v. 24. *sicci* 22.—77-80 in 13 excipiunt versum 84 ejectis vss. 81. 82.—80 *Squallidus* 48. 64. *magno* 21. 72. *cum pede* 23.—82 *tendentia* 16.—84 *Ac* 60. *At* 25. 56. 57. 59. *Tunc majorum aliquis* audacter emend. Schrader.—85 *novam* 24. *da-*

NOTÆ

recentia habebant.

77 *Jam luxuriosa*] Præ hominibus ac Romanis prioribus, qui frugibus tantum ac herbis vescebantur.

78 *Curius*] Dentatus, de quo vide Annot. Sat. II. 3.

80 *In magna fastidit compede*] Catena longiore vinctus in agro opus faciens. Plin. XVIII. 3. 'Agriculturam,' inquit, 'vincti pedes, damnatæ manus, inscripti vultus exercent.'

Fastidit] Vide Sat. VI. Persii ad vs. 40.

81 *Vulva popinæ*] Vulva porcæ in popina præparata. Hanc in deliciis fuisse indicat Plin. VIII. 51. et 11. 37. 'Vulva primiparæ suis optima:' inquit. Testatur et Horat. Epist. I. 15. 'Nil vulva pulchrius ampla.' Martial. Epig. XIII. 56. 'Me materna gravi de sue vulva capit.'

82 *Sicci terga suis*] Ad ventum fumumque exsiccati et salsi, propterea-que expositi in crate lignea rariore, et aëri magis pervia.

Pendentia] Varro 2. de Re Rustica c. 4. 'Quis non audierit patres nostros dicere, ignavum et sumtuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab laniario, quam ex domestico fundo?'

84 *Natalitium*] Die natalitia, quam Veteres epulis celebrabant.

Lardum] Suillam carnem salitam, quam dici laridum, quasi large aridum, auctor est Macrob. VII. 12.

85 *Si quam dabat hostia*] Quam vel immolassent ipsi, vel a Magistratibus immolatam emissent. Nam, 'mactatarum ab his hostiarum exta ad Quæstores ærarii delata venibant: sacrificiisque Populi Romani tum Deorum

Cognatorum aliquis titulo ter Consulis, atque
Castrorum imperiis, et Dictatoris honore
Functus, ad has epulas solito maturius ibat,
Erectum domito referens a monte ligonem.
Cum tremerent autem Fabios, durumque Catonem,
Et Scauros, et Fabricios, postremo severos
Censoris mores etiam collega timeret:
Nemo inter curas et seria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu testudo nataret,

Castrorum Præfectura ac Dictatoris dignitate perfunctus, ad eam cœnam pergebat citius quam *suetum* erat, *sublatum* humeris *bipalium reportans e subacto colle. At quando formidabant Fabios, et severum Catonem, et Scauros, et Fabricios, denique* cum *austeros mores Censoris ipse collega metueret*, tum *nullus putavit numerandum inter solicitudines et* res *graves, quæ testudo naret in aquis Oceani, Trojanis con-*

ret 11. 14. 16. 17. 20. 24. *carnem* 19. a m. pr. 20. 21. 22. 45. 49.—86-92 extrusi ex 13. *tibi* pro *ter* 46-48.—89 *Ereptum* 21. a m. pr. 56. 60.—90 *alii* pro *autem* 15. *ante* pro *autem* 25. 46. 47. 48. 58.—91 *rigidique* pro *postremo* 7. 10. 14-27. 45-50. 54-69. 71. 72. 73. *Rigidus* passim dicitur severus, et ipse Censor Ovid. Art. II. 664. Sed h. l. langueret, quia cum synon. *severos* jungeretur, cujus voc. interpretam. redolet.—93 *habendam* 9.—94 *in oceano fluctu* 9. 16. 23. 25. 27. 41. 43. 46-49. 55-60. 65. ut inf. v. 113. *litore ab oceano* 7. 14. 16. 17. 19. 20.

NOTÆ

immortalium cultus, tum etiam continentia inerat,' inquit Valer. Maxim. II. 2.

88 *Ad has epulas*] Velut insolitas et lautioris apparatus.

Solito maturius] Ante horam nonam, qua mos erat cœnare, et epulari.

89 *Referens a monte ligonem*] Post opus rusticum in agro montano. De Fabio dictum alibi. Plin. l. XVI. cap. ult. 'Durant,' inquit, 'in Linternino Africani prioris manu satæ olivæ; item myrtus eodem loco conspicuæ magnitudinis.'

90 *Cum tremerent, &c.*] Quamdiu Roma timuit Censores luxum prohibentes luxuriososque mulctantes, tamdiu victus et supellex simplices fuere.

Fabios] De his vide Sat. II. 146. et VI. 266.

Catonem] Vide Sat. II. 40.

91 *Scauros*] Sat. II. 35.

Fabricios] Vide Sat. IX. 142.

92 *Collega timeret*] Intelligendus hic Fabricius Censor in Censura Maximi nomen adeptus, qui luxuriam Reipublicæ damnans a collega Pub. Decio postulavit, ut vel ipse mores hominum emendaret priorum Censorum negligentia perditos, aut pateretur se revocare pristinum civitatis statum: quorum si neutrum faceret, minatur abdicaturum se eum Magistratu. Decius ergo exterritus consensit ut quemadmodum vellet Fabricius Rempublicam administraret. Vetus Schol.

94 *Qualis in Oceani*] Nemo solicitus erat quam grandes in Indico Oceano testudines invenirentur, ubi 'singularum superficie habitabiles casæ integuntur, atque inter Insulas Rubri maris his navigant cimbis,' ut loquitur Plin. IX. 10.

Testudo nataret] 'Testudinum aliæ terrestres, aliæ marinæ, &c. Victus

Clarum Trojugenis factura, ac nobile fulcrum: 95
Sed nudo latere, et parvis frons ærea lectis
Vile coronati caput ostendebat aselli,

futura splendidum et illustre sustentamentum: sed lateribus denudatis ac thoris exiguis frons ænea exhibebat turpe caput asini coronati, circa quod nutriti rure pue-

---

22. 25. 41. 43. 45. 49. 55-57. 59. 60. 83. probb. Grangæo, Plathnero, Lips. Epist. Quæst. IV. 25. et Heins. ad Claudian. de nupt. Hon. et Mar. vs. 88. Non ignoro quidem, substantiva sæpe pro adjectivis poni, sed non nisi ea, quæ proprie sunt adjectiva, si perpauca exceperis exempla, quæ vitiosam sapiunt lectionem. v. Heins. l. l. et ad Ovid. Her. II. 74. III. 100. IV. 12. IX. 86. XIV. 19. inpr. XV. 83. ad Ovid. Met. III. 729. ad Claud. b. Gild. vs. 407. ej. laud. Stilic. I. 121. ad Petron. c. 35. Drakenb. et nos ad Sil. I. 173. II. 45. III. 387. *Oceanus* autem nuspiam adjective dicitur. Dubia certe sunt exempla, quæ laudantur, Tac. Hist. IV. 12. Cæs. B. G. III. 7. et Ampel. 1. quibus locis *mare oceanus*, et in quarto casu *mare oceanum* dici videtur, ut *Rhenus amnis* cet. Cf. Ernesti ad Tac. l. l. Alia exempla, ex Avieno, Pithœi Catal., et Venant. Fortunat. Ep. III. 23. et Carm. VII. 2. ab Heinsio excitata ad Claudian. l. l. tum ex recentt. petita sunt scriptoribus, tum librariorum forsan socordiæ, aut stupori debentur.—95 ejectus e 13. *et nobile* 10. 14. 16-24. 45.—96-100 in 13. leguntur post vs. 119.—97 *Vite* conj. Hennin. ob verba Hygini. Sic poëta *vite coronati* facete dixit pro *vite alligati*. Sed epitheton vile etiam aptissimum est h. l. Malim tamen reponere *coronatis ostendebat* scil. convivis, ut sup. v. 36. *coronatæ...asellæ* emend. Scoppa Collect. I. 27. coll. Pallad. I. 35. 16. (*Omnia semina horti vel agri feruntur ab omnibus malis ac monstris tuta servari, si agrestis cucumeris tritis radicibus ante macerentur: item equæ calvaria, sed non virginis, intra hortum ponenda est, vel etiam asinæ; creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant*) et Colum. X. 344. *Hinc caput Arcadicæ nudum cute fertur asellæ* (nam ita legendum putabat pro *Arcadici...aselli*) *Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.* Hæc vero superstitio, ab Etruscis profecta, ab h. l. aliena est: nam amuletum illud in agris ponebatur, non in lectis con-

NOTÆ

geminus in aquis, terraque; et effectus pari honore habendi, vel propter excellens in usu pretium, naturæque proprietatem.' Plin. XXXII. 4.

95 *Trojugenis*] Romanis Proceribus, qui se jactant a Trojanis oriundos.

Factura, ac nobile fulcrum] Usui futura ad exornandum spondæ fulcrum putaminibus in laminas sectis: ex Plin. ante cit. ad vocem *Pollio*, vs. 43. hujus Satiræ. Apul. Metam. X. 'Disternebatur lectus Indica testudine pellucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus.' Martial. Epig. XII. 67. 'Gemmantes prima fulgent testudine lecti.'

96 *Nudo latere*] Vel sine fulcro, vel sine ornatu, sola fronte lecti ære munita.

Frons ærea] Lecti pars anterior ærea.

97 *Vile coronati caput ostendebat aselli*] Vel effigiem capitis asinini ostendebat: vel significatur, veteres illos ad cœnam discumbere solitos in ipsis agris, ad quorum limites, ex Hetruscorum disciplina, suspendebatur asini caput, nudatum cute, sertis coronatum, ad arcenda, ut credebant, agrorum incommoda. Itaque e mensa lectisque discubitoriis videri ostendique poterat asininum illud caput, circa quod ludere consueverant pueri

Ad quod lascivi ludebant ruris alumni.
Tales ergo cibi, qualis domus, atque supellex.
Tunc rudis, et Graias mirari nescius artes,
Urbibus eversis prædarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus, cœlataque cassis
Romuleæ simulacra feræ mansuescere jussæ
Imperii fato, geminos sub rupe Quirinos,

ni jocose lasciviebant. Itaque tales erant *epulæ, quales ædes et supellectilia. Tum miles imperitus et ignorans admirari Græcorum industriam, dirutis civitatibus in acquisita parte spoliorum, rumpebat vasa illustrium opificum, ut equus haberet phaleras; atque galea insculpta hosti morituro exhiberet effigiem belluæ Romuli, volente Imperii sorte, mitescentis; et binos Quirinos sub saxo; et nudum simulacrum Divi*

---

viviisque, et poëta noster id agit, ut doceat, quo diverso ornatu lecti priscis et suis temporibus fuerint instructi. Nugantur itaque interpretes tantum non omnes, qui suspicantur, priscos homines in ipsis cœnasse agris, et, qui in lectis ibi discubuerint, spectasse sibique invicem ostendisse caput asellæ vel aselli, in agrorum limitibus suspensum.—98 abest a 14.—99 Præstiterit: *Quales ergo cibi*, (de quibus v. sup. vs. 77. sqq.) *talis* (tam simplex etiam) *domus atque supellex*.—100 *Tum* 17. 20. 21. 22. 24. *atque* pro *et* 22.—101 *in* abest a 16.—105. 106 ejecti e 13. *et geminos* 22. 61-69. 71-74. *sub rume* ingeniose conj. Barth. ableg. crit. II. 2. *Rumis* s. *ruma* et *rumen* antiquo voc. dicebatur mamma, (v. Varr. R. R. II. 1. 20. 11. 5. Festus v. *Ruminalis*, Plin. XV. 18. s. 20. et ibi Harduin.) ac Juvenalis ante oculos habuit Virg. Æn. VIII. 631. sqq. *sub rupe Quirini* (ut *in colle Quirini*, h. e. Quirinali ap. Horat. Epist. II. 2. 68.) suspicari possis. *Quirinos* certe *geminos* paulo durius et impropr. dixit poëta, si verum est, *Quirinum* esse nomen propr. Romuli, idque post ἀποθέωσιν demum ei datum. Sed *collis Quirinalis* longe abest a Tiberi, ad cujus alveum expositi Romulus Remusque, et vera notio atque origo nominis Quirini, quod

NOTÆ

rure educati. Scoppa collect. c. 27. Columel. 'Nunc caput Arcadicæ nudum cute fertur asellæ Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.'

100 *Tunc rudis, &c.*] Tunc miles ignorans pretium vasorum eximii operis per Græcos artifices elaboratorum, ea temere frangebat, ad faciendas equo phaleras.

Graias artes] A Græcis luxus Romam invectus. Hinc Sat. III. 60. dixit, 'Non possum ferre, Quirites, Græcam urbem.'

101 *Urbibus eversis*] In direptione urbium, et prædæ parte, quam nactus erat.

102 *Magnorum artificum*] Ut Phidiæ, Praxitelis, Myronis, &c.

103 *Phaleris*] E fractis poculis: ut mox dictum est.

Cœlataque cassis] Item ad cœlandam in casside effigiem lupæ quæ Remum ac Romulum fratres geminos aluerat, &c.

105 *Sub rupe*] Ubi expositi fuerunt, vel ubi fluitantem Tiberis alveum, in quem abjecti pueri illi, tenuis in sicco aqua destituit; in proxima alluvie, ad Ficum Ruminalem: ubi et lupa summissas infantibus mammas adeo mitis præbuit. Tit. Liv. I. 4. Vide et Dionys. Halicarn. l. I. Florum, &c.

Ac nudam effigiem clypeo venientis, et hasta,
Pendentisque Dei, perituro ostenderet hosti.
Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.
Ponebant igitur Tusco farrata catino.
Omnia tunc, quibus invideas, si lividulus sis.
Templorum quoque majestas præsentior, et vox

suspensi scuto et lancea renitentis. Quicquid erat argenti, in armis tantum lucebat. Tum ergo pultes cunctas apponebant in *patina Etrusca, quibus invideres si fores tantulum invidus. Fanorum etiam Numen propius* aderat : *nosque istis admonuit*

etiam Romulo puero, Jano, Augusto et Antonio ab Ovid. Fast. III. 41. Macrob. I. 9. Virg. Ge. III. 27. et Prop. IV. 6. 21. tribuitur, ipsis Romanis parum cognita videtur fuisse ac perspecta.—106 *Hac* 22. *Et* 16. 21. *venientis* 1. 11. 16. 70. 75. 76. 77. 81. 82. scil. vel ad Iliam, ut cum ea concumberet, vel ad suos liberos, quos lupa alebat. Illam interpretandi rationem proposuit vet. Schol., hanc Grang. Utraque dura est atque contorta, at durior ellipsis præp. *cum: venientis* cum *clypeo et hasta.* Nonnulli jungunt: *effigiem Dei* in *clypeo et hasta ostenderet.* Sed quomodo *cassis cælata* (nam hoc subjectum est, non *miles) effigiem Dei* in *clypeo et hasta ostendere* potest? Pro *venientis* legitur *fulgentis* in 10. 12. 14. 15. 17-27. 45-50. 54-69. 71-74. Sed haud dubie hæc est emendatio, quæ e margine in contextum irrepsit. Displicet etiam hoc verbum, quod mox sequitur. Poëta forsan scripsit *minitantis.*—107 *Prudentisque* 72. *Pendentesque* (de lupa) *Deos,* RomulumRemumque, *ostenderet hosti* (scil. admoto scuto) emend. Lips. in Anal. ad Mil. Rom. lib. III. dial. 2. Fuere etiam, qui legendum putarent *Perdentisque Dei,* ut *perdens deus* h. l. *perituro hosti* opponeretur. *offenderet* 7.—108 post vs. 109. legitur in 7. 14. 17. 20. at plane abest ab 11. et 13. (e quo etiam ejecti vs. 109-116.) et deleri omnino potest salvo sensu.—109 abest ab 21. *Thusco* 54. 60. 64. *farraca* 10. 12. 17-20. 23. 27. 46. 47. 49. 54. 64. *ferraca* 60. *sarraca* 48. Post *catino,* non post *tunc,* distinctionem posui, præeunte vet. Schol.—110 *tum* 22. *nunc* 16.—113 *Littore et oceani* 46.

NOTÆ

106 *Venientis*] Scilicet ad Rheam, nempe Sylviam Remi ac Romuli parentem e Marte. Alii legunt, *fulgentis.*

107 *Pendentisque Dei*] Simulacri Martis sive in clypeo effícti, adeoque pendentis ex humero sinistro, ut fit; sive extantis in summa casside, quibus portentosis imaginibus miles Romanus hostem in bello territaret, ac invicto cedere Imperio cogeret. Sunt qui legant, *perdentis,* cui respondet, inquiunt, vox sequens, *perituro.*

108 *In armis*] Non in supellectili, aut vestimentis, ut nunc.

109 *Tusco catino*] Fictili ex Etruria. Vide Pers. Sat. II. vs. 60.

Farrata] Cibos e farre, pultem, quæ fiebat e mixta frumenti et fabarum vel hordei farina, diutissime veteribus usitatam, ut notavimus alibi.

110 *Quibus invideas*] Invidere posses isti veterum parsimoniæ et frugalitati, qua contenti beatique vivebant.

111 *Templorum quoque majestas præsentior*] Tum Dii magis erant propitii, cum minus luxuriosi homines.

Vox nocte fere media] Tit. Liv. v. 32. ‘ Eodem,’ inquit, ‘ anno M. Ceditius de plebe nuntiavit Tribunis se in

Nocte fere media, mediamque audita per Urbem,
Littore ab Oceani Gallis venientibus, et Dis
Officium vatis peragentibus, his monuit nos.
Hanc rebus Latiis curam præstare solebat
Fictilis, et nullo violatus Jupiter auro.
Illa domi natas, nostraque ex arbore mensas
Tempora viderunt: hos lignum stabat in usus,

vox nocte prope media, et in media civitate exaudita, cum *accederent Galli ab Oceani ripa, Numinibus quoque munus fatidicorum implentibus. Jupiter testaceus necdum ullo pollutus auro consueverat eam gerere solicitudinem rationum Latii. Ætas ista conspexit mensas apud nos, et ex arbore nostrate exortas. Ad hanc utilitatem*

48. *Littore ab occiduo* rectius forsan 6. judicio etiam Pulm. et Schurzfl. *Littore ab oceano* 65. et alii. v. sup. ad vs. 94.—114 Vox *his* parum commoda est. *hos* reposuit Marshall, adjecta hac nota: '*hos*, i. e. Gallos adventantes et in Italiam irruentes: *moneo* enim duplicem regit accusativum.' Præstiterit *hic*, Romæ, ut sensus sit: vox Deorum Romæ præsentium, non oraculi peregrini, monuit nos.—116 *velatus* ad marg. cod. Almelov. notavit docta manus. Male! —117 *nostrasque* 16.—118 *hos* 10-24. 27. 45-50. 54-69. 71-73. *in usus* 10. 11. 12. 16-24. 27. 48. 54-69. 71-74. Utrumque restitui pro: *hoc lignum stabat ad usus,*

NOTÆ

nova via, ubi nunc sacellum est, supra ædem Vestæ, vocem noctis silentio audisse clariorem humana, quæ Magistratibus dici juberet, Gallos adventare,' &c. Et c. 50. ejusdem Libri sic habet: 'Expiandæ etiam vocis nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque esset, mentio illata, jussumque templum in nova via Aio locutio fieri.'

113 *Littore ab Oceani Gallis venientibus*] Legunt alii, *ab occiduo*: alii, *ab Oceano*, quam lectionem asserit Lips. Epistol. Quæst. IV. 25. Liv. cit. lib. c. 37. 'Inaudito,' inquit, 'hoste ab Oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente,' &c.

Gallis venientibus] De Gallorum in Italiam transitu. Vide Tit. Liv. cit. c. 33. et seq. 'Eam,' inquit, 'gentem traditur dulcedine frugum maximeque vini nova tum voluptate captam Alpes transisse,' &c.

Dis officium Vatis peragentibus] Prænuntiantibus impendentia mala, ut iis obviam iretur. Vide Cœl. Rhod. VII. 29.

116 *Fictilis Jupiter*] Seneca ad Lucil. 'Cogita Deos, cum propitii essent, fictiles fuisse.' Plin. XXXV. 12. fictilem Jovis effigiem jussu Tarquinii Prisci elaboratam, in Capitolio dedicandam refert, additque: 'Hæ enim tum imagines Deum erant laudatissimæ: nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim et argentum ne Diis quidem conficiebant,' &c.

Nullo violatus auro] Plin. mox cit. 'Durant,' inquit, 'in plerisque locis etiam nunc fictilia ista simulacra: fastigia quoque templorum mira cœlatura, et arte ævique firmitate certiora auro, certe innocentiora.' Vide Sat. III. vs. 20.

117 *Illa domi natas, &c.*] Mensæ pridem fiebant e lignis vulgaribus, nec e citro vel cupresso factæ longe

Annosam si forte nucem dejecerat Eurus.
At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas,
Nil rhombus, nil dama sapit: putere videntur
Unguenta, atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, et magno sublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, et Mauro obscurior Indus,

serviebat lignum, quando Eurus casu vetustam nucem deturbaverat. Jam vero nullas opulenti delicias epulando captant: *nil rhombus, nil dama saporis* habet: *fœtere creduntur unguenta et rosæ, nisi amplos orbes portat ingens ebur, altusque pardus grandi rictu, ex iis dentibus quos* Romam *transfert Janua Syenes,* et *agiles Mauri, et Indus Mauro nigrior, quosque abjecit fera sylvæ Nabathææ jam gran-*

quod in aliis libris legitur. *stabit* 56. 57.—119 *decerpserat* 11.—120 *Et* 21. a m. pr. 46. 47. 48. 58. *Sed* 21. a m. sec. *tunc* 64. *conandi* 12. *voluntas* 21. a m. pr.—121 *rombus* 17. 19. 20. 23. 45-48. *rumbus* 13. 18. *damma* 13. 14. 17-19. 46. 60. 65. *damna* 47. 50.—122 Pro *latos* poëta forte scripsit *citreos*, et illud epitheton margini ascriptum ex alio ejus loco sup. I. 137. in textum irrepsit. Cf. loca Lucani et Martialis.—123-129 in 13. contracti in hos duos: *Grande ebur ex nata nobiscum surgit orexis Et stomacho bilis. mensa gravis atque superbum.*—124 *nutrit* 29. *Syennes* 46-49. 58. 60. 64. *Sigenes* 16. *quos*

NOTÆ

petebantur.

119 *Eurus*] Ventus ab Ortu flans, sæpius vehemens.

121 *Rhombus*] Piscis exquisitus, de quo multa Sat. IV. vs. 39. et seq.

Dama] Sylvestris capra. Plin. VIII. 53.

122 *Unguenta*] Quibus post balnea utebantur.

Rosæ] His convivæ coronabantur. Horatius l. I. Ode 5. et 38. &c.

Nisi sustinet orbes grande ebur] Nisi ingentis mensæ rotundæ pes altus sit ex ebore in formam pardi hianti ore sculptus.

124 *Dentibus ex illis*] Elephantinis. Martial. Epig. II. 43. 'Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes: Fulcitur testa fagina mensa mihi.' Lucanus X. 'Dentibus hic niveis sectos Atlantide sylva Imposuere orbes.' Cœl. Rhodig. XIII. 18. non dentes sed cornua dici in Elephantis debere, ex Pausania asserit.

Quos mittit] Dentes enim elephantini Romam advehuntur ex Elephanti Insula quæ est intra Nilum flumen, Syene vicina, ab Elephantorum multitudine sic appellata: deinde e Mauritania; item ex India, seu Arabia. Vide Plin. VIII. 1. et seq.

Porta Syenes] Syene, vulgo *Asna*, est urbs Ægypti Superioris, sub Tropico Cancri sita, in confinio Æthiopiæ. Syenes Portam vocat *Elephantidem* Insulam mox dictam, quoniam venientibus Syenen, et in Ægyptum, et inde Romam dentes elephantinos apportantibus ex Insula ista, et per eam velut portam iter est. Sic Sat. III. 4. Cumas appellavit Januam Baiarum, quia Baias itur per Cumas.

125 *Mauri celeres*] Horum tanta pernicitas ut feras cursu assequantur. De Troglodytis id affirmant Herodotus et Plinius.

Mauro obscurior Indus] Græci Μαῦρον obscurum vocant. Apul. Florid.

Et quos deposuit Nabatæo bellua saltu,
Jam nimios, capitique graves. Hinc surgit orexis,
Hinc stomacho bilis. Nam pes argenteus illis,
Annulus in digito quod ferreus. Ergo superbum
Conviyam caveo, qui me sibi comparat, et res
Despicit exiguas. Adeo nulla uncia nobis

diores, et capiti onerosos. Inde nascitur appetentia, inde bilis stomacho. His enim argenteum fulcrum videtur id *quod annulus ferreus in digito. Arrogantem igitur evito convivam, qui me sibi confert, resque parvas contemnit. Enimvero ne unam*

mittunt Castra Syenes suspicari possis.—126 *Nabatæo* pro *Nabathæo* substitui ex 22. Ναβαταῖοι dicuntur Strab. xvi. p. 779. Plinio et aliis. *belua*, non *bellua*, 17. 21. 22. 45. 49. v. ad iv. 121.—127 *hic* 73. *spargit* pro *surgit* 22. *oresis* 23.—128. 129 transpositi in 18. *bilis* revocavi ex 10-22. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *vires* 23. 24. 70. 75. 76. 82. Sed illa lectio difficilior est et doctior, hæc emendationem sapit. *virus* conj. Lindenbr.—130 *comparet* 1. *conferat* 21. a m. sec. *computat* 21. a m. pr.—131. 132 ejecti e 13.—132

NOTÆ

'Indis,' inquit, 'ad nascentem diem sitis tamen in corpore color noctis inest.' Mauri porro et Indi Zonæ Torridæ subjecti. Hi vero Arabesque Æquatori propiores. Vide Cœl. Rhodig. xvi. 15.

126 *Quos deposuit jam nimios, &c.*] Aiunt elephantem dentes jam nimios ad arborem illisos deponere. Plin. viii. 3. 'Dentes,' inquit, 'deciduos casu aliquo vel senecta defodiunt. Hoc solum ebur est:' et, 'Circumventique a venantibus, impactos arbori frangunt, prædaque se redimunt.' Capite vero 10. ejusdem Libri: 'Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua.' In Æthiopiæ finibus postium vicem in domiciliis præbere, et pecorum stabulis palos elephantorum dentibus fieri, auctor est Polybius.

Nabatæo] A Nabath Ismaëlis filio dicta quædam regio Arabiæ Petrææ, ad ortum.

127 *Capitique graves*] Ut cervis cornua certo tempore deponi solita.

Orexis] 'Ορέγομαι, *appeto*. Vide Sat. vi. vs. 427.

128 *Hinc stomacho bilis*] Tum illis crescit appetitus ciborum, cum mensa est eburnea. Ironice.

Bilis] Velut ira ad cibos devorandos. Porro famem irritari constat bili stomachum vellicante. Interpretantur aliqui indignationem contra luxuriam, perperam nostro quidem judicio. In quibusdam exemplaribus legitur *vires*, pro *bilis*.

Pes argenteus, &c.] Adeo spernunt argentum præ ebore, ut mensæ pes argenteus tam vilis modo sit, quam ferreus annulus. Hic tamen et Judicibus et triumphantibus haud ita pridem usitatus, teste Plinio xxxiii. 1.

130 *Qui me sibi comparat*] Qui cum sumtuosus sit, me quoque sumtuosum sperat in dapibus et supellectili. Vel, qui me frugalem luxurioso sibi comparatum despicit.

131 *Nulla uncia*] Ne minimum quidem. Est uncia libræ seu assis pars duodecima. Vide Sat. i. vs. 40. An-

Est eboris, nec tessellæ, nec calculus ex hac
Materia: quin ipsa manubria cultellorum
Ossea. Non tamen his ulla unquam opsonia fiunt
Rancidula, aut ideo pejor gallina secatur.
Sed nec structor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem
Sumine cum magno lepus, atque aper, et pygargus,
Et Scythicæ volucres, et phœnicopterus ingens,

quidem eboris unciam habeo. Neque tesseræ, neque calculus ex ista materia; imo ipsi cultrorum capuli ossei sunt. *Attamen neque istis ulla fercula rancida efficiuntur, neque propterea deterior gallina scinditur. Verum neque aderit carptor, cui concedere oporteat pergulam universam, discipulus Trypheri magistri, apud quem et ingens sumen, et lepus, et aper, et pygargus, et aves Scythicæ, et magnus Phœni-*

neque tessellæ 16. *cauculus* 9.—133 *Viles spernit ut ipsam manubria c.* 13.—134 *cum tamen his nullu* 13. *nec tamen* 16. *nulla obsonia unquam* 16. *unquam ulla* 10. 19. 23. 45. *ulla* abest ab 27. 46. 47. 58. *fient* 19. *fiant* 13. Ceterum *opsonia* (ὀψώνια) scripsi, non *obsonia.*—135 *et ideo* 13. *haud ideo* 15. 25. 27. 48. 54. 55. 57-68. 71-73. *pejus* 24. *secetur* 14. 16.—136-163 ejecti e 13. *credere* 77.—137 *discipulis* 46. 47. *Triumpheri* 16. *Tryphei* Autumn. et Ascens. *Triferi* Mancin. *Cripheri* Lubin.—138 *atque pygargus* 18. *pygargo* 57. *pigargus* 45. 64. *pygardus* 46. 56. 59. 60. 65. *pigardus* 27. 47. 48. 58. *pitigardus* 16. *pyrargus* 21.—139 *Et Sitiæ* 16. *Et Libycæ volucres* suspicari

NOTÆ

not. ad eam vocem, *Unciolam.*

132 *Tessellæ calculus*] In abaco, alveolo, tabula lusoria, tesseræ, calculi, tali, scrupi, latrunculi, scacchi. Vide quæ de istis ludis annotabo in Pers. Sat. III. vs. 48. ad hæc verba, 'Quid dexter senio ferret.'

134 *Ossea*] Ex osse, non ex ebore.

Non tamen] At ejusmodi vilioribus cultellis nihilo pejus secatur cibus, aut eo fit deterior.

136 *Nec structor erit*] Vide Sat. V. vs. 120. et seq. et Annot. ibid.

Cui cedere debeat] Tam peritus, ut omnes alios superet.

137 *Pergula*] Omnes magistri in pergula docentes. Is locus a *pergendo* dictus, multis lateribus apertus, ambulationi aptus, in quo et opera sua exponebant artifices, innotescerent; et Magistri quoque discipulos erudiebant. Sueton. Aug. cap. 94. 'Theogenis Mathematici pergulam' dicitur Augustus 'ascendisse.' Et de illustr. Grammat. c. 18. 'L. Crassitius in pergula docuisse, donec commentario Smyrnæ edito inclaruit.' Plin. lib. XXXV. c. 10. 'Apelles,' inquit, 'perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur, auscultabat.'

Discipulus Trypheri doctoris] Edoctus et eruditus ab eximio illo structore mensæ, et ciborum dissecandorum magistro, de quo Sat. V. loco mox citato.

138 *Sumine*] Vide Satir. Pers. I. vs. 53. Annot. et Martial. Epig. XIII. 44.

Pygargus] Fera est ex genere caprarum sylvestrium, cujus posteriores partes albæ: hinc nomen: πυγὴ, *clunis*, ἀργὸς, *albus.* Plin. VIII. 53.

139 *Scythicæ volucres*] Phasiani, dicti a Phaside fluvio et Insula cog-

Et Gætulus oryx, hebeti lautissima ferro
Cæditur, et tota sonat ulmea cœna Subura.
Nec frustum capreæ subducere, nec latus Afræ
Novit avis noster tirunculus, ac rudis omni
Tempore, et exiguæ furtis imbutus ofellæ.

copterus, et oryx Gætulus, optimæ dapes ex ulmo dissecantur obtuso cultro, omnique strepunt Subura. Neque partem capreæ, neque Africanæ volucris latus scit demere tiro noster, et continuo imperitus, parvæque offæ frustulis assuefactus. Pocula vul-

possis, quæ etiam laudantur Martial. XIII. 45. Sed illæ non differunt ab *Afra avi*, quæ mox vs. 142. memoratur. *et* abest ab 14. 17-21. 25. *phœnix opterus* 14. 17-24. *phœnix oterus* 15. *fœnix et opterus* 16. *phœnix obtarus* 45. *et thenio, opterus* 12.—141 *Creditur* 11. *Suburra* 11. 18. 27. 47. 49. 61-69. 71. 72. 73. *Subura* in reliquis. v. ad III. 5.—142 *frustrum* 10. 11. 12. 19. 21-25. 27. 45. 49. 54. 57. 58. 61. 62. 63. 65-69. 71. 72. 73. 75. 76. 77. 82.—143 *auris* pro *avis* 16. *et rudis* 11. 20. 77.—144 *furtis* 1. 17. 20. 22. 59. 70. 75. 76. 77. 82. *frustris* 21. 24. 45. *frustis* 10. 11. 14. 15. 16. 18. 19. 23. 25. 27. 46-50.

NOTÆ

nomine, unde primum exportati. Porro Phasis in Colchide est, quæ regio Scythiæ proxima et affinis. Martial. Epig. XIII. 72.

Phœnicopterus] Avis est in Africa abundans, ab alis puniceis sic appellata: πτερὸν, *penna*, φοινίκεος, *puniceus* seu *purpureus*. Plin. X. 48. sic ait: 'Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse Apicius docuit, nepotum omnium altissimus gurges.' Martial. Epig. XIII. 71. 'Dat mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis Nostra sapit: quid si garrula lingua foret?'

140 *Gætulus oryx*] Caprea unicornis, e Gætulia Africæ regione. Contrarium habet pilum et ad caput versum. Plin. VIII. 53. et alibi. Martial. Epig. XIII. 95.

Hebeti ferro] Cædendis ligneis ferculorum simulacris hebetato.

141 *Sonat ulmea cœna*] Nam illi struendæ mensæ et dissecandorum ex arte ferculorum doctores lignea omnis generis habebant simulacra, partibus quidem separatis, sed conglutinatis, quas dividebant illi coram tironibus, ut eos docerent membrorum juncturas invenire, scite partes distribuere et carpere. Quod non sine sonitu in ligno fiebat.

Subura] Frequenti urbis regione, ubi schola structorum erat. De Subura vide Satir. III. vs. 5.

142 *Capreæ*] Capræ sylvestris.

Subducere] Solerter demere, ut Chironomon ille, de quo Satir. V. vs. 121.

Afræ avis] Gallinæ Numidicæ. Varro de Re Rustica. III. 9. 'Gallinæ Africanæ,' inquit, 'sunt grandes, variæ, gibberæ, quas μελεαγρίδας appellant Græci. Hæ novissimæ in triclinium ganearium introierunt e culina, propter fastidium hominum veneunt propter penuriam magno.' Martial. Epig. XIII. 73. 'Ansere Romano quamvis satur Annibal esset, Ipse suas nunquam barbarus edit aves.'

144 *Furtis imbutus ofellæ*] Quidam legunt *frustis;* ut sensus sit, Solitus coquere tantum offulas porcinas in craticula et prunis, et sic tostas in frusta concidere.

Ofellæ] Diminutivum ab *offa*. Co-

Plebeios calices, et paucis assibus emtos
Porriget incultus puer, atque a frigore tutus:
Non Phryx, aut Lycius, non a mangone petitus
Quisquam erit et magno. Cum posces, posce Latine.
Idem habitus cunctis, tonsi, rectique capilli,

garia et paucis assibus comparata offert agrestis minister, et securus a frigore, haud Phrygius vel Lycius, haud ullus astabit a mangone emtus ingenti quidem pretio. *Quando petes, pete Latine. Par omnibus vestitus: crines resecti, et recti, hodie*

54-58. 60-69. 71-74. quod plerique intpp. probant, ut sensus h. l. sit: *tirunculus noster non novit frustum capreæ subducere*, scite demere aut abscindere, *imbutus frustis ofellæ*, solitus offulas tantum carnis in frusta concidere. Sed hæc sententia languet, quoniam versibus antecedd. jam expressa est. Præterea voc. *frustum* modo præcessit, neque necesse est *ofellas*, et quidem *exiguas*, in *frusta* concidi. Præstiterit certe verba, *exiguæ frustis imbutus ofellæ*, ita interpretari: solitus in domo et mensa mea non aves videre aut feras, scite scindendas, sed ofellas tantum carnis, quæ, ut verba Martial. x. 48. 15. mea faciam, *non egeant ferro structoris*.—146 *porrigit* 16. 21. a m. pr. 60. 65.—147 *non Lycius* 21. 22. *aut a mangone p.* 18.—148 *Quisquam erit et magno* restitui ex 10. 11. 12. 14-20. 23. 25. 27. 45-50. 54-69. 71. 72. 73. *Quisquam erit in magno* 70. 75. 76. 77. 82. *non a mangone petitus Quisquis erit magno* 2. 21. 22. 24. 74. et ita conj. Britan. ut sensus sit: quicumque puer erit, non erit acceptus et emtus a mangone divite et magnum servorum numerum habente. Malim reponere: *Quisquam erit et magnus* scil. statura, non pretio: nam proceri servi majoris quam parvi æstimabantur. *poscis* 10. 12. 14-17. 19-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73.—149 *erectique* 12. 61. 62. 63. 67-69. 71-

NOTÆ

lumella l. xii. de suillæ carnis salsura sic ait: 'Dein offulæ carnis spissæ componuntur, atque alternis sal ingeritur.' Martial. Epig. xiv. 221. 'Parva tibi curva craticula sudet ofella: Spumeus in longa cuspide fumet aper.'

145 *Plebeios calices*] Non crystallinos vel vitreos illos audaces, de quibus Martial. Epig. xiv. 94. sed vili emtos.

146 *A frigore tutus*] Veste crassa tectus a frigore duntaxat, non ornatus, ut fit a luxuriosis. Senec. ad Lucil. 'Transeo agmina exoletorum per nationes coloresque descripta, ut eadem omnibus lenitas, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum; ne quis cui rectior est coma, crispulis misceatur.'

147 *Non Phryx, aut Lycius*] Non adest famulus e Phrygia vel Lycia, minoris Asiæ regionibus, unde venusti petebantur.

Mangone] Negotiatore puerorum. A *manu* et *ago*, quoniam servos manibus agebant atque expoliebant Mangones, adhibitis etiam medicamentis. Plin. xxi. 26. 'Hyacinthi radix est bulbacea mangonicis venalitiis pulchre nota, quæ in vino dulci illita pubertatem coërcet, et non patitur erumpere.' Vide Pers. Satir. vi. vs. 76. et seq.

148 *Posce Latine*] Minister enim Italus Linguam tantum vernaculam novit.

149 *Idem habitus cunctis*] Famuli omnes vili sunt habitu apud me.

Tonsi] Non alunt comam longiorem.

Atque hodie tantum propter convivia pexi.
Pastoris duri hic est filius, ille bubulci.
Suspirat longo non visam tempore matrem,
Et casulam et notos tristis desiderat hædos
Ingenui vultus puer, ingenuique pudoris,
Quales esse decet, quos ardens purpura vestit:
Nec pugillares defert in balnea raucus
Testiculos, nec vellendas jam præbuit alas,
Crassa nec opposito pavidus tegit inguina gutto.
Hic tibi vina dabit, diffusa in montibus illis,
A quibus ipse venit, quorum sub vertice lusit:
Namque una atque eadem est vini patria, atque ministri.
Forsitan expectes, ut Gaditana canoro

vero solummodo discriminati ob epulas. Ille pastore laborioso natus est, iste bubulco; dudum non aspectam ingemit parentem; et tugurium, et suetos capros exoptat mæstus. Juvenis facie nativa et liberali verecundia, quales oportet esse quos operit fulgens purpura. *Is tibi porriget vina effusa in iis collibus, a quibus ipse ortus est, quorum in summitate collusit. Etenim vini et ministrantis unum ipsumque est natale* solum. *Speres fortasse, ut arguta saltatione* puella *Gaditana exordiatur*

74. *tectique* 47. 48. 64. *rectique* in ceteris et 1.—151 *hic est* pro *est hic* recepi ex 10. 11. 14. 16. 17. 20. 22. Versus 152-161. vulgo ad *bubulci filium* referuntur: unde editores tantum non omnes colon posuere post *bubulci* et *hædos* vs. 153. Henninius autem distinctionem post *bubulci* plane sustulit, et post *hædos* punctum substituit pro colo. Sed *bubulci filius* boves potius, non *hædos notos tristis desiderabit*; et oratio fiet tersior molliorque, si junxeris: *Suspirat longo...ingenui vultus puer* cet. (alius ac tertius, qui *vina dabit* vs. 159.) Ita quoque tres certe describentur pueri poëtæ, cui plures fuisse ex voc. *cunctis* vs. 149. intelligitur.—153 *natos* 16. 29. *tristis notos* 21.—154 *pueri* 16. —156 *pupillares...testiculos* vet. Schol. qui interpretatur: quales habent hi, qui patres non habent, scilicet tumentes in licentia pueritiæ. *raucos* 16. *draucus* non male 58. 77. probb. Calder., Lubin. et Farnab. Sic ap. Martial. I. 97. 11. sqq. *Una lavamur; aspicit nihil sursum; Sed spectat oculis devorantibus draucos, Nec otiosis mentulas videt labris.*—157 *velandas* 45. *fellandas* conj. nonnulli.—158 *Casa* 22. *apposito* 10. *Crassa nec apposito pavidus tenet inguina gutto* emend. Heins. ad Ovid. Ep. Her. VII. 100.—159 *Hic ubi* 46. 47. 48. —160 *luxit* 21.—161 *una est atque eadem* 25. 27. 46-50. 54. 55. 56. 58. 61. 62. 66. *est* non extat in 15. 57. 59. 60. 63. 64. 67. 68. 69. 71-74. 77. *magistri* 22.—162 *expectas* 17. et al. Sed *forsitan* cum subjunctivo jungi solet a Juve-

NOTÆ

Rectique capilli] Non crispati et calamistrati: hodie pexi, alias neglecti.

153 *Casulam*] In qua natus et educatus.

Hædos] Quos pascere solebat.

154 *Ingenui vultus*] Non arte mangonica fucati.

155 *Quos ardens purpura vestit*] Ingenuos adolescentes ac nobiles, circa annum ætatis decimum quartum.

Ardens purpura] Ob colorem igneum.

162 *Forsitan expectes*] O Persice mihi promisse conviva, ne spera va-

Incipiat prurire choro, plausuque probatæ
Ad terram tremulo descendant clune puellæ,
Irritamentum Veneris languentis, et acres
Divitis urticæ. Major tamen ista voluptas
Alterius sexus: magis ille extenditur, et mox
Auribus atque oculis concepta urina movetur.
Non capit has nugas humilis domus. Audiat ille
Testarum crepitus cum verbis, nudum olido stans
Fornice mancipium quibus abstinet: ille fruatur
Vocibus obscœnis, omnique libidinis arte,

*pruritum excitare: * * remissæ libidinis incentivum, et pungentes urticæ opulenti. Attamen acrior ea delectatio alterius sexus: is plus inflammatur. * * Ædes parvæ non admittunt eas vanitates. Is auscultet sonitum testarum cum sermonibus, quibus non utitur serva prostans nuda in fœtenti lupanari; is potiatur verbis impudicis, et*

nale (cf. I. 150. V. 156. VIII. 113. XIV. 34.) et aliis. v. Heins. ad Ovid. Ep. Her. IV. 53.—163 *plaususque* 17. ad marg. et 60.—164 *Divitibus tremulo colludunt clune p.* 13. *tremulæ* 16. *tremula* 23.—166 *et major* 22. *ipsa* 18. 27. 46-50. 54. 58. 64.—167 *Fœminei sexus*: *magis hic e.* 13. *incenditur* quidam, nescio qui, legunt, teste Prat.—168 *urina paratur* 27. 46. 47. 48. 54.—169 *Nec* forte legendum pro *Non*, ut altera afferatur ratio, cur non admittatur *Gaditana*, et prior tum sit illa (sup. vs. 166. sqq.) quod ex ejus cantu et saltatione mulieres majorem, quam viri, voluptatem capiant. *domus: ille fruatur Vocibus obscœnis* cet. 13. ejectis vs. 170. 171.—171 *a quibus* 22. *illa* 24.—173

NOTÆ

nas libidinum illecebras. Hæ solis divitibus aptæ sunt.

Gaditana] Nimirum lascivis eruditæ cantilenis simul et saltationibus meretriculæ Romam accersebantur e Gadibus Insula, de qua Satir. præced. vs. 1.

Canoro incipiat prurire choro] Egregie locum hunc, verba, mentemque Juvenalis adumbravit Macrobius Saturnal. II. 1. ubi sic habet: 'ut puella mollior canora dulcedine et saltationis lubrico exerceret illecebris philosophantes.'

167 *Extenditur*] Sic legitur vulgo. Quidam, *incenditur:* quam lectionem interpretando secuti sumus, non ut meliorem, sed clariorem. Innuit Poëta proniores et ardentiores ad libidinem fœminas quam viros.

169 *Audiat ille*] Dives luxuriosus.

170 *Testarum crepitus*] Crotala sive crepitacula e testis, quibus inter saltandum utuntur non sine decore quædam gentes, ut Hispani. Addunt et mulieres Indicas: Gaditanas hic innuit Poëta. Gallice, *des castagnettes.* Alii intelligunt cymbala sive tympana. Fuisse quædam instrumenta sonora testas vocata docet Sueton. Ner. c. 20. ubi refert Neronem elegisse plures adolescentulos, 'Qui divisi in factiones plausuum genera condiscerent, (bombos, et imbrices, et testas vocabant,) operamque navarent cantanti sibi,' &c.

171 *Quibus abstinet*] Plus retinens verecundiæ quam lasciviæ illæ saltatrices, aut divites impuri.

Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem:
Namque ibi Fortunæ veniam damus. Alea turpis,
Turpe et adulterium mediocribus. Hæc eadem illi

cuncta cupidinis industria, qui pytismate lubricum facit orbem Laconicum. Illic enim sorti indulgemus. Inhonesta tenuioribus alea, adulterium etiam inhonestum.

v. Excurs. ad h. l.—174 *Pinguium fortunæ veniam damus* 13.—175 *tamen* pro

NOTÆ

173 *Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem*] Vix credas quam multis hic locus, et in quam multos sensus versatus est. In tot igitur et tam variarum lectionum interpretationumque lubrico quis pedem figat? Imo quis ipso lubricante Juvenali non cæspitet atque titubet? Firmo tamen utcumque stare vestigio mihi videor, antiquioribus stando; præsertim cum sensum non valde juvent quæ a viris alioqui gravioribus erudite certatimque hic afferuntur. Emendationes et conjecturas non spernimus, at eorum pace et venia, posthabemus. Justus Lipsius Epistol. Quæst. lib. IV. Ep. 25. fatetur scriptam omnem et impressam antiquitus lectionem esse, vel *pitysmate*, vel *pytismate*. Hoc ego Divæi amplector, cum Mancinello et aliis, pariterque explico sic: Gaditanis illecebris gaudeat ac fruatur dives licet, *qui pytismate lubricat orbem Lacedæmonium;* id est, qui sputo irrorans digitum, facile inde amovet sæpius et admovet (ad ostentationem) suum annulum, cujus a Lacedæmoniis usus emanavit. Turnebus Libro vigesimo quarto c. 28. similiter legit, at aliter explicat, nempe, qui sputo et saliva magis volubilem reddit trochum, ludum certe Græcanicum. Valla *pitysmate* legit; aitque esse trochum e pinu, græce πίτυς. Unde *pitysma*. Politian. *pitylismate*, quod genus erat exercitationis cum gesticulatione manuum ac pedum et complosione. Brodæus, *pedemate*, id est, saltu, in tripudio seu saltatione Lacedæmonia in orbem fieri solita. Vide Cœl. Rhodig. XVIII. 1. Alciatus et Pulman. *Pyreismate*, et explicant de quadam Laconum exercitatione, quæ a nudis oleoque bene unctis fiebat in sudatorio. Muretus *petteumate*, a πεττὸς talus, intelligitque divitem aleæ deditum, qui talis ludit in mensa rotunda e marmore Lacedæmonio facta. Favet quod sequitur mox, *alea turpis*. Mallem certe cum veteri Schol. intelligere divitem qui expuit supra marmor Lacedæmonium, quo stratum est ejus domus pavimentum, et sic lubricum reddit. Non abludit Salmasius, apud quem, lubricare Lacedæmonium orbem dicitur is pytismate, qui pytissando, id est, gustando vinum cum probatione quadam, et mox expuendo, crebris ejusmodi rejectionibus et effusionibus uda facit et lubrica tum mensas rotundas e marmore Lacedæmonio, tum abacum, et pavimentum. Non moror *poppysma* Flavii, aut Lipsium cum suo *pygismate;* absit enim ut obscœna comminiscar ultro, qui vel occurrentia solitus sum eluctari.

174 *Fortunæ veniam damus*] Luxuriosa illa in divitibus solent tolerari: at quis eadem ferat in mediocri viro? Ex opinione vulgi.

175 *Illi*] Divites luxuriosi.

Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur.
Nostra dabunt alios hodie convivia ludos:
Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis
Altisoni dubiam facientia carmina palmam.
Quid refert, tales versus qua voce legantur?
  Sed nunc dilatis averte negotia curis,
Et gratam requiem dona tibi, quando licebit
Per totam cessare diem: non fœneris ulla
Mentio, nec, prima si luce egressa, reverti
Nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor,
Humida suspectis referens multicia rugis,
Vexatasque comas, et vultum auremque calentem.

Isti vero *cum ea perpetrent universa, nihilominus læti ac splendidi nominantur. Diversos hodie lusus suppeditabunt epulæ nostræ. Canetur auctor Iliadis, et versus sublimis Virgilii, reddentes ancipitem victoriam. Quid interest qua voce recitentur ejusmodi carmina? Jam vero sepositis anxietatibus amove occupationes, et jucundum otium largire tibi, siquidem integra die fas erit quiescere. Ne sit quævis usuræ recordatio, neque tibi silenti commoveat iracundiam, si conjux exiens diluculo consuevit* ad *noctem redire, reportans uda serica, plicis suspicionem creantibus, et capillos exagitatos, et ardentem faciem atque auriculam. Quodcumque angit de-*

eadem 16.—176 *faciunt* 16. 17.—177 *Dant mediocria condignos convivia* 13.—179 *laudem* pro *palmam* 25. 46. 47. 48. 54. 56-60. 64. ex interpretam.—180 ejectus e 13. *versus tales* 45.—181 *Ad quos dilatis* 13. *converte* 22. *adverte* 45.—183-187 extrusi e 13. *totum* 11. 15. 16. 17. 19-24. 45. *dum* pro *non* 24.—185 *tacita* 11. 16. *contrahit* 22.—186 *Numida* 47. 48. *multitia* 19. 59.—

NOTÆ

178 *Conditor Iliados cantabitur*] Recitabuntur Homerici versus ex eleganti carmine de Trojano excidio.

179 *Dubiam facientia carmina palmam*] Quæsitum enim jam pridem, an Virgilius Homerum superarit. Vide Macrob. passim, maxime vero lib. v. Quintil. x. 1. Gell. ix. 9. Cœl. Rhodig. vii. 4. Jul. Scaliger Homero Virgilium præfert: Propertius etiam ita canit, in Elegia ultima l. ii. 'Cedite Romani Scriptores, cedite Graii; Nescio quid majus nascitur Iliade.'

180 *Qua voce legantur*] Non est opus adjuvare eleganti pronuntiatione tam bonos versus, qui suam ipsi satis produnt elegantiam. Adeoque licet ab imperito rudique puero legantur, parum refert.

181 *Dilatis*] In aliud tempus remissis curis, hilarem ad epulas animum affer.

183 *Fœneris*] Quod debes, aut tibi debetur.

185 *Tacito*] Dissimulanti et non auso suspicionem de adulterio objicere uxori imperiosæ.

186 *Multicia*] Vestes e subtili panno, bombycinas. Sat. ii. vs. 66.

187 *Vexatasque comas, et vultum auremque calentem*] Notas perpetrati recenter flagitii, ex Suetonio August. c. 69. et Calig. c. 36.

Protenus ante meum, quicquid dolet, exue limen:
Pone domum, et servos, et quicquid frangitur illis,
Aut perit: ingratos ante omnia pone sodales.
Interea Megalesiacæ spectacula mappæ
Idæum solenne colunt, similisque triumpho
Præda caballorum Prætor sedet, ac, mihi pace
Immensæ nimiæque licet si dicere plebis,

pone statim ad ostium meum. Animo *abjice familiam, et famulos, et quodcumque rumpitur* ab *eis, vel disperditur: præ cunctis abjice socios immemores. Interim celebrant spectacula mappæ Megalesiorum, Idæum solenne; et Prætor equorum deprædator sedet par triumphanti: sique fas mihi est loqui* cum bona *venia infiniti et*

188 *lumen* 11. *excute limen* conj. Schrader.—189 *domum, servos* 56. 59. 60.—191-203 ejecti e 13. *pulmæ* pro *mappæ* 27. 46. 47. 48. 58. 61. 62. 63. 65-69. 71. 72. 73. prob. Curione.—193 v. Excurs. ad h. l.—194 *Immensa* 73. *ni-*

NOTÆ

189 *Pone domum, &c.*] Depone curam domus, obliviscere servorum atque sodalium improbitatem, ne quid sit quod tuam ab hilari jucunditate mentem avocet.

191 *Interea Megalesiacæ, &c.*] Dum nos instruimus convivium, Circensibus ludis detinetur Rom. omnis populus, neque posses quicquam negotii cum ullo peragere, etiamsi maxime velles: ergo totus vaca nostris istis oblectatiunculis.

Megalesiacæ] Megalesia, sive Megalenses ludi, a μεγάλης μητρὸς, dicti, quia matri magnæ dedicati; vel quod magnis fierent impensis, ut vult Ascon. Pedianus. Vide Sat. VI. vs. 69.

Mappæ] Circensium ludorum signum pariter et præmium erat mappa: qui mos a Nerone fluxit. Cum enim spectandi avida plebs instaret, ut quamprimum ludi inciperentur, et e carceribus exeundi signum quadrigis mitteretur, Nero tum prandens indulsit, et mappam qua manus tergebat, continuo jussit per fenestram abjici, velut signum. Cassiodor. 3. Var. c. 51. Vide Turneb. XVIII. 33. Ubi ad rem, Tertulliani locum affert. In ea mappa picturam et formam ludorum fuisse aiunt. Mappæ meminit Sueton. Ner. c. 22. 'Universorum se oculis in Circo Maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, unde Magistratus solent.' Et Mart. Epig. XII. 29. 'Cretatam Prætor cum vellet mittere mappam, Prætori mappam surripit Hermogenes.'

192 *Idæum solenne*] Ludos solennes in honorem Cybeles matris Deum e monte Ida Romam advectæ. Vide Sat. VI. cit.

193 *Præda caballorum*] Quia nimiis in equos sumtibus Prætor absumebatur. Multi legunt *prædo.* An quod in istis ludis equi multi frangerentur, ut ait Vet. Schol. unde Salmasius vult legi, *perda caball.* id est, perditor caballorum? Sic in Catonis Distich. *officiperda* legitur, similiter et apud Isidorum; significatque eum qui officia perdit, id est, eorum remunerationem non habet. An quod Prætor quibusdam favens, aliis equis victoribus meritum non daret bravium ac præmium? An quod optimos ille equos sibi eligens vili pretio dominis auferret?

Prætor sedet] Is enim ludis præsidebat, et curru sublimis pompa tri-

Totam hodie Romam circus capit, et fragor aurem
Percutit, eventum viridis quo colligo panni.
Nam, si deficeret, mœstam attonitamque videres
Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis
Consulibus. Spectent juvenes, quos clamor, et audax

numerosioris populi, Romam universam hodie continet Circus; atque auriculas verberat strepitus, ex *quo prasini successum panni conjicio. Etenim si deesset, civitatem istam cerneres* æque *tristem et stupefactam, ut cæsis Consulibus in pulvere Cannarum.* Hos ludos *aspiciant adolescentes, quibus convenit acclamatio, et fortis*

---

miæve 23.—195 *auram* 59. 60. 66.—198 *in* abest ab 56. 57. 59. 60.—201. 202.

NOTÆ

umphali vehebatur. Vide Sat. x. vs. 36. et seq.

Pace] Sine offensione populi Rom. Circensibus nimium addicti: ut jam notatum supra, et alibi.

195 *Fragor*] Applausus et acclamatio spectantium.

196 *Eventum viridis quo colligo panni*] Victoriam factionis prasinæ, cui favisse dicuntur Caligula et Nero, at Venetæ Vitellius. Vide Not. seq.

Viridis panni] Erant in Circensibus decurrentium aurigarum atque agitatorum factiones quatuor, a vestium coloribus denominatæ, et quatuor anni tempestatibus respondentes, vernæ prasina seu viridis, æstati rosea seu rubea, alba autumno pruinoso, nubilæ hyemi veneta sive cærulea: quibus Domitianus addidisse fertur purpurei panni et auratas factiones. Porro spectatores alii aliis factionibus studebant, nonnunquam e colore, quem quisque amaret, studium impendentes, vel imperatorum favorem sequentes. Hinc Plin. l. ix. Epist. 6. ita perstringit: 'Miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla. At nunc favent panno, pannum amant; et si in ipso cursu medioque certamine hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit, et repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica.' Martial. l. xiv. Epig. 131. 'Si Veneto prasinove faves, qui coccina sumis, Ne fias ista transfuga sorte, vide.' Sidon. Apollin. Carm. 23. 'Micant colores Albus, vel Venetus, virens, rubensque.—Hortanturque obiter, juvantque blandis Ultro plausibus.—Dictant quadrupedantibus furorem.—Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant, Ardescunt, saliunt, timent, timentur.'

197 *Si deficeret*] Si vincatur prasina factio, viridis pannus; vel, si Romanis adimantur Circenses, si adamata deficiat oblectatio, mœstam videres civitatem, &c. Sarcastice omnino. Supra vs. 53.

198 *Cannarum in pulvere victis Consulibus*] Ut in Cannensi clade. Vide Sat. ii. vs. 155. Tit. Liv. xxii. 46. ad rem hanc: 'Ventus,' inquit, 'quem Vulturnum incolæ regionis vocant, adversus Romanis coortus, multo pulvere in ipsa ora volvendo, prospectum ademit.'

199 *Audax sponsio*] Contentio depositis pignoribus, pro victoria ejus

Sponsio, quos cultæ decet assedisse puellæ:
Spectent hoc nuptæ juxta recubante marito,
Quod pudeat narrasse aliquem præsentibus ipsis.
Nostra bibat vernum contracta cuticula solem,
Effugiatque togam. Jam nunc in balnea, salva
Fronte, licet vadas, quanquam solida hora supersit
Ad sextam. Facere hoc non possis quinque diebus

sponsio, et *sedere juxta virginem* bene *comtam: aspiciant illud uxores assidente viro, quod cuipiam verecundiæ sit referre coram ipsis. Nostra pellis rugosa vernum hauriat Solem, et togam evitet. Jamjam fas est* ut *balnea subeas, incolumi pudore, etsi restat hora integra* usque *ad sextam. Id* quidem *agere nequeas per dies*

Hi versus leguntur h. l. in 1. 2. 14. 17. 18. 19. 46. 49. 50. 70. 74. 75. 76. 81. 82. sed post vs. 159. in quibusdam libris, post vs. 161. in 45. et cod. Jun. Hæcmyndano, (sed ibi hoc modo: *Quod pudeat, narras aliquid præsentibus ipsis: Spectant hoc* cet.) post vs. 172. in 16., et post vs. 164. in 8. 35. 36. (v. Canteri Nov. Lect. III. 6.) et in edd. recentt. Farnab. et al. prob. Grang. Post vs. 173. eos inserendos putabat Bahrdt. Prorsus autem absunt ab 10. 11. 12. 15. 16. 20-27. 47. 48. 54-69. 71. 72. 73. 77. recte forsan, judice etiam Schurzfl. Ab interpolatore procusi videntur, et a librariis deinde ex margine variis locis inserti. Si tamen ab ipsius poëtæ ingenio profecti sunt, huic loco magis conveniunt, quam aliis. *Spectant* 17. 18. 19. *Spectant hic* conj. Withof.—202 *narrare* 17.—204-206 in 13. contracti in duos: *O conviva tamen sis rarus ad hoc quia salva Fronte licet venias, non possis quinque diebus.*—205 *quanquam hora*

NOTÆ

factionis cui favet quisque.

201 *Spectent hoc nuptæ*] In quibusd. exempl. hi duo versus leguntur ante vs. 165. ut mox sequatur, 'irritamentum Veneris,' &c.

203 *Nostra bibat vernum*] Nobis jam senibus magis utilis est insolatio. Vide Pers. Sat. IV. vs. 18.

204 *Effugiatque togam*] Quidam interpretantur: togam deponat ad insolationem et balnea. Alii sic explicant: fugiat togæ curas et togatorum negotia, occupationes, officia. Unde Martial. l. X. Epig. 47. ad vitam beatiorem exoptat, inter alia, togam raram. De his et nos alibi. Prior interpretatio minus arridet.

Nunc in balnea] Diximus alibi lavari solitum quondam ante cœnam.

Salva fronte] Nec enim semel id fecisse turpe erit: quod præveniamus hodie tantum horam lavandi cœnandique legitimam. Vide Sat. I. vs. 49. atque ibid. annot.

205 *Quanquam solida hora supersit, &c.*] Quamvis sit hora diei tantum quinta, id est, nostra fere undecima. De his vide quæ fuse annotabo ad Pers. Sat. III. vs. 4. de veterum autem conviviorum ritibus variis exquisita multa lege apud Lips. antiq. lect. l. III. Porro balnei horam consuetam fuisse nonam hyeme, æstate octavam, disertis verbis indicat Plin. l. III. Epist. 1. 'Ubi,' inquit, 'hora balnei nuntiata est, (est autem hyeme nona, æstate octava) in sole, si caret vento, ambulat.—Lotus accubat, et paulisper cibum differt,' &c.

Continuis, quia sunt talis quoque tædia vitæ
Magna. Voluptates commendat rarior usus.

quinque continentes, nam vitæ etiam ejusmodi gravia sunt fastidia. Usus infrequens gratas facit oblectationes.

sola s. 16.—206 *hac* 45.—208 deest 13.

NOTÆ

207 *Talis vitæ*] Otiosæ, voluptariæ. *Tædia*] Cic II. de orat. 'Omnibus in rebus voluptatibus maximis finitimum est fastidium.'

208 *Rarior usus*] Cic. in Lælio: 'Et quidem omnia præclara rara.' Martial. Epig. IV. 29. 'Rara juvant.'

EXCURSUS

AD SAT. XI. 173.

Versus expeditu difficillimus, et hinc forte ejectus e 13. quæ profecto facillima nodi solvendi ratio est. Maximam nobis molestiam creat vox obscura *pytisma*. *pytismate* exhibent 1. et plerique codd. tam scripti quam editi. *pitismate* 10. 17. 19. 27. 46-48. 58. 64. 67. *petismate* 22. *pitysmate* 11. 18. 28. prob. Valla, ut *orbis Lacedæm.* sit trochus e pinu, ἐκ πίτυος, quem assidua rotatione oleo unctu mulier *lubricaverit* s. levigaverit; qui Græcorum, inpr. Spartanorum, ludus fuit. *pedeumate* exhibet vetus membr. Mureti, quem vide in Var. Lect. x. 6. *pitteumate* alia Taubmanni, ab eo laudata ad Plaut. Pers. v. 2. 67. *pede nudo* liber Jac. Schegkii, qui in Præmiss. et Obss. Epist. c. 5. hanc lectionem defendit, ut mos Græcorum innuatur, quos in conviviis nudos saltasse, (*pede libero pulsasse terram* Hor. Od. I. 37. 1.) doceant Athenæus et Cic. Pis. 10. (*cum ipse nudus in convivio saltaret, et illum suum saltatorium versaret orbem, cet.*)

Quæ lectiones cum non arriderent aliis, dici vix potest,

quantopere in iis emendandis operam luserint. Potiores eorum conjecturas paucis recensuisse sufficiet.—*pædamate* suspicabatur Cæcil. Minutian. de orthogr., et rectius, at contra metri leges, *pedemate* (ut legitur in 63. 68. 69. ad marg. 71. 73. 74.) Bapt. Egnat. Racem. c. 17. Brodæus Misc. v. 26. et Britann. ut vel designetur βίβασις Λακωνικὴ, genus saltationis, *lubrico pedemate*, πηδήματι, saltu vel celeri pedum mobilitate, in *orbem*, gyros et ambages, circa tibicinem in medio sedentem atque canentem, exercitæ, (v. Pollux, et Lucian. de Saltat. c. 10. Opp. T. IV. p. 347. sqq. ed. Schmid.) vel, quæ Brodæi sententia est, *orbis* sit ligneum tympanum, in quod desiluerint, quodque modo saltantes circumduxerint pedibus, modo per longum spatium super stantes uno impetu lubricando agitaverint.—*pitylismate* vel *pytilismate* conj. Politianus in Misc. II. 37. 38. et Jul. Scalig. Poët. I. 22. ut sit exercitatio in *Laconico* facta, qua quis summis pedibus ingrediens manus protenderit ocyssimeque moverit, alteram retrorsum, alteram prorsum, de quo v. Galen. II.—*petteumate* recepit Farnab. ex emendat. Mureti in Var. Lect. x. 6. ubi hæc vox deducitur a Gr. πεττεύειν, talis s. calculis, πεττοῖς, ludere, ut h. l. significetur dives aleæ studio deditus, qui mensam ex marmore Laconico assidue ludendo *lubricet*, h. e. poliat. Cf. vs. sq.—*pyreismate* vel *pyreysmate* corrig. Alciatus Parerg. Jur. VI. 3. ut sit exercitatio quædam Laconum, vel nudorum oleoque unctorum, in sudatorio, Laconico, πυρεύματι s. πυριατηρίῳ.—*proptysmate* Mercurialis art. gymn. I. 10. putans intelligi petulantiam ditiorum, qui multo sputo (προπτύοντες, insputantes) irrigaverint Laconicum, ejusque pavimentum lubricaverint, ut facile quis cadere potuerit.—*pitteremate* Eberh. Mollerus, qui hanc lectionem Lubino probavit excitatis aliquot veterum scriptorum locis, inpr. Luciani.—*pygismate* Lips. Epist. Quæst. IV. 25, ubi monet, πύγισμα poëtæ Siculo dici pædicationem, et verbum *lubricare* obscœni quid præferre, *orbem* vero *Lacedæm.* partem vocari aversam, et diviti pueros Lacedæm. tribui, quoniam ea gens Juvenalis tempore maxime mollis et pueri inde oriundi in nobilium deliciis fuerint. Cf. Phi-

lestr. vit. Apollon. IV. et Martial. IV. 55. 6. 7.—*poppysmate* Flavius Conjectan. c. 51. ubi docet, verba *poppysma* s. sibilum, et *lubricare* de re obscœna adhiberi, et *orbem Lacedæm.* esse præposteram Venerem, quoniam Spartanos primum ad athleticam nudasse corpora, et inde libidinem in pueros exarsisse, tradant Thucyd. et Cicero.—Lipsius l. l. dicit, Jac. Susium suasisse, ut pro *orbem* substitueretur *orbum*, h. e. senem orbum, divitem ac fœdum, qui nescio quid obscœni fecerit vel potius passus sit.—*urbem* legitur in 23.: inepte.

EXCURSUS

AD SAT. XI. 193.

Præda caballorum Prætor legitur in 1. 11. 14. 16. 48. 50. 56. 70. 74-77. et tam copiose quam erudite defenditur a Gronov. Obss. IV. 24. ubi monet, acerbo sale perstringi munerarium, qui dum triumphantis ritu habituque præsideat Circensibus, magnum se virum putet, cum re vera sit *caballorum præda*, h. e. prodiga illa impensa in equis aurigisque alendis, exercendis, producendis, comedatur miser, patrimonium exhauriat sub vana specie honoris, et intereat. Cf. sup. I. 59. 60. Lips. ad Tac. Ann. I. 15. et Heins. ad Claudian. Fescenn. vs. 11. Ingeniosa profecto interpretatio, quæ tamen paulo longius petita videri possit. Male vetus Schol. '*Præda caballorum*, pompa. Quoniam Circensibus illis, quos Prætores edunt, unus est missus, qui *ordearius* (non *ordinarius*) dicitur; ideo *præda caballorum*, quia *hordeum* pro illo die aurigæ tollunt equorum; aut ideo *præda* dixit, quoniam multi equi frangebantur iisdem Circensibus.' Cf. Savaron. ad Apollinar. p. 406.—*Prædo caballorum Prætor* exhibent 10. 12. 15. 17-27. 45-47. 49. 54. 55. 57-69. 71-73. prob. Grot. ad Capellam p. 174. Nonnulli, v. c. Schol. in cod. Junii, Prætorem ita dici putant propter equos ab hos-

tibus raptos; alii vero per jocum aut paronomasiam, quod vel optimos equos invitis dominis vili auferat pretio, vel iniquus certaminis judex s. brabeuta sit, et palma præmioque s. brabeo fraudans meritos et victores equos efficiat, ut exiguo vendantur pretio, et vel a se emi possint.—*Perda* emend. Salmas. (ad Solin. p. 465. et ad Trebell. Poll. de XXX. tyrannis c. 17. in Hist. Aug. p. 305. 312.) h. e. perditor, φθορεύς, ut *scriba, advena, transfuga, hæredipeta, homicida, parricida*, et inpr. *officiperda* ap. Caton. distich. IV. n. 43. et Isidor. in Gloss.—Præstiterit *Præco*, prædicator, laudator, *caballorum*, equorum vel aurigarum victorum, ut *præco virtutis* ap. Cic. pro Arch. c. 10.

SATIRA XII.

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua festus promissa Deis animalia cespes
Expectat. Niveam Reginæ ducimus agnam:
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura.

O Corvine, die natali suavior est mihi lux ista, qua cespes festivus opperitur vo-tas Numinibus pecudes. Reginæ candidam immolamus oviculam: simile vellus offe-retur Palladi *Maura Gorgone certanti: Tarpeio vero Jovi destinata victima lasci-*

1-30 ejecti e 13. *carior hæc lux* 17. 19. 20. 24. *clarior* (h. e. præstantior, vel memorabilior) 11. 21. 22. prob. Schurzfl. Alterutra profecto lectio genuina videtur, et vulgata emendationem sapit.—2 *festus* restitui ex 10. 11. 12. 15-22. 25. 26. 27. 45-50. 55-63. 65-69. 71-74. *festas* 14. 23. 24. 54. 64. 70. 75. 76. 77. 82. nescio quo sensu.—3 *Expectant* 15. 18. *ducimus* revocavi ex 1. 7. 9. 11. 12. 15. 19. 20. 22. 24. 45. 49. 55. probb. Pith., Schurzfl. et Heins. ad Ovid. Met. xv. 114. *dicemus* 23. *cædimus* in reliquis libris. Sed τὸ *ducimus* est doctius, hoc vulgare, quod haud dubie ex marg. in textum irrepsit.—

NOTÆ

1 *Natali, Corvine*] Vota se Diis ait persolvere ob incolumem e naufragio Catullum: seque id facere magno animo et in amicum benevolo, non insidiosa mente, ut ab eo scribatur hæres, more plurimorum.

Natali die] Hanc epulis et hilaritate quotannis celebrabant, ut notavimus ad Pers. Sat. vi. vs. 19. et alibi.

2 *Animalia cespes expectat*] Ara e vivo cespite extructa expectat victimas pro incolumitate amici mei Catulli a me votas et mox quidem mactandas.

3 *Reginæ*] Fortunæ, vel Junoni, de qua Virg. Æn. I. 'Ast ego quæ Divum incedo Regina.'

4 *Par vellus*] Similis victima, pariter alba. Diximus alibi, Diis superis albas, inferis nigras mactari.

Pugnanti Gorgone Maura] Minervæ, cui ex Hom. Iliad. v. circa humeros ægis, in qua fortitudo, minæ, et Gorgoneum caput diri monstri: id est clypeus, in quo erat caput Medusæ Gorgonis, a Perseo in Mauritaniæ finibus interfectæ. Vel Mauram vocat Juvenalis, quod ea cum sororibus Euryale et Stenione coluit Dorcadas, sive Gorgadas, et Gorgonas insulas, quæ sunt ad viride promontorium, Mauris vicinæ.

Gorgone] Γοργὸς, trux; hinc factum cognomen. Hujus capitis serpentibus armati conspectu fabulantur homines in saxum diriguisse. Athen. Lib. v. cap. ultimo, meminit animalis pariter nominati in Libya, ovi sylvestri similis, cujus aspectu homines aggressi lapidescebant.

Sed procul extensum petulans quatit hostia funem,
Tarpeio servata Jovi, frontemque coruscat:
Quippe ferox vitulus, templis maturus et aræ,
Spargendusque mero, quem jam pudet ubera matris
Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
Si res ampla domi, similisque affectibus esset,
Pinguior Hispulla traheretur taurus, et ipsa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba,
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, et a grandi cervix ferienda ministro,

viens longe porrectum excutit lorum, et frontem vibrat. Est *enim juvencus indomitus, fanis altarique idoneus, et vino irrigandus, qui mammas parentis jam erubescit sugere, qui erumpente cornu quercus exagitat. Si opes in ædibus forent copiosæ, et amori æquales, taurus duceretur Hispulla crassior, ipsaque deses pinguedine, neque vicino pastus in gramine, verum exiret cruor indicans opima pascua Clitumni, atque*

4 *Mauræ* 16.—5 *expensum* 16.—6 *Tarpeo* 19. *quæ fronte coruscat* 20.—7 *ferax* 22. *maturus templis* 19. *aris* 15. 21. 22.—11 *Hispula* 27. *Hisbulla* 17. a m. sec. 18. *Gispulla* 66. *his pulla* 11. 15. 16. 17. *Hispello* legendum docuisse Thaddæum Dounolam de patria Propertii, et Bern. Montfaucon., monet Schurzfleisch. *ipse* 15. 46. 48. 49. 55.—14 *magno* pro *grandi* Serv. ad Virg.

NOTÆ

5 *Extensum funem*] Quo ad aram ducenda est, laxo, non arcto; ne videatur ad sacrificium invita ire victima: nam quæ valde reluctabatur, invitis putabatur Numinibus offerri, adeoque removebatur ab altaribus hostia: et hoc ita a sacrificantibus observatum, testis est Macrobius III. 5.

6 *Tarpeio Jovi*] Cui sacra ædes in Capitolio, seu rupe Tarpeia.

7 *Templis maturus*] Qui nondum subiit jugum, satis tamen grandis ut sacrificetur. Vide Macrob. cit. l. III. a cap. 1. usque ad 10.

8 *Spargendusque mero*] Mactandæ victimæ aurata inter cornua vinum infundebatur, seu invergebatur. Virg. Æn. IV. 'Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido Candentis vaccæ media inter cornua fundit.' Et l. VI. 'Frontique invergit vina Sacerdos.'

9 *Vexat nascenti robora cornu*] Ex petulantia arbores impetit cornibus nunc primum erumpentibus. Virg. Eclog. III. 'Pascite taurum, jam cornu petat,' &c. Et alibi.——'Irasci in cornua discit, Arboris innixus trunco.'

11 *Hispulla*] Præpingui fœmina, de qua Sat. VI. vs. 74.

13 *Ostendens Clitumni pascua*] Sua crassitie, suoque colore.

Clitumni] Is Umbriæ, seu Falisci agri fluvius: cujus aqua pota candidos fieri boves, auctor est Plin. II. 103. Item Virg. Ge. II. 'Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro, Romanos ad Templa Deum duxere triumphos.' Claudian. de vict. Stilic. 'Quin et Clitumni sacras victoribus undas, Candida quæ Latiis præbent armenta triumphis.'

14 *Ferienda*] Hostiæ majores clava aut securi ictæ et prostratæ, dein

Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque passi
Nuper, et incolumem sese mirantis amici.
Nam præter pelagi casus, et fulguris ictum
Evasi, densæ cœlum abscondere tenebræ
Nube una, subitusque antennas impulit ignis;
Cum se quisque illo percussum crederet, et mox
Attonitus nullum conferri posse putaret
Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
Talia, tam graviter, si quando poëtica surgit
Tempestas. Genus ecce aliud discriminis: audi

guttur ab ingenti victimario percutiendum: et hæc *propter reditum familiaris etiamnum trementis, et paulo ante perpessi terribilia, atque salvum se obstupescentis. Enimvero præter maris discrimina et percussionem fulminis evitati, spissa caligo cœlum texit universa nebula, et repentina flamma antennas concussit, quando singuli se putabant eo verberatos, simulque stupentes existimarent nullum posse naufragium velis ardentibus comparari. Cuncta accidunt similia,* atque *ita formidolosa, ut cum exoritur procella poëtica. En alteram ausculta periculi speciem, et rursum* te *mise-*

Æn. VIII. lapsu memoriæ. *magistro* 21. Oratio autem h. l. scabra est ac impedita, et vix dubito, quin totus hic versus obelo sit transfigendus, et vs. 13. pro *sanguis* reponendum *sacri*, quæ verba per compendium scripta non admodum differunt. Sic *flumen sacrum* et *sacras undas Clitumni* dixere Virg. et Claud. Ita quoque aptissimum est verbum *ostendens*, scil. niveo pellis colore, quo non satis commode referri potest, si de *sanguine* agitur.—17 *ictus* 9. 21. *et fulminis ictus Evasit* 9. prob. Pith. Recte, opinor, si *et* pro *etiam* dictum acceperis, et majorem distinct. posueris post *Evasit.* Tum *ignis* vs. 19. ad fulmen referri potest. Vulgata tamen lectione servata augentur pericula.—18 *cœlum densæ* 24.—19 *subitas* 22. *antemnas* 17. 20. 59. 60. 68. *antemnis* 24. —20 *pertusum* 29.—23 *graviter, quando* 11. Schurzfleisch. nota est hæc: 'Puto legendum *quam quando.* In primigenio exemplari fuerit QVANDO. Majores literæ notabant, syllabam bis legendam; sed exscriptores, ut sæpe in bonis auctoribus factum, rei non attendebant: ut tamen versui consulerent, *si quando* posuerunt. Non aliter Schol. legisse, clara ejus verba docent: *id est, tales tempestates contingunt navigantibus, quales fingere solent poëtæ.*' Nihil horum mihi certe persuasit vir doctus. *Pontica surgit Tempestas* (h. e. sæva, qualis in Ponto Euxino esse solet) 45. et cod. Ms. Ignat. Hannielis, teste ac prob.

NOTÆ

suppositis cultris jugulabantur, ut bene observat Turneb. xv. 12.

19 *Antennas impulit ignis*] Transversum malo lignum, cui velum alligatur, igne cœlesti seu fulmine impulsum exarsit, et navim incendit.

21 *Nullum conferri posse, &c.*] Naufragium haud jam timendum præ incendio.

23 *Poëtica*] Qualis describi solet a Poëtis rem exaggerantibus. Leg. alii *Pontica*, id est, tam horribilis et sæva, quam quæ solet esse in Ponto Euxino. Tempestatis pete descriptionem ex Homero Odyss. v. Virg. Æn. I. et III. Ovid. Metam. II. Fab. 10. et aliis passim.

Et miserere iterum, quanquam sint cetera sortis
Ejusdem: pars dira quidem, sed cognita multis,
Et quam votiva testantur fana tabella
Plurima. Pictores quis nescit ab Iside pasci?
Accidit et nostro similis fortuna Catullo.
Cum plenus fluctu medius foret alveus, et jam,
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani

reat, quamvis alia sint paris fortunæ, certe pars sæva, verum pluribus nota, quamque monstrant ædes multæ votivis tabulis. Ecquis ignorat pictores ab Iside nutriri? Nostro etiam Catullo par sors contigit, quando carina dimidia undis erat referta, jamque aquis exturbantibus vicissim costas navis arboris vacillantis, nullum præberet

Lubino. Sed quanto venustior vulgata lectio!—25 *sunt* 11.—27 *templa* pro *fana* 7. e glossa.—28 *qui* 73.—31 Hunc versum in 13. excipit vs. 37. et hunc 32-36. *emergentibus* 16. Semper miratus sum, neminem interpretum hæsisse in h. l., in quo duo genitivi, *puppis* et *arboris*, vel sine copula, cum voc. *latus* junguntur, neque commode exoritur sententia, sive navem h. l. et *puppim* et *arborem*, ut quidam putant, sive, ut alii, malum dici *arborem* censeas. Tandem legi hanc Schurzfl. notam: 'Locus mihi non videtur sanus. *Puppis* exponunt de nave, *arboris* etiam: quis inde sensus? Meo judicio in voce *incertæ* latet mendum, et legerim: *Cum plenus fluctu medius foret alveus et jam Alternum puppis latus, evertentibus undis Arboris incurvum, nullam prudentia cani Rectoris cum ferret* (v. mox ad vs. 33.) *opem; decidere* cet. Sic consentiunt Scholia: *Latus dabat navis et arbore coacta. Arboris incurvum* dixit malum jam curvatam, quam scil. undæ evertunt, cum jam alveus aquis plenus est, et latus puppis non minus. Cf. Pontani Analecta II. 11. de *alterno puppis latere*, et de toto h. l. Heins. de Sat. Horat. p. 107. Rigalt. ad Phædr. I. 50. et Schotti Enodatt. I. 25.' Sed bonæ Latinitatis scriptor malum curvatam non dicet *arboris incurvum*, et oratio præterea scabra est, nisi ante voc. *nullam* copula *et* vel *ac* inseratur. Mea qualicumque sententia jungenda sunt verba *alternum latus arboris incertæ*, et τὸ *puppis* vel glossa est, voci *arboris* ascripta, vel librariorum incuriæ debetur. Hinc varia substituere possis, vel *in puppi*, vel *curvis ...undis* (quo sensu *unda curvata* s. *sinuata*, κῦμα κυρτωθὲν s. κυρτὸν dicitur) vel *tumidis*, vel *decimis* al.—32 *incerti* 45. *incerto* 17-23. 25. 46. 47. 48. 55. 58. 59.

NOTÆ

26 *Cognita multis*] Seu experientia, seu aliter.

27 *Votiva tabella*] Qui e naufragio sospites evaserant, illud in tabella pictum suspendebant in fano alicujus Dei, ut Neptuni, Æsculapii, Isidis, in monimentum grati sui in servatores Deos animi. Vide Pers. Sat. I. vs. 89.

28 *Ab Iside pasci*] Pictores multi victitabant pingendo tabellas ejusmodi in Isidis Templo a naufragis reponendas. Nam ex quo Deos Ægyptios Romani susceperant, Isis maxime coli cœpta Romæ. Vide Sat. VI. passim atque ibid. Annot. Horat. Epist. ad Pisones, vs. 20. 'Fractis enatat exspes Navibus, ære dato qui pingitur.'

30 *Cum plenus fluctu, &c.*] Cum semiplena jam aquis esset carina, seu pars navis interior, et cum latus daret, modo in dextrum modo in sinistrum inclinata fluctuabat navis incerta cursu.

Rectoris conferret opem; decidere jactu
Cœpit cum ventis, imitatus castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno
Testiculi: adeo medicatum intelligit inguen.
Fundite, quæ mea sunt, dicebat, cuncta, Catullus,
Præcipitare volens etiam pulcherrima, vestem
Purpuream, teneris quoque Mæcenatibus aptam,
Atque alias, quarum generosi graminis ipsum

auxilium senis Naucleri peritia, incœpit Catullus *dirimere cum ventis, projiciendo, æmulatus fibrum, qui se ipse spadonem reddit, optans effugere testium jactura, ita salubres novit* * * *Quæ mea sunt omnia projicite, aiebat Catullus, speciosissima quoque effundere cupiens, togam etiam purpuream mollibus idoneam Mæcenatibus, ceterasque, quarum ipsum animalis* vellus *tinxit indoles herbæ nobilis, quin etiam fons*

60: 65. quod Ascensius exponit: mali arboris incertitudine, incerto hiatu.—33 *cum feret* 24. *cum ferret* 11. 17-20. 22. 45. *discendere* 22.—34 *Castora* legit Kœnig de Sat. Rom. p. 81. putans designari hominem impudicum et morbo infami graviter laborantem.—35 *damna* 46. 47. 48. *damnum* 17.—36 *Testiculi* restitui ex 7. 9. 11. 12. 15. 17-21. 24-27. 45-49. 55. 57. 59. 60. 65. 81. Serv. ad Virg. Ge. I. 58. aliisque exemplis veterrimis, inspectis ab Nic. Heins. quem v. ad Claudian. Cons. Stil. II. 167. ubi permulta hiatus exempla ex Juvenale aliisque poëtis congessit. Conf. sup. ad I. 151. *Testiculo* 23. Vulgata lectio *Testiculorum* emendationem sapit eorum, qui talem hiatum Juvenali familiarem esse non reputabant. Hinc etiam alii, teste Ascensio, legunt, *cupient evadere damna Testiculis*, et Mancinellus, *damno Testiculi, atque ideo* cet. in 59. 60. *meditatum* 66.—38-47 ejecti e 13. *et jam* 45.—39 *Mecænatibus* 45. 46. 49. 50. *Mæcenatibus* 47. v. sup. ad I. 66.—40 Malim *ipsa Infecit natura.*—

NOTÆ

33 *Decidere jactu*] Veluti cum ventis marique assilientibus, ac prævalentibus pacisci vitam, projectis bonis, et sic controversiam et certamen dirimere.

34 *Imitatus castora*] Hic enim ab insequentibus se venatoribus redimit, avulsis proprio morsu testiculis, ob hos se peti gnarus. Plin. VIII. 30. Idem vero XXXII. 3. sic habet: 'In terris et aqua victus est fibris, quos Castores vocant, et Castorea testes eorum. Hos ab ipsis amputari cum capiuntur, negat Sextius auctor Medicinæ diligentissimus, quia sine vita animalis adimi nequeunt,' &c. Vide Pers. Sat. V. vs. 135. et ibid. Annot. in voce *Castoreum*.

36 *Medicatum*] Ad medicinas utile, et exquisitum.

37 *Fundite, quæ, &c.*] Ad exonerandam navim, et servandam saltem vitam jactura ceterorum. Vide c. 27. Act. Apostol.

39 *Mæcenatibus*] Delicatis Proceribus, similibus Mæcenatis, quem Sat. I. velut mollem taxavit, *supinum* vocans, vs. 66.

40 *Quarum generosi graminis, &c.*] Vestes e lana Bætica, ex Andalusia Hispaniæ regione, ubi gramen, aër, et Bætis fluvii aqua pecudibus pota velleri colorem dant rutilum.

Generosi graminis] Virg. Ecl. IV. 'Nec varios discet mentiri lana colores: Ipse sed in pratis aries jam

Infecit natura pecus, sed et egregius fons
Viribus occultis, et Bæticus adjuvat aër.
Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnæ cratera capacem,
Et dignum sitiente Pholo, vel conjuge Fusci.
Adde et bascaudas, et mille escaria, multum
Cœlati, biberat quo callidus emtor Olynthi.

eximius arcana virtute et cœlum Bæticum auxiliatur. Is neque argentum ambigebat projicere, patinas a Parthenio fabricatas, poculum urnam continens, aptumque sitibundo Pholo, aut uxori Fusci. Adjunge quoque bascaudas, atque millena catina, plurimum sculpti, quo potabat astutus Olynthi mercator. Jam vero quis alter, qua

41 *et* abest a 15. 23. 71. 73.—42 *Beticus* 21. 22. 45. 49. 68. 71.—44 *Partemio* 21. 22. Forte legendum *Partheniæ*. Samos ins. et urbs primum appellata Παρθενία: (v. Strabo x. p. 457. Plin. v. 37. ibique Harduin.) nota autem sunt *vasa Samia*.—45 *Polo* 20. *Fasti* 23.—46 *bascandas* 18. 19. 30. 49. 55. 57. 58. *bascaldas* 15. *bastaudas* 25. *bascaulas* 11. 21. *pascaudrias* 16. *Mascauda* 8. prob. Salmas. *escalia* 4. 11. 12. 15-24. Nil interest. Sed *escaria* vulgaris scriptura. *et multum* 22.—47 *biberet* 20. *calidus* 45. *Olymphi* 11. *Olimphi*

NOTÆ

suave rubenti Murice, jam croceo mutabit vellera luto: Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.'

41 *Infecit natura pecus*] Pecudum lanam tinxit natura, non ars. Martial. Epig. XIV. 133. 'Non est lana mihi mendax, nec mutor aheno. Sic placeant Tyriæ: me mea tinxit ovis.'

Egregius fons] Martial. Epig. VIII. 28. 'An Tartessiacus stabuli nutritor Iberi Bætis in Hesperia te quoque lavit aqua?' Et Epig. XII. 100. 'Bætis olivifera crinem redimite corona, Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.'

42 *Bæticus*] Bætis, qui et Tartessus, hodie Guadalquivir, fluvius, Andalusiam rigat, et in sinum Gaditanum capaci ostio perlabitur. Ab eo denominata pridem Hispaniæ tertia pars, Bætica, quæ præter Andalusiam, regnum etiam Granatense fere totum complectitur.

43 *Ille nec argentum, &c.*] Vasa etiam argentea sponte Catullus amittebat, aurea quoque eximio quamvis opere cœlata.

44 *Parthenio*] Egregio cœlatore vel artifice.

Urnæ] Quæ sextarios 24. continebat.

45 *Pholo*] Centauro valde bibaci. De hoc Diod. Sic. v. 2.

Conjuge Fusci] Quæ mulier ebriosa. De Fusco jam Sat. IV. vs. 112.

46 *Bascaudas*] Cacabos interpretatur Vet. Schol. et vasa in quibus calices lavabantur. Hæc a Britannis ad Romanos translata constat ex Martial. Epig. XIV. 99. 'Barbara de pictis veni Bascauda Britannis, Sed me jam mavult dicere Roma suam.'

Escaria] Lances ponendis escis idoneas.

Multum cœlati] Vasa multa ex auro et argento cœlata: qualia dicitur amasse Philippus Alexandri pater, Macedoniæ Rex; vel ab eo venientia.

47 *Biberat quo callidus emtor Olynthi*] Plin. XXXIII. 3. Philippum aureo poculo pulvino subdito dormire solitum refert.

Sed quis nunc alius, qua mundi parte, quis audet
Argento præferre caput, rebusque salutem?
*** Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,**
*** Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.**
Jactatur rerum utilium pars maxima: sed nec
Damna levant. Tunc, adversis urgentibus, illuc
Recidit, ut malum ferro submitteret, ac se

orbis regione, quis non dubitat vitam anteponere argento, et opibus incolumitatem? Non ad victum bona colligunt aliqui, at vitio excæcati vitam agunt ad opes congerendas. *Profunditur pars præcipua rerum commodarum; verum neque minuunt discrimen. Tum prementibus infortuniis, eò devenit, ut securi malum subjiceret;*

45.—48 ante vs. 45. legitur in 19. *nunc quis* 17.—50 *faciant* 21. *quædam* 13. Pro *quidam* forte substituendum esse *quique* vel *quisque*, ne hæc repugnent iis, quæ poëta proxime vs. 48. et 49. dixerat, aut totum potius versum una cum seq. propter scabram orationem monacho deberi, qui has lacinias margini assuerit, dudum suspicatus sum. Postea vidi, idem Bentleio in mentem venisse, qui ad Horat. A. P. vs. 337. hæc notavit: ‘ Vides hic in mediam narrationem sententiolas has intrudi, putide prorsus et perquam inscite. Quorsum enim hic *Quidam?* cum jam dixerat, ne unum quidem ulla mundi parte vitam patrimonio præferre? Quale autem illud, *facere patrimonia?* quæ scabies locutionis? Quam alienum et pannosum illud *Vitio cæci?* quod eo tantum assuitur, ut versiculi cento sarciatur. Ergo obelo configendos hos versus 50. et 51. censeo; etiamsi vetus ibi Schol. pro genuinis agnoverit. Solebant olim sententiosa hujusmodi in margine adlini, quæ postea in contextum irrepserunt. Sic disticha Epimythia, quæ singulis Avieni fabulis subjunguntur, omnia supposititia sunt, et in Galeano, quo usus sum, codice nulla comparent.’ —51 *cæci vitio* 16. 20.—52-56 extrusi ex 13.—53 Præstiterit *sed nec Damna iuvant*, ne jactura quidem bonorum prodest, quicquam proficit. Dura certe est ellipsis, sine qua vulgaris lectio expediri haud potest. *ingentibus* 45. *vergentibus* 57.—54 *Recidit* 1. 14. 70. 75-77. *Accidit* 21. a m. pr. *Decidit* 10. 11. 12. 15-21. a m. sec. 22-27. 45-50. 54-69. 71-74. 81. solenni permutatione, prob. Grang. ut respondeat Gall. *il en vint là*. Sed *decidere*, vel proprie vel metaphorice, motum e loco superiori indicat: at *res illuc* vel *huc recidit* dicitur pro, res eo jam rediit, s. huc redacta est; et hæc sententia convenit h. l. non illa. Cf. Gronov. et Drakenb. ad Liv. XLIII. 6. Ernesti ad Tac. Ann. III.

NOTÆ

Callidus] Justin. l. IX. ‘ Blandus,’ inquit, ‘ pariter et insidiosus alloquio, qui plura promitteret, quam præstaret, in seria et jocos artifex,’ &c.

Emtor Olynthi] Philippus enim corruptis auro quibusdam, expugnavit Olynthum Thraciæ urbem, et suo adjecit regno. Modo jacet ea urbs; nec plane de situ constat. Vide Demosth. Olynth.

48 *Quis nunc alius*] Catullum commendat.

50 *Non propter vitam, &c.*] Multi avaritia adeo excæcantur, ut videantur ad hoc nati et vivere, ut opes colligant; cum e contrario non nisi ad vitam opes habendæ sint.

52 *Jactatur rerum, &c.*] In mare jacitur a Catullo et sociis.

54 *Recidit*] Quasi res eo cecidit. Leg. alii, *Decidit*.

Explicat angustum, discriminis ultima quando
Præsidia afferimus, navem factura minorem.
I nunc, et ventis animam committe, dolato
Confisus ligno, digitis a morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda!
Mox cum reticulis, et pane, et ventre lagenæ
Aspice sumendas in tempestate secures.
Sed postquam jacuit planum mare, tempora postquam

seque arctum expandit, cum adhibemus extrema periculi remedia levius navigium reddituræ. Perge modo, ventisque vitam permitte, credens asseri dolato, a letho sejunctus quatuor vel septem digitis, si tæda fuerit crassissima. Jam cum reticulo, atque pane, et lagena ventriculosa, provide ascias in procella accipiendas. At ubi æquale procubuit pelagus, ubi secunda tempora, et fortuna vectoris potentior Euro et

59. et ad Suet. Claud. c. 9. Heins. ad Ovid. Ep. Her. xiv. 46. et ad Claudian. bell. Gild. vs. 44. Syllaba autem *re* anceps est in verbis compositis, quæ a consona incipiunt, et brevis in *redeo, redoleo* aliisque, quæ hiatus vitandi causa literam inserunt. v. Heins. ad Ovid. l. l. idem et Broekhus. ad Prop. iv. 8. 44. Drakenb. ad Sil. i. 309. Scaliger. ad Manil. i. p. 48. et ad Prop. ii. 24. *succideret* pro *submitteret* 7. e glossa. *hac re* pro *ac se* 21. *at se* 27. 46-49.—55. *Explicat augustum* 21. 25. 57. *Explicet* emend. Lubinus hoc sensu: ut se artum, impeditum, et in angustias redactum propter malum faciat expeditiorem, impedimentum mali removens. At sic certe dicendum erat *explicaret*, ut modo *submitteret*. Plathneri nota est hæc: ‘Quis sensus? quæ grammatica? Lego *hoc se Explicat* cet. Turbata Grammatica nunc quoque; sed quid mirum, turbantibus omnibus naufragii metu?’ At bene procedit oratio: *Recidit illuc...ac se explicat*. Eadem tamen scabra videtur et impedita in iis, quæ mox sequuntur, et forte reponendum: *ac se Explicat angustum, ut discriminis ultima quando* cet. h. e. ut facere solemus, quando ultima cet.; nisi malis: *ac se Explicat angustum, discriminis ultima quæ nos Præsidia afferimus* ceter. Marshall ita distinxit verba: *se Explicat angustum: discriminis ultima, quando Præsidia afferimus* cet. ut sensus sit: Ultima sunt discriminis, h. e. tunc maxima adsunt pericula, cum ea remedia adhibemus, quæ navem faciunt leviorem. Non male!—56 *auferimus* 22.—58 *et digitis* 12.—59 *aut septem* 9-24. 27. 45-50. 54-61. 63. 64. 65. 70. 77. 81. 82. *ac septem* 25. 62. 66-69. 71-76. *lautissima* 9. 22.—60-130 ejecti e 13.—61 *Accipe* 21. 64. probb. Britan., Lubino, et Farnab. — 62 *mare planum* 22. *latum mare* 15.—63 *vectores* 16. 21.

NOTÆ

Se explicat angustum] Succiso malo et in mare quoque dejecto se Catullus expedit, navimque omnino evacuat, ac veluti latiorem facit: quod ultimum est levamentum.

57 *I nunc*] Post ejusmodi pericula audita, mare subi, si lubet, et naviga.

59 *Tæda*] Aceres et tabulæ ex arboribus tæda, vel pinu, quibus navis compingitur.

60 *Reticulis*] Sacculo in retis modum texto, in quo panem et alia cibaria recondunt viatores, Nautæ, &c. *Reticulum panis*, vocat Horat. Sat. i. Vid. Pers. Sat. v. vs. 140.

61 *Aspice sumendas*] Id est, vide ut cum cibis etiam sumas secures ad excidendum, si opus est, malum. Alii leg. *Accipe*.

Prospera vectoris, fatumque valentius Euro,
Et pelago; postquam Parcæ meliora benigna
Pensa manu ducunt hilares, et staminis albi
Lanificæ; modica nec multum fortior aura
Ventus adest: inopi miserabilis arte cucurrit
Vestibus extentis, et, quod superaverat, unum,
Velo prora suo: jam deficientibus Austris,
Spes vitæ cum sole redit: tum gratus Iulo,
Atque novercali sedes prælata Lavino,

mari fuit: *ubi Parcæ lætiores manu faventi pensa trahunt meliora, et candidi staminis lanam ducunt; ventus mediocri aura non valde vehementior aspiravit:* tum navis *infelix egena industria, expansis vestimentis, suoque prora velo, quod solum superfuerat, properavit. Austris modo quiescentibus, vitæ fiducia cum Sole reversa est. Jam cernitur cacumen altum, jucundum Ascanio, et locus Lavinio novercæ ante-*

22. *victoris* 23. 24. *victori* 45. *factumque* 21. *velocius* 22.—64 *meliore* 15. *benigne* 16. 19. 24.—66. 67 in unum coaluere in 22. *Lanificæ: inopi miserabilis a. c.* *non multa* 74. *non multum* 45. *non multo* 25. 27. 46-50. 54-69. 71. 72. 73. At sic turbatur oratio: nam hæc quoque verba ad πρότασιν pertinent, et ἀπόδοσις est vs. 67. *inopi miserabilis* cet.—67 *operi* pro *inopi* 16.—68 *extensis* 10. 11. 12. 15-27. 45-50. 54-69. 71-74. ut *extensum* sup. vs. 5.—69 *Velut prona* 29.—70 *dum sole* 22. *tunc* 18. 22.—71 *novercalis ædes* 16.—73 *frugibus* 46.

NOTÆ

64 *Parcæ*] Vide Sat. III. vs. 27. Et Sat. IX. vs. 135. et seq. ad voces *Lachesis* et *Clotho*.

65 *Staminis albi*] Quod vitam diuturniorem et sortem meliorem indicat, et spondet, ut contra pullum et nigrum stamen ducentes Parcæ infortunium ac mortem portendunt. Martial. Epig. IV. 73. 'Ultima volventes orabat pensa sorores, Ut traherent parva stamina pulla mora.' Et Epig. VI. 58. 'Si mihi lanificæ ducunt non pulla sorores Stamina;' &c.

68 *Vestibus extentis*] Pro velis, quæ igne cœlesti conflagrarant, ut dictum supra.

69 *Velo prora suo*] Quod quidem minimum, et *Dolon* vocatur velum ad proram, ut maximum *Artemo*; *Epidromus* autem quod est ad puppim.

Austris] Ventis meridionalibus, qui sunt vehementiores et tempestatem cient.

70 *Tum gratus Iulo*, &c.] Italiæ loca edita conspici cœperunt.

Gratus Iulo apex] Mons Albanus, ubi Ascanius sive Iulus Æneæ filius Albam longam ædificavit. De hac urbe jam dictum Sat. IV. vs. 61. &c.

71 *Novercali sedes prælata Lavino*] Iulus enim Alba, ut mox dixi, subinde condita, Lavinium reliquit suæ novercæ Laviniæ, Ænea patre jam mortuo.

Novercali Lavino] Æneas Creusam duxerat primum, e qua tulit Ascanium: deinde veniens in Italiam duxit Laviniam Latini Regis filiam, cujus nomine urbem extructam Lavinium appellavit.

Lavino] *Lavinum* seu *Lavinium* urbs olim Latii, nunc oppidulum *Citta Lavinia* dictum.

Conspicitur sublimis apex, cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile sumen,
Et nunquam visis triginta clara mamillis.
Tandem intrat positas inclusa per æquora moles,
Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rursum,

positus, cui appellationem tribuit alba sus (sumen stupendum hilaribus Phrygiis, et nunquam aspectis triginta papillis conspicua). Denique ingreditur mare clausum per aggeres constitutos, et Pharon Tyrrhenam, et brachia iterum extensa, quæ alto

47. *miserabile* 1. 9. 81. Male! Vetus Scholion est: ‘ aut *mirabile*, quia triginta fœtus habuit; aut *miserabile*, quod miseratum sit Phrygibus.’ *numen* 29. quod arridere potest, si memineris, *numen* poëtis proprie Dei voluntatem ejusque indicium, monitum et oraculum dici. v. Heyne ad Virg. Æn. I. 8. 133. 666. II. 123. III. 372. IV. 611. V. 56. VII. 119. VIII. 78. IX. 661. XI. 232. Ceterum verba *lætis Phrygibus mirabile sumen* parenthesi forte includenda, quoniam mox sequitur vox *clara*, quæ ad *scrofam* referenda est.—74 *nusquam* 16.—76 *Thyrreniamque* 45. *inclusaque brachia* 15. *rursus* 10-12. 17-26. 45-50.

NOTÆ

72 *Cui candida nomen*] Iulus ex Heleni vaticinio civitatem a se conditam vocavit *Albam*, propter visam ibi scrofam albam. Virg. Æn. III. et VIII. ‘ Cum tibi solicito secreti ad fluminis undam, Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus, Triginta capitum fœtus enixa jacebit, Alba, solo recubans, albi circum ubera nati; Is locus urbis erit; requies ea certa laborum. Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis Ascanius clari condet cognominis Albam.’

Nomen scrofa dedit] Varro de Re Rustica II. 4. ‘ Scrofam,’ inquit, ‘ parere tot oportet porcos, quot mammas habeat. Si minus pariat, fructuariam idoneam non esse: si plures pariat, esse portentum. In quo illud antiquissimum fuisse scribunt, quod sus Æneæ Lavinii triginta porcos pepererit. Itaque quod portenderit, factum triginta annis, ut Lavinienses condiderint oppidum Albam. Hujus suis ac porcorum etiam nunc apparent vestigia Lavinii: quod et simulacra eorum ahenea etiam nunc in publico posita, et corpus matris ab Sacerdotibus, quod in salsura fuerit, demonstratur.’

73 *Lætis Phrygibus*] Iulo et sociis Trojanis gaudentibus ob inventam ex vaticinio suem.

Sumen] Synecdoche pro scrofa tot uberibus miranda, tot porcellis fœcunda; colore, occursu, vaticinatione spectabili. Quid sit proprie *sumen*, jam non semel explicavi. Vide Pers. Sat. I. 53.

75 *Tandem intrat*] Tandem lacera illa navis portum Ostiensem subiit.

Moles] Sueton. Claud. c. 20. sic ait: ‘ Ostiæ portum exstruxit circumducto dextra sinistraque brachio, et ad introitum profundo jam salo mole objecta.’

76 *Tyrrhenamque Pharon*] Turrim altissimam in Tyrrheno mari ad portum Ostiensem, a Claudio Imperatore pariter ædificatam in exemplum Phari Alexandrinæ, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerent. Sueton. mox cit. ibid. De Tyrrhen. vide Sat. V. vs. 96. et Sat. VI. vs. 92. De Pharo, vide Satiram eandem VI. vs. 83.

Quæ pelago occurrunt medio, longeque relinquunt
Italiam. Non sic igitur mirabere portus,
Quos natura dedit: sed trunca puppe magister
Interiora petit Baianæ pervia cymbæ
Tuti stagna sinus. Gaudent ibi vertice raso
Garrula securi narrare pericula nautæ.
Ite igitur, pueri, linguis animisque faventes,

mari obvia sunt, atque Italiam procul dimittunt. Ergo non ita demiraberis portus quos natura donavit. At Nauclerus mutila navi subit intus in stagna gremii securi pervia navigiis Baianis. Illic tuti nautæ attonso capite lætantur discrimina loquaces referre. Itaque pergite, famuli, linguis et mentibus obsecundantes, adhibete serta

54-69. 71-74. *sursum* emend. Schrader.—77 *occurrunt* restitui ex 17-19. a m. sec. 20. 21. 23. 24. 27. 48. 54-68. 71-74. ut sensus sit: quæ alto mari in cornua quasi coëunt, ut ap. Homer. Od. N, 97. *δύο προβλῆτες Ἀκταὶ ἀποῤῥῶγες, λιμένος ποτιπεπτηυῖαι*, h. e. *προσπεταννύουσαι ἑαυτὰς κατὰ τοῦ λιμένος*, quomodo hæc verba interpretatur Heyne ad Virg. Æn. I. 160. 161. *pelago currunt* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. a m. pr. 22. 25. 26. 45-47. 49. 50. 69. 70. 75. 76. 77. 82. quæ verba vulgo exponunt: in altum procurrunt mare. (Schol. vet. *intrant mare, et admittunt terram solidam.*) Sed ita *in* vel *per pelagus* dicendum erat.—78 *nec sic* 11. *mirabile* 21. a m. pr.—80 Post *cymbæ* et *sinus* punctum positum in 82. et aliis.—81 *Tunc stagnante sinu* 10. 11. 12. 15-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *Tunc stagnante sinu, gaudent ubi* 11. 15. 16. 17. 19. 20. 23. 24. 27. Quæ verba vulgo sic explicant: portu tranquillos habente fluctus, tempestate

NOTÆ

Porrectaque brachia rursum] Nam Ostiæ portum ac moles Augustus primo cœperat, instauravit deinde Claudius; post etiam Trajanus.

77 *Longeque relinquunt Italiam*] Recedunt ab Italica ora dum in mare procurrunt.

78 *Non sic igitur mirabere portus*] Certe naturales portus non æque mirandi ut hic arte factus prope Ostiam urbem ad ostia fluminis Tiberis exstructam.

80 *Interiora petit*] Penetrat Ostiæ portum, ubi stagnans aqua et tempestatum expers tutam dat navibus stationem.

Baianæ pervia cymbæ] Illuc enim navigia Baianis usitata frequenter subeunt.

81 *Sinus*] Veluti sinus intra moles et aggeres tanquam brachia.

Gaudent ibi] Habet enim jucunditatem præteritorum malorum recordatio. Cicer. Epist. v. 12. 'Habet præteriti doloris secura recordatio delectationem: ceteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus autem alienos sine ullo dolore intuentibus etiam ipsa misericordia est jucunda.'

Vertice raso] Ingruente oppressi tempestate ac vitæ periculo nautæ caput radebant more servorum, liberationem ac salutem a Diis expectare se velut profitentes.

83 *Ite igitur, pueri*] Inquit Juvenalis ad pueros, ite, parate necessaria ad rem divinam pro reditu Catulli faciendam.

Linguis animisque faventes] Cicero de Divin. l. I. n. 102. 'Rebus divinis quæ publice fierent, ut faverent linguis, imperabatur.' Et l. II. n. 83. 'Jam illa, favete linguis, &c. Quan-

Sertaque delubris, et farra imponite cultris,
Ac molles ornate focos, glebamque virentem:
Jam sequar, et sacro, quod præstat, rite peracto,
Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas
Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
Hic nostrum placabo Jovem, Laribusque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.
Cuncta nitent: longos erexit janua ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.

fanis, atque gladiis molam *farream: decorate etiam teneros caminos, et cespitem viridantem. Mox adero; ac perfecto, ut decet, sacrificio, quod est optimum, hinc revertar* in *ædes, ubi exiguæ imagines cera molli fulgentes donabuntur tenuibus corollis. Ibi nostratem Jovem propitium reddam, et thus adolebo Penatibus avitis, violasque diversi coloris spargam. Universa* jam *munda sunt: ostium ramos tollit oblongos, ac festivum diluculo tegitur lampadibus. Ne vero tibi ista suspicionem*

jam sedata, *tunc*, ubi in portum venere.—85 *Et* 15. *honate* (forte *honorate*) *focos* 22.—86 *quod restat* 9. a m. sec.—89 *Hac* 23.—91 *Cuncta micent* 10.—92 *operatur* restitui ex 10. 11. 12. 15-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. 75. 76.

NOTÆ

do enim illa observans, quieto et libero animo esse poteris, ut ad rem gerendam non superstitionem habeas, sed rationem ducem ?' &c. Erat igitur solennis hæc formula in Sacris, ut et silentium indiceretur, et faustæ cogitationes ac vota mentibus præciperentur; ne quà mala vox, neve quid mali ominis accideret.

84 *Sertaque delubris*] Templa floribus exornate.

Farra imponite cultris] Mola, ex farre, sale, et aqua, solebant aspergi tria hæc, ignis, caput victimæ, et cultri quibus illa mactanda erat.

85 *Molles focos*] Seu quod recenter structi, seu quod e thure, molles vocat. Hoc posterius habet vetus Schol.

Glebamque virentem] Aram e cespite, herbosaque terra. Supra vs. 2.

86 *Quod præstat*] Alias, *Quod restat*.

87 *Domum repetam*] Ubi etiam domesticos Deos placabo et colam.

Simulacra nitentia cera] Vide Sat. x. vs. 55. ibidemque annot. ad vocem *Incerare*.

89 *Laribus*] Sat. VIII. 14. Annot.

90 *Omnes violæ jactabo colores*] Violas purpureas, albas, luteas.

91 *Cuncta nitent*] Domi sunt parata ad rem divinam, et ad lætitiæ documentum omnia, jam a summo mane. Vel Poëta indicat his verbis, cuncta jam a ministris ad sacrificium comparata.

92 *Matutinis operatur festa lucernis*] Sic legitur vulgo; et quidam ex veteri Schol. *operantur*, id est, sacrificant, solenne verbum. Placet tamen sequi emendationem Justi Lipsii, quæ est *operitur*, Elect. I. 3. ubi vulgarem lectionem albis dentibus ridere se ait: præclare vero observat, in omni publica privataque lætitia lucernas appendi consuevisse domorum foribus, fenestris etiam: item arboribus interdum, &c., ibidemque subjungit: addit Poëta, *matutinis*, non sine satyrico morsu, quasi claro die opus esset alia luce. Senec. Epist.

Nec suspecta tibi sint hæc, Corvine. Catullus,
Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos
Tres habet hæredes. Libet expectare, quis ægram
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam sterili. Verum hæc nimia est impensa: coturnix
Nulla unquam pro patre cadet. Sentire calorem
Si cœpit locuples Gallita, et Paccius, orbi,
Legitime fixis vestitur tota tabellis

dent, O *Corvine; Catullus ob cujus reditum tot aras constituo, parvulos hæredes ternos habet. Placet opperiri quisnam pro familiari sic infructuoso gallinam insumet imbecillam, et lumina claudentem. At gravior est ille sumtus: nulla coturnix unquam mactabitur pro parente. Si divites Gallita, et Paccius orbati incipiant ardorem persentire, omne xystum appensis rite tabellis integitur; extant qui voveant*

81. Id vulgo ita interpretantur: *festa* janua *operatur* sacris, h. e. rem sacram facit, vel janua mea *operatur festa*, celebrat festivitatem, *matutinis lucernis*, matutino die s. tempore. Bahrdt vertit: *die Thüre feiert schon bei früher Lampen Licht*. Ego malim: *festa* janua *operatur*, operam dat, *lucernis matutinis*, h. e. servi occupati sunt in lucernis ad januam suspendendis, et matutino jam tempore accendendis. *Operari* est id. qd. operam dare, v. c. sacris, textis, Musis cet. v. Heyne ad Tibull. II. 1. 65. 3, 36. et ad Virg. Ge. I. 339. Bentl. et Jani ad Horat. Od. III. 14. 6. *operantur* 1. et 8. prob. Pithœo, qui vellem adjecisset rationem et h. l. sententiam. Schol. vet. exponit, sacrificant. Equidem eodem sensu accipio: *operantur festa* (plur. pro sing.) *lucernis*, h. e. festo hoc die jam mane parantur lucernæ. Præstiterit tamen *operitur*, h. e. tegitur, vestitur, (venuste de copia lucernarum, ut mox vs. 100. *Legitime fixis vestitur tota tabellis Porticus*) quod ex emendat. Lips. Elect. I. 3. legitur in 70. 77. 82. probb. Prat., Lubino, Grang. et Schurzfl.—93 *Neu* emend. Schrader. *sunt* 45.—97 *vero* 23. *est* non extat in 16. 45.—98 *cadat* 22. *dolorem* 22. *colorem* 73. 77.—99 *Gallitta* 17. *Gallica* 46. 48. 49. *Pactius* 25. 57. 58. 60. 64. *Patius* 21. *Poetious* 22. *Pictius* 17. *orbus* 16.—100 *fraxis* 22. *libellis* 2. 3.

NOTÆ

96. 'Accendere lucernas prohibemus, quoniam nec lumine Dii egent, et ne homines quidem delectantur fuligine.' Tertull. Apologet. 'Nec lucernis diem infringimus.' Vide Pers. Sat. v. vs. 181.

93 *Nec suspecta tibi sint, &c.*] Ne suspicere hæc a me fieri, ut Catulli hæreditatem ambiam. Is enim habet liberos.

95 *Libet expectare*] An quisquam modo gallinam saltem moribundam pro amico velit sacrificare, sine ulla spe lucri.

97 *Coturnix nulla*] Ne vilis quidem avicula impenditur pro eo cui sunt filii et hæredes.

98 *Calorem*] Febriculæ æstum et ardorem.

99 *Si cœpit locuples, &c.*] Statim atque dives aliquis orbus morbo tentatur, certatim studium ostentant insidiosi hæredipetæ, ut legatum aliquod ex testamento nanciscantur.

Gallita, Paccius] Opulenti, filiis carentes. Utriusque meminit Cornelius Tacitus: Paccii quidem Africani, Histor. IV. Gallitæ vero Crispilinæ, ut fœminæ pecunia et orbitate potentis, 'quæ bonis malisque temporibus juxta valent,' inquit Histor. l. I.

100 *Legitime fixis, &c.*] Rite et ex

Porticus. Existunt, qui promittant hecatomben:
Quatenus hic non sunt, nec venales elephanti,
Nec Latio, aut usquam nostro sub sidere talis
Bellua concipitur; sed furva gente petita,

hecatomben, quandoquidem istic haud adsunt neque venduntur elephanti, nec ejusmodi pecus gignitur in *Latio, vel alicubi sub nostro cœlo; verum accersitur ex atra*

4. 7. 10. 11. 15. 17. 19-22. 29. 45. quod magis satiricum videbatur Schurzfl. ut poëta dicat, non tabellas amplius, sed totos libros in porticibus templorum fixos, delubraque quasi iis vestita esse. Hinc et vet. Schol. in cod. Schurzfl. *Ironia: tabulis longis.*—101 *promittunt* 10. 11. 17-20. 25. 27. 45-50. 54-60. 64. 66. Sed nostra lectio auribus gratior est, et vera Latinitas postulat, ut formulam loquendi *sunt*, vel *existunt* et *inveniuntur*, *qui* conjunctivus excipiat. Conf. Ernesti ad Cic. Off. I. 2. n. 17. et c. 20. extr. c. 24. pr. Fin. I. 20. al.—102 *Quatinus* multæ edd. etiam Hennin. Sed argutantur vett. Grammatici, qui contendunt, *quatenus* esse adverbium, quod *quo fine*, et *quatinus* conjunctionem, quæ *quoniam* significet. Nullum esse discrimen, nisi in scriptura, ut in *protenus* et *protinus*, scripturamque per *e* antiquiorem esse, docent Jani ad Horat. Od. III. 24. 30. Cellar. orthogr. lat. T. II. p. 48. ed. Harles. et Casaub. ad Suet. Claud. 26. Ceterum legendum crediderim: *Quatenus hic non sunt res venales elephanti, Nec Latio. Haud usquam...concipitur; sed furva a gente petita* (nisi malis *petitum...armentum*) *Arboribus* cet. *hi* pro *hic* 15. *elephantes* 27. 46. 47. 48. 50. 54. 58. 61. 63. 65-68. 71. 73. *elephantis* 45. 49. 55.—103 *haut usquam* 11. *haud usquam* 47. 48. 49. 54. 59. 60. 64. 65. prob. Schurzfl. *aut nunquam* 15. 16. *nostro sub sidere* pro *sub nostro sidere* revocavi ex 10. 61. 62. 63. 65-69. 71. 72. 73.—104 *Belua*, non *Bellua* 17. 18. 20.

NOTÆ

ordine appensis in Deorum honorem, hinc etiam promisso pro ægri salute sacrificio.

101 *Porticus*] Templorum atria, ipsaque fana tabellis exornantur: vel porticus ipsorum hæredipetarum et captatorum.

Hecatomben] Sacrificium maximum a Laconibus, ut aiunt, inventum, pro gravissimis duntaxat rebus, ut cum pestilentia laboratur. Nomen a centenario numero. In eo quippe centum aræ uno in loco e cespite eriguntur, in quibus uno tempore victimæ centum ejusdem generis cæduntur, puta centum oves, centum boves, &c. Quod si votum est Imperatoris, centum leones, centum aquilæ. Vide Cœl. Rhodig. XX. 6. Alex. ab Alex. III. 22.

102 *Hic non sunt, &c.*] Romæ aliquando generatos elephantes, auctor est Columella. Illic primum visos Pyrrhi Regis bello anno urbis 472. diserte scribit Plin. VIII. 6. Plura diximus de illis Sat. X. ad vs. 150. Vide et infra.

103 *Latio*] Hæc Italiæ regio notissima Thusciam habet ad occasum, et Campaniam ad ortum. Pro tota Italia usurpatur. Synecdoche.

Aut usquam, &c.] Nam elephantos etiam velint mactare captatores, si liceret.

104 *Furva gente*] Qualis Indica, Africana, Mauri, Æthiopes, &c. Sat. præced. vs. 125. Hinc etiam nigri appellantur elephanti, Horat. Epod. &c.

Arboribus Rutulis, et Turni pascitur agro
Cæsaris armentum, nulli servire paratum
Privato: siquidem Tyrio parere solebant
Hannibali, et nostris ducibus, regique Molosso,
Horum majores, ac dorso ferre cohortes,
Partem aliquam belli, et euntem in prælia turrim.

natione, atque *Rutulis nemoribus, ac Turni campo nutritur grex Imperatoris, nemini privato utilis* aut *accommodatus. Enimvero obedire consueverant Annibali Tyrio, nostrisque Imperatoribus, ac Molossorum Principi: istorum* autem *avi etiam tergo portare turmas, partem quandam militiæ, turrimque ad certamina progre-*

45-50. 59. 60. 64. v. ad IV. 122. *fulva* 11.—105 *Rutilis* 11. 17. a m. pr. 20. a m. pr. 23. 24.—106 *parere paratum* 2. 4. *servire solebant* 29.—107 *Tyrio siquidem* 22. *servire* pro *parere* 11. 16. 21. a m. sec. 61. 62. 63. 66-69. 71-74. prob. Schurzfl. qui tamen mihi non persuasit, veteris elegantiæ esse, idem verbum bis ponere. *solebat* 16. 21. 22. 23.—109 *et dorso* 10. 16. 18. 19. 20. 22-27. 45-50. 54-69. 71-74.—110 *bellique* 9. a m. sec. et 23. haud dubie hiatus

NOTÆ

105 *Arboribus Rutulis*] In saltu prope Lavinium, ubi quondam Rutuli, et Dux eorum Turnus. Ardea Metropolis erat.

Turni] Æneidos posterioribus Libris adeo celebrati.

106 *Cæsaris armentum*] Elephantos enim alere tantis sumtibus nonnisi Imperatorum est. Ad voluptatem nimirum et spectacula jam Domitianus eos adhibet, qui præliis olim utiles erant. Sarcasmus.

107 *Tyrio*] Oriundo e Carthagine, quam ædificavit Dido, Tyro urbe in Africam profecta, cum colonia Tyriorum.

Parere solebant] Eruditi ad bellum Elephanti, de quorum pugnis, Plin. cit. VIII. 7. Quint. Curt. S. Ambros. Hexamer. VI. 5. infra citand. &c.

108 *Nostris Ducibus*] Illis etiam in bello utentibus Ducibus Romanis: v. g. Scipione Pompeii socero adversus Cæsarem. Appian.

Regique Molosso] Molossi, populi in Epiro, ubi regnavit Pyrrhus, qui primus in Italia elephantos bellatores advexit, et vincentes jam Romanos inusitata belluarum forma stupere, et mox prælio cedere coëgit. Justin. l. XVIII.

109 *Horum*] Elephantorum.

Ferre cohortes, &c.] Plin. mox cit. De Turrigeris elephantis: Cæsar. Commentar. passim, &c. Vide et Ælian. ac Philostrat.

110 *Turrim*] Ligneam, elephantorum tergo impositam, e qua milites depugnabant, et in subjectos tela jactabant. Machab. I. 6. II. 34. et seq. 'Elephantis ostenderunt sanguinem uvæ et mori, ad acuendos eos in prælium. — Et astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis; et quingenti equites ordinati unicuique bestiæ electi erant — et quocumque ibat, ibant;—Sed et turres ligneæ super eos firmæ protegentes super singulas bestias, et super eas machinæ: et super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper: et Indus magister bestiæ.' Plin. cit. VIII. 7. refert Cæsarem tertio Consulatu spectaculum edidisse, in quo turriti elephantes viginti, cum sexaginta propugnatoribus, certavere

Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per Histrum
Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras,
Et cadat ante lares Gallitæ, victima sola

dientem. Ergo nulla cunctatio per Novium, nulla cunctatio per Istrum Pacuvium, quominus hoc ebur ad altaria pertrahatur, mactetur que ante Penates Gallitæ, sancta

vitandi causa. At v. ad I. 151. *turmam* pro *turrim* 10. 11. 15. 18. 19. a m. sec. 20. a m. sec. 22. 23. 25. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *turbam* 2. 4. 7. 16. 17. 19. a m. pr. 20. a m. pr. 21. 24. 27.—111 *Phonium* 16. *Histrum* restitui ex 10. 11. 12. 17. 18. 21. 45-50. 54. 55. 57. 58. 64. 66. 67. 71-74. quoniam et sup. II. 58. in omnibus fere libris legitur *Hister*, quod ejusdem viri nomen esse videtur. *Istrum* 19. 20. 23. 24. 25. 56. 59. 60. 65. 68. *Istram* 14. 15. 16. 22. 27. 61. 62. 63. 65. (Paris. 1512.) 69. 70. 75. 76. 77. 81. 82.—112 *Paucuvium* 11. ut et inf. vs. 125. 128. *Paccuvium* quidam.—113 *Galittæ* 17. 18. *Gallites* 22. *Gallillæ* 66. *Gallicæ* 46. 48. *Gallinæ* 61. 62. 63. 67. *victima sacra* 10. 15-27. 45-50. 54-69. 71-74. Non male: nam *sacra* poëtis etiam dicuntur, quæ vel magna, vel admirabilia, vel præclara sunt: ut et ἱερὰ ac δῖα ap. Hom. Il. A. 141. 366. B. 535. Δ. 416. Λ. 194. P. 464. et al. Cf. ad Sil. VII. 9. Sed major vis inest τῷ *sola*, modo post *Gallitæ* comma ponatur, non post *sola*, et sensus h. l. sit: quæ *victima sola tantis deis digna* est. Hinc vulgarem distinctionem

NOTÆ

adversus quingentos pedites, equitesque totidem. Rem et apparatum diserte explicat Aldrovandus de Quadruped. I. 9. ubi ex Vartomanno sic loquitur: 'Indi bella inituri clitellas elephanto imponunt, supra quas hinc et hinc domus, vel, si mavis turrim aut caveam ligneam appellare. Collo jungunt caveas assamenta nescio quæ crassitudine medii palmi. Singulas caveas terni homines ingrediuntur: inter utrasque dorso belluæ insidet Indus, qui belluam alloquitur. Homines sunt loricati, ferentes arma, lanceas, enses. Promuscis elephanti, quam manum vocant, loricatur: illi alligatur exertus ensis duorum cubitorum, latitudine palmæ.' Similiter et Gesnerus, 'Cum elephantos Indi ad bellum armant,' inquit, 'in clitellas geminis ex ferro catenis infra alvum cinctas utrimque velut caveam ligneam imponunt, atque ad collum alligant. Singulas caveas terni homines ingrediuntur,' &c. Philostratus elephanto homines quindecim ferri asserit. Quantam vero stragem edat sic instructus elephas, egregie describit S. Ambros. Hexam. l. VI. toto c. 5. 'Persarum gens,' inquit, 'ferox bellis; quia de superioribus ad inferiora validiore nisu tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus septa procedit. In mediis campis tanquam de muro dimicant, ac velut in arce quadam et specula collocati, tuti molibus bestiarum. Si quis accedit, desuper jaculis figitur, inferius elephantorum conteritur incursu.—Hi velut mobiles quidam montes versantur in præliis, ut colles alto eminent vertice, mugitus autem fragore omnium perturbant confidentiam. — Bestia quoque nec nuda, nec penetralibus ferro, sed munita loricis sine sui periculo acies secat, et turmas conterit,' &c.

111 *Nulla igitur mora, &c.*] Nihil ergo retardaret Novium et Pacuvium captatores, &c.

112 *Illud ebur*] Elephas, cujus dentes ebur. Metonymia.

Tantis digna Deis, et captatoribus horum.
Alter enim, si concedas mactare, vovebit
De grege servorum magna, aut pulcherrima quæque
Corpora; vel pueris, et frontibus ancillarum
Imponet vittas: et, si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus; etsi

hostia, tantis Numinibus idonea atque illorum insidiatoribus. Unus etenim, si permittas sacrificare, de famulorum multitudine singula corpora promittet maxima et speciosissima: aut servis atque ancillarum capitibus admovebit fasciolas. Quod si habet in ædibus Iphigeniam quandam nuptui aptam, illam aris donabit, quamvis

mutavi.—114 *Digna Deis tantis* 17.—115 *vovebat* 16. *movebit* 22. 23.—116 *et* pro *aut* 10. 11. 12. 15-20. 22. 25. 27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. *quamque* 25. 57.—117 *vel frontibus* 15. Vox *pueris* languet et importuna est, quia modo *servorum* mentio facta, eademque sententia bis expressa est. Legendum puto: *nec pueris et frontibus ancillarum Imponet vittas; sed si qua est* cet. h. e. non modo servis, sed etiam filiæ.—118 *imponat* 16. *victas* 15. 16.—121 *testamentis*

NOTÆ

114 *Tantis digna Deis*] Vel Laribus divitum; vel ipsos divites orbos indicat, quos hæredipetæ velut Deos observant et colunt, ut officiis suis velut nassa includant, quod mox dicet Poëta.

Captatoribus horum] Insidiosis divitum asseclis, ambitiosa observantia hæreditatem orborum captantibus.

115 *Alter*] Pacuvius.

Si concedas] Si per legem liceat humanas victimas sacrificare, ut olim, ultro mactaret et servos et ancillas, quin et liberos. Humanas olim victimas variis locis immolari suetas constat ex Lactantio, D. August. Item ex Diodor. Plin. &c. Vide Cœl. Rhodig. XIII. 23. Apud Macrob. Saturnal. I. 7. hoc refertur oraculum, *καὶ κεφαλὰς ἅδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.* Hinc Diti et Saturno humanæ hostiæ; donec per Italiam veniens Hercules suasit, ut faustis sacrificiis infausta mutarent; oscillisque Ditem, Saturnum vero accensis luminibus placarent, quoniam vox, *φῶτα*, non virum tantum, sed et lumina significaret, &c. Plin. XXX. 1. ait: 'Anno urbis 657. Lentulo et Licinio Consulibus factum Senatusconsultum ne homo immolaretur: palamque ad tempus illud prodigiosa sacra extitisse.' Additque, 'non satis æstimari posse quantum Romanis debeatur, qui monstra sustulere, in quibus hominem occidere religiosissimum erat.'

Vovebit] Pro ægri salute devovebit caput servorum, et horum morte mortem illius redimet. Sic apud Euripid. Alcestis pro Admeto conjuge, Parcis ita largientibus, morti se offert. Apud Livium, Decii pro Romano exercitu se devovent Diis Manibus. Apud Sueton. Calig. cap. 14. non defuere 'qui depugnaturos se pro salute ægri Imperatoris, et capita sua titulo proposito voverent,' &c. Vide Macrob. III. 9. Alex. ab Alex. III. 22. &c.

118 *Imponet vittas*] Ex more, vittis enim exornabatur victima cum ad aram immolanda trahebatur. Virgil. Æn. II. Sinon aræ destinatus ita loquitur: 'Mihi Sacra parari, Et salsæ fruges, et circum tempora vittæ.'

119 *Iphigenia*] Propria filia, qualis illa Agamemnonis.

Non sperat tragicæ furtiva piacula cervæ.
Laudo meum civem, nec comparo testamento
Mille rates: nam si Libitinam evaserit æger,
Delebit tabulas, inclusus carcere nassæ,
Post meritum sane mirandum, atque omnia soli
Forsan Pacuvio breviter dabit. Ille superbus

haud expectet clandestinam expiationem cervæ tragicæ. Approbo meum civem, neque testamento confero naves millenas. Enimvero si mortem effugerit ægrotus, retis custodia implicatus, post meritum certe admirabile, codices obliterabit, cunctaque propediem uni fortasse Pacuvio largietur. Hic tumidus ambulabit superatis æmu-

77.—122 *si bithina evaserit* 11.—123 *Debebit* 15. *Nassæ* 2. et *Nattæ* 4. 11. in quibus omnibus scholion vetus legitur: *Nassa s. Natta physicus, qui infirmos domunculis suis inclusos curabat.* Sed vulgata lectio multo venustior est, et illud medici nomen Scholiastarum ingenio effictum.—124 *Per* 20.—125 *Pau-*

NOTÆ

Dabit hanc altaribus] Sicut Agamemnon Iphigeniam tradidit Dianæ mactandam. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide, et in Tauris.

Etsi non sperat, &c.] Non sperat substituendam pro filia altaribus admota cervam, ut de Iphigenia Poëtæ narrant.

120 *Tragicæ*] De quo Tragœdias scripsere. Euripid. cit. &c.

121 *Laudo meum civem, &c.*] Sarcastice. Bene sapit Pacuvius civis meus, inquit Juvenalis, qui ultro facit, quod vix Agamemnon in animum induxit facere.

Nec comparo testamento, &c.] Testamentum et hæreditas adipiscenda, res gravis, et pro qua libenter mactari debeant a Pacuvio filii: at non ita Græcorum classis mille navibus constans, pro quibus tamen exsolvendis Agamemnon filiam dedit. Ironice.

122 *Mille rates*] Historia patet ex Eurip. cit. Detinebatur in portu Aulidis classis Græcorum ad Trojanam expeditionem euntium, irata Diana. Tandem ex responso redemtus est ventus, et fausta navigatio, oblata ad Dianæ aram Iphigenia. Quæ tamen per vicariam cervæ expiationem liberata est, et in Tauricam Chersonesum translata Dianæ Sacra curavit. Virg. Æn. II. 'Sanguine placastis ventos, et virgine cæsa.'

Libitinam] Funerum Deam, in cujus æde vendebantur ad funus necessaria. Hanc cum Venere eandem esse, et illinc significari quicquid gignitur, caducum esse; quod ortus atque interitus una sit Dea præses; auctor est Plutarchus in Problem.

123 *Delebit tabulas*] Priores nempe, in quibus hæredes alii scripti erant.

Inclusus carcere nassæ] Pacuvii captatione velut nassa irretitus. Alii *Nassam* Medicum ægros domi suæ curare solitum comminiscuntur. Quod minus arridet.

124 *Post meritum sane mirandum*] Post tot vota et sacrificia a Pacuvio tam liberaliter, imo insidiose peracta, quibus illi devinctus habetur dives a morbo liber.

125 *Breviter dabit*] Brevi codicillo Pacuvium ex asse hæredem scribens: vel, paulo post, ubi convaluerit. Qui-

Incedet victis rivalibus. Ergo vides, quam
Grande operæ pretium faciat jugulata Mycenis.
Vivat Pacuvius, quæso, vel Nestora totum:
Possideat, quantum rapuit Nero: montibus aurum
Exæquet; nec amet quenquam, nec ametur ab ullo!

lis. Cernis igitur quantum laboris præmium afferat Mycenis sacrificata. Oro vivat Pacuvius, etiam Nestoris ætatem *integram; habeat quantum Nero deprædatus est; montibus par aurum accumulet; neque ullum diligat, neque a quoquam diligatur.*

cuio 22.—126 *Incedit* 15. 21. 22. *vide* 27. 47. 48. 58. 66.—128 *tantum* 16.

NOTÆ

dàm explicant, brevi manu: sed parum ad rem.

Ille superbus, &c.] Pacuvius exclusis ab hæreditate ceteris competitoribus, jam victor et dives factus insolescet.

127 *Jugulata Mycenis*] Immolata filia, par Iphigeniæ filiæ Agamemnonis Regis Mycenarum, in Peloponneso.

128 *Vivat Pacuvius*] Imprecatio, ut diuturna vita diuturniores faciat ærumnas.

Nestora] Vide Sat. x. vs. 250.

129 *Quantum rapuit Nero*] Lege Sueton. Neron. c. 26. et 32. Apud Xiphilin. Jul. Vindex ita loquitur de Nerone ut de universi orbis deprædatore.

130 *Nec amet quenquam, &c.*] Quasi μισάνθρωπος, cunctis odiosus, aliis æque ac ipse sibi gravis: proindeque nullam capiat voluptatem ex acquisitis per nefas divitiis.

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

SATIRARUM

LIBER QUINTUS.

SATIRA XIII.

EXEMPLO quodcumque malo committitur, ipsì
Displicet auctori. Prima est hæc ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur; improba quamvis
Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.

Quicquid pravo exemplo perpetratur, ipsi committenti mœrorem creat. Ea vindicta prima est, quod nullus noxius liberatur semet arbitro, licet Prætoris favor

1 *Quocumque* 13. 61. *malum* cod. Ms. Hammondi, et inde ed. Lond. 1612. teste ac prob. Henninio, quo judice hæc lectio longe elegantior est, et magis refert acumen Juvenalis. Præstiterit ita certe *quodcumque mali*. Sed mea qualicumque sententia vulgaris lectio aptissima est et unice vera; illa autem ab h. l. aliena. *Malum committit exemplo*, qui illud non primùs, sed post alios facit. *Exemplo* autem *malo* aliquid *committit* is, qui turpe perpetrat facinus, quod alios male docet, et ad idem facinus incitat.—2 *actori* 13. 16. *hæc est* 15. 17.—4 *fallacis Prætoris* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19. 20. 23-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. prob. Lubino. *Prætoris fallacis* 13. *urnam* 10. 12. 13. 15. 16. 17. 19-24. 27. 45-50. 54-57. 59-69. 71-74. 77. *fallacem...urnam* malebant quidam.

NOTÆ

1 *Exemplo quodcumque, &c.*] Calvinum de negato deposito mœrentem consolatur: asseritque ultrice conscientia improbos plecti, ita volente Deo ac providente.

2 *Displicet auctori*] Nam torquetur animus sceleris sibi conscius, occultasque dat pœnas.

3 *Improba quamvis, &c.*] Quamvis absolutus sit per Judicem corruptum, atque sutorio, ut aiunt, atramento.

4 *Vicerit urna*] Vicerit accusatorem, mutante vel amovente ex urna Prætore contra leges suffragia Judicum in eam conjecta. Cic. ad Q. fratrem: 'Senatorum urna copiose

Quid sentire putas omnes, Calvine, recenti
De scelere, et fidei violatæ crimine? Sed nec
Tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus: nec rara videmus,
Quæ pateris. Casus multis hic cognitus, ac jam
Tritus, et e medio Fortunæ ductus acervo.
Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major.

iniquus urna fraudulenta superaverit. O Calvine, quid existimas a cunctis j… de novo facinore, atque flagitio fidelitatis læsæ? Verum neque ita parvas s… es facultates, ut exigui damni pondus te obruat. Quæ sustines frequentia cer… Plurimis notum id malum, jamque vulgare, et e medio sortis cumulo depr… Dimittamus graviores luctus. Viri mœrorem non oportet esse justo vehemen…

—5. 6 ejecti e 13. *Quid censere putas* 15. *putas homines* 11. prob. Sc… *retenti* (h. e. depositi abnegati ac non redditi) conj. Rutgers. Var. L… 17.—7 *Si tibi non tenuis sit census, nec mediocris* 13. *sensus* 74.—8 *vid…* probante Schurzfl. *onus, fortem patiendo Quæ pateris* 13.—9. 10 post … leguntur in 13. *hic multis* 16. 25. 27. 45-47. 49. 54. 55. 57. 58. 60. 64. 10 *a medio F. d. acervo est* 22.—11 *nimios questus* 7.—12 *esse dolor*

NOTÆ

absolvit.' Quippe in urnam seu cistam missi in consilium Judices conjiciebant tabellas ceratas sententiam continentes, scripta seu notata litera: A, absolutionem, C, condemnationem indicabat. Judices quoque a Prætore vel edebantur, vel sorte legebantur ex tabellis in urnam conjectis: hinc Cicero pro Milone: 'Neque vero, quod nonnulli dictitant, secrevit in Judicibus legendis amicos meos.' Multis igitur modis poterat Quæsitor seu Prætor Reo favere, præter fas et jus. Vide Sigon. de Judic. II. 22.

Urna] Alii legunt, *Urnam fallacem*; alii, *fallacis Prætoris vicerit urnam.*

5 *Quid sentire putas, &c.*] Ejusmodi perfidum omnes execrantur: et hæc altera ultio est; et secundum consolationis argumentum.

Calvine] Is fuit amicus Juvenalis. Poëtam mediocrem extitisse innuit Martialis, ubi ait: 'Æquales … libros Calvinus, et Umber: Æ… liber est, Critice, qui malus est.

Recenti] Alii legunt, *retenti*, i… negati depositi.

6 *Fidei violatæ crimine*] Ab … depositum negat ac retinet, d… crimen patratur. Injustus e… aliena possidet; perfidus, qu… reddit quod redditurum se jura… Cicero pro Roscio Amerino: '… ditissimi est igitur hominis, sim… amicitiam dissolvere, et fallere qui læsus non esset nisi credidiss…

Sed nec tam tenuis, &c.] Ter… consolationis argumentum, quod mediocris Calvino jactura decem tertiorum.

8 *Nec rara videmus*] Quartum s… tii genus, socios habuisse malorum

10 *E medio Fortunæ ductus ace…* Non e summo: id est, non e raris gravioribus infortuniis.

[illegible]

ɔre ciemus,
ıtem
ıe, nescis,
? nescis,
›veat, cum
et ullis
rubenti?

[illegible]

num ac Deorum, tanta *vocifera-* *a sportula. Fare vetule bullam* *orum alterius? Ignoras quantos* *oscis ab aliquo ne fidem fallat,* *atque altaribus rubris?* *Eo modo*

[illegible]

t 13.—31-33 ejecti e 13.—32 pressit Bahrdt. Sed vulgata *sidium* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 18. 25. 27. 47. 48. 50. 56-69. 71-74. *Phæsidium* 49. *Phæsidium* 17. st a 16. et post vs. 35. legitur

[illegible]

ernis denariis ad laudandum ıtur. Et tamen crescit in dies ditas,' inquit: 'in media basi- ›ortulæ dantur palam ut in tri- : tanti constat, ut sis disertis- : hoc pretio subsellia implen- ›c infiniti clamores commoven- Primus hunc morem induxit us, ut auditores corrogaret,'

Sportula] De hac fuse Sat. I. ad . et seq.

a dignissime] O Calvine, in se- ıasi repuerascens, (erat enim ›uerorum insigne, ut notabo ad Sat. v. vs. 31.) an adeo rerum tus es? Salsissima undequaque

um exigis a quoquam, &c.] Adeo es, ut fidem exigas, cum per- diaque facinora invaluerunt.

sse aliquod numen] Quasi dicat, i duntaxat jam verentur Deos orum vindices.

Quid sentire putas omnes, Calvine, recenti
De scelere, et fidei violatæ crimine? Sed nec
Tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus: nec rara videmus,
Quæ pateris. Casus multis hic cognitus, ac jam
Tritus, et e medio Fortunæ ductus acervo.
Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major.

iniquus urna fraudulenta superaverit. O Calvine, quid existimas a cunctis judicari de novo facinore, atque flagitio fidelitatis læsæ? Verum neque ita parvas sortitus es facultates, ut exigui damni pondus te obruat. Quæ sustines frequentia cernimus. Plurimis notum id malum, jamque vulgare, et e medio sortis cumulo depromtum. Dimittamus graviores luctus. Viri mœrorem non oportet esse justo vehementiorem,

—5. 6 ejecti e 13. *Quid censere putas* 15. *putas homines* 11. prob. Schurzfl. *retenti* (h. e. depositi abnegati ac non redditi) conj. Rutgers. Var. Lect. II. 17.—7 *Si tibi non tenuis sit census, nec mediocris* 13. *sensus* 74.—8 *videbis* 11. probante Schurzfl. *onus, fortem patiendo Quæ pateris* 13.—9. 10 post vs. 16. leguntur in 13. *hic multis* 16. 25. 27. 45-47. 49. 54. 55. 57. 58. 60. 64. 65.—10 *a medio F. d. acervo est* 22.—11 *nimios questus* 7.—12 *esse dolor* 13.—

NOTÆ

absolvit.' Quippe in urnam seu cistam missi in consilium Judices conjiciebant tabellas ceratas sententiam continentes, scripta seu notata litera: A, absolutionem, C, condemnationem indicabat. Judices quoque a Prætore vel edebantur, vel sorte legebantur ex tabellis in urnam conjectis: hinc Cicero pro Milone: 'Neque vero, quod nonnulli dictitant, secrevit in Judicibus legendis amicos meos.' Multis igitur modis poterat Quæsitor seu Prætor Reo favere, præter fas et jus. Vide Sigon. de Judic. II. 22.

Urna] Alii legunt, *Urnam fallacem; alii, fallacis Prætoris vicerit urnam.*

5 *Quid sentire putas, &c.*] Ejusmodi perfidum omnes execrantur: et hæc altera ultio est; et secundum consolationis argumentum.

Calvine] Is fuit amicus Juvenalis. Poëtam mediocrem extitisse innuit Martialis, ubi ait: 'Æquales scribit libros Calvinus, et Umber: Æqualis liber est, Critice, qui malus est.'

Recenti] Alii legunt, *retenti*, id est, negati depositi.

6 *Fidei violatæ crimine*] Ab eo qui depositum negat ac retinet, duplex crimen patratur. Injustus est qui aliena possidet; perfidus, qui non reddit quod redditurum se juraverat. Cicero pro Roscio Amerino: 'Perditissimi est igitur hominis, simul et amicitiam dissolvere, et fallere eum, qui læsus non esset nisi credidisset.'

Sed nec tam tenuis, &c.] Tertium consolationis argumentum, quod sit mediocris Calvino jactura decem sestertiorum.

8 *Nec rara videmus*] Quartum solatii genus, socios habuisse malorum.

10 *E medio Fortunæ ductus acervo*] Non e summo: id est, non e raris et gravioribus infortuniis.

Tu quamvis levium minimam, exiguamque malorum
Particulam vix ferre potes, spumantibus ardens
Visceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus
Depositum. Stupet hæc, qui jam post terga reliquit
Sexaginta annos, Fonteio Consule natus?
An nihil in melius tot rerum proficis usu?
Magna quidem, sacris quæ dat præcepta libellis
Victrix Fortunæ Sapientia. Ducimus autem
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,

neque plaga grandiorem. Tu calamitatis licet exiguæ parvulum ac mediocrem partem ægre sustinere vales, æstuantibus intimis effervescens, quoniam familiaris haud tibi restituit religiosum creditum. An *ista miratur qui a dorso dimisit annos sexagenos,* sub *Fonteii Consulatu genitus? Nihilone magis sapis* ex *tot negotiorum experientia? Sortem profecto domat grandis Philosophia, quæ documenta sanctis codicibus tradit: at eos etiam beatos vocamus, qui vitæ ærumnas pati, et jugum non*

13 *Tunc* 21. *Qui* 13. *laborum* pro *malorum* 17. 20. 21. 29. quod doctius videri potest vel exquisitius. *laboris* 13.—15 *quod non tibi* 16. *reddet* 13.—16 *hic* 11. 16. 64. *hoc* 10. Depositum. *nescis fieri quod sæpe videmus* 13. ejecto vs. 17.—18 *An* 1. 10. 12. 13. 14. 23. 24. 54. 64. 70. 75. 76. 77. 82. *Ac* 11. 19. *Ad* 22. *At* 15-18. 20. 21. 25. 27. 45-50. 55-63. 65-69. 71-74. *proficis* restitui ex 10-13. 16-27. 45-47. 49. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. 77. *proficit* 14. 15. 48. 50. 56. 70. 74. 75. 76. 81. 82. *usus* 18. a m. pr.—19 *equidem* 17. 18. 20. 22.—20 *Dicimus* 13. 16. 17. a m. pr. 18. 19. 20. a m. sec. 24-27. 45-50. 54-63. 65. 66-69. 71-74. Parum interest. *Dicemus* 23.—21 *Nos* 48.—22 *dedicere* 15.

NOTÆ

14 *Spumantibus ardens visceribus*] Fervente ac despumante bili, indignatione, iracundia.

15 *Sacrum*] Ob sacramentum et jusjurandum, cujus Dii testes.

16 *Stupet hæc, qui, &c.*] An ejusmodi fraus mira videri debet homini rerum perito, atque annos nato sexaginta?

17 *Fonteio Consule*] Luc. Fonteius Capito cum C. Vipsanio Consul fuit, Plinio teste, VII. 20. Ex hoc loco demonstratur pervenisse Juvenalem ad Adrianum Imperatorem. Enimvero Satira hæc scripta sexaginta annis post Consulatum L. Fonteii, seu post natum eo Consule Calvinum, ad quem Satiram hanc Juvenalis inscribit. Atqui tempus illud incidit in Imperium Adriani. Vixit igitur et scripsit Poëta noster sub eo Imperatore: attigitque annum urbis octingentesimum septuagesimum secundum, ut diserte concludit Just. Lipsius Epistolic. Quæst. l. IV. Epist. 20.

19 *Sacris*] Est enim Philosophia 'Donum inventumque Deorum.' Cicero Tusc. I. n. 64.

20 *Victrix Fortunæ Sapientia*] Sat. X. vs. 52. Democritus Fortunæ minaci mandat laqueum, mediumque ostendit unguem.

21 *Hos quoque felices*] Non tantum sapientes, adeoque felices sunt qui Philosophiæ Moralis imbuti præceptis fortunam vincunt, sed et ii qui longo usu et experientia, sapere, sortisque minas contemnere didicerunt.

Nec jactare jugum, vita didicere magistra.
Quæ tam festa dies, ut cesset prodere furem,
Perfidiam, fraudes, atque omni ex crimine lucrum
Quæsitum, et partos gladio vel pyxide nummos?
Rari quippe boni: numerus vix est totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.
Nona ætas agitur, pejoraque sæcula ferri
Temporibus: quorum sceleri non invenit ipsa
Nomen, et a nullo posuit Natura metallo.

excutere erudiente vita sunt edocti. Quænam dies ita solemnis, quæ non deprehendat latrocinia, fallacias, dolos, et quæstum per quodvis nefas comparatum, atque opes acquisitas ense, aut vasculo? Pauci enim sunt *probi: vix numero tot extant, quot Thebarum portæ, aut abundantis Nili ora. Nona ætas ducitur, ac tempora ferreo sæculo deteriora, quorum crimini appellationem non reperit ipsa natura, neque ab*

—23 *fures* 45.—24 *ex* abest a 16.—26 *numerus vix est totidem* (scil. hominum) *quot* (sunt) *Thebarum portæ* 1. 13. 14. 18. 48. 70. 75. 76. ut *exercitui, cujus numerus duodecim millium fuit* ap. Corn. Nep. Iphicr. 2. *numero vix sunt totidem* 10. 15-17. 19. 21-27. 45. 46. 47. 49. 50. 55-69. 71-74. 77. *numero sunt vix* 20. *numero vix totidem* 11. *Numerus. vix sunt totidem* malebat Schurzfl. tanquam convenientius stylo poëtæ.—27 *hostia* 19. 20. 25. 45. 46. 47. 49. 57. 58. 64-67. —28 *Nova* 16. 22. *igitur* 22. Fuere qui conjicerent: *Nunc ætas agitur.*

NOTÆ

22 *Nec jactare jugum*] Qui non ferunt impatienter vitæ incommoda, malaque omnia, quibus homines sunt obnoxii.

25 *Pyxide*] Veneno, quod in pyxide condebatur. Metonymia.

26 *Rari quippe boni*] Alludit ad Sapientum numerum. Hi septem fuere, sicut septem Nili ostia, et septem portæ Thebarum: ut bene notat vetus Schol.

27 *Thebarum*] Bœotiarum nempe: nam Ægyptiæ Thebæ portas centum habuisse jactantur.

Divitis ostia Nili] Multa sunt ea: verum celeberrima septem enumerantur, Strab. l. XVII. et Plin. V. 10. proximum Alexandriæ Canopicum, deinde Bolbitinum, Sebenniticum, Phatniticum, Mendesicum, Taniticum, Pelusiacum. Hinc Nili septemgemina ostia Virgilio Æneid. VI. septemflua Ovidio Metamorphos. XV. *Dives* autem hic vocatur, qua sua exundatione Ægyptum ditat. Vide quæ annotavi Sat. VI. vs. 83. ad vocem, *Nilum*.

28 *Nona ætas*] Quatuor ætates Latini statuebant, ut patet ex Ovidio Metamorphos. I. At Græci octo, quot sunt metalla, nempe, Auream, argenteam, electream, æream, cupream, stanneam, plumbeam, ferream. Nona igitur ætas istis omnibus pejor quæ? An lutea? Sunt quibus hæc interpretatio non arridet, sed nec ea lectio: legunt igitur, *Nunc ætas agitur, &c.* Isaac. Vossius, octo illas ætates credit appellatas a cœli regionibus, quas octo faciebant Pythagorei: nonam vero, de qua hic, a Tellure denominatam opinatur; in Libello de Sibyll. Orac. Oxoniæ nuper edito, cap. 5. alibi jam cit.

Nos hominum Divumque fidem clamore ciemus,
Quanto Fæsidium laudat vocalis agentem
Sportula. Dic senior bulla dignissime, nescis,
Quas habeat Veneres aliena pecunia? nescis,
Quem tua simplicitas risum vulgo moveat, cum
Exigis a quoquam, ne pejeret, et putet ullis
Esse aliquod numen templis, aræque rubenti?

ullo metallo imposuit. Nos invocamus opem hominum ac Deorum, tanta *vociferatione, quanta Fessidium perorantem extollit clamosa sportula. Fare vetule bullam promerite*, an *ignoras quantæ sint illecebræ nummorum alterius? Ignoras quantos excitet cachinnos plebi tua simplicitas, quando exposcis ab aliquo ne fidem fallat, cogitetque nonnullos esse Deos* in *quibusdam fanis, atque altaribus rubris? Eo modo*

Præstiterit: *Quinta ætas agitur.*—30 *imposuit* 13.—31-33 ejecti e 13.—32 *Quando* legit, vel certe in vers. german. expressit Bahrdt. Sed vulgata lectio longe aptior, et in ea major vis est. *Fæsidium* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 18. 22. 54. 55. 70. 75. 76. 82. *Fessidium* 20. 24. 25. 27. 47. 48. 50. 56-69. 71-74. 77. *Fesidium* 19. *Phesidium* 21. 23. 45. 46. *Phæsidium* 49. *Phœsidium* 17. *Sesilium* 16. *laudet* 25. 56. 57. 59. 60.—34 abest a 16. et post vs. 35. legitur

NOTÆ

31 *Nos hominum Divumque fidem, &c.*] Scilicet præ stupore velut ad rem novam exclamamus, cum tot scelera grassari videmus. Verum quid aliud ferre potest sæculum pessimum, ætas, inquam, nostra ferrea deterior?

Hominum Divumque fidem] Vulgaris apud Comicos exclamatio.

32 *Quanto Fæsidium laudat, &c.*] Quantum edunt clamorem clientes mercede conducti, et sportula invitati ad tollendas voces, *pulchre, bene, recte*, dum agit in foro et causam perorat Fæsidius. Sic enim Causidici, Poëtæ, Histriones recitaturi conducebant homines qui dicentibus acclamarent, ac populo præirent ad applaudendum atque approbandum. Horat. Epist. I. 19. 'Non ego ventosæ plebis suffragia venor, Impensis cœnarum, et tritæ munere vestis.' Vide Plin. Epist. II. 14. ubi conductos ejusmodi laudatores exagitat, vocatque 'Laudicænos, redemtos mancipes, auditores actoribus similes, qui ternis denariis ad laudandum trahantur. Et tamen crescit in dies illa fœditas,' inquit: 'in media basilica sportulæ dantur palam ut in triclinio: tanti constat, ut sis disertissimus: hoc pretio subsellia implentur, hoc infiniti clamores commoventur.—Primus hunc morem induxit Licinius, ut auditores corrogaret,' &c.

33 *Sportula*] De hac fuse Sat. I. ad vs. 95. et seq.

Bulla dignissime] O Calvine, in senio quasi repuerascens, (erat enim bulla puerorum insigne, ut notabo ad Pers. Sat. V. vs. 31.) an adeo rerum imperitus es? Salsissima undequaque ironia.

35 *Cum exigis a quoquam, &c.*] Adeo bardus es, ut fidem exigas, cum perjuria aliaque facinora invaluerunt. Ironia.

37 *Esse aliquod numen*] Quasi dicat, imperiti duntaxat jam verentur Deos perjuriorum vindices.

Quondam hoc indigenæ vivebant more, prius quam
Sumeret agrestem posito diademate falcem
Saturnus fugiens: tunc, cum virguncula Juno,
Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris.
Nulla super nubes convivia Cœlicolarum,
Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor
Ad cyathos, et jam siccato nectare tergens

pridem agebant Aborigines, antequam Saturnus extorris relicta corona rusticam falcem acciperet; tunc quando Juno erat *adolescentula, atque Jupiter hucusque privatus* in *speluncis Idæ* latebat. *Deorum epulæ supra nebulas nullæ* tunc erant: *neque juvenis Trojanus, neque pulchra Herculis conjux ad scyphos* eis porrigendos:

in 19. *ventres* 13.—36 *Exigit* 13. *Exiges* 16. *illis* 22.—40 *Saturnus fugiens, et erat virguncula Juno* 11. plane eleganter et recte, judice Schurzfl. qui monet, lacunas olim in primigenio exemplari poëtæ fuisse, quas librarii, pro captu quisque suo, expleverint. Nonnulli pro majoribus distinctt., v. 40, 45. 49. et 50. positis, minores substituunt, ut omnia a vocc. *tunc cum* pendeant. Ita quidem sententia h. l. non mutatur: sed tam longas propositiones respuit poësis. *tum* 21.—41-45 extrusi ex 13. *Et primævus...Jupiter* conj. Britan. coll. verbis Claudiani: *Talis ab Idæis primævus Jupiter antris Possessi stetit arce poli.*—43 *Hæc* 25.—44 *et jam* pro *etiam* revocavi ex 23. 25. 45-50. 55-60. 62. 65-69. 71-77. Vetus scholion est: *etiam exsiccato fæculento, aut liquefacto.* Inde Schurzfleisch. hæc notavit: 'Schol. forte *saccato* legit. Glossæ: *sacco, exprimo, decolo.* In utribus habebant olim vina. Decolatis igitur exinde fæcibus brachia, tanquam oleo aliquo, unxisse Vulcanum ait poëta.' Præstiterit *nec jam*, vel potius *aut jam* (ut mox vs. 50.) *siccato nectare,*

NOTÆ

Aræque rubenti] Vel igne, vel sanguine, in sacrificiis.

38 *Indigenæ*] Veteres illi Italiæ populi, ibidem nati, innocentiam colebant, aurea quidem ætate, cum Saturnus regnabat; nondum vero Jupiter, Sat. VI. vs. 15. et seq.

39 *Falcem*] Dicitur enim Saturnus Agriculturam docuisse, insitionem surculorum, &c.

40 *Saturnus fugiens*] Regno Cretensi pulsus a Jove filio, et in Italiam veniens.

41 *Adhuc Idæis Jupiter antris*] Cum Jupiter in Ida Cretensi monte puer aleretur, clam Saturno patre, ne ab eo voraretur, ex pactione cum Titano fratre inita. Nota Fabula. Vide Cic. de Nat. Deor. 2. n. 63. et seq. ubi de Saturno et Jove. Et Cœl. Rhodig. XIII. 21. ubi mythologia Saturni filios devorantis explicatur.

43 *Puer Iliacus*] Ganymedes, de quo Sat. V. vs. 59.

Herculis uxor] Hebe Jovis ac Junonis filia, Juventutis Dea, nupta Herculi. Hæc autem primo, et postea Ganymedes Deorum pocillatores dicuntur. Vide Cic. Tusc. I.

44 *Siccato nectare tergens, &c.*] Necdum Vulcanus post haustum in Cœlo nectar, detersisque brachiis, demigrabat ad officinam Liparæam: vel, necdum Vulcanus nigra e fornace et camino brachia detergens, Deorum accumbebat mensæ, et nectar potabat.

Nectare] Quæ Deorum potio est.

Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna.
Prandebat sibi quisque Deus, nec turba Deorum
Talis, ut est hodie, contentaque sidera paucis
Numinibus miserum urgebant Atlanta minori
Pondere. Nondum aliquis sortitus triste profundi
Imperium, aut Sicula torvus cum conjuge Pluto.
Nec rota, nec Furiæ, nec saxum, aut vulturis atri

atque Vulcanus epoto jam nectare detergens brachia atra ex *officina Liparæa. Singula Numina privatim cœnabant; neque multitudo Numinum tanta, sicut nunc extat; et Cœlum paucis Diis contentum leviori onere premebat infortunatum Atlantem. Nullus adhuc sorte adeptus erat regnum maris tristificum, vel trux Pluton cum uxore Sicula. Non* erant *rota, neque Furiæ, neque lapis, vel nigri*

forte etiam *tendens brachia...nigra*, scil. cum pocula porrigeret.—45 *Lipparea* 20. 45. *Lipareia* 22.—49 *necdum* 21.—50 *Pluto* 16. 17. 18. 22. 23. 24. 64. *Pluton*, Πλούτων, dicitur Virg. Æn. VII. 327. Claud. R. P. I. 276. al.—51 *aut*

NOTÆ

Cic. de Nat. Deor. I. n. 113. 'Poëtæ nectar, ambrosiam, epulas comparant: et aut Juventutem, aut Ganymedem pocula ministrantem.' Apul. Metamorphos. VI. 'Tunc poculum nectaris Jovi quidem suus pocillator ille rusticus puer, ceteris vero Liber ministrabat.' Athen. II. 2. refert circa Lydiæ montem Olympum Nectar a quibusdam præparari, vino, favis, ac floribus bene olentibus in unum commixtis. Ibid. ex Anaxandride, cibus Deorum nectar, potus ambrosia est: at contra Homerus, &c. Macrob. in Somn. Scip. I. 12. ait cognitionem purissimam atque altissimam nectar vocari, credique esse potum Deorum. Vide Cœl. Rhodig. VII. 13. Item l. IX. c. 14. ubi contemplationis præmium ambrosiam, emanans autem exinde gaudium nectar, quod et immortalitatem significat, intelligendum recte asserit. Festus Pomp. 'Quod νέκταρ Græcis,' inquit, 'Latinis *murrina* est, prædulcis et ipsa potio.'

45 *Vulcanus*] Igni præsidere, et Deorum arma fabricare Vulcanum; hinc et loca omnia ignes eructantia tenere, et in iis officinas habere fabulantur.

Liparæa] Siciliæ adjacent Insulæ septem *Liparææ*, quæ et *Æoliæ*, et *Vulcaniæ*. Harum una proprio nomine vocatur, *Vulcania*, quæ ignes emittit: ad istam sane respicit Juvenalis, cum *Liparæam* Vulcani tabernam dicit. Vide Sat. I. vs. 8. et Sat. X. vs. 132. ibid. Annot.

46 *Turba Deorum*] Præclare Ethnicorum superstitio hic deridetur.

48 *Atlanta*] Quem fingunt humeris Cœlos portare. Vide Sat. II. vs. 24.

49 *Nondum aliquis sortitus, &c.*] Orbis Imperium nondum inter se diviserant Saturni filii: nondum Jupiter Cœlum, Mare Neptunus, Inferos Pluto sórte obtinuerant.

50 *Sicula*] Proserpina Cereris filia, quam in Sicilia rapuit Pluto, et matrimonio sibi copulavit.

51 *Nec Rota*] Nondum rotæ innexus torquebatur Ixion, ob ejus petulantiam adversus Junonem.

Nec Furiæ] Nullæ tunc scelerum

Pœna; sed infernis hilares sine regibus umbræ.
Improbitas illo fuit admirabilis ævo.
Credebant hoc grande nefas, et morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, et si
Barbato cuicumque puer, licet ipse videret
Plura domi fraga, et majores glandis acervos.

vulturis supplicium: verum læti Manes absque Tyrannis Inferorum. Eo sæculo malitia stupenda erat. Illud putabant ingens crimen, ac nece expurgandum, si adolescens seni, ac si juvenis cuivis barbato non assurrexisset, quamvis ipse in ædibus plura cerneret fraga, cumulosque glandium ampliores. Adeo veneratione dignum

Furiæ 15. *nec vulturis* 16. *ac vulturis* 13.—52 *inferius* 16. *legibus* 24.—54 *quod* pro *hoc* 13. 17. 19. 20. 21. 23. 24. 27. 45. 49. 54. 55. *quoque* pro *hoc* 22.—55 *assurrexerit* 21. 22. 24.—56 *quicumque* 21. a m. pr. *ille* 22.—57 *fraga* 1. 14. 18. 21. a m. pr. 23. 24. 48. 59. 70. 75. 76. 77. *arva* 44. b. 83. 84. *farra* 10-13. 15. 16. 17. 19. 20. 21. a m. sec. 22. 25. 26. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54-58. 60-69. 71-74. prob. Autumno, quia *fragorum acervus* custodiri non possit; (!) nec improb. Farnab. quod Juvenalis respexisse videatur Ovid. Met. v. 131. Sed aurea ætate homines solis arborum fructibus atque herbis victitasse, jam

NOTÆ

ultrices; Alecto, Tisiphone, Megæra, Noctis et Acherontis filiæ: quibus conscientiæ stimuli significantur.

Nec Saxum] Necdum Sisyphus ob latrocinia plectebatur, volvendo saxo addictus.

Aut Vulturis, &c.] Neque tunc vultur Jovis ille minister depascebatur jecur aut Tityi, quod Latonæ vim inferre tentasset, aut Promethei, quod ignem Cœlo subreptum in terras detulisset.

52 *Sine Regibus Infernis*] Sine Plutone Rege, sine Judicibus Æaco, Rhadamantho, Triptolemo.

53 *Improbitas illo fuit admirabilis ævo*] Mirabile fuit, si quis eo tempore improbus inveniretur. Ita vetus Schol.

55 *Si juvenis vetulo non assurrexerat*] Si adveniente seniore junior honoris causa non surrexisset.

57 *Plura domi fraga*] Licet ipse domi opulentior foret. Nam 'divitiæ in fragis et glande numerabantur,' inquit vetus Schol. Legunt alii, *farra:* at quamvis veterum Romanorum frugalitatem commendet, quod frequentior apud eos pultis usus, quam panis fuerit, ut ait Valer. Maxim. II. 5. et nos alibi notavimus; tamen hic ubi sæculi aurei mentio est, videtur magis ad rem vox, *fraga,* quia tunc solis fructibus atque herbis victitabant.

Fraga] Plin. XXI. 15. scribit, 'Herbis sponte nascentibus pro cibo usas gentium plerasque, maxime vero Ægyptum, frugum quidem fertilissimam, sed ut prope sola iis carere possit: tanta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia quidem paucissimas novimus,' inquit, 'fraga,' &c.

Glandis] Plin. l. XVI. in Procem. ait, 'Glandiferas arbores primo victum aluisse mortalium:' cap. 3. 'perpetuum iis honorem apud Romanos fuisse:' cap. 5. 'Opes esse nunc quoque multarum gentium glandes, moli in farinam, ac in panis usum spissari: quin et hodieque per Hispanias ad-

Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo sacræ lanugo senectæ!
Nunc, si depositum non inficietur amicus,
Si reddat veterem cum tota ærugine follem,
Prodigiosa fides, et Tuscis digna libellis,
Quæque coronata lustrari debeat agna.

erat superare quatuor annis, et prima pubes tam æqualis sanctæ senectuti. Jam si familiaris non negaverit creditum; si restituat crumenam antiquam cum integra ærugine, portentosa fidelitas videtur, *dignaque Etruscorum commentariis, et quam oporteat expiare ovicula coronata. Si virum eximium et incorruptum video, prodi-*

alii monuere. *majoris* 15. 17.—59 ejectus e 13. *pars* quidam, probb. Ascensio et Lubino, ut sensus sit: tam venerabilis erat lanugo, quæ prima est pars vel initium senectæ. Male!—61 *veteres...folles* 21.—62 *tabellis* 10. 16. 20. 23-27. 45-48. 50. 56-59. 64-67.—63 extrusus e 13. *coronanda* 19.—65 *Ut* 17.

NOTÆ

hiberi secundis mensis.' Per *glandem* etiam quodlibet fructuum genus hic fas est intelligi, nostro quidem judicio.

58 *Tam venerabile erat, &c.*] Valer. Max. II. 1. 'Senectuti juventus,' inquit, 'ita cumulatum et circumspectum honorem reddebat, tanquam majores natu adolescentium communes patres essent. Quocirca juvenes Senatus die, utique aliquem ex Patribus Conscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad Curiam deducebant; affixique valvis expectabant, donec reducendi etiam officio fungeretur.' Et postea: 'invitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei convivio essent adfuturi, ne senioris adventum discubitu præcurrerent; sublataque mensa, priores consurgere et abire patiebantur,' &c. Gell. II. 15. pariter loquitur: 'Apud antiquissimos Romanorum,' inquit, 'neque generi, neque pecuniæ præstantior honos quam ætati tribui solitus; majoresque natu a minoribus colebantur, ad Deum prope et parentum vicem. Atque in omni loco, inque omni specie honoris priores potioresque habiti. A convivio quoque, ut scriptum est in antiquitatibus, seniores a minoribus domum reducebantur. Eumque morem accepisse Romanos a Lacedæmoniis traditum est, apud quos Lycurgi legibus major rerum omnium honos majori ætati habebatur.'

59 *Primaque par, &c.*] Id est, tam venerabilis prima lanugo prope ut ipsa sacra et veneranda senectus. Legunt alii, *pars*, id est, venerabantur ipsam primam lanuginem velut senectutis futuræ partem.

61 *Cum tota ærugine*] Si reddat pecuniam dudum sibi commissam, quam nec viderit, aut contrectarit, nec sacculo moverit: unde contraxerit æruginem illa præ vetustate.

62 *Tuscis digna libellis*] Sive ut in eis inscribatur, sive ut ex eorum præscripto expietur velut prodigium, ac lustretur cæsa victima ex more coronata sertis ac floribus. Vide quæ notabo ad Pers. Sat. II. vs. 26. et seq. Cic. de Divin. II. aruspicinæ originem Etruscis attributam, ejusque observationes egregie suggillat n. 50. et seq.

Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri
Hoc monstrum puero, aut miranti sub aratro
Piscibus inventis, et fœtæ comparo mulæ,
Solicitus, tanquam lapides effuderit imber,

gium illud confero infanti biformi, vel miris piscibus sub aratro repertis, atque prægnanti mulæ; anxius quasi saxis depluerit; atque examen apum oblongi racemi

21. 49. 55. et cod. quidam Pith. *aut* restitui ex 11. 15. 23. *et* 10. 12. 16. 17. 19-22. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74. *vel* 14. 18. 70. 75. 76. 77. 82. Haud dubie id substitutum ab iis, qui hiatum, Juvenali familiarem, non concoquebant. v. sup. ad I. 151. *miranti* revocavi ex 10-13. 16. 17. 19-27. 45-50. 54-69. 71-74. et cod. quodam Pith. Nam præclare sic summum adumbratur monstrum, cujus novitatem ipsum aratrum mirari fingitur, et more poëtarum sensus tribuitur rei inanimatæ. *aut miranti sub aratro* 11. 23. *et miranti sub aratro* 16. 17. 19-22. 24. 45. 46. *et miranti jam sub aratro* 10. 12. 25. 27. 47-50. 54-69. 71-74. Sed τὸ *jam* insertum ob metum laborantis metri, qui vanus est. *aut mirantis jam* 15. *pueroque miranti* 13. *puero admiranti* cod. quidam Pith. *mirandis* 14. 18. 70. 75. 76. 77. 81. 82. probant. Schurzfl. qui monet, *pisces mirandos* dici, ut inf. vs. 70. *gurgites miros*, quod inter θαυμάσια ἀκούσματα referantur. Sed nostra lectio longe venustior est, hæc emendationem sapit, et quidem ineptam: non enim *pisces* sunt *mirandi*, sed mirandum est, quod *sub aratro inventi* sint.—66 *fetæ* scripsi pro *fœtæ*. v. ad XI. 40.—68 *Exa-*

NOTÆ

64 *Bimembri puero*] Prodigioso, membra duplicia habenti, v. g. duo capita; vel biformi, ut si fuerit semibos, semiequus; quales Minotaurus, Centauri.

65 *Miranti*] Sic legunt alii, eritque hypallage; pro agricola mirante: alii *mirandis piscibus*.

66 *Piscibus*] Hi quippe duntaxat in aquis vivunt ac reperiuntur: mirum ergo et portentosum, si sub aratro terram scindente occurrant.

Fœtæ comparo mulæ] Cic. cit. mox sic habet: 'Utrum igitur cum concepit mula, an cum peperit, ostentum est? Conceptio contra naturam fortasse: sed partus proprie necessarius.' Et n. 61. 'Sæpius mulam peperisse arbitror, quam sapientem fuisse.' Plin. VIII. 44. 'Observatum est,' inquit, 'e duobus diversis generibus nata tertii generis fieri, et neutri parentum similia esse, eaque non gignere quæ sunt ita nata, in omni animalium genere: idcirco mulas non parere. Est in Annalibus nostris, peperisse sæpe; verum prodigii loco habitum. Theophrastus vulgo parere in Cappadocia tradit; sed esse id animal ibi sui generis.' Plutarch. de Placitis Philosoph. v. 14. mulas esse steriles refert, quod earum vulva non se pandat: vel quod sit exilis, arcta, demissa; idque patere dissecando earum corpus.

67 *Solicitus, tanquam*] Tanquam de portento, quo aliquid indicetur; vel quod sit procurandum expiandumque, ad averruncanda quæ portendantur mala.

Lapides effuderit imber] Id crebro legitur accidisse apud Liv. Valer. Max. I. 6. in prodigiis numerat; 'in Piceno lapidibus pluisse: Cerites aquas sanguine mistas fluxisse,' &c. Vide Plin. II. 58. et XXXI. 1. Alex. ab Alex. v. 27.

Examenve apium longa consederit uva
Culmine delubri, tanquam in mare fluxerit amnis
Gurgitibus miris, et lactis vortice torrens.
Intercepta decem quereris sestertia fraude
Sacrilega? quid si bis centum perdidit alter
Hoc arcana modo? majorem tertius illa
Summam, quam patulæ vix ceperat angulus arcæ?
Tam facile et pronum est Superos contemnere testes,
Si mortalis idem nemo sciat! Aspice, quanta
Voce neget? quæ sit ficti constantia vultus?
Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina jurat,

forma *constiterit* in *templi vertice; quasi flumen ad mare decurrerit aquis mirabilibus, et lacteo manans gurgite. Conquereris erepta dolo sacrilego decem sestertia. Quid si alius ea ratione amisit ducenta clam* deposita: *tertius* vero *grandiorem hac summam, quam vix continebat angulus amplæ cistæ? Adeo promtum ac proclive est Deos conscios spernere, quando nullus homo idipsum norit. Cerne qua vociferatione inficietur: qualis sit faciei simulatæ firmitas. Affirmat per Solis jubar, et fulmina Tarpeia, et Martis hastam, et tela Cirrhæi Vatis, per sagittas*

menve pro *Examenque* legendum semper putavi, et nunc recepi ex 11. *considerat* 12. *cum sederit* 20-22. *una* 13.—69 *Culmen* 16. *delubrum* 11. quod pro *delubrorum* positum suspicabatur Schurzfl.—70 *Gurgitibus niveis* vel *nigris* conj. Schrader: *aut lactis* præstiterit. *vertice* 12. 21. 22. v. sup. ad VI. 524. —71-74 ejecti e 13. *sextertia* 19. 20.—73 *ille* 12. 15. 16. 17. 19-24. 27. a m. sec. 45. *illo* 25. 27. a m. pr. 47. 48. 56-60. 64. 65.—74 *Partem* 77. *ceperit* 23. —75 *Est facile et pronum superos* 13. *est* non extat in 24.—76 *sciet* 16. *nesciat* 56. 57.—78 *flumina* 11.—79 *phrameam* 27. *Cirrei* 45. *Cirei* 13. a m. sec. 20.

NOTÆ

68 *Examenve apium longa, &c.*] Si connexæ pedibus apes, glomeratumque examen in pendentis uvæ speciem fuerint ad frondentis arbusculæ ramum, aut alibi. Βοτρυδὸν vocat Homer. Iliad. B. Hinc Virgil. Georgic. IV. in fine, 'Jamque arbore summa Confluere, et lentis uvam demittere ramis.' Plin. II. 17. Tunc ostenta faciunt apes, uva dependente in domibus templisve, sæpe expiata magnis eventibus.

70 *Gurgitibus miris*] Portentosis, v. g. atris, sanguineis, lacteis. Cic. de Divin. l. II. n. 58. 'Sanguinem pluisse Senatui nuntiatum est: Atratum etiam fluvium fluxisse sanguine,' &c. Tit. Liv. XXIV. 10. prodigia multa refert, inter quæ, 'Mantuæ stagnum effusum Mincio amni, cruentum visum: sanguine pluisse in foro Boario,' &c. Valer. Maxim. cit. 'Cerites aquas sanguine mistas fluxisse.' Plin. cit. II. 56. 'lacte et sanguine pluisse,' ait.

71 *Sestertia*] Vide Sat. I. vs. 92. Annot.

73 *Arcana*] Arcanæ fidei credita, sine ullis testibus.

78 *Tarpeiaque fulmina*] Jurat per fulmen Jovis, qui in rupe Tarpeia seu Capitolina fanum habebat.

Et Martis frameam, et Cirrhæi spicula vatis,
Per calamos venatricis pharetramque Puellæ,
Perque tuum, pater Ægæi Neptune, tridentem:
Addit et Herculeos arcus, hastamque Minervæ,
Quicquid habent telorum armamentaria cœli.
Si vero et pater est: Comedam, inquit, flebile nati

et pharetram Virginis Venatricis, et per tuam fuscinam, Neptune Ægæi parens. Adjungit etiam arcus Herculis, atque lanceam Palladis; et *quæcumque arma sunt* in *cælesti arce. Quod si* ille *est etiam parens, manducem, ait, aqua coctum deplo-*

Cyrrhei 25. 50. *Cyrrhæi* 66. 67. *Cyrræi* 19. 27. 46. 47. 48. *Cyrrei* 17. *Curei* 13. a m. pr. *Circei* 23.—80-83 ejecti e 13.—81 *Ægei* al. etiam Hennin. Sed *Ægeus*, Αἰγεὺς, Thesei pater, a quibusdam Pandionis II., ab aliis Scyrii, ab aliis Phemii, (v. Heyne ad Apollod. p. 871. sqq.) a nemine vero, quod sciam, Neptuni filius editur. Eum quidem in mare Ægæum se præcipitasse eique dedisse nomen, fabulantur Diodor. IV. 62. 63. Pausan. I. 22. 5. et Hygin. f. 43. non vero, eum propterea filium Neptuni creditum esse, quod nonnulli suspicantur. Illud quoque mare non Αἰγεῖον, sed Αἰγαῖον dicitur. Fac tamen, *Neptunum* etiam *Ægei patrem* esse editum, hæc appellatio Dei, cui a poëtis multi tribuuntur filii, admodum h. l. jejuna est, ne quid gravius dicam. Multo exquisitior vulgata lectio *Ægæi*, a nobis restituta, quæ etiam in plerisque certe codd. mss. reperiretur, nisi hi diphthongos respuerent.—82 *Addidit* 16. 23.—83 *et armamentaria* 16.—84 *Si verum pater* 24. *et* abest

NOTÆ

79 *Frameam*] Quidam interpretantur gladium ancipitem, alii, hastam. Cornel. Tacit. de Moribus Germanorum sic habet: 'Rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur. Hastas, vel ipsorum vocabulo, frameas gerunt, angusto et brevi ferro, sed ita acri et ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel eminus pugnent,' &c. Cœl. Rhodig. XXI. 18. 'Acinaces,' inquit, 'hastæ Persicæ, gæsa propria sunt Gallorum tela, sarissæ Macedonum, frameæ Germanorum.'

Cirrhæi Vatis] Apollinis, qui religiose colebatur in Cirrha Phocidis oppido, et in proximis Delphis oracula et responsa dabat.

80 *Calamos venatricis*] Per Dianæ sagittas, quam ob virginitatis studium aiunt sylvas colere, et venationi indulgere. Vide Cic. de Nat. Deor. III. Virgil. Eclog. III. 'Daphnidis arcum Fregisti et calamos.'

81 *Ægæi*] Ægæus Neptuni erat filius, Thesei pater; Athenis regnavit; nomen dedit Ægæo mari, cum in illud se præcipitasset.

82 *Herculeos arcus*] Fatalia nempe arma, sine quibus expugnari Troja non potuit. Herculem aiunt in Œta morientem Philocteti comiti reliquisse arcum et sagittas Hydræ cruore seu felle tinctas. Vide Sophocl. Philoctet.

Hastamque Minervæ] Græci Palladem vocant a πάλλειν, *vibrare;* quod sit Dea bellicosa, et hastam teneat, et eam quatere videatur.

84 *Si vero et pater est*] Quod si ille depositi interceptor ac defraudator filios habeat, non verebitur ita jurare, ac pejerare; si quid alienum habeo, contingat mihi quod Thyestæ olim, cui frater Atreus proprios filios nescienti edendos apposuit.

Sinciput elixi, Pharioque madentis aceto.
Sunt, in Fortunæ qui casibus omnia ponant,
Et nullo credant mundum rectore moveri,
Natura volvente vices et lucis, et anni;
Atque ideo intrepidi quæcumque altaria tangunt.
Est alius, metuens ne crimen pœna sequatur:
Hic putat esse Deos, et pejerat, atque ita secum:
Decernat, quodcumque volet, de corpore nostro

randi filii caput aceto Ægyptio perfusum. Nunc reperiuntur qui universa attribuant fortuitis *sortis eventibus, atque nullo gubernatore orbem agi putent, Natura versante vicissitudines et diei et anni: et eam ob rem quaslibet aras attrectant sine metu. Alter invenitur qui timet ne animadversio succedat sceleri: is credit extare Numina, atque falsum jurat, sic vero apud se* cogitat: *quod placuerit statuat Isis*

ab 15. 25. 27. 46. 47. 49. 54-58. 60. 64. 65.—86 *Sunt, qui in Fortunæ jam casibus* 10. 12. 17. 19-22. 24-27. 45-47. 49. 50. 54-69. 71-74. 77. *Sunt qui Fortunæ jam casibus* 16. 23. *Sunt, qui Fortunæ sub casibus* 13. *Sunt qui Fortunæ jam lapsibus* 30. *ponunt* 10-13. 15. 16. 45. 50. 60-63. 65. 68. 69. 71-74. 77. Sic et mox vs. 87. *credunt* 10. 11. 12. 15. 16. 22. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54 58. 60-64. 65. 68. 69. 71-74. 77. At v. sup. ad XII. 101.—87 *nullum* 13.—88 *volente* 64.—89 *Atque ergo* 11.—91 *at pejerat* 16.—92 *discernat* 16. 22.—95 *pthi-*

NOTÆ

85 *Pharioque madentis aceto*] Quo solet condimento comedi vervecis caput. Porro Ægyptium acetum laudatur apud Athen. II. 26. Et Martial. Epigram. XIII. 122. ‘Amphora Niliaci non sit tibi vilis aceti.’ Pharos enim Ægypti Insula, de qua Sat. VI. vs. 83. Metonym. Ægyptum indicat.

86 *Sunt, in Fortunæ, &c.*] Quidam ut pejerent, et pœnæ metu se liberent, negant Deos esse, cum Diagora et aliis, quos Tullius de Nat. Deor. l. II. n. 44. ita perstringit: ‘Esse Deos ita perspicuum est, ut qui neget, vix eum sanæ mentis existimem.’

87 *Nullo credant mundum rectore moveri*] Alterum genus hominum, qui cum Epicuro Deos quidem esse putant, sed res humanas curare negant: et hos egregie refellit Cicero lib. de Natura Deorum.

88 *Natura volvente vices*] Errabant nimirum illi Naturam a Deo separantes. Unde Senecam velut Stoicorum sapientissimum laudat Lactantius, quod is intellexerit Naturam aliud nihil esse quam Deum. Tullius cit. de Natura Deorum l. II. n. 128. ‘Intelligamus nihil horum esse fortuitum, sed hæc omnia esse providæ solertisque Naturæ,’ &c.

89 *Altaria tangunt*] Qui jurabant Deorum tangebant altaria. Virgil. Æneid. XII. ‘Tango aras: medios ignes et Numina testor.’

90 *Est alius, metuens, &c.*] Tertium hominum genus, qui vindices Deos timent: verum alterutrum sibi spondent, et se ita consolantur: aut me ulciscetur Deorum Numen cito, aut tarde: si tardant Dii, forte effugiam: quod si perjurii repetant a me pœnas, et solvam, alicui obnoxius morbo et incommodo; tum etiam malim ægrotare, et dives esse.

Isis, et irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.
Et phthisis, et vomicæ putres, et dimidium crus
Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyra, nec
Archigene. Quid enim velocis gloria plantæ

*de nostro corpore, et iracundo crepitaculo meos oculos percutiat, ut etiam excæcatus conservem pecuniam quam inficior. Et phthisis, et fœtentes vomicæ, et tibia mutila sunt*ne *tanti* putanda? *Neque Ladas inops ambigat exoptare divitem podagram, si* quidem *non opus habet Anticyra, nec Archigene. Nam quid confert*

sis 60. *pthysis* 23. *ptysis* 27. 46-49. 58. *ptisis* 19. *thisis* 15. 16. 17. 20. 22. *tisis* 21. *thyssis* 13. *ethisis* 45. *etysis* 24.—96 *semper* pro *pauper* 16. *optabo* 13.—97-99 ejecti e 13. *Ne* restitui ex 2. 21. 25. 56-60. 62. 64. 66. 68. 69. 71-76. *Nec* 1. 3. 5. 10. 11. 12. 14-20. 22. 23. 24. 27. 45-50. 54. 55. 61. 63. 65. 67. 70. 77. 82. *Non* 11. Malim, *Num dubitet Ladas?* Mox *dubitat* 3. 5. 10. 22. 23. 27. a m. pr. *dubitat*, vel *dubitet: laudas, si* cet. 2. 3. 5. 10. 11. 12. 15. 17. 19-22. 24-27. 45-49. 55-60. 65. 66. 67. *laudes* 16. 23. Sexcenties nomina propria sic corrupta.—98 *Archigine* 24. *Arcygene* 17. 20. *et quid* 10.—

NOTÆ

93 *Isis*] Ægyptiorum Dea, de qua nos abunde Sat. VI. Hanc opinabantur perjuris infestam, et præsentem pœnam irrogare, cæcitatem. Ovid. de Ponto lib. I. Eleg. 1. 'Vidi ego linigeræ Numen violasse fatentem Isidis, Isiacos ante sedere focos. Alter ob huic similem privatus lumine culpam, Clamabat media se meruisse via.' Vide Pers. Sat. V. vs. 186. et ibid. Annot.

95 *Phthisis*] Macies, tabes lenta.

Vomicæ] Apostemata, ulcera putrida et maligna, abscessus, quos vocat Galen.

96 *Sunt tanti*] Ut non eligantur ea cum opibus, potius quam paupertas cum sanitate.

Locupletem podagram] Cum divitiis conjunctam ægritudinem corporis ne dubitet quis optare, si mente sanus est.

97 *Ladas*] Is sæpe victor in Olympicis agilitate pedum clarus. Ejus meminit Pausan. in Corinth. Cicero ad Herenn. IV. Martial. Epigr. X. 100.

Si non eget Anticyra] Quidam explicant: modo morbus ille articularis non sit inveteratus, cui curando opus sit helleboro, et perito Medico. Nam certe ex Plin. XXV. 5. 'Helleborum medetur podagricis.' Verum ego malim cum aliis interpretari sic: Ladas si sapit, si non eget helleboro, quo etiam insanientes curantur, ex Plinio ibid. certe debet malle dives esse cum podagra, quam sua pedum celeritate in Olympicis cursu vincere et coronari, atque mox esurire et cum fame luctari.

98 *Archigene*] Perito quovis Medico, ad venam in media fronte scindendam, quo deliri et furiosi sanantur. Vide Sat. VI. vs. 46. et 236.

Quid enim velocis, &c.] Quid prodest agilitate pedum valere, ut nobilis ille cursor Ladas, si pariter ut ipse postea sis inops?

Præstat, et esuriens Pisææ ramus olivæ?
Ut sit magna, tamen certe lenta ira Deorum est.
Si curant igitur cunctos punire nocentes,
Quando ad me venient? Sed et exorabile Numen
Fortasse experiar: solet his ignoscere. Multi
Committunt eadem diverso crimina fato:
Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. Tunc te sacra ad delubra vocantem

honos celeris pedis, atque famelicus surculus olivæ Pisææ? Etsi gravis sit Numinum ultio, at profecto sera est. Ergo si noxios omnes plectere satagant, ecquando ad me pervenient? At forte Deos quoque sentiam placabiles. Istis indulgere consueverunt. Varia sorte plurimi paria scelera perpetrant. Hic facinoris mercedem nactus est patibulum, iste coronam. Ita mentem atrocis noxæ metu paventem roborant. Tum te ad sanctas ædes invitantem antecedit, promtus etiam

99 *Præstet* 16.—101 *curent* 10. *currant* 54. 64.—102 *veniet* 45. 46. 47. 57. 58. *sed exorabile* 19. *sed explorabile* 15. *si et exorabile* 11. unde Schurzfl. conj. *Siet!* (sit ita, fiat, *ἐῤῥίφθω κύβος*) *Exorabile numen* cet.—103 *is* 45. 46. 47. 49. —105 *pretium* vel *precium sceleris* 10. 17. 19-22. 24-27. 45-50. 54 69. 71-74.— 106-111 ejecti e 13. *intrepidum* 23.—107 *confirmat* 15. 27. 54. 58. 64. *avocan-*

NOTÆ

99 *Et esuriens Pisææ ramus olivæ*] Quid etiam juvat oleagina corona Ladæ pauperi et famelico toties delata, apud Pisam urbem Peloponesi, ubi quinto quoque anno Olympici Ludi agebantur?

100 *Lenta ira Deorum*] Valer. Max. I. 1. 'Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: sed tarditatem supplicii gravitate compensat.' Vide Plutarch. de tarda Numinis vindicta.

103 *Solet his ignoscere*] An perjuriis, non tam in Numinis contemtum, quam ad pecuniam habendam factis? An *his*, id est, quibusdam pejerantibus?

105 *Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema*] Si quidam scelerum pœnam, at alii fructus metunt. *Hic diadema:* Romulus fratricida scilicet Imperium nactus est, &c.

Crucem] Plaut. Mostel. Sc. 5. 'Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excurrerit; sed ea lege, ut affigantur bis pedes, bis brachia.' Senec. Consol. ad Marciam c. 20. 'Video istic cruces non unius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alii capite conversos in terram suspendere: alii per obscœna stipitem egerunt: alii brachia patibulo explicuerunt,' &c. Vide Lips. de *Cruce.* Porro servile hoc pridem tormentum, crucis, inquam, supplicium abrogavit Imperator Constantinus, anno Christi trecentesimo vigesimo quinto, postquam cœlesti Crucis ostento victor esset factus. Sozom. I. 1. &c.

106 *Sic animum diræ, &c.*] Ita se obfirmant adversus pœnæ et vindictæ formidinem.

107 *Ad delubra vocantem præcedit*] Non tantum sequitur te ad aras, sed et audacter anteit iste fraudator, ubi

Præcedit, trahere immo ultro, ac vexare paratus.
Nam, cum magna malæ superest audacia causæ,
Creditur a multis fiducia. Mimum agit ille,
Urbani qualem fugitivus scurra Catulli:
Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis,
Vel potius, quantum Gradivus Homericus: Audis,
Jupiter, hæc, nec labra moves, cum mittere vocem
Debueras, vel marmoreus, vel aëneus? aut cur
In carbone tuo charta pia thura soluta

sponte deducere, et exagitare. Etenim quando improbæ causæ ingens impudentia præsto est, fiducia a pluribus existimatur. Is histrionem præstat, qualem sannio fugax Catulli faceti. Infelix tu vociferaris adeo *ut Stentora superare queas, imo vero sicut Mars* apud *Homerum: Auscultas ea, Jupiter; neque labia commoves, quando loqui oportebat, sive e marmore, sive ex ære* fores? *Vel quare prunis tuis imponimus thus religiosum, aperta papyro, atque hepar*

tem 24.—108 *et vexare* 10.—112 *Tum* 1. *exclamas, qui damnum passus es, audis* 13.—113 ejectus e 13.—114 *committere* 11. 13. 18. 21. 22. 60. *emittere* 28. 68. —115 *Debueris* 17. 20. 21. 22. *Deberes* 11. *aënus* 46. 48. *aheneus* 13. 25. 49. 50. 57. 59-63. 66. 67. 68. 71. 72. 73. 77. v. sup. ad III. 285.—116-129 extrusi

NOTÆ

iuret nihil sibi creditum; quin etiam eo te ipse cunctantem provocabit, ut jurejurando purget se, et te velut sycophantam traducat ac vexet.

109 *Nam, cum magna, &c.*] Audaciam negantis depositum plures interpretantur innocentiæ fiduciam.

110 *Mimum agit ille, &c.*] Ille perjurus te subsannat etiam, ut servus iste Comicus herum vexans improbe et in jus trahens, scilicet in Fabula Catulli Mimographi, de quo jam Sat. VIII. vs. 186.

111 *Urbani*] Alii cognomen hoc esse, alii epithetum arbitrantur.

112 *Exclamas*] Nempe talem videns impudentiam ac fraudem.

Stentora] Magnanimum illum Græcum, qui vociferans in bello, quinquaginta virorum clamorem adæquabat. Homer. Iliad. v.

113 *Gradivus Homericus*] Iliad. cit. Mars a Diomede sauciatus tam horrendam emisit vocem, ut Græcos pariter atque Trojanos terruerit: qualem videlicet non ediderint novem aut decem hominum millia. Porro *Gradivus*, a κραδαίνειν, ab hasta quatienda; vel, ut Festo placet, a *gradiendo*, quod eatur ad bellum gradatim et per ordines.

Audis, Jupiter, hæc] Perjuria, ludibria.

114 *Nec labra moves*] Ut increpes, atque minas ac supplicia intentes.

115 *Vel marmoreus, vel aëneus*] Sarcasmus in Idololatras: quamvis eo non spectet Juvenalis.

Cur in carbone, &c.] Cur igitur tibi thus adolemus surdo, stupido, marmoris et æris instar, tanta scelera non vindicanti?

116 *Charta*] Qua thus involvebatur. Alii obsignata ex more vota hic significari volunt.

Ponimus, et sectum vituli jecur, albaque porci
Omenta? ut video, nullum discrimen habendum est
Effigies inter vestras, statuamque Vagelli.
Accipe, quæ contra valeat solatia ferre,
Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit

juvenci concisum, et omenta suis candida? Quantum intelligo, differentia nulla facienda est inter vestras imagines, et Batylli statuas. Suscipe consolationem quam adversus ista mala *dare queat etiam qui neque Cynicorum, neque Stoicorum evolvit documenta a Cynicis veste differentia;* quique *non observat Epi-*

e 13.—117 *Protinus* 20.—118 *Ogmenta* 16. *est* non extat in 18.—119 *Vagelli* 1. 14. 70. 75. 76. 82. Vetus scholion est: *qui, ut vos, stultissimus accepit statuam.* Designatur forte idem *Vagellius* Mutinensis et declamator, cui mulinum cor tribuitur inf. XVI. 23. *Bacilli* 10. 11. 16. 17. 19. 20. 21. 29. 45. *Batilæ* 23. *Bathulli* 15. *Batilli* 18. 22. 24-27. 46-49. 54. 55. 57. 58. 61-64. 65. (Paris. 1512.) 66-69. 71. 72. 73. 77. *Batylli* 50. 60. 65. *Bathylli* 56. 59. 60. 74. 81. probb. Britann. Grang. Prat. et aliis, ut non sit *Bathyllus* ille pantomimus, de quo v. sup. ad VI. 63. sed adolescens Samius, cujus insigni pulchritudine Anacreon non magis, quam Polycrates, tyrannus Samius, captus dicitur, et de quo Apul. Florid. II. sub finem: *In Samo, quæ modica est insula in mari Icario, templum Junonis antiquitus famigeratum conspici, cujus ante aram* STATUA *erat Bathylli, a Polycrate tyranno dicata, qua nihil unquam affectatius fuit.* Cf. Winckelm. A. z. G. d. K. p. 55. Sed hujus Bathylli mentio parum apta h. l. cui maxima potius vis inest, si *Vagellii* vel alius cujuscumque hominis stulti ac fatui nomen memoratur. Cf. sup. I. 129-132.—120 *qui* 16. *valeant* 46. 47. 49. 64. *valent* 45.—121 *Comicos* 15.—123 *Susci-*

NOTÆ

117 *Sectum vituli jecur*] Forte ut facilius comburatur, minutatim sectum: vel simpliciter, resectum et separatum ab aliis intestinis.

Albaque] Vel adipe candentia, vel candentis et albentis porci.

118 *Omenta*] Sunt quasi panniculus seu membrana, qua intestina involvuntur: ut dicemus ad Pers. Sat. II. vs. 47. et Sat. VI. vs. 74.

Nullum discrimen, &c.] Gravior alter sarcasmus in falsos Deos. Quanquam Juvenalis aliud nihil intendit, quam ut exprimat verba hominis ex summa indignatione loquentis, ob emunctam sibi pecuniam negatumque depositum.

119 *Vagelli*] Sic quidam Codices habent; id est, hominis stulti ac fatui, ex vet. Schol. Quidam codices habent *Batylli*, cui citharœdo insigni erecta in Fano Junonis Samiæ statua per Tyrannum Polycratem; teste Apuleio, Florid. 15. vel, ut vulgo legunt, 2. sub finem.

120 *Accipe, quæ contra, &c.*] O Calvine amice, a me Juvenali consolationem accipe e sensu communi petitam: philosophicis enim rationibus non debet curari levius illud malum tuum, jactura nempe decem sestertiorum.

121 *Qui nec Cynicos, &c.*] Imperitus quilibet et indoctus.

Cynicos] Horum sectæ Princeps fuit Antisthenes Socratis discipulus; claruere postea Diogenes, et Crates Thebanus. Vide Annot. ad Pers. Sat. I. vs. penult.

Stoica dogmata] Stoicis dux fuit

A Cynicis tunica distantia; non Epicurum
Suspicit exigui lætum plantaribus horti.
Curentur dubii medicis majoribus ægri;
Tu venam vel discipulo committe Philippi.
Si nullum in terris tam detestabile factum
Ostendis, taceo; nec pugnis cædere pectus
Te veto, nec plana faciem contundere palma:
Quandoquidem accepto claudenda est janua damno,

curum parvi hortuli oleribus contentum. Ægroti ancipites sanentur summis Medicis: at *tu venam trade etiam discipulo Philippi. Si demonstras nullum in orbe facinus* esse *adeo execrandum, sileo; nec prohibeo te pugnis verberare pectus, neque vultum extensa manu percutere; quoniam obstruendæ sunt fores jactura facta, et*

pit 17. 20. 21. 22. 24. 45. 60. 65.—124 *medicis melioribus* 4. e glossa.—125 *veniam* 17. 20.—129 *cludenda* 48.—130 *At* 16. *Sic* 13.—131 *et nemo* 15. *dolores*

NOTÆ

Zeno, de quo et Stoicis dogmatis Diogen. Laërt. l. VII. Vide Annot. ad Pers. Sat. III. vs. 53.

122 *Tunica distantia*] Stoici tunicam gerebant sub pallio: at Cynici minime, sed interulas duntaxat leviores: utrique vero doctrina convenientes, divitiarum contemtum, frugalitatem, patientiam profitebantur. Hor. Epist. I. 17. 'Contra, quem duplici panno patientia velat, Mirabor.' Ubi, duplex pannus, est, tunica, et pallium. Cave autem ne duplex iis fuisse pallium, cum quibusdam credas.

Epicurum] De eo multa Diogen. Laërt. l. X. Is in animi tranquillitate ac voluptate felicitatem collocabat: ceterum valde sobrius et paucis contentus horti victitabat olusculis. Plin. XIX. 4. 'Jam quidem,' ait, 'hortorum nomine in ipsa urbe delicias, agros, villasque possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus otii magister; usque ad eum, moris non fuerat in oppidis haberi rura.'

124 *Curentur dubii, &c.*] Qui tam gravi morbo decumbunt, ut de eorum salute dubitetur, ii summo indigent Medico: sic et consolatione philosophica graviori, qui magnis ærumnis conflictantur. Tu vero, Calvine, leve quid passus, a rudi quolibet levioribus remediis curabere.

125 *Venam*] Scindendam, metaph. id est, mentem ob negatam pecuniam ægre habentem.

Philippi] Imperiti illius temporis Medici, cujus proinde rudis imo rudior discipulus.

126 *Si nullum in terris*] Si nihil usquam fiat tam detestabile, quam id quod pateris, ego te non veto plangere et lamentari.

129 *Quandoquidem accepto, &c.*] Quandoquidem jam moris est ridiculi certe, facta pecuniæ jactura sic lugere, ut in funere propinquorum, imo vero gravius.

Accepto claudenda est janua damno] In signum luctus ac mœroris, ex recepta consuetudine: ex veteri Scholiaste. Alii velut adagium hic observant, hoc sensu: nempe ablatis per fures nummis sero janua clauditur; pariter et stabulum, abacto pecore. Sed non valde sensum juvari hac interpretatione existimo.

Et majore domus gemitu, majore tumultu
Planguntur nummi, quam funera. Nemo dolorem
Fingit in hoc casu, vestem deducere summam
Contentus, vexare oculos humore coacto.
Ploratur lacrymis amissa pecunia veris.
Sed si cuncta vides simili fora plena querela;
Si, decies lectis diversa parte tabellis,
Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipsorum quos litera, gemmaque princeps
Sardonychum, loculis quæ custoditur eburnis:

graviore familiæ luctu, graviori trepidatione deploratur pecunia quam mors. Nullus mærorem simulat in ea occasione, aut *aperiens duntaxat supremam chlamydem, lacrymis expressis oculos fatigat. Sincero fletu lugentur nummi deperditi. At si omnes curias paribus querimoniis refertas aspicis, si* post *tabulas relectas decies variis in locis, futilia chirographa ligni superflui affirmant* ii *quos convincit sua scriptura, et primarius lapillus Sardonyches, qui theca ex ebore servatur: jam delicatu-*

13. 16. 17. 20. 25. 27. 45-49. 54-60. 64. 74.—132 *in occasu* 10. 15-23. 47. 49. 54. 55. 57. 58. 62. 66-69. 71-74. *deducere* restitui ex 10. 13. 18-20. a m. sec. 22-24. 45. 74. aliisque codd. mss. quos laudant Heins. ad Ovid. Amor. I. 7. 48. et vir doctus in Misc. Obss. crit. Vol. v. T. II. p. 298. *diducere* in reliquis libris, quod etiam non ineptum forte, si exposueris: distrahere tantum, pectoris nudandi plangendique causa. Sed illud dolori, etiam ficto, convenientius videtur. Sic ap. Ovid. Met. VI. 405. *Dicitur unus Flesse Pelops, humeroque suas ad pectora postquam Deduxit vestes:* et ap. Senec. Troad. vs. 86. sqq. de choro Iliadum, Hectoris Priamique mortem lugente: *veste remissa Substringe sinus, uteroque tenus Pateant artus;* et vs. 102. sqq. *cadat ex humeris Vestis apertis; utrumque tegat Subfulta latus: jam nuda vocant Pectora dextras* cet. Cnf. sup. ad X. 153.—136 *diversa in parte* 10. 11. 12. 16-27. 45-50. 54-69. 71-74.—137 *ducunt* 16. Pro *ligni* h. l. et inf. XVI. 41. ubi idem legitur versus, vel *lini* vel *signi* reponendum putabat Heins. ad Ovid. ex Ponto II. 9. 69. ut vel linea intelligerentur vincula, tabellis testamentisque obsignandis adhiberi solita, vel *chirographum* et *signum* conjungerentur, ut ap. Cic. ad Att. II. 20. Sed vulgata quoque lectio non inepta videtur.—139 *Sardonychus*

NOTÆ

132 *Vestem deducere summam, &c.*] Vulgo *diducere.* Imo tunc præ vero dolore quisque vestem omnino dilacerat, nec leviter distrahit solum; quisque lacrymas ubertim erumpentes vix coërcet.

135 *Fora*] Vel plateas, vel Judicum tribunalia, ubi passim queruntur homines fraudem sibi factam in re pecuniaria.

136 *Si, decies lectis, &c.*] Si post cautiones seu schedas obligatorias decies lectas apud diversos testes sigillatim eas subsignantes, postea tamen adulterinas audent illas dicere debitores, et affirmare inanes et confictas, reclamante licet ipsorum chirographo et sigillo.

137 *Chirographa ligni*] Ligneas tabulas cera illitas, in quibus scriptitabant veteres ante inventam chartam.

138 *Gemmaque princeps Sardonychum*] Sigillum in gemma insculptum.

139 *Sardonychum*] Legunt alii, *Sar-*

Ten', o delicias! extra communia censes
Ponendum? qui tu gallinæ filius albæ,
Nos viles pulli nati infelicibus ovis?
Rem pateris modicam, et mediocri bile ferendam,
Si flectas oculos majora ad crimina. Confer
Conductum latronem, incendia sulphure cœpta,

lum te arbitraris eximendum a sorte *vulgari, quod tu* sis *natus gallina candida, nos* vero *ignobiles pulli miseris ovis exorti. Rem parvam toleras ac levi indignatione sustinendam, si vertas aspectum ad graviora flagitia. Compara immissum prædonem, incœptam sulphure et fraudulenter combustionem, quando prius incendium*

68. 74. 77. 81. *Sardonichus* 49. 55. 72. *Sardonycus* 10. 50. 54. 64. 67. *Sardonicus* 12. 15-20. 23-27. 45-48. 56-63. 65. 66. 69. 71. 73. *Sardonicum* 21. *Sardondotum* 22. Sed omnes illæ vocis formæ nusquam occurrunt, et effictæ videntur a librariis vel scholasticis, qui ignorabant, *Sardonychum* esse gen. plur. voc. *sardonyx*, σαρδόνυξ, υχος. *Sardonyches* edd. recentt. Prat. et al. rectius forsan, certe doctius: nisi malis *Sardonychis*, vel Græce *Sardonychos*. —140 *Ten' o delicias* 14. 21-24. 48. 70. 82. Recte, opinor, et venuste, modo eo, quo curavi, modo exclamandi interrogandique signa ponantur. *Te nunc delicias* 10. 11. 12. 15-20. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54-69. 71-77. *Cur te delicias* 13. *Te nunc deliciarum inter communia* male conj. Schurzfl.—141 *qua tu* 15. *quod tu* 13. *quia tu* 10. 11. 12. 17. 19. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 57. 58. 60-69. 71. 72. 73. 75. 76. 77. Forte legendum: *qui tu gallinæ filius Afræ*. Gallinæ Africanæ s. Numidicæ, si Varroni et Plinio fides habenda, *novissimæ sunt peregrinarum avium in mensas Romanorum receptæ propter ingratum virus*, et tamen in delicatis veterum cibis maxime prædicantur. Sola itaque raritas iis videtur auxisse pretium, quod et Petron. c. 93. innuit his verbis: *Afræ volucres placent palato, Quod non sunt faciles* scil. paratu. Cf. Bochart. Hieroz. P. II. l. I. c. 19. et Wernsdorf Poët. lat. min. T. III. p. 70. Hinc *gallinæ filius Afræ* proverbii loco quis dici potest eo sensu, quo *phœnix* quis dicitur, aut sup. VI. 165. *Rara avis in terris nigroque simillima cycno*. Cf. Erasmi proverb. II. 1. 21.—142 *Non* 71. 73. *Nos viles, populus* 11. *Nos viles populi* 16. *Nos vilis populis* 21. 22. *Nos vilis populus* 7. 12. 13. 17. 20. 29. non improb. Schurzfl. ut eo sensu hæc dicta sint, quo Horatiana: *Nos numerus sumus, et fruges consumere nati*. Sed venustior est vulgata lectio, qua *viles pulli* opponuntur *gallinæ albæ*.—144 *Si confers oculos* 11. quod arrisisse Schurzfl. mireris. Cui enim placebit idem verbum, vario sensu bis in eodem versu positum?

NOTÆ

donyches. Vide Pers. Sat. I. vs. 16.

140 *Ten', o delicias*] Alii legunt: *Te nunc delicias, &c.*

141 *Gallinæ filius albæ*] Proverb. Id est, tu nimirum singulari felicitate natus, ceteri communi fortunæ obnoxii. Candida boni esse ominis annotavi ad Pers. Sat. II. vs. 1. et seq. adde aliud Proverbium, 'Mali corvi malum ovum.' Quidam hic alludi aiunt ad Sueton. Galb. c. 1. et Plin. XV. cap. ult. ubi refertur, 'In Liviæ Drusillæ gremium demissam ab aquila prætervolante gallinam albam.' Alii, ad Ledam ova duo parientem, e quibus alii immortales nati, Castor et Pollux; alii mortales, Helena et Clytæmnestra. Sed quid opus ad ista recurrere?

145 *Conductum latronem*] Sicarium

Atque dolo, primos cum janua colligit ignes:
Confer et hos, veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adorandæ rubiginis, et populorum
Dona, vel antiquo positas a rege coronas.
Hæc ibi si non sunt, minor extat sacrilegus, qui
Radat inaurati femur Herculis, et faciem ipsam
Neptuni; qui bracteolam de Castore ducat.
An dubitet, solitus totum conflare Tonantem?
Confer et artifices, mercatoremque veneni,
Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis.
Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus Urbis

fores concipiunt. Compara etiam illos qui ex antiquo fano rapiunt vasa rubigine veneranda, et plebis munera, aut coronas a vetusto Rege collocatas. Quod si ista non extent illic, aderit minor sacrilegus qui eradat coxam Herculis inaurati, ipsumque Neptuni vultum, aut *qui de Castore bracteam detrahat. Numquid* enim id facere *vereatur assuetus integrum Jovem fundere? Compara quoque opifices et emtorem toxici: atque detrahendum in mare pelle bovis, cum quo includitur simia innocens infesta sorte. Ista* vero *quota portio criminum quæ Gallicus Romæ custos*

confert Conductum cet. 16. 22.—146 ejectus e 13. *doles* 21. a m. sec. *primo* 71.—147 *his* 46. 48. 49. *veteres* 27. 54. 58. *veteris ævi* 72. *tollunt qui* 17.—148 *rubiginis* 17-22. 60. 64. Sed *robiginis* in antiquiss. codd. legitur. v. Heins. ad Ovid. Fast. IV. 907. et Virg. Ge. I. 151.—149 *et* pro *vel* 15.—150-153 ejecti e 13. *tibi* 16. 47. 48. 54. 58.—151 *inarati* 16.—153 *dubitat* 18. 22. *solus* 23. 24. *solitus dubitet* 25.—154 *Confert* 22. *artificem* 13. 16. 17. *mercatoresque* 19.—155 *reducendum* 63.—157 *quo judex sedulus urbis* 13.—158 *Vix*

NOTÆ

ad inferendam necem conductum.

Incendia sulphure cœpta] Incendiarios, sacrilegos, templorum spoliatores.

146 *Primos cum janua colligit ignes*] Apposita face cum materia sulphurata ardet primum janua, et hinc tota domus. Vide Sat. IX. vs. 98.

150 *Hæc ibi si non sunt*] Si vero in templis desunt vasa pretiosa, pocula antiqua, regales coronæ, quæ surripere queat sacrilegus, saltem deradet statuas et imagines Deorum inauratas.

152 *Bracteolam*] Tenuem auri laminam, ramenta.

153 *Totum conflare Tonantem*] Jovis effigiem furto ablatam refundere ausus, ne agnoscatur.

154 *Artifices, mercatoremque veneni*] Veneficos.

155 *Deducendum corio bovis in mare*] Parricidas culeo insui, ac projici in mare solitos. Vide Annot. Sat. VIII. vs. 214.

156 *Innoxia simia*] Quæ adversante fato quamvis innocens et parentes non occiderit, parricidarum tamen supplicii est particeps.

157 *Gallicus*] Rutilius Gallicus sub Domitiano urbi præfectus, rerum capitalium cognitor et Judex. De eo Statius Sylv. 'Quem penes intrepidæ mitis custodia Romæ.'

Usque a Lucifero, donec lux occidat, audit?
Humani generis mores tibi nosse volenti
Sufficit una domus. Paucos consume dies, et
Dicere te miserum, postquam illinc veneris, aude.
Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroë crasso majorem infante mamillam?
Cœrula quis stupuit Germani lumina, flavam
Cæsariem, et madido torquentem cornua cirro?
Nempe quod hæc illis natura est omnibus una.
Ad subitas Thracum volucres, nubemque sonoram

auscultat a Lucifero usque dum Sol occumbat? Mores hominum scire tibi cupienti satis erunt solæ ædes illius. *Dies aliquot impende, et cum istinc redieris, infelicem te affirmare ne dubita. Quis circa Alpes fauces inflatas, vel quis apud Meroën mammam stupet grandiorem pingui infante? Quis miratus est oculos Germanorum glaucos, capillos flavos, atque humido cincinno cornua interquentes? Nimirum quia universis his ea par est indoles. Ad repentinas aves Thraciæ, ac nebulam insonan-*

13. *ab* 21.—159 *nolenti* 47.—160 *domus, nec mirum dixeris unquam* 13. *diesque* 11. 24.—161 ejectus e 13. *illuc* 11. 15. 21. *illic* 22. *istinc* 77.—162 *miretur* 13.—163 *casso* 22.—164 *lumini* 16.—165 *et* abest ab 15. 24. *madidum* 22. *cyrro* 17. 20. *madidos torquentem in cornua cirros* emend. Salmas. in Epist. de Coma. Non male! Durior certe dictio: *torquentem cornua* e *madido cirro.*—166 *hic* 22. *illic* 50.—167 *volucres Thracum* 15.—169 *torvis* 16.—170 *sceva* 18.

NOTÆ

158 *A Lucifero*] A mane ad vesperam. Vide Sat. VIII. vs. 12.

160 *Sufficit una domus*] Nempe Rutilii Gallici domus, in quam confluunt ad jus rei omnes.

Paucos consume dies, &c.] In domo ista dies aliquot contemplare urbis miserias, flagitia, illuviem malorum, atque adeo tot calamitosos; et postea si audes, dic te miserum. Certe illorum comparatione te felicem potius dixeris.

162 *Quis tumidum guttur miratur in Alpibus*] Quis strumosos in Alpibus, quis in Meroë fœminas ingentibus mamillis admiretur? Nemo sane, quippe sunt ea illic vulgaria. Cur igitur, o Calvine, miraris injuriam tibi factam, cum Romæ nihil frequentius sit fraudibus, perjuriis, aliisque sceleribus?

Tumidum guttur] Plin. XI. 37. 'Guttur homini tantum et suibus intumescit, aquarum quæ potantur plerumque vitio.'

163 *In Meroë crasso majorem infante mamillam*] In ea Insula mammas esse fœminis majores infante quem lactant, testatur Mela, &c. De *Meroë*, vide quæ nos ad Sat. VI. vs. 527.

164 *Cœrula quis stupuit Germani lumina, &c.*] Cornel. Tacit. de Moribus Germanorum, 'His esse truces ac cœruleos oculos, rutilas comas,' ait.

165 *Madido torquentem cornua cirro*] Quis item stupuit, in Germanis videns capillos cincinnatos, in cornuum formam flexos ac intortos: atque unguentis delibutos et madentes: atqui rara tantum demirari homines solent.

167 *Ad subitas Thracum volucres, &c.*] Cum subito gruum agmen apparet,

Pygmæus parvis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptusque per aëra curvis
Unguibus a sæva fertur grue. Si videas hoc
Gentibus in nostris, risu quatiare: sed illic

tem Pygmæus militans procedit in armis exiguis: dein inferior adversario, et in altum sublatus a grue dira portatur incurvis unguibus. Si cernas istud in nostra regione, cachinno moveberis: ibi vero quamvis paria semper videantur certamina,

hæc 23.—171 *quatiare* 1. 14. 17. 64. 70. 75. 76. 82. *quaterere* Marshall. *quatiere*

NOTÆ

ac velut nubes volat clangendo ac strependo, impetitque Pygmæos. Vide Athen. IX. 11.

Thracum volucres] Grues, quæ ad Strymonem fluvium, in Thraciæ ac Macedoniæ finibus, multæ sunt. Harum volatum Plin. x. 23. cit. sic describit: 'Quando proficiscantur grues consentiunt: volant ad prospiciendum, alte: ducem quem sequantur eligunt: in extremo agmine per vices qui acclament, dispositos habent, et qui gregem voce contineant: excubias habent nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno et decidens indiligentiam coarguat,' &c.

168 *Pygmæus parvis currit, &c.*] A πυγμὴ, vel πυγὼν, *cubitus*, Pygmæos dici, ex Eustathio affirmat Cœl. Rhodig. IV. 3. Plin. IV. 11. In Thracia Pygmæorum gentem fuisse refert, et illinc a gruibus fugatam. Et VII. 2. sic habet: 'Apud Indos in parte montium trispithamæi Pygmæi narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes, quos a gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est insidentes arietum caprarumque dorsis, armatos sagittis, veris tempore, universo agmine ad mare descendere, et ova pullosque earum alitum consumere: ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque et ovorum putamiuibus construi. Aristoteles, in cavernis vivere Pygmæos tradit.' Idem x. 23. 'Inducias,' inquit, 'habet gens Pygmæâ abscessu gruum,' &c. Gell. IX. 4. Pygmæorum longissimos non excedere pedes duos et quadrantem, apud ultimas quidem terras Orientis, affirmat. Opportune admodum venit Mercurius ille noster vernaculus, rerum novarum ac lepidarum conquisitor ac enarrator apprime diligens: vulgo, *le Mercure Galant*. Is mense Aprili 1683. Menstrualibus in Tabellis seu Commentariis, ad rem prorsus ita refert. Gabaretus, inquit, cum navibus quatuor bellicis quibus præest, ad Rupellam solvit, anno proxime elapso: atque in Americam vela faciens, Martinicam Granatamque Insulas obiit. Inde Meridionalis Americæ oram præterlegens, vergensque in Occidentem, spectavit eminus *Montem Sanctæ Marthæ*, vulgo, *Sierras Nevadas*, a nivibus quibus nunquam non opertus est, sic nominatum. In Zona torrida situs est, sexaginta leucis a maritimo littore, montium qui sunt in Orbe, fortassis altissimus. Ad hujus radicem et clivum habitat gens parvula, sive homunculi quidam, Pygmæis, de quibus Plinius, haud absimiles. Hi milio vescuntur, victitantque suos intra fines, a finitimis populis omnino segregati: ubi vero nostræ magnitudinis homines aspiciunt, diffugiunt protinus suas in cavernulas atque latibula. Porro quam religionem colant minime compertum, &c.

Quanquam eadem assidue spectentur prælia, ridet
Nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.
Nullane perjuri capitis, fraudisque nefandæ
Pœna erit? Abreptum crede hunc graviore catena
Protenus, et nostro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio. Manet illa tamen jactura, nec unquam
Depositum tibi sospes erit. Sed corpore trunco
Invidiosa dabit minimus solatia sanguis.
At vindicta bonum vita jucundius ipsa.
Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum, aut levibus videas flagrantia causis.
Quantulacumque adeo est occasio, sufficit iræ.
Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis

nullus cachinnatur, ubi omnis turma non est major uno pede. An nullum erit supplicium hominis pejerantis ac nefarii doli? Sic habe illum statim durioribus vinculis tractum, et ad *libitum nostrum interfici: quid ultra cupiat iracundia? Nihilominus damnum illud perseverat, neque salvum unquam tibi creditum extabit. At mutilato corpore modicus cruor afferet consolationem invidendam. Sed ultio bonum* est *ipsa vita suavius. Scilicet imperiti id putant, quorum intima cernas ardentia quandoque nullis vel parvis rationibus. Demum* vel *minima ansa satis est iracundiæ. Chrysippus non pariter loquetur, neque mansuetus animus Tha-*

10-13. 15. 16. 18. 19. 21. 23-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77. minus venuste. *quatiaris et illic* 20. 22.—172 Vox *quanquam* ab h. l. plane aliena videtur, et vix dubito, quin totus hic versus ab ingenio interpolatoris profectus sit. *Assidue quanquam* 16. 17. *spectantur* 10. 15. 16. 18. 19. 22-24. 45—174-185 in 13. ita mutati et transpositi: *Quærunt indocti, quorum præcordia nullis Interdum, aut levibus surgunt flagrantia causis. Quantulacumque etenim est occasio, sufficit iræ. Nullane perjuri capitis fraudisque nefandæ Pœna datur; manet illa quidem jactura, nec unquam Depositum bene sospes erit. De corpore trunco Invidiosa fluens reddat solatia sanguis. Nam vindicta bonum vita jucundius ipsa. Sed non vindictam sapiens commendat, ut ille, Qui* cet.—175 *affectum* 16. 29. *arreptum* 21. 22. *majore* 7.—177 *movet tamen illa* 16. *ulla* 73.—180 *Aut* 45. *bonum est* 15. 16.—182 *nullis, Interdum levibus* 11.—184 *dicit* 16. 23. 24. 60. 65.—185

NOTÆ

174 *Nullane perjuri capitis, &c.*] An ergo non punietur, an impune abibit ejusmodi scelus?

175 *Abreptum crede hunc, &c.*] Responsio ad objectionem mox factam. Ne dubita: pro certo habe, plecti ac puniri sceleratum quemlibet, statim post admissum facinus, flagellante conscientia, torquente jugulante; adeoque id quod optas dante.

178 *Sed corpore trunco, &c.*] At corpore velles mulctari potius. Prolepsis.

181 *Nempe hoc indocti, &c.*] Responsio. Id quidem imperiti sentiunt, dicunt, optant; non ita vero sapientes.

184 *Chrysippus*] Stoicus ille Philosophus. De quo ad Pers. Sat. VI. vs. ultimo.

Mite Thaletis ingenium] Thales unus e septem Græciæ Sapientibus, inju-

Ingenium, dulcique senex vicinus Hymetto,
Qui partem acceptæ sæva inter vincla cicutæ
Accusatori nollet dare. Plurima felix
Paulatim vitia, atque errores exuit omnes,
Prima docet rectum Sapientia: quippe minuti
Semper et infirmi est animi exiguique voluptas
Ultio. Continuo sic collige, quod vindicta
Nemo magis gaudet, quam fœmina. Cur tamen hos tu
Evasisse putes, quos diri conscia facti

letis, et vetulus suavi Hymetto proximus, qui cicutæ portionem in dira catena sumtæ non concesserit delatori. Beata sapientia principio instituens ad *justum, pedetentim excludit multa vitia et cunctos errores. Nam pusillæ ac imbecillæ et abjectæ mentis nunquam non gaudium est vindicta. Proinde ita conclude: quod nullus plus delectatur ultione quam mulier. Nihilominus quare tu illos arbitraris effugisse, quos stupefactos tenet animus trucis facinoris con-*

Hymeto 25. 27. 45. 47. 48. 50. 57-60.—186 *sævæ* 25. 27. 46. 48. 50. 57-60. 64. *sæve* 47.—188 *ast errores exuit omnes Prima docens r. S.* legisse vet. Schol. suspicabatur Schurzfl. At sensum forte loci hujus, ut toties, non percepit. —189 *docens* 10-13. 15-22. 25. 27. 45-50. 54-58. 60-63. 65-69. 71-74. *doceas* 59.—190 *Semper et exigui est infirmi animique voluntas* 13. forte *animi infirmique voluptas.*—191. 192 ejecti e 13.—193 *putas* 16. 17. 20. 21. 22. *putes*

NOTÆ

riarum patientiam, ut et ceteri Sapientes, professus. De eo Diogen. Laërt. l. I.

185 *Dulcique senex vicinus Hymetto*] Socrates Atheniensis, adeoque vicinus Hymetto Atticæ regionis monti, *dulci* quidem, quia mellis optimi copiam habet.

186 *Qui partem acceptæ, &c.*] Vide Annot. ad Pers. Sat. IV. vs. 1. et 2.

187 *Accusatori nollet dare, &c.*] Socrates enim proditionis accusatus in vincula conjectus est cum accusatore: huic vero oblati veneni partem petenti dare noluit ille. Vetus Schol.

Accusatori] Tres fuere Socratis accusatores, Anytus, Melitus, Lycon. De his ille aiebat: possunt quidem occidere me, non autem lædere. Nimirum quia *nemo læditur nisi a seipso.*

188 *Paulatim vitia, atque errores exuit, &c.*] 'Vitæ Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum.' Cicero Tusc. 5. n. 5.

189 *Quippe minuti, &c.*] E contra magni est animi injurias oblivisci. Cic. de Orat.

191 *Vindicta nemo magis gaudet, quam fœmina*] Hæc enim quo imbecillior, eo facilius ira et ultionis cupiditate vincitur.

193 *Cur tamen hos tu evasisse putes*] Age vero, meritas pœnas, et justam ultionis acerbitatem evasisse improbos ne puta. Nam, ut ait Seneca Epist. XCVII. 'Prima et maxima peccantium pœna est, peccasse: secundæ vero pœnæ sunt timere semper et expavescere, et securitati diffidere: et fatendum est mala facinora conscientia flagellari, et plurimum illic tormentorum esse, eo quod perpetua illam solicitudo urget ac verberat,' &c.

Mens habet attonitos, et surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo sævior illis,
Quas et Cædicius gravis invenit, et Rhadamanthus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.
Spartano cuidam respondit Pythia vates;
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret

scius, et occultis ictibus verberat, cruciante mente secretum flagrum incutiente. At suum testem diu noctuque ferre in animo, grave est supplicium longeque durius iis quæ excogitavit severus etiam Cæditius, vel Rhadamanthus. Lacedæmonio cuipiam Pythia fatidica responsum dedit: non inultum olim futurum, quoniam ambigeret

nunquam quos conscia facti 13.—194 *cæco verbere pulsat* 77.—195 *quatiens* 13. 20. 21. 22. 24. *quatiens animum terrore* 4.—196 *Pœna etenim vehemens est et sævus cruciatus* 13. *et* 16.—197 ejectus e 13. *Cædicius* recepi ex 1. 17. 21, *Cecidius* 20. 22. 45. *Seditius* 18. 23. 60. *Cæditius* in reliquis libris. *aut Rhadamanthus* 23. 61. 62. 63. 66-69. 71-74. 77. *Radamanthus* 18. 20. 45. *Rhadamantus* 50. *Radamantus* 17. 19. Sed Gr. Ῥαδάμανθυς dicitur.—199-207 ejecti e 13.—200 *fore quondam* 16. *forte* 45.—201 *detinere* 24.—203 *facinus illi* 11.—

NOTÆ

197 *Cædicius, Rhadamanthus*] *Cædicius* erat Judex valde severus, tempore Vitellii. De eo Sat. XIV. *Rhadamanthus* unus ex Inferorum Judicibus. Vide Sat. I. vs. 10. ad vocem *Æacus*.

198 *Nocte dieque suum gestare in pectore testem, &c.*] Conscientiam non testem solum, sed etiam Judicem, et carnificem, atque, ut mox dicebat Juvenalis, tortorem.

199 *Spartano cuidam respondit, &c.*] Glauco Epicydidis filio, apud quem ob justitiæ famam, Milesius quidam vir Spartam veniens redactam ex bonorum dimidio pecuniam deposuit, ea lege, ut qui certam notam exhibens nummos reposceret, hos statim reciperet. Interjecto tempore ad Glaucum accedunt filii ejus qui deposuerat: notam ostendunt, repetuntque id quod fuerat a patre depositum. Tum vero Glaucus tergiversari, et dicere se non reminisci; facturum tamen quod justum est, intra menses quatuor, si reminiscatur. Abeunt Milesii amissam pecuniam existimantes. Interim ille Delphos pergit, consulitque oraculum, an jurejurando pecuniam deprædari debeat. Cui per Pythiam Apollo respondit: vel ob hoc quod dubitarit depositum restituere, pœnis fore obnoxium: nam par esse flagitium, Deum tentare, ac perpetrasse. His vero territus Glaucus Milesios accersit, atque pecuniam creditam restituit: neque pœnas effugit tamen: sed extincta illius progenies, et ex Sparta radicitus extrita est. Hæc ex Herodot. lib. VI.

Pythia] Sacrificula Apollinis, qui dictus Pythius a Pythone serpente sagittis confecto. Ovid. Metamorph. I. Fab. 8. Porro illa domicilium habebat in spelunca profunda, ore angusto, in cujus aditu locatum tripodem inscendens, divinationis afflabatur spiritu, indeque responsa reddebat.

200 *Quod dubitaret depositum retinere, &c.*] Tantum quod anceps fuisset

Depositum retinere, et fraudem jure tueri
Jurando. Quærebat enim, quæ Numinis esset
Mens, et an hoc illi facinus suaderet Apollo?
Reddidit ergo metu, non moribus; et tamen omnem
Vocem adyti dignam templo, veramque probavit,
Extinctus tota pariter cum prole domoque,
Et, quamvis longa deductis gente, propinquis.
Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit?
Perpetua anxietas nec mensæ tempore cessat,
Faucibus ut morbo siccis, interque molares
Difficili crescente cibo. Sed vina misellus

creditum non reddere, ac fallaciam asserere perjurio. Explorabat nimirum quid foret Dei consilium, atque utrum Phœbus ei suggereret istud scelus. Restituit igitur per *formidinem, non* per *indolem: ac nihilominus integrum responsum penetralis fano congruum et verax expertus est, periit*que *simul cum omni sobole, atque familia, et cognatis antiquo licet genere propagatis. Eam fert animadversionem consilium duntaxat* scelus *patrandi. Quisquis enim apud se meditatur arcanum aliquod facinus, perpetrati culpam contrahit:* quid autem, *quæso, si tentata perfecerit? Continua solicitudo ne*quidem *per cœnam desinit; arido gutture, sicut* in *ægritu-*

206 *pariter tota* 10. 16. 18. 19. *domuque* 20.—207 *deductus* 20.—208 *sæva* pro *sola* 13. 20. 21. *voluptas* 17. 20. 21. 22. 24. 27. 45-49.—210 *Facti crimen habet vitiosa mente peractum* 13. *credo* 47. 48. *dic* pro *cedo* 22. ex interpret.—211-222 ejecti e 13.—212 *et morbo* 15. 17. 20. 23. 27. *e morbo* 11. *ex morbo* 21. 22.—213 *Setina misellus Exspuit, Albani veteris pretiosa senectus Displicet* in Klotz. Actis literariis ingeniose conj. Cl. Herel, qui bene monet, hæc vini genera etiam sup. v. 33. 34. conjungi, et *τὸ sed* h. l. ineptum esse, *vina* autem simpl. dicta non satis respondere consilio poëtæ, qui id agat, ut fastidium exprimat deliciarum cujuscumque generis, quod anxius habeat homo scelerisque sibi conscius. De hac conjectura Ruhnkenius olim gratulatus est docto ejus auctori, qui per literas id mihi significavit. Eadem firmatur alio, qui mihi succurrit, poëtæ nostri loco sup. x. 27. (*lato Setinum ardebit in auro*)

NOTÆ

redderetne depositum, an repetentes defraudaret.

204 *Reddidit ergo metu, &c.*] Ergo depositum restituit Glaucus ob incussum ab Oraculo timorem, non ob justitiæ fideique reverentiam. Hor. Epist. I. 16. 'Oderunt peccare boni virtutis amore: Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.'

205 *Adyti*] Intimus Fani recessus *adytum* vocatur, ab *α* priv. et *δύω*, *ingredior*: nec enim fas erat cuilibet illuc subire, sed Sacerdotibus tantum.

212 *Molares*] Dentes majores a molendo cibo atterendoque dicti.

213 *Difficili crescente cibo*] Dum mens ægre habet, et corpus ægrum fit: hinc cibus vix dentibus absumitur, videturque in ore crescere præ nausea et fastidio, cum nonnisi diffi-

Exspuit: Albani veteris pretiosa senectus
Displicet. Ostendas melius, densissima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte brevem si forte indulsit cura soporem,
Et toto versata toro jam membra quiescunt:
Continuo templum, et violati numinis aras,
Et, quod præcipuis mentem sudoribus urget,
Te videt in somnis. Tua sacra et major imago
Humana turbat pavidum, cogitque fateri.
Hi sunt, qui trepidant, et ad omnia fulgura pallent,

dine; atque esca sub molaribus augescente. Verum infelix respuit merum: sordet Albanum antiquum vetustate exquisitum. Si *suavius exhibeas, plicæ multiplices in frontem coëunt quasi acerbo Falerno productæ.* Quod *si casu somnum exiguum noctu concessit anxietas, ac per omnem modo lectum conversi artus requiescunt, statim fanum atque altaria Dei læsi, quodque majoribus animum laboribus premit, te aspicit inter soporem: effigies tua religiosa, atque humana grandior percellit trepidantem, et adigit confiteri. Isti sunt qui pavent atque expallescunt ad cuncta*

ubi *Setinum* sc. vinum dicitur, ut h. l. *Setina.* Forte etiam epitheton *veteris*, cui parum apte h. l. *senectus* jungitur, e glossa irrepsit. Similia tamen passim in poëtis obvia.—217 *saporem* 16. 21. 60.—218 *tota* 16. *vexata* 24. *foro* 77. *quiescant* 18. 23. 27. 46. 47. 48. 50. 58. 64.—219 *et templum* 24. *aram* 24.—221 *at* 16.—223 *Qui peccant, trepidant* 13. *fulmina* 3. 4. 16. 22. 27. 46. 47. 48.

NOTÆ

culter deglutitur.

214 *Albani veteris pretiosa senectus, &c.*] Nec sapit ei vinum licet optimum e collibus Albanis. Vide Sat. v. vs. 33. ibique annotata.

215 *Densissima ruga cogitur in frontem*] Frons caperatur, ob mœrorem, et animi æstus quos patitur.

216 *Velut acri ducta Falerno*] Quasi aceto; vel quod Falernum per se mite et jucundum, ipsi austerum et acre videatur. Vide Sat. IV. vs. 138. annot.

219 *Continuo templum, &c.*] Cruciatur animus, dum ei semper obversatur templum, in quo pejeravit, Deosque violavit. Maxime vero torquetur, cum tu menti ejus redis; et cum præsentem veluti habet te, cui, depositum negando, fidem fregit.

Sacra] Execrabilis, religionem incutiens ac pavorem homini sacrilego.

221 *Major imago humana*] Quales videntur umbræ, dum apparent. Suet. Claud. c. 1. 'Hostem,' inquit, 'frequenter cæsum ac penitus in intimas solitudines actum non prius destitit insequi,' (Drusus nempe Claudii pater,) 'quam species barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset.'

222 *Fateri*] Fraudem, perjurium, meritas pœnas.

223 *Ad omnia fulgura pallent*] Sic Caligula Sueton. c. 51. 'Ad minima tonitrua et fulgura connivere, caput obvolvere, ad majora vero proripere se e strato, et sub lectum condere solebat,' &c. Quædam tamen fulgura ac tonitrua boni fuisse ominis olim

Cum tonat: exanimes primo quoque murmure cœli;
Non quasi fortuitus, nec ventorum rabie, sed
Iratus cadat in terras, et judicet ignis.
Illa nihil nocuit, cura graviore timetur
Proxima tempestas, velut hoc dilata sereno.
Præterea, lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, missum ad sua corpora morbum
Infesto credunt a Numine: saxa Deorum
Hæc, et tela putant. Pecudem spondere sacello

fulgetra, quoties intonat, fere *expirantes singulis fragoribus aëris, tanquam non casu, neque flatuum furore, sed indignabundus ignis in terras decidat atque ulciscatur.* Si *hæc procella non læserit, posterior formidatur majori anxietate, quasi reservata* post *illud sudum. Deinde si incipiunt sentire tormentum lateris cum febricula insomni, languorem putant suis corporibus immissum ab Diis adversis, eos Numinum lapides et jacula existimant. Fano vovere balans animal, et Penatibus galli*

64. solenni varietate.—224 *quoque primo* 25. 46-50. 57-60. 64. 65.—225 *fortuitu* 18. 19. 20. 27. 45-50. 54. 55. 56. 59-65. 68. 71-74. Nostra lectio doctior est.—226 *ut* pro *et* 16. 19. *vindicet* 7. 10. 13. 16. 19. 20. 22-27. 29. 45-50. 54-69. 71-74. Sed exquisitius videtur *judicet*, judicis quasi personam agat, sententiam quasi de reis ferat, eos condemnet ac puniat.—227 *noceat* 24.—228 *hac* 24.—231 *de numine* 22. *sacra deorum* 13. *et saxa* 10.—232 *Hæc tela esse pu-*

NOTÆ

creditum, ut quæ ex sinistra parte, item quæ ab Ortu veniunt. Vide Alex. ab Alex. v. 13. et 27.

225 *Fortuitus*] Ex opinione Epicureorum, qui expuncta divina providentia, casui et Fortunæ omnia tribuebant.

Ventorum rabie] Ex nubium ac ventorum conflictu et collisione vet. Schol. Sic et Plutarch. de Homero Lib. ait, cum in nube ventus includitur, eamque vi perrumpit, tonitrua fulguraque gigni, et simul emitti fulmen. Observandum itaque hic loqui Juvenalem ex opinione vulgi: nam constat tonitru fieri quoties exhalatio quædam calida ad secundam aëris regionem elata, nubibus constricta colluctatur ut erumpat: fulgur autem, cum sicca illa exhalatio motu rarescit ignescitque, et per nubem exit et emicat: denique fulmen esse exhalationem illam compactam et accensam, quæ magno impetu et fragore nubes effringit, sæpe in terras delabitur, ac modo ingenti strage quævis perrumpit, modo incendio absumit.

226 *Judicet ignis*] Vibratus ab irato Jove hominum crimina ulciscente.

229 *Lateris vigili cum febre dolorem*] Pleuritida, seu lateralem morbum, cum febre somnum adimente ob nimios æstus.

231 *Saxa Deorum hæc et tela putant*] Quibus petunt improbos ac mulctant Dii.

232 *Pecudem spondere sacello non audent*] Ovem non audent vovere pro sanitate ab Diis impetranda, quia se illis norunt exosos, adeoque desperant

Balantem, et Laribus cristam promittere galli
Non audent. Quid enim sperare nocentibus ægris
Concessum? vel quæ non dignior hostia vita?
Mobilis et varia est ferme natura malorum.
Cum scelus admittunt, superest constantia. Quid fas,
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus. Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa et mutari nescia. Nam quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Ejectum semel attrita de fronte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum videris uno
Flagitio? Dabit in laqueum vestigia noster

cristam timent polliceri. Nam quid expectare licet sceleratis ægrotantibus? Aut quæ victima non magis meretur vivere? Improborum indoles mutabilis est utplurimum et inconstans. Quando scelus patrant, extat firmitudo: admissis denique flagitiis auspicantur intelligere quid licitum atque illicitum. Nihilominus ad culpatos actus redit indoles firmata, nec facilis immutari. Ecquis enim præstituit sibi modum criminibus? ecquando recuperavit pudorem e fronte perfricta exutum? Ecquis est hominum, cui tu scelus unicum satis esse perspexeris? Noster defraudator mittet

tent 16.—233 *permittere* 46. 47. 48. 58.—235 abest ab 23.—237 *Dum* 23. *Tum* 60. *superest audacia* 77. *quid fas* pro *quod fas* restitui ex 10. 21. 24. 25. 47. 48. 55-60. 62. 66-69. 71-74.—238 *tamen* 25. 46. 49. 56. 57. 60. 65.—240 *et fixa* 13. 23.—241 *imposuit* 19.—242 *attritum* 13. *pudorem* 21. 22. 24. 28.—244-249 in

NOTÆ

quicquam ab eis consequi.

233 *Cristam galli*] Id est, cristatum gallum, quem Laribus et Æsculapio solebant mactare, præsertim a morbo convalescentes. Vide Cœl. Rhodig. l. XVI. c. 12. et 13.

235 *Quæ non dignior hostia*] Quam sceleratus homo, pro cujus salute voveretur.

237 *Quid fas, atque nefas, tandem incipiunt sentire, &c.*] Postquam scelus est admissum, tum ejus gravitas sentitur, quod antea blandum ac suave cupido ac libidinoso videbatur.

239 *Ad mores natura recurrit*] Horat. L. I. Epist. 10. 'Naturam expellas furca, tamen usque recurret.'

240 *Fixa et mutari nescia*] Obfirmata consuetudine peccandi. S. Augustin. Confess. l. VIII. c. 5. 'Suspirabam,' inquit, 'ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, et inde mihi catenam fecerat et constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa facta est libido, et dum servitur libidini, facta est consuetudo, et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis (inde catenam appellavi) tenebat me obstrictum dura servitus.'

244 *Dabit in laqueum vestigia, &c.*] Etsi impune perfido fuit prius flagitium, paulisper expecta: statim aliud perpetrabit, propter quod in vincula trudetur, ac pro utrisque dabit pœnas, seu exilio, seu capite mulctatus.

Perfidus, et nigri patietur carceris uncum,
Aut maris Ægæi rupem, scopulosque frequentes
Exulibus magnis. Pœna gaudebis amara
Nominis invisi, tandemque fatebere lætus,
Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse Deorum.

pedes in catenas, et obscuri ergastuli uncum perferet, vel cautes et saxa Ægæi maris summis extorribus notissima. Lætaberis acri supplicio exosi nominis, ac denique hilaris confitebere, neque surdum, neque par *Tiresiæ esse ullum Numinum.*

13 ita mutati: *dabit in laqueum vestigia latro, Et demum merita torrebitur in cruce noto Crimine deprensus; tandemque fatebere lætus* cet.—246 *Et* 16. *Ægei* 19.—248 *Numinis* 21. *Nominis illisi* 16.

NOTÆ

245 *Nigri patietur carceris uncum*] Carceris tædia et horrorem feret, ibique unco ferreo constringetur: vel inde trahetur unco, et raptabitur ad scalas Gemonias. Vetus Schol. Vide quæ notavi Sat. x. vs. 66.

246 *Maris Ægæi*] Vide Annot. ad Pers. Sat. v. vs. 142.

Rupem, scopulosque] Ad scopulosas istas Insulas, in quibus exulant insignes Rei bene multi, procul hinc deportabitur.

247 *Pœna gaudebis amara, &c.*] Tum certe cum ingenti gaudio accipies graviter et juste plecti invisum tibi hominem depositi raptorem. Tum vero Deos non amplius incusabis, quod scelera non vindicent, quod sceleratis parcant, ut modo faciebas.

249 *Surdum*] Quasi tua Dii vota non audierint vindictam poscentis.

Tiresiam] Id est, cæcum, instar Tiresiæ Thebani, quasi non viderent Dii aut certe conniverent ad perjuria, et alia tot improbe facta in hoc inferiori orbe. De *Tiresia* Vate ab irata Junone excæcato, vel, ut alii volunt, a Pallade, Ovid. Metamorph. III. Fab. 4.

SATIRA XIV.

PLURIMA sunt, Fuscine, et fama digna sinistra,
Et nitidis maculam hæsuram figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris traduntque parentes.

O Fuscine, multa sunt et lævam existimationem merentia, et rebus mundis labem et rugam inurentia, quæ genitores ipsi docent ac ingerunt filiis. Si perniciosa alea

1. 2 in 13. in unum contracti: *Plurima sunt nitidis rubem facientia rebus.*—2 *maculam et rugam* 22. (Gr. σπῖλον καὶ ῥυτίδα) *maculam ac rugam* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 25. 26. 27. 45-50. 54-69. 71-74. prob. Rigalt. Ante hunc versum alius legitur in multis codicibus, et quidem *Et quid majorum vitio sequiturque minores* in 12. *Et quod m. vitio* (al. *vitium*) *s. m.* in 2. 4. 8. a m. sec. 11. 23. 24. 27. 35. 36. 45. 74. *Et quod m. vitia s. m.* in 17. 19. 20. Pithœus non repugnat, quo minus eum retineamus, dummodo post vs. 3. reponatur. Sed argumentum potius Satiræ hoc versu et forte altero, qui exciderit, comprehensum fuisse, non male suspicabantur Lipsius Epist. Quæst. IV. 15. Grangæus, Calder. et alii, qui recte monent, in membranis plerisque, memoriæ juvandæ causa, versum, quo argumentum contineatur, vel Satiris præfixum, vel, ut in cod. Divæi, ad marginem libri scriptum legi, indeque spurium illum et ineptum, quo tota loci hujus sententia turbetur, facile potuisse in textum irrepere.—3 *trahentque* 13.—4 *juvet* 22.—5 ejectus e 13.—6 *Nec melius*

NOTÆ

1 *Plurima sunt, &c.*] Gravissima est hæc Satira, in qua redarguuntur parentes prava filiis exempla monstrantes, quibus et ipsi pravi fiunt atque omni vitiorum genere corruptissimi.

Fuscine] Is quisnam fuerit haud bene patet.

2 *Nitidis maculam hæsuram figentia rebus*] Res ex se bonas corrumpentia.

Hæsuram] Quidam legunt, *et rugam*. Nonnulli etiam Codices post primum versum habent: 'Et quod majorum vitio, sequiturque minores.' Sed hunc versiculum velut ineptum, ut sententiæ turbatorem, denique velut peregrinum in urbem irrepentem, id est, e titulo vel margine in Satiram ipsam ab imperitis insertum jure proscribit Just. Lipsius Epistolic. Quæst. L. IV. Epist. 15.

3 *Traduntque parentes*] Vide Plutarch. de instituendis liberis: ubi ait, sane juvenes esse procacissimos illic oportere, ubi senes impudentes sunt: et qui peccantes ipsi pueros castigant, sui ipsorum accusatores fieri; imo peccandi esse ipsis auctores et magistros. Et Quintil. l. I. c. 2. 'Utinam,' inquit, 'liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus. Infantiam statim deliciis solvimus. Mollis illa educatio quam indulgentiam vo-

Si damnosa senem juvat alea, ludit et hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo.
Nec melius de se cuiquam sperare propinquo
Concedet juvenis, qui radere tubera terræ,
Boletum condire, et eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit, nebulone parente,
Et cana monstrante gula. Cum septimus annus
Transierit puero, nondum omni dente renato,

delectat vetulum, etiam ludit hæres bullam gerens, et similia versat instrumenta mediocri pyrgo. Neque meliorem de se expectationem ulli cognato dabit puer, qui tubera humi scalpere, fungos condire, atque pari jusculo immersas perfundere ficedulas eruditus est nugatore patre atque alba ingluvie docente. Statim ac juvenis annum septimum excesserit, necdum exortis cunctis dentibus, quamvis hinc millenos præcep-

cuiquam de se 11. 16. 17. 45. *Nec de se cuiquam melius* 20. *Nec de se melius cuiquam* 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. *cuidam* 12. 15.—7 *Concedit* 10. 13. 15. 16. 17. 19-24. 27. 48. 54. 59-65. *rodere* quosdam legere monet Lubinus, qui id exponit, avide vorare.—10-24 extrusi e 13. *cava* 45.—11 *puero* pro *puerum* restitui ex 10. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. Possis etiam

NOTÆ

camus, nervos omnes et mentis et corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in purpuris repit?—Ante palatum eorum quam mores instituimus.—Gaudemus si quid licentius dixerint.—Discunt hæc miseri antequam sciant hæc vitia esse,' &c.

4 *Hæres bullatus*] Puer nobilis. Vide quæ annotavi ad Pers. Sat. v. vs. 31.

5 *Parvo*] Ætati et parvæ suæ manui apto.

Arma] Tesseras, talos, alveolum.

Fritillo] Pyrgo, turricula, pyxide cornea oblonga, e qua tali mittuntur. Vide Pers. Sat. III. vs. 50. Annot.

7 *Radere tubera*] Expurgare, et in cibum parare, et condire. Vide Annot. ad Sat. v. vs. 116.

8 *Boletum*] Vide cit. Sat. v. vs. 147.

Eodem jure] Eodem condimento, quo boletum et tubera.

9 *Ficedulas*] Aviculas boni succi, de quibus Athen. l. II. c. 24. et Plin. lib. x. c. 29. Nullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere, ex placito et palato luxuriosorum, affirmat l. xv. c. 8. A. Gellius. Dicta ficedula, ab edenda ficu, seu quod ea saginetur. Martial. L. XIII. Epigram. 49. 'Cum me ficus alat, cum pascar dulcibus uvis, Cur potius nomen non dedit uva mihi?'

Nebulone] Guloso, lurcone, luxurioso.

10 *Cana monstrante gula*] Vetulo gulæ pridem addicto, nec albis licet et canescentibus capillis sibi temperante.

11 *Dente renato*] Macrob. l. I. in Somn. Scip. c. 6. ait, 'Post septem menses mandibulis dentes emergere infantibus, post annos septem qui primi dentes emerserant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedere.' Sic et Plin. l. VII. c. 16. 'Editis infantibus primores dentes septimo gigni mense: eosdem anno

Barbatos licet admoveas mille inde magistros,
Hinc totidem, cupiet lauto cœnare paratu
Semper, et a magna non degenerare culina.
Mitem animum, et mores modicis erroribus æquos
Præcipit, atque animas servorum et corpora nostra
Materia constare putat, paribusque elementis;
An sævire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
Plagarum strepitu, et nullam Sirena flagellis

tores barba insignes adhibeas, totque illinc, nunquam non volet grandi apparatu cœnare, et a pingui coquina non deficere. An *Rutilus mansuetum docet ingenium, indolemque temperatam paucis vitiis; atque famulorum mentes, et corpora, materia nostra, et principiis similibus conflata* existimat, *an* vero *crudelem esse monstrat, qui sævo delectatur verberum sonitu, ac nullam Sirenem confert flagris,* velut *Anti-*

legere: *Transierit, pueri nondum* cet. *nec dum* 23.—13 *cupiens* 9.—15 *æquus* 48.—16 *Præcipitat qui* 29. *Præcipitateret* 12. *animos* 10. 12. 15. 17. 19. 25. 27. 45-50. 54. 55. 57-63. 65-69. 71. 72. 73.— 17 *paribusve* 17.—18 *Insævire* quidam. *Rutulus* 11. 17. 19. 21-24.—19 *nulla* 16. 19. *Syrena* 17. 20.—20 *et* pro

NOTÆ

septimo decidere, aliosque suffici.'

12 *Barbatos*] Sapientes, Philosophos. Vide Annot. ad Pers. Sat. IV. vs. 1.

13 *Cupiet lauto cœnare paratu, &c.*] Sicut a teneris assuevit, ita grandior laute vesci volet, neque frugalitatem doceri poterit. Tull. de Invent. 'Vetus consuetudo naturæ vim obtinet;' et de Finib. 'quasi altera natura est,' inquit. 'Hinc venatores in nive pernoctant, in montibus uri se patiuntur;' ut ait idem Cicero Tusc. II. n. 40. Virgil. Georgic. II. 'Adeo in teneris consuescere multum est.' Horat. L. I. Epist. 2. 'Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu.'

15 *Mitem animum, &c.*] An clementiam, an crudelitatem docet filios qui in servos ipse crudelis sævit?

Mores modicis erroribus æquos] Horat. L. I. Sat. 3. 'Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est Qui minimis urgetur.'

16 *Animas servorum*] Non de elementorum materia qualibet, sed ex nihilo creatam hominis cujuscunque animam, ex D. Augustino asserit Cœl. Rhodig. l. II. c. 22. Eo quod si ex elementis constaret, sane foret corporea. Porro immortales æqualesque esse omnium hominum animas, non fide solum Christiana certum est, sed et Sapientes Ethnici agnovere. Vide Cœl. Rhodig. cit. cap. et seq.

Nostra] Eadem, qua nos.

17 *Paribusque elementis*] Aqua, terra, aëre, igne, simul commixtis.

18 *Rutilus*] An is, de quo non semel initio Sat. 11.

19 *Nullam Sirena flagellis comparat*] Nullius cantum Sirenis, suavem licet, æque audire cupit ut sonum flagellorum servis inflictorum.

Sirena] Vide Sat. IX. vs. ultimo.

Comparat, Antiphates trepidi laris, ac Polyphemus?
Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferro.
Quid suadet juveni lætus stridore catenæ,
Quem mire afficiunt inscripta ergastula, carcer
Rusticus? Expectas, ut non sit adultera Largæ
Filia, quæ nunquam maternos dicere mœchos
Tam cito, nec tanto poterit contexere cursu,
Ut non ter decies respiret? Conscia matri

phates, et Polyphemus domus timidæ? Is *tunc beatus, quando quispiam accersito carnifice aduritur* lamina *ferrea candenti, ob lintea bina* surrepta. *Quid puero suggerit* qui *gaudet strepitu vinculorum, quem valde juvant notata mancipia, agreste ergastulum?* An *speras ut mœcha non sit Largæ nata, quæ matris adulteros recensere nunquam adeo velociter, neque festinatione tanta enumerare queat, ut non tricies respiret?* Dum esset *adolescentula, fuit conscia parenti: jam illa docente*

ac 22.—21 *Tunc* 10. 11. 17. 19-24. 45. *aliquis quoties* 7. et mox vs. 22. *propter duo* 7. 11. Utrumque probavit D'Orville ad Chariton. I. 5. p. 234. ed. Lips. —25. 26 *Expectas frustra, quod non sit adultera tandem, Quæ virgo nunquam* cet. 13. *expectes* 15. 25. 46-50. 54-60. 64. 65. *Lagæ* 21. a m. sec. 22. *large* invita Minerva conj. Fidentinus et Sabinus.—26 *discere* 24.—27 *non* 22. *potuit* 24. *poterit tanto* 21.—28 *tredecies* 16.—29. 30 *Turpi, quæ ceras illa dictante*

NOTÆ

20 *Antiphates trepidi laris, &c.*] Familiæ suæ tam metuendus ac formidabilis, quam fuere pridem vel Anthropophagus ille Rex Læstrigonum Antiphates, vel immanis Polyphemus Cyclopum unus.

Antiphates] Vide Homer. Odyss. 10.

Laris] Vide Annot. Sat. VIII. vs. 14.

Polyphemus] Vide Sat. IX. vs. 64.

21 *Tum felix, quoties, &c.*] Quoties occasionem sæviendi nanciscitur, toties lætus ille est.

23 *Catenæ*] Servo injectæ et impactæ.

24 *Inscripta ergastula*] Metonym. pro servis in ergastulo compeditis, in fronte vero candenti ferro seu cauterio inustis, ac certis literis aut stigmate notatis et compunctis, ob aliquod furtum, aliudve crimen. Hinc illi apud Ciceronem II. Offic. n. 25. 'Stigmatiæ,' vel, 'Stigmatici,' vocantur. Plin. mox citand. 'Inscripti vultus;' Plaut. et Apul. Metam. IX. 'Literati.' Vide Cœl. Rhodig. l. VII. c. ult. et Alex. ab Alex. l. III. c. 20.

Ergastula] Vide Sat. VI. vs. 150.

Carcer rusticus] Seu quod servi in villarum ergastulis, id est, cellis subterraneis custodiebantur: de quibus vide Brisson. l. II. c. 9. seu quod operi rustico addicebantur. Hinc Plin. l. XVIII. c. 3. 'Vincti pedes,' inquit, 'damnatæ manus, inscripti vultus rura exercent.' Et c. 6. ejusdem Libri, 'coli rura ab ergastulis pessimum est, et quicquid agitur a desperantibus.'

25 *Largæ*] Adulteræ famosæ illo ævo.

26 *Nunquam maternos dicere mœchos*] Adeo nempe multi sunt.

Virgo fuit: ceras nunc hac dictante pusillas
Implet, et ad mœchos dat eisdem ferre cinædis.
Sic natura jubet: velocius, et citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos auctoribus. Unus et alter
Forsitan hæc spernant juvenes, quibus arte benigna,
Et meliore luto finxit præcordia Titan:
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnandis. Hujus enim vel

ceratas tabellas *parvas perscribit, atque ad adulterum deferri mandat* per *eosdem* * * *Ita natura præcipit: promtius ac facilius depravant nos familiaria scelerum exempla, quoniam mentem penetrant summis suasoribus. Ea fortasse contemnant unus vel duo pueri, quibus industria propitia, atque* ex *argilla nobiliore formavit animos Prometheus: at alios abripiunt evitanda parentum exempla, et diuturni criminis rota pridem ostensa abducit. Ergo fuge culpanda. Nam istius etiam una*

pusillas Implet, et incestis fert mœchis verba refertque 13. *has* 16. *nunc hac ceras* 11. *non hac ceras* 11. ad marg.—30 *mœchos* pro *mœchum* revocavi ex 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19. 20. 25. 27. 45-50. 54-60. 64. et Prisciani l. VII. et XIII. *easdem* 16.—31 *natura docet* 24.—32 *magis* 13. *magna* 47.—33 *subeant* 10. 13. 15. 16. 17. 19-22. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74. *actoribus* 16. *doctoribus* 7.—34 *spernunt* 45. *spernent* 15. *spernet* 13.—38-43 in 13 ita transpositi et contracti: *Turpibus et pravis omnes dociles imitamur. Raro Brutus erit, Bruti vel avunculus unquam. Quolibet in populo sævum videas Catilinam. Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur Ex nobis geniti, nec proficit ulla nisi ista. Abstineat* 12. *Abstineas igitur damnis* (sceleribus, quæ tibi liberisque tuis exitio sunt); *hujusce etenim* (rei) *vel Una potens* cet. 10. 11. 12. 15. 17.

NOTÆ

29 *Ceras pusillas*] Ætati et manui accommodatos pugillares.

30 *Dat eisdem ferre*] Iisdem famulis ac internunciis per quos mater solet missitare literas amatorias ad suos mœchos.

32 *Magnis auctoribus*] Parentibus ac majoribus, quorum potens apud filios exemplum atque auctoritas. Cic. Epist. l. IV. ad Ser. Sulpic. Epist. III. 'Quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant.'

34 *Forsitan hæc spernant, &c.*] Prava exempla parentum pauci forte abhorreant juvenes bene nati, et ad virtutem proni. Vide Senec. Epist. 97, ubi, 'ad deteriora faciles sumus,' inquit, &c.

35 *Titan*] Vide Ovid. Metam. I. Fab. 2. et quæ notavi ad Sat. IV. vs. 133. Item Sat. VIII. vs. 132. ad vocem *Titanida*.

36 *Fugienda*] Pessima, improba.

37 *Orbita*] Proprie orbita currentis est rotæ vestigium. Docet Tullius ad Attic. l. II. Epist. 21. ubi ait, 'Sic orbem Reipublicæ esse conversum, ut vix sonitum audire, vix ingressam orbitam videre quis posset.' Hic vero significat consuetum agendi morem, et quotidiana vitiorum exempla pueris monstrata.

38 *Damnandis*] Alii legunt, *damnis, hujusce etenim vel*, pari sensu, id est, facinoribus damnosis familiæ.

Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
Ex nobis geniti: quoniam dociles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus; et Catilinam
Quocumque in populo videas, quocumque sub axe:
Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus usquam.
Nil dictu fœdum visuque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est. Procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, et cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reverentia. Si quid
Turpe paras, ne tu pueri contemseris annos:

est efficax causa, ut non scelera nostra imitentur ex nobis orti; quia cuncti sumus faciles *doceri*, et *æmulari fœda atque perversa. Catilinam vero cernas qualibet in gente, quavis in regione, at neque Brutus aderit usquam, neque Bruti avunculus. Nil turpe dictu vel aspectu eam domum attingat, in qua est adolescentulus. Longe illinc, longe istinc lenonum juvenculæ, et cantiones parasiti noctem* comessando *traducentis. Summa habenda est* erga *puerum observantia. Si moliris aliquid*

19. 20. 21. a m. sec. 22-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *damnas, et hujusce etenim* 16.—39 *est* non extat in 11. 19. 22. *nec* 22. 23. 24. 65.—40 *vobis* 23. *mirandis* 22.—41 *et* 16.—42 *in templo videas* 21.—43 *unquam* 21.—44 *Nec* 12. 45.—45 *Intra quæ pater est* 1. 11. 29. 75. prob. Schurzfl. *ac* pro *hinc* 11. 12. 22. et *hac* 10. 17. 19. 20. 21. 24. 45. *profani* pro *puellæ* 11. *procul hinc, procul ite puellæ* recte, opinor, in literis ad me datis emend. Cl. Herel, qui suspicatur, vocem importunam *inde* ab indocto librario repositam esse, ut τῷ *hinc* responderet.—46 *ut cantus* 16.—47 *pueris* 22.—48 *ne* recepi ex 13. 27. 47.

NOTÆ

39 *Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur*] Etsi aliæ desint rationes, at hæc una debeat a vitiis nos avocare, ne scilicet filios ac familiares exemplo nostro corrumpamus.

41 *Catilinam quocumque in populo videas*] Frequentes malos ubique reperias, non etiam bonos. Seneca ad Lucil. Epist. 97. 'Omne tempus Clodios, non omne Catones fert.'

Catilinam] Catilinæ similes, flagitiosos, patriæ hostes, omni scelere inquinatos. Vide Ciceronem, Sallustium, &c.

42 *Axe*] Orbem terræ velut axe volvi, qui duobus hinc inde cardinibus sustineatur, Arctico et Antarctico, Geographi finxere.

43 *Brutus*] Vir bonus, amans virtutis, libertatis vindex, patriæ liberator, etiam capitis periculo. Vide Sat. v. vs. 37.

Bruti avunculus] Cato Uticensis, cujus soror Servilia mater fuit Bruti. Vide Sat. II. vs. 40. Annot.

45 *Puellæ lenonum*] Meretrices.

46 *Parasiti*] Vide Sat. I. vs. 139.

47. *Maxima debetur puero reverentia*] Plutarch. in Vita Catonis Censorii, refert eum præsente puero filio sic a verborum turpitudine temperasse, velut arbitris virginibus Vestalibus locuturus fuisset: neque cum filio unquam lavisse; quod et tunc a Romanis factitatum.

48 *Ne tu pueri contemseris annos*] Ne existimes tuum peccandi exemplum non ei fore noxium, qui valde juvenis sit et mali ignarus. Imo vel ob hoc abstine, quod ætas illa est in vitium flecti facilis, et quasi cerea, ut ait Horatius ad Pisones, vs. 163.

Sed peccaturo obstet tibi filius infans.
Nam si quid dignum Censoris fecerit ira
Quandoque, et similem tibi se non corpore tantum,
Nec vultu dederit, morum quoque filius, et qui
Omnia deterius tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum, et castigabis acerbo
Clamore, ac post hæc tabulas mutare parabis.
Unde tibi frontem libertatemque parentis,
Cum facias pejora senex, vacuumque cerebro
Jam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

fœdum, ne tu pueruli annos spreveris, verum te crimen admissurum impediat filius licet *juvenculus. Etenim si quidpiam Censoris animadversioni obnoxium egerit, quia se parem tibi exhibebit non solum corpore vel facie,* sed *etiam indolis filius; et quando nihil non prave faciet ad tuum exemplum, redargues scilicet atque objurgabis acri vociferatione, deinde vero codicillos immutare tentabis. Unde tibi* sumes *frontem ac patris auctoritatem, quandoquidem vetulus deteriora perpetras: atque vento plena cucurbitula jamdudum investigat caput illud* tuum *inane? Cum hospes ad-*

Idem conj. V. Cl. Herel. *nec* in plerisque libris. *non* in quibusdam. *tu ne pueri* 13.—49 *Si* 13. *obstet* 1. 14. 16. 18. 24. 70. 82. *obstat* 19. *obsistet* 23. *obsistat* 10. 12. 13. 15. 17. 20. 21. 22. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-76. Rectius; nisi potius repositum est ab iis, qui metro timebant. v. sup. ad I. 151.—50-58 in 13 ita mutati et contracti: *Nam si quid dignum Censoris feceris ira, Unde tibi frons vel libertas corripiendi, Cum facias pejora senex, morumque sit ipse Filius et similis tibi sit non corpore tantum.*—51 *Quandoquidem et similem* 10. 12. 16. 17. 19-27. 45-50. 54. 55. 57-64. *Quandoquidem similem* 11. 15. 50. 55. 65-69. 71. 72. 73. 77. Illud probavit Schrader, hoc Schurzfleisch. *non se* 22. Vulgo verba *Quandoquidem...filius*, vel adeo tres versus, 51. 52. et 53., parenthesi includuntur.—52 *morum tibi filius* 12. 17. *morum quod filius* quidam. *et cum Omnia* cet. 10. 15. 16. 17. 19-21. 23-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—54 *et nimirum* 15. 16. *nimium* 45.—55 *aut post hæc* 12. 16-20. 24. 25. 27. 45-48. 56. 58. 60. 64. 65. *ac posthuc* 24. 77. *ad hac post* 23. *ut post hæc* 57. 59.—57 *facies* 12. 23.—

NOTÆ

52 *Morum quoque filius*] Hæres et æmulus paternæ improbitatis.

55 *Posthæc tabulas mutare parabis*] Qua fronte minaberis testamenti mutare tabulas, et illum exhæredare ob flagitia? Agell. l. I. c. 6. 'Parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant; inquit Metellus.'

56 *Frontem libertatemque parentis*] Severitatem atque audaciam castigandi, qualis patrem decet.

57 *Vacuumque cerebro*] Carens mente et sapientia. Nam ex Macrob. l. VII. c. 5. 'Cerebrum consilii sedes est.' Et c. 9. 'Animæ habitatio est in cerebro, indeque sensus ingeruntur et gubernantur.' Ex Plin. l. II. c. 37. 'Cerebrum est velut arx sensuum: huc venarum omnis a corde vis tendit, hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen.' Vide Cœl. Rhodig. l. II. c. 28. et alibi.

58 *Caput hoc ventosa cucurbita quærat*] Id est, tuum caput male sanum eget cucurbita, sive cucurbitula, qua

Hospite venturo, cessabit nemo tuorum,
Verre pavimentum, nitidas ostende columnas,
Arida cum tota descendat aranea tela;
Hic leve argentum, vasa aspera tergeat alter;

ventat nullus famulorum erit otiosus. Pavimentum expurga, inquies, *mundas exhibe columnas: sicca aranea dejiciatur cum omni tela: iste abluat argentea* vasa: *alius inæqualia vascula abstergat. Clamor obstrepit heri urgentis, et virgam in-*

60 *et nitidas* 12. 23.—62 *lavet argentum* 10-13. 15, 16. 18-22. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77, *læve argentum* in reliquis. Ego *leve* scripsi. v. ad II. 12,

NOTÆ

inciso occipitio adhibita curetur tua phrenesis: ex Cornelio Celso l. III. c. 18.

Ventosa cucurbita] Levis, tenuis, cava.

Cucurbita] Sunt qui putent hanc perinde ac helleborum insaniæ mederi: adeoque hic intelligi cucurbitam, maxime sylvestrem, ut colocynthidem, &c. De hujus virtutibus et facultatibus Plin. l. XX. c. 3. et alibi. Athenæus autem l. II. c. 18. ait, cucurbitam corporis habitum humectare, egeri celeriter, bonum succum generare, &c. Alii volunt hic a Juvenale designari cucurbitulam, Gallice, *ventouses.* Nomen, vel a cucurbitæ similitudine, vel quod e cucurbitis facta sint primum ea vascula, quæ subinde ænea, cornea, vitrea, quibus Medici utuntur ad noxios humores et sanguinem, levi interdum scarificatione, aut etiam sine illa, educendos. Vide Corn. Cels. l. II. c. 11. Plin. l. XXXII. c. 10. 'Eadem est,' inquit, 'earum' (hirudinum) 'curatio, quæ cucurbitularum medicinalium, ad corpora levanda sanguine, spiramentaque laxanda.' Plutarchus Lib. *de animi tranquillitate,* affert exemplum cucurbitularum, quæ pessimum humorem e carne ad se trahunt. At in Quæst. Platon. circa medium ita rem explicat: Πρῶτον μὲν οὖν τὸ περὶ τὴν σικύαν τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ περιληφθεὶς ὑπ' αὐτῆς πρὸς τῇ σαρκὶ μετὰ θερμότητος ἀὴρ ἐκπυρωθεὶς, καὶ γενόμενος τῶν τοῦ χαλκοῦ πόρων ἀραιότερος, ἐξέπεσεν οὐκ εἰς κένην χώραν, (οὐ γάρ ἐστιν) εἰς δὲ τὸν περιεστῶτα τὴν σικύαν ἔξωθεν ἀέρα, κἀκεῖνον ἀπέωσεν, ὁ δὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ· καὶ τοῦτο πάσχων ἀεὶ καὶ ἄγων ὁ ἔμπροσθεν ὑποχωρεῖ τῆς κενουμένης γλιχόμενος χώρας, ἣν ὁ πρῶτος ἐξέλιπεν· οὕτω δὲ τῇ σαρκὶ περιπίπτων, ἧς ἡ σικύα δέδρακται· καὶ ἀναζέων ἅμα συνεκθλίβει τὸ ὑγρὸν εἰς τὴν σικύαν. *In cucurbitula sic se res habet: Aër in illa comprehensus, postquam adhæsit carni, factus per calorem subtilior poris ænei vasis, effert se non vacuum in locum, (nullus enim est) sed in illum aërem qui cucurbitulam foris circumstat, eumque dispellit: hic vero eum qui ante ipsum est. Idque patiens assidue agensque aër anterior cedit in locum quem prior vacuum reliquit. Ita vero circumfusus carni, quam cucurbitula prehendit, vellicans simul humorem in cucurbitulam exprimit.*

61 *Aranea*] Vide Plin. XI. 24.

62 *Hic leve argentum*] Id est, politum, nullaque cœlatura asperum et inæquale. Alii legunt, *Hic lavet.*

Aspera] Ob extantia signa insculpta, anaglypha.

Vox domini furit instantis, virgamque tenentis.
Ergo miser trepidas, ne stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici,
Ne perfusa luto sit porticus: et tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.
Illud non agitas, ut sanctam filius omni
Aspiciat sine labe domum, vitioque carentem?
Gratum est, quod patriæ civem populoque dedisti,
Si facis, ut patriæ sit idoneus, utilis agris,
Utilis et bellorum, et pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit, quibus artibus, et quibus hunc tu

tentantis. Times igitur, O infelix, ne vestibulum caninis sordibus inquinatum offendat oculos familiaris accedentis, neve xystum cœno sit aspersum: ac nihilominus famulus unicus ea purgat uno pulvisculi semimodio. Hoc vero non laboras, ut filius puras ædes videat absque ulla macula, et scelere vacantes? Placet quod civem donasti patriæ et plebi, modo efficias ut evadat patriæ utilis, ruri fructuosus, aptus administrandis tum militiæ cum otii negotiis. Nam valde refert quibus illum tu

tergat et 13. *tergeat atque* 12. 17.—63 ejectus e 13. *furit* 1. 14. 18. 48. 70. 75. 76. 82. *fremit* 7. 10. 11. 15. 20. 21. 23-27. 29. 45. 46. 47. 49. 50. 54-69. 71-74. 77. *fremat* 12. 16. 17. 19. *premat* 22.—64 *ut* pro *ne* 19. a m. pr.—66 *Nec* 25. 45. 50. 56. 57. 60. Parum interest.—67 *scrobis* 11. 12. 16. 17. 19. 20. 24. *scropis* 23. *emondat* vet. Ms. Rittershus. *mundat* 12. *emundet* 21. a m. sec. *emundat* 11. 23. 24. quod recte, opinor, probarunt Sciopp. Veris. IV. 10. et Schurzfl. qui monet, ita etiam legisse Eutichium Gramm. l. II. p. 2174. ed. Putsch.—69 *tabe* 23.—70 abest ab 23. *patriæque dedisti* 22. *Patribus civem populoque* emend. et copiose defendere conabatur Bentl. ad Horat. Od. III. 6. 20. putans, ineptam non modo h. l. esse tautologiam, sed inficetam quoque inconcinnamque repetitionem voc. *patriæ*. In hac vero repetitione magna potius vis inest, et *patriam populumque* diserte etiam junxit Ovid. Met. XV. 572. (cui loco eandem adhibere medicinam, magnæ temeritatis est) neque ea prorsus synonyma esse verba, sed *patriam*, quatenus sit ipsa res publica, cum partibus suis, majestate, dignitate, securitate et salute publica, distingui et posse et debere a *populo* s. civibus, jam monuit Jani ad Horat. l. l.—72 *rebus pacis* 23. 25. 27. 46-49. 54-60. 64. 65.—73 *Intererit multum, quibus...ipsum*

NOTÆ

67 *Semodio scobis hæc emendat, &c.*] Id est, et tamen totam domum everrens, et singula tergens ac deradens servus, vix inde scobis aufert semodium, seu modium dimidium pulveris atque ramentorum.

70 *Gratum est, quod patriæ civem, &c.*] Quod genueris filium, modo ille futurus sit aliquando patriæ utilis, bene est.

73 *Quibus hunc tu moribus instituas*] Plutarchus ante citatus de Institutione liberorum, optime affirmat, naturæ bonitatem socordia labefactari, contra vero pravam licet indolem doctrina et institutione emendari: adeo valent sedulitas et labor. Vide supra.

Moribus instituas. Serpente ciconia pullos
Nutrit, et inventa per devia rura lacerta:
Illi eadem sumtis quærunt animalia pinnis.
Vultur jumento, et canibus, crucibusque relictis,
Ad fœtus properat, partemque cadaveris affert.
Hic est ergo cibus magni quoque vulturis, et se
Pascentis, propria cum jam facit arbore nidos.

disciplinis quibusque institutis informes. Ciconia pullos alit anguibus et lacertis per remotos agros repertis: hi acceptis alis investigant ejusmodi animantes. Vultur mortuos *equos et canes, et patibula dimittens ad pullos advolat, et cadaveris frustum portat. Illinc igitur esca est grandis etiam vulturis seque metipsum nutrientis,*

tu 13.—74 *nidos* pro *pullos* 84. a m. pr. prob. Schradero in Observatt. p. 70. ubi recte, puto, monet, vulgatam lect. ex glossem. irrepsisse, (ut et ap. Claud. III. Cons. Honor. Præf. vs. 5.) et pullos aviumque fœtus a poëtis aliisque scriptoribus, originem vocabuli respicientibus, erudite *nidos* vocari. Juvenalis docte loqui amat, et quis sibi persuadebit, *nidos* librariorum ingenio deberi?—75 *Nutrire* 22.—76 *quærunt alimonia* 11. ad marg. Glossas; *Alimonium, τροφεῖον, τροφή*; et eadem voce usus est Varr. R. R. I. 8. 7. II. 1. 14. 5, 16. III. 16. Sed alibi, quod sciam, ea non occurrit, et *eadem animalia* h. l. sunt serpentes et lacertæ. *pennis* 10. 12. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54-69. 71-74. Præstat *pinnis*, si verum est, de quo tamen dubitare licet, ita dici plumas, h. e. molliores exiguasque pennas.—77 Fuerunt, qui mallent *gruibusque relictis:* sed hi sententiam h. l. parum perspexisse videntur.—78 *Affectus properat* 9. 22.—79 *Hinc* 21. *jam* pro *quoque* 15.—81 *fecit* 11. a m. sec. unde

NOTÆ

74 *Serpente ciconia pullos nutrit, &c.*] Probat exemplis, sumtam a teneris annis consuetudinem præsertim a parentibus inditam retineri in adulta ætate.

Ciconia] Plutarch. Quæst. Convival. VIII. 7. ait ciconiam quæ nullam ab homine opem accipit, ei tamen opitulari, siquidem insidiantes rubetas et angues circumvagans perimit. Idem de Iside, ait, Thessalis coli ciconias ob serpentes deletos. Similiter et Plin. X. 23. Tantum ciconiis honorem in Thessalia fuisse, ut eas occidisse, perinde ac hominem, capitale fuerit. Ex S. Ambrosio Hexameron V. 16. et Cœl. Rhodig. II. 17. Ciconia Romano usu *pia* vocatur, quod pulli parentibus jam senio confectis, nec alimenta sibi conquirere valentibus opem et victum suppeditant. Hinc a Petronio ciconia nuncupatur, *pietaticultrix*.

76 *Illi eadem sumtis quærunt animalia pinnis*] Pulli ciconiæ jam pennati vescuntur item serpentibus.

77 *Vultur*] Vide Annot. Sat. IV. vs. 3. ad vocem, *Vulturibus*.

Crucibusque relictis] In quibus pendent humana cadavera, quorum est avidus.

79 *Hic est ergo cibus magni quoque vulturis*] Alii legunt, *Hinc est ergo cibus, &c.*; nimirum e cadaveribus quibuscumque.

80 *Propria cum jam facit arbore nidos*] Affirmat contra Plinius X. 6. non in arboribus, sed in excelsis valde rupibus vultures nidificare. Favet et Plutarch. Qu. Cent. Rom. 93. ubi ait, vix ulli inventum vulturis nidum.

Sed leporem, aut capream, famulæ Jovis, et generosæ
In saltu venantur aves: hinc præda cubili
Ponitur: inde autem, cum se matura levarit
Progenies, stimulante fame, festinat ad illam,
Quam primum prædam rupto gustaverat ovo.
  Ædificator erat Cetronius, et modo curvo
Littore Caietæ, summa nunc Tiburi arce,
Nunc Prænestinis in montibus, alta parabat
Culmina villarum, Græcis longeque petitis

quando jam nidum exstruit, in *arbore peculiari. At leporem vel capream in sylva captant ministræ Jovis, ac nobiles volucres. Inde præda nido collocatur. Quando vero se hinc efferet adulta proles, excitante esurie, properat ad eam prædam, quam ovo discluso statim delibavit. Centronius erat ædificandi* cupidus, *et jam incurva Caietæ ripa, jam alto vertice Tiburis, modo Prænestinis in collibus excelsa moliebatur domorum fastigia, Græcis et procul quæsitis marmoribus superans Fortunæ et*

cum fecit in arbore conj. Schurzfl.—82 *tunc præda* 10. 12. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54. 56-69. 71-74.—83 *se cum* 13. *jam matura* 16. *natura* 45-48. *levabit* 10. 12. 13. 17. 19-27. 48. 54-63. 65. 66-69. 71-74.—85 *primam* 17. 20. *ructo* 16. *rupto prædam* 61. 62. 63. 66. 67. 68. 71-74. *gustaverit* 11. (alia lectio, ab eadem manu notata 22. 25. 27. 49. 50. 56-65. 68. 71-74. *gestaverit* 46. 47. 66. 67.—86-95 ejecti e 13. *Cetronius* 1. 11. 12. 14. 19. 22. 45. 49. 70. 75. 76. *Centronius* 10. 15. 16. 18. 20. 21. 23-27. 46-48. 50. 54-69. 71-74. 77. *Cætronius* 17. *Cretonius* 8. et mox vs. 92. *Cetonius*, sed utroque loco *Cetronius* a m. sec. *Centonius, Ceronius, Ciconius* al.—87 *et tunc* 15. 23. *nec* 16.—90 *ac* 27. 46-50.

NOTÆ

81 *Famulæ Jovis*] Aquilæ; quæ sic nuncupantur, sive quod nectar Jovi portarit Aquila, cum ille apud Cretam in antro educaretur, ut est apud Athen. II. 12. Seu quod Ganymedem jubente Jove rapuit. Ex Hygin. Astrol. Poët. Seu quod Jovi fulmina adversus Gygantes bellanti subministraret Aquila, ut fabulantur. Seu denique quod fulminata nunquam Aquila, ideoque Jovis armigera credita est; quod refert Plin. x. 3. Vide Cœl. Rhodig. XIII. 20.

Generosæ aves] Accipitres, falcones, &c.

86 *Ædificator erat Cetronius*] Amabat ædificare Cetronius, et suas opes ædificando perdidit: pariter et ejus filius insanas substructiones amando bona quæ supererant, dilapidavit, paternum secutus exemplum.

87 *Curvo littore Caietæ*] Hæc urbs vulgo *Gaëta*, Latii novi pridem, hodie Terræ Laboris, in ora Tyrrheni maris sita, ad collis radices, portum habet atque arcem. Nomen habet a curvo, quod Laconia Lingua Caietam dicunt; vel ab Æneæ nutrice, ex Virgil. Æn. VII.

Tiburis] Sat. III. vs. 192.

88 *Prænestinis*] Sat. III. vs. 190.

89 *Græcis*] Plin. XXXVI. 7. 'Pretiosi quidem generis,' inquit, 'marmor extitit Lacedæmonium viride, cunctisque hilarius.'

Longe petitis] Ex Ægypto, Numidia. Plin. mox cit. 'Augustum marmor ac deinde Tiberianum in Ægypto, Augusti ac Tiberii primum principatu reperta: Augustum undatim cris-

Marmoribus, vincens Fortunæ atque Herculis ædem;
Ut spado vincebat Capitolia nostra Posides.
Dum sic ergo habitat Cetronius, imminuit rem,
Fregit opes: nec parva tamen mensura relictæ
Partis erat: totam hanc turbavit filius amens,
Dum meliore novas attollit marmore villas.

Herculis templa; sicut Posides Eunuchus superabat nostra Capitolia. Itaque dum sic habitandas struit ædes *Centronius, bona dilapidavit, facultates attrivit; nihilominus haud modica erat amplitudo residuæ portionis. Eam vero absumsit omnem insanus filius, cum recentes* e *nobiliori marmore domos fabricatur. Nonnulli paren-*

54-56. 59. 60. 64. 65.—91 *Possides* 18. 47. 49. 60. *Pusides* 21. *Busides* 16.—92 *Cetronius* 1. cet. v. ad vs. 86. *imminuit* 16.—95 *attollat* 18.—97 ejectus e

NOTÆ

pum in vortices, Tiberium sparsim convoluta canitie et luce. Adde Naxium, quod diu placuit ante alia; ita vocantur cotes in Cypro Insula genitæ: et quod postea vicit, Armenium. Plin. ibid. Adde, si vis, Parium candore et luce pretiosum: Chium, Sicyonium, Synnadicum maculis distinctum, Numidicum purpureo colore exquisitum,' &c.

90 *Marmoribus, vincens Fortunæ atque Herculis ædem*] Licet magnifice et Imperatorio sumtu exstructam, Fortunæ quidem, a Nerone marmoream: Herculi vero, a Martio Philippo Augusti vitrico. Vide Sueton. August. c. 29. Sed nec solum Romæ, sed et Tibure, et Præneste. Vide Plin. XXXVI. 22. et 25. &c.

91 *Capitolia nostra*] Non unum fuisse Capitolium indicat. Certe Romæ duplex, vetus et novum, hoc regione sexta, octava illud; Romanamque illam arcem inter orbis miracula numeratam, teste etiam Ammiano Marcellino, refert Cœl. Rhodig. XXIII. 6. Alia etiam erant per Italiam Capitolia, ut Capuæ, Beneventi, Pompeiis. De quibus Hadr. Turneb. II. 2. Alex. ab Alex. VI. 11. Vel Juvenalis respicit ad Capitolii vices, quod primo quidem a Tarquinio ex Apiolarum Latinorum urbis præda exstructum, ex Plin. III. 5. Cum deflagrasset deinde a Sylla restitutum, exornatumque est, tum a Vespasiano Domitianoque, cum ab aliis. Vide Alex. cit. Porro arx illa condita est in monte, qui Saturnius primum, dein Tarpeius a Tarpeia Virgine Vestali Sabinorum scutis ibi obruta: demum Capitolinus dictus, unde et Capitolii nomen; scilicet ob humanum caput vivo simile, recenti et calido sanguine inde profluente, ibidem cum fundamenta foderentur, inventum. Auctor est Dionys. Halic. l. IV. Capitolii substructiones insanas admirationi fuisse, refert Plin. XXXVI. 15.

Posides] Is erat libertus Claudii Imperatoris. Sueton. Claud. c. 28. ita scribit: 'Libertorum præcipue suspexit Posiden spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit.' Magnificas autem balineas in Bajano sinu ac littore ab illo constructas, quæ et Posidianæ vocarentur, accepto nomine a Claudii Cæsaris liberto, testatur Plin. XXXI. 2.

93 *Relictæ partis*] Hæreditatis filio transmissæ.

Quidam sortiti metuentem sabbata patrem,
Nil præter nubes, et cœli numen adorant;
Nec distare putant humana carne suillam,
Qua pater abstinuit; mox et præputia ponunt:
Romanas autem soliti contemnere leges,
Judaicum ediscunt, et servant, ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moses.

tem adepti Sabbata observantem, nihil nisi nubila et Cœli Deum colunt; neque arbitrantur ab *humana carne differre porcinam, qua parens abhorruit: deinde resecant etiam præputia, Romanorum vero Jura spernere assueti discunt tenentque et verentur Leges Judæorum,* et *quicquid secreto codice mandavit Moses: haud iter indicare*

13. *cœli lumen* alii, nescio qui, probb. Cantero Nov. Lectt. IV. 2. ac 5. et Scalig. ad Cirin, sed refrag. Lips. ad Tac. Hist. V. 5.—98 *Non* 13. *suilla* 22. —99 *Cum pater* 13. *Quod pater* 18.—101 *discunt* 15. *et discunt* 19. *edificant* 22. *ac servant* 22. 23. *et metuunt* 11. 16. 22. 23. 25. 27. 46. 47. 48. 55-60. 64. 65.—102 *arcana...volumina* 23. *Mosis* 46. 47. *Moyses* 17. a m. pr. 18. 19. a m.

NOTÆ

96 *Quidam sortiti, &c.*] Superstitionem etiam pueri discunt a parentibus superstitiosis.

Metuentem Sabbata] Judaicos ritus ac religiones colentem.

Sabbata] Vide Annot. Sat. VI. vs. 159.

97 *Nil præter nubes, &c.*] Videtur alludere ad id quod legitur Exod. XIII. vs. 21. 'Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem, in columna nubis; et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore.' Et c. 19. vs. 9. ait Mosi Dominus: 'Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te,' &c. Vel eo Judæos calumniatur adorare nubes, quod Deum in Cœlo regnantem colerent, ac precando Cœlum suspicerent. Simili prope ratione Socratem velut nubes adorantem suggillabat Aristophanes.

Cœli Numen] Legunt alii, *lumen*. Tacit. Histor. V. initio, multa de Mose et Judæis mentitur: at vere hoc, 'Mente sola,' inquit, 'unumque Numen intelligunt, summum illud et æternum, neque mutabile, neque interiturum: profanos vero putant, qui Deum imagines mortalibus materiis in species hominum effingunt. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt,' &c.

98 *Nec distare putant, &c.*] Tam abhorrent ab edenda suilla carne, quam ab humana; Judæorum more. Hi enim sue abstinent, inquit Cornel. Tacit. mox cit. ubi et falsam addit rationem, nempe quod scabie laborarint, cui morbo id animal obnoxium: at vera est quæ habetur Levit. II. nimirum quod immundum sit hoc animal, atque luto amicum, ut ait Horatius. Sic enim docebantur illi abstrahere mentem a sordidis ac imis cogitationibus, atque ad cœlestia erigere. Vide Lactantium.

99 *Præputia ponunt*] Cornelius Tacitus ibid. 'Judæi genitalia circumcidunt, ut diversitate noscantur. Transgressi in morem eorum idem usurpant.' Vide Genes. c. 17. vs. 10. et seq. Deuteron. c. 11. vs. 16. Item Annot. ad Pers. Sat. V. vs. 184.

102 *Tradidit arcano quodcumque vo-*

Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti:
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos.
Sed pater in causa, cui septima quæque fuit lux

præterquam eandem religionem profitenti, atque *ad petitam scaturiginem tantummodo circumcisos dirigere. Auctor vero parens, qui otiosam duxit diem unamquam-*

pr. 20-24. *Tradit et arcano* 11. non improb. Schurzfl. ut sensus sit: *ediscunt* ritus Judæorum, et *observant, quodcumque tradit Moses*, quale est, *non monstrare vias*, nisi Judæis, et non circumcisos ne communis quidem aquæ usu dignari velle, aut *sitientibus* fontem ostendere. Hæc vulgaris interpretandi ratio dura, sed lectio illa omnino probanda videtur, modo post *Moses* non colon, ut vulgo fit, sed punctum ponatur, ut infinitivi *monstrare* et *deducere* non pendeant a verbis *Moses tradidit*, sed narrativi sint sive historici. Ita voc. *quodcumque* aptius est, quam si ad *jus Judaicum* referatur: nec opus, versus 103. et 104. post vs. 100. collocare, quod Scaligero placuisse docet Pithœus, ut infinitivi illi ad voc. *soliti* vs. 100. pertineant. Forte tamen in fine vs. 103. post voc. *colenti* incuria librariorum excidit copula *et*, qua certe inserta oratio magis fluit.—103 *Nec* 22.—104 *verpes* 13.—105 *Sed pater in*

NOTÆ

lumine Moses] Nec enim Gentibus evulgabant Judæi suos ritus ac mores, quos Moses scripto commendavit eis Pentateucho. Constat nihilominus Ethnicis non latuisse Sacros Libros, cum ex eis pleraque suas in Fabulas traduxerint. Sic diluvii generalis, ac Noëmi ejusque filiorum Historiam, Deucalioneis commentis utcumque expresserunt: sic et Iphigenia sua, Isaacum, et Jephte filiam, &c.

Moses] Vox Hebraïca significans, *abstractum*. Is revera ex aquis assumtus a filia Pharaonis Regis Ægypti, et ejus cura educatus fuit; ut fuse narratur Exod. c. 2. Annos natus octoginta, apparente sibi Deo in rubo ardente, constitutus est Israëlitarum Dux: tum e servitute vindicatos per aquas Rubri maris mirabiliter interruptas transvexit; Pharaonem vero et Ægyptios jam multis antea prodigiis fractos fluctibus denique submersit. Diem suum obiit supremum anno ætatis centesimo vigesimo, ante Christum fere millesimo quingentesimo, succedente ipsi Josuë. Plin. XXX. 1. Mosen ut artis Magicæ antesignanum celebrat, accensetque Jamni aliisque Magis Pharaonis. Vide Cœl. Rhodig. X. 1.

103 *Non monstrare vias, &c.*] Unis adeo sua religione imbutis consuescere soliti sunt, ut nec errantes in viam, nec sitientes ad quæsitas aquas perducant alienos. Tacit. cit. 'Separati epulis, discreti cubilibus, misericordiam inter se adversus alios omnes hostile odium exercent,' inquit. Verum id imperarat sapienter Deus, ne profanis Gentium religionibus ipsaque idololatria contaminarentur. Deuteron. 7. De iis Cic. Offic. III. n. 55. 'Quid aliud est erranti viam non monstrare, quod Athenis execrationibus publicis sancitum est,' &c. Ceterum hunc versum et sequentem non nemo collocandos putavit ante istos, *Judaicum ediscunt*, &c. Id quidem textum et sensum facit aliquanto clariorem; at repugnat optimorum Exemplarium fides.

104 *Verpos*] Apellas vocat Horatius; recutitos Persius. Vide Annot. ad Pers. Sat. V. vs. 184.

105 *Sed pater in causa*] Superstitiosus pater exemplo suo superstitiosum fecit filium.

Ignava, et partem vitæ non attigit ullam.
Sponte tamen juvenes imitantur cetera: solam
Inviti quoque avaritiam exercere jubentur.
Fallit enim vitium specie virtutis et umbra,
Cum sit triste habitu, vultuque et veste severum.
Nec dubie, tanquam frugi, laudatur avarus,
Tanquam parcus homo, et rerum tutela suarum
Certa magis, quam si fortunas servet easdem
Hesperidum serpens, aut Ponticus. Adde quod hunc, de

que septimam, nullumque vitæ munus obiit. At alia ultro æmulantur adolescentes, unam autem *avaritiam reluctantes etiam coguntur amplecti. Nam vitium decipit imagine et simulatione virtutis, quoniam habitu grave est ac fronte vestimentoque austerum. Neque dubitanter avarus commendatur velut frugalis, ut vir temperans: atque fortunarum ipsius custodia securior, quam si opes istas tueatur Hesperidum vel Ponti draco. Accedit quod eum, de quo verba facio, præclarum existimat plebs et*

causa, requies cui septima lux est 13. *in causa est* 22.—106 ejectus e 13.—108 *Invitam* 46. 48.—110 *habitum* 45. *voce* pro *veste* 2.—111 *laudatur* 10. 11. 15. 17-22. 25. 27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77. *laudator* 16.—112 *rerum cautela* 4. 17. 21. 22.—113 *si fortuna* 75. 76. *fortunas si* 25. 27. 46. 47. 57-60. 64. *servat* 16. 22. 45.—114 *serpens, qui poma tuetur athlantis* 13.—115 ejectus e 13.

NOTÆ

Septima lux ignava] Feriata, sine ullo opere. Ita per Mosen Deus Populo suo mandaverat, Exod. XXXV. et Deuteron. V. Vide supra in voce, *Sabbata.* Corn. Tacit. jam cit. sic habet: 'Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia septimum quoque annum ignaviæ datum,' &c.

106 *Partem vitæ non attigit ullam*] Nihil operis ea die peregit. Ad laborem vivimus, nec vivere censetur qui nihil agit. Ergo pars vitæ præcipua quidem labor est et opus. Atque ad id homo damnatus, Genes. III. Natus vero dicitur ad laborem, Job. c. 5. vs. 7.

107 *Sponte tamen juvenes imitantur, &c.*] Avarum patrem habentes filii avaritiam discunt, et quasi laudabilem parsimoniam colunt.

109 *Fallit enim vitium specie virtutis*] Horatius ad Pisones, vs. 25. 'Decipimur specie recti.'

110 *Cum sit triste habitu, &c.*] Quoniam avaritiæ vitium hominem facit tristem, severum, luxuriæ inimicum, hinc vana virtutis umbra et specie parum cautos decipit: et parvo contentus ac temperans habetur qui triparcus et turpis est avarus. Senec. 'Timidus se cautum vocat: sordidus parcum,' &c.

112 *Tanquam parcus, &c.*] Horatius ad Pisones, vs. 170. 'Quærit, et inventis miser abstinet, ac timet uti.'

114 *Hesperidum serpens*] Draco pervigil aurea mala custodiens in horto Hesperidum. Vide Annotat. Sat. V. vs. 152.

Ponticus] Sat. I. vs. 10. diximus de Dracone altero Aurei Velleris custode, quod tamen annitente Medea Jason rapuit e Colchide regione Ponti.

Quo loquor, egregium populus putat acquirendi
Artificem: quippe his crescunt patrimonia fabris.
Sed crescunt quocumque modo, majoraque fiunt
Incude assidua, semperque ardente camino.
Et pater ergo animi felices credit avaros,
Qui miratur opes, qui nulla exempla beati

venerandum opificem. Nam ejusmodi artificibus amplificantur divitiæ, at augentur quavis ratione, et accrescunt diligenti incude, atque fornace nunquam non succensa. Itaque parens etiam beatos mente avaros putat, qui divitias laudat, qui nulla egentis felicis exempla extare *arbitratur, monet adolescentes ut idem iter ineant ac simile*

putat atque verendum Artificem 10. 11. 18-21. 23-27. 45-50. 54-69. 71-74. *atque verendi* 12. 16. 17. 21. quod Pulmannus exponit: verecundæ actionis.—116 *Pinguia sub cupido crescunt p. fabro* 13. *crescant* 16.—117 *quocumque malo* 4.—119 *Et solos animi felices* 13. *animi felicis* (scil. esse) 10. 15-21. 23. 25. 48. 54. 55. 57-63. 65. 66-69. 71. 72. 73. non male! Sed doctior est et Græca dictio *Felix animi*, ut *μακάριος τῆς τέχνης, εὐτυχὴς τῆς ὁμιλίας* cet. et contra *infelix animi* ap. Virg. Æn. IV. 529.—120 *mirantur* 10. 12. 13. 15-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. 77. *hi nulla* 12. 15-18. 20. 21. 23. 24. 45. 46. 49. 55. 56.

NOTÆ

115 *Acquirendi artificem*] Alii legunt, *Atque verendum artificem.*

116 *Fabris, incude, camino*] Metaphora a monetæ fabricatoribus.

117 *Sed crescunt quocumque modo*] Per fas et nefas.

118 *Incude assidua*] Pertinaci labore et opera, sudoribus assiduis ac vigiliis, cupiditate flagrantes, lucro semper inhiantes quæstum faciunt illi, augentque opes, ac nummos veluti cudunt et congerunt.

119 *Et pater ergo animi felices credit avaros*] Horatius Epist. I. 15. vs. ult. 'Vos sapere, et solos aio bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.'

120 *Nulla exempla beati pauperis*] Attamen cum Deus interrogaretur, quis finem ac fidem veræ felicitatis implesset, Apollinis oraculo declaratus est felicissimus Aglaus Arcas qui nunquam agellum patrium excesserat: inquit vetus Schol. post Plin. VII. 46. quem vide. Paupertatis encomium Apuleius egregie persequitur in Apolog. ubi sic habet? 'Enimvero paupertas olim Philosophiæ vernacula est, frugi, sobria, parvo potens, æmula laudis, adversum divitias possessa, habitu secura, cultu simplex, consilio benesuada: neminem unquam superbia inflavit, neminem impotentia depravavit, neminem tyrannide efferavit. Delicias ventris et inguinum neque vult ullas, neque potest. Quippe hæc et alia vitia et flagitia divitiarum alumni solent. Maxima quæque scelera si ex omni memoria hominum percenseas, nullum in illis pauperem reperies: ubi contra hæc temere inter illustres viros et divites comparent; sed quemcumque in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabulis nutricata est. Paupertas, inquam, prisca apud sæcula omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim est paupertas apud Græcos in Aristide

Pauperis esse putat: juvenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant, et eidem incumbere sectæ.
Sunt quædam vitiorum elementa: his protenus illos
Imbuit, et cogit minimas ediscere sordes.
Mox acquirendi docet insatiabile votum.
Servorum ventres modio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens: neque enim omnia sustinet unquam
Mucida cœrulei panis consumere frusta,
Hesternum solitus medio servare minutal
Septembri; nec non differre in tempora cœnæ

institutum colant. Sunt aliqua scelerum principia: his statim eos informat, jubetque tenuissimas lucri *fœditates edoceri: tum suggerit inexplebile* opes *accumulandi desiderium. Famulorum abdomen defraudat injusto modo, ipse pariter famelicus. Nam haud* sibi *indulget unquam cuncta comedere fragmenta panis* licet e *rancore cyanei; assuetus pridianum minutal dimidio Septembri custodire, atque in* aliam

59. 60. 65.—121 *putant* 10. 12. 15-21. a m. sec. 22. 24. 25. 27. 45-47. 49. 54-69. 71. 72. 73. *hortantur* 10. 18. 19. 22-27. 45. 46. 47. 49. 54-69. 71. 72. 73. *avarus* pro *ut illam* 13.—122-124 ejecti e 13. *peragant* 9. 11. 15. 16. 23.—124 *nimias* 4. 5. 20. 21. 22.—125 *Et conquirendi docet i. v.* 13. *insanabile* 22.—126 *avarus* pro *iniquo* 13.—127 *nec* 15. 16. *enim* abest a 12. Vetus Schol. hæc notavit: ‘id est, omnia sustinet. Duo negativa confirmativum faciunt.’ Hinc eum legisse, *neque enim non sustinet unquam Omnia cœrulei* cet. suspicabatur Schurzfl. putans, *mucidi* fuisse glossam τοῦ *cærulei*, et deinde textum obsedisse.—128 *Muscida* 13. 16. *frustra* 22. 24. 45. 47. 48.—129 *Est solitus medio hesternum s. m.* 13. *medici* pro *medio* 7.—130-132 ejecti ex 13. *tempore*

NOTÆ

justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eadem paupertas etiam Populo Romano Imperium a primordio fundavit: proque eo in hodiernum Diis immortalibus simpuvio et catino fictili sacrificat,’ &c. quæ ibid. lege.

121 *Juvenes hortatur, &c.*] Vide Horat. ad Pisones vs. 324. et seq.

122 *Eidem incumbere sectæ*] Sequi exempla et rationes fœneratorum et avarorum.

124 *Cogit minimas ediscere sordes*] Pater filios erudit in arte quæstus faciendi etiam circa minima: docet eos diligenter sordidæ cupiditatis astus omnes technasque vel tenuissimas.

126 *Modio iniquo*] Mensura ciborum nimis parva dimenso cibo. Quaternos frumenti modios in mensem servi accipiebant; hocque dimensum vocabatur; inquit Donat. in Terent.

129 *Minutal*] Vel e carnibus residuis minutatim concisis; vel condimenti genus a marino pisce, liquamine, oleo, vino, porris, coriandro.

130 *Septembri*] Autumnali tempore, quo facile corrumpuntur obsonia ob humidam tepidamque cœli temperiem. Vide Annot. Sat. VI. vs. 516.

Alterius, conchem æstivam cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri.
Invitatus ad hæc aliquis de ponte negabit.
Sed quo divitias hæc per tormenta coactas,
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis,

diem reservare conchem alterius prandii obsignatam, cum particula lacerti æstivalis, aut colia medio et fœtente; et computatos porri sectilis surculos includere. Quispiam de ponte ad ista vocatus abnuet. At quorsum opes per istos cruciatus accumulatas? Quandoquidem certa est insania et aperta dementia, inopi sorte victitare, ut

16. 27.—131 *concham* 2. 3. 5. 10. 17-24. 27. 45-49. 54. 55. 57-60. 66-69. 71-74. *concam* 12. *æstivi* 2. 3. 5. 10. 16-27. 45-47. 49. 50. 54-69. 71. 72. 73. 77. *Concha æstivi cum parte lacerti* apta h. l. si vile concharum genus intellexeris, quia cum *lacerto* conjungitur. Sed *conchem* et *lacertum* junxit etiam Martial. VII. 77. *conchem æstivi* cet. 16. 25. 50. 56. 61-65. 77. prob. Magio in Miscell. II. 3. et 10. ubi *partem* h. l. dici credebat caudam lacerti, et hanc solam in pretio fuisse colligebat ex Martial. l. l.—133 *porci* 22.—134 extrusus ex 13. *negabit* restitui ex 10. 11. 12. 16-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. probb. Lindenbr. et Heins. ad Ovid. in Ibin vs. 420. *negavit* 14. 15. 70. 75. 76. 82. quod ἀορίστως accipi potest. *negarit* non male conj. Schurzfl.—135 *quod* 25. 61. *quid* pro *quo* al. Sed doctius τὸ *quo*. *per hæc* 16. 45. *mala per tormenta* 13.—136 *phrenesis manifesta* 11. Recte, opinor, ut priores syll. voc. *phrenesis*, φρένησις, sint breves. Eas quoque corripuerunt Prudent. Hamartig. 125,

NOTÆ

131 *Conchem*] Vide Sat. III. vs. 293. et ibid. Annot.

Æstivam] Alii legunt, *Æstivi;* scilicet, Æstivo calore facile putrescentis. *Lacertum* salsum piscem ait vetus Schol. Colias vocatur Athenæo et Plinio. Athen. III. 33. ait Coliam et Sardam magnitudine pares: Coliam glutinosiorem, acriori scillæ gustu, mordaciorem, pejori succo; præstantiorem esse Amyclanum et Hispanum, qui Sexitanus dicitur, cui nimirum tenuior et dulcior caro est. Additque ex Strabone III. Geograph. prope Herculis Insulas et Carthaginem novam esse urbem Sexitaniam, a qua salsamenta cognominantur. Plin. XXXII. 11. 'Colias,' inquit, 'sive Parianus, sive Sexitanus a patria Bætica, lacertorum minimus,' vel ut alii legunt, *Æmulus*. Hujus pisciculi cauda inprimis laudabatur, teste Martiale Epig. VII. 77. 'Dum Sexitani ponatur cauda lacerti, Et bene si cœnas, conchis inuncta tibi est.'

132 *Signatam*] Sigillo munitam adversus gulam et fraudem servorum. Vide Pers. Sat. VI. 17. Annot.

Siluro] Pisciculo, de quo ante, Sat. IV. vs. 33.

133 *Sectivi porri*] Non capitati, quod majus est. De utrisque Plin. XIX. 6. ubi et 'porro sectivo datam auctoritatem a Nerone Principe, vocis gratia,' inquit: item XX. 6.

Includere] In promtuario.

134 *Aliquis de ponte*] Mendicus ad pontis iter sedens. Vide Sat. IV. vs. 116. ibique annotata.

Negabit] Respuet ejusmodi cibaria.

135 *Sed quo divitias, &c.*] Ad quid habes divitias, si non iis uteris?

136 *Phrenesis*] Horatius: 'Danda est ellebori multo pars maxima avaris.'

Ut locuples moriaris, egentis vivere fato?
Interea pleno cum turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crevit;
Et minus hanc optat, qui non habet. Ergo paratur
Altera villa tibi, cum rus non sufficit unum,
Et proferre libet fines; majorque videtur,
Et melior vicina seges: mercaris et hanc, et
Arbusta, et densa montem qui canet oliva.
Quorum si pretio dominus non vincitur ullo,
Nocte boves macri, lassoque famelica collo
Jumenta ad virides hujus mittentur aristas;
Nec prius inde domum, quam tota novalia sævos

dives excedas e vita? *Interim quando loculus inflatur ore redundanti, ut ipsi nummi augescunt*, ita *augescit pecuniæ cupiditas: quique illis caret, minus cupit. Itaque tibi secunda acquiritur domus* rustica, *quando villa unica haud satis est, placetque terminos extendere: agrum autem finitimum ampliorem et fertiliorem judicas; illum etiam emis, arbustaque, et collem oleis frequentibus albescentem; quorum si possessor nulla pecunia superatur, macilenti boves et armenta fatigata cervice esurientia noctu deducuntur ad virentem illius segetem, neque hinc* ad *ædes* retrahuntur, *ante-*

et Seren. Samm. 90.—137 *egenti vivere fato* 10-13. 16. 18-21. a m. pr. 22-27. 45-50. 54-69. 71-74. rectius forsan, certe doctius.—138 *Præterea pleno consurgit* 13.—139 *pecunia crescit* 10-13. 15-27. 48. 54-69. 71-74. 77. forte rectius.—140 *qui non habet, artiusautem* 13.—141 ejectus e 13. —142. 143 *Si quis habet, cumulare cupit majorque videtur Et melior vicina seges, mercetur ut illam* 13.—144 extrusus ex 13.—145 *Cujus* 13. *dominus precio* s. *pretio* 11. 13. 16-24. 45. *pretiis ullis* 77.—147 *Armenta* 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. 77. *mittantur* 16. *mittuntur* 10-13. 15. 17-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—148 *scævos* 18. 23.—149 *habeant* 17. 20. 22-24. 27. 45. 46. 49. 56.

NOTÆ

137 *Egentis vivere fato*] Fatali paupertate temetipsum excruciare, genium defraudare, metu futuræ inopiæ. Cic. de Senect. n. 65. 'Avaritia vero senilis quid sibi velit non intelligo: potest enim esse quicquam absurdius, quam quo minus viæ restat eo plus viatici quærere?'

139 *Crescit amor nummi*] Horatius l. III. Ode 16. 'Crescentem sequitur cura pecuniam, Majorumque fames.'

142 *Majorque videtur, &c.*] Horatius l. I. Sat. 1. 'Quodque aliena capella gerat distentius uber, Tabescat.'

144 *Canet oliva*] Albentibus oleæ floribus canescit.

145 *Quorum si pretio, &c.*] Quod si vicinæ segetis, arbusti et oliveti dominus ea vendere renuit oblato pretio; tum vero potens avarus adeo molestiis et injuriis fatigat, ut ille vel invitus ad venundandos agros et prædia cogatur.

147 *Jumenta ad virides hujus mittentur aristas*] Immissa noctu a vicino divite *jumenta*, vel, ut alii legunt, *armenta*, segetem depascuntur ac evastant: unde illius dominus redactus ad paupertatem agrum vendit ut vivat: iste vero sic fruitur optatis.

148 *Novalia*] Novale est quod alternis annis seritur. Plin. XVIII. 19.

In ventres abeant, ut credas falcibus actum.
Dicere vix possis, quam multi talia plorent,
Et quot venales injuria fecerit agros.
Sed qui sermones? quam fœdæ buccina famæ?
Quid nocet hæc? inquit. Tunicam mihi malo lupini,
Quam si me toto laudet vicinia pago,
Exigui ruris paucissima farra secantem.
Scilicet et morbis, et debilitate carebis,

quam universæ fruges in diras fauces transierint; ita *ut putaveris* rem *falcibus confectam. Difficulter enumeraveris quot lugeant similia, et quam multos campos vendere coëgerit molestia. Verum enimvero quinam rumores? Quæ turpis existimationis tuba? Ecquid obest illud? ait: potiorem mihi duco siliquam lupini, quam si vicinitas omni me vico celebret metentem agelli parvi exiguam segetem. Nimirum*

60. 65. *habebant* 47. *credant* 20. 24.—151 *Et sic venales* 16.—152 *Si quem corripiat fœdæ quoque b. f.* 13. *quæ fœdæ* 17-21. 23. 24. 27. 45-47. 49. 50. 54-58. 61-69. 71-74. *tam fœdæ* 22. *bucina* 17. 18.—153 *Quid nocet hoc* 10. 11. 12. 15-22. 24. 25. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *Non nocet hæc* 13. *Quam nocet hoc* al. Mox *lupini* restituimus ex 10-13. 15-21. 23-27. 45. 46. 47. 49. 50. 54-69. 71-74. 77. *lupinæ* 14. 22. 48. 70. 75. 76. 81. 82. quæ vox, quod sciam, non alibi occurrit, nisi adjective posita.—155 *farra metentem* 22. Non male!—156-171

NOTÆ

149 *In ventres abeant*] Nempe devorata a jumentis et pecoribus.

Falcibus actum] Segetem falcibus succisam.

152 *Sed qui sermones*] Poëta ad avarum ait: atenim malam tibi famam comparas.

153 *Quid nocet hæc*] Respondet avarus: mala fama quid nocet? Pluris facio lupini tunicam vilem rem licet, quam bonam famam et existimationem cum paupertate. Sat. I. vs. 48. 'Quid enim salvis infamia nummis?' Horat. Sat. I. 'Quidam memoratur Athenis Sordidus ac dives populi contemnere voces Sic solitus: Populus me sibilat, at mihi plaudo Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.'

Lupini] Lupinum leguminis genus valde amarum, de quo Athen. II. 14. in quo refert Zenonem erga familiares durum atque iracundum, at cum vino se largius ingurgitasset, lenem ac benignum aliquando interrogatum fuisse a quodam: quid ita fieret, et quomodo sic ingenium mutaret? Respondisse, id sibi accidere quod lupinis: nam lupinos antequam madefiant aqua, amarissimos esse; at cum macerati sunt et appoti, fieri mitissimos. Plin. XVIII. 14. ait, 'lupinum hominibus juxta et quadrupedibus utile, cum Sole quotidie circumagi, horasque agricolis etiam nubilo demonstrare.' Erasm. Chiliad. 2. Cent. 7. Adag. 98. 'Lupinum potum dicitur,' inquit, 'adversus eos qui gravi periculo voluptatem emunt.'

154 *Pago*] A πηγῶν, Dorice παγῶν, dicitur, quod prope fontes, ut adaquatio sit facilior, exstrui villæ soleant. Vide Turneb. II. 3.

156 *Scilicet et morbis, &c.*] Hæc ironice Poëta in avarum: scilicet cum pecunia abundabis, habebis omne bonum, nec te ulla ægritudo im-

Et luctum et curam effugies, et tempora vitæ
Longa tibi post hæc fato meliore dabuntur;
Si tantum culti solus possederis agri,
Quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
Mox etiam fractis ætate, ac Punica passis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladiosque Molossos,
Tandem pro multis vix jugera bina dabantur
Vulneribus. Merces hæc sanguinis atque laboris
Nullis visa unquam meritis minor, aut ingratæ
Curta fides patriæ. Saturabat glebula talis
Patrem ipsum, turbamque casæ, qua fœta jacebat
Uxor, et infantes ludebant quatuor, unus

ægrotationis etiam ac infirmitatis eris expers, atque mæstitiam et ægritudinem eluctaberis, ac diuturnum vivendi spatium tibi postea concedetur benigniori sorte, si tantumdem exculti campi unus habueris, quantum Romana Plebs colebat sub Tatio. Dein quoque senio debilitatis, et Carthaginenses pugnas expertis aut immitem Pyrrhum et Molossorum enses, denique pro frequentibus plagis duo jugera ad summum concedebantur. Id cruoris sudorumque pretium nullis unquam meritis inferius habitum est, vel immemoris patriæ exigua pietas. Agellus istiusmodi nutriebat parentem ipsum, et numerosam tugurii familiam, ubi conjux puerpera cubabat, ludebantque pueruli quaterni, servulus unus, heri terni: istorum vero fratribus grandiori-

ejecti e 13.—158 abest ab 23.—159 *solus culti* 25. 46-49. 54-60. 64.—161 *passis ætate* 11. sed *fractis* in marg. *et Punica* 25. 27. 46. 47. 49. 54-58. 60. 64. Ante hunc versum excidisse unum alterumve suspicari possis: in sententiarum saltem ordine est, quod severiori judici displicere possit.—162 *Molossos* 46-49. *gelidosque Molossos* malebat Scaliger, quod multo concinnius videbatur Plathnero.—163 *dabuntur* 49.—164 *merces ea sanguinis* 10. 11. 12. 15-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—165 *haud ingratæ* 10. 11. 12. 15-18. 20-24. 27. 45. 46. 47. 56. 65.—167 *in qua* 15. *qua camera* 16.—171 *postibus ollæ* 21.—

NOTÆ

pugnabit; fugient morbi, et luctus; arcebis etiam mortem, aut saltem ævum produces.

160 *Quantum sub Tatio*] Tum angusti erant Imperii nascentis fines, quando Titus Tatius Dux Sabinorum icto fœdere cum Romulo in urbem receptus consociavit Imperium. Livius, Florus, &c.

161 *Mox etiam fractis, &c.*] Priscorum Romanorum frugalitatem obiter commendat.

161 *Punica prælia*] Vide Sat. x. vs. 155. et præced. ibidemque Annot. De bellis autem Punicis Florum II. 2. 6. et 15. Tit. Liv. &c.

162 *Pyrrhum immanem*] Regem illum Epirotarum acris adeo bellicosique animi, ut nec vincens nec victus posset quiescere, resque semper novas moliretur, teste Plutarcho in ejus vita. De eo Florus I. 18. Justinus XVI. et seq. &c.

Molossos] Vide Sat. XII. vs. 108. ibique annot.

163 *Jugera bina dabantur*] Scilicet militibus Romanis emeritæ præmium militiæ.

Vernula, tres domini: sed magnis fratribus horum
A scrobe, vel sulco redeuntibus, altera cœna
Amplior, et grandes fumabant pultibus ollæ.
Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
Inde fere scelerum causæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum
Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido
Indomiti census. Nam dives qui fieri vult,
Et cito vult fieri. Sed quæ reverentia legum,
Quis metus, aut pudor est unquam properantis avari?
Vivite contenti casulis et collibus istis,
O pueri, Marsus dicebat et Hernicus olim,

bus a fossa vel sulco reversis aliud prandium majus parabatur, *ingentesque lebetes pultibus fumabant. Jam* vero *campus ille modicus haud satis est horto nostro. Hinc ferme criminum origo: nullumque humani ingenii vitium* aut *toxicum sæpius temperavit, vel telo sæviit frequentius, quam dira cupiditas opum infinitarum. Quisquis enim cupit esse locuples, etiam repente esse cupit. Quænam vero legum observantia? Quis timor unquam est aut verecundia avari festinantis? Marsus senex, et Hernicus, et Vestinus aiebat pridem: O juvenes, satis habete tuguria hæc et montes:*

172 *Namque antiquus ager nostro non s. atro* 13. *vestro* 57. *agro* pro *horto* 15. —173 ejectus e 13.—174 *Jam non inter nos grassatur* 13. *ac ferro* 21. *crassatur* 18. 19.—175 *sceva* 23.—176 *Indomiti census* revocavi ex 10. 12. 13. 17-22. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. h. e. immensi, quo sensu *indomita prela* dixit Plin. XVII. 10. s. 14. *Immodici census* 11. 14. 15. 16. 23. 24. 70. 75. 76. 82. quæ lectio haud dubie ex interpret. orta. Illam certe librariorum ingenio deberi, quis sibi persuadeat?—177 *neque enim est* pro *sed quæ* 13.—178 *Nec metus* 13. *et pudor* 18. *Quis modus, aut pudor est* in literis ad me scriptis ingeniose emend. Cl. Herel. coll. Horat. Od. I. 24. 1. *Quis desiderio sit pudor aut modus*, qui locus Juvenalis forte menti obversabatur. Vox *metus* languet, quoniam cum *reverentia legum* jungitur.—179 *his casulis* 15. *gazulis et mollibus agris* 13.—180. 181 in 13. ita contracti: *O pueri, panem curvo quæratis aratro.*—

NOTÆ

170 *A scrobe, vel sulco*] A fodiendo, vel arando.

171 *Cœna amplior*] Ratione majoris laboris.

Pultibus] Vide Annot. Sat. VII. vs. 185. Præsertim vero Pers. Sat. VI. vs. 40.

172 *Modus hic agri*] Duo jugera nobis non sufficiunt ad hortos ac delicias, quæ pridem satis erant ad alendam suo proventu familiam integram.

173 *Inde fere scelerum causæ*] E cupiditate veneficia, homicidia, latrocinia, omniumque scelerum fluxit eluvies. Apost. Paul. 1. ad Timoth. c. 6. 'Radix omnium malorum cupiditas.' Virgil. Æneid. 3. 'Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?'

178 *Properantis*] Ad magnas opes, et cito ditari cupientis.

179 *Collibus istis*] Montanis agris, quos paulo difficulter colendo panem habeamus, et victum necessarium.

180 *Marsus*] Marsi Italiæ populi sub Samnitibus, a Marso Circes filio

Vestinusque senex; panem quæramus aratro,
Qui satis est mensis: laudant hoc numina ruris,
Quorum ope et auxilio, gratæ post munus aristæ,
Contingunt homini veteris fastidia quercus.
Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi; qui submovet Euros

arando paremus victum sufficientem mensæ: id placet agrestibus Diis, quorum favore et adminiculo quercus antiquæ nausea cepit homines post dona jucundioris segetis. Prohibitum nihil perpetrasse cupiet qui non erubescit per gelu excelso perone vestiri, qui Euros arcet inversis pellibus. Ad crimen et flagitium, quodlibet

182 *Qui* restituimus ex 11. 12. 13. 16-20. 23-27. 45-50. 55. 57-69. 71. 72. 73. 75. 76. *Quis* 10. 14. 15. 21. 22. 54. 56. 70. 74. 77. 82. quod minus aptum videtur, nisi forte ita junxeris verba: *aratro panem quæramus mensis* nostris, *quis satis est*, quibus sufficit panis. *laudant hæc* 11. 21. a m. sec. 22. 23. *numina vatis* 16.—184 *Contingunt homines* 10. 11. 12. 17-24. 27. 45-49. 54. 55. 56. 60-63. 65-69. 71-74. 77. non improb. Schurzfl. qui comparavit Gr. *ἅπτει κόρος*. *Contemnunt homines* 13. *Effugiunt homines* 50. 64.—186 Post hunc versum in 16.

NOTÆ

dicti, Solino teste, hodie *Ducato de Marsi*.

Hernicus] Et hic fuit Latii populus, vetus colonia Pelasgorum, ab Hernico Duce nuncupatus. Macrob. Saturnal. v. 18. ex Jul. Higino.

181 *Vestinus*] Ea gens Samnitibus proxima.

183 *Gratæ post munus aristæ*] 'Postquam Ceres invenit frumenta cum antea glande vescerentur: eadem vero molere, et conficere in Attica, Italia, et Sicilia, ob idque Dea judicata.' Hæc Plinius, vii. 56. initio. Virgilius Georgic. 1. 'Liber, et alma Ceres, vestro si munere tellus Chaoniam pingui glandem mutavit arista. Et Ovid. Fast. l. i. 'Placentur frugum matres, Tellusque Ceresque, Farre suo, &c. Hæc præbet causam frugibus, illa locum. Consortes operum, per quas correcta vetustas, Quernaque glans victa est utiliore cibo.' Et Fast. l. iv. 'Panis erant primis virides mortalibus herbæ, Quas Tellus nullo sollicitante dabat. Et modo carpebant vivax e cespite gramen, Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant. Postmodo glans nata est: bene erat, jam glande reperta; Duraque magnificas quercus habebat opes. Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato, Mutavit glandes utiliore cibo.' Vide Cœl. Rhodig. xvi. 3. ubi sic habet: 'Arcadas glandibus vesci docuit Rex eorum Pelasgus, perseveravitque diu plerisque diætæ ratio hæc, inquit Pausanias,' &c. Deinde, 'Mitiorem Arcadibus victum induxisse Arcas dicitur primus, ac panis docuisse rationem,' &c. Idem Pausanias in Laconicis, ait Myletam Lelegis filium molam primum reperisse, ejusque usum in molendis frugibus.

184 *Contingunt homini veteris fastidia quercus*] Homines jam meliore fruentes alimento, viliores ac deteriores cibos, e quercu glandes, quibus ante vescebantur, fastidire cœperunt.

186 *Perone*] Vide Annot. ad Pers. Sat. v. vs. 102. ad vocem *Peronatus*.

Euros] Ventorum frigus et molestiam.

Pellibus inversis. Peregrina ignotaque nobis
Ad scelus, atque nefas, quæcumque est, purpura ducit.
Hæc illi veteres præcepta minoribus: at nunc
Post finem auctumni media de nocte supinum
Clamosus juvenem pater excitat: Accipe ceras,
Scribe, puer, vigila, causas age, perlege rubras
Majorum leges, aut vitem posce libello.
Sed caput intactum buxo, naresque pilosas
Annotet, et grandes miretur Lælius alas.

est, incitat purpura externa et nobis incognita. Prisci illi dabant *ea monita junioribus: jam vero Autumno transacto, nocte concubia, parens assidue vociferans desidem puerum jubet* surgere, *ait*que; O *juvenis sume* tabellas *ceratas, literas exara, elucubra, orationes conscribe, evolve rubeas antiquorum leges, vel scripto vitem pete. At Lælius observet impexum buxo caput, et nasum pilis* hirsutum,

insertus est iste: *Frondoso pariter requiem capessere lecto.*—188 *quodcumque* 13. 49. 55. 61. 62. 63. 65-69. 71-74.—189 in 13. legitur post vs. 178. et ita: *Ista dabant veteres præcepta minoribus olim. et nunc* 16.—190 *Nunc autem cupidus media* 13.—192 *vigila ac causas age* 17. 19. *vigil ac* 16. 21. a m. sec. 22. 28.—193-200 in 13. ita contracti: *Majorum leges, aut si te ferre labores Hos pigeat, tua cura paret, quod vendere possis* cet.—194 *Sit caput* 11. 20. prob. Schurzfl. putans, voce *sed* turbari sensum.—195 *Advocet* 16.—196 *Dirue majorum* cet.

NOTÆ

187 *Pellibus inversis*] Conversis ad corpus lana, villis, pilis, non tam ornatus quam caloris fovendi gratia.

Peregrina] Tyria, Laconica, Africana.

Ignotaque] Quia Romæ non conficitur.

188 *Purpura*] Synecdoche. Luxus et pompa vestium, magnificæ supellectilis cupido; ambitio, superbia.

190 *Post finem auctumni*] Quo tempore lucubrationes suas studiosi veteres auspicabantur, noctibus jam longioribus, vel sæviente hyeme et frigore, non parcit, urget, excitat. Hoc melius.

Supinum] Dormientem, pigrum.

191 *Ceras*] In ceratis enim tabellis stylo scribebant olim.

192 *Causas age*] Agendas in foro contexe orationes.

Rubras majorum leges] Rubricas Juris. Vetus Schol. Quintil. XII. 3. 'Alii se ad album ac rubricas transtulerunt, et Formularii, vel, ut ait Cicero, Leguleii quidam esse maluerunt, tanquam utiliora eligentes,' &c. Ubi per album, Prætorium Jus, per rubricas, Jus Civile, quod duodecim tabulis continebatur, intellexit Fabius, ex Turnebo IV. 5. Vide Annot. ad Pers. Sat. V. vs. 90. in voce *Rubrica.*

193 *Vitem*] Centurionis munus, cujus insigne vitis erat, quique vite castigabat milites. Vide Plutarchum in vita Galbæ, sub finem, et quæ notavi Sat. VIII. vs. 247.

Libello] Vel supplice, vel laudatorio, ad animum Imperatoris demerendum.

194 *Sed caput intactum buxo, naresque pilosas, &c.*] Exhibe vero te incultum ac pilosum: sic enim videbere strenuus ac militiæ magis idoneus.

Buxo] Pectine e buxo.

195 *Grandes alas*] Grandibus pilis

Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
Ut locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
Afferat: aut, longos castrorum ferre labores
Si piget, et trepidum solvunt tibi cornua ventrem
Cum lituis audita, pares, quod vendere possis

magnasque laudet axillas. Everte mapalia Numidarum, ac Britannorum castella, ut ætas sexagenaria tibi producat Aquilam divitem. Vel si tædet sustinere labores militiæ diuturnos, ac tibi trementi laxant alvum audita cornua cum buccinis, compara quod venumdare queas dimidio majore pretio, *neque te invadat nausea ullius*

20. *atteias* 27. 47. 55. *actegias* 24. *acegias* 23. *ad tegias* 19. *Brigrantum* 18.—198 *at* 11. 15. 16. *et* 45.—199 *trepido* 10. 11. 12. 16-27. 45-50. 54. 55. 57-69.

NOTÆ

hirsutas, quod te robustum probabit. Vide Sat. II. vs. 11.

Lælius] Clarus aliquis Imperator, sub quo militabis, similis ejus Lælii Scipioni Africano admodum familiaris, de quo etiam multa Cicero.

196 *Dirue Maurorum attegias, &c.*] Acrem vero te bellatorem ostende, ut hinc assequare dignitates ac munera bellica quibus diteris.

Attegias] Tabernacula, casas, quas sibi Mauri struere consueverunt.

Brigantum] Britanniæ seu Angliæ populorum, quos Eboracenses esse volunt nonnulli.

197 *Ut locupletem Aquilam tibi sexagesimus annus afferat*] Id est, ut annos sexaginta natus, emeritis jam stipendiis, obtineas signiferi munus, quo locupletere. Vide Sat. X. vs. 43. ibique annot.

Sexagesimus annus] Tunc enim honesta militibus dabatur missio. Vetus Schol. Alii missionem quinquagenario militi dari solitam affirmant. Vide Alex. ab Alex. VI. 22. &c.

198 *Aut, longos castrorum ferre labores si piget*] Quod si militare piget, mercaturam et negotiationem exerce, et quocumque modo quæstum fac.

199 *Trepidum solvunt tibi cornua ventrem*] Si bellorum horror ac periculi metus tibi laxat alvum, teque adeo deterret. Ex Aristot. Problem. et Macrob. VII. 11. 'Laxamentum ventris comitatur timorem; quia musculi quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrsum animæ virtute destituti laxant vincula quibus retrimenta usque ad digestionis opportunitatem continebantur.'

199 *Cornua cum lituis*] Educendi exercitus et conserendi certaminis signum apud Romanos, concentus erat tubarum et cornuum: et si quando silentio educendum foret, tesseram fuisse accepimus. Tubam Tyrrhenus Pisæus invenit primus æneam, (ex Plin. VII. 56.) cum antea ex cornu bubulo fieret: tuba pedites, equites lituo ad pugnam vocabantur. Cum movenda erant castra, cornicines signum dabant: excubias autem somnique et vigiliarum tempora buccina designabat. Quod si legiones in hostem ducendæ, et acie decernendum foret, aut receptui canendum, tum simul cornua tubæque canebant, &c. quæ habet Alex. ab Alex. IV. 2. Vide Macrob. VI. 8.

Pluris dimidio, nec te fastidia mercis
Ullius subeant ablegandæ Tiberim ultra:
Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
Unguenta, et corium. Lucri bonus est odor ex re
Qualibet. Illa tuo sententia semper in ore
Versetur, Dîs atque ipso Jove digna, poëtæ:
Unde habeas, quærit nemo; sed oportet habere.
Hoc monstrant vetulæ pueris repentibus assæ:

mercis mittendæ trans Tyberim, nec quicquam distare existima unguentum a pelle. Gratus est odor quæstus e quacumque re. In ore tuo volvatur assidue pronuntiatum illud Vatis Ennii, *dignum Numinibus ipsoque Jove: nullus petit unde possideas* opes, *at possidere necesse est. Anus id docent parvulos assem rogantes; id cunctæ*

71. 72. 73.—202 *Ullius subeant mittendæ trans mare longe* 13. *Tyberim* 17. 20. 62. 68. 69. 71. 73.—203 *Ne* 63. *Nec* 13. 17. 18. 23. 25. 27. 45-50. 54-62. 64-69. 71-74. Eadem varietas est ap. Virg. Ge. IV. 47. et al. debeturque librariis, qui ignorabant, *neu* vel *neve* passim pro *nec* poni.—204 *Turpes atque bonas. Lucri bonus* cet. 13.—206 *poëta* 8. 13. 21. prob. Pith. Sed junge: *sententia poëtæ.*—207 *Unde habes, nemo quærit* 16. *quærit nummos* 22.—208 ejectus e 13.

NOTÆ

201 *Pluris dimidio*] Quam constiterat.

Nec te fastidia mercis ullius subeant] Nec mercem ullam fœtidam licet aspernare, modo fructuosa sit et quæstuosa.

202 *Ablegandæ Tiberim ultra*] Scilicet in Transtiberina regione exercebantur opera sordida, ut excoriationes, sulphurata, &c. Martial. Epig. I. 42. 'Hoc quod Transtiberinus ambulator, Qui pallentia sulphurata fractis Permutat vitreis.' Et Epig. VI. 93. 'Non detracta cani Transtiberina cutis.'

203 *Neu credas ponendum aliquid discriminis inter, &c.*] Quæstuosa si quæ sunt, perinde habe, sive unguenta bene et suave olentia, sive corium male olens ac fœtidum.

204 *Lucri bonus est odor ex re qualibet*] Alludit ad id quod de Vespasiano Suetonius refert c. 23. Is nempe 'reprehendenti filio Tito; quod etiam urinæ vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: et illo negante; atqui, inquit, e lotio est.'

206 *Poëtæ*] Ennii scilicet, qui quidem ironice sententiam istam pronuntiavit: pariter et Juvenalis hic.

208 *Hoc monstrant vetulæ pueris repentibus assæ*] Id est, pueris vixdum gradientibus hoc monstrant vetulæ assæ, seu nutrices et famulæ iis custodiendis et curandis adhiberi solitæ. 'Assas, nutrices,' inquit Nonius Marcellus, 'difficilis multi existimant intellectus. At vero acri intentione indagare potuimus, ob eam proprietatem officii, eo nomine nuncupari, quod assint his quos nutriunt, nec ab eis vel exiguo divellantur: unde et asseculas, seu asseclas, eo quod assint et omnibus jussis dominorum præsto sint, esse vocitatos.' Astipulator etiam adest vetus Schol.

Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellæ.
Talibus instantem monitis quemcumque parentem

sciunt adolescentulæ præ Alpha et Beta. Ejusmodi cohortationibus urgentem quemlibet patrem ita fas esset alloqui: Fare, o levissime, quisnam te properare adigit?

Hæc 20. *pueris vetulæ* 10. 17-24. 45. *repentibus assæ* 1. 10. 14. 70. 75. 76. 77. 82. *repetentibus assem* 21. 24. quod conj. Schurzfl. coll. v. 144. *poscentibus assem* 11. 12. 15-20. 22. 23. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. probb. Grang. et Rigalt. coll. eodem loco sup. v. 144. qui sane huic lectioni favet, vel potius alteri *repetentibus assem*, quæ ad nostram propius accedit, et peperit tertiam: *poscentibus* enim est glossa, verbo *repetentibus* ascripta. Nostram lectionem primus revocavit Carrio Emendatt. II. 9. ubi monet, *assam* dici nutricem, quod semper *assit* s. *adsit* iis, quos nutrit. Sed rectius forte vetus Schol. interpretatur hanc vocem: '*Assa* dicitur nutrix sicca et vetusta, quæ lac non præstat infantibus, sed solum diligentiam et munditiam adhibet.' Gloss. vett. '*Assæ*, adsestrices, ἀναγέτριαι, ταῖς τικτούσαις ὑπηρετοῦσαι, aliquando etiam τρόφοι.' *vetulæ pueris poscentibus assæ* legebat Is. Pontan. ad Macrob. VII.—209 *Hæc* 19. *alpha et vita* 11. a m. sec. et 64. Cf. Valesiana p. 206.

NOTÆ

atque tum lectioni isti cum interpretationi favet: 'Assa,' inquit, 'dicitur nutrix, quæ lac non præstat infantibus, sed diligentiam et munditiam adhibet. Illa ergo nutricula sicca vetusta infantibus monstrat,' scilicet avaros jam tum esse. Vulgo legitur *poscentibus assem*, ut sensus sit: pravum hoc avaritiæ studium vetulæ monstrant pueris, jam tum cum crepundia duntaxat amant, et ad ea emenda frequenter assem petunt. Vide Annot. Sat. v. vs. 144. ad eas voces, '*Assemque rogatum.*' Item præcedent. et sequent. Accedit porro Joan. Isac. Pontanus: ac ne asymbolus venire videatur, conjecturam e conjectura contexens, hic asserit legendum: *pueris pascentibus*, non, *poscentibus*, quod tamen in manuscriptis, diserteque in suo fatetur legi. Illud vero sic asserit, 'ne vel ipsi Pyrrhonii Philosophi, qui de omnibus addubitare solebant, addubitent.' Hæc ille suis in Notis ad Macrob Saturn. VII. 16. Sua sit fides ariolis, conjectoribus ac divinis: verumtamen prima lectio retinenda censeatur, eaque integra servetur.

209 *Hoc discunt omnes ante alpha et beta puellæ*] Has etiam avaritiæ sordes edocentur a teneris ipsæ puellulæ, antequam legere addiscant, literasque primas Alphabeticas nosse et appellare.

Alpha et beta] Heus Heus corruptores: hem ad rectam Græce pronuntiandi rationem, vel duce Poëta nostro, si sapitis, redite. Age vero, Joannes Britannice, alioqui bonus Interpres, quid hic garris? Legendum est, inquis, Vita, non, Beta; cum nomina sint Græcarum literarum, Ohe, vir cetera sapiens, quis te malus repente afflavit Genius? An vero tam supinum Juvenali errorem impingere non dubitas? Ipsum vero frementem audi, tibique occinentem e Satira sua VI. 28. et 29. 'Certe sanus eras—Dic qua Tisiphone, quibus exagitare colubris?' At insanire libet quoniam tibi, dic saltem, amabo, dic quibus in Codicibus, quibus in Manuscriptis usquam talia comperisti?

Sic possem affari: Dic, o vanissime, quis te
Festinare jubet? meliorem præsto magistro
Discipulum. Securus abi: vinceris, ut Ajax
Præteriit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
Parcendum teneris. Nondum implevere medullas
Maturæ mala nequitiæ. Cum pectere barbam
Cœperit, et longi mucronem admittere cultri,
Falsus erit testis, vendet perjuria summa
Exigua, et Cereris tangens aramque pedemque.

Discipulum præbeo doctore solertiorem. Discede tutus; superaberis, velut Ajax Telamonem vicit, sicut Achilles Peleum antecessit. Indulgendum est mollioribus: naturalis improbitatis perversitas non replevit adhuc medullas: quando barbam incœperit depectere, et oblongæ novaculæ aciem admovere, fiet testis mendax, perjuria venumdabit modica pecunia, Cereris etiam altare ac basim contingens. Jam exminores pro *puellæ* 13.—211 *possum* 10. 13. 15-25. 54-60. 62. 64-69. 71-74. *possunt* 27. 48. 61. 63. *dico* 27. 61. 62. 63.—212 *Festinare facit* 16.—213 *abis* 66.—214 *et Pelea* 15. *aut Pelea* 23. *vincit* 18.—215 *Parcendum teneris* 10. 17. ut ap. Virg. Ge. II. 363. Id substitui pro vulg. *Parcendum est teneris.* Librarii sexcenties inculcarunt *τὸ est*, ubi bona Latinitas illud omittere solet. *Parcendum est pueris* 22.—216 *Maturæ* 14. 15. 16. 23. 24. 48. 59. 65. 70. 77. *Naturæ* 10-13. 17-22. 25. 26. 27. 45-49. 54-58. 60. 75. 76. non improb. Schurzfl. ut *medulla naturæ* maxima dicatur *κακοζηλία*. *Nativæ* 50. 61-64. 66-69. 71-74. Mox ante *cum* insertum est *Ast* in 14. 70. 82. quod extrusi, quoniam abest ab 10-13. 15-27. 45-50. 54-69. 71-77. et interpolationem redolet. *pectore* 16. 22.—217 *mucronem attingere* c. 13.—219 Copula *et*

NOTÆ

211 *Quis te festinare jubet*] Quis cogit tam cito depravare filium tuum, et vitiis inquinare, maxime avaritia?

212 *Meliorem præsto magistro discipulum*] Ne sis adeo solicitus de filio tuo: quiesce; spondeo illum in componendis sceleribus fore peritiorem te qui docuisti.

213 *Vinceris; ut Ajax, &c.*] Improbitate et avaritia superabit te filius tuus, sicut virtute bellica Telamonem Ajax, et Peleum Achilles vicit.

Ajax] Telamonis filius, inter bellatores Græcos insignis. De eo jam ad Sat. VII. vs. 115.

214 *Achilles*] Pelei filius Græcorum fortissimus, fama super æthera notus.

215 *Parcendum teneris*] Imitatio Virgilii Georgic. Sensus est hic: expecta dum puer adoleverit, videbis cum ætate crevisse perversitatem.

Nondum implevere medullas maturæ mala nequitiæ] *Medullas*, id est, præcordia, intima. Sensus est: nondum roborata est malitia, quam tuo exemplo didicit, necdum plane animum occupavit.

216 *Cum pectere barbam cœperit*] Cum radere barbam cœperit, jamque perfecta virum ætas fecerit, firmatam in eo avaritiam omnemque nequitiam intelliges.

219 *Cereris tangens aram*] Ubi juramenti fides habebatur sanctissima; sicut et Cereris Sacra pariter et mysteria nihil nisi sanctum admittebant. Vide Sat. VI. vs. 50. ibique annot. et Alex. ab Alex. l. VI. vs. 19.

Elatam jam crede nurum, si limina vestra
Mortifera cum dote subit. Quibus illa premetur
Per somnum digitis! nam quæ terraque marique
Acquirenda putas, brevior via conferet illi.
Nullus enim magni sceleris labor. Hæc ego nunquam
Mandavi, dices olim, nec talia suasi.
Mentis causa malæ tamen est, et origo penes te.
Nam quisquis magni census præcepit amorem,
Et lævo monitu pueros producit avaros,
*Et qui per fraudes patrimonia conduplicare

istima sepultam nurum, si vestram domum ingreditur cum dote lethifera. Qualibus ea digitis opprimetur per soporem? Quæ etenim expetenda credideris et terra et mari, hæc *præbebit ei ratio celerior. Nulla quippe difficultas ingentis criminis. Tu aliquando inquies, ego ista nunquam imperavi, neque præcepi similia. Nihilominus apud te est fons et principium improbæ indolis. Quicumque enim summas jussit opes diligere, sinistra etiam adhortatione parvulos facit avaros: et qui bona per fallacias geminandi licentiam concedit, omnes cursui habenas laxat; quem si*

abest ab 10-13. 15-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *tegensque aramque* 21. —223 *Anquirenda* recte, puto, emend. Grang. v. sup. ad VI. 501. *putes* 18. 19. 23. 27. 46-50. 54. 55. 56. 59-64. 65. 68. 69. 71-74. 77.—224 *magis* pro *magni* 10. 54.—228 *levi* 45. *læto* 16. *providit* 15. 16. 29.—229 *Atque docet fraude... conduplicari* 13. *fraudem* 24. *conduplicari* 13. 17. 18. 20. 22. 23. 24. 27. 45. 47.

NOTÆ

Tangens aramque] Jam notavi Sat. XIII. vs. 89. eos qui jurabant aras tenere solitos, quasi fidem Numinum contestantes. Exhibetur ergo hic pejerantis audacia intrepide aras tangentis, sine ulla Numinis vindicis reverentia, ut ait Juvenalis loco mox cit. Sat. XIII.

Pedemque] Vel statuæ Cereris pedem ipsum, vel basim.

221 *Mortifera cum dote*] Quæ mortis ei causa sit. Uxorem enim veneno aliave ratione extinguet ille, ut dotem occupet. Vide Pers. Sat. II. vs. 14. ibique Annot. ad verba hæc, 'Nerio jam tertia ducitur uxor.'

Quibus illa premetur per somnum digitis] Vel strangulantibus, vel pudendo muliebri venenum affricantibus inficientibusque, et sic clam et cito enecantibus. Plin. XXVII. 2. 'Omnium,' inquit, 'venenorum constat ocyssimum esse aconitum, et tactis genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre mortem. Hoc venenum fuit, quo interemtas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit. Hinc atrox illa peroratio, ejus in digito mortuas.'

222 *Terra marique*] Seu negotiando et navigando; seu militando, variasque ærumnas exantlando.

223 *Brevior via conferet*] Uxoris occulta cædes conferet avaro divitias.

224 *Nullus enim magni sceleris labor*] Facinus ingens ubi quæstuosum est, facile perpetratur.

Hæc ego nunquam mandavi] Excusatio patris, quam refellit statim Poëta.

225 *Talia*] Veneficium, parricidium, &c.

Dat libertatem, et totas effundit habenas
Curriculo: quem si revoces, subsistere nescit,
Et te contemto rapitur, metisque relictis.
Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
Cum dicis juveni, stultum, qui donet amico,
Qui paupertatem levet, attollatque propinqui;
Et spoliare doces, et circumscribere, et omni
Crimine divitias acquirere, quarum amor in te,
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quantum

retrahas, stare non novit, teque spreto fertur præceps, *metasque transilit. Nullus putat sat peccare tantumdem quantum sinas: ita sibimetipsis donant amplius. Quando puero ais, fatuum* esse *qui familiari largiatur, qui opituletur inopi cognato, et* eum *erigat, monstras et denudare, et circumvenire, atque quovis flagitio congerere opes, quarum cupiditas in te est* tanta, *quanta erat patriæ* charitas *in Deciorum*

54. 58. 64. *conduplicandi* 15. Forte rectius, etsi non ignoro, vocem *libertatem* etiam infinitivo junctam legi, v. c. ap. Prop. I. 1. 28. et Val. Fl. I. 601.—Totus autem versus abest ab 2. 10. 11. 12. 16. 21. neque eum in suo exemplari habuisse videtur vetus Schol. qui illum silentio prætermisit, et verba *dat libertatem* exposuit: auctoritatem et nequitiam permittit. Est haud dubie lacinia, assuta ab interpolatore, qui verba *Dat libertatem* non concoquebat, nisi talia adderentur. Minus quidem languebit, si τὸ *et* vs. 228 et 230 pro *etiam* positum acceperis. At quis ferat hanc copulam toties ac vario sensu repetitam, eandemque sententiam ter expressam? Hinc etiam non placet opinio eorum, qui vs. 230 τὸ *et* ante *totas* delendum putant, ut verbis *Nam quisquis...dat libertatem* πρότασις, (quæ sic nimis longa est et ταυτολογεῖ) reliquis vero, *totas effundit habenas* cet., ἀπόδοσις contineatur. Toto potius versu ejecto nihil est, quod in h. l. displiceat.—230 *effudit* 21. 22. 25. 27. 46-49. 54-63. 66. 67. 69-73.—232 *Cum* 22. *Sed* non male conj. Plathner. *meritisque relictis* 9. a m. pr.—233 *credet* 24.—235 *Cur* 22. *dices* 16. *stultus, qui donat a., Qui p. levat adtollitque p.* 13. Non male, ut ipsa sint patris verba.—236 *levat* 13. 16. 23. *attollitque* 13. 16. *attolletque* 15. *tollat levetque* 24. *propinquum* 21.—238 *anquirere* etiam h. l. suspicari possis. v. sup. ad VI. 501. *in te est* 18. 19. a m. sec. 23. 25. 27. 46. 47. 48. 50. 54-69. 71-74.—239 *in pectore sato*

NOTÆ

230 *Totas effundit habenas, &c.*] Metaphora a decurrentibus in circo: id est, omnem dat licentiam quodvis scelus audendi.

231 *Curriculo*] Id est, juveni per multiplices jam avaritiæ sordes decurrenti.

232 *Te contemto rapitur*] Virgil. 'Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.'

233 *Nemo satis credit, &c.*] Ultra præscriptos fines quisque tendit: nemo concessis est contentus.

237 *Spoliare doces et circumscribere*] Doces et fallere, et deprædari, alienisque inhiare divitiis per fas et nefas rapiendis.

239 *Deciorum*] Vide Sat. VIII. vs. 254. ibique annot.

Dilexit Thebas, si Græcia vera, Menœceus:
In quorum sulcis legiones dentibus anguis
Cum clypeis nascuntur, et horrida bella capessunt
Continuo, tanquam et tubicen surrexerit una.
Ergo ignem, cujus scintillas ipse dedisti,
Flagrantem late, et rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur misero, trepidumque magistrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.
Nota mathematicis genesis tua: sed grave tardas

corde, quantum Thebas amavit Menœceus, in quarum sulcis legiones cum scutis exoriuntur e *dentibus serpentis, statimque tetra ineunt certamina, quasi buccinator simul etiam enatus esset. Incendium igitur cujus scintillas ipse præbuisti, inflammari valde et omnia devastare aspicies. Neque tibi condonabitur infelici, trementem vero* te *præceptorem occidet, sicut nutritorem leo in cavea horrendum sæviens. Astrologis cognita* est *genitura tua; at molestum* est *lentas colos opperiri: extin-*

13.—240-243 ejecti e 13. *Meneceus* 19. 45. *Menecheus* 15. *Menecus* 18. *Meniceus* 11. ut in aliis Mss. *inophorus, iconomus* cet. v. Gifan. Ind. Lucret. *Menichœus* 47. *Menicheus* 27. *Miniceus* 22. *Myneceus* 16. 17. *Menyceus* 20. —241 *quarum* (scil. Thebarum) 19. 25. 46. 48. 49. 50. 54-57. 59-69. 71-74. Sed doctius est τὸ *quorum*.—243 *et tanquam* 20. *tibicen* 22. 49.—245 *et late* 10. 11. 15. 17-19. 23. 25. 45-49. 54. 55. 57-60. 64. 65.—247 *caveam* 15-20. 22. 24.—248

NOTÆ

240 *Thebas*] Bœotias, regionis olim istius caput, a Cadmo conditas.

Si Græcia vera] Vide Sat. x. vs. 174.

Menœceus] Creontis Thebanorum Regis filius, qui ut patriam servaret ab Argivis obsessam, morti se devovit; quoniam ex oraculo compererat salvas fore Thebas, si ultimus e stirpe Cadmæa sponte moreretur. De hoc Statius Thebaid. x. Tullius Tusc. 1. circa finem ejus etiam meminit: sic enim loquitur n. 116. 'Menœceus vero non prætermittitur, qui oraculo edito largitus est patriæ suum sanguinem.'

241 *In quorum sulcis, &c.*] In Thebarum agro seminatis dentibus draconis a Cadmo interfecti, nati sunt armati viri, qui se continuo mutuis vulneribus conciderunt. Vide Ovid. Met. III. Fab. 1.

243 *Tubicen*] Ad canendum classicum, et bellum ciendum. Vide paulo ante notata ad hæc verba, *Cornua cum lituis.*

244 *Ignem*] Avaritiæ ardorem, habendi cupiditatem inflammatam.

245 *Rapientem cuncta*] Jura omnia violantem ad congerendas opes. Allegoria.

246 *Nec tibi parcetur, &c.*] Neque patri tibi avarus ille filius parcet.

247 *Leo*] Sicut educatorem suum devoravit leo ille, Domitiani temporibus, Mart. Spectac. Epig. x.

248 *Nota mathematicis*] Tibi quidem Mathematici ex horoscopo tuo prædixerint ac spondeant longævam ac seram senectutem, sed filius tuus haud expectabit adeo tardans fatum. Sueton. Calig. c. 57. 'Consulenti de genitura sua,' inquit, 'Sulla Mathematicus certissimam necem appropinquare affirmavit.' Et Tit. c. 9. Ipse 'dicitur cognita duorum Patri-

Expectare colus. Morieris stamine nondum
Abrupto. Jam nunc obstas, et vota moraris:
Jam torquet juvenem longa et cervina senectus.
Ocyus Archigenen quære, atque eme, quod Mithridates
Composuit, si vis aliam decerpere ficum,
Atque alias tractare rosas. Medicamen habendum est,

gueris filo non adhuc absciso. Modo ponis obicem, ac retardas petita: nunc adolescentem cruciat tua *senecta diuturnior et cervina. Cito voca Archigenem, et mercare quod Mithridates conflavit, si cupis ficum alteram colligere, atque alteras rosas apprehendere. Sumendum præ alimento pharmacum parandum est, quale* sorberi

nec grave 24.—249 *colos* 13. 18-21. a m. sec. 22. 23. 24. 46-50. 54-57. 59. 60. 62. 64. 65. 68. 69. 71-74.—252 *Archygenem* 17. 19. Ego *Archigenen* pro *Archigenem* scripsi. *Mitridates* 17. 18. 19. 46. 47. 50. 64. *Metridates* 20. 21. 45. 60.—253 *Opposuit* 22.—254 *togas* pro *rosas* 16. *est* non extat in 17. 18.—

NOTÆ

ciorum genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, venturum quandoque et ab alio: sicut evenit.'

Sed grave tardas expectare colus] Sed filio tuo erit tædiosa vitæ tuæ diuturnitas. Non poterit sibi temperare dum Parcæ compleverint colos, ipse abrumpet filum, teque enecabit, ut hæreditatem citius invadat. 'Filius ante diem patrios inquirit in annos.'

249 *Colus*] Vide Sat. III. vs. 27. Annot. ad vocem *Lachesi*.

250 *Jam nunc obstas*] Nimirum jam cupiditati effrænatæ filii tui moram injicis, et molestiam creas.

251 *Cervina senectus*] Qualem cervis natura concessit. Virg. Eclog. VII. 'Vivacis cornua cervi.' Cic. Tuscul. III. n. 69. 'Theophrastus,' inquit, 'moriens accusasse naturam dicitur, quod cervis et cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset; hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset. Quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisset ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur.' Plin. VIII. 32. ita scribit: 'Vita cervis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander addiderat, adopertis jam cute in magna obesitate.' Plutarch. de orac. defectu, ex Hesiodo, ait quatuor ætates cornicis vivere cervum, tres cervi corvum, novem corvi Phœnicem Indicam, &c. Cœl. Rhodig. IV. 17. 'Nonnulli veterum,' inquit, 'vitæ longioris, atque (ut Græcis dici assuevit) polychroniæ rationem scrutati, e fellis vacuitate demanare id sunt suspicati, argumento ex cervorum vita deducto. Sed et Delphinus, qui fellis expers item est, longævus est,' &c.

252 *Archigenen*] Peritum ac fidelem Medicum, qui pharmacum depellendis toxicis idoneum tibi temperet. De *Archigene* jam ter Juvenalis.

Quod Mithridates composuit] Antidotum adversus insidias et veneficia filii tui. Vide Annotat. ad Sat. VI. vs. ult.

253 *Aliam decerpere ficum*] Alium autumnum videre.

254 *Alias tractare rosas*] Aliud ver aspicere, et vitam producere.

Sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.
Monstro voluptatem egregiam, cui nulla theatra,
Nulla æquare queas Prætoris pulpita lauti,
Si spectes, quanto capitis discrimine constent
Incrementa domus, ærata multus in arca
Fiscus, et ad vigilem ponendi Castora nummi,
Ex quo Mars Ultor galeam quoque perdidit, et res
Non potuit servare suas. Ergo omnia Floræ
Et Cereris licet, et Cybeles aulæa relinquas:

oporteat vel a patre vel a rege. Ostendo præstans oblectamentum, cui theatra nulla, nulla pulpita Prætoris magnifici possis comparare, si consideras quam magno vitæ periculo stat familiæ amplificatio, sacculus plurimus in capsa ære munita, et pecunia collocanda apud Castora custodem, ex quo Mars Vindex cassidem etiam amisit, suasque res tueri nequivit. Itaque dimittas licet cuncta Floræ Cererisque et Cybelæ peri-

255 *aut pater aut rex* 10. 11. 15-20. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74.—256-297 ejecti e 13. *qui* 71. 72. 73.—257 *queat* 15. 64.—258 *spectas* 18. 23. 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74. *constant* 21. 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74.—259 *multis* 60.—263

NOTÆ

255 *Pater aut rex*] Uterque sibi metuens, pater a nequam filiis, Rex a perfidis subditis.

256 *Monstro voluptatem, &c.*] Si mecum vis attendere, monstrabo tibi curas et labores avarorum, e quorum contemplatione plus voluptatis et oblectamenti capias, quam e ludis scenicis.

257 *Prætoris pulpita*] Vide Sat. x. vs. 36.

259 *Incrementa domus*] Locupletatio, opum accessio.

260 *Ad vigilem ponendi Castora nummi*] Nummi, quos divites deponebant in templis, sub Numinum tutela. Vide Brod. Miscellan. iv. 17.

261 *Ex quo Mars, &c.*] Antea quidem solebant thesauros condere in foro Martis, sed ex quo illi a furibus expilati sunt, in Æde Castoris posuere, excubiasque addidere.

Mars Ultor] Sueton. Aug. c. 29. 'Publica opera plurima construxit, ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis Ultoris.'

Galeam quoque perdidit] Hanc scilicet inauratam fures abrasere.

262 *Res non potuit servare suas*] Sarcasmus in Deos.

Ergo omnia Floræ, &c.] Relinque ergo ludorum oblectamenta sponte, ut majori voluptate fruaris spectando avarorum cruciatus.

Floræ] Dimitte Floralia. Vide Pers. Sat. v. vs. 178.

263 *Cereris*] Ludos Cereales. Tacit. Annal. 15. ad finem, scribit decretum esse, ut Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur. Ovid. Fast. iv. 'Circus erit pompa celeber numeroque Deorum, Primaque ventosis palma petetur equis.' Hinc Cereris ludi.

Cybeles] Megalesia. Vide Sat. vi. vs. 69. De Cybele, Sat. ii. vs. 111. &c.

Aulæa] Ornamenta cœnæ. Vide Sat. vi. vs. 67.

Tanto majores humana negotia ludi.
An magis oblectant animum jactata petauro
Corpora, quique solet rectum descendere funem;
Quam tu, Corycia semper qui puppe moraris,
Atque habitas, Coro semper tollendus et Austro,
Perditus, ac vilis sacci mercator olentis:

stromata, occupationes hominum eo jucundiora sunt *spectacula. Numquid plus exhilarant mentem corpora petauro librata, et qui per funem tensum desilire assueverunt, quam tu qui Corycia nave continuo insistis ac permanes, nunquam non jactabundus Caro atque Austro, desperatus et ignobilis negotiator sacculi odorati; qui*

relinques 22.—265 *Non* 12. *jactare* 12.—266 *solent* 27. 47. 54. 61. 63. 64. 74.—267 *Quantum* 16. *in* ante *Corycia* non male inseritur in 10. 17. 19. 23. 24. vel ante *puppe* in 45. *Coricia* 10. 17. 19. 23. 24. 46. *Coritia* 47. 48. 50. 64. *Corithia* 21. 45. *Corinthia* 22. *rupe* 21. a m. sec.—268 *choro* 17-22.—269 *ac vilis* 1. 2. 14. 18. 56. 70. 74-77. 82. *Perditus, a Siculis sacci mercator* (qui a Siculis saccum mercaris) 3. 5. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73. quod perperam probat Plathnerus, quia *saccus olens* sit crocum, quod plurimum in Sicilia, unde et *Sicanium* dicatur Stat. Sylv. v. 3. 41. *oletis* 11.

NOTÆ

264 *Tanto majores humana negotia ludi*] Adeo negotia et solicitudines hominum lucri cupidorum sunt majora ludicra, quam Circus et Circenses.

265 *An magis oblectant, &c.*] Annon par ludus et simile ludicrum est videre petauristas ac funambulos, et mercatorem perpetuo navigantem, qui proinde ventis ac funibus nauticis libratur atque jactatur?

Petauro] *Petauri* ludus est, cum per circulos quispiam veloci cursu transvolat, corpore ita librato, ut circulum non offendat; unde petauristæ ludiones dicti. Ita Alex. ab Alex. III. 21. 'Petauristæ a veteribus dicebantur qui saltibus vel schemis levioribus moverentur: et hæc proprietas a Græca nominatione descendit, ἀπὸ τοῦ πετᾶσθαι;' inquit Non. Marcel. de prop. serm. Alii dicunt *petaurum* fuisse ligneam machinam, per quam rotarum impulsu corpora jactabantur per aëra. Mart. Epig. II. 86. 'Quid si per graciles vias petauri Invitum jubeas subire Ladam.' Et Epig. XI. 22. 'Quam rota transmisso toties impacta petauro.' Vide Turneb. VIII. 4. item XXIX. 19. Aliter paulo Manilius rem videtur explicare l. v. ubi sic canit: 'Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem Corpora quæ valido saliunt excussa petauro: Alternosque cient motus; elatus et ipse Nunc jacet, atque hujus casu suspenditur ille.' Quem in locum Josephus Scaliger ait, rotam fuisse, quam duo versantes, alter superne alter infra nitens, vicissim dejecti nunc penderent, nunc erecti sederent.

267 *Corycia puppe*] Navi dante vela in Ciliciam, ad crocum apportandum, quod ibi copiose optimum provenit ad oppidum Corycum.

268 *Coro*] Ventus hic flat ab Occasu Solstitiali; Zephyron et Argesten Græci vocant: inquit Plin. II. 47.

269 *Sacci olentis*] Aromatibus atque odoribus pleni. Alii legunt hic: *Perditus a Siculis sacci mercator olentis;* id est, opobalsamorum atque aromatum mercator advectorum quidem e Sicilia; in qua, Strabone teste, præ-

Qui gaudes pingue antiquæ de littore Cretæ
Passum, et municipes Jovis advexisse lagenas?
Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
Victum illa mercede parat, brumamque famemque
Illa reste cavet: tu propter mille talenta,
Et centum villas temerarius. Aspice portus,
Et plenum magnis trabibus mare: plus hominum est jam

ex opima veteris Cretæ ripa delectaris apportare mulsum, et Jovis municipes amphoras: ille nihilominus dubio pede infigens passus, eo præmio cibum lucratur, et hyemem atque esuriem eo fune devitat: tu vero *inconsideratus* id facis *ob talenta millena, villasque centenas. Intuere portus, et mare navibus ingentibus refertum. Plures modo sunt homines in mari,* quam in terra. *Ibit classis quocumque spes*

—270 *pingui* 16. 27. 45. 59. 60. *antiquo* 22. *antiquum* 27. 47.—273 *Victum ex illa merce* 22.—275 *Et mille villas* 19. a m. pr.—276 *est* non extat

NOTÆ

ter frumentum, mel, &c. crocum etiam apportabatur.

270 *Antiquæ Cretæ*] Hæc Insula maris Mediterranei valde celebrata tum ob alia multa, cum ob Jovis natales. Ejus incolæ perfidiæ fama laborarunt, teste proprio ipsorum Poëta Epimenide. Unde Apostol. ad Tit. c. 1. ait: 'Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.' Lucan. l. III. 'Jam dilecta Jovi centenis venit in arma Creta vetus populis.'

271 *Passum*] Ita vocatur liquor ex uvis ad Solem arefactis expressus. Varro de Vita Populi Romani ita scribit: 'Passum nominabant, si in vindemia uvam diutius coctam legerent, eamque passi essent a Sole aduri.'

Municipes Jovis lagenas] Vinum e Creta, et ex eodem, quo Jupiter, loco et municipio. Sic Sat. IV. vs. 33. *Municipes Crispini, siluros* appellavit.

272 *Hic tamen*] Funambulus, petaurista, gesticulator.

273 *Victum illa mercede parat*] Victum habet e mercede, quam pro industria et ludo percipit.

274 *Tu propter mille talenta, &c.*] Iste ludio quidem hos labores subit, ut victum habeat necessarium: unde quasi invitus hæc agit: tu vero temerarius, eoque dementior, qui tot discrimina terra marique sponte ineas, ut superflua nanciscaris; et cum parvo natura jubeat contentum esse te, et satis sit una villa, quæris opes immensas et villas centenas.

Talenta] Talentum Atticum minus (de quo utplurimum intelligendi Auctores) valebat minas sexaginta, id est, sexcentos coronatos, monetæ Gallicæ, hos quidem æstimando triginta quinque solidis Turonensibus. Ergo singula talenta libellas Turonenses mille et amplius faciunt, adeoque talenta mille plusquam millionem. Vide Budæum de Asse.

275 *Aspice portus, &c.*] Ut intelligas quanta sit hominum avaritia, vide portus et mare navibus plena; et hinc cognosce plures esse homines in mari navigantes, quam terram incolentes, adeo nullis deterrentur periculis, plusque movet lucri cupido quam mortis ipsius metus. Hor. Epist. I. 1. 'Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.'

In pelago: veniet classis, quocumque vocarit
Spes lucri, nec Carpathium, Gætulaque tantum
Æquora transiliet: sed longe Calpe relicta,
Audiet Herculeo stridentem gurgite solem.
Grande operæ pretium est, ut tenso folle reverti
Inde domum possis, tumidaque superbus aluta,

quæstus invitaverit: neque solum transgredietur Carpathium et Gætula maria, verum dimissa procul Calpe, strepentem in *Herculis freto Solis* currum *auscultabit. Magna erit merces laboris, si hinc* in *ædes queas redire folle distento; atque inflata*

in 21. 22.—277 *vocat te* 10. 27. 47. 54. 58.—279 Secundam syll. voc. *Calpe* in sexto casu corripi, jam miratus est Priscian. l. VI. Eandem brevem esse ap. Avien. Arat. vs. 1023. observat Curio prava lectione deceptus, qui cum aliis putabat, id propterea fieri, quod *Calpe* etiam tertiæ declinationis sit, et *Calpes, Calpis* non minus recte dicatur, quam *Calpe, Calpes.*

NOTÆ

278 *Carpathium*] Dictum ab Insula Carpatho, hodie *Scarpanto*, Rhodum inter et Cretam sita, quodque est ab hac ad illam mare Carpathium vocatur.

Gætula] Libyca. Jam diximus alibi Gætuliam interiori Libya contineri.

279 *Sed longe Calpe relicta, &c.*] Ultra Calpen progredietur ipso Hercule audacior, qui hic inscripsit: *Non plus ultra.*

Calpe] Mons est et urbs Hispaniæ Bæticæ, nunc *Gibraltar* vocatur, ut et fretum proximum; una ex Herculis columnis, cui respondet altera ex adverso, *Abyla*, mons pariter et oppidum Mauritaniæ.

280 *Herculeo gurgite*] Intelligit fretum Gaditanum, quod et Herculeum ab Herculis navigatione ibi finita, exstructisque columnis, de quibus mox: dicitur et Ostium Oceani, et limen Interni maris; vulgo *Gibraltar*, latum est quinque leucas Hispanicas aut circiter.

Stridentem solem] Nempe dum occidit, ejusque fervens currus aquis mersus stridet, ut candens ferrum solet. Ex opinione Posidonii Sophistæ, et aliorum. Hinc Statius Sylvar. l. II. in Genethliaco Lucani: 'Felix heu nimis et beata tellus, Quæ pronos hyperionis meatus Summis Oceani vides in undis, Stridoremque rotæ cadentis audis.' Vide Cœl. Rhodig. XXIV. 13. ubi 'Talpis,' inquit, 'cæcior Epicurus, qui tamen unus primusque hominum veritatem invenisse videri vult; astra cum oriuntur accendi, cum occidunt extingui astruit.—Hinc Solem in Oceanum mergi, cumque mergatur, quasi candens ferrum sonum edere,' &c. Porro sensus est hic avarum illum mercatorem ad ultimas Occidentis plagas navigare lucri causa.

281 *Grande operæ pretium, &c.*] Ironice. Magnum quid fecisse putas, si dives redeas e tam longinqua et periculosa navigatione.

Tenso folle] Marsupio nummis distento, crumena plena: ut solet vento plenus follis turgere.

282 *Tumida aluta*] Quidam intelligunt vela ventis inflata; alii ipsam crumenam. Nam *aluta* est pellis quævis mollior, e qua fiunt sacculi, crumenæ, &c.

Oceani monstra, et juvenes vidisse marinos.
Non unus mentes agitat furor. Ille sororis

pelle jactabundus aspexisse Oceani prodigia et maritimos adolescentes. Haud unica vexat animos insania. Hic in germanæ brachiis Furiarum expavescit faciem atque

NOTÆ

283 *Oceani monstra*] Belluas marinas stupendæ magnitudinis, orcas, balænas, de quibus Plin. IX. 6. Idem ibidem cap. 5. meminit belluæ cujusdam maritimæ in Gaditana littora illisæ, 'cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubiti sexdecim fuissent, dentes centum viginti maximi, dodrantium mensura, minimi semipedum.' Item ait monstri illius, 'cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romam allata ex oppido Judææ Ioppe, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.' Horat. Od. I. 3. 'monstra natantia,' appellat ingentes illos Oceani pisces.

Juvenes vidisse marinos] Adeoque totum quasi enavigasse Oceanum, in quo cernuntur homines marini interdum, Tritones, Nereides. Maritimi Tritonis mentionem invehit Tullius de Natura Deorum, l. I. n. 79. Plin. l. IX. cit. c. 5. ita scribit: 'Tiberio Principi nuntiavit Olyssipponensium legatio ob id missa, visum auditumque in quodam specu Tritonem concha canentem, qua noscitur forma. Et Nereidum falsa opinio non est, squamis hispido corpore, etiam qua humanam effigiem habent. Namque hæc in eodem spectata littore est, cujus etiam morientis gannitum tristem accolæ audivere.' Additque: 'Divo Augusto Legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit.' Tandem ait, 'Auctores habeo in Equestri Ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore absoluta similitudine: ascendere eum navigia nocturnis temporibus, statimque degravari quas insederit partes; et si diutius permaneat, etiam mergi.' Pausanias l. IX. paulo ante medium, Tritonum describens figuram, ait; capitis comam palustri apio similem, tum colore, tum quod capillum omnino nullum ab aliis possis discernere; corpus reliquum minuta squama inhorrescere, eaque valde dura: branchias infra aures habere, nares humanis similes, rictum oris latiorem, pantheræ dentes, oculos glaucos; manus, digitos, ungues, quali sunt forma superiores conchyliorum testæ: pinnulas sub ventre ac pectore pro pedibus, veluti Delphinis sunt, &c. Vide Alex. ab Alex. III. 8. Georg. Furnerium, Hydrogr. XIX. 39. Bartholin. Epist. Miscell. Medico-physic. Acad. Curios. German. &c. Ceterum apud Bibliothecam Sanctæ Genovesæ Parisiis servatur, atque ostenditur Sirenæ manus, humana paulo longior.

284 *Non unus mentes agitat furor*] Tres insaniæ species explicat Cornel. Celsus III. 18. Sensus Juvenalis hic est: fuerit insanus Orestes, fuerit Ajax, insanior est avarus mercator.

Ille sororis, &c.] Orestes occisa matre Clytæmnestra Furiis agitatus consolantem se Electram sororem, et manu circumplexam repellit, sicque alloquitur: 'Dimitte me quæ una es mearum Erynnium, quæque me complecteris, ut in Tartarum præcipites.' Apud Euripid. in Oreste.

In manibus vultu Eumenidum terretur et igni:
Hic bove percusso mugire Agamemnona credit,
Aut Ithacum. Parcat tunicis licet atque lacernis,
Curatoris eget, qui navem mercibus implet
Ad summum latus, et tabula distinguitur unda:
Cum sit causa mali tanti, et discriminis hujus,
Concisum argentum in titulos faciesque minutas.

flammas. Iste juvenco interfecto putat mugitus edere Agamemnonem vel Ulyssem. Qui mercibus navem onerat usque *ad supremum latus, atque assere* duntaxat *separatur* ab *aquis, indiget custode, quamvis non laceret chlamydem et pallium; quandoquidem tam magnæ istius pestis atque periculi origo est argentum excusum in in-*

285 *torretur* 11. in marg. non improb. Schurzfleisch. *igne* 16.—286 *credet* 17. —287 *lacertis* 7. 12. 15. 17. a m. sec. 20. 21. 22. 46. 61. 62. 63. 65-69. 71-73.—288 *navem qui* 21.—289 *tabula dist. uda* 15. 16. 19. 21. 23-27. 46-49. 55-60. 68. *una* 17. 20. 22. 28. 74. *huda* 65.—291 *Conscissum* 16. 21. 22.—293 *piperisve* 19.

NOTÆ

285 *Eumenidum*] Anguibus et facibus armatarum. Furiæ porro dictæ Eumenides per antiphrasim, quod nequaquam benevolæ.

286 *Hic bove percusso, &c.*] Ajax in furorem ex ira versus ob negata sibi Achillis arma, et Ulyssi adjudicata, sævit in pecudes, sævire credens in Græcos, injuriamque ulcisci. Duos autem arietes eximios raptat, cædit, mactat, Agamemnonem et Ulyssem existimans. Vide Sophoclis Ajacem Flagelliferum.

Agamemnona] Græci exercitus Imperatorem, atque inter contendentes de armis Achillis Ajacem et Ulyssem, Judicum Principem. Vide Ovid. Metamorphos. XIII. et quæ notavi Sat. VII. vs. 115.

287 *Ithacum*] Ulyssem natum dominatumque in Ithaca Ionii maris Insula Cephaleniæ vicina.

Parcat tunicis licet, &c.] Etsi non laceret vestes, ut solent furiosi, sanus tamen non est avarus ille, quem, ut ait Horat. Sat. I. 'Neque fervidus æstus Dimoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum: Nil obstat,' &c. Hinc idem Horat. Sat. II. 3. 'Danda est hellebori multo pars maxima avaris. Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.'

288 *Curatoris eget*] Quippe insanientibus dabantur curatores patrimonii. Unde Horat. Sat. II. 3. 'Interdicto huic (*insano*) omne adimat jus Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.'

289 *Tabula distinguitur unda*] Legunt alii, *tabula distinguitur una;* alii, *uda:* pari sensu. Vide Sat. XII. vs. 58.

290 *Cum sit causa mali tanti, &c.*] Cum tot vitæ adeat ultro pericula, propter nummorum cupiditatem.

291 *Concisum argentum in titulos faciesque minutas*] Argentei nummi Principum inscriptionibus et imaginibus signati. Plin. XXXIII. 3. ita scribit: 'Proximum fecit scelus qui primus ex auro denarium signavit, quod et ipsum latet, auctore incerto. Populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus

Occurrunt nubes et fulgura. Solvite funem,
Frumenti dominus clamat, piperisque coëmti;
Nil color hic cœli, nil fascia nigra minatur;
Æstivum tonat. Infelix hac forsitan ipsa
Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus, et zonam læva morsuque tenebit.
Sed cujus votis modo non suffecerat aurum,

scriptiones ac pusillos vultus. Quod si *apparent nebulæ, et fulgetra, tritici possessor et mercator piperis vociferatur: rudentes laxate: nihil iste cœli color, nihil ater circulus portendit: Æstatis est tonitru. Infortunatus eadem etiam nocte fortassis* in mare *devolvetur, rupta navi; et undis mersus obruetur: atque* manu *sinistra, et dentibus cingulum retinebit. Verum cujus cupiditati non erat satis aurum quod de-*

45. non male! *coëmtor* 11. *coëmptor* 15. 16. 19. 21. a m. pr. 23-27. 46-50. 54-69. 71. 72. 73.—295 *at forsitan* 15. 17. 20. 21. 22. *ac forsitan* 16. 19. 23-27. 48. 56-64. 66-69. 71-77. *an forsitan* al.—296 *cadit* 21. *trabibus fractis* 10.—298 *suffecerit* 20. 21. 27. 46. 47. 48. 54. *sufficeret* 23.—299 *volvunt* 22. *solvit*

NOTÆ

est.—Servius Rex primus signavit æs nota pecudum: unde pecunia appellata,' &c. Vide Cœl. Rhodig. x. 2. et Alex. ab Alex. iv. 15. de his multa referentem. Sub Numa Pompilio nummi fuere scortei, deinde stannei, tum ærei. Post Attilium Regulum argenteus nummus primum signatus: denique aureus. Nota porro fuit initio, pecus, ovis, bos, sus: dein Janus bifrons ex una parte, ex altera vero, navis prora. Postea bigæ, quadrigæ, victoria. Unde nummi bigati, quadrigati, victoriati. Demum effigies Cæsarum cum titulis et inscriptionibus apposita est. Nero quidem Citharœdi, Severus Imperator Alexandri habitu nummis insculpi se voluerunt. Augustus Cæsar argenteum nummum percussit nota sideris Capricorni, sub quo in lucem editus fuerat.

292 *Occurrunt nubes, &c.*] Mercator ille lucri avidus, etiamsi immineat tempestas, urget tamen navigare, et portu solvere.

294 *Nil color hic cœli*] Hic cœli color, quamvis præsagiens tempestatem, haud avarum deterret. Vide seq. Annot.

Fascia nigra] Plin. xviii. 35. 'Si nubes,' inquit, 'Solem circumcludent, quanto minus luminis relinquent, tanto turbidior tempestas erit; si vero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior.—Si Oriens cingetur orbe, ventus expectetur.—Si circa Occidentem circulus erit candidus, levem tempestatem; si nebula, vehementiorem; si ater fuerit circulus, ventum magnum præsagit.'

295 *Æstivum tonat*] Adeoque non diuturnum, ut æstate solet. Vide Plin. ii. 43.

297 *Zonam*] In qua insuti nummi et absconsi. Matth. c. 10. 'Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.' Sueton. Vitell. c. 16. 'Zona se aureorum plena circumdedit.'

Læva morsuque tenebit] Dum læva dentibusque zonam retinet, dextra natabit, aut reget tabulam cui innititur.

Quod Tagus, et rutila volvit Pactolus arena,
Frigida sufficient velantes inguina panni,
Exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
Dum rogat, et picta se tempestate tuetur.
Tantis parta malis, cura majore metuque
Servantur. Misera est magni custodia census,
Dispositis prædives hamis vigilare cohortem

fert Tagus et Pactolus lucenti sabulo, huic *satis erunt panniculi gelidum inguen obtegentes, et esca parva, quando submersa navi* factoque *naufragio mendicabit assem, seque procella adumbrata sustentabit. Tot ærumnis acquisita graviore sollicitudine ac timore custodiuntur. Infelix est conservatio summarum opum. Licinus*

16.—300 *sufficiant* 16.—301. 302 ejecti e 13. *Exanguisque cibus* 21.—305 *Depositis* 16. *perdives* 24. *dives* reponi jubebat Curio, et *armis* pro *hamis* Britann. ut metro consuleretur. Neutrum iis venisset in mentem, nisi perperam de

NOTÆ

299 *Tagus*] Hispaniæ fluvius, vernacule, *Tajo;* auriferis arenis celebratus, ut testatur Plin. IV. 22. Martial. Epigram. I. 50. *aureum* vocat *Tagum, auriferum* vero Epigr. X. 96.

Pactolus] Hic Lydiæ fluvius, hodie *Sarabat*, olim et *Chrysorroas* ab arenis aureis dictus, teste Plinio, V. 29. Apud Herodot. l. V. dicitur Pactolus e Tmolo monte auri ramenta volvere, dein flumini Hermo commisceri, cum illo demum in mare influere.

302 *Picta se tempestate tuetur*] Vide Sat. XII. vs. 28. et Pers. Sat. I. vs. 89. ibique annotata.

305 *Dispositis prædives hamis, &c.*] Licinus pro conservatione divitiarum anxius famulos plures vigilare cogit.

Hamis] Ne *hamos* hic, nam penultima producitur, sed *hamas* accipe. Cato de Re Rustica cap. 133. *hamam* recenset in rusticis instrumentis; Plutarchus, in haustoriis. Apud Hesychium idem est ἅμη, quod σκάφη. Plin. Epist. X. 42. ita scribit: 'Nicomediæ vastissimum incendium multas privatorum domos et opera publica duo absumsit. Latius autem est sparsum tum violentia venti, cum inertia hominum.—Et alioqui nullus usquam in publico sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda,' &c. Quid igitur per hamas intelligemus? Alii uncos ferreos explicant, seu ad diruenda in incendio ædificia, seu ad capiendos fures. Alii astipulantur Turnebo, qui II. 29. locum hunc Juvenalis explicat de homine incendia metuente, vasaque multa aquaria ad id præparante. Lib. vero XIX. cap. 23. quærens cur Præfectus vigilum juberetur per noctes circumire cum hamis et dolabris, *hamam* interpretatur *vas aquarium rotundioris formæ, globosique ventris;* affertque, ad rem, Columellam l. XVII. de cucurbita sic loquentem: 'Sive globosi Corporis, atque utero nimium quæ vasta tumescit, Ventre leges medio: sobolem dabit illa capacem Naryciæ picis, aut Actæi mellis hymetti, Aut habilem lymphis hamulam.' Favet vetus Schol. qui sic loquitur hic: 'Per translationem disciplinæ militaris, Sparteoli Romæ, quorum cohortes in urbis tu-

Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, signisque suis, Phrygiaque columna,
Atque ebore, et lata testudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici: si fregeris, altera fiet
Cras domus, aut eadem plumbo commissa manebit.
Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicior hic, qui

opulentus præparatis hamis famulorum turmam nocte vigilare imperat, timens propter electrum, et suas statuas, ac Phrygias columnas, eburque, et amplam testudinem. Denudati Cynici dolia non deflagrant. Ea *si ruperis, ædes aliæ cras fabricabuntur; vel ipsæ plumbo connexa subsistent. Quando Alexander aspexit grandem incolam in eo fictili,* tum *intellexit quanto beatior is qui nihil exoptaret, quam qui hamis* piscium cogitassent.—306 *Lucinus* 12. *Licius* 22. *Lamos* 16.—308-310 ejecti e 13.—310 *aut eadem* 10. 11. 12. 14. 15. 18. 19. 23. 24. 43. 45. 50. 64. 70. 82. *atque eadem* 16. 17. 20. 21. 22. 25. 27. 46-49. 54-63. 65-69. 71-77. At quomodo *altera fiet domus*, et simul manebit *eadem?* Id jam monuit Lips. Epistol. Quæst. IV. 25.—312 *quantum* 23. 47. 48. 49. 55. 58. 64.—313 *totum*

NOTÆ

telam cum hamis et aqua vigilius consuerunt curare vicibus;' causa ignis videlicet.

Vigilare] Horat. Sat. I. 'An vigilare metu exanimem, noctesque diesque Formidare malos fures, incendia, servos, Ne te compilent fugientes; hoc juvat?'

306 *Licinus*] Quilibet dives. Vide Annot. ad Sat. I. vs. 109. et Pers. Sat. II. vs. 36.

307 *Pro electro, signisque suis, &c.*] Pro varia supellectile pretiosa, vasis ex electro, statuis ex auro, argento, &c. columnis e marmore Phrygio, mensis ebore ornatis, discubitoriis lectis, testudinum putaminibus opertis. Vide Sat. II. vs. 94. et 123.

308 *Dolia nudi non ardent Cynici*] Incendio non sunt obnoxia: quippe fictilia seu testea fuerunt olim dolia, teste Plinio XXXV. 12. ubi sic ait: 'Defunctos se multi fictilibus doliis condi maluere, sicut M. Varro.'

309 *Cynici*] Diogenis pauperculi, cui dolium pro domo fuit. Vide Annot. Sat. XIII. vs. 121. et Pers. Sat. I. vs. penult.

310 *Eadem plumbo commissa manebit*] Si frangas dolium testeum, partes ejus dissolutæ et fragmenta poterunt ferruminatione vel plumbatione conjungi et instaurari. Non ita vero dives ædes suas reficere potest, casu vel incendio dirutas. Vide Lips. Epistolic. Quæst. IV. 25.

311 *Testa cum vidit in illa*] Cum vidit Diogenem in dolio suo testaceo. Diogenis tamen dolium potius ligneum fuisse, notat Gujetus, quippe quod ab eo sæpius illæsum versaretur, otii vitandi causa.

312 *Magnum habitatorem*] Diogenem parvi dolii habitatorem certe magnum, animo, sapientia, divitiarum contemtu, ipsoque Alexandro Magno majorem: quod nec Rex ille ignorasse videatur. Nam cum Philosophos complures et viros primarios salutatores habuisset, adiit ipse Diogenem; quin et se suasque opes despicientem adeo est admiratus, ut

Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem
Passurus gestis æquanda pericula rebus.
Nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
Nos facimus, Fortuna, Deam. Mensura tamen quæ
Sufficiat census, si quis me consulat, edam:
In quantum sitis, atque fames, et frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis,
Quantum Socratici ceperunt ante penates.
Nunquam aliud Natura, aliud Sapientia dicit.
Acribus exemplis videor te claudere. Misce

mundum sibi peteret universum, paria factis discrimina subiturus. O Fortuna, nihil divinum tibi est, si nobis *insit sapientia: nos vero te Numen consecramus. Si nihilominus aliquis sciscitetur a me, proferam quis opum modus sit satis:* nempe *quantum petunt sitis et esuries ac gelu: quantum satis tibi fuit,* o *Epicure, in hortulis exiguis: quantum antea continebat Socratis domus. Nunquam diversum natura, diversum prudentia loquitur. Videor te constringere severis exemplis. Ad-*

qui 27. 47. 48. 49. 56-60. 64. 65. *poscerit* 21.—315 *Nullum numen abest* 13. 15. 16. 19. 20. 23-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71. 72. 73. *sed te Nos facimus* 10. 13. 15. 16. 17. 20-27. 45-50. 54-69. 71-74. *sed nos Te facimus* 12. 19. v. sup. ad x. 365. ubi iidem leguntur versus.—316 *Deam, cœloque locamus* 45. ex x. 366.—317 *consulit* 16. 21.—318 *En quantum* suspicari possis. *ac frigora* 21.—321 *dicet* 11. 22. 23. 25. 27. 46-50. 54-60. 65.—322-331 desunt 13. *ludere* 45. *inclu-*

NOTÆ

amicis dixerit; *Nisi Alexander essem, profecto Diogenes esse vellem.* Plutarch. in Alexandri vita. Laërt. l. VI.

313 *Totum sibi posceret orbem*] Vide Sat. x. vs. 168.

314 *Æquanda pericula rebus*] Si enim magna gessit Alexander, magna quoque est perpessus. Pariter et alii summi Imperatores, quibus magna semper gloria magno stetit ambitiosis.

315 *Nullum numen habes, &c.*] Vide Sat. x. ad calcem.

319 *Quantum, Epicure, &c.*] Vide Sat. XIII. vs. 122. et Annot. ibid.

320 *Quantum Socratici ceperunt ante penates*] Socrates nimirum ante Epicurum vixit. Nam Socrates natus refertur Olympiade septuagesima septima, anno ante Christum quadringentesimo septuagesimo octavo, et vixisse annos septuaginta. Epicurus autem in lucem prodiit Olympiade centesima nona, vixitque annos nonaginta duos.

Socratici penates] Frugalis domus Socratis, quem Laërtius scribit, Athenis peste laborantibus, unum a morbo fuisse immunem, ob cibi temperantiam. Vide quæ etiam de illo annotabo ad Pers. Sat. IV. vs. 2. et seq.

321 *Nunquam aliud Natura, &c.*] Frugalitatem aliasque virtutes pariter natura et sapientia præcipiunt. Seneca Epist. 50. 'Virtus,' inquit, 'secundum naturam est, vitia inimica et infesta sunt.'

322 *Acribus exemplis, &c.*] Ad rigida nimis et severa exempla te revoco et redigo: id est, si Philosophorum aus-

Ergo aliquid nostris de moribus: effice summam,
Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.
Hæc quoque si rugam trahit, extenditque labellum;
Sume duos Equites, fac tertia quadringenta.
Si nondum implevi gremium, si panditur ultra:
Nec Crœsi fortuna unquam, nec Persica regna
Sufficient animo, nec divitiæ Narcissi,

hibe igitur quiddam e nostris moribus. Fac summam, quam lex Othonis dignam putavit quatuordecim gradibus. Si illud etiam rugam inducit, et labium porrigit; accipe binos Equites; acquire trina quadringenta. Quod si non adhuc sinum replevi, si amplius extenditur; neque menti satisfaciet unquam Crœsi sors, neque

dere 15. *claudere* 16. 17. 19-22. 25. 46-50. 55. 57-60. 64-67. *Cludere* ἀρχαϊκῶς passim scriptum reperitur. v. Drakenb. et nos ad Sil. VI. 451. XV. 655. Intpp. Cic. N. D. II. 39. Heins. ad Valer. Fl. I. 34.—323 *de nostris* 19. 25. 27. 46-50. 54. 55. 57-60. 64. 65. In omnibus, quas vidi, editt. perperam non post *summam*, sed post *ordinibus* distinguitur.—324 *dignetur* 45.—325 *labellis* 22.—326 *quadraginta* 16. 20. a m. pr. 22. v. ad I. 106.—327 *non* 27. 64.—328 *Rosci* pro *Crœsi* 4. forte e glossa, ad vs. 324. ascripta. *Crœsi*, regis Lydorum, divitiæ cui non sunt auditæ? *vel Persica* 16.—329 *Sufficiunt* 27. *Marcissi* 67. 68. 71. 72. 73.

NOTÆ

teritas te deterret; si tantam ferre nequis paupertatem: modicis igitur opibus contentus esto.

322 *Misce ergo aliquid nostris de moribus*] Ergo imitare homines hujus ævi, et Romanos nostros divitias congerere amantes: at modum saltem et frænum injice tuæ cupiditati: opes aliquas para, sed ne, ut illi, quære immensas.

323 *Effice summam, &c.*] Censum Equestrem posside, per me licet. Vide Sat. I. vs. 106. ibique annot.

324 *Quam lex dignatur Othonis*] Roscius Otho Tribunus Plebis legem tulit, qua nemini licebat sedere in Theatri gradibus quatuordecim, nisi haberet Equestrem censum, seu quadringenta sestertia. Vide Sat. III. vs. 154. et 159. et Annot. ibid.

325 *Hæc quoque si rugam trahit*] Si angustiores etiam hi divitiarum termini, quos præscribo, tristem te faciunt.

Extenditque labellum] Rictum porrigit: ut indignabundis ac mœstis contingit. Gallice, *faire la moue*.

326 *Sume duos Equites, &c.*] Equestrem ergo censum duplica, vel ad summum, triplica. Tantum habe divitiarum, quantum satis esset duobus aut tribus Romanis Equitibus.

327 *Si nondum implevi gremium*] Si tibi necdum satisfacio: si fortunis ejusmodi, quas habere tibi concedo, non es contentus, certe nullis eris.

Si panditur ultra] Si plura appetis.

328 *Crœsi*] Hujus Lydorum Regis opes in proverbium abierunt etiam. Vide Sat. X. vs. 274.

Persica regna] Darii et Xerxis Regum Persicorum ingentes divitias celebrat Justinus, &c.

329 *Nec divitiæ Narcissi*] Nec sufficient opes hujus liberti Claudii Cæsaris, de quo Sueton. Claud. cap. 28. ' Suspexit,' inquit, ' ante omnes Narcissum ab epistolis, et Pallantem a

Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, cujus
Paruit imperiis, uxorem occidere jussus.

Persidis Imperium, neque opes Narcissi, cui nihil negavit Claudius Cæsar, jussa cujus peregit coactus interficere conjugem.

NOTÆ

rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modo ingentibus, sed et Quæstoriis Prætoriisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere et rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum; abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur.' Plin. etiam XXXIII. 10. hujus opes notat. 'Juvat,' inquit, 'insectari inexplebilem istam habendi cupidinem: multos cognovimus servitute liberatos opulentiores, pariterque tres Claudii Principatu, Pallantem, Callistum, Narcissum.'

330 *Cujus paruit imperiis, &c.*] Narcissi obsecutus voluntati Claudius, Messalinam uxorem neci addixit. Cornelius Tacitus Annal. XI. ad finem, 'Mirum inter hæc silentium Claudii: nempe cum indefensa conjux exitio daretur.—Omnia liberto obediebant.—Ac ni cædem ejus Narcissus properavisset, verterat pernicies in accusatorem. Et cum Imperatoris languescere iram, amorem redire audisset, prorupit Narcissus, denuntiatque Centurionibus et Tribuno, qui aderant, exequi cædem,' &c. Idem alibi: 'Nec enim Claudius Messalinam uxorem, quæ nupsit Silio, interfecisset, nisi properasset index, delator adulterii, et quodammodo imperator cædis Narcissus.' Vide Sat. X. vs. 330. et seq.

SATIRA XV.

QUIS nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat

Ecquis ignorat, o Volusi Bithynice, quæ monstra veneretur Ægyptus insana?

1 Ejectus e 13. *Bythinice* 17. *Bitynice* 48. *Bitinice* 19. *Bittinice* 22.—2 *colit* 13. 23. *cocodrillon* 11. 13. 17. 21. 22. 24. 45. *cocodrilon* 15. 16.—3 *ibim*

NOTÆ

1 *Quis nescit, Volusi*] In odium forte Crispini Ægyptii, de quo antea non semel, scripsit Juvenalis hanc Satiram, in qua ridiculas Ægyptiorum superstitiones insectatur, pariter et crudelitatem; ut qui bruta colant, hominem autem quidam eorum devorarint.

Bithynice] E Bithynia oriunde: quæ est Asiæ minoris regio, Euxino mari et Propontidi vicina.

2 *Ægyptus*] Africæ regio celebratissima, Rubro mari proxima versus Orientem; ab Occidente Barcana deserta contingit, a Septentrione mare Mediterraneum, a Meridie Æthiopiam. Urbium olim dicitur habuisse millia viginti: quas inter famosæ Memphis, Alexandria, Pelusium, Babylon nova, hodie *Cairus*, Thebæ, Syene, &c.

Qualia portenta colat] Velut Numina. Quæ vero, quot, et cur, enarrant Strabo l. XVII. Diodor. Sicul. II. 4. Herodot. l. II. &c. Cicero de Nat. Deor. III. n. 39. 'Omne fere genus bestiarum consecrarunt Ægyptii,' inquit.

Crocodilon] Portentosum certe animal, quod ex ovo anserino simili nascens, in eam excrescit magnitudinem, ut cubitos aliquando viginti æquet longitudine, interdum et superet. Quadrupes est, specie lacertæ, in terra pariter et in aqua degens. Ad annos sexaginta vivere, semper crescere, hyeme latere, ac sine cibo plures menses durare fertur. Ad Nilum frequens, at præcipuæ magnitudinis est apud Gangem Indiæ fluvium: auctores sunt Ælianus Histor. animal. x. 22. et XII. 38. et Plin. mox citand. Hoc unum ex animalibus caret lingua: inferiorem maxillam non movet, sed superiorem inferiori admovet: oculos habet suillos, in aquis obtusos, extra eas perspicacissimos; dentes ingentes, serratos et prominentes; ungues robustos; pellem dorsi squamosam ac duritie impenetrabilem. Hæc ex Herodoto, l. II. Plinio, VIII. 25. Diod. Sicul. I. 3. Cur autem Crocodilos colerent Ægyptii? Diod. Sicul. II. 4. rationem affert, quod securitatem patriæ conferant adversus Arabiæ Libyæque latrones, qui Crocodilos veriti Nilum non audent transire populatum. Alia quoque ibidem affertur ratio, nempe ob Menam Regem a Crocodilo defen-

Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus ibin.

Ista regio Crocodilum colit: alia reveretur Ibin anguibus satiatam. Sacrati

NOTÆ

sum contra persequentes canes: unde ille Crocodilam urbem condiderit, Crocodilos sacros esse deinceps, et coli a suis jusserit. Seneca Natural. Quæst. IV. 2. Delphinorum in Crocodilos ad ostium Nili pugnam, quin et victoriam amœna prosequitur narratiuncula; similiter et Plin. cit. mox loco, ubi et de Ichneumonis calliditate et insidiis ad conficiendos Crocodilos.

Adorat pars hæc] Ex Herodoto citato, Ægyptiorum quibusdam sacrosancti sunt Crocodili, maxime circa Thebas, aliis vero minime, sed velut hostes exagitant. Ex Plinio quoque et Seneca citatis locis, Crocodilis adversa est et plane infensa Tentyritarum gens ex Insula Nili Tentyri vocata. Cum enim Crocodili sint erga timidos audaces, in audaces pavidi, Tentyritæ strenue assiliunt, voce terrent, fugientes injecto laqueo trahunt, dorso inequitant, quovis agunt, devorata recens corpora evomere cogunt, ad sepulturam.

3 *Saturam serpentibus Ibin*] Fœda hæc avis ab Ovidio decantata, apud Nili ripas frequens, Ciconiæ non absimilis, ideo colebatur ab Ægyptiis, quod sit infesta serpentibus, a quibus ipsi infestantur. Hinc Cic. I. de Natura Deorum n. 102. 'Ipsi,' inquit, 'qui irridentur Ægyptii nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt; velut Ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aves excelsæ, cruribus rigidis, corneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex Libyæ vastitate vento Africo invectas interficiunt atque consumunt. Ex quo fit ut illæ nec morsu vivæ noceant, nec odore mortuæ. Possem de Ichneumonum utilitate, de Crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longus.' Herodot. l. II. meminit alatorum serpentum in Ægyptum vere ineunte advolantium, quos statim conficiunt Ibides, quæ idcirco magno ibi in honore sint. Ibin porro duplicis esse generis ait; alteram, quæ tota nigra est, gruinis cruribus, rostro valde adunco, et cum serpentibus pugnat: alteram, quæ pedes habet humanis similes, gracile caput, et collum, pennas candidas, crura et rostrum alteri consentanea. Diod. Sic. II. 4. ex avibus Ibin utilissimam ad serpentes et locustas brucosque delendos refert. Plin. X. 28. 'Invocant Ægyptii Ibes suas,' inquit, 'contra serpentium adventum.' Et cap. 30. 'Ibis circa Pelusium tantum nigra est; ceteris omnibus locis candida.' Cœl. Rhodig. XIII. 1. ex Minutiano Cæcilio Auctore, observat Corvinum ab Ovidio appellatum fuisse Ibin, ex avis fœditate, cui ventrem rostro purgare insitum. Hoc idem testatur Plin. VIII. 27. ubi sic habet: 'Simile quiddam monstravit in Ægypto Ibis, quæ rostri aduncitate per eam partem se perluit, qua reddi ciborum onera maxime salubre est.' Et Plutarch. de Iside et Osir. paulo ante finem, quædam habet de Ibi non omittenda; quod Medicos purgationis usum docuerit, cum spectaretur ablui et purgari a seipsa: quod Ægyptii Sacerdotes ea se lustrant aqua, quam Ibis biberit. Hæc enim nunquam insalubrem aut veneno infectam bibit vel attingit, &c.

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.

cercopitheci fulget imago ex auro, ubi magicæ fides crepant mutilo Memnone, ac priscæ Thebæ cum *centum januis dejectæ procumbunt. Ibi cæruleos, istic fluvii*

45. 49. 60. 64.—4-6 extrusi e 13. *cercopytheci* 46-49. *circophitici* 10. 15. 16. 17. 19. *cirehophitici* 45. *circophetici* 24. *cyrcophetici* 20. *cirropetici* 22. *citrophetici* 21.—5 *Mennone* 21-23. 65. Ita ubivis scribendum putabat Harduin. ad Plin. VI. 30. s. 35. X. 26. s. 37. XXXVI. 7. s. 11. *resonat sub Mem-*

NOTÆ

4 *Nitet*] Adornatur ad cultum.

Cercopitheci] Caudatæ simiæ, quam colebat Ægyptus, *κέρκος, cauda, πίθηκος, simia.* Plin. VIII. 54. 'simiæ caudis inter se distinguuntur.'

5 *Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ*] Apud Thebas Ægyptias in templo Serapidis (ut vult Plinius XXXVI. 7.) saxea visebatur Memnonis effigies citharam tenens, quæ quotidie Solis orientis percussa radiis sonum edebat citharæ similem. Strabo vidit audivitque; at istius rei causam non assequi se fatetur: ejus autem statuæ partem mediam, terræ motu corruisse narrat. Hinc Juvenalis *dimidium* vocat *Memnonem: Magicas* porro *chordas* ait, quia per Magicam Artem sonare creditum est. Nam et cum diruisset Thebas Rex Persarum Cambyses, statuam illam aperuit, ratus mechanicum aliquid intus latere, quo sonitus is fieret; verum nihil reperit: aperta vero statua consuetum edere sonum perseveravit. Vetus Schol. Pausan. in Atticis. Philostrat. in Iconib. Cœl. Rhodig. XXII. 5.

6 *Vetus Thebe*] Ex Diodor. Sicul. II. 1. Thebæi se omnium antiquissimos jactabant: primosque Philosophiam et Astronomiam invenisse, &c.

Centum jacet obruta portis] Portas septem habuit Thebe Bœotia, ut dixi ad Sat. XIII. vs. 17. at Ægyptia Hecatompylus inde dicta portas centum, vel ut alii volunt, aulas ac domos Principum centenas: a Busiride Rege condita; centum et quadraginta stadiorum pomœrium ostentabat. Plin. XXXVI. 14. Herodot. l. II. Thebas olim Ægyptum vocatas refert. Diodor. Sic. II. 1. ait, 'Busirim condidisse magnam civitatem, Thebas a Græcis, ab Ægyptiis autem Solis urbem dictam:' (Strabo Diospolim, non Heliopolim vocatam tradit, aliique) 'pulchris et ingentibus ædificiis, ac speciosis Deorum templis exornasse: privatorum etiam ædes usque ad quartam aut quintam contignationem construxisse: hanc demum non solum Ægypti, sed totius orbis felicissimam ac florentissimam reddidisse.' Deinde subjungit: 'non centum portas civitatis a quibusdam afferri, sed plures et egregias templorum januas, a quibus dicta fuerit centum ceu plurium portarum. Ex ea vero curruum millia viginti ad bellum prodire solita,' &c. Sanctus Hieronymus dictam suo tempore Thebestim scribit, Epist. ad Galat. Thebaidis olim regionis caput fuit: nunc detrita omnino paucis constat incolis, vocaturque *Minio*, teste Sansone: inter Memphim ad Boream, et Syenen ad Austrum sita.

Jacet obruta] Diodor. mox cit. refert ædificata Memphi opportuniore

Illic cœruleos, hic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.
Porrum et cæpe nefas violare, et frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis

piscem, alibi canem urbes integræ colunt, nullus vero *Dianam. Scelus* est *apprehendere porrum et cæpas, dentibusque rumpere. O religiosam nationem, cui isti*

****

none 11. a m. pr.—7 v. Excurs. ad h. l.—9 *Porrum sæpe* 13. *ac frangere* 10. 12. 16-20. 22-25. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—10 ejectus e 13.—11 *Illic laniatis*

NOTÆ

situ, posteros Reges, Thebis relictis, Regiam illuc transtulisse: unde sint imminutæ jam Thebarum opes. Idem ibid. pariter et Herodot. l. III. narrant Cambysem Persarum Regem Ægyptum occupasse, Ægyptios male mulctasse, clarissimas urbes, multaque Deorum templa, ad Thebas maxime, spoliasse; et in Asiam asportasse aurum, argentum, signa, artifices, &c. Hæc facta circa Olympiadem sexagesimam tertiam testatur Euseb. Chron. Plin. XXXVI. 9. 'Cambyses Rex,' inquit, 'cum Thebas expugnaret, grassareturque incendium ad crepidines obelisci, extingui ignem jussit, molis reverentia, qui urbis nullam habuerat.'

7 *Cœruleos*] Id est, pisces maris cœrulei. Brodæus, Turneb. VII. 8. aliique legunt, *æluros*, id est, feles, quos venerabantur Ægyptii, ut passim ostendunt Herodot. et Diodor. cit.

8 *Oppida tota canem venerantur*] Quædam animalia colebant universi Ægyptii; e terrestribus bovem, canem, felem: ex aquatilibus lepidotum, et oxyrinchum: e volatilibus ibin et accipitrem: alia quidam populi, ut ovem Thebani et Saitæ: latum piscem Latopolitani, capram et hircum Mendesii; lupum Lycopolitani, &c. Vide cit. Strab. Diodor. Herodot. &c.

Canem] Hic tum venationi, tum ad custodiam prodest: propterea Deum Anubim capite fingunt canino, significantes custodem corporis Osiridis atque Isidis fuisse. Adde quod Isidis canes corpus Osiridis quæsitum investigarunt: unde in Festis Isidis canes præeunt pompam. Ex Diod. Sicul. cit. II. 4. Vide et quæ notavi ad Sat. VI. vs. 533.

Nemo Dianam] Comparatio ironica: canem venerantur omnes; nemo canum dominam ac venatricem Dianam. Ridicula hominum religio! Scribit tamen Herodotus cit. l. II. in urbe Bubasti pulcherrimo in templo coli Dianam, ipsamque Bubastin appellari.

9 *Porrum et cæpe nefas violare*] Plin. XIX. 6. 'Allium,' inquit, 'cæpasque inter Deos in jurejurando habet Ægyptus.' Gell. XX. 7. 'Cæpitium,' inquit, 'revirescit et congerminat decedente Luna, contra autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicunt Sacerdotes Ægyptii cur Pelusiotæ cæpe non edant, quia solum olerum omnium contra Lunæ aucta et damna vices minuendi atque augendi habeat contrarias.' Plutarchus de Iside et Osiri, ait Ægyptios sacerdotes cæpam aversatos eo quod lacrymas eliciat, atque Festos dies celebrantibus sic molesta, sitim quoque excitet iis gravem, qui religionis causa cibo potuque abstinent.

10 *Nascuntur in hortis Numina*] Qui-

Numina! Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa. Nefas illic fœtum jugulare capellæ:
Carnibus humanis vesci licet. Attonito cum
Tale super cœnam facinus narraret Ulixes

crescunt in hortulis Dii! Brutis lanigeris parcunt singulæ mensæ: ibi capræ catulum occidere prohibetur, fas vero *est hominis carnem comedere. Quando Ulysses*

13.—12 *fœtum violare* 45.—13 *humanis licet illic ad sacra vesci* 13. *vesci liber* 28. *attonitis* 22.—14 *Quando super cœnam monstra hæc narraret* 13. *narravit* 22. *Ulixes* recepi ex 17. 19. 20. 58. *Ulyxes* 23. 46. 47. Vulgo *Ulysses.* Cf.

NOTÆ

dam enim Ægyptii lentem, alii fabam, alii cæpe reverebantur. Diodor. citat.

11 *Lanatis animalibus abstinet*] Ovibus abstinebant, quoniam bis edunt fœtus, lanamque præbentes vario accommodatam usui, lac præterea caseumque suppeditant. Diodor.

12 *Nefas illic fœtum jugulare capellæ*] Paulo ante dixi capram Mendesiis atque hircum adorari. Cic. Tusc. v. n. 78. 'Morem Ægyptiorum quis ignorat? Horum imbutæ mentes erroribus quamlibet carnificinam prius subierint, quam Ibin, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: quorum etiamsi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recusent.' Diodor. citat. II. 4. ita refert: 'Si quis animalium istorum aliquod occiderit, morte damnatur.—Adeoque mentes hominum pervasit ea superstitio, ut quo tempore Ptolemæus Rex a Romanis socius et amicus dictus est, applaudentibus quidem Ægyptiis, Italosque studiose excipientibus, tamen cum quidam Romanus felem interfecisset, ad ejus domum concursu plebis facto, neque a Regiis ad id missis Principibus, neque Romanorum timore absterreri a pœna hominis potuerint. Quam rem non auditu percepimus sed visu; cum in Ægyptum eo tempore navigassemus.'

13 *Carnibus humanis vesci licet*] Diodor. cit. mox loco ita pergit: 'Premente aliquando Ægyptios fame, adeo ut plures ab humana carne, ob inopiam cibi non abstinerent, animalia sacra omnino intacta reliquere.'

Attonito cum tale, &c.] Exemplo ostendit et illustrat quæ dixit de immani Ægyptiorum crudelitate.

14 *Narraret Ulixes Alcinoo*] Ulysses nempe naufragus ad Corcyram Insulam enatavit. In ea tum regnabat Alcinous Phæacum Rex. Hujus filia Nausicaë nudum et egentem in littore Ulyssem invenit, ejusque miserta ad patrem perduxit: a quo benigne exceptus inter cœnandum enarravit ille suos ab annis septem errores ac labores: quemadmodum a Polyphemo Cyclope, atque Antiphate Læstrygonum Rege anthropophagis quidam e suis devorati essent: &c. Homer. Odyss. 6. 7. 9. 10. Talia vero illo referente (inquit Juvenalis) accumbentium Phæacum quidam ridere fabulosa, alii vanum ostentatorem indignari, ac dicere vel cogitare apud se: hunccine fabulatorem nemo in mare abjicit? Charybdim fingit falsam, at vera est dignus ipse, qua absorptus pereat, &c.

Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abicit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?
Nam citius Scyllam, vel concurrentia saxa

inter epulas ejusmodi facta commemorabat Alcinoo admiranti, indignationem forte vel cachinnos excitaverat nonnullis, tanquam vanus fabulator: ergone *illum in mare nullus præcipitavit crudeli nec ficta dignum Charybdi, sævos Læstrigonas et Cyclopas comminiscentem? Facilius enim crediderim Scyllam, aut Cyaneas rupes coëun-*

ad IX. 65. et XI. 31.—15 *Alchinoo* 21. 22. *atque* pro *aut* 16. *risum sermone movebat* 13. 16 *Ut mendax arethologus tamen in mare nemo* cet. 13. *Moveat* 62. 68. 71. 72. 73. *aretologus* 23. *arethologus* 22. 17 *Scylla* pro *sæva* conjicit Schrader. *carybdi* 17. *caribdi* 19. 20.—18 *Figentem* 57. 59. *Læstrigones* 13. 16. 24. *Cyclopes* 13. 16. 24. *et Cyclopas* 10. 11. 17-20. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. quod arridebat Schurzfl. ut exprimeretur res ipsa, grandis scil. Cyclopum vastitas et moles quadrata, versu spondaico durum sonante.—19 *procurrentia saxa* conj. quidam male. v. Heins. ad Ovid. Met. VII. 62.—

NOTÆ

16 *Aretalogus*] Sueton. Angust. c. 74. 'inter cœnandum,' inquit, 'aut acroamata et histriones, aut etiam triviales e circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos.' Hos vero Casaubonus ibid. parasitos Philosophos interpretatur, qui de virtutibus disputare soliti sint apud mensas divitum: ab ἀρετὴ et λέγω. Ipsos vocat circulatores Seneca Epist. 29. Alii ex Porphyrione in Horat. Serm. propriæ virtutis ostentatorem aretalogum esse aiunt: alii nugatorem et scurram, seu festiva et faceta, ad oblectandos audientium animos, effutientem: ab ἀρετὸς *blandus, gratus.* Turneb. X. 12.

17 *Charybdi*] Voragine naves absorbente. Vide Satir. V. vs. 102. Annot.

18 *Læstrygonas atque Cyclopas*] Plin. VII. 2. 'Cogitemus in medio terrarum orbe, in Sicilia atque Italia homines hujus monstri, Cyclopas et Læstrygonas, qui corporibus humanis vescerentur.'

Læstrygonas] 'Formiæ antiqua Læstrygonum sedes,' inquit Plin. III. 5.

Cyclopas] Similes Polyphemi, a quo devoratis jam Ulyssis comitibus, ipse tantum non peremtus est. Vide Homer. cit. et Sat. IX. vs. 64. Annot. Vide et Turneb. XXIV. 10. et XXVIII. 46.

19 *Nam citius Scyllam, &c.*] Potius quam esse credam homines alios comedentes.

Scyllam] Proximus est et adversus Charybdi scopulus in freto Siculo, navigantibus uterque formidabilis. Hinc adagium: *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* Porro fabulati sunt meretrices esse portentosas, a quibus transeuntes devorabantur. Virg. Eclog. VI. 'Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstris Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis!' Vide Cœl. Rhodig. XXX. 34. Ovid. Met. 13. et 14.

Concurrentia saxa Cyaneas] Alias vocantur *Symplegades* isti duo scopuli, ad os Thracii Bosphori, qui cum a se parum distent, navigantibus con-

Numina! Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa. Nefas illic fœtum jugulare capellæ:
Carnibus humanis vesci licet. Attonito cum
Tale super cœnam facinus narraret Ulixes

crescunt in hortulis Dii! Brutis lanigeris parcunt singulæ mensæ: ibi capræ catulum occidere prohibetur, fas vero *est hominis carnem comedere. Quando Ulysses*

13.—12 *fœtum violare* 45.—13 *humanis licet illic ad sacra vesci* 13. *vesci liber* 28. *attonitis* 22.—14 *Quando super cœnam monstra hæc narraret* 13. *narravit* 22. *Ulixes* recepi ex 17. 19. 20. 58. *Ulyxes* 23. 46. 47. Vulgo *Ulysses*. Cf.

NOTÆ

dam enim Ægyptii lentem, alii fabam, alii cæpe reverebantur. Diodor. citat.

11 *Lanatis animalibus abstinet*] Ovibus abstinebant, quoniam bis edunt fœtus, lanamque præbentes vario accommodatam usui, lac præterea caseumque suppeditant. Diodor.

12 *Nefas illic fœtum jugulare capellæ*] Paulo ante dixi capram Mendesiis atque hircum adorari. Cic. Tusc. v. n. 78. ‘Morem Ægyptiorum quis ignorat? Horum imbutæ mentes erroribus quamlibet carnificinam prius subierint, quam Ibin, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: quorum etiamsi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recusent.’ Diodor. citat. II. 4. ita refert: ‘Si quis animalium istorum aliquod occiderit, morte damnatur.—Adeoque mentes hominum pervasit ea superstitio, ut quo tempore Ptolemæus Rex a Romanis socius et amicus dictus est, applaudentibus quidem Ægyptiis, Italosque studiose excipientibus, tamen cum quidam Romanus felem interfecisset, ad ejus domum concursu plebis facto, neque a Regiis ad id missis Principibus, neque Romanorum timore absterreri a pœna hominis potuerint. Quam rem non auditu percepimus sed visu; cum in Ægyptum eo tempore navigassemus.’

13 *Carnibus humanis vesci licet*] Diodor. cit. mox loco ita pergit: ‘Premente aliquando Ægyptios fame, adeo ut plures ab humana carne, ob inopiam cibi non abstinerent, animalia sacra omnino intacta reliquere.’

Attonito cum tale, &c.] Exemplo ostendit et illustrat quæ dixit de immani Ægyptiorum crudelitate.

14 *Narraret Ulixes Alcinoo*] Ulysses nempe naufragus ad Corcyram Insulam enatavit. In ea tum regnabat Alcinous Phæacum Rex. Hujus filia Nausicaë nudum et egentem in littore Ulyssem invenit, ejusque miserta ad patrem perduxit: a quo benigne exceptus inter cœnandum enarravit ille suos ab annis septem errores ac labores: quemadmodum a Polyphemo Cyclope, atque Antiphate Læstrygonum Rege anthropophagis quidam e suis devorati essent: &c. Homer. Odyss. 6. 7. 9. 10. Talia vero illo referente (inquit Juvenalis) accumbentium Phæacum quidam ridere fabulosa, alii vanum ostentatorem indignari, ac dicere vel cogitare apud se: hunccine fabulatorem nemo in mare abjicit? Charybdim fingit falsam, at vera est di[illegible] ipse, qui absorptus [illegible]

Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abicit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?
Nam citius Scyllam, vel concurrentia saxa

inter epulas ejusmodi facta commemorabat Alcinoo admiranti, [illegible] vel cachinnos excitaverat nonnullis, tanquam vanus fabulator: [illegible] nullus præcipitavit crudeli nec ficta dignum Charybdi, sævos [illegible] pas comminiscentem? Facilius enim crediderim Scyllam, aut [illegible]

ad IX. 65. et XI. 31.—15 *Alchinoo* 21. 22. *atque* pro *aut* 16. [illegible] *movebat* 13. 16 *Ut mendax arethologus tamen in mare nemo* [illegible] 62. 68. 71. 72. 73. *aretologus* 23. *arethologus* 22. 17 *Scylla* [illegible] Schrader. *carybdi* 17. *caribdi* 19. 20.—18 *Figentem* 57. 59. [illegible] 16. 24. *Cyclopes* 13. 16. 24. *et Cyclopas* 10. 11. 17-20. 25. 27. [illegible] 71-74. 77. quod arridebat Schurzfl. ut exprimeretur [illegible] Cyclopum vastitas et moles quadrata, versu spondaico [illegible] 19 *procurrentia saxa* conj. quidam male. v. Heins. ad Ovid. Met. [illegible]

NOTÆ

16 *Aretalogus*] Sueton. August. c. 74. 'inter cœnandum,' inquit, 'aut acroamata et histriones, aut etiam triviales e circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos.' Hos vero Casaubonus ibid. parasitos Philosophos interpretatur, qui de virtutibus disputare soliti sint apud mensas divitum: ab ἀρετὴ et λέγω. Ipsos vocat circulatores Seneca Epist. 29. Alii ex Porphyrione in Horat. Serm. propriæ virtutis ostentatorem aretalogum esse aiunt: alii nugatorem et scurram, seu festiva et faceta, ad oblectandos audientium animos, effutientem: ab ἀρετὸς *blandus, gratus.* Turneb. x. 12.

17 *Charybdi*] Voragine naves absorbente. Vide Satir. v. vs. 102. [illegible] not.

18 *Læstrygonas atque Cyclopas*] [illegible] VII. 2. 'Cogitemus in [illegible] rum orb[illegible] mine[illegible] Læ[illegible] ve[illegible]

Cyclopas] Similes Polyphemo, [illegible] devoratis jam Ulyssis comitibus, [illegible] tantum non peremtus est. Vide [illegible] mer. cit. et Sat. IX. vs. 64. [illegible] Vide et Turneb. [illegible] 46.

19 *Nam citius Scyllam* [illegible] quam esse credam [illegible] medentes.

Scyllam] [illegible] Charybdi [illegible] navigantibus [illegible] Hinc adagium [illegible] [illegible]

Cyaneas, plenos et tempestatibus utres
Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes,
Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?
Sic aliquis merito nondum ebrius, et minimum qui
De Corcyræa temetum duxerat urna:
Solus enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.

tes, atque utres procellis refertos, vel levi Circes ictu pulsatum Elpenorem grunnitum edidisse cum suibus remos agitantibus. *Adeone inani cerebro existimavit Phæacum gentem? Ita quispiam jure* sensisset, *non adhuc temulentus, quique pauxillum vini hauserat ex amphora Corcyræ: quippe unus Ithacus ea recitabat*

20 *Cyaneas* semper suspicatus sum, et nunc recepi ex 28. ut sit appositio et interpretatio verborum *concurrentia saxa.* *Cyanes* perperam legitur in 13. et recentt. editt., Prat., Bipont. al. Vulgo *Cyaneis:* sed saxa non concurrunt Cyaneis, sed *Cyaneæ* scil. rupes s. cautes sunt ipsa *saxa concurrentia.* *Sicaneis* emend. Schrader audacter invitaque Minerva, et *saxa Cyanea* Dausqueius ad Sil. XIV. 515. p. 628. contra metri leges et *κακοφώνως.* *plenos vel* 21. *vires* pro *utres* 73.—22 *grunisse* 46. 47. 50. 60. 64. *grinnire* 13. *Helpenora* 64. *Elphonera* 16. *Alpenora* 13. *Alphenora* 24. Hunc versum in 13. excipit alius, ab interpolatore procusus: *Quanquam homo carnes humanas ederit unquam.*—23-28 ejecti e 13.—24 *Hic* 20.—25 *temeti* (scil. *minimum* vs. 24.) recte, opinor, emend. Schrader, idemque et nobis in mentem venit. *diduxerit* 16. *deduxerit* 12. 13. *deduxerat* 2-4. 7. 11. 15. 17. 19-22. 24-27. 45-49. 55. 57-60. 65. 66. contra usum loquendi et metrum: nam priores syll. vocis *temetum* producuntur.—26 *enim* deest 12. 15. *hæc* 12. 17. 19. 21. 22. 45.—27 v. Excurs. ad h. l.—

NOTÆ

currere videntur et collidi. Hinc instabiles vocat Ovid. Trist. Eleg. I. 9.

20 *Plenos tempestatibus utres*] Æolum nempe fabulantur ventos utribus inclusos dedisse Ulyssi navigaturo; at hujus comites ratos aliud intus latere, aperuisse: unde soluti venti tempestates excitarunt horrendas. Homer. cit.

21 *Circes*] Famosa hæc venefica Solis e Perse filia, Colchorum Regis soror, in Italiam profuga apud Circæum Promontorium habitavit. Ibi vero Ulyssem tempestate actum suscepit, ejusque socios veneficiis in porcos mutavit, moxque pristinæ formæ virga tactos restituit. Homer. Odyss. cit. Ovid. Metam. Virg. Eclog. VIII. 'Carminibus Circe socios mutavit Ulyssis.' Plutarch. de Homero Lib. fabulam hanc explicat. Plin. XXV. 2. ejus facit mentionem.

22 *Elpenora*] Unum e sociis Ulyssis. Vide notam præcedentem.

23 *Tam vacui capitis, &c.*] Adeone bardos ac stolidos nos putat iste, ut ejus fabulis habeamus fidem?

Populum Phæaca] Populum Insulæ Corcyræ, quæ hodie *Corfu*, ad oram Epiri sitæ. Huic olim nomen dederat Corcyra Nympha; e qua Neptunus suscepit Phæacem: unde Phæacia dicta, et populi Phæaces vocati.

24 *Sic aliquis*] Aliquis convivarum et epulantium eum Ulysse ad mensam Alcinoi Regis Corcyræ.

Minimum qui de Corcyræa temetum duxerat urna] Sapiens quidam vir, vino moderate sumto, plane sui compos.

26 *Solus enim hoc, &c.*] Quippe unus evaserat emerseratque e nau-

Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
Gesta super calidæ referemus mœnia Copti:
Nos vulgi scelus, et cunctis graviora cothurnis.
Nam scelus a Pyrrha, quanquam omnia syrmata volvas,
Nullus apud tragicos populus facit. Accipe, nostro
Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
Inter finitimos vetus atque antiqua simultas,

nemine attestante. Nos stupenda certe, at non ita pridem facta Junio Consule, ultra muros Copti ardentis, nos crimen totius *populi narrabimus, et pejora omnibus cothurnis. Enimvero licet cuncta syrmata expendas, a Pyrrhæ* sæculo, *nusquam plebs* omnis *crimen patrat apud Tragœdiarum scriptores. Audi quodnam exemplum edidit nostris temporibus sæva crudelitas. Inveterata pridem alienatio, jugis invidia,*

28 *Facta* 20. *Combi* 24. *Compti* 22. *Coctæ* 19. *Cepti* 23. Cf. ad vs. 35.—29-34 post vs. 106. leguntur in 13. *Nos miranda quidem, et cunctis* cet. 13. *scelera* 2. forte rectius.—30 *Crimina dicemus, quanquam* 13. *scirmata* 27. 46-48. —31 ejectus e 13. *populos* 16.—32 *Dira quidem exemplum nostro produxit in ævo* 13. *produxit in ævo* 13. 22.—33 *Inter f. dirum execranda simultas* 13. *Inter finitimas* scil. urbes emend. Salmas. Exerc. Plin. p. 447. Sed junge *inter*

NOTÆ

fragio: quare nemo aderat qui attestaretur vera esse quæ ab eo narrabantur.

Ithacus] Ulysses apud Ithacam natus Insulam. Vide Annot. Sat. XIV. vs. 287.

27 *Nos miranda quidem, &c.*] Quod Juvenalis ego referam, testes habet, ipseque vidi in Ægypto nuper, dum Romæ Consul erat Junius.

Consule Junio] Quid hic certi statuemus? Alii legunt, *Junco;* alii, *Vinco:* de his ita scribit Just. Lips. Epistolic. Quæst. IV. Epist. 20. 'Vincum sive Juncum Consules non invenio: et intricata pars illa fastorum ob Consules crebro suffectos.' Alii legunt, *Junio;* et quidam Junium Sabinum intelligunt, qui fuit Consul cum Domitiano, anno Urbis conditæ octingentesimo trigesimo sexto. Quidam Q. Junium Rusticum Imperatoris Hadriani Collegam afferunt, anno urbis conditæ octingentesimo septuagesimo secundo. Salmas. in Plin. &c.

28 *Copti*] *Coptos* urbs Ægypti, sive Thebaïdis, ad Nilum, celebre est emporium Arabibus et Ægyptiis. Tropico subjecta est, unde *calidam* vocat. Vide Strab. l. XVII. &c.

29 *Nos vulgi scelus, &c.*] Non unius hominis scelus, ut olim Atrei, Thyestis, Medeæ, Orestis, Alcmæonis; sed totius populi crimen profero, quale nunquam auditum est, nec Tragicis decantatum.

Graviora cothurnis] Graviora iis quæ in Tragœdiis tractari solent, quarum Actores cothurnos induunt. De his vide Annot. Sat. VI. vs. 633. ad vocem *cothurnum.*

30 *A Pyrrha*] A diluvio, quod contigit sub Deucalione et Pyrrha. De quibus Sat. I. vs. 81. et 84.

Syrmata] Tragicas vestes, pro tragicis argumentis. Synecd. Vide Sat. VIII. vs. 229.

33 *Inter finitimos*] Jam narrat facinus et facinoris causas. Nempe diversitas religionis odium inter eos generat atrex quidem: hinc rixæ, et cædes, et bellnina feritas utrimque sævit.

Immortale odium, et nunquam sanabile vulnus
Ardet adhuc Ombos et Tentyra. Summus utrimque
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit uterque locus, cum solos credat habendos
Esse Deos, quos ipse colit. Sed tempore festo
Alterius populi rapienda occasio cunctis
Visa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ
Sentirent, positis ad templa et compita mensis,
Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem

plagaque immedicabilis fervet hactenus vicinos inter Ombos atque Tentyritas. Hinc et illinc indignatio plebi maxima, quoniam ambæ regiones finitimorum Deos aversantur, quandoquidem æstimant ea *Numina duntaxat censenda esse, quæ ipsæ venerantur. Atqui festo die alterius plebis, universi proceres et magnates hostium decreverunt captare opportunitatem* vetandi *quominus festivam lucem ac jucundam* haberet illa, *neve gustaret lætitiam ingentium epularum, statutis apud fana ac trivia mensis, atque vigilanti lecto, quem noctu diuque stratum, septima lux interim repe-*

finitimos Ombos et Tentyra.—34 *et* deest 19. *satiabile* 13. Ego potius versum hunc pannum esse crediderim, a versificatore aliquo assutum.—35-77 ejecti e 13. *Ombos* 1. 14. 18. 61. 70. 75. 76. 77. 81. 82. *Combos* 10. 17. 20. 21. 22. 24. 25. 45-50. 54-60. 62-69. 71-74. quod perperam probarunt Calder., Britann. et Lubinus. *Ombi* diversi a *Combis* vs. 28. *Combros* 11. 15. *Cumbos* 19. 23, 27. *Cambos* 16. *Tentira* 11. 25. 48. 58. 59. 61-64. 66. *utrique* 64.—36 *vulgi* 16. 17. 19. 20. 22. 23. 28. 45. *nomina* 16. 47.—37 *Colit* 23. *credit* 22. 25.—39 *multis* pro *cunctis* 15.—40 *Visaque majorum* 7. *majoribus ac ducibus* 11.—41 *nec magnæ* 11. *magnæ ne* 45. *magnæ nec* 23. *gaudia vitæ* 22.—42 *Sentiret* 16. 45. 67.—43 *luce ac nocte* (cum ingrata elisione) 10. 11. 12. 17. 19. 20.

NOTÆ

34 *Nunquam sanabile vulnus*] Animorum offensio et alienatio vix unquam reconcilianda.

35 *Ardet adhuc*] A tot sæculis.

Ombos et Tentyra] Urbs utraque finitima, Ægyptiis et Arabibus communis, non longe ab Isthmo Rubri maris, mirum in modum dissentit: nam, ut jam supra notavi, Tentyritæ Crocodilum insectantur et perimunt: Ombi vero (seu Combi, ut aliis placet) eum adeo colunt, ut suos ab eo liberos devorari non ferant solum, sed etiam lætentur.

36 *Numina vicinorum odit uterque locus, &c.*] Diodor. Sicul. ante cit. II. 4. ait, 'Apud priscos Reges desciscente frequenter populo, quempiam prudentia conspicuum divisisse Ægyptum in varias partes, singulisque edixisse quæ animalia separatim colerent; eo consilio, ut dum certa quique animantia pro Diis haberent, quæ ab aliis colerentur contemtis, alteri alteros perosi, nequaquam simul adversus Principes conspirarent. Quod et secutum est. Nam diversorum finium homines invicem dissentiunt, mutuo sibi cultus impietatem objicientes.'

39 *Alterius populi*] Omborum Diis suis sacros et festos dies celebrantium.

40 *Inimicorum primoribus*] Tentyritis.

43 *Pervigilique toro, &c.*] Lecto dis-

Septimus interdum sol invenit. Horrida sane
Ægyptus: sed luxuria, quantum ipse notavi,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.
Adde, quod et facilis victoria de madidis, et
Blæsis, atque mero titubantibus. Inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacumque
Unguenta, et flores, multæque in fronte coronæ:
Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima sonare

rit. Barbara certe pars hæc *Ægypti: at quemadmodum ego observavi, ferox* illa *multitudo luxu non concedit Canopo infami. Accedit quod nec arduus* videbatur *triumphus de udis, et balbutientibus et nutantibus* præ *vino. Hinc tripudia hominum* ad *fuscum tibicinem, unguenta vulgaria, floresque et corollæ plurimæ circum tempora. Illinc famelica offensio. Atenim prior contentio emicare cœpit mentibus*

21. 27. 45-49. 54. 55. 57-60. 64. Pro *jacentem*, h. e. stratum, Plathner conj. *calentem* scil. ab iis, qui assidue ei incubant. Ego malim: *quo nocte ac luce jacentes Septimus interdum sol invenit*. Ex *quo* facile fieri poterat *quem* propter compendium scrib.—44 *interdum* 1. 14. 18. 25. 48. 57. 58. 59. 65. 66. 67. 69. 70. 75. 76. 82. *interea* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-24. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 56. 60-64. 65. 68. 71-74. 77.—44. 45 Semper suspicatus sum, in h. l. mendum latere, variaque tentavi: *horrida sane hic* (in hac regione ac urbe) *Ægyptus*, vel: *horrida pars hæc* aut *gens hæc* aut *est Ægypti*, vel: *horrida sane Ægypti pars s. gens; sed luxu, quantum* cet. Nunc video, eandem mendi suspicionem fuisse Schradero, qui conjecit: *horrida sane Est Coptos*. Sed h. l. de *Ombis* agitur, non de *Copto*. *quantum ipse putavi* 7.—46 *formoso* 21. *ripa* (scil. orientalis Nili, in qua siti Ombi) pro *turba* 3. 5. 7. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-27. 29. 45-49. 54. 55. 58-63. 65. 66. forte et vetus Schol. cujus glossa est: *Latini ripa*, quam Schurzfl. eam putabat dici, quæ tum sub potestate Latinorum fuerit.—50 *multoque* 60. *multaque* 25. 49. 57. 59. 61. 63. 65. *ventre* pro *fronte* 24.—51 *genuinum odium* 11. 24. quod et male conj. Merula. *geminum* 19. 20.

NOTÆ

cubitorio, quo pervigiles epulas ex more agebant, genioque indulgebant per continuos dies septem atque noctes.

44 *Septimus interdum*] Quidam legunt, *interea*.

45 *Ægyptus*] Ea regio, in qua sunt urbes prædictæ, et in qua ego præsens vidi quæ refero; inquit Juvenalis: quem proinde constat in Ægypto fuisse.

46 *Canopo*] Vide Sat. I. vs. 26. Annot.

47 *Adde, quod et facilis victoria*] Victoriæ de Ombis tum ebriis reportandæ facilitas hostes eorum Tentyritas movit ad eos impetendos et lacessendos, ex invidia scilicet.

De madidis] Unguento perfusis, ex more, et lascivientibus.

48 *Blæsis*] Aristot. in Problemat. scribit linguam vinolentis oberrare, vel quod uti totum corpus, sic et lingua titubat: vel quod linguæ caro mollis instar spongiæ, madescendo ampliatur, hincque ob molem tardior non ita sincere verba exprimit.

Inde virorum] Ex parte Omborum.

49 *Nigro tibicine*] Mauro, Æthiope, tibia ludente, Ombi saltabant ad numerum.

51 *Hinc jejunum odium*] Contra vero Tentyritæ jejuni, et infesti.

Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, et vice teli
Sævit nuda manus: paucæ sine vulnere malæ:
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine nasus
Integer. Aspiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, et hiantia ruptis
Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
Ludere se credunt ipsi tamen, et pueriles
Exercere acies, quod nulla cadavera calcent.
Et sane quo tot rixantis millia turbæ,
Si vivunt omnes? ergo acrior impetus, et jam
Saxa inclinatis per humum quæsita lacertis
Incipiunt torquere, domestica seditioni
Tela; nec hunc lapidem, quales et Turnus, et Ajax,

fervidis. Ea certaminis buccina. Mox æquali vociferatione congrediuntur: ac pro spiculo denudata dextra pugnat: raræ maxillæ absque plaga: raro alicui vel nemini incolumes nares per omnem dimicationem. Modo cerneres in omnibus turmis facies mutilatas, vultus diversos, atque ossa divisa fractis malis, pugnosque oculorum cruore perfusos. Isti nihilominus jocari se arbitrantur, et certamina puerorum agitare, quoniam cadavera nulla proterunt. Et certe quorsum tot millia populi dimicantis, si cuncti superstant? Itaque gravior fit *incursus: jamque ordiuntur jacere lapides per terram collectos demissis brachiis, promta seditiosorum arma. Neque* vero *id saxum, quo se Turnus atque Ajax* defenderunt, *aut qua mole Tydei* filius *ceci-*

a m. sec.—52 *hoc tuba* 22.—53 *Deinde clamore* 24. *Dehinc clamore* 10. 11. 22. 23. 25. 27. 54-63. 65. 66 69. 71-74. *Declamare* 16.—55 *cuidam* 12. *ac nulli* 1. *cæco certamine* (in quod cæci, vel cæco impetu ruebant) quidam libri, teste Pithœo, nescio qui. Recte, opinor; saltem longe venustius.—56 *aspicies* 23. *tota* pro *cuncta* 25. 27. 46-49. 55-60. 64.—58 *plenos sociorum* 11.—59 *tamen ipsi* 46. 47. 49.—60 *quia* pro *quod* 22.—61 *Et sane quod* 15. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 58. 66-69. 74. *Et sana quo* 28. *Et sanæ quot* 48. 64. *Saneque quo* 15. *Sanaque jam quod tot* 25. 41. 56. 57. *Sanaque jam quot* 59. 60. 65. *Et sanare quo* 16.—62 *Sic* 21. 27. 54. 58. 64. 74. *Sic vivant* 64.—63 *inclinantes* 21. *inclinantis* 65.—64 *seditione* 10. 12. 15. 16. 21-24. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 59. 60. 65.—65 *sed hunc* 12. *qualis Turnus* 12. *qualis se Turnus* 24. *qualis et Tur-*

NOTÆ

52 *Hæc tuba rixæ*] Velut classicum.

57 *Alias facies*] Immutatas ac deformatas vulneribus et cruore.

58 *Oculorum sanguine*] Quos eruerint, aut foderint, aut cruentarint.

60 *Nulla cadavera calcent*] Nemine adhuc trucidato, cujus cadaver pedibus conculcent.

61 *Et sane quo tot, &c.*] Ironia.

64 *Domestica seditioni tela*] Consueta, familiaria. Virg. Æn. I. 'Jamque faces et saxa volant.'

65 *Nec hunc lapidem*] Neque vero tantum jaciunt, quantum olim Turnus, Ajax, Diomedes. Hi torquebant ingentem unum; illi heroibus inferiores nonnisi leviores multos poterant movere.

Vel quo Tydides percussit pondere coxam
Æneæ; sed quem valeant emittere dextræ
Illis dissimiles, et nostro tempore natæ.
Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero.
Terra malos homines nunc educat atque pusillos.
Ergo Deus, quicunque aspexit, ridet, et odit.

dit Æneæ coxendicem, sed qualem vibrare queant manus iis dispares ævoque nostro procreatæ. Illa enim progenies jam diminuebatur Homero superstite. Modo humus gignit homines improbos et parvos. Numen igitur quodlibet viderit,

nus 64. *quali se Turnus et Ajax* 11. 15. 17. 23. 25. 45-47. 49. 54-60. 62. 65-69. 71-74. Male: nam hi saxis se ipsi non percussisse dicuntur. *quali Turnus* 19. *quali vel Turnus* 10. 20. *quali et Turnus* 16.—66 *Et quo* 27. 46-50. 55. 56. 59-65. 68. 69. 71-74. *Tytides* 17. 19. *Titides* 20. 21. 22. *costam* 12.—71 *Ecce Deus* 21. Non male! *Deos* 50.—72 *deverticulo* scripsi pro vulg. *di-*

NOTÆ

Turnus] Adversus Æneam intorsit saxum Turnus: illud autem ingens, immane, limitem agro positum dicit Virg. Æn. XII. sub finem.

Ajax] Hic singulari certamine cum Hectore commissus. Iliad. 7.

66 *Tydides*] Diomedes Tydei filius Æneam graviter vulnerat, cit. Iliad.

69 *Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero*] Homer. cit. Iliad. ὃ οὐ δύο ἄνδρε φέροιεν, Οἷοι νῦν βροτοί εἰσι. Quem imitatus Virg. Æn. cit. 'Vix illud lecti bis sex cervice subirent, Qualia nunc hominum producit corpora tellus.' S. Augustin. de Civit. Dei XV. 9. 'Non credunt,' inquit, 'magnitudines corporum tunc fuisse longe ampliores, quam nunc sunt.—Sed incredulos convincunt nudata per vetustatem, seu per vim fluminum, variosque casus sepulcra, ubi incredibilis magnitudinis ossa mortuorum apparuerunt. Vidi ipse non solus, sed aliquot mecum, in Uticensi littore, molarem hominis dentem tam ingentem, ut si in nostrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis videretur facere potuisse: sed eum gigantis alicujus fuisse crediderim.—Plinius Secundus commemorat naturam ferre minora corpora, idque Homerum sæpe carmine conquestum,' &c. Plin. VII. 16. ita scribit: 'Cuncto mortalium generi minorem in dies mensuram fieri propemodum observatur.—Sub Divo Claudio Principe visus Arabs quidam nomine Gabbara novem pedes altus. Orestis corpus septem cubitos habuit. In Creta terræ motu rupto monte, inventum corpus quadraginta sex cubitorum, quod alii Orionis, alii Oti fuisse aiunt,' &c. Gellius III. 10. sic habet: 'Herodotus homo fabulator. Histor. I. scribit inventum esse sub terra Orestis corpus cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes duodecim cum quadrante: nisi si (ut Homerus opinatus est) vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum; et nunc quasi jam senescente mundo, rerum atque hominum decrementa sint.' Cœl. Rhodig. XVIII. 31. 'In fluvii Orontis alveo,' inquit, 'repertum est cadaver Indi cujusdam Orontis nomine, cubitos undecim longum, et amplius.'

71 *Ridet, et odit*] Odit malos, ridet pusillos.

SATIRA XV.

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat

Ecquis ignorat, o Volusi Bithynice, quæ monstra veneretur Ægyptus insana?

1 Ejectus e 13. *Bythinice* 17. *Bitynice* 48. *Bitinice* 19. *Bittinice* 22.—2 *colit* 13. 23. *cocodrillon* 11. 13. 17. 21. 22. 24. 45. *cocodrilon* 15. 16.—3 *ibim*

NOTÆ

1 *Quis nescit, Volusi*] In odium forte Crispini Ægyptii, de quo antea non semel, scripsit Juvenalis hanc Satiram, in qua ridiculas Ægyptiorum superstitiones insectatur, pariter et crudelitatem; ut qui bruta colant, hominem autem quidam eorum devorarint.

Bithynice] E Bithynia oriunde: quæ est Asiæ minoris regio, Euxino mari et Propontidi vicina.

2 *Ægyptus*] Africæ regio celebratissima, Rubro mari proxima versus Orientem; ab Occidente Barcana deserta contingit, a Septentrione mare Mediterraneum, a Meridie Æthiopiam. Urbium olim dicitur habuisse millia viginti: quas inter famosæ Memphis, Alexandria, Pelusium, Babylon nova, hodie *Cairus*, Thebæ, Syene, &c.

Qualia portenta colat] Velut Numina. Quæ vero, quot, et cur, enarrant Strabo l. XVII. Diodor. Sicul. II. 4. Herodot. l. II. &c. Cicero de Nat. Deor. III. n. 39. 'Omne fere genus bestiarum consecrarunt Ægyptii,' inquit.

Crocodilon] Portentosum certe animal, quod ex ovo anserino simili nascens, in eam excrescit magnitudinem, ut cubitos aliquando viginti æquet longitudine, interdum et superet. Quadrupes est, specie lacertæ, in terra pariter et in aqua degens. Ad annos sexaginta vivere, semper crescere, hyeme latere, ac sine cibo plures menses durare fertur. Ad Nilum frequens, at præcipuæ magnitudinis est apud Gangem Indiæ fluvium: auctores sunt Ælianus Histor. animal. X. 22. et XII. 38. et Plin. mox citand. Hoc unum ex animalibus caret lingua: inferiorem maxillam non movet, sed superiorem inferiori admovet: oculos habet suillos, in aquis obtusos, extra eas perspicacissimos; dentes ingentes, serratos et prominentes; ungues robustos; pellem dorsi squamosam ac duritie impenetrabilem. Hæc ex Herodoto, l. II. Plinio, VIII. 25. Diod. Sicul. I. 3. Cur autem Crocodilos colerent Ægyptii? Diod. Sicul. II. 4. rationem affert, quod securitatem patriæ conferant adversus Arabiæ Libyæque latrones, qui Crocodilos veriti Nilum non audent transire populatum. Alia quoque ibidem affertur ratio, nempe ob Menam Regem a Crocodilo defen-

Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus ibin.

Ista regio Crocodilum colit: alia reveretur Ibin anguibus satiatam. Sacrati

NOTÆ

sum contra persequentes canes: unde ille Crocodilam urbem condiderit, Crocodilos sacros esse deinceps, et coli a suis jusserit. Seneca Natural. Quæst. IV. 2. Delphinorum in Crocodilos ad ostium Nili pugnam, quin et victoriam amœna prosequitur narratiuncula; similiter et Plin. cit. mox loco, ubi et de Ichneumonis calliditate et insidiis ad conficiendos Crocodilos.

Adorat pars hæc] Ex Herodoto citato, Ægyptiorum quibusdam sacrosancti sunt Crocodili, maxime circa Thebas, aliis vero minime, sed velut hostes exagitant. Ex Plinio quoque et Seneca citatis locis, Crocodilis adversa est et plane infensa Tentyritarum gens ex Insula Nili Tentyri vocata. Cum enim Crocodili sint erga timidos audaces, in audaces pavidi, Tentyritæ strenue assiliunt, voce terrent, fugientes injecto laqueo trahunt, dorso inequitant, quovis agunt, devorata recens corpora evomere cogunt, ad sepulturam.

3 *Saturam serpentibus Ibin*] Fœda hæc avis ab Ovidio decantata, apud Nili ripas frequens, Ciconiæ non absimilis, ideo colebatur ab Ægyptiis, quod sit infesta serpentibus, a quibus ipsi infestantur. Hinc Cic. I. de Natura Deorum n. 102. 'Ipsi,' inquit, 'qui irridentur Ægyptii nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt; velut Ibes maximam vim serpentum conficiunt, cum sint aves excelsæ, cruribus rigidis, corneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Ægypto, cum volucres angues ex Libyæ vastitate vento Africo invectas interficiunt atque consumunt. Ex quo fit ut illæ nec morsu vivæ noceant, nec odore mortuæ. Possem de Ichneumonum utilitate, de Crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longus.' Herodot. l. II. meminit alatorum serpentum in Ægyptum vere ineunte advolantium, quos statim conficiunt Ibides, quæ idcirco magno ibi in honore sint. Ibin porro duplicis esse generis ait; alteram, quæ tota nigra est, gruinis cruribus, rostro valde adunco, et cum serpentibus pugnat: alteram, quæ pedes habet humanis similes, gracile caput, et collum, pennas candidas, crura et rostrum alteri consentanea. Diod. Sic. II. 4. ex avibus Ibin utilissimam ad serpentes et locustas brucosque delendos refert. Plin. X. 28. 'Invocant Ægyptii Ibes suas,' inquit, 'contra serpentium adventum.' Et cap. 30. 'Ibis circa Pelusium tantum nigra est: ceteris omnibus locis candida.' Cœl. Rhodig. XIII. 1. ex Minutiano Cæcilio Auctore, observat Corvinum ab Ovidio appellatum fuisse Ibin, ex avis fœditate, cui ventrem rostro purgare insitum. Hoc idem testatur Plin. VIII. 27. ubi sic habet: 'Simile quiddam monstravit in Ægypto Ibis, quæ rostri aduncitate per eam partem se perluit, qua reddi ciborum onera maxime salubre est.' Et Plutarch. de Iside et Osir. paulo ante finem, quædam habet de Ibi non omittenda; quod Medicos purgationis usum docuerit, cum spectaretur ablui et purgari a seipsa: quod Ægyptii Sacerdotes ea se lustrant aqua, quam Ibis biberit. Hæc enim nunquam insalubrem aut veneno infectam bibit vel attingit, &c.

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.

cercopitheci fulget imago ex auro, ubi magicæ fides crepant mutilo Memnone, ac priscæ Thebæ cum *centum januis dejectæ procumbunt. Ibi cæruleos, istic fluvii*

45. 49. 60. 64.—4-6 extrusi e 13. *cercopytheci* 46-49. *circophitici* 10. 15. 16. 17. 19. *cirehophitici* 45. *circophetici* 24. *cyrcophetici* 20. *cirropetici* 22. *citrophetici* 21.—5 *Mennone* 21-23. 65. Ita ubivis scribendum putabat Harduin. ad Plin. VI. 30. s. 35. X. 26. s. 37. XXXVI. 7. s. 11. *resonat sub Mem-*

NOTÆ

4 *Nitet*] Adornatur ad cultum.

Cercopitheci] Caudatæ simiæ, quam colebat Ægyptus, *κέρκος, cauda, πίθηκος, simia.* Plin. VIII. 54. 'simiæ caudis inter se distinguuntur.'

5 *Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ*] Apud Thebas Ægyptias in templo Serapidis (ut vult Plinius XXXVI. 7.) saxea visebatur Memnonis effigies citharam tenens, quæ quotidie Solis orientis percussa radiis sonum edebat citharæ similem. Strabo vidit audivitque; at istius rei causam non assequi se fatetur: ejus autem statuæ partem mediam, terræ motu corruisse narrat. Hinc Juvenalis *dimidium* vocat *Memnonem: Magicas* porro *chordas* ait, quia per Magicam Artem sonare creditum est. Nam et cum diruisset Thebas Rex Persarum Cambyses, statuam illam aperuit, ratus mechanicum aliquid intus latere, quo sonitus is fieret; verum nihil reperit: aperta vero statua consuetum edere sonum perseveravit. Vetus Schol. Pausan. in Atticis. Philostrat. in Iconib. Cœl. Rhodig. XXII. 5.

6 *Vetus Thebe*] Ex Diodor. Sicul. II. 1. Thebæi se omnium antiquissimos jactabant: primosque Philosophiam et Astronomiam invenisse, &c.

Centum jacet obruta portis] Portas septem habuit Thebe Bœotia, ut dixi ad Sat. XIII. vs. 17. at Ægyptia Hecatompylus inde dicta portas centum, vel ut alii volunt, aulas ac domos Principum centenas: a Busiride Rege condita; centum et quadraginta stadiorum pomœrium ostentabat. Plin. XXXVI. 14. Herodot. l. II. Thebas olim Ægyptum vocatas refert. Diodor. Sic. II. 1. ait, 'Busirim condidisse magnam civitatem, Thebas a Græcis, ab Ægyptiis autem Solis urbem dictam:' (Strabo Diospolim, non Heliopolim vocatam tradit, aliique) 'pulchris et ingentibus ædificiis, ac speciosis Deorum templis exornasse: privatorum etiam ædes usque ad quartam aut quintam contignationem construxisse: hanc demum non solum Ægypti, sed totius orbis felicissimam ac florentissimam reddidisse.' Deinde subjungit: 'non centum portas civitatis a quibusdam afferri, sed plures et egregias templorum januas, a quibus dicta fuerit centum ceu plurium portarum. Ex ea vero curruum millia viginti ad bellum prodire solita,' &c. Sanctus Hieronymus dictam suo tempore Thebestim scribit, Epist. ad Galat. Thebaidis olim regionis caput fuit: nunc detrita omnino paucis constat incolis, vocaturque *Minio*, teste Sansone: inter Memphim ad Boream, et Syenen ad Austrum sita.

Jacet obruta] Diodor. mox cit. refert ædificata Memphi opportuniore

Illic cœruleos, hic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.
Porrum et cæpe nefas violare, et frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis

piscem, alibi canem urbes integræ colunt, nullus vero *Dianam. Scelus* est *apprehendere porrum et cæpas, dentibusque rumpere. O religiosam nationem, cui isti*

none 11. a m. pr.—7 v. Excurs. ad h. l.—9 *Porrum sæpe* 13. *ac frangere* 10. 12. 16-20. 22-25. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—10 ejectus e 13.—11 *Illic laniatis*

NOTÆ

situ, posteros Reges, Thebis relictis, Regiam illuc transtulisse: unde sint imminutæ jam Thebarum opes. Idem ibid. pariter et Herodot. l. III. narrant Cambysem Persarum Regem Ægyptum occupasse, Ægyptios male mulctasse, clarissimas urbes, multaque Deorum templa, ad Thebas maxime, spoliasse; et in Asiam asportasse aurum, argentum, signa, artifices, &c. Hæc facta circa Olympiadem sexagesimam tertiam testatur Euseb. Chron. Plin. XXXVI. 9. ‘Cambyses Rex,’ inquit, ‘cum Thebas expugnaret, grassareturque incendium ad crepidines obelisci, extingui ignem jussit, molis reverentia, qui urbis nullam habuerat.’

7 *Cœruleos*] Id est, pisces maris cœrulei. Brodæus, Turneb. VII. 8. aliique legunt, *æluros*, id est, feles, quos venerabantur Ægyptii, ut passim ostendunt Herodot. et Diodor. cit.

8 *Oppida tota canem venerantur*] Quædam animalia celebant universi Ægyptii; e terrestribus bovem, canem, felem: ex aquatilibus lepidotum, et oxyrinchum: e volatilibus ibin et accipitrem: alia quidam populi, ut ovem Thebani et Saitæ: latum piscem Latepolitani, capram et hircum Mendesii; lupum Lycopolitani, &c. Vide cit. Strab. Diodor. Herodot. &c.

Canem] Hic tum venationi, tum ad custodiam prodest: propterea Deum Anubim capite fingunt canino, significantes custodem corporis Osiridis atque Isidis fuisse. Adde quod Isidis canes corpus Osiridis quæsitum investigarunt: unde in Festis Isidis canes præeunt pompam. Ex Diod. Sicul. cit. II. 4. Vide et quæ notavi ad Sat. VI. vs. 533.

Nemo Dianam] Comparatio ironica: canem venerantur omnes; nemo canum dominam ac venatricem Dianam. Ridicula hominum religio! Scribit tamen Herodotus cit. l. II. in urbe Bubasti pulcherrimo in templo coli Dianam, ipsamque Bubastin appellari.

9 *Porrum et cæpe nefas violare*] Plin. XIX. 6. ‘Allium,’ inquit, ‘cæpasque inter Deos in jurejurando habet Ægyptus.’ Gell. XX. 7. ‘Cæpitium,’ inquit, ‘revirescit et congerminat decedente Luna, contra autem inarescit adolescente. Eam causam esse dicunt Sacerdotes Ægyptii cur Pelusiotæ cæpe non edant, quia solum olerum omnium contra Lunæ aucta et damna vices minuendi atque augendi habeat contrarias.’ Plutarchus de Iside et Osiri, ait Ægyptios sacerdotes cæpam aversatos eo quod lacrymas eliciat, atque Festos dies celebrantibus sic molesta, sitim quoque excitet iis gravem, qui religionis causa cibo potuque abstinent.

10 *Nascuntur in hortis Numina*] Qui-

Numina! Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa. Nefas illic fœtum jugulare capellæ:
Carnibus humanis vesci licet. Attonito cum
Tale super cœnam facinus narraret Ulixes

crescunt in hortulis Dii! Brutis lanigeris parcunt singulæ mensæ: ibi capræ catulum occidere prohibetur, fas vero *est hominis carnem comedere. Quando Ulysses*

13.—12 *fœtum violare* 45.—13 *humanis licet illic ad sacra vesci* 13. *vesci liber* 28. *attonitis* 22.—14 *Quando super cœnam monstra hæc narraret* 13. *narravit* 22. *Ulixes* recepi ex 17. 19. 20. 58. *Ulyxes* 23. 46. 47. Vulgo *Ulysses*. Cf.

NOTÆ

dam enim Ægyptii lentem, alii fabam, alii cæpe reverebantur. Diodor. citat.

11 *Lanatis animalibus abstinet*] Ovibus abstinebant, quoniam bis edunt fœtus, lanamque præbentes vario accommodatam usui, lac præterea caseumque suppeditant. Diodor.

12 *Nefas illic fœtum jugulare capellæ*] Paulo ante dixi capram Mendesiis atque hircum adorari. Cic. Tusc. v. n. 78. 'Morem Ægyptiorum quis ignorat? Horum imbutæ mentes erroribus quamlibet carnificinam prius subierint, quam Ibin, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: quorum etiamsi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recusent.' Diodor. citat. II. 4. ita refert: 'Si quis animalium istorum aliquod occiderit, morte damnatur.—Adeoque mentes hominum pervasit ea superstitio, ut quo tempore Ptolemæus Rex a Romanis socius et amicus dictus est, applaudentibus quidem Ægyptiis, Italosque studiose excipientibus, tamen cum quidam Romanus felem interfecisset, ad ejus domum concursu plebis facto, neque a Regiis ad id missis Principibus, neque Romanorum timore absterreri a pœna hominis potuerint. Quam rem non auditu percepimus sed visu; cum in Ægyptum eo tempore navigassemus.'

13 *Carnibus humanis vesci licet*] Diodor. cit. mox loco ita pergit: 'Premente aliquando Ægyptios fame, adeo ut plures ab humana carne, ob inopiam cibi non abstinerent, animalia sacra omnino intacta reliquere.'

Attonito cum tale, &c.] Exemplo ostendit et illustrat quæ dixit de immani Ægyptiorum crudelitate.

14 *Narraret Ulixes Alcinoo*] Ulysses nempe naufragus ad Corcyram Insulam enatavit. In ea tum regnabat Alcinous Phæacum Rex. Hujus filia Nausicaë nudum et egentem in littore Ulyssem invenit, ejusque miserta ad patrem perduxit: a quo benigne exceptus inter cœnandum enarravit ille suos ab annis septem errores ac labores: quemadmodum a Polyphemo Cyclope, atque Antiphate Læstrygonum Rege anthropophagis quidam e suis devorati essent: &c. Homer. Odyss. 6. 7. 9. 10. Talia vero illo referente (inquit Juvenalis) accumbentium Phæacum quidam ridere fabulosa, alii vanum ostentatorem indignari, ac dicere vel cogitare apud se: hunccine fabulatorem nemo in mare abjicit? Charybdim fingit falsam, at vera est dignus ipse, qua absorptus pereat, &c.

Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abicit, sæva dignum veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?
Nam citius Scyllam, vel concurrentia saxa

inter epulas ejusmodi facta commemorabat Alcinoo admiranti, indignationem forte vel cachinnos excitaverat nonnullis, tanquam vanus fabulator : ergone *illum in mare nullus præcipitavit crudeli nec ficta dignum Charybdi, sævos Læstrigonas et Cyclopas comminiscentem? Facilius enim crediderim Scyllam, aut Cyaneas rupes coëun-*

ad IX. 65. et XI. 31.—15 *Alchinoo* 21. 22. *atque* pro *aut* 16. *risum sermone movebat* 13. 16 *Ut mendax arethologus tamen in mare nemo* cet. 13. *Moveat* 62. 68. 71. 72. 73. *aretologus* 23. *arethologus* 22. 17 *Scylla* pro *sæva* conjicit Schrader. *carybdi* 17. *caribdi* 19. 20.—18 *Figentem* 57. 59. *Læstrigones* 13. 16. 24. *Cyclopes* 13. 16. 24. *et Cyclopas* 10. 11. 17-20. 25. 27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. quod arridebat Schurzfl. ut exprimeretur res ipsa, grandis scil. Cyclopum vastitas et moles quadrata, versu spondaico durum sonante.—19 *procurrentia saxa* conj. quidam male. v. Heins. ad Ovid. Met. VII. 62.—

NOTÆ

16 *Aretalogus*] Sueton. August. c. 74. 'inter cœnandum,' inquit, 'aut acroamata et histriones, aut etiam triviales e circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos.' Hos vero Casaubonus ibid. parasitos Philosophos interpretatur, qui de virtutibus disputare soliti sint apud mensas divitum: ab ἀρετὴ et λέγω. Ipsos vocat circulatores Seneca Epist. 29. Alii ex Porphyrione in Horat. Serm. propriæ virtutis ostentatorem aretalogum esse aiunt: alii nugatorem et scurram, seu festiva et faceta, ad oblectandos audientium animos, effutientem: ab ἀρετὸς *blandus, gratus.* Turneb. X. 12.

17 *Charybdi*] Voragine naves absorbente. Vide Satir. V. vs. 102. Annot.

18 *Læstrygonas atque Cyclopas*] Plin. VII. 2. 'Cogitemus in medio terrarum orbe, in Sicilia atque Italia homines hujus monstri, Cyclopas et Læstrygonas, qui corporibus humanis vescerentur.'

Læstrygonas] 'Formiæ antiqua Læstrygonum sedes,' inquit Plin. III. 5.

Cyclopas] Similes Polyphemi, a quo devoratis jam Ulyssis comitibus, ipse tantum non peremtus est. Vide Homer. cit. et Sat. IX. vs. 64. Annot. Vide et Turneb. XXIV. 10. et XXVIII. 46.

19 *Nam citius Scyllam, &c.*] Potius quam esse credam homines alios comedentes.

Scyllam] Proximus est et adversus Charybdi scopulus in freto Siculo, navigantibus uterque formidabilis. Hinc adagium: *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* Porro fabulati sunt meretrices esse portentosas, a quibus transeuntes devorabantur. Virg. Eclog. VI. 'Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstris Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis!' Vide Cœl. Rhodig. XXX. 34. Ovid. Met. 13. et 14.

Concurrentia saxa Cyaneas] Alias vocantur *Symplegades* isti duo scopuli, ad os Thracii Bosphori, qui cum a se parum distent, navigantibus con-

Cyaneas, plenos et tempestatibus utres
Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes,
Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?
Sic aliquis merito nondum ebrius, et minimum qui
De Corcyræa temetum duxerat urna:
Solus enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.

tes, atque utres procellis refertos, vel levi Circes ictu pulsatum Elpenorem grunnitum edidisse cum suibus remos agitantibus. *Adeone inani cerebro existimavit Phæacum gentem? Ita quispiam jure* sensisset, *non adhuc temulentus, quique pauxillum vini hauserat ex amphora Corcyræ: quippe unus Ithacus ea recitabat*

20 *Cyaneas* semper suspicatus sum, et nunc recepi ex 28. ut sit appositio et interpretatio verborum *concurrentia saxa.* *Cyanes* perperam legitur in 13. et recentt. editt., Prat., Bipont. al. Vulgo *Cyaneis:* sed saxa non concurrunt Cyaneis, sed *Cyaneæ* scil. rupes s. cautes sunt ipsa *saxa concurrentia.* *Sicaneis* emend. Schrader audacter invitaque Minerva, et *saxa Cyanea* Dausqueius ad Sil. XIV. 515. p. 628. contra metri leges et *κακοφώνως.* *plenos vel* 21. *vires* pro *utres* 73.—22 *grunisse* 46. 47. 50. 60. 64. *grinnire* 13. *Helpenora* 64. *Elphonera* 16. *Alpenora* 13. *Alphenora* 24. Hunc versum in 13. excipit alius, ab interpolatore procusus: *Quanquam homo carnes humanas ederit unquam.*—23-28 ejecti e 13.—24 *Hic* 20.—25 *temeti* (scil. *minimum* vs. 24.) recte, opinor, emend. Schrader, idemque et nobis in mentem venit. *diduxerit* 16. *deduxerit* 12. 13. *deduxerat* 2-4. 7. 11. 15. 17. 19-22. 24-27. 45-49. 55. 57-60. 65. 66. contra usum loquendi et metrum: nam priores syll. vocis *temetum* producuntur. —26 *enim* deest 12. 15. *hæc* 12. 17. 19. 21. 22. 45.—27 v. Excurs. ad h. l.—

NOTÆ

currere videntur et collidi. Hinc instabiles vocat Ovid. Trist. Eleg. I. 9.

20 *Plenos tempestatibus utres*] Æolum nempe fabulantur ventos utribus inclusos dedisse Ulyssi navigaturo; at hujus comites ratos aliud intus latere, aperuisse: unde soluti venti tempestates excitarunt horrendas. Homer. cit.

21 *Circes*] Famosa hæc venefica Solis e Perse filia, Colchorum Regis soror, in Italiam profuga apud Circæum Promontorium habitavit. Ibi vero Ulyssem tempestate actum suscepit, ejusque socios veneficiis in porcos mutavit, moxque pristinæ formæ virga tactos restituit. Homer. Odyss. cit. Ovid. Metam. Virg. Eclog. VIII. 'Carminibus Circe socios mutavit Ulyssis.' Plutarch. de Homero Lib. fabulam hanc explicat. Plin. XXV. 2. ejus facit mentionem.

22 *Elpenora*] Unum e sociis Ulyssis. Vide notam præcedentem.

23 *Tam vacui capitis, &c.*] Adeone bardos ac stolidos nos putat iste, ut ejus fabulis habeamus fidem?

Populum Phæaca] Populum Insulæ Corcyræ, quæ hodie *Corfu*, ad oram Epiri sitæ. Huic olim nomen dederat Corcyra Nympha; e qua Neptunus suscepit Phæacem: unde Phæacia dicta, et populi Phæaces vocati.

24 *Sic aliquis*] Aliquis convivarum et epulantium cum Ulysse ad mensam Alcinoi Regis Corcyræ.

Minimum qui de Corcyræa temetum duxerat urna] Sapiens quidam vir, vino moderate sumto, plane sui compos.

26 *Solus enim hoc, &c.*] Quippe unus evaserat emerseratque e nau-

Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
Gesta super calidæ referemus mœnia Copti:
Nos vulgi scelus, et cunctis graviora cothurnis.
Nam scelus a Pyrrha, quanquam omnia syrmata volvas,
Nullus apud tragicos populus facit. Accipe, nostro
Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
Inter finitimos vetus atque antiqua simultas,

nemine attestante. Nos stupenda certe, at non ita pridem facta Junio Consule, ultra muros Copti ardentis, nos crimen totius *populi narrabimus, et pejora omnibus cothurnis. Enimvero licet cuncta syrmata expendas, a Pyrrhæ* sæculo, *nusquam plebs* omnis *crimen patrat apud Tragœdiarum scriptores. Audi quodnam exemplum edidit nostris temporibus sæva crudelitas. Inveterata pridem alienatio, jugis invidia,*

28 *Facta* 20. *Combi* 24. *Compti* 22. *Coctæ* 19. *Cepti* 23. Cf. ad vs. 35.—29-34 post vs. 106. leguntur in 13. *Nos miranda quidem, et cunctis* cet. 13. *scelera* 2. forte rectius.—30 *Crimina dicemus, quanquam* 13. *scirmata* 27. 46-48.—31 ejectus e 13. *populos* 16.—32 *Dira quidem exemplum nostro produxit in ævo* 13. *produxit in ævo* 13. 22.—33 *Inter f. dirum execranda simultas* 13. *Inter finitimas* scil. urbes emend. Salmas. Exerc. Plin. p. 447. Sed junge *inter*

NOTÆ

fragio: quare nemo aderat qui attestaretur vera esse quæ ab eo narrabantur.

Ithacus] Ulysses apud Ithacam natus Insulam. Vide Annot. Sat. XIV. vs. 287.

27 *Nos miranda quidem, &c.*] Quod Juvenalis ego referam, testes habet, ipseque vidi in Ægypto nuper, dum Romæ Consul erat Junius.

Consule Junio] Quid hic certi statuemus? Alii legunt, *Junco;* alii, *Vinco:* de his ita scribit Just. Lips. Epistolic. Quæst. IV. Epist. 20. 'Vincum sive Juncum Consules non invenio: et intricata pars illa fastorum ob Consules crebro suffectos.' Alii legunt, *Junio;* et quidam Junium Sabinum intelligunt, qui fuit Consul cum Domitiano, anno Urbis conditæ octingentesimo trigesimo sexto. Quidam Q. Junium Rusticum Imperatoris Hadriani Collegam afferunt, anno urbis conditæ octingentesimo septuagesimo secundo. Salmas. in Plin. &c.

28 *Copti*] *Coptos* urbs Ægypti, sive Thebaidis, ad Nilum, celebre est emporium Arabibus et Ægyptiis. Tropico subjecta est, unde *calidam* vocat. Vide Strab. l. XVII. &c.

29 *Nos vulgi scelus, &c.*] Non unius hominis scelus, ut olim Atrei, Thyestis, Medeæ, Orestis, Alcmæonis; sed totius populi crimen profero, quale nunquam auditum est, nec Tragicis decantatum.

Graviora cothurnis] Graviora iis quæ in Tragœdiis tractari solent, quarum Actores cothurnos induunt. De his vide Annot. Sat. VI. vs. 633. ad vocem *cothurnum*.

30 *A Pyrrha*] A diluvio, quod contigit sub Deucalione et Pyrrha. De quibus Sat. I. vs. 81. et 84.

Syrmata] Tragicas vestes, pro tragicis argumentis. Synecd. Vide Sat. VIII. vs. 229.

33 *Inter finitimos*] Jam narrat facinus et facinoris causas. Nempe diversitas religionis odium inter eos generat atrox quidem: hinc rixæ, et cædes, et belluina feritas utrimque sævit.

Immortale odium, et nunquam sanabile vulnus
Ardet adhuc Ombos et Tentyra. Summus utrimque
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit uterque locus, cum solos credat habendos
Esse Deos, quos ipse colit. Sed tempore festo
Alterius populi rapienda occasio cunctis
Visa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ
Sentirent, positis ad templa et compita mensis,
Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem

plagaque immedicabilis fervet hactenus vicinos inter Ombos atque Tentyritas. Hinc et illinc indignatio plebi maxima, quoniam ambæ regiones finitimorum Deos aversantur, quandoquidem æstimant ea *Numina duntaxat censenda esse, quæ ipsæ venerantur. Atqui festo die alterius plebis, universi proceres et magnates hostium decreverunt captare opportunitatem* vetandi *quominus festivam lucem ac jucundam* haberet illa, *neve gustaret lætitiam ingentium epularum, statutis apud fana ac trivia mensis, atque vigilanti lecto, quem noctu diuque stratum septima lux interim repe-*

finitimos Ombos et Tentyra.—34 *et* deest 19. *satiabile* 13. Ego potius versum hunc pannum esse crediderim, a versificatore aliquo assutum.—35-77 ejecti e 13. *Ombos* 1. 14. 18. 61. 70. 75. 76. 77. 81. 82. *Combos* 10. 17. 20. 21. 22. 24. 25. 45-50. 54-60. 62-69. 71-74. quod perperam probarunt Calder., Britann. et Lubinus. *Ombi* diversi a *Combis* vs. 28. *Combros* 11. 15. *Cumbos* 19. 23. 27. *Cambos* 16. *Tentira* 11. 25. 48. 58. 59. 61-64. 66. *utrique* 64.—36 *vulgi* 16. 17. 19. 20. 22. 23. 28. 45. *nomina* 16. 47.—37 *Colit* 23. *credit* 22. 25.—39 *multis* pro *cunctis* 15.—40 *Visaque majorum* 7. *majoribus ac ducibus* 11.—41 *nec magnæ* 11. *magnæ ne* 45. *magnæ nec* 23. *gaudia vitæ* 22.—42 *Sentiret* 16. 45. 67.—43 *luce ac nocte* (cum ingrata elisione) 10. 11. 12. 17. 19. 20.

NOTÆ

34 *Nunquam sanabile vulnus*] Animorum offensio et alienatio vix unquam reconcilianda.

35 *Ardet adhuc*] A tot sæculis.

Ombos et Tentyra] Urbs utraque finitima, Ægyptiis et Arabibus communis, non longe ab Isthmo Rubri maris, mirum in modum dissentit: nam, ut jam supra notavi, Tentyritæ Crocodilum insectantur et perimunt: Ombi vero (seu Combi, ut aliis placet) eum adeo colunt, ut suos ab eo liberos devorari non ferant solum, sed etiam lætentur.

36 *Numina vicinorum odit uterque locus, &c.*] Diodor. Sicul. ante cit. II. 4. ait, 'Apud priscos Reges desciscente frequenter populo, quempiam prudentia conspicuum divisisse Ægyptum in varias partes, singulisque edixisse quæ animalia separatim colerent; eo consilio, ut dum certa quique animantia pro Diis haberent, quæ ab aliis colerentur contemtis, alteri alteros perosi, nequaquam simul adversus Principes conspirarent. Quod et secutum est. Nam diversorum finium homines invicem dissentiunt, mutuo sibi cultus impietatem objicientes.'

39 *Alterius populi*] Omborum Diis suis sacros et festos dies celebrantium.

40 *Inimicorum primoribus*] Tentyritis.

43 *Pervigilique toro, &c.*] Lecto dis-

Septimus interdum sol invenit. Horrida sane
Ægyptus: sed luxuria, quantum ipse notavi,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.
Adde, quod et facilis victoria de madidis, et
Blæsis, atque mero titubantibus. Inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacumque
Unguenta, et flores, multæque in fronte coronæ:
Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima sonare

rit. Barbara certe pars hæc *Ægypti: at quemadmodum ego observavi, ferox* illa *multitudo luxu non concedit Canopo infami. Accedit quod nec arduus* videbatur *triumphus de udis, et balbutientibus et nutantibus* præ *vino. Hinc tripudia hominum* ad *fuscum tibicinem, unguenta vulgaria, floresque et corollæ plurimæ circum tempora. Illinc famelica offensio. Atenim prior contentio emicare cœpit mentibus*

21. 27. 45-49. 54. 55. 57-60. 64. Pro *jacentem*, h. e. stratum, Plathner conj. *calentem* scil. ab iis, qui assidue ei incubant. Ego malim: *quo nocte ac luce jacentes Septimus interdum sol invenit*. Ex *quo* facile fieri poterat *quem* propter compendium scrib.—44 *interdum* 1. 14. 18. 25. 48. 57. 58. 59. 65. 66. 67. 69. 70. 75. 76. 82. *interea* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-24. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 56. 60-64. 65. 68. 71-74. 77.—44. 45 Semper suspicatus sum, in h. l. mendum latere, variaque tentavi: *horrida sane hic* (in hac regione ac urbe) *Ægyptus*, vel: *horrida pars hæc* aut *gens hæc* aut *est Ægypti*, vel: *horrida sane Ægypti pars s. gens; sed luxu, quantum* cet. Nunc video, eandem mendi suspicionem fuisse Schradero, qui conjecit: *horrida sane Est Coptos.* Sed h. l. de *Ombis* agitur, non de *Copto. quantum ipse putavi* 7.—46 *formoso* 21. *ripa* (scil. orientalis Nili, in qua siti Ombi) pro *turba* 3. 5. 7. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-27. 29. 45-49. 54. 55. 58-63. 65. 66. forte et vetus Schol. cujus glossa est: *Latini ripa*, quam Schurzfl. eam putabat dici, quæ tum sub potestate Latinorum fuerit.—50 *multoque* 60. *multaque* 25. 49. 57. 59. 61. 63. 65. *ventre* pro *fronte* 24.—51 *genuinum odium* 11. 24. quod et male conj. Merula. *geminum* 19. 20.

NOTÆ

cubitorio, quo pervigiles epulas ex more agebant, genioque indulgebant per continuos dies septem atque noctes.

44 *Septimus interdum*] Quidam legunt, *interea.*

45 *Ægyptus*] Ea regio, in qua sunt urbes prædictæ, et in qua ego præsens vidi quæ refero; inquit Juvenalis: quem proinde constat in Ægypto fuisse.

46 *Canopo*] Vide Sat. I. vs. 26. Annot.

47 *Adde, quod et facilis victoria*] Victoriæ de Ombis tum ebriis reportandæ facilitas hostes eorum Tentyritas movit ad eos impetendos et lacessendos, ex invidia scilicet.

De madidis] Unguento perfusis, ex more, et lascivientibus.

48 *Blæsis*] Aristot. in Problemat. scribit linguam vinolentis oberrare, vel quod uti totum corpus, sic et lingua titubat: vel quod linguæ caro mollis instar spongiæ, madescendo ampliatur, hincque ob molem tardior non ita sincere verba exprimit.

Inde virorum] Ex parte Omborum.

49 *Nigro tibicine*] Mauro, Æthiope, tibia ludente, Ombi saltabant ad numerum.

51 *Hinc jejunum odium*] Contra vero Tentyritæ jejuni, et infesti.

Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, et vice teli
Sævit nuda manus: paucæ sine vulnere malæ:
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine nasus
Integer. Aspiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, et hiantia ruptis
Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
Ludere se credunt ipsi tamen, et pueriles
Exercere acies, quod nulla cadavera calcent.
Et sane quo tot rixantis millia turbæ,
Si vivunt omnes? ergo acrior impetus, et jam
Saxa inclinatis per humum quæsita lacertis
Incipiunt torquere, domestica seditioni
Tela; nec hunc lapidem, quales et Turnus, et Ajax,

fervidis. Ea certaminis buccina. Mox æquali vociferatione congrediuntur: ac pro spiculo denudata dextra pugnat: raræ maxillæ absque plaga: raro alicui vel nemini incolumes nares per omnem dimicationem. Modo cerneres in omnibus turmis facies mutilatas, vultus diversos, atque ossa divisa fractis malis, pugnosque oculorum cruore perfusos. Isti nihilominus jocari se arbitrantur, et certamina puerorum agitare, quoniam cadavera nulla proterunt. Et certe quorsum tot millia populi dimicantis, si cuncti superstant? Itaque gravior fit *incursus: jamque ordiuntur jacere lapides per terram collectos demissis brachiis, promta seditiosorum arma. Neque* vero *id saxum, quo se Turnus atque Ajax* defenderunt, *aut qua mole Tydei* filius *ceci-*

a m. sec.—52 *hoc tuba* 22.—53 *Deinde clamore* 24. *Dehinc clamore* 10. 11. 22. 23. 25. 27. 54-63. 65. 66 69. 71-74. *Declamare* 16.—55 *cuidam* 12. *ac nulli* 1. *cæco certamine* (in quod cæci, vel cæco impetu ruebant) quidam libri, teste Pithœo, nescio qui. Recte, opinor; saltem longe venustius.—56 *aspicies* 23. *tota* pro *cuncta* 25. 27. 46-49. 55-60. 64.—58 *plenos sociorum* 11.—59 *tamen ipsi* 46. 47. 49.—60 *quia* pro *quod* 22.—61 *Et sane quod* 15. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 58. 66-69. 74. *Et sana quo* 28. *Et sanæ quot* 48. 64. *Saneque quo* 15. *Sanaque jam quod tot* 25. 41. 56. 57. *Sanaque jam quot* 59. 60. 65. *Et sanare quo* 16.—62 *Sic* 21. 27. 54. 58. 64. 74. *Sic vivant* 64.—63 *inclinantes* 21. *inclinantis* 65.—64 *seditione* 10. 12. 15. 16. 21-24. 45. 46. 47. 49. 50. 54. 55. 59. 60. 65.—65 *sed hunc* 12. *qualis Turnus* 12. *qualis se Turnus* 24. *qualis et Tur-*

NOTÆ

52 *Hæc tuba rixæ*] Velut classicum.

57 *Alias facies*] Immutatas ac deformatas vulneribus et cruore.

58 *Oculorum sanguine*] Quos eruerint, aut foderint, aut cruentarint.

60 *Nulla cadavera calcent*] Nemine adhuc trucidato, cujus cadaver pedibus conculcent.

61 *Et sane quo tot, &c.*] Ironia.

64 *Domestica seditioni tela*] Consueta, familiaria. Virg. Æn. I. 'Jamque faces et saxa volant.'

65 *Nec hunc lapidem*] Neque vero tantum jaciunt, quantum olim Turnus, Ajax, Diomedes. Hi torquebant ingentem unum; illi heroibus inferiores nonnisi leviores multos poterant movere.

Vel quo Tydides percussit pondere coxam
Æneæ; sed quem valeant emittere dextræ
Illis dissimiles, et nostro tempore natæ.
Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero.
Terra malos homines nunc educat atque pusillos.
Ergo Deus, quicunque aspexit, ridet, et odit.

dit Æneæ coxendicem, sed qualem vibrare queant manus iis dispares ævoque nostro procreatæ. Illa enim progenies jam diminuebatur Homero superstite. Modo humus gignit homines improbos et parvos. Numen igitur quodlibet viderit,

nus 64. *quali se Turnus et Ajax* 11. 15. 17. 23. 25. 45-47. 49. 54-60. 62. 65-69. 71-74. Male: nam hi saxis se ipsi non percussisse dicuntur. *quali Turnus* 19. *quali vel Turnus* 10. 20. *quali et Turnus* 16.—66 *Et quo* 27. 46-50. 55. 56. 59-65. 68. 69. 71-74. *Tytides* 17. 19. *Titides* 20. 21. 22. *costam* 12.—71 *Ecce Deus* 21. Non male! *Deos* 50.—72 *deverticulo* scripsi pro vulg. *di-*

NOTÆ

Turnus] Adversus Æneam intorsit saxum Turnus: illud autem ingens, immane, limitem agro positum dicit Virg. Æn. XII. sub finem.

Ajax] Hic singulari certamine cum Hectore commissus. Iliad. 7.

66 *Tydides*] Diomedes Tydei filius Æneam graviter vulnerat, cit. Iliad.

69 *Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero*] Homer. cit. Iliad. ὃ οὐ δύο ἄνδρε φέροιεν, Οἷοι νῦν βροτοί εἰσι. Quem imitatus Virg. Æn. cit. 'Vix illud lecti bis sex cervice subirent, Qualia nunc hominum producit corpora tellus.' S. Augustin. de Civit. Dei XV. 9. 'Non credunt,' inquit, 'magnitudines corporum tunc fuisse longe ampliores, quam nunc sunt.—Sed incredulos convincunt nudata per vetustatem, seu per vim fluminum, variosque casus sepulcra, ubi incredibilis magnitudinis ossa mortuorum apparuerunt. Vidi ipse non solus, sed aliquot mecum, in Uticensi littore, molarem hominis dentem tam ingentem, ut si in nostrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis videretur facere potuisse: sed eum gigantis alicujus fuisse crediderim.—Plinius Secundus commemorat naturam ferre minora corpora, idque Homerum sæpe carmine conquestum,' &c. Plin. VII. 16. ita scribit: 'Cuncto mortalium generi minorem in dies mensuram fieri propemodum observatur.—Sub Divo Claudio Principe visus Arabs quidam nomine Gabbara novem pedes altus. Orestis corpus septem cubitos habuit. In Creta terræ motu rupto monte, inventum corpus quadraginta sex cubitorum, quod alii Orionis, alii Oti fuisse aiunt,' &c. Gellius III. 10. sic habet: 'Herodotus homo fabulator. Histor. I. scribit inventum esse sub terra Orestis corpus cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes duodecim cum quadrante: nisi si (ut Homerus opinatus est) vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum; et nunc quasi jam senescente mundo, rerum atque hominum decrementa sint.' Cœl. Rhodig. XVIII. 31. 'In fluvii Orontis alveo,' inquit, 'repertum est cadaver Indi cujusdam Orontis nomine, cubitos undecim longum, et amplius.'

71 *Ridet, et odit*] Odit malos, ridet pusillos.

A deverticulo repetatur fabula. Postquam
Subsidiis aucti, pars altera promere ferrum
Audet, et infestis pugnam instaurare sagittis:
Terga fugæ celeri præstantibus omnibus, instant,
Qui vicina colunt umbrosæ Tentyra palmæ.
Labitur hinc quidam, nimia formidine cursum
Præcipitans, capiturque: ast illum in plurima sectum
Frusta et particulas, ut multis mortuus unus
Sufficeret, totum corrosis ossibus edit
Victrix turba: nec ardenti decoxit aëno,
Aut verubus: longum usque adeo, tardumque putavit
Expectare focos, contenta cadavere crudo.

deridet atque aversatur. A digressione sermo revocetur. Posteaquam auxiliaribus copiis *roborati* sunt, *acies una ferrum distringere aggressa* est, *atque inimicis telis prælium redintegrare.* Tum *qui Tentyra habitant palmetis umbriferis proxima, urgent cunctos dorsum præcipiti fugæ dantes. Istic quispiam corruit* præ *metu immodico properans aufugere; et comprehenditur. Hunc vero multas in partes et frustula discerptum, ut unus exanimis pluribus satis esset, integrum devoravit superior multitudo, arrosis* etiam *ossibus: neque fervente cacabo verubusve coxit. Ita diuturnum ac lentum existimavit caminum opperiri, crudo corpore* satis *gaudens.*

verticulo, Latinitate ita postulante. *Deverticulum* enim et *deversorium* dicuntur a *devertere*, h. e. ab uno loco ad alium se convertere; a quo differt *divertere*, quod adhibetur de duobus, qui diversam instituunt viam, unde *diversus* et alia: quæ verba male vulgo a librariis confunduntur. v. Heins. ad Ovid. Am. II. 6. 9. (ubi veterrimi codd. nobis favent) Burm. ad Petron. 10. et ad Virg. Ge. III. 293. Bentl. ad Terent. Eun. IV. 2. 17. et Ernesti clav. Cic. v. *devertere.*—73 *aucta* 16. *auctis* 27. 46. 47. 48. 56-60. 64. 74. *actis* 25. *pars altera amittere ferrum* 22.—74 *pugnas inferre* 2,—75 v. Excurs. ad h. l.—76 *umbrosa* 27. 47.—77 *hic* 10. 15. 16. 17. 19. 20. 24. 45-47. 49. 50. 54-60. 62. 64-69. 71-74. 77.—78-92 versum 34. excipiunt in 13. v. sup. ad vs. 29. *Nunc hominem quendam velut hostem plurima sectum* 13. *rapiturque* 16. *carpiturque* 23. *illum ast* 23.—79 *Frustra* 16. 22. 23. 24. 46. 47. *ac* 27. 46-50. 54. 55. 59-65. 68. 69. 71. 72. 73.—81 *aheno* 25. 46-50. 57-60. 62. 64-69. 71. 72. 73. v. ad III.

NOTÆ

72 *A deverticulo repetatur fabula*] Relinquamus Turni, Ajacis, ac Diomedis Historiam, et ad nostram redeamus.

75 *Terga fugæ celeri, &c.*] Ombis universis fugæ se dantibus instant armati Tentyritæ, in quorum terra crescunt palmæ complures.

76 *Palmæ*] Vide multa scitu digna de palmis, apud Herodot. l. IV. Plutarch. Nat. Quæst. Plin. passim. Athen. l. II. et XIV. Cœl. Rhodig. v. 6. &c.

77 *Labitur hinc quidam*] Unus ex Ombis fugiens cecidit, et ab hostibus captus est.

81 *Nec ardenti decoxit aëno, &c.*] Humanam vero carnem tam avide appetiverunt, ut nec elixam nec assatam, sed crudam voraverint.

Hic gaudere libet, quod non violaverit ignem,
Quem summa cœli raptum de parte Prometheus
Donavit terris. Elemento gratulor, et te
Exultare reor. Sed qui mordere cadaver
Sustinuit, nil unquam hac carne libentius edit.
Nam scelere in tanto ne quæras, et dubites, an
Prima voluptatem gula senserit. Ultimus autem,
Qui stetit absumto jam toto corpore, ductis
Per terram digitis, aliquid de sanguine gustat.
Vascones, hæc fama est, alimentis talibus olim

Inde fas est lætari, quod non ignem polluerit, quem e suprema cœli regione ablatum terris dedit Prometheus. Congratulor elemento: teque gaudere arbitror. At qui mandere cadaver haud dubitavit, nihil unquam deglutivit ea carne jucundius. In tali enim facinore, ne sciscitéris et ambigas utrum prior ingluvies delicias ceperit: at qui postremus accessit, ductis humi digitis, quidpiam delibat e cruore hominis *jam integro cadavere devorati. Vascones, ut ferunt, cibis ejusmodi vescentes vitam*

285.—84 *Hinc* 10. 21. a m. sec. 23-25. 27. 45-50. 58. 61-69. 71-74.—85 *Promethea* 9.—87 *sed quæ* (sc. *turba* vs. 81.) emend. Schrader.—88 *nihil* 17. 20. 23-27. 45. 46. 47. 49. 50. 56. 58. 60-69. 71-74.—89 *non* pro *ne* 16.—90 *voluptates* 22. *ultimum* 24. ultimus auctor *Qui venit* conj. Schrader.—91 *Qui sitit* malebat Lubinus. At sitis sanguinis, quæ huic homini fuit, satis exprimitur vs. 92.—92 *Per terram manibus, a. de corpore gustat* 16.—93 *ut fama* 1-5. 10-13. 15-17. 19-27. 45. 47. 49. 54-60. 65. 68. 69. 74. et omnes codd. quos vidit Britann. qui tamen *τὸ ut* delendum putabat, ut versus staret; offensus haud dubie eo, quod alioquin syllaba secunda voc. *Vascones* h. l. brevis esset. Eadem corripitur a Prudent. *περὶ στεφ.* I. 93. et a Paulino Nolano ad Auson. Carm. X. vs. 203. 212. 218. Ptolemæus tamen et Strabo III. p. 111. scribunt *Οὐάσκωνες* et *τὸ τῶν Οὐασκώνων ἔθνος.* Suspicari itaque possis, recte legi vel *Vascones, fama est, alimentis*, in 48. 61-64. 66. 67. 71. 72. 73. vel *Vascones, ut fama; alimentis* in 17. nisi malis: *Vascones fama est alimentis talibus olim Produxisse animas.* Mox *elementis talibus* 8. quod Pithœo placuisse mireris.

NOTÆ

84 *Ignem*] Quem velut sacrum gentes multæ coluerunt. Vide Cic. 4. Acad. Quæst. n. 118. de Nat. Deor. 3. de Leg. 2. n. 20. Plutarch. de Placit. Philos. I. 3. et de facie in orbe Lunæ. Herodot. l. III. paulo post initium. Cœl. Rhodig. XV. 14. et 15. Alex. ab Alex. VI. 26. &c.

85 *Prometheus*] Vide Sat. IV. vs. 133. Cœl. Rhodig. VII. 19. 20. et 21. &c.

86 *Elemento gratulor*] Igni gratulor quod non sit violatus, coquendo carnes humanas, quibus impii Tentyritæ satiarentur.

Et te exultare reor] Te, o Volusi, credo mecum sentire et lætari.

89 *Ne quæras, et dubites, an, &c.*] Ne dubites voracibus illis anthropophagis cibos impios maxime jucundos fuisse, cum de corpore hostili epulati sunt: quandoquidem is qui tarde venerat, saltem cruoris guttas humi colligit, et abligurit mira cupiditate. Nam primi non carnes solum absumpserant, sed et ossa corroserant.

93 *Vascones, hæc fama est, &c.*] Ex comparatione exaggerat crudelitatem Ægyptiorum.

Produxere animas: sed res diversa, sed illic
Fortunæ invidia est, bellorumque ultima, casus
Extremi, longæ dira obsidionis egestas.
Hujus enim, quod nunc agitur, miserabile debet
Exemplum esse cibi: sicut modo dicta mihi gens
Post omnes herbas, post cuncta animalia, quicquid
Cogebat vacui ventris furor, hostibus ipsis
Pallorem, ac maciem, et tenues miserantibus artus,
Membra aliena fame lacerabant, esse parati
Et sua. Quisnam hominum veniam dare, quisve Deorum

in longius traxerunt. At res absimilis. Hic enimvero fortis malignitas est, atque militiæ summum infortunium, *ærumnæ ultimæ,* atque *diuturnæ obsessionis sæva inopia. Nam istius alimenti exemplum quod modo affertur, debet censeri miseratione dignum. Quemadmodum populus mox a me nominatus, post cuncta olera, post animantia universa, quodcumque adigebat abdominis jejuni rabies, ipsis hostibus misericordia* commotis ob *pallorem, ac tabem, exilesque artus, aliorum membra* per *esuriem laniabant, promti etiam edere propria. Ecquis mortalium, aut quis Numinum re-*

humanis carnibus 13. *usi* pro *olim* 7. 9-13. 15. 16. 17. 19-23. 25. 27. 45-50. 54. 55. 57-69. 71. 72. 73.—94-96 *P. a. sed eos commovit ad istum Extremum casum longæ obsidionis egestas* 13. *Perduxere* 45. *illinc* 23. 27. 46. 47. 49. 58.—95 *bellorumque culmina* 29.—96 *dura* 21. *duræ* 15.—97. 98 ejecti e 13. *qui* pro *quod* 21. a m. pr. 22.—98 *esse tibi* 24. 45. *sic* 15. 16.—99 *Hi nam post herbas* 13. *cunctas* pro *omnes* 16.—100 *hostibus istis* 22. a m. pr.—101 *Pallore ac macie extenues* quidam cod. Pith. *et maciem* 10. 19. 25. 46-49. 55-60. 64. *mi-*

NOTÆ

Vascones] Hi pridem Tarraconensis Hispaniæ populi eam tenebant regionem, quæ sita est Iberum fluvium inter et Pyrenæos montes, et Navarra modo nuncupatur. Subinde vero in Galliam transgressi Aquitaniæ partem occuparunt: eique suum indidere nomen, vernacule, *la Gascogne.*

Alimentis talibus usi] Corporibus humanis in summa quidem necessitate, victitarunt. Alii legunt, *Alimentis talibus olim.*

96 *Longæ dira obsidionis egestas*] Quando nempe Calaguris, hodie *Calahorra,* urbs in Vasconum finibus, ad Iberum fluvium, a Pompeio et Metello obsessa, atque ad extrema redacta est; cum a Sertorianis teneretur. Strabo, Plutarchus, Appianus, L. Florus, III. 22. ita scribit: 'In fame nihil non experta Calaguris.' Et Valer. Maxim. VII. 6. 'Numantinos in dira fame humanorum corporum dapibus usos supergressa est Calaguritanorum execrabilis impietas: qui quo perseverantius interemti Sertorii cineribus fidem præstarent, Cneii Pompeii obsidionem frustrantes; quia nullum jam supererat animal in urbe ipsorum, uxores suas ac natos ad usum nefariæ dapis verterunt,' &c.

102 *Membra aliena*] Vel ab hostibus, vel ab ipsismet occisorum.

Esse parati et sua] Nam quidam inedia pressi brachia sua nonnunquam arrosere.

Viribus abnuerit dira atque immania passis;
Et quibus illorum poterant ignoscere Manes,
Quorum corporibus vescebantur? Melius nos
Zenonis præcepta monent; nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda putat. Sed Cantaber unde
Stoicus, antiqui præsertim ætate Metelli?
Nunc totus Graias, nostrasque habet orbis Athenas.

cusarit ignoscere civitatibus sæva perpessis et inhumana; quibus etiam indulgere potuissent eorum manes quorum cadaveribus pascebantur? At sanctius nos instituunt Zenonis documenta. Nam neque universa quævis agenda pro vita censet. Verum quomodo Cantaber Stoicus foret, ævo prisci Metelli præcipue? Jam vero *mundus omnis possidet Græcas et nostrates Athenas; Gallia diserta Britannos oratores eru-*

rantibus 13.—104 *Viribus* 8. 10-27. 45-50. 54-77. 81. 82. quod interpretantur: virilibus animis, vel viris fortibus. Quæ ratio dura est, etsi ferrem eam in poëta lyrico. *Urbibus* recentt. edd. Prat. et al., h. e. Calaguri, Numantiæ, Sagunto, ut vulgo putant; aut *urbibus* poët. pro *urbi*, Calaguri, et hoc pro civibus, ut passim, et apud Græcos πόλις, Ἄργος, Ἑλλὰς, de quo v. Facius ad Eurip. Orest. vs. 46. Sed hæc quoque ratio longe petita est. Poëta forte scripsit *Civibus*, vel *Fortibus*, vel *Talibus*. *abnueret* 21.—105 *ipsorum* 61. 62. 63. 66-69. 71-74.—106 *vescantur, sed melius* 23-26. 45-48. 54. 56. 58-60. 64. 65. *vescuntur, sed melius* 19. *moriundi* pro *melius nos* 13.—107 *movent* 22. *non omnia* parva 13.—108 *Pro vitæ quoque servandæ facienda salute* 13. *facienda putant* scil. præcepta 10. 11. 12. 15. 16. 45.—109-128 ejecti e 13.—110 *totas* 21.

NOTÆ

104 *Viribus*] Id est, virilibus animis, vel, viris fortibus. Alii legunt *urbibus*; Calaguri, Numantiæ, Sagunto.

105 *Manes*] Vide Pers. Sat. v. vs. 152. Annot.

106 *Melius nos, &c.*] Nolim tamen excusare omnino Vascones, inquit Juvenalis, qui potius debebant mori quam cibis tam impiis vitam producere. Nos certe Romani, melius instituti, sentimus cum Zenone, et summum credimus nefas animam præferre pudori, neque ob vitam perdere velimus vivendi causas, scilicet honestatem, humanitatem, pietatem. Seneca Epist. 72. 'Non omni pretio vita emenda est,' inquit. Et Plin. XXVIII. 1. 'Vitam quidem non adeo expetendam censemus, ut quoquo modo protrahenda sit. Quisquis es talis, æque moriere, etiam cum obscœnus vixeris aut nefandus.'

107 *Zenonis*] Stoicorum Principis. Vide Laërtium, &c.

108 *Sed Cantaber unde Stoicus*] Unde vero sapientiam Stoicorum accepisset barbara gens? Non ergo mirum si tale facinus perpetrare non exhorruerit.

Cantaber] Vasconibus in Iberia finitimus est. Metonym. Biscaia vocatur nunc, quæ dudum Cantabria.

Stoicus] Vide Sat. XIII. vs. 121.

109 *Metelli*] Hic a Pompeio missus in Iberiam ad expugnandum Sertorium. Appian. lib. I. et Florus cit. 'Cum Romana res,' inquit, 'uno Imperatore non posset tanto hosti' (Sertorio) 'resistere, additus est Metello Cn. Pompeius,' &c. *Antiqui*, vero dicit, quia Metelli alii exinde floruerunt.

110 *Nunc totus Graias, nostrasque habet orbis Athenas*] Ubique jam dis-

Gallia causidicos docuit facunda Britannos:
De conducendo loquitur jam rhetore Thule.
Nobilis ille tamen populus, quem diximus; et par
Virtute atque fide, sed major clade Saguntus

diit: et *Thule modo consultat de Rhetoricæ* magistro mercede *accersendo. Nihilominus ea præstans natio, de qua locuti sumus, et Saguntini robore et fidelitate similes, damno vero superiores, quidpiam ejuscemodi liberant culpa.* At *Ægyptus*

nostras Graiasque 22.—112 *Thyle* 1. 17. 23. 24. 45. 49. *Thile* 20. 21. 22. *Tyle* 27. 46. 47. 48. 57. 58. 75. 76. *Tile* 19.—113 *dicimus* 68.—114 *Saguntos* 19. *Sagunto* 22. Versus 113. 114. 115. alii ita distinguunt: *Nobilis ille tamen populus, quem diximus, (et par Virtute...Saguntus) Tale quid excusat;* alii sic: *Nobilis...diximus, et par Virtute atque fide: sed major clade Saguntus Tale quid excusat;* alii denique ita: *Nobilis ille...diximus, et par Virtute atque fide, sed major clade Saguntus, Tale quid excusat,* ut verba sic jungantur: *Nobilis ille populus,* Vascones, *et Saguntus,* ei *par virtute atque fide* cet. Verba tamen Juvenalis, quocumque modo interpungantur, scabra videntur. Forte legendum:

NOTÆ

seminata sunt sapientiæ instituta, literæque tam Græcæ quam Latinæ: nemo igitur potest amplius ignorantia, vel barbarie excusari, si quid peccet contra humanitatem. Cic. pro Flacco. 'Adsunt Athenienses, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur.'

111 *Gallia causidicos, &c.*] E Gallia transierunt in Britanniam disciplinæ liberales et Philosophiæ documenta: sicut e Græcia in Italiam et Ægyptum profecta sunt, &c.

Facunda] Vide Sat. I. vs. 44. et Sat. VII. vs. 148. ibique Annot.

Britannos] Vide Sat. II. vs. 161. Annot.

112 *De conducendo loquitur, &c.*] Ipsa Thule ad mundi fines posita vult conducere præceptorem, a quo erudiatur. Hyperbole.

Thule] Hanc Ortelius Norvegiæ tractum esse dicit. Aliis est Insula Oceani Septentrionalis, nunc Islandia, 'ultima Thule' dicta Virgilio. 'De Thule obscura est historia,' inquit Strabo, 'propter ejus in ultima loca remotionem: hanc siquidem ad Septentrionem expositam locant.' Hæc ab Europæis frequentari cœpta circa annum Christi millesimum: longa est leucas Gallicas ducentas, lata circiter centum. Regi Daniæ paret. Montem Heclam habet ignivomum, et Dæmonum spectris, ut referunt, terribilem. De hoc, si vacat et lubet, miranda multa lege apud Philipp. Camerar. Medit. Hist. c. 16.

113 *Nobilis ille tamen populus*] Vascones fide et virtute clari.

114 *Major clade Saguntus*] Hæc urbs Hispaniæ Tarraconensis olim præclara, nec hodie ignobilis in Regno Valentiæ, vulgo, *Morvedre. Major clade;* quoniam Saguntini cum essent Romanis fœderati, octo menses Annibali repugnarunt: tandem extrema passi, incenso rogo, se suaque maluerunt igni comburere, quam se hosti dedere, a quo expugnari se animadvertebant. Abiit in proverbium *Saguntina fames.* Polyb. l. III. Tit. Liv. l. XXI. Plin. VII. 3. ita scribit: 'Est inter exempla, in uterum protinus reversus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.'

Tale quid excusat. Mæotide sævior ara
Ægyptus. Quippe illa nefandi Taurica sacri
Inventrix homines (ut jam, quæ carmina tradunt,
Digna fide credas) tantum immolat, ulterius nil,
Aut gravius cultro timet hostia. Qui modo casus
Impulit hos? quæ tanta fames, infestaque vallo
Arma coëgerunt, tam detestabile monstrum
Audere? anne aliam, terra Memphitide sicca,
Invidiam facerent nolenti surgere Nilo?

altari Mæotico crudelior est. *Hæc enim* quæ *dirum sacrificium instituit Taurica homines mactat solum, si quidem existimes fidem mereri quæ ferunt poëmata: nihil amplius aut gladio pejus metuit victima. Jam* vero *quæ calamitas istos coëgit? Quæ tam gravis inedia, et* quis *exercitus aggere contrarius adegit moliri portentum adeo execrabile? Numquid offensionem diversam crearent Nilo intumescere abnu-*

et par Virtute atque fide, sed non et clade, Sagunto.—115 *Fata quid accuset?* conj. Schrader.—117 *qui* 22.—119 *Ut* 22. *Qui* pro *Quis* restitui ex 11. 17. 20. quia mollius est et doctius. v. Drakenb. ad Sil. II. 645. VII. 538. IX. 651. X. 117. XIII. 450. XV. 668. quosque laudavit Heins. ad Virg. Ecl. II. 19. ad Prudent. Apotheos. vs. 418. et ad Ovid. Met. XIV. 162. Gronov. Obss. ad script. eccles. c. 21. et Bentl. ad Horat. Serm. I. 4. 41. 5. 79.—120 *qui tanta* 22.—123 *faceret* 19. *volenti* 45.—124 *Britones* 1. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 18. 20. 23.

NOTÆ

115 *Mæotide sævior ara*] Ad quam homines mactabantur. Mæotis palus, seu lacus, aut potius sinus Sarmatici maris, Tanaim amnem recipit; Euxino Ponto per Bosphorum Cimmerium jungitur: rigat Tauricam regionem seu Chersonesum, ubi pridem hospites et advenas Dianæ immolare mos et fas erat. Quod perseverasse aiunt usque ad Orestis ac Pyladis adventum, quos agnoscens Iphigenia ibi tum sacrificula, inito cum iis consilio, Dianæ simulacrum inde aufugiens rapuit, atque Ariciæ consecravit.

116 *Taurica*] Hæc primum *Gazaria*; post occupantibus Tauris Scythiæ populis, *Taurica*; hodie, *Tartaria minor*; Mæotico et Euxino mari circumfunditur.

Nefandi sacri inventrix] Tauricæ Chersonesi Rex Thoas id nefas instituit.

117 *Quæ carmina tradunt*] Vide Euripid. Trag. Iphigen. in Tauris.

118 *Homines tantum immolat*] Tantum immolat, non etiam laniat dentibus ac devorat, ut faciunt Ægyptii, barbaris proinde omnibus immaniores.

119 *Qui modo casus impulit hos*] Iterum ex collatione crimen Ægyptiorum auget. An, inquit, necessitas impulit? Imo crudelitas.

120 *Quæ tanta fames, infestaque, &c.*] Ut Vascones, Numantinos, &c.

121 *Monstrum*] Monstrosum scelus.

122 *Anne aliam*] Quid pejus committere potuissent ad irritandum Nilum, ut eo offensus, impiamque terram aversatus, jam nollet exundans illam fœcundare?

Memphitide] Synecdoche, pro Ægypto, cujus urbs Memphis pyramidibus celebrata Martiali, &c.

123 *Nilo*] De hoc antea non semel.

Qua nec terribiles Cimbri, nec Britones unquam,
Sauromatæve truces, aut immanes Agathyrsi,
Hac sævit rabie imbelle et inutile vulgus,
Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis,
Et brevibus pictæ remis incumbere testæ.

enti, si *aruerit solum Memphiticum? Qua rabie nunquam* sævierunt *aut Cimbri truces, aut Aremorici, ferocesque Sarmatæ, vel crudeles Agathyrsi, ea sævit inepta bello et ignava plebs, assueta lembis testeis exigua vela expandere, curtosque re-*

27. omnesque edd. vett. *Brittones* 17. et edd. recentt. Prat. et al. *Brytones* 19. *Bistoris* 21. *Bistones* 22. Jo. Schraderus in Observatt. libro p. 4-6. docte de h. l. ita disputavit: "*Britones* in numerum ferarum et immanium gentium referuntur. Id dolens Marklandus inustam genti maculam delere tentavit ad Stat. Sylv. IV. 2. 38. reponens: *Cimbri, nec Teutones unquam, Sauromatæve truces.* Vir doctus in Actis Lips. An. 1729. p. 383 testatur, ei accedere quatuor Mss. in quibus *Sauromatæve* legatur; in aliis duobus esse *Bistones,* (ut in nostro cod. 22.) vel ex comp. scribendi *Bitones* vel *Btones.* Lectio *Bistones* reperitur etiam in cod. Perizon. ejusque vel in primis ratio videtur habenda, quod ipse Juvenalis haud leviter eam confirmat, *Sarmatas* et *Thraces* similiter jungens sup. III. 79. ut ante Martialis XII. 8. 9. Thracum vero feritatem et crudelitatem omnes omnium temporum scriptores fere notaverunt. Sed et plurimos et locupletissimos diritatis atque immanitatis Britannorum testes ex vetustis monimentis excitavit Barth. ad Claudian. laud. Stil. II. 246. et præcipue Cons. Mall. vs. 51. et Rutil. I. 500. Claud. b. Get. 568. Avien. D. O. T. 418. et 749. Hor. Od. III. 4. 33. Aut igitur vulgata Juvenalis scriptura servanda est, aut locus, quem *Britones* obtinent, *Bistonibus* assignandus. *Britones* autem et *Britanni* ita dicti a vocab. *Brit,* quod proprie versicolorem, depictum et coloratum denotat: nam moris fuit, ut Britannorum nurus cutem cœruleo colore inficerent, de quo v. Plin. XXII. 1. s. 2. Mel. III. 6. 155. Camdenus in Britannia p. 24. sq. 27. sq. Cannegieter de Brittenb. p. 6." Conf. etiam Interpp. Prop. II. 17. 25. al. 18. 23. Herodian. III. 14. Cæs. b. Gall. V. 15. Martial. XI. 53. XIV. 19. Solin. XXII. extr.—125 *Sauromatæve* pro vulg. *Sauromatæque* revocavi ex 11. 17. 20. 21. 22. 24. 45. 49. et quatuor Mss. de quibus vid. quæ modo dixi ad vs. 124. Sexcenties librarii particulas *que* et *ve* permutarunt, et hæc aptior est h. l. *Sauromatesve* 19. *nec* pro *aut* 15. *Agatyrsi* 19.—126 *immane* pro *imbelle* 25. 46. 48. 49. 54. 55. 57. 59. 60. Sed voc. *immane* modo præcessit. De metro h. l. vid. sup. ad VI. 274.—127 *sutilibus* pro *fictilibus* conj. Schrader coll. Virg. Æn. VI. 414. ubi v. Cerda et Heyne. *solidum* 74. *phasellis* 25. 27. 46-50. 55. 57. 58. 61. 62. 64. 66. 73. —128 abest ab 23.—129 *pœnas* 16. *sceleri pœnam* 13.—131 deest 23.—

NOTÆ

124 *Cimbri*] De his Sat. VIII. vs. 249.

Britones] Galliæ Celticæ gens apud Sidonium: apud Cornel. Tacitum vero Germaniæ populi.

125 *Sauromatæ*] Vide Sat. II. vs. 1.

Agathyrsi] Sarmatiæ populi, dicti ab Agathyrso Herculis filio. Horum fuisse regionem, ubi nunc est Moscovia, dicunt nonnulli.

126 *Imbelle et inutile vulgus*] Tentyritæ præ illis populis ignobiles tale audent facinus, quale nunquam alii ulli.

127 *Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis*] Testaceis scaphis ac naviculis Nilum flumen enavigantes. Strabo l. XVII.

Nec pœnam sceleri invenies, nec digna parabis
Supplicia his populis, in quorum mente pares sunt
Et similes ira atque fames. Mollissima corda
Humano generi dare se Natura fatetur,
Quæ lacrymas dedit: hæc nostri pars optima sensus.
Plorare ergo jubet causam dicentis amici,
Squaloremque rei, pupillum ad jura vocantem
Circumscriptorem, cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.
Naturæ imperio gemimus, cum funus adultæ

mos fictilis colorati impellere. Neque reperies crimini punitionem, neque pœnas idoneas constitues illis gentibus, in quorum animo odium et esuries æqualia sunt atque parilia. Præcordia tenerrima donare se hominibus ostendit natura, quæ donavit fletus. Ea portio præcipua nostræ indolis. Itaque præcipit flere causam familiaris dolentis, et sordes rei, atque *pupillum defraudatori diem dicentem, cujus crines virginales ambiguum reddunt vultum lacrymis defluentem. Jussu naturæ ingemiscimus, quando* nobis *obviam fiunt exequiæ puellæ grandioris, aut* cum *puerulus humo*

133 *Et* 13. *pars ultima* 81. *pars intima* 64. ex emendat. Britann. ut sensus sit: lacrymæ sunt, quæ interiorem sensus nostri partem pietatemque patefaciunt.—134-137 ejecti e 13. In vss. 134. et 135. scabra oratio, quam miror nemini displicuisse, nisi Curioni, qui non male conj. *casum lugentis amici*, coll. Virg. Æn. II. 93. *casum* legitur in 16. et *lugentis* in 10. 21. 22. 24-27. 45-50. 54-69. 72. 73. 74. *lucentis* vitiose in 71. Forte quidam librariorum pro *casum* perperam reposuerunt *causam*, et deinde alii aptum ei vocabulum *dicentis* commenti sunt. At ne sic quidem locus hic satis placet. Non enim *squalor rei* cujusque plorandus; et importuna est particula *que*, voci *squalorem* annexa, quæ vel adjungenda erat τῷ *pupillum*, si tres h. l. res miseratione dignæ memorantur, vel plane omittenda, si vulgatam forte lectionem hoc sensu (nam quo alio modo expediri possit, vix assequor) acceperis: *plorare jubet squalorem rei amici, causam dicentis*, innocentiam suam in foro defendentis. Forte legendum: *causam dicentis amici Squalorem, atque rei pupillum* ceter. (h. e. *pupillum ad jura vocantem circumscriptorem rei* suæ familiaris) vel, quod malim: *causam dicentis amici Squalorem, vel rem* (causam) *pupilli ad jura vocantis Circumscriptorem.* Vulgata lectio facile e comp. scrib. nasci potuit, et concursus verborum quarti casus, *pupillum ad jura vocantem Circumscriptorem*, orationem et asperam et obscuram reddit.—135 *Squalloremque* 94.—136 *fletus* 27. 47. 50. 54. 64. *fletum* 44. Alterutra lectio videtur probanda. v. sup. ad

NOTÆ

130 *In quorum mente pares sunt ira atque fames*] Qui per iram ea committunt infanda, quæ sola fames admittit, et quodammodo excusat.

133 *Hæc nostri pars optima sensus*] Humanæ propria est indolis miseratio.

135 *Squaloremque rei*] Solebant rei vestium affectare sordes et squalorem, ut misericordiam excitarent Judicum.

136 *Circumscriptorem*] Tutorem, qui pupilli bona fraude surripuit. Vide Sat. x. vs. 222.

137 *Ora puellares, &c.*] Capilli more puellarum oblongi et passi dubitare faciunt, sitne puer an puella.

138 *Adultæ virginis*] Jam nubilis

Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,
Et minor igne rogi. Quis enim bonus, et face dignus
Arcana, qualem Cereris vult esse sacerdos,
Ulla aliena sibi credat mala? Separat hoc nos
A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis capiendisque artibus apti,
Sensum a cœlesti demissum traximus arce,

conditur, etiam minor flamma pyræ. Nam quis probus vel dignus tæda secreta, qualem cupit esse sacrificulus Cereris, ærumnas quaslibet a se remotas putat? Illud nos distinguit a grege mutorum: proindeque soli animum honore dignum adepti, et divina comprehendentes, idoneique discendis tractandisque artibus, oriundum ab Cœli

VI. 623.—139 *occurrat* 13.—140 *Ut minor* conjicit Schrader. *aut face* 61. 62. 63. 65-69. 71-74.—141 *qualis* 16.—142 *separet hoc nos* 23. *separat hæc* (scil. natura, vel pietas, humanitas et misericordia) *nos* 10. 24. 25. 27. 46-50. 54-69. 71. 72. 73. probb. Mancin. et Ascens. *sperat et nos* 60.—143 *A grege brutorum* 16. *solum* 22.—144 *divinarumque* 45.—146 *a* deest 24. *demissum cœlesti* 16.

NOTÆ

puellæ, immaturo fato sublatæ.

140 *Minor igne rogi*] Junior, quam ut fas esset cremari corpusculum. Plin. VII. 16. 'Editis infantibus primores septimo mense gigni dentes haud dubium,' inquit.—'Priusquam genito dente cremari, mos gentium non est.' Et c. 54. 'Cremare apud Romanos non fuit veteris instituti. Terra condebantur.—Nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus,' &c. Aiunt mortuos infantes in suggrundariis condi solere. Fab. Planciad. Fulgentius Exposit. Serm. antiq. sic habet: 'Suggrundia antiqui dicebant sepulcra infantium, qui necdum quadraginta dies implessent: quia nec busta dici poterant; quia ossa quæ comburerentur non erant: nec tanta cadaveris immanitas, qua locus tumesceret, unde Rutilius Geminus Astyanacte ait: melius suggrundarium misero quæreres, quam sepulcrum.'

Face dignus arcana, qualem Cereris, &c.] Dignus initiari vel interesse Sacris Cereris, quæ noctu peragebantur ardentibus lampadibus et faculis, in memoriam Cereris, quæ Proserpinam filiam accensa face quæsierat. Porro, ut jam alibi notavimus, Eleusina seu Cerealia illa solos castos admittebant: tumque probitas integritasque alicujus Sacerdoti probabatur, si face non extincta cucurrisset. Vide Sat. VI. vs. 50. Claudian. 'Sanctasque faces extollit Eleusis.' Ovid. Fast. IV. 'Illic accendit geminas pro lampade pinus: Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.'

142 *Ulla aliena sibi credat mala*] Qui sibi non credat posse accidere, quod accidere aliis videt. Terent. 'Homo sum, humani nihil a me alienum puto.'

Separat hoc nos, &c.] Naturalis pietas discernit homines a pecudibus.

146 *Sensum a cœlesti demissum traximus arce*] Cic. Tusc. I. n. 66. 'Animorum nulla in terris origo inveniri

Cujus egent prona, et terram spectantia. Mundi
Principio indulsit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium, et præstare juberet,
Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore, et proavis habitatas linquere sylvas:
Ædificare domos, Laribus conjungere nostris
Tectum aliud, tutos vicino limine somnos
Ut collata daret fiducia: protegere armis
Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere civem,
Communi dare signa tuba, defendier isdem

palatio duximus animum, quo carent pecudes *ad humum conversæ et aspicientes. Orbis primordio communis creator iis solum animas concessit, nobis* vero *mentem etiam, ut par charitas nos cogeret implorare opem, ac præbere; dissipatos congregare in civitatem, antiqua e sylva discedere, et nemora deserere majoribus habitata, ædes construere, domui nostræ domum alteram addere, ut mutua contiguo domicilio fidentia securum conferret soporem, armis tueri civem prostratum, vel grandi plaga titubantem; publica buccina classicum canere, iisdem protegi turribus, unaque in-*

duximus arce 45.—149 *et* pro *ut* 16.—151 *et migrare* 25. 27. 46-50. 54-69. 71-74.—152 *ac* 19. *linquere terras* 21.—154 *totos* 13. *limine* recepi ex 16. 17. 19. 20. 23-27. 45. 46. 47. 49. 50. 55-69. 71-74. *limite* in reliquis libris.—156

NOTÆ

potest.—Ita quicquid est illud quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, cœleste et divinum est, ideoque æternum,' &c. Virgil. 'Igneus est ollis vigor, et cœlestis origo.' Horat. 'Divinæ particulam auræ.'

147 *Cujus egent prona*] Cic. de Natura Deorum: 'Figuram quoque corporis habilem et aptam ingenio dedit. Nam cum ceteras animantes Deus abjecisset ad pastum, solum hominem erexit; et ad cœli quasi cognitionem, domicilii unde descenderat, excitavit.' Ovid. 'Pronaque cum spectent animalia cetera terram, Os homini sublime dedit,' &c.

149 *Tantum animas*] Vegetantem, sentientem.

151 *Dispersos trahere in populum*] Cic. Tusc. 5. n. 5. 'Tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum et vocum communione junxisti,' &c. Horat. Sat. I. 3. 'Oppida cœperunt munire, et ponere leges, Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.'

152 *Linquere sylvas*] Cic. de Invent. I. 'Fuit quondam tempus, cum in agris passim homines bestiarum more vagabantur, et sibi victu ferino vitam propagabant.' Horat. ad Pisones, vs. 291. 'Sylvestres homines ——— Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus,' &c.

155 *Ut collata daret fiduciu*] Junctis ædibus vicinus vicino fert opem indigenti facile.

Turribus, atque una portarum clave teneri:
Sed jam serpentum major concordia. Parcit
Cognatis maculis similis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? Quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam: sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum letale incude nefanda
Produxisse parum est; cum rastra et sarcula tantum
Assueti coquere, et marris ac vomere lassi
Nescierint primi gladios extundere fabri.

cludi forium clave. At nunc major est anguium consensio. Paribus notis par bellua indulget. Quandonam leo valentior ademit vitam leoni? Qua in sylva grandioris apri dentibus occisus est unquam aper? Tigris Indiæ furibunda concordiam habet perennem cum tigride. Ursi feroces invicem consentiunt. Homini vero parum videtur mortifera tela fabricasse incude nefaria, quando rastros et sarcula duntaxat excoquere soliti, atque marris et aratro fatigati veteres fabri haud noverant fabri-

mutantem 13.—157 *hisdem* 12. 17. 19. 21.—158 *aut una* 45. *tueri* 16.—159 *major est* 45.—163 *rapida* 13. 19-21. a m. pr. 22. 23. 28. 68. solenni errore. Cnf. sup. VI. 428. Burm. ad Prop. p. 553. Broukhus. ad Tibull. IV. 1. 72. et nos ad Sil. V. 451.—164 *intra* 16.—166 *ac* pro *et* 13. 17. 20. 22. 23. 45.—167 *Assueti torquere* 13.—168 *Nescierant* Serv. ad Virg. Ge. II. 540. *Nescierunt* 23. Male, etsi non obstat metrum; de quo v. ad Sil. V. 264. *Nescirent* 10. 11. 13. 16. 20. 24. *Nec scirent* 21. 22. *Nescirint* rectius videbatur Schurzfl. Mox *extundere* restitui ex 2. 4. 10. 17. 20. 21. *excudere* 15. 19. 25. 27. 46-50. 54-64. 66-69. 71-74. 81. et Serv. ad Virg. l. l. *excludere* 65. *extendere* (scil. cudendo s. malleo, h. e. cudere) 14. 16. 18. 22. 23. 24. 70. 75. 76. 77. 82. Cnf. Heyne ad Virg. Æn. VIII. 665. in Var. Lect. ubi jam monuit, *extundere* exquisitius esse id. qd. *excudere*, tum et omnino proferre, invenire, ut Virg. Ge. I. 133. IV. 315. 328. Antiqua haud dubie scriptura fuit *extūdere*, et inde

NOTÆ

158 *Una portarum clave teneri*] Vide Athen. XIV. 23. ubi satis lepide Athenion arti coquinariæ seu culinariæ tribuit ea omnia quæ supra Juvenalis humanæ rationi, et Philosophiæ vulgo attribuunt.

160 *Parcit cognatis maculis similis fera, &c.*] Pardus pardo, tigris tigridi, lynx lynci non movet bellum; similes notas, parem naturam veretur: solus homo est homini lupus. Cicer. Offic. 'Nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini ab homine nascatur.' Plinius in Procemio lib. VII. 'Cetera animantia in suo genere probe degunt: Congregari videmus et stare contra dissimilia: leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.' Vide Senec. Epist. 104. et Brod. Miscell. III. 28.

163 *Indica tigris*] Vide Sat. VI. vs. 270. et Sat. VIII. vs. 36. ibique annot.

168 *Gladios extundere*] Alii legunt, *excudere*.

Aspicimus populos, quorum non sufficit iræ
Occidisse aliquem: sed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergo,
Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras: cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, et ventri indulsit non omne legumen?

care enses. Cernimus gentem, cujus haud furori satis est quempiam trucidasse: verum thoracem, lacertos, ora, quoddam esse alimentum putat. Ecquid igitur loqueretur, aut quo non secederet Pythagoras, si jam ea portenta conspiceret, qui animantibus omnibus sicut homine temperavit, neque alvo legumentum quodlibet impertivit?

orta hæc varietas: *extundere, extendere, excudere, excludere*.—171 *Crediderant* 16. *Crediderunt* 15.—172 *quonam fugeret* 19.—174 *homini* 19. *neutri indulsit* 13.

NOTÆ

169 *Aspicimus populos*] Ægyptios, Tentyritas.

171 *Crediderint genus esse cibi*] Id nefas perpetrare etiamnum familiare est Caribis, Americæ Meridionalis in Guajana regione populis, ut cum aliquem ex hostibus suis bello ceperint, discerpant, et membra igne assata devorent.

172 *Quo non fugeret*] Portentosa nefandaque aversatus scelera.

173 *Pythagoras*] Is Italicæ Philosophiæ fuit Princeps. Floruit circa Olympiadem sexagesimam, et ad annos octoginta, vel, ut alii scribunt, nonaginta consenuit. Ortus in Insula Samo, post multas peregrinationes, venit in Italiam, et Crotonæ consedit, ubi discipulos illustres multos habuit. Mortuum Olympiade 70. dicit Euseb. Vide Laërtium, l. VIII. Lactantium, l. III. &c. Cicero Tusc. I. n. 38. Regnante Superbo Tarquinio in Italiam venisse testatur. Et Tusc. IV. n. 2. in Italia fuisse iisdem temporibus, quibus L. Brutus patriam liberavit. Tuscul. V. n. 10. 'Cum in Italiam venisset, exornavisse eam Græciam, quæ magna dicta est, et privatim, et publice, præstantissimis institutis et artibus.'

Animalibus abstinuit] Cum enim Pythagoras Metempsychosim assereret, ab animatis cibis abstinebat, ne videretur in animam sævire humanam, quam e corpore hominis in corpus animalium transmigrare credebat, docebatque.

174 *Indulsit non omne legumen*] Loquitur Juvenalis ex opinione eorum qui aiunt Pythagoram abstinuisse a fabis, item ab animantibus: de quibus Laërt. cit. Cicero de Divinat. II. n. 119. 'Faba quidem Pythagorei utique abstinuere; quasi vero eo cibo mens non venter infletur.' Plutarchus, Sympos. lib. VIII. problem. 8. scribit Pythagoreos omnino victimarum immolatarum carnes gustare solitos: piscem vero ab eis immolari nullum. Idem Orat. I. de esu carnium, ait illos carnibus abstinuisse. Plinius XVIII. 12. affirmat, 'Faba sensus hebetari, gignique insomnia, atque idcirco Pythagoræ sententia damnatam; vel quod mortuorum animæ sint in ea: qua de causa parentando assumitur,' &c. Athenæus IV. 17. ex Antiphane ait Pythagoricos animati nihil solitos edere. At l. VII.

c. 16. scribit illos modice allis quidem animatis vescentes, quædam etiam sacrificantes, solos omnino pisces ne gustasse quidem, nimirum quia silentium colebant. Gellius, IV. 11. sic habet: 'Opinio vetus falsa occupavit et convaluit Pythagoram Philosophum non esitavisse ex animalibus, item abstinuisse fabulo, quem κύαμον Græci appellant.—Ex eadem item opinione M. Cic. Lib. de Divin. primo, hæc verba posuit: Jubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur; quæ res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius. Hæc quidem Cicero, sed Aristoxenus, Musicus vir literarum veterum diligentissimus, Aristotelis auditor, in Libro quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quam fabis, quoniam is cibus et subduceret sensim alvum ac lævigaret. — Porculis quoque minusculis, et hædis tenuioribus victitasse refert idem Aristoxenus. — Ac de animalibus etiam docet Alexis Poëta in Comœdia, quæ Pythagoræ vita inscribitur,' &c. Ceterum frugales admodum Pythagoram et Pythagoreos constat, atque pomis et olusculis, interdum pane ac melle contentos fuisse. Athen. x. 5. et alibi. Cœl. Rhodig. XXI. 3. et XXX. 36. Idem lib. XXVIII. 12. ita scribit: 'Legimus in Græcorum thesauris, reddito Romæ oraculo, ut Græcæ gentis prudentissimi ac fortissimi statuas erigerent, mox in foro Pythagoræ et Alcibiadis ex ære iconas dedicasse.' Vide et supra Sat. III. vs. 229.

EXCURSUS

AD SAT. XV. 7.

Illic cæruleos, nec piscem fluminis 23. *Illi cæruleos, hi piscem fluminis, illi* 4. et 9. *cæruleum* emend. Nic. Heins. ad Virg. Æn. III. 329. ad Prop. II. 12. 1. et 23. 101. (al. 32. 45.) et ad Claud. laud. Stilic. II. 167. quibus locis docet, literam *m* produci propter hiatum et cæsuram, neglecta ecthlipsi. Cf. Drakenb. ad Sil. I. 109. Brœkhus. ad Prop. II. 11. et ad Tibull. I. 5. 33. Oudend. ad Lucan. v. 526. Refragatur his Schrader Emendatt. p. 136. seq. ubi monet, Grammaticos, præstantiores quidem, nihil ejusmodi tradere, adeoque loca, quibus viri docti se tueantur, aut suspecta esse, aut perspicue mendosa. Meo qualicumque ju-

dicio talia si et excusanda, tamen non sine necessitate obtrudenda sunt poëtæ, et, quamvis illa emendatio Heinsii arridere possit, ut Juvenalis junxerit duo verba sing. num., *cæruleum* sc. piscem, et *piscem fluminis*, leviori mutatione nitori carminis (si nitor est, nec potius nostra lectio, quæ doctior est, magis placet multis) consuli poterit, si reposueris: *Illic cæruleos, hic pisces fluminis.* Ita sibi respondent *pisces cærulei*, h. e. maris cœrulei, s. marini, ac *pisces fluminis:* et nunc video, ita legi in cod. 15.—*Illic æluros* non male corrig. Brodæus Miscell. VII. 2. probb. Lindenbr., Nonio, (de esu piscium c. 2.) Schurzfl. et Plathnero, quoniam non satis constet, marinos pisces ab Ægyptiis cultos fuisse, et ex ipsorum potius religione Jove nihil dignum in mari gigni posse docuerit Plato, et ex eo Pierius hieroglyph. l. XXXI. pr. *Felis* contra, quæ Græcis dicitur *αἴλουρος*, (et hinc quoque *ælurus* Gell. XX. 8. et Hygin. Astron. II. 28. ubi v. Muncker.) Bubasti Ægyptiorum s. Lunæ sacra fuit, ejusque viva quædam imago: v. Herodot. II. 66. 67. Plut. de Is. et Osir. p. 376. Diodor. I. et II. Jablonski Panth. Æg. III. 3. §. 3. seq. p. 60. et 66-71. Vulgatam vero lectionem tuentur Grang. et Scalig. ad Tibull. I. 7. 14. et aptius sibi h. l. opponuntur *pisces cærulei* s. maris, et *fluminis*. Vellem tamen aliorum scriptorum locis probari posse, cultum piscium marinorum Ægyptiis in usu fuisse.

EXCURSUS

AD SAT. XV. 27.

NOMEN consulis varie h. l. exhibent codices tam scripti quam editi. *Junio* 8. 9. 11. 14. 17-20. 23. 70. 75. 76. 77. 82. Recte, opinor. Nomen corruptum videtur ab imperitis librariis, qui putabant, metri leges prohibere, quo minus

servaretur. Sed *Junio* δισσύλλαβος vox est, et ejusmodi συνίζησις passim obvia. Sic ap. Silium (ut ex hoc solo exempla petam) *Pelio* dicitur III. 495. *tenuia* et *tenuis* IV. 147. VI. 19. *semiusta* III. 16. *semiambustus* II. 681. *semianimis* IX. 123. *semiermis* XII. 467. *genua* I. 529. *proinde* II. 353. *alveo* III. 450. IV. 602. *sinuosa* et *sinuata* II. 172. VI. 226. VII. 503. X. 181. XV. 173. 621.

Juno legitur in 25. 49. 55-57. 59. *Ionio* in 15. *vinio* in 16. *jurno* in 22. *Junco* in 10. 21. 27. 46-48. 54. 58. 60. *Vinco* in 24. 45. 50. 61-69. 71-74. 81. Lipsius in Epistol. Quæst. IV. 20. monuit, neque *Vincum*, neque *Juncum* Consulem inveniri in Fastis, et posteriorem horum partem intricatam esse propter Consules crebro suffectos. *Juncus* tamen aut *Junctus* Commodo regnante Consul fuit. Ulpianus l. XXVIII. Digest. de fideicommissis libertatibus: 'Factum est,' inquit, 'senatusconsultum Æmilio Junco et Julio Severo consulibus.' Lampridius in Commodo c. 4. 'In exilium acti sunt Æmilius Junctus et Attilius Severus Coss.' Sed nec definiri potest, quæ vera horum consulum nomina fuerint, nec probabile est, Juvenalem ad Commodi ætatem vixisse. Britannicus quidem suspicabatur, τὸ *nuper* h. l., ut passim, de longo tempore dici, et *Vincum* forte Consulem fuisse sub imperio Neronis auctoremque conjurationis *Vincianæ*, de qua v. Suet. Ner. c. 36. Enimvero ibi in plerisque iisque optimis libris legitur *Viniciana*, et *Viniciorum* gens clarissima fuit: v. Intpp. Tac. Ann. VI. 15. 45. XIV. 40. Suet. Aug. c. 64. 71.—Grangæus conj. *Vero*, ut designetur Verus, qui cum Fulvio Consul fuerit imperante Domitiano. Notior est L. Ceionius Commodus Verus, ab Hadriano, et inpr. ejus filius, ab Antonino Pio adoptatus. Hic a. U. DCCCCVII. Consul, et deinde cum M. Aurelio Imperator fuit.

EXCURSUS

AD SAT. XV. 75.

Terga fuga, cet. legitur in 9. 11. 15. 17. 19-22. *sceleri* pro *celeri* in 21. 22. *instar* pro *instant* in 22. *et sceleri præstantibus omnibus instans* in 9. in quo tamen verba hæc a recent. manu scripta sunt, et, quæ fuerant veteris scripturæ, stylo expuncta: unde conjiciebat Pithœus, populi nomen positum h. l. a poëta, et a librariis corruptum esse. Idem suspicabatur Salmasius in Exercitt. Plin. p. 452. B. ubi de h. l. ita disputat: '*Terga fuga celeri præstant instantibus Ombis, Qui vicina colunt umbrosæ Tentyra palmæ* legendum vidit Jos. Mercerus ex veteri scriptura, quæ habuit: *præstant instantibus omnes.* Loci vero nomen hic proprium desideratur, cui vicina Tentyra: nam ridiculum est, *umbrosam palmam* pro palmetis intelligere. Scriptum fuisse suspicor *Pammæ* pro *Pampæ*, unde *Palmæ* fecerunt. *Pampæ* vicus vicinus Tentyris. Παμπανὶς vocatur Ptolemæo. Legendum ergo *Pampæ* pro *palmæ:* et Tentyra illa sunt Juvenali, quæ *Pampæ vicina*, longe utique ab Ombis sita, quæ tamen propinqua statuit. Quid si poëta Oxyrynchitarum et Cynopolitarum historiam sub nominibus Ombitarum et Tentyritarum traduxit? Sane et tempus convenit, nec res disconvenit, ut videre est apud Plutarchum, Juvenali contemporaneum. Tum denique *Ombi* et *Tentyra* versum melius et mollius ineunt, quam *Cynopolis* et *Oxyrynchus*, quæ prorsus heroicum metrum negant intrare.' Ita Salmas. ingeniose magis quam vere. Nam Plutarchus quidem similis belli, ob eandem causam inter Oxyrynchitas et Cynopolitas gesti, mentionem facit, non vero (quod caput rei est, neque silentio prætermittendum erat vel dissimilandum) diræ inhumanitatis vel ἀνθρωποφαγίας, quæ h. l. vss. 77. seq. memoratur. Neque etiam lectio illa *Pampa* nobis arridet. Quis enim, ut situm *urbis* designet, eam

vico alicui dicet vicinam esse? *Tentyra* quoque Juvenalis sup. vs. 33. *Ombis finitima* dixit; et h. l. non *vicina* Ombis, sed *palmæ umbrosæ*, h. e. palmis umbrosis, (nisi forte ita legendum) sive palmetis, de quibus v. Jo. Bapt. Porta de re rustica p. 350.—*præbentibus* pro *præstantibus* conj. Schrader, et *hostibus* pro *omnibus* Lubinus. Præstiterit *Ombiis;* quæ vox facile ita a librariis corrumpi poterat. Nec tamen τὸ *omnibus* ineptum.

SATIRA XVI.

Quis numerare queat felicis præmia, Galle,
Militiæ? Nam si subeuntur prospera castra,
Me pavidum excipiat tironem porta secundo
Sidere. Plus etenim fati valet hora benigni,

O *Galle, quis possit fortunati belli commoda percensere? Etenim si intrem castra felicia*, profecto exoptarim ut *astro benigno meticulosum me tyronem admittat janua. Nam magis potest hora sortis prosperæ, quam si nos Marti laudent literæ*

1 *Munera* pro *præmia* 13.—2 *nam et si* 50. *jubeantur* 22. 66. *lubeant* 15. *subeantur* 10. 13. 16. 17. 19. 20. 21. 23. 24. 25. 45-50. 54-60. 62. 64. 65. 67. 68. 69. 71-74. 77. *Quod si subeantur* non male legit Priscian. lib. VIII. Displicet certe τὸ *nam*, quod mox *etenim* sequitur.—3 *Et pavidum* 13. *excipiet* 15. 25.

NOTÆ

1 *Quis numerare queat, &c.*] 'Exploditur Satira hæc a plerisque, ac dicitur non esse Juvenalis,' inquit vetus Schol. et alii post eum multi. Verumtamen ex ea quædam tanquam Juvenalis afferri a Prisciano l. VIII. et a Servio in 1. et 2. Æneid. non perperam observatum sit. Priscian. cit. VIII. 9. iterumque c. 14. affert verba ista hujus Satiræ XVI. vs. 2. 'Si subeantur prospera castra.' Quicquid sit, in ea notatur militum petulantia, dum militiæ commoda referuntur. Aiunt vero quidam Satiram hanc a Juvenale scriptam in Ægypto, quo relegatus fuerat jam senex sub specie honoris ac præfecturæ cohortis, id agente per invidiam histrione Paride, quem offenderat Sat. VII. vs. 90. his verbis, 'Quod non dant proceres, dabit histrio.'

2 *Si subeuntur prospera castra*] Si felicibus auspiciis militia ineatur, qualia mihi contigerunt, inquit Juvenalis, certe præmia militiæ tanta sunt, ut ea contemplantem cupido arripiat militandi, etsi pavidus tiro fuerim. Istud vero dicit Juvenalis, ut significet Paridi se non hoc exilio cruciari, imo lætari; atque ut ipsi Paridi molestiam et invidiam exinde creet.

3 *Porta*] Duplex erat castrorum porta. Altera dicebatur *Prætoria*, quæ ad hostes spectabat: altera *Decumana*, per quam educebantur ad pœnam milites delinquentes. Vide Veget. de Re Milit. et Lips. de Milit. Rom.

4 *Plus fati valet hora benigni, &c.*] Ut militia sit felix plus valet ac facit benignus siderum aspectus, et fatum prosperum, quam ipsius Martis favor

Quam si nos Veneris commendet epistola Marti,
Et Samia genitrix quæ delectatur arena.
Commoda tractemus primum communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat: immo etsi pulsetur, dissimilet, nec
Audeat excussos Prætori ostendere dentes,
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,
Atque oculum medico nil promittente relictum.
Bardaicus judex datur hæc punire volenti

Veneris, ac mater quæ Samio gaudet sabulo. Agamus primo de generalibus emolumentis, quorum hoc non erit infimum, quod *te percutere vereatur toga indutus; quin etiam taceat si verberetur* a te: *vixque sustineat Prætori monstrare oculos* ictu *dentes, atque atram carnem in vultu, turgentem,* ac *lividam; et oculos restantes, Medico nihil spondente. Ista* vero *castigare cupienti donatur quæsitor bardia-*

27. 46-49. 54-63. 66-69. 71-74. *accipiat* 16.—5 *commendat* 19. 23.—6 ejectus e 13. *genitrix Samia* 16. *genitrix* pro *genetrix* substitui ex 16. 21. 22. 60. 64. postulante sic etymologia a *genitum.* vid. Schelleri præc. styli bene lat. p. 26. 30. 34.—7 abest ab 23.—8 *nimium* 16. *nec te* 20. *si te* 12. 17. 19. 22. 45.—9 *et* abest a 16. totusque versus a 7. et 23. de quo v. sup. ad H. 24.—10 *offendere* 57.—11 *Et tumidam in facie nigris livoribus offam* 11. *faciem* 15. 21. 22. 72. 73.—12 *oculos...relictos* 10-13. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. —13 *Bardaicus* 1. 2. 4. 11. 24. 45. 70. 75. 76. 81. 82. ut ap. Capitol. in Pertin. c. 8. *Bardiacus* 3. 5. 10. 25. 27. 46-50. 54. 55. 58. 61-69. 71-74. 77. probb. Calder. Casaub. ad Capitol. l. l. *Bardyacus* 56. 57. 59. 60. 65. Ita et libri variant ap. Martial. IV. 4. 5. ubi in optimo Ms. Palat. *vardaicus* legitur. *hoc* 45.—

NOTÆ

tibi conciliatus per literas amicæ Veneris, vel matris ejus Junonis commendatitias.

5 *Veneris*] Vide initium Carm. Lucretii.

6 *Samia genitrix, &c.*] Juno Martis genitrix, quæ colebatur apud Samum, quæque proinde Insulam hanc diligebat. De Samo vide Sat. III. vs. 70. ibique annot.

8 *Ne te pulsare togatus audeat*] Hæc prima est utilitas militantium, quod eos civium nemo ausit offendere, imo quisque timeat ac revereatur.

Togatus] Domi togam, militiæ sagum gerebant.

9 *Dissimulet*] Nam conquerendo, et in jus trahendo militem, nihil proficeret, imo sibi novam accerseret injuriam a commilitonibus ejus qui pulsavit, partes ipsius per fas et nefas tuentibus.

10 *Prætori*] Seu judiciorum seu castrorum Præfecto.

11 *Offam*] Cicatricem, vibicem in vultu, carnis tumorem ac livorem ex percussione.

12 *Oculum medico nil promittente relictum*] Vel alterum, vel utrumque oculum ictu contusum, tantum non excussum; atque ita male affectum, ut periculum sit perdendi visus, nihilque certæ opis ac salutis audeat spondere Medicus.

13 *Bardaicus judex datur, &c.*] Quod si togatus a milite læsus vindictam

Calceus, et grandes magna ad subsellia suræ,
Legibus antiquis castrorum, et more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul a signis. Justissima Centurionum
Cognitio est igitur de milite; nec mihi deerit
Ultio, si justæ defertur causa querelæ.
Tota cohors tamen est inimica, omnesque manipli

eus, calceus, ingentesque ocreæ in excelso tribunali, ritu veteri castrorum, atque instituto Camilli custodito, ne litem agat miles trans aggerem, ac longe a vexillis. Æquissima est ergo Centurionum disceptatio de milite: dabiturque mihi vindicta; si producatur ratio rectæ querimoniæ. Nihilominus omnis phalanx stat contra;

14-17 ejecti e 13.—16 *nec* pro *ne* 15. 46-49. 54. 55. 58. 61-64. 66. 67. 71. 73.—18 *Cognitio atque datur* 13.—20 post vs. 22. legitur in 19. *omnisque* 15. 16. 20.

NOTÆ

petat, nihil agit aut consequitur: nam militem deferenti datur cognitor et judex militaris, qui proinde militi favet.

Bardaicus] Vox deducta a Bardis Galliæ pridem populis, sive legas, *Bardaicus*, cum Turnebo, et aliis; sive *Bardiacus*, cum ceteris. Intelligendus itaque vel Judex militaris, barbarus, Gallicus; vel amictus et lacerna sine cucullo, crassior, et villosa, cujus in castris ad excubandum usus frequens, quemadmodum et bardocuculli, de quo Sat. VIII. vs. 145. Vide Turneb. XXIII. 25. Vallam, &c. Martial. Epigram. IV. 4. 'Lassi bardiacus quod evocati.'

14 *Calceus, et grandes, &c.*] Hinc videtur habitus describi Centurionis, veste castrensi, de more, in tribunali sedentis et negotia militum disceptantis. Datur, inquit, Judex bardiacus, id est, bardiaco vestitus, forte et cucullo caput adopertus, caligatus, peronatus, suras grandes, ocreas, perones ac tibialia indutus, cujus vel aspectus civem deterreat a litigando apud talem Judicem. Vide Sat. III. vs. ultimo.

15 *More Camilli*] L. Furius Camillus Dictator, in decennali Veiorum obsidione, edixit, ne miles extra vallum litigaret, nempe ut præsto quisque semper adesset, quoties erat cum hoste dimicandum. Vide Liv. lib. V. Plutarch. &c.

17 *Justissima Centurionum cognitio, &c.*] Illud Camilli institutum maxime justum est, et e re publica, ob rationem allatam: adeoque civis non habet quod conqueratur, si coram Centurione, et apud castra, litigandum est et agendum adversus militem.

18 *Nec mihi deerit ultio, &c.*] Mihi vero militi a cive ad Judicem tracto etiam juste non deerit ultio. Nam commilitones mei obstrepunt ne damner; ac si forte damnatus fuero utpote nocens, at ultrix adest tota cohors, tamque male accipit civem judicio victorem, ut eum pœniteat vicisse et militi non indulsisse.

20 *Tota cohors tamen est inimica*] Probe notat indolem militantium omnia per vim agentium, et ubique per fas et nefas vincere, ac nihil non sibi licere contendentium.

Consensu magno efficiunt, curabilis ut sit
Vindicta, et gravior quam injuria. Dignum erit ergo
Declamatoris mulino corde Vigelli,
Cum duo crura habeas, offendere tot caligas, tot

atque turmæ universæ summa concordia obsistunt. Efficietis ut ultio fiat atrocior quam prior *iniquitas. Erit igitur congruum animo Vagelli Mutinensis causidici,*

27. 54. 64.—21 *Cum sensu* 22. *officiunt* 10-13. 15. 17. 19-22. 24-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77. *afficiunt* 16. *curabilis* 1. 14. 18. 25. 45. 46. 47. 49. 50. 56-59. 65. 66. 67. 70. 75. 76. Vetus scholion est: ut satis cures, quemadmodum effugias illos. *plorabilis* quidam. *Consensu magno officiunt. Curabitis, ut sit* 10. 11. 15-17. 19-24. 27. 48. 54. 55. 60-64. 65. 68. 69. 71-74. 77. Tum verba *Curabitis ut sit* cet. sunt vel militum increpantium togatum, qui militem accusare audet, vel ipsius poëtæ, objurgantis togatos s. cives, accusatione militis novum sibi incommodum, idque priori gravius, importantes. Parum interest, quocumque modo legas, et vulgata forte lectio non repudianda propter insolentiorem usum vocis *curabilis*, nisi forte hic ipse varietatem lectionis peperit. *curabitur ergo* 13.—22 *Vindicta gravior* 10. 11. 15. 16. 17. 19-22. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 54-62. 64-69. 71-74. 77. non improb. Schurzfl. ut sit Græca positio. Syllaba utique finalis, natura brevis ob cæsuram, aut sequentibus duabus vel tribus consonis, modo producitur, modo corripitur. V. sup. ad VI. 109. *injuria fiat eidem* 13.—23-25 ejecti e 13. *mulino* 14. 18. 61. 63. 70. 75. 76. 81. 82. *Mutinensis* 10. 11. 12. 16. 17. a m. sec. 20. 21. 23-27. 45-50. 54-60. 62. 64-69. 71-74. 77. Utrumque in codd. suis jam legit vetus Schol.

NOTÆ

Cohors, manipli] Manipulus continebat viginti milites ac turbam scutatorum. De *Cohorte* dixi ad Sat. I. vs. 58. et alibi.

21 *Curabilis ut sit, &c.*] Sic quidam legunt; alii, *plorabilis*. Vulgo, *officiunt. Curabitis ut sit, &c,* sensus est: Videte igitur, o cives, quid agatis, adversus militem litigando. Scilicet novam accersitis vobis injuriam priori graviorem. Non valde refert ad sensum, quoquo modo legas.

22 *Vindicta, et gravior quam injuria*] Totius cohortis omniumque manipulorum vindicta est gravior, quam injuria ab uno milite accepta, pro qua litigatur.

Dignum erit ergo, &c.] Ergo qui militem offenderit, vel offensus accusabit ac deferet, is tam stultus ac temerarius existimandus est, quam erat declamator ille seu causidicus Mutinensis, qui quaslibet causas suscipiebat, malas etiam ac periculosas.

23 *Mulino*] Id est, bruto ac stolido. Alii legunt, *Mutinensis*, id est, oriundi e Mutina, quæ urbs est Longobardiæ in Italia. Hodie vulgo *Modena*, Ducatus titulo fulget.

24 *Cum duo crura habeas, &c.*] Id est, cum integro et sano sis corpore, stulte ageres, si invidiam et offensionem tibi crees militum, qui te mutilarent, et crus alterum vel utrumque frangerent, iracundi ut sunt et ad ultionem promti.

Tot caligas, tot millia clavorum] Sic legunt alii, et corrigunt ad rem satis. Ast alii, *Tot caligatos*, videlicet, tot milites indutos caligis ac tibialibus clavatis. Vide Sat. III. vs. 248. ibique Annot. Item Turneb. IV. 7. ubi militum caligæ clavis suffixæ erant, inquit.

Millia clavorum. Quis tam procul absit ab Urbe?
Præterea quis tam Pylades, molem aggeris ultra
Ut veniat? lacrymæ siccentur protenus, et se
Excusaturos non solicitemus amicos.
Da testem, judex cum dixerit: audeat ille,
Nescio quis, pugnos qui vidit, dicere, Vidi?
Et credam dignum barba, dignumque capillis

quando binas habes tibias, lædere tot caligatos, millia clavorum. Ecquis adeo sit alienus a civitate? Insuper quis ita Pylades, ut prodeat ultra vallum? Statim arescant fletus, neque urgeamus familiares detrectaturos. Quando cognitor jusserit, adduc testem, qui pugnos conspexit, quisquis iste; ne dubitet affirmare, Vidi; atque illum *putabo dignum barba, dignumque capillitio antiquorum. Mendacem testem*

qui hæc notavit: '*mulino corde*, i. e. ignavus. In alio *Mutinensis*. Rhetor aliquis de Mutina.' Nostra tamen lectio præferenda ob sarcasmum, quem a librariorum ingenio profectum vix crediderim. *Mutinensi* 15. 17. a m. pr. 19. 22. *Vagilli* 22. 24.—24 *ostendere* 21. 22. *tot caligas, tot Millia clavorum* 14. 18. 61. 63. 70. 82. et Ms. liber Dempsteri, qui ad Coripp. p. 192. intellexit ictus calcium, quod probavit Schurzfl. coll. Valtrin. de mil. Rom. p. 176. et Castalion. Obss. p. 84. *tot caligatos* milites, *Millia clavorum* 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54-60. 62. 64-69. 71-77. 81. Sed illud venustius. *caligato* 42. 66. Plathneri nota est hæc: 'Liber noster mediæ notæ *caligato*. Inde fallor, an legendum *caligatæ* scil. militiæ. *Caligati* sunt milites manipularii ap. Theodos. Imp. L. XXII. C. de Nupt.'—26 *Pilades, ut nos tueatur Orator? lacrimas* cet. 13.—28 *Excusatores* 13.—29 *judex quem dixerit* 7. 10-13. 15. 16. 17. 19-27. 29. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—30 *pugnos vidit qui* 10. 15. 16. 17. 19-27.

NOTÆ

25 *Quis tam procul ab Urbe*] Quis tam imperitus rerum urbanarum, tamque moris ac insolentiæ militum ignarus?

26 *Quis tam Pylades*] Quis tam amicus alicui, ut tot pericula pro eo sponte velit incurrere, litiganti contra militem opem ferendo, et ad usque castra comitando, &c. sicut Pylades Oresti ubique adfuit, omnium periculorum comes ac particeps, pro quo etiam morti sese objecit apud Tauricam regionem. De quo vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

Molem aggeris ultra ut veniat] Transeundo vallum, intra castra pergat ad jus; ut ante est annotatum.

27 *Lacrymæ siccentur*] Ergo melius erit acceptam a milite injuriam dissimulare, neque solicitare amicos ut præstent nobis officium tam periculosum. Nam certe illi rerum gnari excusabunt se, ac detrectabunt vel nos ad castra comitari militem delaturos, vel contra illum dicere testimonium, vel causam nostram agere apud Centurionem, obstrepente interim ac minas jactante universa cohorte et omnibus manipulis: quemadmodum antea dictum est.

29 *Da testem, judex cum dixerit*] Legunt alii, *quem dixerit*.

31 *Dignum barba, &c.*] Antiquæ virum fidei, et virilis constantiæ, quales erant majores nostri, cum mos nondum esset barbam tondere. De

Majorum. Citius falsum producere testem
Contra paganum possis, quam vera loquentem
Contra fortunam armati, contraque pudorem.
Præmia nunc alia, atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum. Convallem ruris aviti
Improbus, aut campum mihi si vicinus ademit,
Et sacrum effodit medio de limite saxum,
Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo;

facilius dare queas adversus rusticum, quam veracem adversus bona, atque adversus honorem bellatoris. Cetera jam munera, ceteraque jurisjurandi commoda observemus. Si mihi nequam vicinus abstulit vallem vel agrum prædii majorum; vel mediis e finibus sanctum eruit lapidem, quem quotannis coluit mea puls cum ingenti

45-50. 54-69. 71-74. 77.—34 *contraque furorem* conj. Schrader.—35 *vocemus* 13.—36 *cum vallem* 15. 20. 22. 24. 45.—37 *ut campum* 21.—38 *Aut* 10. 13. 15. 16. 17. 19-27. 45-50. 54-69. 71-74. 77.—39 *vetulo* restitui ex 7. 10-13. 15. 16. 17. 19. 20. 21. 23-27. 45-47. 50. 54-69. 71-74. 77. *vetula* 22. *patulo* (h. e. ingenti) 14. 18. 48. 49. 70. 75. 76. 82. Sed nostra lectio haud dubie exquisitior. Libum dicitur *vetulum* ob vetustatem vel hujus ritus et sacrificii, vel possessionis agri lapidisque terminalis. Utrumque vero ad scelus augendum valet. *Vetus in triviis lapis* dicitur Tibull. I. 1. 12. al. 18. *plus* 22. 46-49. 57.

NOTÆ

hoc nos alibi.

33 *Paganum*] Vide Annot. ad Sat. XIV. vs. 154. et Turneb. II. 3. Porro subinde Pagani sunt appellati Ethnici et Idololatræ, ex quo, propagata jam Fide Christiana, illi urbibus pulsi in pagos ac villas rusticas concesserunt.

35 *Præmia nunc alia, &c.*] Alia militum commoda, in litigando: deinde in jure condendi testamentum. Cœlius Rhodiginus XXIII. 23. quærit cur militi ac viro forti tantum honoris tribuatur, plusque prærogativæ, quam doctrinarum antistiti vel maximo: respondetque ex Aristotelis sententia Rhetor. I. eas virtutes censeri maximas, quæ noscuntur aliis utilissimæ, et hinc justis viris pariter et fortibus plurimum deferri: quoniam altera virtus in pace, in bello altera prodesse præcellenter valet.

36 *Sacramentorum*] Id est, militiæ, vel militum, qui sacramento se obstrinxerint apud Imperatorem, bonam se Reipublicæ navaturos operam, neque ante finita stipendia discessuros.

Convallem ruris aviti, &c.] Agrum collibus septum, ab avis et majoribus, hæreditario jure, vel testamento, ad me transmissum: prædium in valle situm.

38 *Sacrum effodit medio de limite saxum*] Protulit limitem agri, suo adjuncturus quod meo derasisset. *Sacrum*: quia separandis agris positus lapis Jovi Terminali sacer habebatur.

39 *Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo*] Cujus agri cum vetus sim possessor, ex more Jovi ac Termino dudum sacrifico quotannis, pultem et liba super saxum ponens: idque ex instituto Numæ Pompilii, qui frugum primitias Termino sacrificari jussit.

Debitor aut sumtos pergit non reddere nummos,
Vana supervacui dicens chirographa ligni:
Expectandus erit, qui lites inchoet, annus
Totius populi; sed tunc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ; toties subsellia tantum
Sternuntur; jam facundo ponente lacernas
Cædicio, et Fusco jam micturiente, parati

placenta: vel si debitor perseverat non restituere pecuniam acceptam, affirmans falsa chirographa inutilis ligni, opperiri cogar *annum qui plebis universæ controversias incipiat. Tum vero sexcenta etiam molestiæ, sexcentæ dilationes erunt sustinendæ. Toties tribunal duntaxat paratur. Nunc diserto Cæditio pallium abjiciente, et Fusco dum mingente, instructi discedimus, atque tardo fori sabulo decertamus. Iis*

58. 66. 67. 71. 72. 73.—41 *cirographa* 21. 22. Cnf. sup. ad XIII. 137. ubi idem versus legitur, et unde eum huc translatum esse marginique ascriptum suspicari possis. Sed huic quoque loco aptissimus est, et hinc ab ipso forte poëta repetitus.—42 *inchoët* pro *inchoat* revocavi ex 10-13. 15. 17. 19. 20. 21. 23-27. 45-50. 54-63. 65-69. 71-74. 77. et Serv. ad Virg. Æn. II. 102.—43 *nunc* 16. *tum* 13. 21. 22.—45-47 in 13. ita contracti: *Sternuntur. sed digredimur mox*

NOTÆ

Dionys. Halic. l. II.

40 *Debitor*] Cui vel fœnore, vel mutuo credidi pecuniam.

41 *Vana supervacui, &c.*] Eundem versum, et in hunc Annot. vide Sat. XIII. vs. 137.

42 *Expectandus erit, qui, &c.*] Donec ad judicandum conveniant Centumviri, qui ex tribubus triginta tribus, adeoque e toto populo electi. Hi porro vix et raro conveniebant: unde multa erant tædia perferenda litigantibus apud ipsos, de iis quorum cognitio ad eos pertinebat, v. g. de Deposito, de Tutelis, de Finibus, &c.

Qui lites inchoet, annus, &c.] Locum hunc aliter alii explicant; sic vero e Servio: Expectandus cuique suus ordo, Gallice, *le rôle.* Nam et tunc ob litium multitudinem, causæ per sortem audiebantur, ut evitaretur tumultus. Plin. IV. 16. 'Proxime cum dicturus apud Centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos Judices non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur.'

44 *Subsellia tantum sternuntur*] Paratur duntaxat et adornatur tribunal.

45 *Ponente lacernas Cædicio*] Dum Judex lacernam ponit ob æstum, et frigus captat, veluti mox causas auditurus. Is vero tamdiu moratur, ut frustretur expectantes, et mora fatigatos cogat abire, infecta re, quamvis paratos ad dicendum.

46 *Cædicio*] De eo Sat. XIII. vs. 197.

Fusco] Vide Sat. IV. vs. 112. Hic Aurelius Fuscus apud Martialem ut ebriosus notatur.

Micturiente] Locum hunc explicat id quod de ejusmodi Judicibus habet Macrobius III. 16. 'C. Titius,' inquit, 'vir ætatis Lucilianæ, in oratione qua legem Fanniam suasit;—describens homines prodigos in forum ad judicandum ebrios commeantes, quæque soleant sermocinari inter

Digredimur, lentaque fori pugnamus arena.
Ast illis, quos arma tegunt, et balteus ambit,
Quod placitum est ipsis, præstatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo sufflamine litis.
Solis præterea testandi militibus jus
Vivo patre datur: nam, quæ sunt parta labore
Militiæ, placuit non esse in corpore census,

autem quos arma operiunt, ac cingit balteus, quodcumque libet iis litigandi tempus conceditur, neque deperditur negotium prolixa controversiæ mora. Adde quod unis bellantibus licet condere testamentum vivente genitore. Enimvero quæ sunt bellicis acquisita laboribus, statutum est haud censeri bonorum summa, quorum universam

deinde parati. Sternentur 17. *jam* recepi ex 7. 10. 11. 12. 15. 16. 17. 19-22. 24-27. 45-50. 54-69. 71-77. *nam* 23. *tum* 14. 18. 70. 82. *cum facundo poscente lucernas* vel *lacernas* conj. Schrader. *lucernas* 7. 11. 17. 19. 20. 25. 39. 40. 45. 46. 48. 49. 54-57. 59. 60. Barthius Advers. XIV. 16. hanc lectionem vulgatæ præfert, modo reponatur *poscente lucernas*, ut sententia h. l. sit: Cum tantum temporis frustra expectaveris, quantum loquacissimos causidicos, diem dicendo eximere suetos, in Urbe lassare possit, ut alter ad indicandum serum diei tempus *lucernam poscat*, alter urinæ injuria vix morari sustineat; abibis tamen non solum non expedito negotio, sed nec proposita actione. Non male!—46 *Cæditio* 68. 71. 72. 73. *Ceditio* 17. 48. 56. 59. 60. 62. 64. *Caditio* 19. *Cæcidio* 21. *Cæcilio* 2. 39. prob. Barth. l. l. Cf. sup. ad XIII. 197.—47 *Egredimur* 20. *pugnemus* 19.—48 *illi* 21. 22.—49 *illis* 10-13. 15. 16. 17. 19-27. 45. 46. 47. 49. 50. 54-69. 71-74. 77. At male sic eadem vox repetitur. *tempus præstatur* 11. Perperam post *placitum est* distinctio posita in omnibus, quas inspexi, editionibus.—51-54 ejecti e 13.—54 *Omne tamen* 23. *Coran-*

NOTÆ

se, sic ait: Ludunt alea studiose unguentis delibuti—Ubi horæ decem sunt, jubent puerum vocari, ut comitium eat percontatum, quid in foro gestum sit; qui suaserint, qui dissuaserint: quot tribus jusserint, quot vetuerint. Inde ad comitium vadunt, ne litem faciant suam. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam non impleant, quippe qui vesicam plenam vini habeant. Veniunt in comitium tristes: jubent dicere: quorum negotium est, narrant: Judex testes poscit: ipsus it mictum. Ubi redit, ait se audivisse omnia: tabulas poscit: literas inspicit: vix præ vino sustinet palpebras.'

47 *Lentaque fori pugnamus arena*] Metaph. a Circo, et gladiatoribus. Id est, vix litis finem videmus, adeo lente omnia procedunt.

50 *Sufflamine*] Dilatione, remora, impedimento. Quid sit proprie *sufflamen*, dixi ad Sat. VIII. vs. 148.

51 *Solis præterea testandi militibus jus, &c.*] Nam filius-familias, etiamsi pater consentiat, testari non poterat nisi de peculio castrensi vel quasi castrensi. Justinian. de militari testamento. Ulpian. in Lege I. Digest. de Testam. milit. sic habet: 'Militibus liberam testandi factionem primus quidem D. Julius Cæsar concessit: sed ea concessio temporalis erat.

Omne tenet cujus regimen pater. Ergo Coranum
Signorum comitem, castrorumque æra merentem,
Quamvis jam tremulus, captat pater. Hunc labor æquus
Provehit, et pulchro reddit sua dona labori.
Ipsius certe ducis hoc referre videtur,

parens administrationem possidet. Itaque Coranum vexillorum sectatorem et militiæ stipendia obtinentem palpat genitor, licet modo senio titubans. Illum justa promovet opera, atque honesto studio sua præmia dilargitur. Id profecto videtur interesse

num 22. *Corantum* 64.—55. 56 in 13. sic contracti: *Signorum comitem validis manibus labor æquus.*—56 *captet* 17. Vox *labor* me semper offendit, quæ mox sequitur et modo præcessit. Quam inepta etiam est sententia hæc: *labor reddit sua dona labori?* Hanc miror nemini interpretum displicuisse præter Britannicum, qui auctor est, ut reponatur: *Hunc labor æquus Provehit; et pulchro reddi sua dona labori, Ipsius certe ducis hoc referre videtur,* (ea ratione) *Ut qui fortis erit,* cet. Melius, opinor, nitori carminis consuletur hac emendatione: *hunc favor æquus* (favor justus meritusque ducis) *Provehit* ad honores ac dignitatem, *et pulchro reddit sua dona labori,* scil. militiæ.—57 *reddet* 22. *dedit* 20.—58 *ergo* pro *certe* 12. *hæc referre videntur* 25. 27. 46-49. 55-60. 65.—

NOTÆ

Postea vero D. Titus dedit: post hoc Domitianus: postea D. Nerva plenissimam indulgentiam in milites contulit: eamque et Trajanus secutus est.' Et infra: 'Exinde mandatis inseri cœpit caput tale; cum in notitiam meam pervenerit.—Simplicitati eorum' (militum) 'consulendum existimavi, ut quoquo modo testati fuissent, rata esset eorum voluntas. Faciant igitur testamenta quomodo volent, faciant quomodo poterint: sufficiatque ad bonorum suorum divisionem faciendam nuda voluntas testatoris.'

54 *Coranum*] Hunc de quo forte Horatius Serm. II. 5. 'Captatorque dabit risus Nasica Corano.'

55 *Castrorumque æra merentem*] Diu Romanos suis stipendiis militasse, at postea mercedem e publico accepisse, alibi notavimus; nimirum Sat. III. vs. 132. et enarrat Alex. ab Alex. VI. 22. &c.

56 *Quamvis jam tremulus, captat pater*] Pater jam senio licet confectus filium captat militantem, ut ab eo nuncupetur hæres bonorum militia partorum. Tria veteribus fuere testamentorum genera: unum quod calatis comitiis fiebat: alterum quod per æs et libram, libripende adhibito, et emtore familiæ. Tertium militare seu procinctum vocabatur, cum milites ituri in prælium, nulla legum solemnitate, tribus aut quatuor adhibitis testibus, antequam se accingerent ad dimicandum, hæredem sibi nuncupabant, si quid in acie secus eveniret. Alex. ab Alex. IV. 3.

57 *Hunc labor æquus provehit, &c.*] Præterea milites per bellicos labores ad munera provehuntur, honores a Duce consequuntur et præmia, phaleras, torques, armillas, coronas, &c.

58 *Ipsius certe Ducis hoc referre videtur, &c.*] Refert Ducis militantes honorari et locupletari. Nam donis ac donorum spe virtus excitatur militum, aliique ad militandum alliciuntur.

Ut, qui fortis erit, sit felicissimus idem,
Ut læti phaleris omnes, et torquibus omnes. 60

ipsius Imperatoris, ut qui strenuus fuerit, ipse sit beatus; ut cuncti phaleris, cuncti etiam torquibus gaudeant.

59 *Et* 20. *Ut, qui sit fortis, sit felicissimus idem* 22. forte rectius: *erit, sic et* 45. *erat* 16. *sic* 73. *olim* pro *idem* 24.—60 *Et* 20. Henninius emend. *Ut læti phaleris, armillis, torquibus omnes,* quoniam hæc dona militaria etiam ap. Gell. II. 11. et in Inscriptt. conjungantur, et tum insipida, tum Juvenali insolita sit ταυτολογία vocis *omnes.* Sed repetitio hujus voc. magnam potius vim habet, (nam quo plures milites dona, et quo plura accipiunt, eo gloriosius id tam toti exercitui est, quam, qui ei præest, duci) et satis est, a poëta duo tantum virtutis militaris præmia memorari.

NOTÆ

60 *Ut læti phaleris omnes, &c.*] Ut strenui sint omnes, adeoque donis militaribus exornentur. Plin. XXXIII. 2. 'Romani auxiliares et externos torquibus aureis donavere: at cives nonnisi argenteis.' Agellius II. 11. refert 'Lucium Sicinium Dentatum, ob eximiam virtutem appellatum Achillem Romanum, pugnasse in hostes centum et viginti prœliis: cicatricem aversam nullam, adversas quinque et quadraginta tulisse: coronis esse donatum aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis quatuordecim; torquibus tribus et octoginta: armillis plus centum et sexaginta; hastis duodeviginti, phaleris item donatum quinquies viciesque: populi militaria dona habuisse multijuga, in his provocatoria pleraque: denique triumphasse cum Imperatoribus suis triumphos novem.

NOTÆ VARIORUM

CUM VET. SCHOLIAST.

IN

D. J. JUVENALIS SATIRAS.

CATALOGUS EORUM AUCTORUM, EX QUIBUS NOTÆ VARIORUM SUNT DESUMTÆ.

Alciatus.
Alex. ab Alexandro.

Beroaldus.
Boëthius de Boodt.
Bond.
Bongarsius.
Brissonius.
Britannicus, *passim.*
Brodæus.
Budæus.

Camerarius.
Canterus.
Casaubonus, *in Persio passim.*
Castalio.
Chalderinus.
Crucius.
Cunæus.

Delrio.
Dorleans.
J. Douza.

Egnatius.
Erasmus.

Farnabius, *passim.*
Ferrarius.
Flavius.
Floridus.

Gatakerus.
Grangæus, *passim.*
Gyraldus.

Junius.

Leopardus.
Lipsius.
J. Loënsis.
Lubinus, *passim*
Lud. Carrio.

Magius.
Mancinellus.
Manilius.
Manutius.
Marcellinus.
Mercerus.
Meursius.
Muretus.

Parrhasius.
Pierius.
Pithœus.
Pius.
Politianus.
Pulmannus.
Puteanus.

Realinus.
Rhodiginus.
Rigaltius.
Rutgersius.

Salmasius.
Jos. Scaliger.
Scheg.
Scoppa.
Stephanus.

Thysius.
Turnebus.

Valla.
Vossius.

NOTÆ VARIORUM,

&c. &c.

1 *SEMPER ego auditor*] Poëta suam ignaviam et patientiam accusat, et ægre fert, quod toties ab aliis audiendi molestia et tædio adfectus; nunquam contra alios, sua poëmata recitando, pari molestia affecerit.—*Ego*] κατ' ἐξοχὴν καὶ ἔμφασιν. Cum docti et indocti passim omnes aliquid scribant et recitent; ego Juvenalis semper alios audiam tantum, et nunquam alii me vicissim audient?—*Nunquamne reponam*] Scribam, vel recitabo, vicem iis referam, eadem scribendi recitandique molestia obtundens qua illi me. *Farnab.* Est translatio a creditoribus, qua usus est simili in re, dissimili mente, Plinius Nepos epist. 1. 'Possum jam repetere recessum, et scribere aliquid, quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor: Nam ut in cæteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur.' Male ergo Lucius Scopas Collect. I. c. 27. *Rejicere* explicat. Nec bene Jan. Parrhasius epist. 23. translationem ductam putat a conviviis. Scopum attigit Adrianus Turnebus lib. Advers. xx. 8. *Grang.*

2 *Vexatus*] Toties longo illo et verboso Poëmate de Theseo, quod Codrus obscurus Poëta, longa et assidua recitatione raucus, ad ravim usque recitavit, delassatus, molestia que ac tædio affectus. Sunt qui leg. *Cordi*—*Toties*] Cum tot dies mihi impendendi fuerint recitationi.—*Rauci*] Clamando, recitando. *Farnab.*—*Theseide Codri*] Codrus hic Poëta fuit vitiosus, qui Tragœdiam Theseida scripsit: de quo Virgilius dixit: 'Sedet æternumque sedebit Infelix Theseus.' *Vetus Scholiast.*

3 *Impune ergo*] Nec par pari referam? et illum meorum carminum recitatione rursus non puniam?—*Ille*] Per contemtum. Ut hac ipsa satyra vs. 97. 'Illa tamen faciem prius inspicit.' *Grang.*—*Togatas*] Argumenti Latini fabulas, a toga Romanorum habitu dictas: ut et Græcorum palliatæ dicebantur, a Græco-

rum palliis, *Scaliger* Poët. I. c. 7.—*Ill togatas*] Togatæ sunt Comœdiæ Latinæ, quales Afranius fecit: Palliatæ Græcæ. *Vet. Sch.*

4 *Hic elegos*] Alius impune Elegos, id est, versus impariter junctos, lugubres vel amatorios, mihi recitaverit.—*Impune diem*] Ergo Tragœdia illa ingens, de Telepho Herculis et Auges filio, rege Mysiæ, cui *vulnus et auxilium Pelias hasta tulit*, per totum diem, non sine magna molestia, impune me detinuerit. *Lubin.*

5 *Aut summi*] Periphrasis est ingentis fabulæ de Oreste, quæ in summo vel magno libro scripta, et cujus etiam libri margo, ad summitates usque, ne vacua quidem sit relicta. Imo vero quæ etiam in tergo vel exteriori membranæ parte (quæ vacua relinqui solebat) scripta est necdum tamen finita. *Lubin.* Sidon. Apollin. lib. VIII. 16. 'Jam venitur ad margines umbilicorum, jam tempus est, ut Satyricus ait, Orestem nostrum vel super terga finiri.' *Grang.*—*Summi plena jam margine*] Notandum *marginem* fœminino genere dici, cum Ovidius masculino dixerit. *Vet. Sch.*

6 *Orestes*] Agamemnonis et Clytæmnestræ filius. De quo Maro, 'Scenis agitatus Orestes.' Vide de illo Tragœdiam Euripidis.

7 *Nota magis*] Quasi nulli res sua domestica notior esse possit, quam sibi illæ fabulæ. Quasi diceret, Fabulæ et historiæ mihi æque notæ sunt ac alteri cuipiam poëtarum; si velim, quod illi faciunt, Principibus adulari, aut famæ meæ recitando velificari; taxarique hic videtur Valer. Flaccus. Vide Jan. Parrhasii Epist. II.—*Lucus Martis*] Qui et in Ponto erat, etiam Athenis et Albæ, ubi Rhea peperit. Alludit ergo ad ambitiosas Poëtarum descriptiones: vel intelligit historiam integram Martis, quæ materia Poëtarum amplissima est. Turneb. XX. 8. Flavii Conject. c. 29.—*Lucus Martis*] pro quocunque luco, ad derisionem Poëtarum, qui a luci descriptione colorem artis petunt. vide Bapt. Egnatii racemat. c. 6.—*Quam mihi lucus Martis*] Lucum Martis dicit, qui Romæ est in Appia, in quo solebant recitare Poëtæ. Aut illum, qui apud Colchos est, in quo fuit pellis aurea: aut in quo Ilia peperit. *Vet. Sch.*

8 *Et Æoliis*] Septem insulis Liparæis in mari Tyrrheno. Intelligit autem fabulam Cyclopum et Vulcani. Cujus antrum describit Virgil. Æn. VIII. *Grang.*

9 *Quid agant*] Est autem hic verborum ordo. Platani Frontonis, et convulsa marmora et columnæ ruptæ assiduo lectore, semper clamant, quid agant venti, quas umbras torqueat Æacus. Per *ventos* ergo intelligit poëmata de ventis, et eorum effectus, &c. Per *Æacum* intelligit poëma et fabulas de inferorum judice Æaco, quas animas ille judicet torquendas. *Lubin.* Ad fabulas ventorum, et Orithyæ raptus et similia referendum censeo. *Grang.*—*Torqueat*] Examinet, vel judicet torquendas animas. *Idem.* Judicet, puniat. *Britannic.*—*Vulcani venti*] Pro follibus posuit. *Vet. Sch.*

10 *Æacus*] Jovis filius ex Ægina. Alii ex Europa, unus e tribus apud inferos judicibus.—*Unde alius, &c.*] Id est, ex quo loco, scilicet ex Colchide. *Alius*, quispiam, scilicet Jason cum reliquis Argonautis. Argonautica et cætera quæ dicuntur de Jasone, Medea et vellere aureo. *Grang.*—*Furtivæ pelliculæ*] Id est, vellus aureum furtim et clam dolo Medeæ ablatum in Græciam afferat.—*Devehat*] Ex Colchide in Thessaliam Argo navi transportet. *Lubin.*

11 *Quantas jaculetur*] In pugna illa Centaurorum cum Lapithis, in nuptiis Pirithoi. Notat hanc pugnam a Valerio ambitiose in Argonauticis expressam. Eandem elegantissime Ovid. Met. l. XII. expressit, Monychi memor; sic enim ille: 'Fert gravis in-

vito victorem Nestora tergo Monychos.' *Jaculetur*, id est, Torqueat in hostes Lapithas.

12 *Frontonis platani*] Synecdochice pro horto, porticu, vel domo, in qua platani. Erat autem Fronto nobilis quidam Romanus, summus Literatorum et Poëtarum fautor: in cujus domo assidue, dicit, recitatur, 'Quid agant venti: quas torqueat umbras Æacus: unde alius,' &c. *Lubinus.* Vide de hoc Julio Frontone Marcilium ad Pers. satyr. I.—*Convulsaque marmora*] Quæ assiduo recitantium clamore ex parietibus convelli et concuti videbantur: nam potentiorum parietes marmorum crustis integebantur. *Britannic.*—*Clamant*] Resonant, clamore referunt, quid agant venti, &c. vel per προσωποποιΐαν marmora assidua Poëtarum recitatione edidicerunt, et inculcata toties, clamant quid agant venti, &c. Satyrice, quasi illa etiam continua recitatione declamare didicerint. *Lubin.*—*Platani*] Porticus, quam adumbrant platani. *Frontonis platani*] In Horatiana domo, in qua Poëtæ recitabant. *Vet. Sch.*

13 *Rupta*] Sic Sat. VII. vers. 85. 'Cum fregit subsellia versu.' *Statius.* Vide Graevium ad Hesiod. ἀσπίδα, vs. 203.—*Columnæ*] Ædium Frontonis. Sic Virgilius: 'Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ.'

14 *Exspectes eadem*] Cum indignatione legendum, quod non solum docti scribant, sed et indocti; juxta illud Horatii: 'Scribimus indocti, doctique poëmata passim.' *Britan.*—*Eadem*] sc. fabularum deliria, easdemque nugas.

15 *Et nos ergo manum*] Cum ergo toties ab aliis vexatus sim, et non sine ingenti tædio aliorum fabulas audierim; addo quod docti indoctique scribant; quid restat, nisi ut et ego diuturno silentio interrupto, et clementia hac exuta, ipse aliquid scribam, ut alios pari molestia afficiam; et relictis Grammaticæ et declamandi studiis, carmen aliquod scribere aggrediar? *Lubin.* Vel, an ergo nos jam Grammaticen et Rhetoricen didicimus, ut sileamus et nihil scribamus? cum passim docti indoctique scribant. *Britannicus.* Non jam Grammaticen moror aut eloquentiam: uni Poëticæ addictus sum: jam cum Grammaticorum ferulis et Rhetorum declamationibus mihi nihil negotii, iisque jam valedixi. *Turneb.* XXVIII. 24. Proverbialis formula est de iis qui ludimagistri potestatem exuerunt. *Grangæus.*

16 *Consilium dedimus Sullæ*] Id est, Rhetoricen didicimus, ex cujus præceptis et exercitatione, ficto themate declamavimus, et difficillima materia proposita suasimus Syllæ, ut dictatura et tyrannide deposita, privatam vitam viveret, et alienus a molestiis et periculis, in utramque aurem, altum et securus dormiret. *Lubinus.*

17 *Stulta est clementia*] Conclusio est, qua ad scribendum se exhortatur, suamque ignaviam condemnat. Quasi dicat: quæ hæc stolida mea patientia, cum tot Poëtis occurras quotidie, qui te toties recitatione verbosorum suorum carminum, tam inclementer tractarunt, illos non punire, et pari molestia afficere? *Idem.*

18 *Perituræ parcere chartæ*] Cui si ego pepercero, alia tamen manu peribit.

19 *Cur tamen hoc potius*] Hactenus exposuit caussas cur scribendum sibi aliquid duxerit. Jam rationes adfert, cur ad Satyras scribendas animum potius appulerit. *Campo*, id est, in hoc studio et stadio, hoc poëmatis genere. *Decurrere*, est scribere et ingenii vires exercere, et decurrendo variorum vitia reprehendere. *Lubin.*

20 *Per quem magnus*] Id est, in quo se Lucilius exercuit, quem tamen non Auruncæ, Rutulorum civitate, sed Suessæ natum dicunt, et Latinæ Satyræ primum autorem. Vide Jos. Scalig. Ausonianar. lect. XI. 11. qui

ait, ideo Auruncæ alumnum dici a Juvenale Suessa oriundum Lucilium, quod cum bellum inter Sidicinos et Auruncos esset ortum, opidum deseruerint Aurunci, profugique cum liberis et conjugibus Suessam venerint, quæ ideo post Aurunca dicta. *Lubin.*—*Magnus equos Auruncæ flexit alumnus*] Turnum dicit Scævæ Memoris Tragici Poëtæ fratrem. Turnus hic libertini generis ad honores ambitione profectus est, potens in aula Vespasianorum Titi et Domitiani. Vel Lenium dicit, qui et ipse Satyras scripsit, vel Silium, et ipsum sui temporis Satyricum. Qui omnes ex Aurunca fuerunt. *Vet. Sch.*

21 *Si vacat, et placidi*] Si libeat et sit otium, manifestabo, et dicam.

22 *Cum tener uxorem ducat spado*] Difficile est, dicit, aliquem non Satyram scribere, cum tener et mollis spado uxorem ducat, &c. Nobiliores enim mulieres nolebant parere, ob id nubebant spadonibus, ut ex Satyra VI. constat: aut si ulla ratione concepissent, partum abigebant poculo abortivo. *Spado* ergo est cui testes evulsi sunt, aut nervi, e quibus testes dependent. Castratus, cui colis et testes. vide Sat. VI. vs. 366.—*Mævia Tuscum, &c.*] Alia indignatio in mulierum impudentiam, quæ temporibus Domitiani in venationes et pugnas theatrales descendebant: unde Martialis Epigr. VI. lib. spect. 'Hæc jam fœminea vidimus acta manu.' Vid. Sueton. Neron. c. 11. Tacit. Annal. 15. &c. *Britan.* Sumitur autem *Mævia* pro quacunque impudica et lasciva. *Tuscum*, ferociorem, utpote e Tuscia.

24 *Patricios omnes opibus*] Alia indignatio, quod ignobilissimi adulationibus et aliis malis artibus ad tantas opes pervenerint, ut suis divitiis omnes *patricios*, ex nobilibus et senatoribus natos, *provocare*, et opibus cum ipsis certare non erubescant. Vide Jac. Loënsem Epiph. VIII. c. 13. *Provocet*] Adæquet.

25 *Unus, quo tondente*] Cum unus Cinnamus, qui me puero vilis tonsor erat, cum omnibus patriciis, divitiis certare possit: de quo Mart. l. VII. Alii Licinium quendam intelligunt.—*Gravis*] Adeo longa, ut mihi molesta esset et gravis.—*Sonabat*] Sub forfice sonanti cadebat. Videtur alludere ad τρίχας Græcorum, παρὰ τὸ τρίζειν dictas, quod inter tondendum stridorem quendam edant. *Junius* lib. de Coma. Hic versus repetitur Sat. X. vs. 226.

26 *Cum pars Niliacæ plebis*] Indignatur Juvenalis, Crispinum hominem Ægyptium, ex servili conditione, ad censum equestrem esse provectum. *Pars Niliacæ plebis*, id est, servus ex plebe: hincque potissimum est indignatio. *Niliacæ*, Ægyptiæ. Nilus enim est fluvius Ægypti, Africam ab Æthiopia dividens. *Britannic.* Plin. V. 10. —*Canopi*] Civitas est in Ægypto duodecim milliaribus ab Alexandria distans, fano Serapidis celebris, omnium libidinum atque impuritatum domicilium. Strab. XVII. *Farnab.*—*Canopi*] Canopus opidum Ægypti, dictum a gubernatore Menelai, qui ibidem morsu serpentis exstinctus est. *Vet. Sch.*

27 *Crispinus*] E servo factus magister equitum Neronis. Quæ vero sequuntur de vestibus purpureis et anulo, equestria signa denotant. *Tyrias*, id est, purpureas a Tyro. Sat. X. vs. 38. Apud Scholiasten legendum videtur *de conjugibus Sabinæ*, et Sabina Poppæa intelligenda, Neronis quoque uxor. *Gronov.*—*Humero revocante, &c*] Quæ vel mollitie vel pondere defluxere: vel quæ rejectæ sunt in humeros: 'Suam qui undantem chlamydem quassando facit.' Plautus Epidic. Adeo enim fractus erat mollitie, ut penulam in humero propter pondus non retinuerit, sed deorsum vergere passus sit, ita ut hume-

rus ipsum crebro revocaret. *Lacerna* sive penula, erat vestis, quæ tunicæ vel togæ adversus aëris injuriam induitur, eadem et *abolla* dicebatur.—*Crispinus Tyrias humero revocante lacernas*] Id est, dibaphas et bis tinctas, et ideo pretiosiores. Idem et alibi indignatur Græcorum fecem conchyliatam incedere. Sat. III. 'Horum ego non fugiam conchylia?' id est, lacernas conchyliatas.—*Crispinus, &c.*] Quem locum veteribus intactum sic nuperi interpretantur, *humero revocante lacernas, quæ mollitie, vel pondere, defluxere.* Sed nec mollitie, nec pondere fluere lacernæ poterant, quæ in humero fibula nectebantur. Addunt, vel *quæ rejectæ sunt in humeros.* Plauti verba supra citata huc quadrant. Atqui undantem vestem facit non qui in humerum rejicit, vel humero revocat, sed potius qui explicat, et vento reflandam atque implendam aperit. Magnus Ægyptii vernæ luxus fuit, qui lacernas Tyrias, id est, dibaphas gestaret, sed major et non ferendus, quod plures in die lacernas mutaret easque Tyrias. Hoc est, *humerum revocare lacernas*, quemadmodum Zoilus apud Martialem toties in hora syntheses mutabat. *Ferrar. Revocante*, id est, adstrictas fibula et nodatas habente. Vide Observ. II. 19. *Gronovius.*—*Crispinus*] Niliacus, unus de Consulibus Liciniæ, ac de plebe Ægypti fuit, magnarum postea Romæ facultatum. *Vet. Sch.*

28 *Ventilet æstivum digitis*] Delicatus et mollis, quia vix ferre poterat paulo majoris ponderis gemmam, annulos faciendos curabat ex auro leviore, per æstatem præsertim gestandos, ne graviores in sudorem darent digitos. Hoc in Crispino Satyricus notat et carpit, quasi inauditæ mollitiei argumentum. *Salmasius.* Legendum est *Ventilet æstivo digitis sudantibus auro.* Nam dixit Crispinum ventilasse Tyrias lacernas, non aurum sive annulos. Festive eum reprehendit, quod ut annulos et sardonychatam manum ostendat, assidue ventilarit togam et sublevarit, infirmis illis et teneris digitis, ut vel minimo illo pondere annuli æstivi sudarent. Annulos æstivos Martial. leves vocat. ep. V. 62. *Per cujus digitos currit levis annulus omnes.* Grævius.—*Ventilet æstivum*] Per luxuriam enim annulos æstivos, et hiemales invenit. *Vet. Sch.*

29 *Nec sufferre queat majoris*] Duo enim genera annulorum delicatioribus Romanis: hyberni, majoris ponderis: et æstivi, levioris. *Turneb.* Advers. XX. 11.

32 *Caussidici nova*] Hinc maxime movetur Poëta ad scribendum Satyras, quod sub Domitiano frequens et pene publice accusandi rabies existeret: adeo enim aures Imperator delationibus patefaciebat, ut nihil propemodum tutum esset; ita ut delator delatorem timeret. Multi igitur, inter quos et Caussidici, cum in ea re quæstum et Principis gratiam esse cognoscerent, relictis actionibus forensibus, ad delationes se conferebant, ut Matho et Pompejus Falco. *Britannic.* Cum sale τὸ *nova*, ut qui antea pedes ambularet: et magnopere hunc ut obesum sugillat, dicendo *plena ipso:* vel quia solus inerat, tanquam superbus et delicatus. *Brodæus* Miscell. VIII. 6. Sic Martial. Epigr. II. 57. *Sella recens Mathonis;* ex advocato delatoris facti.—*Mathonis*] Advocati, qui sceleribus dives effectus est, et lectica, genus vehiculi, quo nobiles vehebantur: plena autem ipso, quia crassus fuit. *Vet. Sch.*

33 *Magni amici*] Vel sui, vel imperatoris et quasi imperatorii.—*Magni delator*] Britannicus et alii M. Regulum hic intelligi volunt, cum suis et imperatoris amicis, tum ipsis quadruplatoribus formidabilem: verisimilius tamen est dici Heliodorum Stoicum Phil. quo deferente occisi

sunt.—*Magni delator amici*] Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Licinium Silanum discipulum suum, cum argueretur conjurationis, inficiantem, præter domesticam delationem, etiam testimonio oppressit. Alii Philosophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, et damnavit: et ipse postea sub Vespasiano hoc, ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est. Nonnulli Demetrium caussidicum dicunt, qui multos Neroni detulit. *Vet. Sch.*

34 *Et cito rapturus de*] Absumturus nam partem bonorum: delationibus consequebantur, nobilibus ipsis aut in exilium ejectis, aut trucidatis.—*Nobilitate comesa*] Per delationes interemta; nam illorum bona proscriptio abstulerat. *Lubin.*—*Et cito rapturus*] Delatione Siciliæ maximam partem proscripserunt: ex quorum bonis multa diripuerunt. Namque hoc, quod *rapturum* dicit, ad crudelitatem refert. Et a Sylla multi occisi sunt et proscripti. *Vet. Sch.*

35 *Quem Massa timet*] Delatorem illum amici magni, Massa, Carus et alii delatores timuerunt. Hic est Bebius Massa, inferioris notæ delator, Neronis libertus, de quo Sidon. l. v. ep. 7. *Grang.*—*Munere palpat*] Cui Heliodoro Carus muneribus blanditur et mitigat. *Idem.*—*Quem Massa timet*] Massa morio fuisse dicitur, et Carus mimus: Latinus vero, actor mimicus. Hi omnes Neronis fuerunt liberti et delitiæ Augustis: sed et nequissimi delatores. Latinus autem mimus, quasi conscius adulterii Messalinæ uxoris Neronis, ab ipso occisus est. Massa autem et Carus Heliodoro deferente occisi sunt: cujus futuram delationem ita metuebant, ut ei munera darent. Nam Latinus mimus Thymelem mimam summittebat ad mitigandum. *Vet. Sch.*

36 *Et a trepido Thymele*] Cui blanditur Thymele, usu sui corporis ei submissa, a trepido et valde anxio Latino marito, verente ne deferatur ab Heliodoro. *Grangæus* non veram Thymelen intelligit, sed quandam ex matronis Romanis, cujus personam sustinuerat in scena Thymele, cum submitteretur adultero, cujus partes agebat Latinus mimus. *Latinus* mimus fuit, cujus jocis et uxoris Thymeles mimæ plurimum delectatus est Domitianus.—*Britannic.* *Thymele*] Mima, uxor Latini mimi, cui inditum videtur nomen a θυμέλη, quod est pulpitum ceu ara theatri, quod hæc vel prima vel optima fuerit saltatrix. Sed negat Politianus Epist. l. VII. Thymelen fuisse uxorem Latini.—*Summissa*] Ut vel usu corporis vel blanditiis propitium Latino redderet Heliodorum ceu Regulum, vel generaliter, uxor a marito missa deprecatrix ad delatorem: cujusmodi aliquid in Mimo repræsentavit Latinus cum Thymele.

37 *Cum te summoveant*] Alia est scribendæ Satyræ indignatio, quod multi vetularum turpi consuetudine ditescerent. Vel quod stupratores ex testamento hæredes fiant, et te optimo jure hæredem legitimum, hæreditate *summoveant* et expellant. *Lubin.* Male *Te summoveant* est, cogaris illis venientibus devia decedere, propter turbam servorum, qui divites comitabantur et obvios instar lictorum submovebant. Ast hic sensus est vs. 46. 'Cum populum gregibus comitum premat hic spoliator.' Nam populus cum premeretur, cogebatur cedere de via, et quasi submovebatur. *Græv.*—*In cælum quos evehit*] Id est, quos *optima* et expeditissima *via* et ratio summi et maximi *processus evehit in cælum*, et ad summas opes et dignitatem ducit, est *vesica*: illa pars qua mulier est.—*Vetulæ beatæ*] Locupletis et divitis.—*Noctibus*] Id est, nocturni concubitus opera.

40 *Unciolam Proculejus*] Duodecimam hæreditatis partem, cum hæreditas ut libra divideretur in duodecim

partes ceu uncias. Amplificat hanc turpitudinem admodum Satyrice, quod vetularum amatores, et adulteri, juxta *inguinis* vel mentulæ *mensuram* vel proportionem, etiam magnam vel parvam partem hæreditatis ex testamento obtineant. Inde factum ut *Proculejus, unciolam* tantum, vel unam duodecimam partem adeptus sit. Sed *Gillo*, adulter, vir bene mentulatus, *deuncem*, vel undecim partes hæreditatis habeat: totam scilicet hæreditatem, una unciola demta. Libra autem, sive as, dividitur in 12. partes, quæ appellantur unciæ. Et vid. *Turneb.* Advers. XXVIII. 24.

41 *Ad mensuram inguinis*] Id est, juxta proportionem genitalis membri.

42 *Accipiat sane mercedem*] Verba Poëtæ Satyrice et acerbe hanc turpitudinem irridentis. Quasi dicat: Ego sane talem illis hæreditatem non invideo, quam sudore, sanguine et pallore sibi compararunt.—*Sanguinis*] Seminis coitu exhausti. *Lubin.*—*Sanguinis*] Seminis, quod ex sanguinis quarta digestione gignitur. *Avicenna*, c. 3. de caussa spermatis. Hinc *Nati* Latinis *Sanguis* dicitur. Virg. Æn. VI. 836. 'Projice tela manu, sanguis meus.' *Grang.*

43 *Palleat*] Adulteri enim exhausti et exsangues, nimia coitus consuetudine, pallent non minus, quam qui pedibus anguem calcavere. *Britan.*—*Palleat*] Nimia coitus libidine fatigatus, aut exspectatione hæreditatis, aut pretii adulterii. *Vet. Schol.*

44 *Aut Lugdunensem rhetor dicturus*] Caligula teste Sueton. c. 20. Lugduni in Gallia certamina oratoria ea lege instituit, ut victi victorum laudes componerent, vel præmia illis conferrent: qui maxime displicuissent, spongia, linguave scripta a se delerent, nisi maluissent aut ferulis objurgari aut in proximum flumen mergi. Oratores autem illic dicturi, metu pallebant, propositum supplicium metuentes. *Lubin.*

45 *Quid referam*] Alia indignationis caussa: in spoliatores enim, cum pupillorum, tum provinciarum invehitur. Quid enim opus est, inquit, me ulterius iræ et indignationis meæ caussas exponere, et *referre quanta ira* et indignatione *jecur* meum continua et frequenti indignatione exsiccatum *ardeat;* cum videam pupillorum *spoliatores*, pessimis flagitiis ad tantam potentiam pervenisse, ut *gregibus* et multitudine *comitum* ac clientum, cum per publicum incedunt, *populum premant*, molestiaque afficiant. *Idem.*

47 *Pupilli prostantis*] Quem ad extremas incitas redegit, ita ut ob paupertatem cogatur victum turpissimo corporis quæstu sibi acquirere.—*Et hic damnatus inani*] Marius Priscus proconsul, cum Africam provinciam spoliasset, ab Afris accusatus jubente Cornuto, septingenta millia nummorum, quæ provincialibus eripuerat, ærario damnatus intulit, ipsique urbe et Italia interdictum. Qui multis opibus et nummis sibi adhuc relictis, probe genio dies noctesque indulgebat. Plin. Epist. II. 11.—*Inani Judicio*] Sic Scholiast. corrigo: *Non ademtis bonis judicium dicitur sine litium æstimatione. Litis æstimatio illi non obfuit.*—*Quid enim salvis infamia nummis*] Subauditur *notat. Rutg. Var. lect.* Lege, *nocet.* Gronovius.—*Inani Judicio*] Non ademtis bonis* decius dicitur, sine litium æstimatione. Legis æstimatio illi non profuit: subauditur nota. *Vet. Sch.*

48 *Inani Judicio*] Pecunias provinciæ non restituente. Inane judicium est, aut quod victori non prodest, aut quod reo non talem pœnam infligit, qualem meretur, et quam ille non magni facit. Vel quod nullius momenti fuerit Marium condemnasse, et in exilium conjecisse, relicta ipsi adhuc parte majori nummorum et opum.

49 *Ab octava Marius bibit*] Moris fuit Romæ, ut octava hora lavarent,

nona decumberent: ergo ante tempus cibo destinatum, genio indulsit.—*Et fruitur Dis Iratis*] Marius ergo, licet Deos haberet iratos ob flagitia, in summa tamen hilaritate vivebat, nullum ab iis sentiens incommodum: probe ergo fruebatur suo exilio: nam in exilio plus sibi indulget, quam prius.—*Fruitur Diis Iratis*] Id est, mollius et lautius vivit, quia Deos habuit iratos, quum damnaretur. Nam si damnatus non esset, viveret in negotiis, eoque non ante nonam cœnaret, ut solebant homines frugi et occupati. Sic apud Senecam Juno de Hercule: 'superat et crescit malis, Iraque nostra fruitur.' *Gronovius.*—*Ab octava*] Qui judicio vacabant decima hora cœnabant. Hic enim ab octava. *Vet. Sch.*

50 *At tu victrix provincia ploras*] *Victrix*, quia Marius condemnatus est. *Ploras*, quia spoliata es, et nummi tibi restituendi, ærario illati sunt, aut a Mario exule prodiguntur.

51 *Hæc ego non credam Venusina*] *Hæc* et similia cum flagitiosissima videam, possumne me continere a scribendis Satyris? nonne merito existimem digna esse hæc scelera *Venusina* seu Horatiana *lucerna* et diligenti lucubratione nocturno tempore confecta. Et existimemne digna esse hæc, quæ *ego agitem*, quæ ego mordacissimis Satyris persequar et insecter? id est, an non digna hæc, quæ Satyra, qualem Horatius scripsit, exagitentur? *Lubin.*—*Venusina digna lucerna*] Lucernam dicit, quia Satyrici ad omnium vitia, quasi lucernam admovent, et ut adurant, et ut ostendant crimina. *Venusinam* autem ideo, quia hæc fuit civitas Horatii. Sive a Venusio, ubi laternæ leves fuerunt, quæ pro vilissimo venibant. *Vet. Sch.*

52 *Sed quid magis Heracleas*] Tacitam objectionem diluit. Respondet enim iis, qui possent dicere, longe satius esse, si scribantur fabulæ. His enim moribus, hoc seculo cur potius fabulas scriberem, cum maritus leno mœchi vel adulteri bona pessimis artibus occupet, &c.—*Sed quid magis*] Scilicet scribam. Per *Heracleas aut Diomedeas*, intellige fabulam de ærumnis Herculis: aut de Diomede ab uxore non recepto et sociis in aves versis. *Turneb.* Advers. XXVIII. 24.—*Non agitem*] Non persequar: ut Virgilius, 'Palantes Troas agebat.'—*Heracleas*] Aut columnas in Hispaniis, aut Atlantem. *Vet. Sch.*

53 *Mugitum Labyrinthi*] Intelligit fabulam de Theseo et Minotauro, qui mugitum in Labyrintho a Dædalo fabricato edidit.

54 *Et mare percussum puero*] Icarum intellige, qui patris mandatorum immemor, in mare decidit.—*Fabrumque volantem*] Patrem Dædalum intelligit, qui cum medium teneret, incolumis in Siciliam evasit.

55 *Cum leno accipiat mœchi bona*] Fœdam sui temporis avaritiam notat, quo multi mariti, pecuniæ cupiditate ducti, uxores suas ab aliis tractari permittebant: iidem edocti dissimulare turpitudinis conscientiam, suspiciendo scilicet lacunaria, aut stertendo, cum mœchus ingrederetur. *Britannic.*—*Si capiendi Jus nullum uxori*] Domitianus probrosis fœminis lecticarum usum ademit, iisque capiendi legata, hæreditatesque. Suet. c. 8. Cum ergo per legem, adulterorum suorum bona capere non possent, ea bona maritis, qui tanquam uxorum suarum lenones erant, relinquebantur. Ait ergo Juvenalis inventæ legi, inventam fraudem. *Idem.*—*Si capiendi Jus nullum uxori*] Si uxor ejus jure impediatur adultero succedere, ipse maritus leno succedit adultero heres, ut per fideicommissum res adulteri ad adulteram veniant. *Vet. Sch.*

56 *Doctus spectare lacunar*] In obsequium adulteri sursum spectare, et velut ebrium, simulare profundum somnum ronchisono naso.

57 *Doctus et ad calicem*] Juxta cali-

cem.—*Vigilanti stertere naso*] Homo enim quanto altiore somno dormit, tanto sonantius stertit. Sonus autem ille stertentis, et ronchus fit naso, unde festive hoc loco dormientis nasum *vigilantem* vocat, cum sit clamosus et obstreperus. *Vigilanti naso*, id est, ronchos ducenti, stertenti. *Beroald.* Sic Ovid. lib. Amorum, Eleg. v. 'Ipse miser vidi, cum me dormire putares, Sobrius apposito crimina vestra mero.' Vid. Erasm. in proverb. 'Non omnibus dormio.' *Grang.*

58 *Cum fas esse putet*] Subtexit aliam indignationis caussam: ægreque fert, quod, qui bona suis equis alendis et aliis inutilibus sumtibus consumserant, ad summas dignitates aspirare non vereantur.—*Curam sperare, &c.*] Ambire, affectare et expetere curam et præfecturam cohortis Prætorianæ.—*Curam cohortis*] Militum tribunatum. *Vet. Sch.*

59 *Qui bona donavit præsepibus*] Id est, equis alendis bona sua perdidit. —*Et caret omni Majorum*] Non quod nullum censum e majoribus habuerit, sed quod omnem alendis equis decoxerit. Doctiss. Turnebus hic Fuscum intelligit, qui aurigando patrimonium dilapidaverat, et puer aurigæ officium Neroni præstiterat, postea a Domitiano cohortibus prætorianis præfectus. Mancinellus vero et alii de Tigillino intellexerunt, interpretati illud, *carere majorum censu*, de majoribus, qui in nullo censu fuerint, obscuris.—*Præsepibus*] Propter equos hoc dixit, et Neronem tangit. *Vet. Sch.*

60 *Pervolat axe citato*] Qui equis alendis omnia prodigit, dum curru celerrime incitato, velociter per viam Flaminiam vehitur; et illam viam quasi pervolat. *Lubin.*

61 *Puer Automedon*] Fuscus auriga Neronis, ut Automedon Achillis. Dicit autem *puer:* nam puer bona sua aurigando perdiderat: jam senior et pauper, ad Præfecturam aspirabat.

62 *Ipse lacernatæ cum se*] Emphatice. *Ipse* Nero, vel Fuscus. Turnebus Advers. xxviii. 24. *Britannicus* hic intelligit Sporum, quem *amicam lacernatam* genere fœminino Poëta per cavillationem appellavit: ac si diceret, amicæ masculæ, hoc est, amicæ, quæ vir omnino erat: nam lacerna vestis est virilis. Et *jactare* se alicui, est seipsum illi dare, ingerere, insinuare.—*Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ*] Satyricus hic de Sporo loquitur, quem uxoris loco habuit Nero, quemque ob hoc Poëta lacernatam amicam vocat, quod *lacerna* virorum tantum esset: quod idem est, ac si quis nunc amicam braccatam vocaret. *Ferrarius.*—*Lacernatæ*] Satyrice, habitu virili fœminam describit. *Vet. Sch.*

63 *Nonne libet medio ceras*] Alia indignationis caussa, quod falsarii malis suis artibus ad summas opes et honores perveniant, et superciliosi et elati, alios contemnant. Quæso *an non libeat*, vel placeat *capaces ceras*, ingentes tabulas ceratas; et pugillares Satyris implere, occurrente passim et palam per compita Satyrarum materia; idque *medio quadrivio* et publico loco, in quem quatuor viæ concurrant et plures conveniunt, ut ab omnibus manifeste conspiciantur: cum falsorum testamentorum consignator jam sexta cervice, vel hexaphoro, seu lectica quam sex portabant, feratur. *Lubin.*—*Sexta cervice*] Lectica, faciente luxuria, a sex hominibus portabatur. *Vet. Sch.*

65 *Hinc atque inde patens*] Id est, ab omni parte aperta: et ejus *Cathedra* vel sella pene nuda, cui remota erant vela ac plagæ, id est, disco operta, ut ab omnibus conspici possit, ob jactantiam. Vel *nuda*, id est, vacua pene, quum in ea nemo esset præter eum. Martial. Epig. xi. 99. *Lubin.*

66 *Et multum referens de Mecœnate*]

Id est, probe *referens* et repræsentans mollem et delicatum Mecœnatem, erecta cervice, superbe, et luxurioso habitu incedens. Mollitiei enim nomine male audiebat Mecœnas, Seneca Epist. 114. *Casaubonus* dicit Poëtam hic alludere ad morem eorum, qui vehementissime aliquid a Deo peterent, supini quippe orabant, et, ut ait Horatius: 'Cœlo supinas ferebant manus.'—*Et de Mecœnate supino*] Carpit hic quendam, quem Mecœnati comparat. Vocat ergo illum *supinum*, vel propter desidiam et otium; et quod supino ventre dormiret: Vel propter aversam Venerem, quam ille patiebatur. Nam Mecœnate in negotiis nihil acrius et negotiosius; in otio nihil otiosius et mollius et supinum magis; unde *Malchinus* dicitur ab Horatio. *Dorleans.*

67 *Signator falso, qui se lautum*] Id est, falsarius vel falsorum testamentorum consignator, qui se *falso*, falsitate et adulterinis testamentis, *lautum*, comtum, mollem ac delicatum reddidit: et se fecit *beatum*, divitem et opulentum, compendiosissimo labore, *exiguis* tantum *tabulis* seu testamentis, quæ modico verborum anfractu et paucis verbis condita essent, ut scilicet omnia bona uni relinquerent, eumque heredem ex asse facerent. *Brit.*—*Signator*] Aquilius Regulus testamentorum corruptor. Plin. Epist. II. 20. vel Sophonius Tigellinus, qui trium patruorum veneno sublatorum subtractis tabulis et falso signatis, hæreditates invasit. *Lubin.* Sic interpungendum, non ut alii *Signator, falso et;* ut docte Turneb. Adv. 28. 24. *Signator falso*, sc. testamento, qui obsignavit supposititium testamentum, signator in falsis tabulis. Sic *falsi rei* Ictis dicuntur. *Gronov.*

68 *Exiguis tabulis*] Compendiosa et brevi opera, falsas testamentorum tabulas condendi: vel, *Exiguis*, id est, paucis verbis testamentorum tabulis scriptis, quum falsarius se hæredem ex asse inscripserit.—*Gemma fecerat uda*] Id est, annulo signatorio, qui saliva humectatus, imprimitur ceræ, et qui gemmam ectypam, id est, effigiatam habet inclusam.—*Gemma fecerat uda*] Saliva tacta, propter signaculi impressionem. *Vet. Sch.*

69 *Occurrit matrona potens*] Jam mores urbis Romanæ si ulterius consideres, occurrent etiam mihi Satyram scripturo, magnæ et potentes matronæ, quæ venenis maritos suos tollunt. *Potens* ergo, quia 'nulla aconita bibuntur Fictilibus.' Britannicus hic intelligit Agrippinam, quæ Claudium maritum medicato sustulit boleto, post adoptatum Neronem.—*Molle Calenum*] Id est, suave, dulce et lene vinum, a Calibus opido Campaniæ sic dictum. *Lubin.*

70 *Viro miscet sitiente rubetam*] Cum videt virum sitire, et dum simulat se vinum miscere, miscet *rubetam:* forte e bufone venenum ita dici potest, quod inter rubos degat. *Sitiente* pro sitienti.

71 *Instituit rudes*] *Instituit* tanquam in schola, *rudes* et hujus præclaræ artis, et veneficii ignaras *propinquas* et vicinas, *efferre* ad rogum, impune, *maritos nigros*, et cadavera veneno lurida. *Lubin.*—*Melior Locusta*] Peritior venefica, quam illa Locusta nuper veneficii damnata, et diu inter instrumenta regni habita, cujus arte usa Agrippina, boletum venenatum Claudio paraverat, ejusdemque ex Galliis vocatæ Nero usus opera, Britannicum sustulit.—*Locusta*] Locustam ex Galliis matronam veneficam Nero excivit μεταπέμψασθαι ad se, propter venena conficienda, quoniam magnæ famæ erat, et in familiaritate habuit, ut etiam eum doceret venena miscere. Inde ait Turnus in Satyra, 'Ex qua Cæsareas soboles horrenda Locusta Occidit, curans sævi venenata Neronis.' Hæc increpitata a Nerone, quod lentum venenum Britannico privigno suo parasset, tam

efficax dedit, ut antequam poculum Britannicus exhauriret, in convivio Neronis exspiraret. *Propinquas* autem dicit, tanquam a Locusta doctas: vel, ut quidam, uxores.** *Vet. Sch.*

72 *Per famam, et populum*] Populo sciente, vidente, adeoque permittente: quia illæ bestiæ impune abeunt. Vel per famam populi: nam varius solet esse populi rumor; orta veneficii suspicione.—*Nigros maritos*] Quod indicium est veneno sublatos fuisse. Veneno enim exstincti contrahunt sibi colorem lividum, et plumbeum.

73 *Aude aliquid brevibus Gyaris*] Sarcastice, cum ira ac summa indignatione. Quasi dicat: Res eo redit, ut si Romæ aliquid esse cupias, id est, alicujus existimationis ac in pretio; nulla faciliori ratione ac compendiosiori via eo pervenies, quam si audacter magnum aliquod et pessimum facinus exilio et carcere dignum perpetres.—*Gyaris*] Gyaros insula in mari Ægæo, una Cycladum, vel Sporadum, locus exilii gravissimi, insula execrabilis et sterilis. *Lubin.*—*Dignum*] Dignum exilio in breves, id est, angustas insulas Cycladas, inter quas Gyarus. Sic Sat. x. 'ut Gyaræ clausus scopulis, parvaque Seripho.'

74 *Probitas laudatur, et alget*] *Alget*, misera et infortunata est. Id est probitas laudatur quidem, sed parum colitur et frequentatur.

75 *Criminibus debent hortos*] Illi qui habent hortos excultos, magnifica prætoria, mensas, &c. hæc debent et accepta referunt criminibus, quia per fraudes et crimina illa sunt assecuti.—*Prætoria*] Villas lautiorum civium magnifice exstructas in suburbanis suis.—*Mensas*] Citreas, marmoreas, eburneas.

76 *Argentum vetus*] Id est, veteris cælaturæ et artificii.—*Et stantem extra pocula caprum*] Intelligit, signum Capri seu Phrixi in exteriore parte poculi cælatum et exsculptum: nam variæ in poculis figuræ excidebantur.—*Extra pocula caprum*] Dicit emblematum opus. Caper hic præcipue ab omnibus prædicatur, quam etiam Martialis carmine suo laudavit, 'Stat Caper in phiala, Thebani vellere Phrixi Cultus: ab hoc mallet vecta fuisse soror.' *Vet. Sch.*

77 *Quem patitur dormire*] A Satyra scribenda quiescere. Alia indignationis caussa, quod soceri *nurus* pecunia corruptas stuprarent. Id est *quem* Satyricum et Poëtam *patitur* otio frui et secure quasi *dormire* et tacere, ille, qui filii sui uxoris *avaræ corruptor* est, et incestum cum ipsa designat; vel qui avaras nurus pecunia corrumpit, ut se violari patiantur; quibus facile assentiuntur, cum avaræ sint. *Lubin.*

78 *Sponsæ turpes*] Sunt pueri viris nubentes et fœminæ.—*Et prætextatus adulter*] Id est puer nobilis, qui nondum egressus annum 15. et in prætexta adhuc, didicit adulterum agere, pædicatur. At *prætextatus* est magistratu vel sacerdotio præditus, quem omnium maxime hæc flagitia vitare oportebat. *Gronov.*

79 *Si natura negat, facit*] Conclusio. Quare cum talia ac tanta quis accurate consideret et examinet, licet natura versuum compositionem ipsi negarit, tamen indignatio de tot sceleribus versum qualemcunque exprimeret, et talem, qualem ego facio, vel Cluvienus facit. *Lubin.*

80 *Quales ego, vel Cluvienus*] Se et sua carmina per modestiam extenuat; et simul Cluvienum notat, ut malum Poëtam sui temporis, cum quo se per modestiam confert.

81 *Ex quo Deucalion*] Ostendit jam quam facile ac proclive sit Satyram scribere, cum tam copiosam materiam habeat. Omnia enim vitia a diluvio Deucalionis, usque ad nostra tempora, et omne illud, quicquid interea agunt homines, est farrago vel materia carminis Satyrici. *Deucalion* erat Promethei et Clymenes filius. Vide totam fabulam apud Ovid. in Metam.

—*Nimbis tollentibus æquor*] Id est, repentinis imbribus *æquor* vel mare tollentibus et crescere facientibus; et est descriptio diluvii.

82 *Montem*] Parnassum.—*Sortesque, &c.*] Oraculum consuluit Themidos. *Sortes* enim erant responsa Deorum. *Lubin.*—*Sortesque poposcit, &c.*] A Themide, quæ ante Apollinem responsa dabat. *Vet. Sch.*

83 *Paulatimque anima caluerunt*] Id est, cum ex oraculo saxa post tergum projecta exuerent duritiem, et mollia facta in carnem et cutem humanam concreverunt, et anima, spiritu vitali, et calore naturali incalescere cœperunt.—*Paulatimque anima caluerunt mollia saxa*] Anima, id est, spiritu. Et *mollia saxa*, ut Virgilius, 'Inde homines nati, durum genus.' Et quod addit, *Et maribus*, per consensum ostendit esse durissimum. *Vet. Sch.*

84 *Et maribus nudas*] Natis e Deucalionis lapidis jactu.—*Pyrrha*] Epimethei filia ex Asia.

85 *Quicquid agunt homines*] Ab illo scilicet tempore.

86 *Discursus*] Intelligo inconstantiam hominum, quæ modo hoc, modo illud adfectat et desiderat: vel etiam varios vitæ humanæ cursus, casus.

87 *Et quando uberior*] Nunquid a tempore Deucalionis, usque ad hæc tempora, *uberior* ac major *vitiorum copia* fuit et abundantia, quam nunc est? Jam ergo amplissima Satyræ scribendæ se offert occasio.

88 *Quando Major avaritiæ patuit sinus*] Quod unquam seculum majorem sinum, majusque receptaculum avaritiæ patefecit quam hoc præsens nostrum? *Lubin.*—*Alea quando*] Subauditur, *habuit*, possedit, invasit. Id est, quando ludus aleæ unquam vehementius occupavit animos hominum, quam hoc seculo?

89 *Neque enim loculis comit.*] Usque adeo sacerrimus hic aleæ ludus, hos animos hominum invasit, ut cum *ad casum tabulæ* vel aleæ lusum *eunt*, non *loculos* vel crumenas modicè ære refertas sibi *comitantes* habeant, et secum sumant, sed *ludant posita* integrâ *arca*, in qua vel totum patrimonium, sortis et aleæ ludibrio exponitur.

90 *Ad casum tab.*] Ita dicit, vel quod in tali ludo, casus et fortuna omnia possint: et Græci recentiores ταβλίζειν, id est, ad casum tali ex fritillo in tabulam decidentis.—*Arca*] Universa re familiari, cujus naufragium faciunt, περὶ οὕτω μικρῷ ἕρματι τῷ κύβῳ, ut facete Lucianus 113. τοῖς πρὸς χρόνον, non ad Maleam, sed Aleam συντρίβοντος αὐτοῖς τοῦ σκάφους.

91 *Prælia quanta illic*] Id est, ibi cum ludunt, *quanta prælia*, jurgia, rixas et contentiones *videas* et audias! Domini scilicet cum servo suo *dispensatore*, qui, tanquam armiger, tabulam et aleas gestabat, cui herus amissa pecunia tunicam vult eripere, et in ludo ulterius exponere. Mordet Romanos, qui strenui quasi milites sint in talibus armis, quibus opes et fama atteruntur. *Lubin.*

92 *Simplexne furor sestertia*] Verba sunt dispensatoris irati. Non *simplex furor* profecto, sed inaudita incredibilis insania, uno tempore *centum sestertia* alea *perdere*: ac misero tuo servo, vestium inopia frigore trementi ac *horrenti*, *tunicam* nolle dare.—*Sestertia centum*] Sunt autem 100. H. S. 2500. Coronati Gallici.—*Armigero*] Metaphora a bellantibus, id est, qui arma præbet, tesseras et tabulas, et ipse qui nummos sub pignore portat, vel qui subministrat pecuniam. *Vet. Sch.*

94 *Quis totidem erexit villas*] In exstruendis villis luxum notat: nam non una contenti villa, plures exstruebant, marmoribusque adornabant.—*Quis fercula septem Secreto*] Taxat etiam luxuriam cœnarum. Quis majorum nostrorum tam fuit perditæ luxuriæ, qui *secreto* vel in domo sua privatim, *septem fercula cœnarit*, vel in cœnam apposuerit, nullo adhibito

convivæ, ut jam Romæ moris est? Divites enim Romani, tanquam sordidi, miseros clientes cœna excludebant. Servius ad Æn. I. antiquos tantum duobus ferculis epulari solitos fuisse testatur. *Ferculum* autem, ut notat Fulgentius de prisco Sermone, est missus carnium. *Cœnare fercula* dixit eodem modo, quo Horat. *Cœnare porcinas*. Grang.

95 *Secreto cœnavit*] In sua domo privatim, solus. Prisci enim illi in propatulo et atriis cœnabant, frugali et plebeio contenti cibo. Valer. Max. I. 5. Cœnationes habuerunt suas novi isti ganeones, in quibus civium oculos fugerent.—*Avus*] Quis e majoribus.—*Nunc sportula primo*] Conqueritur, quod divites illi, una cœna septem fercula privatim consumant: suis contra clientibus, loco rectæ cœnæ, sportulam in introitu domus collocant, et appellabatur δεῖπνον ἐν σπορίδι: erat autem centum quadrantum. *Sportula* dicebatur, quia interdum cibum in sportula accipiebant. *Lubin.*—*Secreto*] Non in publico convivio, sed privato. Moris autem erat apud antiquos, nequis adderet possessionibus suis, aut ex illis minueret. *Vet. Sch.*

96 *Limine*] In atrio, vel introitu et vestibulo domus divitum.—*Turbæ rapienda togatæ*] Id est, clientibus et pauperibus constituta; nam togati in officiis erant.—*Rapienda*] Id est, violenter quasi occupanda, ut apud nos mendici, quorum uni alter præripit. Porro clientes, mane patronos suos salutabant, et officii gratia in forum deducebant: pro hoc officio, vespere ad cœnam vocabantur rectam, quam sustulit Nero, introducta sportula, restituit Domitianus.

97 *Ille tamen faciem prius inspicit*] *Ille* custos scil. balneorum (nam ab illo sportula vel centum quadrantes dividebantur) accurate *prius inspicit* et considerat *faciem* tuam, antequam sportulam porrigat: et *trepidat* timetque ne *suppositus*, vel clam loco alterius *positus* veniat, *ac falso* et simulato, non tuo *nomine* poscas tibi non debita vel destinata. *Lubin.*

99 *Agnitus accipies*] Si cognoscat te non suppositum; sportulam, vel centum quadrantes accipies.—*Jubet a præcone vocari*] Hinc est omnis Poëtæ indignatio; quod nobilissimi Trojugenæ Romani per extremas sordes, sportulam tenuioribus constitutam præripiant. *Lubin.*

100 *Ipsos Trojugenas*] Exagitat Romanos, qui a Trojanis et Ænea se oriundos jactabant.—*Nam vexant limen et ipsi*] *Limina* et atria domuum divitum, nobiscum *vexant*, terunt et frequentant, et nobiscum mendicatum eunt.—*Trojugenas*] Patricios majorum gentium. *Vet. Sch.*

101 *Da prætori, da deinde tribuno*] Verba nobilium, manus porrigentium et clamantium: Prætor clamat, da Prætori: Tribunus, da Tribuno. *Tribunus* est, vel plebis, vel militum.

102 *Sed libertinus prior est*] Hæc salse Poëta sub persona libertini. Describit jam satis ridicule, contentiones nobilium horum mendicantium de primatu.—*Prior est*] Hæc de tempore intelligenda non esse, sequentia indicant. Dicit enim *vincant divitiæ*: ob id, de opibus intelligo. Crispinus autem, teste Fabio, e servo libertus ditissimus evaserat.—*Prior adsum*] Prætore sc. et Tribuno.

103 *Cur timeam? dubitemne*] Verba Crispini vel alius libertini, quæ cum indignatione profert, quasi ab astante aliquo increpatus, quod Prætori et Tribuno ratione dignitatis non cederet. Cur meum locum non defenderem, quem opibus, vel tempore aliis prior occupo? *Lubin.*

Quamvis Natus ad Euphratem] Licet *ad Euphratem natus* et servilis olim conditionis, ex Cappadocia vel Mesopotamia sim oriundus (id quod non inficior, et si maxime *negem*, *fenestræ in aure* vel fissuræ aurium, quas habeo more patriæ, mendacii me *arguerint* et convicerint) non tamen

meum locum defendere vereor. Perstringit ergo hos, qui cum paulo ante vilissimi nequam servi fuissent; jam malis artibus divites volebant se prætoribus et tribunis præferri.—*Molles*] An quod hominem mollem ostendant? an per hypallagen, pro molli aure? Vide Erasmi Proverb.—*Auricula mollius. Fenestræ*] Foramina in lobis.—*Natus ad Euphratem*] Mesopotamini homines effrenatæ libidinis sunt in utroque sexu, ut Sallustius meminit.—*Molles quod in aure fenestræ*] Arguit homines qui cum propter libidinem libertatem meruissent, et in libertinorum corpus et tribus relati essent, pertusis auribus signa libertinorum celare non poterant. *Vet. Sch.*

105 *Sed quinque tabernæ*] Quas in foro habeo. Turneb. XX. 8. Hinc stultam hominis elationem ostendit, qui divitiis et bonis tantum fortunæ gloriatur. Quinque, inquit, sunt mihi taberin foro Romano, ab inquilinis inhabitatæ, quæ mihi censum equestrem comparant, ob quem recipior in 14. gradus theatri, id est, quæ ex vectigali et proventu reddunt mihi quadringenta millia sestertium.—*Quinque tabernæ*] Quæ tum *quinque* et argentariæ, antéa dicebantur et erant septem, postea Novem tabernæ. Vid. Liv. l. XXXVI.

106 *Quid confert purpura*] Equestris nobilitas purpura et annulo designata. Quid purpura vel laticlavium, habitus equitum, majus et accumulatius bonum potest conferre, quam honores ac tantas divitias? *Lubin.* Quidam pro *major*, legunt, *majus*, ut optandum magis.—*Quadringenta*] Qui erat census antea Equitum Romanorum.—*Purpura major*] Laticlavium. *Vet. Sch.*

107 *Si Laurenti custodit in agro*] Quasi dicat, quid juvat majoribus nobilissimis progenitum esse, si divitiæ non accedant. Siquidem Corvinus nobilissimus, *in agro Laurenti*, *conductus* per inopiam, non proprias, sed alienas *oves custodit* et pascit. Erat autem Laurentum opidum prope Lavinium in antiquo Latio, ubi magni campi et pascua. *Strabo* l. v.

109 *Pallante et Licinis*] Id est, sum ditior et Locupletior Pallante, Claudii liberto ditissimo, nec non quæstoriis et prætoriis ornamentis insignito.—*et Licinis*] Licinio Stolone Crasso, P. Licinio cogn. divite, et Licinio Cæsaris liberto et tonsore. In antiquo interprete lege ΠΑΛΛΑΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗ Græv. Nisi forte ΑΙΤΙΩΤΑΤΗ.—*Exspectent ergo tribuni*] Verba Poëtæ irrisorie et ironice ipsi libertino attributa, quasi dicat, ergo cum divitiis affluam, exspectent tribuni, et priorem locum occupet ditissimus.—*Pallante et Licinis*] Pallas et Licinus in aula Claudii Cæsaris præpositi, curam Reip. gesserunt, cum libertini essent. Pallas libertus Claudii Cæsaris, officium rationum administravit, et in numerum Prætorum relatus, quod primum percunctantem Cæsarem de incesto Agrippinæ, ad nuptias confirmasset. Eamque ipse consuetudinem stupri adeo palam fecerat, ut in quodam simulacro Palatinæ Minervæ adscriptum sit, ΠΑΛΛΑϹ ΑΙΤΙΩΤΑΙ. Licinius ex Germania puer captus, tantæ industriæ fuit, ut reliquias cibariorum inter conservos fœneraret, et cui quid credidisset, quali poterat chirographo pugillaribus subnotaret; quos cum in expeditione quadam transiturus flumen in vestimentis recondidisset, C. Julio Cæsari quondam deneganti, ei pugillaribus quicquam annotatum, barbarus lugens eos obtulit: statim ad dispensationem admissus, non multo post manumissus est, dein curationi Galliarum ab Augusto præpositus, eas spoliavit: et cum flagraret invidia, basilicam sub nomine C. Julii Cæsaris ædificavit. Decessit sub Tiberio, proinde dives, quod Cassii opes etiam exhausisset, et dictus est habuisse nummos quantum milvi volant. Unde Persius. 'Nunc Licini in cam-

pos, nunc Crassi mittit in ædes.' *Vet. Sch.*

110 *Vincant divitiæ*] Id est Horatian. 'Virtus post nummos.' *Grang.*—*Sacro nec cedat honori*] Est Ironia, quasi dicat: Quia jam libertus ditissimus est, qui *nuper*, vel ante paucos annos, *in hanc urbem venit pedibus albis* vel gypsatis, servus venum expositus, *non cedat*, nec locum concedat *sacro honori* vel dignitati prætoriæ et tribunitiæ, quæ sancta, veneranda. Consueverant enim pedes servorum venalium, trans mare advectorum, creta vel gypso notare; signato sigillo domini, si privati essent, Reipublicæ si publica mancipia. Brodæus l. Misc. 17. Pim. l. xxxv. cap. ult. Cl. Salmas. τὸ *pedibus* de bracis vel de pedulibus accipit, et bracas ibi manifesto pro pedum quoque tegmine positas dicit. *Pedornes* autem ab ornatu pedum fortasse. *Peregrinos*, quod Romani non essent calcei, sed externi et peregrini.

111 *Albis*] Qui adeo pauper huc venit, ut nudis pedibus incederet. *Thysius.*—*Pedibus qui venerat albis*] Ostendit plus honoris videri in calceis, quam in persona. Illo enim tempore necdum Senatores nigris calceis utebantur: sed nudis erant pedibus; vel albis pedibus, id est, pulverulentis, vel *braccis;* vel pedules novos intelligit in braccis quos * pedornes dicunt, ut peregrinos. *Vet. Sch.*

112 *Quandoquidem inter nos, &c.*] Perseverat in Ironia, quasi dicat: Æquissimum est, ut divites omnium sint optimi: et probat hoc. In antiquo Scholiaste legendum videtur *quos Perones vocant.* Græv. Quidni cum Meursio legas *pedortes*, quia Achmes dicit ποδόρτια, rectius ποδάρτια, i. e. *pedibus apta:* nisi placeat retinere *pedornis*, q. *pedem ornans*, in plur. pedornes.

113 *Majestas*] Amplitudo, reverentia et æstimatio divitiarum, Romæ sanctissima ac inviolabilis est. *Lubinus.*—*Etsi templo nondum habitas*] Quamvis templa et aræ ipsi nondum erectæ sint, tamen pro Dea colitur; nam aram et delubra habet, quasi in hominum cordibus et animis. Arnob. l. III. 'Quis ad extremum Deam Pecuniam esse credat, quam velut maximum numen vestræ indicant literæ.' II. 20.—*Funesta*] Exitiosa. Quod per fas, nefas, per sacrilegia, parricidia, latrocinia, furta congeritur.—*Funesta*] Quoniam per scelera adquiritur: vel quod funerum faciendorum sit caussa: vel quod per parricidia congeritur. *Vet. Sch.*

114 *Habitas*] De Diis habitare dicunt primi Poëtæ: Virg. *Habitarunt Di quoque sylvas.* Grang.

115 *Ut colitur Pax*] Ejus templum Vespasianus foro proximum fecerat, teste Tranquillo.—*Fides*] Cujus solenne Numa Pompilius instituit. Liv. l. I.—*Virtus*] Ejus ædes ad portam Capenam. Liv. l. XXIX.—*Victoria*] Ejus templum unum in Palatio fuisse ostendit Liv. ibid. Alterum adhuc fuit in foro Romano, de quo Publ. Victor. Dionys. tamen Halicarnass. templum victoriæ in Aventino constructum prodit. *Grang.*

116 *Quæque salutato crepitat*] Turneb. Advers. VIII. 18. Ciconiam intelligit, quod tunc temporis fortasse in fastigio templi Concordiæ, nidus ciconiarum fuisset, quorum proprium est crepitare. Nam dum ex pascuis redeuntes in nido resident, rostris crepitum faciunt, quasi nidum salutantes. Ovid. Met. VI. 'Crepitante ciconia rostro.' Vid. Politian. Miscellan. c. 67.—*Concordia nido*] Farnabius credit Juvenalem hic respexisse ad Ovidii vs. 5. Met. 'Ipsa sibi plaudit crepitante ciconia nido.' Porro ciconias in auspiciis concordiam polliceri scribit Jan. Dousa ad Arbitr. l. I. Flavius Conjectan. c. 53. Ædem concordiæ simpliciter intelligi vult, in qua Senatus aliquando haberi solitus, testibus Varrone et Lampridio, et quo cum strepitu confluxere Patres

Sed hæ meræ nugæ judicante Grangæo.—*Crepitat Concordia nido*] Vetus Scholiastes inquit: 'Ciconia, quæ contra templum Concordiæ ex consilio rostri sonitum facit.' Quis non videt legendum *concilio?* eleganter enim ciconia ex concilio rostri sonitum et crepitum edere dicitur, quæ rostrum conciliando et componendo, crepitat: sic *concilium nominis* apud Tertullian. de pallio, est compositio nominis, ex duabus scilicet vocibus, nomen unum compositum: ut *concilium rostri*, ex duabus rostri partibus, inferiore et superiore, coactio et coagmentatio. *concilium* et *conciliatus* apud Lucret. pro conjunctione et coactione. *Salmas.*—*Concordia nido*] Ciconia quæ contra templum Concordiæ ex consilio rostri sonitum fecit. Et satyrice salutato nido, non templo. Templum Concordiæ vetus, in quo ciconia multa est. *Vet. Sch.*

117 *Sed cum summus honor*] Invehitur in extremas nobilium Romanorum sordes, qui sportulam, rem vilissimam, inter reditus et proventus annuos numerabant. Cum ergo summus magistratus, prætores, tribuni (quorum quidem *summus honor*) computent et numerent; *quid referat*, quantum pecuniæ *anno finito* ei conferat. Quæso, quid *comites*, clientes, parasiti et asseclæ facient, qui *hinc*, nempe ex sportula victum habent et amictum? Vel, quid miseri clientes et pauperes habebunt, cum sportula a ditioribus illis præripiatur? *Martialis* diserte totum hunc locum expressit, l. x. Epig. 10. *Lubin.*—*Summus honor*] Senatorum. *Vet. Sch.*—*Comites*] Quid facient parasiti, cum senatores sic avidi sint ad sportulam? *Vet. Sch.*

120 *Fumusque domi*] Ignem et ligna intelligit ad concoctionem. *Ligna viridia* dicit; non enim iis tantum est peculii, ut emant ligna acapna, de quibus Martial. epig. 15. l. XIV. quæ in jure *recocta* vocantur.—*Densissima centum*] Novam capiendæ sportulæ notat artem. Multi enim collocatas in lecticis uxores suas, languidas, aut prægnantes circumducebant, multi etiam lecticas vacuas, simulantes in his esse conjuges ægrotas, eoque modo sportulam captabant. *Britannicus.*—*Densissima*] Multis Eunuchis stipata: vel plena hero, uxore, liberis: vel denique, potius divitum prætorum et tribunorum frequens densissima multitudo lecticis vectorum. *Lectica petit*] Lecticarum usum primi dicuntur invenisse Bithyni. Cicero: Nam una haud mos est Bithyniæ Regibus vehi lectica, id est, octophoro. *Vet. Sch.*

123 *Hic petit absenti*] Mira ac nova captandæ ars exprimitur. *Hic*, id est, alius quispiam *callidus* et versutus *petit* sportulam uxori suæ *absenti*, illam præsentem adesse simulans. Et inquit ad distributorem, uxor mea *Galla est* in lectica hac, da illi sportulam, et *citius* domum *dimitte*, quid moras nectis?

124 *Ostendens*] Distributori.—*Sellam*] Differt sella a lectica, quod illa esset apta ad sedendum, hæc etiam ad jacendum. Lips. in elect.

125 *Galla*] Uxor mea, fictitium nomen.

126 *Profer Galla caput*] Verba distributoris, qui cum illam astutiam sciat, sæpius deceptus ab illis, qui vacuas sellas advehebant, simulantes se conjuges advehere: *O Galla profer* et attolle *caput* tuum, ut te videam. Cui respondet maritus, o dispensator *noli* meam conjugem *vexare*, eique molestus esse; *quiescit* et dormit capitque requiem post longam infirmitatem. *Lubin.*

127 *Ipse dies, &c.*] Persequitur ulterius divitum et nobilium sordes: et ait, clientes in his rebus totos dies consumere, in salutatione et sportulæ petitione, in deductione in forum; ad templum Apollinis, ubi caussæ agebantur; ad spectacula statuarum triumphalium, et domum reductione;

nec tamen a patronis, miseros et lassos clientes, qui illos toto die deduxerant, cœna dignari.—*Distinguitur ordine*] Ironice. Nostri divites Romani accurate totius diei horas disponere et pulchre rebus agendis distribuere et ordinare norunt. *Idem.*—*Ipse dies*] Totos dies sic consumunt divites, dum ad sportulam, aut ad templum Apollinis tractatum vadunt. *Vet. Sch.*

128 *Sportula*] Prima diei hora suos patronos salutabant, et ab iis sportulam petebant: vel sportulæ caussa salutabant.—*Deinde forum*] Hora diei tertia forum judiciale petunt et templum Apollinis Palatini, ubi judicia agitabantur, et caussas agi audiebant: hinc Jurisperitus dicitur. Non placet ut intelligas de templo Apollinis, quod exstructum fuit autore Tranquillo, in ea parte palatii, quæ a fulmine disjecta fuerat; ubi Colossus erat Apollinis æreus: sed de foro Augusti, ibi enim, et non in templo jura reddebantur; et illic erat statua Apollinis eburnea. *Britann.* Cui adstipulatur *Grang.*—*Jurisque peritus Apollo*] Aut quia juxta Apollinis templum Jurisperiti sedebant, et tractabant: aut quia bibliothecam juris civilis, et liberalium studiorum in templo Apollinis Palatini dedicavit Augustus. Nam hic est Apollo, cujus et Horatius meminit: 'Sic me servavit Apollo.' Sive quod Cicero domum Scævolæ oraculum dixit; sive quod tam devia Jurisperitorum responsa sint, quam Apollinis. *Vet. Sch.*

129 *Atque triumphales*] Scilicet statuæ adeuntur; id est, itur ad rostra, ubi viri magni, rebus arduis præclare gestis, triumphales statuas aut quadrigas habebant. Hæc omnia erant in uno foro.—*Inter quas*] Scil. triumphales statuas, etiam Ægyptius et Arabarches quidam suos titulos et suam statuam habere ausus est; dignam profecto, quæ non solum urina perpluatur et permingatur, verum etiam stercore inquinetur. Notat tempora Domitiani, quibus etiam triumphales statuæ servis donabantur. *Lubin.*—*Atque triumphales*] Id est, itur ad rostra, ubi habere solent triumphales statuas viri magni, sive quadrigas. *Vet. Sch.*

130 *Nescio quis*] Semper per contemtum dicitur.—*Ægyptius atque Arabarches*] Crispinum Ægyptium incessit, *Arabarchem* illum vocans, quasi Arabum archonta, principem, invidiose et Satyrice: vel omnium vernarum ex Canopo vel Arabia summum et maximum, id est, pessimum. *Farnabius* hic alium intelligit: nam cum non constet de regimine nec statua Crispini; magis propendet in sententiam Alciati, ut sit Tib. Alexander, qui regebat Ægyptum ipse ejusdem nationis, teste Tacito I. hist. cui adstipulatur Euseb. l. II. Hieronymus tamen Josephum a Judæis creatum ducem intelligi vult, cui postea propter ingenium, virtutem, et vaticinium de imperio, Vespasianus statuam dedit triumphalem. Vide et Turneb. XXVII. 25. et Flav. Conject. c. 49. Brod. Miscell. IV. 2. Parrhas. Epist. 23.—*Titulos*] Imaginem, triumphali effigie, et sub ea res gestas breviter positas et explicatas, quod acta vocat Ovidius, *Claraque dispositis acta subesse viris.* Grang.—*Arabarches*] Cujacius legendum esse censet *Alabarches:* est enim ἄλαβα, teste Hesychio, μέλαν ᾧ γράφομεν, id est, atramentum quo scribimus; *Alabarches* scripturæ magister. Cic. ad Attic. l. II. Epist. 17. legit etiam *Alabarches.* Vide Brod. Miscell. IV. 2. *Pulmannus.* Ruffinus præfectum salis interpretatur, quasi a Grajorum ἅλς.

131 *Cujus ad effigiem*] Ad cujus imaginem vel statuam non tantum fas est ac licitum mingere, sed etiam cacare: quod propter honestatem decore subticuit. Sic Nero, autore Suetonio, in ludibrium religionis, Deam Syriam urina conspurcavit. Hinc

Pers. *Sacer est locus; Extra mejite.* Grangæus hunc locum aliter exponit, et dicit hujus Ægyptii statuam, tam sanctam a Romanis habitam, ut ne quidem ad eam mejere auderent, tanquam si fuisset statua principis.

132 *Vestibulis, &c.*] Id est, ubi veteres clientes et asseclæ hunc suum patronum multum diuque deduxerunt et in forum et ad statuas et rursus domum, ibique frustra diu exspectarunt, sperantes fore, ut ad cœnam invitentur: postquam se spe sua excidisse viderint, tandem eundo, stando et exspectando defatigati, a vestibulis patronorum suorum abeunt, et tristes domum remeant.

133 *Votaque deponunt*] Vota sua ac desideria (quanquam diu illa animo conceperunt) de cœna recta jam deponunt et abjiciunt. Recte, quoniam vota suscipi dicuntur, ideo bene etiam poni, quasi onera. *Grang.* Dicuntur autem *longissima vota*, quia illa miseri diu votis suis intenti fuerunt.

134 *Spes homini*] Al. legunt *hominum:* Exclamatio est in miseriam elusorum clientum, qui parvo edere coguntur. Sunt qui sic legant, *Quanquam longissima cœnæ spes homini*, ut sensus sit, unica spes illis miseris erat cœna, quæ quia fefellit, caules vel olera, et ligna quibus coquant, quadrantibus illis sportulæ sibi emunt, et cœnam miserrimam sibi parant. *Ægroto dum anima, spes est.* Adagium.

135 *Optima, &c.*] i. e. optimas feras et delicatissimos pisces.

136 *Rex horum*] Dives patronus clientum.—*Tantum ipse jacebit*] Solus accumbet in triclinari.

137 *Nam de, &c.*] Hoc dictum est in profundam gulam et luxuriam ciborum: dicit enim; tam laute tantoque impendio epulantur divites Romani, ut una cœna absumant patrimonia. *Britan.* Vel delicatissimi illi avari, *comedunt patrimonia* et universa bona ex hæreditate parentum sibi relicta, prodigunt et absumunt *una mensa*, ad quam ipsi soli accumbunt, in cœna vel obsonio delicatissime et exquisitissime comparato: vel absumunt illa omnia super una mensa, inter tot *pulchros*, *latos*, et *antiquos orbes*, vel mensas: vel *una mensa*, id est, sola, nemine ad cœnam vocato. Clariss. Grævius dicit, ad hunc locum nihil vidisse interpretes, et pergit, Una mensa est prima mensa, qua carnes et pisces apponebantur: recte enim Serv. ad Æneid. I. 'Duas habebant mensas, unam carnis, alteram pomorum:' nota est mensa secunda Virgil. 'Postquam prima quies epulis mensæque remotæ.' Sed (quod dixisse liceat) omiserunt hæc hic interpretes, putantes hoc non esse hujus loci, quia Poëta per unam mensam, tam secundam, quam primam intelligit, nempe unam cœnam.—*Pulchris orbibus*] Citreas mensas, nam cariem, vel putredinem non sentiunt: vel ex ebore intellige, vel etiam argenteas patinas.—*Antiquis*] qui fuissent multorum per successionem dominorum. *Britannic.*—*Mensa*] Mensis citreis, quas antiquitus magno in pretio habebant; aut de ebore. *Vet. Sch.*

139 *Nullus jam parasitus, &c.*] Magna hic festivitas Poëtæ, quasi dicat: At jam pulchre et decore divites nostri sceleratissimum illud genus hominum parasitos et adulatores mensa sua excludunt, et nullum ex asseclis cœna dignantur.—*Erit*] Al. legunt *Edit.*

140 *Luxuriæ sordes*] Luxuriose sibi, amicis sordide. *Sordes*, id est, Avaritiam: hinc *Sordidi* appellantur avari. *Lubin.*—*Quanta est, &c.*] Exclamatione Satyrica, plena indignationis; id quod de luxuria dixit, probat. Immensa profecto *gula*, quæ sibi uni ac soli *totum* ac integrum *aprum apponit;* illud inquam *animal*, quod ob *convivia natum* est, sed quod pluribus et toti convivio sufficit. Primus autem solidum aprum convivio apposuit Ser-

vilius Rullus, ut autor est Plin. VIII. 51.—*Ponit apros*] Apud antiquos munificentia videbatur apparatior, si in convivio aper integer fuisset exhibitus. *Vet. Sch.*

142 *Pœna tamen præsens*] Quasi dicat, hanc luxuriosam voracitatem ipsis non invideamus, qua morbos et mortem sibi ante tempus accelerant, et sic statim eos pœna comitatur. —*Cum tu deponis amictus*] Nam *tu* qui solus voraveris, quod multis sufficere potuisset; *cum tu* lavaturus in Apodyterio, vel, ut ita loquar, exutorio, *amictus* vel vestes exuis; et *deponis*, et *turgidus* adhuc ex nimia repletione ventris pridiana, *crudum pavonem*, indigestum et incoctum vitio stomachi, *in balnea portas* tecum, in morbos et mortis pericula incidis. Nihil enim sanitati magis contrarium, quam ubi cruditate laboras, crebra balnea adhibere. Lautiora vero convivia Romæ agitatori lavabantur et ungebantur. *Lubin.* Ita Persius Sat. III. 'Turgidus hic èpulis, atque albo ventre lavatur:' putabant enim Caldariis cruditatem decoquere. Marcil. in dict. loc. Pers.—*Pœna tamen præsens*] Horat. 'Culpam pœna premit comes.'—*Pœna*] Quia solus voraverit, quod multis sufficere potuisset. *Vet. Sch.*

143 *Pavonem*] Ille Romæ in deliciis habitus, omnium difficillimæ concoctionis est, cujus mortui caro nunquam putrescit, quod experientia sæpius probatum, et Augustini autoritate, XXI. 4. de Civitate Dei, confirmatur. Pavonem autem primus Hortensius posuit cœna pontificia, cum augur esset. Varro.

144 *Atque intestata senectus*] Subita scilicet morte præoccupatus ac præventus, facere nullum potuit testamentum.

145 *It nova, &c.*] Id est, nova confabulatio, et læta illa quidem, de subitanea tua morte divulgatur passim per omnes cœnas et convivia. Alii legunt *et nova*, sc. *sunt*.

146 *Ducitur funus*] Est verbum funebre. Virg. 'Et tristia funera ducunt.' Eodem modo Pers. 'Ast illum hesterni capite induto subiere Quirites.'—*Iratis, &c.*] Utitur antithetis, cum ait *iratis plaudendum:* non enim facile cum lætitia plaudunt irati.—*Iratis*] Quod ejus mortem tam diu exspectaverint: vel quod iis nihil profuerit, et quod non prius mortuus sit; et quibus intestatus, nihil reliquerit. Sic et Pers. 'Sed cœnam funeris hæres negliget iratus, quod rem curtaveris.'—*Plaudendum*] Quod mortuus fortasse sit, antequam omnia consumserit: vel quod avari et pessimi hominis casu lætentur. *Lubin.* Nam *avarus, nisi cum moritur, non recte facit.* —*Iratis plaudendum*] Quod de indigestione sit mortuus intestatus, de cujus testamento nihil consecuti sunt. *Vet. Sch.*

147 *Nil erit, &c.*] Nil sceleris aut vitii restat, quod, &c. Postquam Poëta varia et diversa vitia populi Romani recensuit, quibus ad Satyram scribendam compulsus sit: concludit jam, eo hominum impietatem crevisse, ut altius conscendere nequeat, et *nil* esse *ulterius* sceleris *quod posteri* depravatis nostris *moribus* possint *addere*, et posteros nihil novi sceleris posse excogitare; *sed eadem* omnino vitia et scelera sint appetituri et *facturi:* adeoque *omne vitium* jam constitutum esse *in præcipiti*, et summo, vel in abrupta summitate et cacumine, adeo ut altius surgere ac crescere nequeat. Quare se cohortatur; o Juvenalis, jacta tibi sit alea, navim ventis committe, *utere velis* et *totos sinus* velorum ventis *pande* et audacter Satyram scribe. Plin. VIII. epist. 4. Discordare videtur Horat. cum inquit, 'Ætas parentum pejor avis, tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitiosiorem.'

150 *Totos pande sinus*] Supp. velorum. Poëtæ et oratores frequentes in

hac metaphora a nauticis.—*Dicas hic, &c.*] Sed tu quisquis es admonitor, *forsitan hic dicere* mihi posses, o Juvenalis, *unde autem* tibi illud *ingenium*, illæ ingenii vires et facultates, quibus *par* sis arduæ illi ac *materiæ* difficili pro dignitate tractandæ? Deinde ut maxime ingenium adsit, *unde illa priorum* Eupolidis, Aristophanis et Lucilii aliorumque *simplicitas*, *παῤῥησία*, ac libertas dicendi ac scribendi; quæ usque adeo hoc tempore sublata est, *ut ejus nomen* amplius dicere non audeam, et cujus nomen vix amplius restat, nedum ipsa. Ad prius autem objectum non respondit, forte quia superius dixit: ' Si natura negat, facit indignatio versum,' &c.—*Priorum*] Lucilii, et cæterorum. *Vet. Sch.*

152 *Animo, &c.*] Ira et odio adversus vitia. Id est, quicquid libitum esset animo flagranti, et indignatione, odio adversus vitia et homines flagitiosos ardenti. *Lubin.*

153 *Simplicitas*] Libertas, quæ simpliciter sine velamento aut ambage loquitur quod sentit.—*Cujus non audeo, &c.*] Domitianus enim ipsam libertatem oppresserat. Vetus Commentator hic addit: Cum in senatu Cæsarem occidissent, dies qua interfectus, libertati consecrabatur, et dies libertatis dicebatur: postea Augustus occisis percussoribus Cæsaris, sub pœna prohibuit, ne quis amplius nomen libertatis, illi diei attribueret; quasi dicat, illis libertatis nomen vix ausum dicere; nedum, ut ipsum mihi ausim usurpare. Ptol. Flavius Conjectan. Cent. I. *Nunc* legit, pro non. Græviua legit *Cujus non audent dicere nomen?*

154 *Quid refert, &c.*] Illo antiquo seculo, o Juvenalis, et Lucilii tempore, nihil referebat, an Mutius, a Lucilio versibus ita proscissus aut laceratus, Lucilio ignosceret, an non. Hoc vero seculo, si Tigellinum, vel alium quendam Imperatori amicum carpas, vivus ardebis.—*Ignoscat Mucius*] Mucius fortissimus et sapientissimus fuit, qui patienter ferebat, quicquid de se dicebatur. *Pulm.*

155 *Pone Tigellinum*] Verba cujusdam respondentis Poëtæ, dicis te omnium nomina impune tangere posse; tange igitur Tigellinum. Hic est autem *C. Offonius Tigellinus*, Neronis deliciæ, quem male Scholiastes vocat C. Fulcinium: nec minus recte alii C. Soffonium Just. Lips. ad Annal. Tacit. Neque *Tigillinus* sed *Tigellinus*; ut vidit Ramires ad Martial. lib. III. epig. 20.—*Pone Tigellinum*] Fac eum vixisse ævo Neronis, et pro Mutio posuisse Tigellinum, nihil certius fore spondeo, quam ut luceret in illa tæda molestæ tunicæ, et defossus in media arena sulcum latum diduceret, vel mediam arenam sulco aperiret ac divideret. Cato apud Gell. III. 14. ' Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumposuerunt; ita interfecerunt.' *J. F. Gronov.*—*Tæda lucebis, &c.*] Accenderis loco pœnæ pro lychno, lucerna, ac tædis: non secus ac Christiani, qui in usum nocturni luminis a Nerone urebantur. Grævius legit *tæda lucebit in illa, &c.* De immani hac in Christianos sævitia vide Tacit. lib. XIV. et Lips. et Sulpit. lib. XI.—*Tæda, &c.*] Id est, *tæda* et lino circumdatus et incensus *lucebis* et cremaberis: *quo* Christiani *stantes* et alligati *ardebant*, cum *fixa* illis essent *guttura* Juvenal. Sat. VIII. vs. 235. hoc genus supplicii describit: ' Tunica punire molesta.' Vide Brodæum Miscellan. l. II. c. 9. Aliud genus supplicii non absimile notatur a Vulcatio Gallicano in vita Avidii Imp. his verbis: ' Primus etiam id genus supplicii invenit, ut stipitem grandem poneret pedum 180. et a summo usque ad imum damnatos ligaret, et ab imo focum apponeret, incensisque aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam enecaret.'—*Tæda*] Arbor est resinam desudans aptam (ut et ipsa arbor apta) ad comburendum.—*Pone, &c.*] C.

Fulcinius Tigillinus patre Agrigentino, Scylaceum relegatus, juvenis, egens, verum admodum pulcher, in concubinatum a Vinicio, et Lucio Domitio maritis Agrippinæ, et Juliæ, sororum Cæsaris, atque *hinc* utrisque uxoribus suspectus, ob hoc urbe summotus, piscatori machinam exercuit: quoad accepta hereditate reditum sub conditione impetravit, ut concubitu Claudii abstineret. Quare saltibus in Apulia et Calabria comparatis, cum studiosius equos quadrigarios aleret, amicitiam Neronis nactus primus illum ad studium Circensium movit. Mortuo autem Nerone, Galba imperator populo Rom. deposcente supplicium Haloti et Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissariis, vel maleficentissimos incolumes præstitit: atque insuper Halotum procuratione amplissima ornavit. Pro Tigillino etiam *sævitiæ* populum edicto increpuit.—*Pone*] Hoc est in Satyra ponere, vituperare Tigillinum, quem si læseris, vivus ardebis, quemadmodum in munere Neronis vivi arserant, de quibus ille jusserat cereos fieri, ut lucerent spectatoribus, cum fixa essent illis guttura ne se curvarent. Nero maleficos homines tæda et papyro et cera supervestiebat, et sic ad ignem admoveri jubebat, ut arderent. —*Pone, &c.*] Nunc, sicut olim Mutium Lucillius, ut Persius, 'Secuit Lucilius urbem, Te Lupe, te Muti, et genuinum fregit in illis.' Hunc tamen Mutius fortiter ac sapienter tulit, quanquam in eum dictum sit, Si Mutium insectabere, futurum est ut miser sis. Vel, utrum ignoscat Mutius an non, haud laboraveris. Sed si Tigillinum læseris, vivus ardebis, quemadmodum multi imperante Nerone: Aut, Non tantum non deserenda libertas, sed etiam maxima persona carpenda in vitiis, cum etiamsi tacueris, plebeio funere moriturus sis. Vel, quasi ex persona alterius sit, quæ communem futuram cum vulgaribus cadaveribus ustrinam denunciet, etiamsi a Satyra abstineat: notiorem vero futurum, si insignem notaverit. ut sit locus hic ita accipiendus: Pone Tigillinum, nobilem ut Tigillinum, quod nisi facias, in rogum cadaver tuum mittetur, in quo non jacentia corpora, sed ad lignorum parsimoniam, stantia exuruntur. Unde putant dici, 'Et latum media sulcum deducit arena.' Quod parcus ustor subditi ligni inopia scrobe subter facto subcavet, ut ardere possit. *Vet. Sch.*

156 *Qui fixo gutture*] i. e. alligato collo: sic Plin. in Panegyrico: 'Contigit desuper intueri delatorum supina ora retortasque cervices;' et Sueton. de Vitellio cap. 19. 'Reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento, mucrone gladii subjecto, ut visendam præberet faciem, neve submitteret.' Vel unco impacto. Senec. 3. de Ira: 'circumdati defixis corporibus ignes.' Et ita sulcus est ipsa fossa. *Lipsius* ibid.

157 *Et latum, &c.*] Sensus est, unco per arenam tractum fuisse maleficum sulcumque quendam impressisse. Vel fossam intelligit; in qua stipites fiebant, in quibus ardebant. Vide Flavii Conject. cap. 48.—*Et latum media*] Lipsius loco citato legit ex vet. cod. *Et latus mediam sulcus diducit arenam.* Ut sulcus sit fossa in media arena, qua defossi et ad palum defixi cremabantur vivi. Verum ad necis adactæ vel spontaneæ necessitatem redactis scrobes vel ab aliis, vel ab ipsis præparari solitæ, forte ad evitandum casum ἀσχήμονα in ipsa morte. Ejusmodi scrobem Niger tribunus Flavio Vejano affodi in proximo agro jussit. Si per parenthesin inserantur illa verba (*Qua stantes ardent, &c. fumant*) et priora verba *Teda lucebis in illa* copulentur cum seq. *Et latum media sulcum deducit arena* (uti multi libri habent) sensus erit concinnus et conveniens, *Ardebis in illa teda,*

et media arena, per quam tu curris palo alligatus, vel, per quam corpus tuum trahitur comburendum, deducit, seu *deducet*, i. e. *patefaciet, monstrabit latum sulcum.* nec obstat, quod ultima in *media* nom. cas. sit brevis; nam per penthemimerin brevis est producta licenter.—*Et latum, &c.*] Adductus cum per arenam traheretur, sulcum corpore suo fecit: vel fossam, in qua stipites *figebantur*, in quibus ardebant. *Vet. Sch.*

158 *Qui dedit ergo, &c.*] Respondet Poëta cum indignatione: Tigillinus igitur hominum ille sceleratissimus, *qui tribus* suis *patruis Aconitum* et venenum dedit, ut illorum hæreditatibus potiretur, *pensilibus plumis* in lectica vehetur, et *inde* ex alto *despiciet nos* atque contemnet, a nullo unquam ob atrocia ejusmodi malefacta reprehensus? *Lubin.*—*Aconitum*] Lethalem herbæ venenosæ succum.

159 *Plumis*] Pulvino lecticæ ex pluma delicata tumente, alias ex rosis farto. *Lips. in elect.* Lectica, plumis et pulvinis in altum exstructis, strata, suffultus.—*Despiciet*] Quidam legendum esse censent *Despiciat.*—*Pensilibus, &c.*] Lectica plumis strata. *Pensilibus*, in altum exstructis. *Vet. Sch.*

160 *Cum veniet, &c.*] Respondet admonitor: Imo vero, *cum* Tigillinus, vel ejusmodi quispiam *contra veniet*, obviamque tibi fiet (sic Galli *Venir à l'encontre*) *digito* os seu *labellum* comprime et *compesce*, et etiam atque etiam cave, ne verbis ipsum lædas: ejusdem significationis est simplex *pasco*, unde in sacris *pascito linguam.* Festus.

161 *Accusator erit, &c.*] Id est, si quis tantum vel verbum hoc dixerit, *hic est*; statim accusator vel delator aderit, qui illum Imperatori prodat. Vel, si pergas dicere in vitia, erit qui dicat imperatori: Hic est ille, qui tam audacter vitia notat, et tuos amicos carpit; quamvis vel unicum verbum dixeris.—*Qui verbum*] I. Britannicus legit *Qui verum, &c.* ut Poëta occurrat tacitæ responsioni, quæ potuisset hæc esse: Accusabitur tantum, qui falso et mendaciis aliquem perstrinxerit: imo, inquit, accusabitur etiam qui verum dixerit.—*Hic est*] Recte Lambinus *Hic 'st.* hic tace, nisi velis perire. Nihil verius videtur Grævio. Legit quoque Lubinus hoc loco; *Hic 'st* idem quod *compesce labellum* Autor noster dixerit: quo ad Harpocratem respicit, cujus hæc litera *'st*, silentii nota est. *Lub.*

162 *Securus licet, &c.*] Tutius Epico carmine historias scribes et prælia, ut Virgilius certamina Æneæ et Turni Rutilorum ducis. His verbis indicata, in mortuos scribere Satyram, tuto licere: contra in vivos periculosissimum. *Committere*, in pugnam deducere.—*Securus licet, &c.*] Securus de mortuis loqueris, nec metuis legem Juliam, quæ vivorum vitia carpit. *Vet. Sch.*

163 *Committas*] Allusum ad ἐπιδείξεις vel ἀγῶνας, uti committebantur paria in μονομαχίᾳ aut arena. vel uti committebantur artes expendendæ in odeo, theatro, locove alio publico: sub præmio indice, spectaculo judice, voluptate sententia.—*Nulli gravis est, &c.*] Neminem offendit historia de Achille, Græcorum fortissimo, percusso. Putem nostrum legisse et innuere illud Ovidii, 'Nec nocet Autori, mollem qui fecit Achillem, Infregisse suis mollia facta modis.'

164 *Aut multum quæsitus*] Ab Hercule. Hylas puer formosissimus, cum Hercule, a quo amabatur, fuit inter Argonautas; qui missus e navi, ut aquam hauriret ex Ascanio flumine, a Nymphis adamatus et abreptus est; vel, una cum urna decidit in flumen; quem multum et diu Hercules inquisivit, sed frustra; 'ut littus Hyla Hyla sonaret.' Vid. Virgil. eclog. VI. Hygin. Fab. 14 et 271.—*Urnamque secutus*] Qui una cum urna submersus, et in aquam urnam secutus.—*Aut*

multum, &c.] Virgil. 'Ut littus Hyla Hyla omne sonaret.' *Vet. Sch.*

165 *Ense, &c.*] Indicat jam, quam periculosum sit in viventes scribere. *Quoties* enim *Lucilius* egregius ille Satyricus, *ardens* ira et indignatione contra flagitiosos, *velut ense stricto* et evaginato sonitum dedit: sermo enim (si D. Paulo credimus, est instar gladii); et ore indignabundo *infremuit, auditor* male sibi conscius, cui mens friget et ob commissa crimina percellitur; ac tacita et latente culpa pectus illi ac præcordia propter anxietatem culpæ sudant: quia ægre fert sua vitia manifesta reddi, hinc auditor præsens, ira ardet vindictam cogitans, et pudore *rubet: inde lacrymæ* et ardens odium contra Poëtam. *Lubin.*

166 *Frigida, &c.*] Nam mali, scelerum conscientia et pœnæ timore, frigore concutiuntur et horrent.—*Frigida*] Perniciosa, virulenta: Virgil. 'Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.'

167 *Sudant*] Mira malæ conscientiæ descriptio, qua rei ac conscii, modo frigore, modo calore alternis vicibus torquentur: illud fit propter metum, hoc ob pudorem; nam utrumque malæ conscientiæ inest.

168 *Inde iræ*] Iracundia incenditur, criminum conscientia lacessita, cujus acrimonia etiam lacrymas exprimet. Sic in Andria Terent. 'Hinc ille lacrymæ.'—*Tecum, &c.*] Verba monitoris, Quare, o Juvenalis, hæc probe et accurate tecum volnta et perpende, priusquam classicum canas et antequam stylum in Romanos stringas.—*Inde iræ*] Virgilius. 'Hinc mihi prima mali labes.' Iracundia accenditur nocens, criminum conscientia lacessitus. *Vet. Sch.*

169 *Hæc animo, &c.*] Sic cum doctissimo Turnebo legendum censemus. Alii legunt, *hæc anime, ante tubas.* Alii *hæc animante tuba.*—*Galeatum sero duelli*] Pulchra sententia: Sero ac tarde nimis duelli, bellique eum pœnitet, qui jam ab armigero galeam acceptam induit, ut congrediatur. Pugnæ enim commissæ sera pœnitentia. Sic qui Satyram scripsit: facta enim infecta fieri, et vox missa reverti nequit. *Lubin.*—*Galeatum*] Metaphora. tarde pœnitet indixisse bellum, cum jam pugna commissa sit. *Vet. Sch.*

170 *Experiar, &c.*] Responsio Poëtæ promittentis, morem se fideliter monitori gesturum, et se tantum mortuos reprehensurum, quoniam periculosæ est plenum opus aleæ, et lege est contra cautum. Nam *non licet scribere in illos, qui possunt proscribere. Via Flaminia,* et *Latina,* erant celebriores, stratæ lapidibus, et multorum divitum monumentis ornatæ sepulcralibus. Hinc in inscriptionibus frequens *viatoris* mentio et admonitio ad illos.—*Cinis*] Nam illo tempore cadavera cremabantur. Docet ergo se tantum in mortuos scripturum: tametsi Domitiano, Neroni (ut Persius) non parcit.—*Quorum, &c.*] Viæ in quibus nobiles sepeliebantur. *Vet. Sch.*

SATIRA II.

1 *Ultra Sauromatas*] In hac Satyra, quæ post primam, quæ proœmii aut Prologi vice esse potest, proxima est, Juvenalis primum in Philosophos hypocritas invehitur, qui cum essent indocti, et nulla non vitæ, et morum infamia notati, virtutem tamen, honestatem, et sanctitatem verbis profiteri non erubescunt. Sensus verborum hic est: *Quoties* illi Philosophi, qui verbis, et sermone *Curios*, viros castissimos, maxime sobrios, et continentes, *simulant*, et præ se ferunt, et præterea in vita et moribus *vivunt* omni scelere contaminati, *bacchanalia* exercent, et flagitiose vivunt, et *aliquid audent, de moribus* juxta virtutem instituendis, et confirmandis docere, scribere, et disputare: *libet*, et placet mihi præ indignatione, ne hypocritas tales videam et audiam, ubivis potius terrarum, quam apud illos esse, et aufugere, et celerrima fuga abripi *ultra Sauromatas*, populos illos longissimo terrarum tractu a nobis dissitos, et ultra *Oceanum*, mare illud perpetuo frigore induratum. Sunt autem *Sauromatæ*, Græcis Sarmatæ, populi qui in superiore Asiæ parte versus Boream habitant circa Mæotidem paludem, Scythis vicini, ab Amazonibus oriundi: quæ regio vastissimis nivibus et immensa glacie semper horret et riget. *Glacialis Oceanus* est mare illud Oceanum, versus Boream glaciale. Ubi jam nova Zembla detecta est ab Hollandis.—*Ultra Sauromatas*] Ex mente antiquorum, qui hæc loca terrarum terminos existimabant. *Grang.* Belg. *uit de wereld.*—*Ultra Sauromatas*] Sarmatæ ultimi ultra Pontum sunt, vicini Amazonum, unde* Sauromatides appellantur. *Vet. Sch.*

2 *Oceanum*] Mare, ad ὠκὺς ἰέναι, et νεῖσθαι fluere.—*Audent*] Scilicet disserere, aut præcipere.

3 *Curios*] Continentiam Curii. *Bacchanalia.* Omnium scelerum seminarium. Id est, vivunt illorum more, qui celebrant Bacchanalia: quæ nocturna festa clam in urbibus a maritis et fœminis fiebant, in quibus inter vina et epulas promiscua stupra. *Lubin.* Vide Erasmi Adag. *Bacchæ more.*—*Bacchanalia, &c.*] Criminose vivunt: id est, qui sub figmento severitatis, sunt impudici. nam sacra Bacchanalia ex iis condemnata sunt, cum probatum esset Senatui honestissimas fœminas ad Stimulæ Deæ lucum fœde adulterari.

4 *Indocti primum*] Invehitur omnium primo in illos qui indoctissimi erant: et tamen docti videri volebant comparatis doctrinæ instrumentis et insignibus.—*Quamquam plena omnia gypso Chrysippi invenias*] Id est, quamvis in illorum domibus, et museis omnes angulos, omnia loca plena, et ornata invenire possis, *gypso*, statua, effigie ex gypso, (quod calci non absimile) doctissimi illius, et diligentissimi Philosophi. Fuit ille Stoicus Zenonis et Cleanthis auditor ingeniosus et tantus Dialecticus, ut dicerent, si apud Deos usus esset Dialecticæ, non fore nisi Chrysippeam. *Lubinus.* De eo Carneades, *Nisi Chrysippus esset ego non essem.*

5 *Nam perfectissimus, &c.*] Respondet quæstioni. Nam *si quis* ex illis *Aristotelem similem*, vel picturam et statuam Aristotelem referentem *vel Pittacum* illum Mitylenæum, unum ex septem sapientibus sculptum vel pictum *emit*, et sibi comparavit; ille horum omnium perfectissimus, doctissi-

musque habetur, vel existimat se esse. *Lubin.*

6 *Aristotelem similem*] Aristotelis imaginem similem, ut statuam. *Vet. Sch.*

7 *Et jubet Archetypos, &c.*] Ordo est: jub. pl. serv. arch. Cl. Id est, quisquis Cleanthem continentissimum illum Philosophum quasi suorum librorum custodem adhibuerit, qui jubet ut Archetypi, et ad vivam imaginem sculpti et picti Cleanthes, pluteum et armarium librorum suorum custodiant. Pulchre dixit illos *jubere* et mandare, ut appositæ figuræ, vel statuæ, museum conservent: nam plerunque indoctissimi illi otiantur, et aliud agunt, et pulchros tantum et egregios libros possident, sibi nec lectos, nec intellectos. Est autem *Archetypus* hoc loco ipsa principalis, vel originalis figura, ab ipso pictore vel sculptore, ad ipsam vivam alicujus imaginem expressa, vel formata. Derivatur ab ἀρχὴ, quod principium vel origo, et τύπος, quod forma aut imago: alias *Archetypus* sumitur pro antiquo, ut Turneb. lib. XXI. c. 24.—*Pluteus*] Dici potest πινακοθήκη vel tabularum pictarum repositorium, vel armarium potius; vel pro Bibliotheca posuit. —*Cleanthas*] Accusativus primæ declinationis simplicium Atticus; quo dicimus Socratas, Diogenas. Turneb. lib. XV. cap 17. Cæterum Cleanthes primum pugil, inde Athenis Philosophi Zenonis Stoici auditor, cum inops esset, interdiu studiis operam dedit, noctu operam mercenariam in hortis irrigandis, et aqua haurienda locavit; unde φρεάντλος dictus fuit. *Lubin.* Leges, si placet, ex mente Grævii, *Et, jubet archetypos puteum servare Cleanthas:* hoc est (ait) habeat imagines fictas Cleanthis ex puteo aquam haurientis, ut esset unde se tueretur dum in vivis erat: nam (pergit) *pluteo* hic nullus est locus; cur enim hic magis pluteos servaret quam Aristoteles aut Pittacus, quamvis, inquit Juvenalis, jusserit fingi Cleanthas puteum servantes, hoc est apud puteum hauriendis aquis stantes. Sic enim legendum censeo et Nic. Heinsio persuaseram; sed et post lætus intellexi eandem sententiam fuisse magni Henr. Vallesii. *Grævius.*—*Pluteum*] Armarium. *Vet. Sch.*

8 *Frontis nulla, &c.*] Id est talium hypocritarum gravis et severæ frontis nulla fides adhibenda est. Alii legunt *Fronti*, quod verissimum est. *Grang.*—*Quis enim non*] i. e. omnes vici sunt pleni.—*Tristibus obscœnis*] Impudicis, qui tristitiam vultu profitentur, quales hi apud Pers. 'ærumnosique Solones, Obstipo capite et figentes lumine terram.'

9 *Castigas turpia*] Tune scelerate audes turpia aliorum facta reprehendere, cum sis notissima fossa, locus et receptaculum vitiorum inter omnes, qui Cinædi et Pathici pessime vivunt, et interea de vita et moribus honestis, more Socratico disputant? Dicuntur autem *Cinædi* a κινεῖν quod est movere, et αἰδοῖα pudenda. *Lubin.*

10 *Fossa*] Ego de corporis posteriori fossa illa, non nominanda pathica sentina hæc intelligo, quam sceleratissimi illi infamibus pædiconibus et subagitatoribus prostituebant, abutendam.—*Notissima*] Omnibus enim notissimum est, te esse sceleratissimum. *Lubin.*—*Socraticos*] Leopard. Emend. lib. XIII. cap. 10. legit *Sotadicos*, a Sotade Poëta Mantinensi qui primus scripsit Cinædica. De quo Suidas.—*Cinædos*] Cinædos et Draucos, qui tamen Socratis sanctimoniam et doctrinam præ se ferunt: et ipse Socrates male audiebat nomine masc. amoris. Lucian. βίων πρᾶσις et ἀληθοῦς ἱστορίας λόγος β. et εἰκόνος. Firmicus lib. VII. cap. 14.—*Inter Socraticos*] Aristophanes lacerat Socratem, et discipulos ipsius, cum sit et ipse pejor plerisque. *Vet. Sch.*

11 *Hispida membra, &c.*] Eo dicit, nam qui in externo habitu neglecti-

ores, illi non facile libidinis turpitudine se polluunt: Sic *hispida*, hirta, et pilosa tua *membra; et duræ setæ*, ut porcorum, *per brachia* et corpus tuum, *promittunt* Polyphemum aliquem et Herculeum, *atrocem*, invictum, gravem et severum animum, non mollem. Polyphemus apud Ovid. 'Barba viros, hirtæque decent in pectore setæ.' Vide Macrob. lib. VII.

12 *Podice levi*] Posteriora intelligit, quæ levia et glabra reddebant, et psilothro vel volsella depilabant, ut molliores et delicatiores, puerorum instar, amatoribus suis apparerent. Vita et mores tui non respondent, sed contrarium demonstrant. Nam *mariscæ tumidæ*, seu ulcera inflata ex fœdo, et non nominabili coitu masculo nata, *cæduntur*, et secantur tibi ferro, in podice levi et depilato. *Lubin.* Sunt qui *levem* dicant q. frlatione assidua politum, ut hic, perpetua pædicatione; alias iis, qui nudo equo insident.

13 *Cæduntur*] Secantur. Itali nostro tempore talia non secant, sed urunt argentea quadam lamina candenti. *Medico ridente*] Qui novit caussam ulceris esse turpitudinem tuam, teque detestatur, et tuam sceleratam obscœnitatem.—*Mariscæ*] Forte a Chald. *Maras*, quod est *Terere, fricare*. Nascuntur circa os ani, ut fungi; fici etiam appellantur. Tubercula in ano ad fici similitudinem sunt. Gr. σύκωσις. Martial. lib. XIV. Epigr. 86.—*Medico ridente*] Nam invenientes stupri vestigia, Medici rident. *Vet. Sch.*

14 *Rarus sermo illis*] Nam sapientissimi rari sermonis.—*Libido tacendi*] Magna voluptas in silentio; delectantur silentio. *Lubin.*—*Rarus, &c.*] Speciosum silentii studium: Vel ut Pythagoricæ sectæ germani appareant imitatores; qui nihil prius discipulos suos docuit, quam tacere, meditari condiscere, loquitari dediscere.

15 *Atque supercilio, &c.*] Pili capitis breviores supercilio, vel capillus non demissus, usque ad supercilium. Nam Philosophi Stoici detondebantur ad cutem usque, unde illorum discipuli Persio dicti, 'detonsa juventus:' et hinc Proverb. 'Crine Stoicus.' Comam enim alere parum virile existimabant. *Lubinus.* Aliæ Philosophorum sectæ crinibus longis et prolixa barba conspicuæ erant. —*Atque supercilio*] Male existimant comam abrasisse eos, qui hic a Juvenale notantur, ne Cinædi viderentur. Comam enim brevem de more cæterorum Philosophorum gerebant. Hæc tamen comæ abrasio modestiæ ac continentiæ indicium credebatur. Nam qui lasciviores et insolentiores, comam alebant. Ut hac nota Stoicorum dogmata persequi videantur et persuadeant credulo popello: Aliæ enim sectæ Philosophorum crinibus longis prolixaque barba: At qui ex Stoa capillis rasis, et ut loquitur Lucianus ἐν χρῷ κουρίας erant. Vid. Turneb. Advers. XV. 17. et hoc ex Phocylidis sententia, cujus hæc ἄρσεσιν οὐκ ἐπέοικε κόμη. Sic ergo comam et cæsariem abradebant, capillos contra in medio capite negligenter tondebant. Seneca Epist. v. *Herald.* in Adv. l. I. c. 16.—*Verius, &c.*] Quare cum illi se sanctissimos simulent, cum sint turpissimi, *verius*, rectius, simplicius et *magis ingenue* facit *Peribomius*, qui vitia sua non celat, sed ingenue fatetur.

16 *Peribomius*] Divulgator aliquis suæ turpitudinis, nomine ficto.—*Hunc ego fatis imputo*] Unde, quia Peribomius mala sua non abscondebat, dicit illa sibi fataliter contigisse.—*Fatis*] Hujus vitia non malitiæ suæ, sed fatis imputo vel crasi, seu potius ἀκρασίᾳ, imo ἀκολασίᾳ, ut Pers. 3. de Natta: 'Sed stupet hic vitio.'—*Peribomius*] Nomen Archigalli cinædi, quem magulum conspurcatum dicimus, qui publice impudicitiam perpessus est. *Vet. Sch.*

17 *Morbum*] Id est, peccatum, quod animi morbus. Vitium et turpitudinem suam. Vel etiam corporis morbum, scilicet mariscas.—*Incessu fatetur*] Qui non sancto et severo vultu incedit, sed qualis animo est, talis habitu et externis moribus venit. —*Fatetur*] Manifestat facie et pedibus.

18 *Horum simplicitas, &c.*] Peribomii et aliorum; Qui vultu sanctitatem aliquam non mentiuntur, ut alii: id est, horum inscitia et ignorantia veniam et commiserationem meretur. —*His furor ipse*] Id est, cæcitas mentis, et violentus impetus, cui moderari nesciunt, ita ut furere videantur, veniam hujusmodi dat.

19 *Qui talia*] Qui tales simplices peccatores: sic *vitium* pro *vitioso*, scelus pro scelesto.

20 *Herculis verbis, &c.*] Qui hæc vitia gravissime et severissime reprehendunt et castigant, cum toti vitiis scateant. Severis, censoriis, quibus Hercules monstrorum domitor, et vitiorum profligator utebatur, in corripiendis sceleratis: vel quæ Herculem, Prodici illum, in bivio virtutis et voluptatis, deceant.—*Et de virtute locuti Clunem agitant*] Id est, ubi multa multis verbis de virtute ejusque majestate et dignitate splendide et eleganter locuti sunt, interea vita et factis flagitiosissimi, dum subiguntur Cinædi turpissimi, clunem et podicem agitant, et movent ad patiendum stuprum. 'Qui alterum accusat probri, eum ipsum se intueri oportet.' Plaut. Trucul. sic et Pers. 'Ut nemo in sese tentat descendere, nemo! Sed præcedenti spectatur mantica tergo.'

21 *Egone, o Sexte, te ceventem*] posterioraque motantem, et artificiose stuprum patientem, *verebor*, et timebo? nam *quo*, vel in quo ego te sum *deterior*, aut pejor? certe in nullo. Quid igitur me vituperas, et reprehendis? Careat vitio necesse est, qui alterius vitia carpere studeat; et qui recte incedit, *loripedem*, aut curve incedentem *derideat*; et qui *albus*, pulcher, derideat *Æthiopem* nigrum et turpem. Est autem *cevere* marium, *crissare*, mulierum. *Lubinus.*—*Clunem agitant*] Ad patiendum stuprum. *Ceventem*] Inclinatum ad stuprum, et sustinentem. *Sexte*] Senator. *Vet. Sch.*

22 *Varillus*] Ponitur et fingitur hic Sextus pro summo viro, Varillus pro vulgari, qui tempore Juvenalis notissimæ fuit infamiæ. *Lubin.*—*Infamis*] Libidinis enim comes infamia.

23 *Loripedem*] Claudum. Bonus malum notet, sed non malus malum. *Brit.* Erasmi Adag. Chil. III. Cent. 11. Proverb. 21.—*Loripedem*] Solutum pedibus, aut curvis.

24 *Quis tulerit Gracchos*] Tiber. et Cajum, tribunos, qui dum reducere leges agrarias conarentur, ipsi oppressi sunt cæsique. Quis ergo tolerare posset, et non indignatione irascatur, si Gracchi illi novarum rerum studiosi, et seditiosi, de seditione querantur? Gracchos pluraliter dicit, quod multi ejus nominis seditiosi. *Lubin.*

25 *Quis cœlum terris non misceat*] Id est, quis præ indignatione clamando non confundat? Quis præ indignatione non exclamet, ut apud Terentium, 'o cœlum, o terra, o maria Neptuni.' Ex Lucretio versus imitatus: 'Non si terra mari miscebitur, et mare cœlo.' *Lubin.*

26 *Verri*] Qui furtis non unum hominem, non unam civitatem, sed universam Siciliam spoliavit. Vide Asconium et Ciceron. ipsum: de reliquis Florum et Plutarch. et Salust.

27 *Clodius, &c.*] Mœchorum maximus, nobilis adulterio C. Cæsaris uxoris, et incesta sororum germanarum. In antiquo Scholiaste lego, 'Sed et Domitianus Titi fratris filiam Juliam,' &c. *Græv.*—*Clodius*] Clodius C. Cæsaris uxorem in templo Bonæ Deæ adulteravit: et licet Ciceronis testi-

monio gravatus, tamen absolutus est. Sed et Clodius fratris Domitiani filiam Juliam in adulterio sumserat maritam, cum ipse de adulteris leges severissimas promulgarit. *Vet. Sch.*

28 *In tabulam, &c.*] Proscriptoriam Sullanam. De tabula Syllæ, Florus lib. III. cap. 21. Valerius Maximus lib. IX. cap. II.—*Dicant in tabulam, &c.*] Accusent, vel improbent tabulam. Cicero in Verr. *Hæc primæ actionis erit accusatio, Dicimus, &c.*—*Discipuli tres*] Cæsar, Pompejus, Crassus, qui Syllæ fuere discipuli; aut certe Augustus, Lepidus, Antonius Triumviri; qui per cruentum fœdus juncti, cum remp. invasissent, Syllam imitati, Senatum, et equestrem ordinem proscripsere.

29 *Qualis erat nuper*] Tertium membrum in quo reprehendit Domitianum Imperatorem, qui simili modo in adulteros legem revocavit; ipse omnium adulterorum maximus.—*Qualis*] id est, cujusmodi, aut ex quorum numero erat, Domitianus adulter, qui *a Tragicis* scribi mereatur, *pollutus*, et deformatus, nefando incestu: Leges tamen de puniendis adulteris ipse tulerat, et abolitas revocarat. Is enim Juliam Titi Vespasiani Germani filiam adamavit; coëgitque conceptum a se abigere: unde illa tandem obiit.—*Qualis erat*] Aliorum rigidus censor. 'Nostine hos' (inquit Plin. lib. I. Epist. 22.) 'qui omnium libidinum servi, sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant; et gravissime puniunt, quos maxime imitantur.' *Farnab.*—*Tragico*] Tragici argumenti. Quid Tragœdia dignius, quam fratris filiam constuprare, ipsamque spontaneis abortionibus occidere? Sueton. Domitian. c. 22. Cum Autor Juliam nominet, idque nuper factum dicat, constabit de Domitiano hic sermonem esse: nam ad Claudium (quod vet. Scholiast. facit) referre non possum, quia ille nullis adulteriis contaminatus fuit, nedum tragicis, id est, cum mulieribus potentissimis: in nuptiis Agrippinæ non adulter, sed incestuosus fuit. Fuitque Agrippina uxor Claudii quidem crebra abortionibus; sed non minus etiam Julia post Julium patruum impudicissima.—*Qualis erat tragico*] Id est, scelerato. Claudium Cæsarem dicit, qui occisa Messalina, uxorem impudicissimam, Agrippinam fratris germani filiam matrem Neronis, revocatam ab insula, in matrimonium accepit, concesso jure talium nuptiarum ex senatusconsulto. quam dicit etiam frequenter abortum fecisse, ne ex ipso cœ hæredem Neroni filio pareret, cui illa præparavit imperium. *Vet. Sch.*

30 *Qui tunc leges, &c.*] Id est, *qui tunc* vel eo ipso tempore, quo *Julia* Sabino nupta, quicum toties adulterium commiserat *fœcundam* matricem vel *vulvam solveret* et relaxaret per potiones et veneficia tot abortivis; i. e. non tempestive ortis partubus; illas acerbas et *amaras leges* de adulteris, nempe legem Juliam, quæ ante ab Augusto lata, *revocarat*, id est, qui tunc leges contra adulteros revocavit, cum ille maxime adulterum ageret. Et cum *Julia effunderet* et ejiceret *offas* vel frusta carnis nondum formati fœtus seu embryonem, vi medicaminis in frusta distractum, offæ instar; *similes patruo* Domitiano, qui Juliæ patruus erat, vel repræsentantia patrem Domitianum, qui deformis erat et similis abortui.—*Leges*] Juliam contra Adulteros: et alteram qua interdictum mares castrari.—*Amaras*] Id est, adeo acerbas et rigidas, ut non homines solum omnes eas timerent, verum etiam Dii et Deæ; Mars et Venus olim in adulterio deprehensi. *Lubinus.*

32 *Vulvam solveret*] Solvere verbum parturitionibus frequens, cujus contrarium item usitatum *necti.*

33 *Offas*] Appellamus quidquid in tumorem crescit: unde hic ipse sat. ult. 'Et nigram in facie lividis tu-

moribus offam.'

34 *Nonne jure et merito, vitia ultima* hominum, homines extreme vitiosi et intemperantissimi per Hypallagen, *contemnunt*, et flocci faciunt fictos illos hypocritas, *Scauros*, homines nobiles et factiosos: eorumque virtutem et continentiam simulant, qui alios reprehendunt, et ipsa *vitia castigata*, ipsi homines vitiosi objurgati *remordent*, et vicissim reprehendunt reprehensores suos. Fuit autem M. Æmilius Scaurus, teste Salustio, homo nobilis, impiger, factiosus, avidus potentiæ et divitiarum. Cæterum callide vitia sua occultans: Postulatus enim perduellionis a Vario, tribuno plebis, hoc tantum regessit, *Scaurus negat, utri potius credendum putatis?* Modeste sane, et cum ingenio, quasi hoc sufficeret. ob id ait *Fictos Scauros*. Porro de M. Scauri continentia, vide Valerium Maximum. *Lubin.*

36 *Non tulit, &c.*] Id est, *Laronia* nobilis illa matrona *non tulit*, nec perpessa est, *quendam ex* fictis *illis* hypocritis; qui cum alios severissime castigans, forte et mulierculas reprehenderet, et severo supercilio tanquam magnus Zelotes honestatis et fidelitatis matrimonialis, *toties* proclamaret: *Ubi nunc lex Julia*, cur non condemnas adulteras illas mulieres? *dormis?* et jam omnino quiescis? Evigila tandem.—*Non tulit*] Non tolerare potuit.—*Ex illis*] Hypocritis Curiis, Bacchanal viventibus, Socratis Cinædis, fictis Scauris.—*Torvum*] Atrocem ut supra, severum, gravem, vultu et verbis sanctissimum: vel *Torve*, nomen pro adverbio.—*Laronia*] Procax et imperiosa meretrix. *Lubin.*

37 *Clamantem toties*] Frequentissime vociferantem hisque verbis utentem.—*Lex Julia*] Quam Domitianus revocarat, quæ adulteros, masculorum concubitores, ingenuarum stupratores severissime coërcebat, et gladio puniri jubebat.—*Dormis*] Quod nefarias illas adulteras non punis.—*Ubi nunc lex Julia*] Quod sane arguit esse Julium Cæsarem, qui Juliæ patruus: licet vetus Interpres Juvenalis vs. 29. Claudium putet, aut ut alter, Domitianum. Sed nulla ratione. nam Claudius qui Messalinæ pertulit impudicitias, nullas de adulterio leges tulit, nec ab autoribus memorantur. Domitianus leges de adulteris tulit; sed non æque timendas, cum pœna mors non fuerit. nec Poëta id scribere ausus vivente Domitiano, qui Juliam quidem neptem corrupit et adegit ad abigendum partum. Sed semel. At Juvenalis loquitur de multis abortivis. Dein scribit, tunc tulisse leges, quum Julia crebros faceret abortus: atqui Domitianus corrupit Juliam vivo patre Tito, et privatus tum, ideoque nondum imperante eo; et quum Domitianus leges in adulteros nondum ferre posset. Et, ut interpretis hujus inconstantiam notes, quod Juliæ Poëta et ille tribuit, is Messalinæ aptat in illo versu, *Ausa Palatino, &c.* Addo Poëtam scribere, *Qualis erat nuper*, quod præteritum tempus arguit: ergo ante Domitianum, sub quo vixit. Et ne te moretur verbum *nuper*, quasi loquatur de tempore non remoto; etiam de longiori tempore usurpatur hoc verbum apud autores et apud Juv. Sat. VIII. 'Cum tenues nuper Marius discinxerit Afros.' *Dorleans.*—*Lex Julia*] Quæ vulgo in libris dicitur lex Julia de adulteriis, ea non Julii Cæsaris, sed Augusti lex est. Quod diserte Ulpianus scribit L. I. ad L. Jul. de adult. Cur igitur *Julia* dicitur? Quia Augustus in familia Julia, et testamento majoris avunculi adoptatus, etiam C. Jul. Cæsar fuit appellatus. *Grang.* Augustus longe Julio clementior fuit. *Dorleans.*—*Lex Julia*] Julii Cæsaris, de damnandis adulteris. *Vet. Sch.*

38 *Atque ita, &c.* Scil. ait.—*Subridens*] Nam solent subridere irati, i. e.

parum ridens, uti *subtristis, &c.*—*Felicia tempora*] Acris et amara Ironia: quasi dicat *tempora* hæc nostra, alias infelicia futura, vel uno te sunt longe *felicia*, exactum adeo et accuratum morum censorem sortita, qui obstes vitiis.—*Habeat jam Roma pudorem*] jam turpe aliquid et inhonestum Romæ designare unusquisque verebitur. Vereantur Romani peccare te præsente, ut quondam Catone in Floralib. *Lubinus.* Alii *ad quem* legunt. Bernard. Real. Annotat. c. 4.

40 *Tertius e cælo*] Id est, sapientum octavus, aut Cato tertius, severissimus morum censor, quales duo Catones fuere, Censorius et Uticensis, cœlitus, vel inopinato nobis datus est, et ad mores castigandos missus; Muret. Varior. XIII. 7.—*Sed tamen unde*] Huc usque ironice ipsum laudavit. Iam palam maledicta in eum ingerit. *Sed tamen* cum adeo severus sis morum censor, age dic mihi quæso, *unde*, aut a quo Pharmacopola *emis hæc* fragrantia unguenta. Quænam *opobalsama*, quisnam succus balsami preciosissimi *spirat*, fragrat, et suavem odorem emittit in *collo hirsuto*, ac piloso? Vocant autem *Balsamum* ipsam arbusculam, viti similem (a *bagnal schemen*, i. e. princeps olei) *Xylobalsamum* lignum arboris, *Carpobalsamum*, fructum, et *Opobalsamum* succum eximiæ suavitatis, qui ex ejus plaga vitro, lapide, osseisve cultellis incisa, fluit: non nisi extreme deliciosis, et luxuriosis, adhiberi solitus. Plin. XII. 15.—*Tertius, &c.*] Multi fuerunt Catones, e quibus duo nobilissimi; prior Censor, posterior nepos ipsius, qui de mortis loco dictus est Uticensis. *Vet. Sch.*

41 *Hirsuto*] Collum hirsutum habebant, ut viderentur graves et severi, interim adhibebant unguenta, quia animo molles et nefarii erant. *Lubin.*

42 *Ne pudeat, &c.*] Hæc addit, quia videt, eum rubore forsitan perfusum: Dic audacter, unde emas, ne pudori tibi sit mihi dominum tabernæ unguentariæ, vel Myropolam demonstrare, ut et nos emamus. *Lubin.*

43 *Quod si vexantur*] Id est, si excitantur, aut provocantur leges, ne dormiant; ante omnes leges, lex Scantinia citari debet, lex, inquam, de infamibus, te et tui similibus, puniendis: lex hæc erat in pædicones lata. Alii a Scantinio Aricino dictam volunt: Alii propter Cajum Scantinium stupratorem masculorum, qui C. Marcelli filio vim adferre conatus, est a patre accusatus. Val. Max. VI. 1. Parrhas. Epist. XXIII. In eos, qui aut alienam pudicitiam solicitassent, aut suam ipsi prostituissent, primum pœna pecuniaria; deinde gladii, quam sanxerunt Constantius et Constans, confirmavit Justinian. novell. 77. et 141. ex S. Scriptura Levit. XX. quod etiam receptum apud Athenienses: Castrabantur apud Gothos: Valentin. Theodos. et Arcad. jubent comburi l. VI. Cod.—*Citari*] Ad executionem provocari. Turneb. XV. 17. *Lubin.*—*Leges*] Quamvis autem leges plerumque habent nomen ab eis qui tulerunt; non raro item a damnatis, ut Laia a Laio, qui primus omnium intulit stuprum Chrysippo Pelopis filio.

44 *Respice primum*] Id est, priusquam in miseras mulieres earumque mores tam rigide et acerbe inquiras; *primum viros respice, et scrutare*, et exacte examina te, et tui similes viros; *hi* longe *plura*, longe majora flagitia *faciunt*, patrant, et in se et in alios admittunt. *Lubin.*—*Scantinia*] Lex de infamibus puniendis. *Vet. Sch.*

45 *Scrutare*] Vis est in verbo: notatio verbi, quæ est a *scrutis* et frivolis, designat inquirere exacte et rimari minima.—*Sed illos, &c.*] Id est, sed quæ caussa est, cur illorum flagitia non puniantur? Hæc scilicet, quod multitudo peccantium peccantibus patrocinetur: illi se invicem tutantur, facta quasi testudine, et in leges conspirant.—*Et phalanges junc-*

tæ umbone] id est, multitudo et vis illos defendit. Est autem *phalanx* stabile agmen peditum, ubi vir viro, armis arma conserta sunt, propria Macedonibus teste Curtio. *Umbo*, proprie scuti pars media, et quasi umbilicus. *Idem*.

46 *Junctæque umbone*] Cum junctis clypeis aut scutis in hostes invaditur, vel hostium impetus excipitur: Græci συνασπίζειν dicunt: Hinc I. C. axioma, 'Communis error facit jus:' et Theologor. 'Consenserunt jura peccatis, cœpit esse licitum quod publicum:' et Senec. III. de benef. c. 16. 'Pudorem enim rei tollet multitudo peccantium et desinet esse probri loco commune delictum.'—*Defendit numerus*] Lucan. 'Quicquid multis peccatur, inultum est.' Metaphora a bellantibus. *Vet. Sch.*

47 *Magna inter, &c.*] Quasi dicat, omnes eodem vitio inquinati sunt, juxta illud Catull. ep. 158. 'Pulchre convenit improbis cinædis. In malis tamen factio est, quæ in bonis viris vera amicitia.' Cicer. Nullum autem tam horrendum, et detestabile exemplum erit in toto nostro fœmineo sexu, quam in vestro, a quo etiam ipsa natura abhorret.—*Molles*] Effœminatos, qui agunt vicissim et patiuntur. *Lubinus.*—*Non erit ullum, &c.*] Non invenies, inquit, rem tam nefandam in sexu fœmineo, ut mulier mulierem ineat, quod inter viros frequens est in usu. *Britan.*—*Exemplum*] est, quod sequamur, aut vitemus; exemplar, quod simile faciamus: illud animo æstimatur, istud oculis conspicitur. *Grang.*

49 *Tædia non*] Alii, *Media*. Probat quod dixit. una mulier, una meritrix alteram mulierem vel fœminam non lambit, aut, honor sit auribus, fellat; nec occisæ castitatis propudium tribadem agit. *Hippo* autem vir ille immundus et fellator, *subit Juvenes, et* inclinat se ad patiendum, dum pædicatur: et pallidus est *utroque morbo*, fellandi, et pædicandi, dum agit et patitur. *Lubin.*

50 *Subit, &c.*] It sub amplexus juvenum. *Subire*, substernere, succumbere, inclinare se, conquiniscere.—*Hippo*] Vir gravis corrumpitur a juvenibus, et patitur, et lambit.—*Morbo utroque*] Utriusque sexus, inguina lambentis et propatientis. *Vet. Sch.*

51 *Nunquid nos agimus, &c.*] Nunquid nos civilia jura *novimus* aut *ullo strepitu vestra fora* judicialia *movemus* et perturbamus? Mulierem caussas i. e. negotia forensia et lites agere turpissimum est, et infamiæ pœna ducebatur. Cum mulier aliquando in foro dixisset propriam caussam, misit Senatus Deos consultum, quidnam ea res civitati portenderet. Plutarch. in compar. Lycurg. et Numæ. Vos enim patimini muliebria, et nostro officio flagitiosissime contra naturam abutimini. *Lubin.*

53 *Luctantur paucæ*] Excipit autem cum ait *paucæ:* nam superius de hac impudentia conquestus est, cum ait, 'Mævia Thuscum figat aprum.' Et Satyra sexta notat mulieres quasdam certantes et luctantes in theatris, id est, paucæ virorum officia usurpant.—*Colliphia*] Erant Athletarum cibi. Plautus: 'Colliphia ne mihi incocta detis.' Erant panes in similitudinem membri virilis: fortasse ex satyrione et similibus quæ venerem incitant. Ante Pythagoram ficis utebantur. Post illum azymo pane asso, et carnibus taurorum.—*Comedunt, &c.*] Id est, paucæ pugilatum et athleticam exercent. Nam Athletæ partes illas animalium ad victum assumebant, quæ minimum succi et pinguedinis habent, quæque maxime aridæ sunt et siccæ, κωλήπια, Græci et κωλῆνας vocant. *Salmasius.* Κωλίφια, pernæ. Atticis; κωλῆνες. Phrynich. Vide Athen. IX. *Rigal.* Alii Athletarum panem, ἀπὸ τοῦ κώλου καὶ ἶφι, id est, a membrorum robore, quod κῶλα i. e. *membra*, ἴφια i. e. *valida* reddant: vide Mart. Ep. VII. 66. n. *Junius.*—*Coliphia*] Pulmentum,

sive membrum virile, aut potius athletarum cibum dicit. *Vet. Sch.*

54 *Vos lanam trahitis*] Id est, *vos* viri, contra, muliebria officia tractatis, vos *lanam* netis, *trahitis*, et carminatis, et *refertis*, seu reportatis in *calathis*, vel vasculis ex viminibus contextis, *vellera peracta*, texta, et carminata ad eos, unde peragenda accepistis.—*Calathis*] Calathus est qualus vel quasillus, in quem netrices pensum vel fusum componunt, in quo vase vimineo glomi et fila ponuntur. *Lubin.*

55 *Vos tenui prægnantem*] Vos torquetis nendo fusum prægnantem, et magis magisque gravidum factum, intumescentem, repletum inter nendum; idque facitis melius et doctius Penelope, et Arachne: quasi dicat, nonne vos pudet, quod, cum natura viros vos fecerit, vosmetipsos effœminastis?—*Tenui stamine*] Id est, tenui filo, unde stamen fit. *Lubin.*

56 *Penelope*] Ulyssis uxor a textura maximopere laudatur, qua quidem castitatem retinuisse fertur: pollicita procis, se tum consensuram, ubi telam absolvisset, qua fingebat se sponso, cui nuptura esset, pallium texere. Illa vero quæ diurno tempore texerat, nocte retexit. Unde natum Proverbium, *Penelopes telam texere.* Porro hoc invento tam diu detinuit procos donec rediret maritus Ulysses.—*Arachne*] Puella Lydia, Palladem in arte texendi in certamen provocare ausa est; a Pallade vero victa, in araneam, quæ Græcis ἀράχνη, mutata est. Vide Ovid. *Idem.*

57 *Horrida quale, &c.*] Quale opus et lanificium exercet serva pellex squalida, male habita, et perpetuo lanificio damnata. *Horrida* dicit, quia inculta propter vestes, et miserrimum victum. In maximis enim numerabant malis, colo vitam misere, tenuiterque tolerare. Est autem hoc loco *codex*, ex arborum truncis coagmentatum vinculi genus, robusta quernave sedes, in privatis ædibus adversus servos nequam et improbos, quale in publicis carceribus robur, vel numella. Belg. *Een stock:* quem alligati trahebant, eique insidebant vincti. *Lubin.*—*Pellex*] Quid *pellex*, Gell. IV. 3. Festus in *pellices*. Significat a matrefamilias servam pellicem vel in adulterio cum domino deprehensam, male tractari, et in vinculis habitam lanificio perpetuo fatigari. Turneb. XIII. 21. Parrhas. Epist. XXII.—*Residens*] Perpetim sedens.—*Horrida, quale facit*] Magno odio habetur apud uxorem ea, quæ domino miscetur. Ergo hanc insequens gravioribus pœnis domina, catena vinctam infigit codici, atque ita jubet facere pensa. *Vet. Sch.*

58 *Notum est, &c.*] Horat. 'Omnibus et lippis notum et tonsoribus.' Damnat jam alia: videlicet Histri, Cinædi et Pathici scelus, qui libertum suum, quo pædicone Drauco usus erat, solum hæredem in testamento reliquerit, et uxori suæ juvenculæ multa dederit, ne scilicet hoc scelus liberti cum marito, proderet; quasi dicat Laronia: Vos ergo non solum muliebria facitis, verum etiam patimini.—*Solo liberto tabulas impleverit*] Id est, tabulas testamenti implevit, dum solum libertum ex asse hæredem constituerit.—*Hister*] De quo Sat. XII. vs. 128. *Lubin.*—*Hister*] Infamis, qui omne patrimonium suum vivus donavit uxori, ob hanc scilicet caussam, ut simul dormiret is qui et illum corrumperet, et illi misceretur: puellæ ergo consciæ sibi, quæ noverat eum corrumpi. *Vet. Sch.*

59 *Puellæ*] Uxori, quam ne semel quidem attigit, cum ipse muliebria pateretur.

60 *Dives erit*] Scilicet mulier quæ tacere potest, et *dormit* in *magno* divitis *lecto tertia*, ut inter illam et Draucum intermedius sit vir vel maritus infamis, et Pathicus, ut tres sint, videlicet maritus, uxor, Draucus seu catamitus. *Lubin.*

61 *Tu nube, atque tace*] *Tu*, o mulier vel puella, quæcunque vis ditari, *nube* tali viro molli, qui a Drauco subagitetur; patienti, et æquo animo talia feras, *et tace*, nec talia flagitia divulga; quia illa secreta facinora, quæ fiunt in lecto non divulgata, *donant* et conferunt uxoribus tacentibus *cylindros*, pretiosas gemmas, lapillos teretes a mulieribus in pretio habitos, quibus ditissimæ matronæ ornantur, inaures, uniones ovalem formam habentes. De iis Plin. XXXVII. 12. et IX. 34. *Idem.*—*Cylindri*] Sunt gemmæ teretis et oblongæ figuræ (ut cylindri vel columellæ) quia summa commendatio est in longitudine; quum reliquæ gemmæ sint quadratæ, angulosæ aut rotundæ.—*Cylindros*] Gemmas pretiosas. *Vet. Sch.*

62 *De nobis post hæc, &c.*] Interea dum viri adeo inaudita flagitia in se admittunt, nos miseræ et innocentes mulieres condemnamur, et tristis sententia, ex lege Julia qua condemnamur, de nobis fertur. Verum hoc quo jure; dum vos longe flagitiosiores impune abitis? *Lubin.*—*Posthæc*] Postea, posthac, postidea, posthæc, post id, et post, eadem significatione.

63 *Dat veniam corvis*] Sceleratis, impuris et spurcis, quales habentur corvi, qui fœda sequuntur et ore coire dicuntur. Martial. 'Corve salutator, quare fellator haberis.' Britan. Censura, et morum castigatio dat veniam et ignoscit virorum malorum nequitiæ et corvis illis pessimis: et *vexat*, exagitat, et molestia adficit columbas, nos ex infirmitate et simplicitate forte peccantes mulierculas. *Lubin.* Erasm. Chil. III. Cent. 5. Proverb. 73. Sunt inconsiderati, qui per *corvos* fel intelligunt.—*Censura*] Apprime bene: nam censoriæ leges erant de re uxoria, ideoque Censores rogabant maritos, an haberent uxores ex animi sententia. Brisson. VIII. de formul.—*Dat veniam corvis*] Proverbium est corvorum, de impudicis, discrevit sexum per aves. Unde dicunt coire corvos per os, et sic parere.—*Columbas*] Retulit ad simplicitatem. *Vet. Sch.*

64 *Fugerunt*] Huc usque Laroniæ verba: quæ sequuntur Poëtæ sunt, quibus indicat, quod his Laroniæ verbis, ficti illi, Philosophi Stoici, scelerum sibi conscii trepidi aufugerint. *Lubin.*—*Canentem*] Cum clamore debacchantem in vitia eorum; uti Galli dicunt, *je lay ay chanté ses verites.*—*Manifesta*] Omnibus cognita et æque clara, ut ea quæ in vico manu feruntur propatula.

65 *Stoicidæ*] Contumeliose, tanquam fœminæ. Videtur enim fœmineum esse. Vel qui Stoici videri volunt et sunt fœminæ. Porro Stoici vel trepidi Stoicidæ, qui primum Zenonii, cum ait, conjungit iterum contraria: Nam veri Stoici, utpote ἀπαθεῖς, nihil trepidabant.—*Quid enim falsi Laronia*] Dixit scilicet: Nonne illa omnia luce meridiana clariora? nihil circuitione usa. *Lubin.*—*Stoicidæ*] Dicit contumeliose ut Virgilius: 'O vere Phrygiæ.' Et Persius, 'Troiades.' *Vet. Sch.*

66 *Sed quid Non, &c.*] Quarta pars, qua progreditur jam ad castigandos judices, qui mollitiem suam vel externo habitu prodebant, omni fœmina, etiam mœchis molliores. Est autem locus a minori.—*Facient*] Committent: ut Virg. ecl. III. 'Quid domini facient, audent cum talia fures?'—*Multitia*] Vestes ('si modo vestes vocandæ sunt,' inquit Seneca VII. de Benef. 'in quibus nihil est quo defendi corpus aut denique pudor possit,' &c.) sericas vel bombycinas molli intextas substamine, et in tantum tenues, ut per eas singula membra conspici possint. 'Ut denudet fœminas vestis.' Plin. XI.—*Sumas*] i. e. induas: cujus contrarium *pono*, i. e. exuo.—*Multitia*] Vestes molli intextas substamine, quibus solent uti puellæ. *Vet. Sch.*

67 *Cretice*] Quemvis judicem intellige. Alludit autem affinitate voca-

buli ad judicem Creticum, qui sub Cæss. illustres caussas egit. Nisi mavis judices acerbos ita vocari a Creta insula, unde Æacus, Minos, Rhadamanthus illi judices infernales oriundi; vel quendam ex Metello Cretico (a Creta devicta ita dicto) oriundum nobilissimum.—*Et hanc vestem populo mirante perores*] Id est, declames, et sententiam definitivam feras, qua pœna afficiendæ Proculæ, et Pollineæ meritrices et mœchæ, idque facis, populo mirante, et detestante hanc tuam vestem.—*Cretice*] Hoc nomine vel quemlibet nobilem significat, vel Julium Creticum, qui sub Cæss. illustres caussas egit. *Vet. Sch.*

68 *Procula et Pollinea*] Erant mœchæ: ob id adulteras omnes hoc loco ab illis nominat, Proculas et Pollineas. Sunt qui *Pollitas* legant. *Lubin.*—*Est mœcha, &c.*] Hæc verba possunt attribui ipsi Poëtæ. Nam Fabulla mulier illa mœcha est, et adultera turpis fateor, et damnetur proinde, nihil contradico. Damnetur etiam, si vis, Carfinia turpior adhuc: certe damnata quamvis turpissima, talem vestem, talem togam qualem tu geris, non sumet, neque induet. *Lubin.*—*Fabulla*] De centum una. *Vet. Sch.*

69 *Etiam Carfinia*] Carfinia improbissima mulier, inverecunde postulans et magistratum inquietans. *Ulpian.* l. I. De postul. *Manut.* III.—*Talem togam*] Toga virorum fuit et mulierum: tandem fœminis adulterii convictis non nisi virili toga indutis in publicum prodire licebat remota stola, quæ matronarum erat. Et est hac de re insignis locus Philip. XI. 'Sumsisti virilem togam, quam statim muliebrem reddidisti. Primo vulgare scortum: certa flagitii merces; nec ea parva,' &c. *Rigaltius.* Manut. Epist. quæsit. L. Briss. I. 4. antiq.

70 *Sed Julius ardet*] Sed excusas te, et incusas æstatis calorem; et æstum; et dicis, in æstate media Sol in *Julio* mense, vel diebus canicularibus calorem vehementer adauget; *æstuo*, sudo et calore conficior, graviore vestitu uti ob calorem nequeo. At si adeo æstuas, *nudus age*, nudus ambula. *Insania et turpis minus* et minus detestanda est, quam infamis mollitia, et longe satius est populus insanum te, qui nudus agas, quam mollem et mulierosum dicat. *Lubin.*—*Insania*] Grangæus frustraneas dicit esse alias interpretationes, et albis dentibus ridendos, qui legunt *insania* pro *infamia*: Sed sanam ipsi mentem in sano corpore precamur, et nos mordicus τὸ *insania* retinemus, quia et multa exemplaria sic habent, et sensus est genuinus: illius tamen lectionem et constructionem non reprobamus etiam, quæ hæc est, *Minus turpis infamia, nudus si peroret, quam multitia indutus.*

72 *En habitum*] En præclarum tuum, et viro dignum habitum (est acris et amara Ironia), id est, si tu in tam molli et effœminato habitu, homo mulierosus legem ferres, i. e. adferres in medium, antiquis Romanis, sub infantia et primis incunabulis imperii Romani, bello et agriculturæ assuetis, et ab omni mollitia alienis, illi tuam turpitudinem detestarentur, teque non audirent, tuasque leges non reciperent.—*Habitum*] Vestimentum, sic Galli, *un habit*. Idem.

73 *Vulneribus crudis*] E recenti prælio redeuntes, antiqui illi et bellicosi Romani.—*Vulneribus crudis, &c.*] Est exprobratio sævissima.—*Modo victor*] Quasi dicat, usque ad nostram fere ætatem.—*Vulneribus crudis*] Recentibus bellis. *Vet. Sch.*

74 *Positis aratris*] Tempore nundinarum, vel comitiorum. *Grang.*

75 *Quid non, &c.*] Forte ut Tullius, 'O tempora! O mores!' vel ut Plautus, 'Mare, Terra, Cœlum, Di vostram fidem!' *Grang.*

76 *An deceant, &c.*] Multo minus Judicem. Argumentum est a minore ad majus: nam quanto quis excellen-

tior est, tanto magis eum decet honestatis esse cultorem, et tanquam cæteris, virtutis speculum. *Britan.*

77 *Acer est, &c.*] Si multitia non decent testem, non judicem, multo minus philosophum Stoicum. *Grang.*—*Libertatisque magister*] Qui in libertatem velit asserere flagitiosos: de animi libertate intelligit, non corporis. *Britannic.*

78 *Cretice pelluces*] De serica et quidem muliebri locutum Poëtam censet Ferrarius. Nam si ætate Plinii, id est, aliquot annis ante Juvenalem Coa vestis viris promiscue gestata, labentibus in deterius moribus, non erat quod Poëta cœlum terræ misceret, si Creticus veste Coa incessisset. Hoc enim tolerabile jam fecerat usus. Atqui hoc tanquam insanum ac fœdissimum exagitat: Præterea ait Satyricus futurum fuisse, ut meritrices talem togam recusarent: Et ideo infra, eam vestem, *multitia*, appellat, quæ ab eodem fœminis adscribuntur. *Ferrarius.*—*Dedit hanc, &c.*] Inquirit jam caussam hujus turpitudinis. Sed non mihi latet, Cretice, unde hic morbus te invaserit, nempe hanc *labem*, maculam, et inquinationem vitæ *dedit* et contraxit tibi *contagio* et commercium cum mollibus et turpibus viris. Et hanc labem et maculam dabit commercium per te, et tui similes in plures alios, non secus ac *totus grex* ovium *in agris unius scabie* ovis *perit* et *cadit:* sic et totus porcorum grex cadit *prurigine* unius *porci;* et *uva* ducit et contrahit *livorem ab* altera *uva conspecta.* vel in umbra alterius uvæ exsistens corrumpitur: serpunt enim vitia et in proximum quemque transiliunt, et contactu nocent: unde contagium dictum est, contagio et contages. *Britannic.*

80 *Et porrigine porci*] Turneb. xv. 17. e quibusdam libris *prurigine* legit, quæ est corporis pruritus et asperitas. *Porrigo* autem est capitis morbus, furfuribus obsiti. Quicquid hic et multo plures Viri docti senserint, nescio quid obstet, quo minus τὸ *porrigine* servetur, nam quamvis sit morbus capitis, eo tamen ipso morbo cadere possit totus grex: deinde ostenditur et vetus Editio quæ sic habet. Ubi quæso mens?

81 *Uvaque, &c.*] Hoc de livescentibus sub vindemiam acinis uvarum accipio, ex populi opinione dictum censentis, ubi livere et nigrescere cœperit unus uvæ acinus, et protinus propinquum eo conspecto, velut invidia quadam similem colorem ducere solitum esse: dum denique tota uva maturesceret et nigra esset. Turneb. xv. 17. Et vide Erasm. Chiliad. III. Cent. 11. Prov. 42. Suidæ dictum est, βότρυς πρὸς βότρυν πεπαίνεται, *botrus opposito botro maturescit.* Britannicus non ita (cum inquit, Uva enim facile corrumpitur contactu corrupti acini) intelligit: quod Autoris menti mage et textui consonum.—*Uvaque conspecta*] Et Virgil 'Ne mala vicini pecoris contagia lædant.' Hoc e Proverbio sumitur, 'Uva uvam videndo varia fit.' *Vet. Sch.*

82 *Fœdius hoc, &c.*] Ostendit jam auctor, ipsum judicem ex vestium mollitie, in turpiora alia vitia prolapsurum: et tu, o judex, *audebis* hoc cum tuo *amictu* et vestitu, *aliquando fœdius*, et obscœnius *aliquid.* Possumus hic legere: *Fœdius aliud.* Pergit autem ad reprehendendos illos, qui fœminæ esse volebant, earumque sacra, vitam et mores imitabantur. *Nemo* enim *repente* et e vestigio *fuit* aut evasit extreme malus aut *turpissimus: Qui mali sunt, non fuere matris ab alvo mali, sed malos faciunt mala contubernia:* sed successive et *paulatim* homines sceleratissimi, et flagitiosissimi in suum collegium et consortium *te* adscîscent, et *accipient;* nempe illi, *qui frontibus* suis *domi*, et privatim, (nam publice hoc non audent) tanquam mulieres, *longa redimicula assumunt*, qui fœmineis tegminum illigamentis capita velant. Salvian. *et apposuere toto*, et integro *collo monilia*, et orna

menta muliebria: Id est, qui se muliebribus ornant, et muliebria etiam patiuntur habitu et moribus mulieris. —*Quandoque*] Apud Persium, et Horatium significat quando, vel quandocunque. 'Et quandoque bonus dormitat Homerus.' Illa vero verba (*nemo repente fuit turpissimus*) sunt parenthesi includenda, declarantia rationem verbi sequentis. *Lubinus.*

83 *Accipient te paulatim*] Illi qui mulieres imitantur, te paulatim assument in consortium suum, id est, paulatim animo effœminaberis. Hæc vero de Sacerdotibus Cereris Albanis commode intelligi non possunt.

84 *Paulatim*] Velut enim per quosdam gradus, paulatim pervenitur ad summam virtutem, ita sensim descendit quis, et præcipitatur ad ima vitiorum. *Idem.*—*Qui longa, &c.*] Qui domi et privatim mulieres imitantur, quæ sacra Bonæ Deæ peragunt. *Idem.*—*Qui longa*] Innuit effœminatos sacerdotes, quos in Albano Domitianus constituerat, qui celebrarent quotannis Quinquatria Minervæ, cui collegium ibidem consecrarat. Sueton. Domit. c. 8. atque horum sacra dicit magis Orgia et Cotyttia referre, quam Gynæcia. *Farnab.*—*Redimicula*] Quibus mitræ alligabantur.—*Monilia*] Ita dicta, quod virtutis admoneant: nam primo ob aliquod egregium factum dari solebant. Tiraquell.

86 *Et cratere magno*] Id est, vase ingenti, in quo vinum mellarium (quia vinum lac dicebatur) vel etiam lac.—*Bonam Deam*] Hæc Dea Maja creditur aliis, aliis Proserpina, cui sus prægnans mactabatur, quod ea segetes, quæ Ceres Proserpinæ filia ostenderat mortalibus, omnium prima esset depasta. Vide Macrobium et Plutarchum in Cæsare. Ne ergo existimes Poëtam dicere, ipsos Bonam Deam palam coluisse, sed ostendit mollium illorum vitam, et sacrificia nocturna, nihil omnino differre a sacris Bonæ Deæ; quæ mulieres operantur. Ovid. 'Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ.' *Lubin.*—*Atque Bonam*] Minervam Domitiano cultam superstitiose, cujus sacra celebrarent Albani isti Flaviales sacerdotes eadem religione, qua matronæ Rom. colebant Bonam Deam, Majam, Terram, Proserpinam, Opem, &c.—*Plucant*] Verbum est sacrificii.—*Abdomine*] i. e. sumine.

87 *Sed more, &c.*] Per omnia sacerdotum ritus cum fœminarum sacris conveniunt: hoc tantum interest, quod cum sacra Bonæ Deæ tantum mulierum sint, ipsi sacerdotes eas excludunt, cum ipsi inter se satis molles et effœminati sint. Nam *more sinistro*, et plane contrario, *fœmina exagitata*, ejecta et *procul* exclusa ab actu et ritibus horum sacrorum, *limen* templi *non intrat*, vel ingreditur. *Lubin.*—*Sed more sinistro*] Ritu contrario, amotis scil. fœminis, ut in τοῖς γυναικείοις excluduntur mares; ita ut vera sit illa etymologia Apollonii interpretis, Orgia dicta ἀπὸ τοῦ εἴργειν, quod profani arceantur a sacris, utcunque alii deducant ἀπὸ τῆς ὀργῆς, furore Bacchico, alii ἀπὸ τῶν ὀρῶν montibus in quibus celebrantur, &c. *Farnab.*

89 *Solis ara, &c.*] Cotyttia sacra, Bonæ Deæ sacris omnino esse dissimilia dicit. Ad illa enim solos mares admitti: in his ne effigies quidem maris conspici fas erat, unde alibi, 'Testiculi sibi conscius unde fugit mus.' Deinde addit, 'nullo gemit hic tibicina cornu.' Quod scilicet Bonæ Deæ pulvinaribus acciderat, admisso Clodio, qui sub vestitu cultuque psaltriæ seu tibicinæ, cornu intulerat, nempe virum patrando stupri flagitio paratissimum. *Rigaltius.*—*Ite profanæ*] Nam ut in cœtu mulierum clamatur, per præficam: ite profani viri: sic hic per præconem: o vos profanæ mulieres, tanquam indecentes, fano excludendæ, ite procul et discedite hinc. De hac solenni formula, vide Brissonium statim in initio. *Lubin.*

90 *Nullo gemit, &c.*] Hic nulla tibicina vel psaltria *gemit*, vel fœmininum sonitum quasi gemitum facit.—*Nullo cornu*] Nam in ejus sacris adhibebantur modulationes, et tibicinæ canentes cornibus.—*Cornu*] Tibia, cornu, et tuba, ad sacra vocabant Ethnicos (uti nos campana) et in sacris nocturnis faculæ adhibebantur. *Idem.*

91 *Talia secreta, &c.*] Sensus et ordo: *Baptæ* viri illi molles et impudici, qui Athenis peregrina sacra tempore nocturno cum omni impudicitia et immunditia faciebant, *soliti* vel consueti *lassare*, exercere, vel frequenti sacrificio molestare *Cotytto* illam Deam, tot tantasque abominationes committentes, ut iis vel ipsa libidinis Dea, nusquam alias satiata, quæ antea fuerat psaltria, delassaretur; et nimiæ saltationis, vel alius actus impudici, tædio afficeretur. illi, inquam, *Baptæ coluerunt talia orgia*, et impudica sacrificia, in quibus omnia obscœna fiebant, *secreta tæda*, nocturna vel mystica face; ne a turpitudine, quovis pudore arcerentur, vel etiam quod palam non auderent.—*Baptæ.*] Fortasse dicti, quod omni vitiorum genere tincti essent, aut quod post nefandas illas pollutiones, sola baptizatione, seu aquæ tinctione, sese purgatos existimarent. *Grang.*—*Talia*] Neque minore cum turpitudine, scelere et impudicitia, celebrantur hæc Minervæ Quinquatria, quam nocturna illa sacra Cotyttia a Thracibus recepta coluerunt Athenis sacerdotes Deæ Cottytus, Baptæ dicti; ut Romæ quondam apud nos Bacchanalia, omnium flagitiorum seminarium. *Farnab.*

92 *Cecropiam Cot.*] Atheniensem a Cecrope Athenarum rege: ab iis enim summo studio exculta et celebrata. Cotyto Thracia fuit, et de ea fuse Lil. Gyrald. De Diis gent. syntagm. VI. *Grang.* Sunt qui legant *Cotytto.* Et est Accusativus singularis Græcus, quartæ contractorum in ω longum. Ut olim Athenienses molles et evirati, colebant clanculum Cotytto, religione peregrina sumta a Thracibus; ita jam Romani perverso ordine tanquam mulieres colebant Bonam Deam. Erat autem Cotytto Dea fœminarum apud Athenienses, ut apud Romanos fœminarum erat Dea Bona. *Lubin.*—*Baptæ lassare Cotytto*] Politian. Miscel. I. 10.—*Lassare*] Crebris invocationibus fatigare. *Junius* Adag. Cent. I. quos ita forte appellat, quod omni vitiorum genere tincti essent.—*Cecropiam soliti Baptæ*] Baptæ titulus libri, quo impudici describuntur ab Eupolide, qui inducit viros Athenienses ad imitationem fœminarum saltantes, lassare psaltriam. Baptæ ergo molles, quo titulo Eupolis Comœdiam scripsit, ob quam ab Alcibiade, quem præcipue perstrinxerat, necatus est. *Vet. Schol.*—*Cocyton*] Ad exemplum Cotyti, dicuntur Isiaca sacra celebrari. *Vet. Schol.*

93 *Ille supercilium, &c.*] Ulterius viros illos, homines turpissimos, acerbissime insectatur, quod non secus ac levissimæ mulierculæ, faciem fuco illinerent, et alia viro indigna committerent.—*Ille*] Id est, alius illorum, *producit* vel extendit *obliqua*, hoc est incurvata *acu supercilium tinctum* vel imbutum *madida fuligine* fumi ad hoc collecti; vel facit sibi nigra supercilia, ut tanquam mulier amatori suo placeat; et *attollens* vel elevans *oculos trementes* fucat eos et *pingit*. Petron. *Supercilia etiam profert de pyxide.* Antiquis enim supercilia nigra in æstimatione. *Lubinus.*—*Supercilium*] Tanta est decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque, inquit Plin. XI. 37. Oculos ejusmodi Hieronymus vocat, *orbes stibio fuliginatos.* Farnab.—*Fuligines*] Ursinus adeps raritatem superciliorum emendat, mistus cum fungis lucernarum et fuligine. Plin. XXXVIII. 11. *Arcerius.*—*Tactum*] Sic Turneb. XV. 17. Non *tinctum:* quia Archetypi et antiqui libri *tactum* habent. *Tangere* autem veteres, imbuere, linere, asper-

gere. Flavii Conject. c. 66.

94 *Acu obl. &c.*] Hypallage. Non enim acus obliqua, sed supercilium obliquum. Sunt qui de calamistro intelligunt. Alii de crinali acu, et volsellis. Ptol. Flav. conj. c. 67.—*Trementes*] Naturaliter fit ut oculi tremant, siquid propius eis admoveatur. Vel *trementes*, pætos, palpitantes, lascivos, ut scortorum. Sic alibi dicit, 'Oculosque in fine trementes.' Et Apul. 'Oculos tremulos et prona libidine marcidos.'

95 *Oculos*] Genas, vel pilos oculorum: vel ipsa supercilia.—*Vitreo bibit, &c.*] Notat libidinosissimos viros effœminatos. Nam efferatæ mulieres ex hujusmodi instrumentis bibebant. Alius bibit ex vitreo Priapo non secus ac si, ut mulier, membro virili delectetur. Hos drilopotas etiam *Plinius* initio libri XXXIII. notavit: 'In poculis,' inquit, 'libidines cœlare juvit et per obscœnitates bibere.' *Lubin.* Nam non satis erat panes in formam pudendorum virilium (*coliphia*) et muliebrium rodere, nisi et bibant vitreis obscœnas formas referentibus. *Grang.* Quod imitari videntur hodierni combibones, quando ex matulis propinant, in memoriam et honorem diobolarium scortorum.—*Vitreo bibit ille Priapo*] In vitreum penem, quos appellant drilopotas. *Vet. Schol.*

96 *Reticulumque comis*] Comam nutrit eamque colligit et exornat reticulo aurato, ut mulier. *Grang.*

97 *Cærulea indutus, &c.*] Et induit vestimenta muliebria cærulea et scutulata, et galbanei coloris tenuiter rasa et subtilia. Hinc apud Martialem, Galbanos mores habet, pro molli, et effœminato parumque virili positum. *Lubinus.* *Cærulea*, simili fluctibus marinis colore, ita ut et Venetus et Thalassicus idem sint.—*Scutulata*] Scutulatæ vestes sunt quæ in formam scutulorum textæ, quarum inventionem attribuit Gallis Plin. VIII. 48. *Rasa* autem sunt, quæ a sua textura nullum habent eminens villum: i. e. polita, et differunt a pexis, quæ villosa sunt. Colorem autem cœruleum et galbaneum tangit, quod uterque sit mulierum, non virorum. Galbaneus color est χλωρὸς herbacei coloris. *Grang.*—*Scutulata*] Vestimenta plurimas scutularum formas habentia, quales cernuntur in aranearum telis. *Farnabius.*—*Galbina*] Ubi *galbana* hodie legitur: sed non magis galbanum pro galbeo vel galbino dici potest; quam coccanum, pro cocceo vel coccino. si *galbanum* Latine diceretur, media longa utique enunciandum esset. sed cum passim corripiatur ab auctoribus, satis signi est vitiose scribi *galbanum* pro *galbino*. Qui sic primi mutarunt, apparet eos *galbanum*, hoc est, τὴν γαλβάνην in animo habuisse, quasi quicquam commune esset *galbano* cum *Galbino*: galbeæ enim et galbinæ atque etiam galbulæ aves sunt viridis aut lutei coloris; hinc galbeus et galbinus et galbulus, pro viridi. *Salmas.*—*Galbina rasu*] Vet. Gloss. Galbæ, κόσμια. *Farnab.*—*Galbina rasa*] Polita, tenuiter rasa. *Vet. Schol.*

98 *Et per Junonem, &c.*] Hoc loco *Et* valet etiam, vel insuper. Juramenta alia viris, alia fœminis peculiaria: *per Junonem*, erant fœminarum propria. Brisson. de formul. 8. Politian. Miscell. c. 89. et Parrhas. Epist. 23.—*Et per Junonem*] Ipso servo in tantum molli (more domini sui) ut juret per Junonem, quod mulieres faciunt: uti viri per genium suum, Jovem, Herculem, &c. Sic Quartilla apud Petronium: 'Junonem meam iratam habeam si,' &c. *Farnab.*—*Et per Junonem*] Non per Jovem, sed per Junonem. Ita, inquit, servi jurant, quomodo solebant ancillæ Neronis, adulantes, per Junonem suam. *Vet. Schol.*

99 *Ille tenet speculum, &c.*] Quasi dicat, et *alius* e mollibus his in manu, curiosæ fœminæ more, *tenet speculum*, quod olim Otho Imperator gestaverat, instar hastæ, Otho ille Pathicus mu-

liebria pati solitus, idque tenet, quasi rem magnam, talis nempe viri speculum, munditiarum muliebrium adeo studiosi.—*Gestamen*] Scoptice hoc dicit. Nam *Gestamen* ad Imperatorem quasi bellicosum et fortem respicit, Virgilius: 'Magni gestamen Abantis.' *Lubin.*—*Ille tenet speculum*] Occiso Galba imperatore, Otho invasit imperium: qui tam probrosæ curæ in polienda forma fuit, ut humecto pane faciem lineret ad solicitandum candorem. utebatur et speculo. Hunc incomparabilis vitæ bello civili Vitellius vicit apud Bebriacum campum. Horum bellum scripsit Cornelius, scripsit et Pompejus Planta. qui ait Bebriacum vicum esse a Cremona vicesimo lapide. alias, Bebraici, id est, Pontici, unde pelles *Beverinæ.* Galba enim Ponticus fuit. *Vet. Sch.*

100 *Actoris spolium*] Quod speculum sacerdos ille occiso Othone ablatum, opimum quasi spolium, non secus jactabat, ac Turnus apud Virgilium hastam illam, qua Actora Aruncum spoliaverat. Cujus verba sunt: 'Valida vi corripit hastam Actoris Arunci spolium, quassatque trementem, Vociferans.'—*Actoris*] Irrisorie et nimis Scoptice; quod mulierosus ille ab Othone habet tanquam a summo Imperatore summum munus. Actor enim Aruncus apud Virgilium fortissimus bellator, ingentem hastam gerebat. Hic etiam Otho summus Imperator, speculum. *Pathicus* autem appellatur, quia mutuo stupro Neroni est conciliatus.—*Quo se ille videbat Armatum*] Id est, in quo speculo *ille* Otho armatum se contemplabatur. *Lubin.*

101 *Cum jam tolli*] Magna hic latet acrimonia et petulans insultatio, quasi dicat; cum in signum committendæ pugnæ vexilla tolli mandaret Otho, ut jam cum Galba integro exercitu congrederetur, se armatum contemplabatur in speculo. Quid autem ab animo fortis militis alienius, quam elegantiam corporis curare illo ipso tempore, cum ancipiti prælio de vita et salute cernitur. *Lubin.*—*Jam tolli vexilla*] Subobscœnum quid his verbis intelligi credit Grangæus.—*Tolli*] Sic *efferri signa*, formula militaris ducibus usitata ubi in aciem exeundum: contra *statuere*, ubi manendum. *Grang.*

102 *Res memoranda annalibus*] Galli dicunt *L'on en parlera.* Ironice et Scoptice in Othonem invehitur. Ordo et sensus; nimirum speculum quod inter sarcinas civilis belli fuit, et inter Othonis arma, res est egregia, et memoranda, per novos annales Civilis belli, quod gestum inter Veronam et Cremonam, ad Bebriacum vicum, ubi duabus cladibus Otho est superatus. Et qui tamen constantia mortis more Sardanapali, anteactæ vitæ mollitiem emendavit: nam damnatis bellis civilibus, cum ei superesset exercitus, ac de victoria sperare posset, elegantissima Oratione habita se interfecit: Melius ratus unum mori, quam tot egregios milites: quibus sane adeo carus fuit, ut multi viso ejus cadavere se interemerint. *Lubin.*

103 *Civilis belli*] Inter Othonem et Vitellium. Nec deerant (inquit Tacitus de hoc ipso bello) qui ambitione stolida luxuriosos apparatus conviviorum et irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarentur. *Farnab.*—*Sarcina*] Est utensilium, et eorum quæ ad cultum et usum spectant: unde milites, cum castra movere volunt, sarcinas colligere dicuntur, inter quas sarcinas etiam Otho speculum habuit. *Lubin.*

104 *Nimirum summi ducis est*] Amara Ironia scoptica, quasi dicat; Hæc male inter se conveniunt, in bello victoriam ab hoste reportare, quod fortis est et summi ducis, et cutim curare et speculum habere, quod fœminæ est et mollis. *Lubin.*—*Nimirum, &c.*] Parum conveniunt inter se hæc Othonis, qui veluti fortis ac sum-

mus civis curavit Galbam interficiendum, simul cum Vitellio de palatio et imperio Rom. dimicavit: idemque mollis se quotidie rasit, et pane lacte asinino madido faciem perpolivit: Sueton. Otho. c. 12. Sed, non erat Othonis mollis et corpori similis animus, inquit Tacitus Histor. I. *Farn.*

105 *Constantia*] Et virile facinus est summi egregiique civis, cutem curare et fucare, more fœminarum. Ridet constantiam quam Otho morti vicinus ostendit.

106 *Bebriaci in campo*] Nec constanter facit, qui in *campo Bebriaci*, (Al. Bedriaci, Pheddriaci, Betriaci) in acie et bello contra Vitellium, *spolia palatii*, et imperii *adfectare*, imperium tueri, et retinere conari, et de statione sua et capite dimicare: *Et extendere digitis in facie, panem* asinino lacte madidum, ut cutis candida, nitida et firma sit, vel faciem mangonio et lenocinio fucare et polire. *Lubin.* Propter lac asininum, quo candor faciei custodiretur, Poppæa, uxor Neronis, quocunque ire contigisset sexcentas asellas ducebat.—*Spolium*] Quasi spolium occupare *Palatî*, pro palatii.

107 *Extendere*] Dilatare. Hoc enim rugas e facie eximit, ipsamque teneram reddit, teste Plinio. Panis iste fiebat ex oryza aut fabis. Hodie in illum usum ex amygdalis contusis. *Idem.* Vel ex farina siliginea.

108 *Quod nec in Assyrio*] Auget infamem illam Othonis mollitiem, qua etiam impudicissimas mulieres superavit. Quam rem ne pharetrata quidem illa, vel armata *Semiramis* regina Babyloniæ *in orbe Assyrio* fecit; licet adeo impudica esset, ut equum ad coitum usque adamaverit, teste Plinio. Nec Cleopatra regina Ægypti, M. Antonii Triumviri amica, *mœsta* propter amissam contra Augustum pugnam, *fecit* in navi, vel *carina Actiaca*, in qua in Actiaco mari, ab Augusto victa, vehebatur: hoc est, licet Semiramis et Cleopatra lascivæ et molles bella gesserint; tamen in bellis vel castris specula vel fucum nunquam usurparunt, ut fecit *Otho.*—*Pharetrata*] Armata, gerens enim viriles habitus, et simulans se Ninum filium, bella multa felicissime gessit. *Lubin.* Vide Justin.

109 *Cleopatra*] Filia Ptolomæi, regis Ægypti, perditæ mulier libidinis, cum M. Antonio viro bellum Augusto indicere ausa fuit; cum quo ingenti militum manu confligens, superata ad Actium Epiri promontorium, et colubris sibi admotis, mortem conscivit. Vide Plutarchum. *Lubin.*

110 *Hic nullus verbis pudor*] Ad effœminatorum Romanorum scelera nunc redit. *Hic* Romæ, inter hos molles sacerdotes Flaviales in collegio Albano. supra ad vs. 86. *Lubin.*—*Reverentia mensæ*] Recte dixit *reverentia:* mensæ enim antiquis erant sacræ. Synesius Epist. 57. ‘mensa sacra quædam res est, per quam Deus amicitiæ conciliator atque hospitalis honoratur.’ Et Arnobius lib. II. ‘Sacras facitis mensas sativorum appositis et simulacris Deorum.’ *Thysius.*

111 *Hic turpis, &c.*] Ordo, apud hos molles viros est turpis libertas loquendi, seu sermonis. Qualis erat apud Archigallos sacerdotes turpissimos Deæ Cybeles, semiviros inhonestos et obscœnos. Hæc etiam Dea Phrygiæ dicebatur: quæ et Saturni conjux fuit, Vesta, Terra, vel Ops. Hanc colebant Sacerdotes Galli, qui seipsos castrabant. Fiebant autem Romæ sacra Cybeles. *Lubin.*—*Turpis Cybeles*] Aut quod ante eam sacerdotes obscœna et turpia verba proferrent: an quod Cybelem deformem credat? utrumque crederem. *Grang.*—*Fracta voce*] Lasciva, enervata, effœminata, ut virgines quædam supine molles et delicatæ, quæ singularem elegantiam putant, si blæsa vel balbutiente voce loquantur. Ludi Romæ turpissimi fiebant Cybelæ, eo die quo lavabatur in Almone fluvio: ‘ante

cujus lecticam,' ut Augustinus XI. III. scribit, 'spurcissima quæque audiente multitudine, utriusque sexus cantabantur, quæ vel obscœnissimo cuique pudorem incuterent.' *Lubin.*

112 *Et crine senex, &c.*] Et hujus tam honesti collegii Antistes sacrorum vel præses, senex quidam albo crine, canus et fanaticus, delirus, et dæmoniaco furore correptus. Merum silicernium, quem ætas et experientia multusque usus continentem et sapientem reddidisse debuerat, sed vero gulosus, imo ipsa gula. Tangit autem aliquem sui temporis, mihi, ut ingenue fateor, incognitum. *Grang.*—*Sacrorum Antistes*] Bonæ Deæ a maribus mulierosis cultæ: nec intelligenda commenta de Albanis sacerdotibus, de quibus noster οὐδέν. *Idem.*—*Fanaticus*] Glossæ ἱερατικὸς, a fano dictus: ii futura prædicebant, quibus ut fides adhiberetur, sese mente divina correptos simulabant. *Grang.*

113 *Rarum et memorabile*] Qui ingens helluo est et gulo, maximus ciborum devorator, et rarum exemplum immensæ et inexplebilis gulæ. Et dignus qui a tam obscœnis helluonibus conducatur, ut illorum sacris præsit. *Lubin.*

114 *Magni gutturis*] Insatiabilis ingluviei, vel vocis sonoræ. *Farnab.* Porro hi Galli sacerdotes erant voracissimi, qui ob solam voracitatem se evirabant, ut gulæ eo magis vacare possint.—*Conducendus*] Dignum patella operculum: adeo enim aliis non obscœnitate solum, sed voracitate et gula antecellit, ad instituendos gulosos. In luxum Albanæ mensæ hoc dici putant; illic enim lautissime epulabantur, Imperatoris prodigalitate. Inde Albanas dapes, et Albanam mensam legimus apud Martialem. *Idem.*

115 *Quid tamen, &c.*] Conclusio istius partis. Id est, cum turpis Cybeles mores eis tantopere placeant, cur se non castrant, ut Galli Cybeles Sacerdotes; vel cum ornent se more muliebri, et patiantur etiam muliebria, *quid* multum morantur et *exspectant* facere, quod illis facere jamdudum *tempus erat* et facere illos oportebat; *more Phrygio*, vel sacerdotum Cybelis Phrygiæ vel Trojanæ Gallorum, virilia membra, et *carnem supervacuam* (i. e. penem) qua non utuntur, (cum muliebria patiantur) *cultris abscindere* et violenter amputare? Ut jam nullum viri argumentum reliquum haberent, ac in fœminas transisse et degenerasse prorsus viderentur. *Turneb.* XXIX. 5. Alii legunt *abrumpere*: fiebat enim castratio illa cultello lapideo, ut et apud Judæos circumcisio. *Lubin.*

116 *Cultris*] Lapideis, vel testa Samia, ad imitationem Atis pueri Cybelæ dilecti: unde *abrumpere*, non secare dicit, nec abscindere.

117 *Quadringenta dedit*] Ultimum est membrum; in quo specialiter Gracchos nobilissimos stimulat; tum quod unus ex illis, vir tanquam mulier, viro Cornicini nupsisset; tum quod alter ex Gracchis, se gladiatorio munere polluisset. Lacerat ergo turpissimas, et auditu indignas masculorum nuptias, quæ quidem ut inter virum et uxorem celebrabantur, omni servato ritu. *Gracchus* ille generosus et dives, sed Pathicus, inter hos molles non postremus; ille nubens pro muliere *dedit dotem* vel loco dotis, *quadringenta sestertia*, vel censum equestrem, *cornicini* cantanti cornu, cui nupsit; *sive* ne mentiar, tubicen *ille* fuerit, et *recto ære cantaverit*. *Lubin.* Non tantum dixit aut promisit dotem, sed et *dotem* dedit, dotis nomine.

118 *Sive hic recto*] Ad masculam et erectam Venerem alludit. *Thysius.* Cornicen enim cornu recurvo, tubicen ære recto cantabat; ergo periphrasin tubicinis dat. *Grang.* Et sensus est, Cornicini aut certe tubicini.—*Canta-*

verat] Alii *Cantaverit.—Cornicini*] Expertus naturam, eumque grande habere cornu. *Vet. Sch.*

119 *Signatæ tabulæ*] Quid verbis opus est? *tabulæ* nuptiarum, et dotis, a publico Notario *consignatæ* sunt; *dictum* et acclamatum ab omnibus, cum summa acclamatione, *feliciter* hæ nuptiæ vobis cedant. *Quod bene vortat mihi et tibi. Quod felix et faustum impertitum et inauguratum sit. Felix hoc, Alium desine velle virum.* Neque hoc solum in nuptiis, sed et cæteris solennibus usitatum. *Ingens cœna sedet* et posita est. Et nova nupta Gracchus ille noster, qui jam ut fœmina jacuit in gremio, vel sinu carissimi sui sponsi, et mariti tibicinis. Id est, nuptiæ omnino consummatæ sunt, licet natura et sexus maximopere refragentur et reclamitent.—*Feliciter*] De hac solenni formula gratulationis bonique ominis vide doctiss. Brissonium, l. VIII. Formular. Turnebum Advers. XV. 17. Muretum IX. 8. Variar. Senec. Ep. 67. *Lubin.*

120 *Cœna sedet*] *Cœnam* pro convivis sedentibus accipe; multi enim cœnantes sedent: vel pro *Cœna posita est.* Cum Lipsio distinguendum olim putavi *Ingens cœna,* (scilicet paratur) *sed et gremio,* quod est, quin et gremio; Pithœus legit *ingens cœna, sedet:* sensus patet. Sed lectio præcedens proba et genuina est.—*Nova nupta*] Ipse scilicet Gracchus.—*Mariti*] Cornicinis aut tubicinis. *Lubin.—Gremio jacuit*] Id vocabant Veteres interiorem jacere, ut docet Lips. ad lib. II. Annal. Tacit.

121 *O proceres, &c.*] Hæc tam enormia flagitia, et tam portentosa et prodigiosa ubi enarravit, cum indignatione exclamat: *O proceres* et optimates populi, qui onera Reip. sustinetis, et qui prospicere debetis ne quid Respublica detrimenti capiat: *opus* ne *nobis* est *censore,* qui adeo deploratos mores vestros et populi Romani, qui ejusmodi vitiis magnam partem infecti estis, corrigat et emendet? an *Haruspice,* qui portenta hæc et prodigia scelerum, hostiarum extis expiet? Haruspicem adhibebant quoties monstra aut portenta evenerant. Nam virum viro nubere par monstrum erat, mulieri parturienti vitulum, vel bovi agnum. *Lubin.* Vel qui divinet nobis, quid hoc significet et sibi velit. —*Censore opus est, an aruspice*] Quo emendet, aut quo expiet. *Vet. Sch.*

122 *Scilicet horreres*] Cum interrogatione recte hæc leguntur; quasi dicat, minime. Vide Plin. VII. 4. *Idem.*

123 *Vel si bos*] Id Josephus accidisse scribit in ruina Hierosolymæ.

124 *Segmenta, et, &c.*] Insectatur ipsum adhuc Gracchum, qui aliquando Salius vel sacerdos bellicosus Martis fuerit, et *ferens* vel portans collo suspensa *sacra* præ pondere *nutantia loro* vel corrigio *arcano,* et secrete apposito, *sudavit clypeis ancilibus,* collo appensis, saltando scilicet. Ille, inquam, Salius Martis, *sumit* jam *segmenta* illa aurea, monilia, gutturis mulierum ornamenta, vel profusas vestes, et tales quidem rubeas quibus novæ nuptæ utuntur.—*Segmenta, et longos, &c.*] Erant profusæ vestes, vel aureæ fasciolæ et fimbriæ, quæ in ordine vestis extrema parte assutæ, ornamento sunt indumentis, vel quibus nova nupta amicitur. Fimbrias mulieribus aureas indultas, testatur Valer. V. 2. *Farnab.* Hæc ergo *segmenta* vel auratæ fasciæ, quæ prius tantum muliebribus tunicis adsuebantur, postea luxu crescente, virilibus quoque vestimentis adtexi cœpere. *Salmasius.—Flammea*] Rubra et lutea tegmina, quibus nova nupta velabatur. *Lubin.—Segmenta*] Fimbriatas sive vittatas vestes.—*Et longos habitus*] Profusæ vestes.—*Flamea sumit*] Quibus novæ nuptæ cooperiuntur. Vestis pudori similis, quam et propter pudorem accipiebant. *Vet. Sch.*

125 *Arcano loro*] Retinaculum enim

et lorum a corio intrinsecus statuis appositum erat, et latebat. Vel intelligit lorum ab interiore parte annexum ancili, et pluribus ejusdem formæ immixtum, ne dignosci posset: suggerente *Farnabio*. Vel alii per Hypallagen, Arcana sacra intelligunt. —*Nutantia, &c.*] Præ pondere inter portandum huc illuc inclinantia. *Id.*

126 *Ancilibus*] Scutis rotundis et undique circumcisis. Rege Numa e cœlo scutum decidit *Ancile* dictum, quod ab omni parte recisum esset. Responsum ab Aruspicibus, Illic orbis Imperium fore, ubi ancile consisteret. Ne igitur ab hostibus raperetur, aut internosceretur, undecim similia Mamurius fabricavit. Inde a saltando Salii sacerdotes dicti, teste Ovidio. Indignatur autem eum nubere, et in mulierem degenerare, qui et nobilissimus, et Salius Martis esset, Dei bellicosi, virilis et generosi.—*O pater urbis*] Id est, o Mars Gradive, *pater* Romanæ *urbis*, (hinc *Marspiter* dictus) qui Romulum fundatorem urbis genuisti; *Unde tantum nefas*, tanta flagitia et scelera (ut vir nobilissimus nubat) orta sunt *pastoribus Latiis* vel Romanis: *Unde hæc urtica*, hæc prurigo et inaudita libido, *tuos tetigit nepotes*, tuos Romanos a te oriundos. *Idem.* — *Sudavit*] Gracchus accepit vestem novæ nuptæ, qui aliquando Salius Martis fuit. *Vet. Sch.*

127 *Pastoribus*] Romanis, a priscis Rom. ortis, qui olim durissimi et fortissimi pastores erant: vel qui principes ποιμένες λαῶν, ut Otho, Domitius. *Idem.*

128 *Gradive*] Mars sic dictus a gradiendo in bello ultro citroque: vel a κραδάω, hastam vibro: vel quod gramine sit ortus. *Grang.*—*Urtica*] Libidinis, et obscœnitatis pruritus; Metaph. Herbam vivacis, mordacis, et ardentis pruritus, ad libidinis molestiam et pruriginem transtulit. *Lubin.*—*Urtica*] Prurigo. *Vet. Sch.*

129 *Traditur ecce, &c.*] Tanquam res emta: matrimonium enim per coëmtionem. *Tradere* tamen et inter obscœna dicit se legisse Grangæus apud Martial. Epig. II. 79. 'Ergo suburanæ Tironem trade magistræ, Illa virum faciet, non bene Virgo decet.' *Ecce*, addit tanquam rem novam, inauditam, et incredibilem; *Ecce* nobilissimus ille Gracchus, nubit tubicini. Tu o Mars hujusmodi scelera vides, non indignaris tamen, *nec galeam* quæ in capite tuo est, præ furore et indignatione *quassas*, et frequenter concutis? *nec cuspide*, quæ est in manu tua, *terram pulsas*? *Nec* de talibus *conquereris apud patrem* Jovem, ut immania hæc hominum monstra fulminet? *Vade ergo*, et *cede*, vel exi, e *jugeribus* et latis spatiis *severi tui campi* Martii, quem tu tua negligentia perdis. *Severus* dicitur, An ob judicium severum adversus Tarquinium, vel quod severum in eo judicium dari debeat: fiebant autem in illo campo comitia, et exercitia militaria. An quod Mars dicatur severus? — *Terram cuspide*] Lipsius dicit se vidisse M.S. in quo *tempora* pro *terram*: et addit, morem fuisse militarem hastis scuta et galeam, seu galeatum caput suum concutiendi in ira.—*Nec quereris Patri*] sc. tuo, Jovi. —*Vade ergo*] Verbum expellentis.—*Cede*] Pro discede, simplex pro composito.—*Traditur ecce*] In matrimonium Doriphoro liberto, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit. voces quoque et ejulatus vim patientium virginum imitatus. Suet. Ner. cap. 29. *Farnab.*

130 *Cuspide*] Gladii hastæve parte in acumen desinente. *Lubin.*

132 *Officium cras*] Ulterius prodigiosas illas nuptias persequitur. Ut autem hoc scelus vehementius exagitet Satyricus, inducit jam personas, inter se de marium nuptiis celebrandis loquentes. Est qui ita dicat, ab altero quid rerum gesturus sit, interrogatus: *Officium* et obsequium amico

debitum, *cras mihi primo sole*, vel diluculo *peragendum* est, *in valle*, templo vel potius porticu *Quirini*, a Romulo sic appellata. Ibi si alius quærat; *quæ caussa officii* est, vel quid negotii tibi ibi peragendum est? respondet cum indignatione alter: *Quid quæris vel percunctaris*, quasi nescias? *Amicus nubit*, et quia viro nubit, *non multos* amicos *adhibet*. Sic *officium* solebant plerumque usurpare, cum ad nuptias officii caussa veniebatur. Turneb. Advers. XXVII. 19.—*Jugeribus campi*] Recede de Martio campo, quem tenes, et qui tibi cœperat ædificari. Hic enim ager Tarquinii Superbi fuit: et pro illius fuga, Marti consecratus, dictus est Martius Campus. *Vet. Sch.* —*In valle Quirini*] Ad invidiam dixit, *in valle*. *Vet. Sch.*

134 *Nubit amicus*] Nubere proprie privatimque est fœminarum, uti ducere virorum. *Grang.*

135 *Nec multos adhibet*] Ad hæc sponsalia, vel ad hasce nuptias; ut scilicet res secreta maneret, aperte enim non licebat per legem Scantiniam. *Lubinus.* ‘Pontice si qua facis, sine teste facis, sine turba. Non adhibes multos, Pontice cautus homo es.’ *Martial.*—*Liceat*] Sunt verba Dialogistæ. Quasi dicat, Noli anxie percunctari quis ille sit: Si vixeris, vel vivere modo liceat per annos aliquot, illa rescisces; nam haud dubie palam fient istæ nuptiæ, et in acta publica referentur.

136 *Et in acta referri*] Publico decreto, ut illa, quæ in libros actorum referuntur tanquam res memorabiles, et quæ natæ ac legitimæ sint. vel, liberos habere cupient; quos patres professi in acta publica referebant. Julius Capitolinus in Gordianis et Aurelio: vide quæ ad Sat. LXXXIII. 9. ‘Libris actorum spargere gaudet Argumenta viri.’ *Farnab.*—*In acta*] sc. matrimoniorum: In codicillos, memoriæ caussa. *Lubin.* Diversa erant actorum genera Romæ: hoc est, libri in quos tam privata quam publica negotia referebantur, et scribebantur.—*In acta, &c.*] Annalibus contineri. *Vet. Sch.*

137 *Interea, &c.*] Addit jam scoptice incommodum horum virorum viris nubentium: licet enim nuptias et omnes nuptiales ritus celebrent, tamen *ingens* adhuc *tormentum* et scrupulus illis *novis nuptis hæret*, adest et restat: *quod nequeant parere*. Maximum enim conjugii vinculum et pignus amoris liberi sunt.

138 *Partu retinere*] Multæ enim mulieres a maritis domo ejiciebantur, quod essent steriles. *Idem.* ‘Fœmina cum senuit, retinet connubia partu, Uxorisque decus matris reverentia pensat. Nos Lucina fugit, nec pignore nitimur ullo,’ &c. Claudian. in Eutropium. *Farnab.*

139 *Sed melius*] Scilicet est, quod natura animis nostris nihil juris in corpora nostra indulget, id est, quod cum velint mulieres esse, in mulieres se transformare nequeant: in animo quidem habent et cupiunt concipere, sed natura vetat. *Britann.* Sunt qui legant *corpore* pro corpora. *Lubin.*

141 *Et illis non, &c.*] Id est, Neque hanc sterilitatem medicamentis emendare possunt, nubentes illi viri: et illis crassa illa et turgida ventricosa Lyde unguentaria, condita et referta unguentis et medicamentis pyxide nihil prodest. Lyde enim unguentis et medicamentis sterilitatem se emendaturam pollicebatur mulieribus. *Turgida* dicitur, quia Lydiæ mulieres erant turgidæ. *Lubin.* Vide Politian. Miscel. c. 46. Turneb. XIX. 17. Grangæus Turgidam existimat, quod turgentes et gravidas redderet matronas. Beroaldus dicit epitheton esse anui convenientissimum.—*Lyde*] Arachne. Quæ prima reperit linum et retia, fuit puella Lydia. Ferunt (inquit Junius) Physici mulierem sterilem concipere posse, si pyxide inclusam araneam gestet in sinu. *Far-*

nab. Nam, ut Plinius narrat, aranearum genus, phalangia dictum, tricenos vermiculos parere.—*Pyxide*] Vox est Græca, quæ significat vas.

142 *Nec prodest, &c.*] Nec prodest talibus sponsis, Luperco agili, vel sacerdoti celeriter et sine vestibus per civitatem discurrenti et februanti, i. e. lustranti seu purganti, palmas ferula percutiendas præbere, quo fœcunditas mulieribus adferri credebatur. Steriles autem mulieres februantibus Lupercis se offerebant, et ferula verberabantur, vel pelle hircina, ut conciperent eo facilius. Hinc Ovidius: 'Nupta quid exspectas? non tu pollentibus herbis, Nec prece nec magico carmine mater eris: Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ, Jam socer optatum nomen habebit avi.' *Lubin.* Ab his lupercalia dicta sunt, i. e. ludi lupercorum: Hinc et lupercal, templum in memoriam beneficii, quod lupa nutriendis infantibus Romulo et Remo præstitit. sed Ovid. aliunde aperit etymon τοῦ *lupercus*, cum ait: 'Quid vetat Arcadiæ dictos de monte lupercos?' i. e. a Lycæo monte. Hi et *Crepi* dicti sunt, a crepitu pellicularum quibus verberabant.—*Palmas*] Sic et Plutarchus distincte manus nominat. Ovid. tamen alibi terga.—*Nec prodest agili*] Steriles mulieres februantibus Lupercis se offerebant, et ferula verberabantur. Hoc homine, qui infra tectum * multi seminis credit contractus ob fœcunditatem dandam. palmas ideo dicit, quia aut* *catomidiabantur*, aut quia manibus vapulant cuncti per civitatem. tunc et in solio si qua post ipsum descenderit, statim concipit. *Vet. Sch.*

143 *Vicit et hoc*] Nobiles jam, postquam sacerdotum vitia exposuit, arguit; quod honesta toga deposita, tanquam infames tunica uterentur et in arena gladiatores essent; quod turpius adhuc monstrum ait, quam virum viro nubere; cum jam (quod olim a Nerone coacti fecerant) sua sponte munere gladiatorio se pollue-rent. Sensus ergo est, *fuscina*, vel tridens, vel jaculum retiarii, *Gracchi* illius nobilissimi viri jam *tunicam induti*, honesta toga deposita et gladiatoriam exercentis, *vicit hoc monstrum* virorum nubentium, id est, Gracchus in ludis gladiatoriis retiarium agebat, et cum secutore componebatur. De Gracchi filio intellige, qui ad infamiam usque nobilissimus cum esset, gladiatoriam exercuit. Qui amissis opibus et devoratis, vendebat vitam et funus suum prætori, homini ignobili, in cujus ludo conductus pecunia pugnabat, retiarium agens.—*Tunicati*] Tunica, vestimentum sine manicis, quo utebantur retiarii: ut forte ad dimicandum essent aptiores.—*Fuscina*] Tridens, vel telum retiarii, dente minax, ut Martialis ait. *Idem.*—*Fuscina*] i. e. Fuscina et reti armatus. *Farnab.* Gladiatorum alter dicebatur retiarius; alter myrmilo sive secutor. Retiarius fuscinam et rete gestabat, quo myrmilonem implicitum caperet. Et in summitate galeæ myrmilonis, qui adversus retiarium pugnabat, piscis erat effigiatus, in quem retiarius rete immittens, dicebat, *piscem peto, non te peto, quid me fugis Galle?* Britan. Nam Galli erant myrmillones: A μύρμος, i. e. formica, dici et scribi videtur *Myrmillo*, qui propter gravem armaturam repere, non incedere videbatur, uti formicæ.—*Tunicati fuscina Gracchi*] Qui toga deposita, qua utebantur Senatores, tanquam infames tunica utebantur. Hinc Lanistæ, vel dissoluti dicuntur. *Vet. Sch.*

144 *Lustravitque fuga*] Et Gracchus nobilissimus Romanorum gladiator, in theatro dimicans, *lustravit fuga*, fugiendo *mediam harenam*, vel publicum locum harena stratum, in quo dimicabant. Est enim talis ordo; Gracchus qui generosior est *Capitolinis*, et *Marcellis*, *Catuli et Pauli*

posteris et Fabiis, et omnibus denique senatorii ordinis *qui ad podium spectant* in amphitheatro, quibus et *ipsum prætorem*, in *cujus munere* gladiatorio *retiarium egit*, potes annumerare : nam et ipso nobilior fuit : Ille, inquam, nobilissimus Gracchus retiarius, a secutore victus, *harenam* lustravit, et fugiendo circumcursavit. Porro totam hanc rem Sat. VIII. explicat his verbis. 'Postquam librata pendentia retia dextra Nequicquam effudit.' *Idem.*—*Gladiator*] Gracchi filius habitu gladiatoris plerumque ad infamiam* equabat. retiarius enim fuit. *Vet. Sch.*

145 *Et Capitolinis, &c.*] Omnibus nobilissimis nobilior. Marcus Manlius ob defensum Capitolium Capitolinus dictus fuit. Capta enim urbe autor fugiendi in Capitolium fuit, quod ita fuit servatum. M. autem Marcellus vir Romanus, Gallorum ducem singulari prælio fudit, Syracusas expugnavit, quinquies consul : Insidiis tandem Hannibalis circumventus periit. Alter Marcellus primus Annibalem in Italia vicit. *Lubin.*

146 *Et Catuli*] Quorum nobilitas initium facit a Quinto Luctatio Catulo, qui CCC. navibus, Carthaginenses DC. naves inter Siciliam et Africam ad Ægeatas devicit, et primo bello Punico finem imposuit.—*Paulique minoribus*] Sic enim legit Lipsius et corrigit; quum antea legeretur *Paulisque minoribus.*—*Minoribus*] non virtute, sed tempore : sicuti dicimus Scipionem majorem. Id est, Pauli Æmilii nepotibus, qui in pugna Cannensi obiit.—*Et Fabiis*] Fuere illi nobilissimi, quorum CCCVI. duce Fabio Consule contra Vejentas pugnarunt, sæpe victores, insidiis tandem ad unum occisi ; unus enim superfuit adhuc. *Idem.*

147 *Omnibus ad podium*] Id est, omnibus senatoribus in primo vel imo ordine subselliorum spectantibus. Factum enim decretum, ut ait Suetonius in Augusto c. 44. ut quoties quid usquam publice spectandum proponeretur, primus subselliorum ordo senatoribus vacaret.—*Podium*] Locus est harenæ gladiatoribus proximus, unde principes et nobilissimi, et senatus adeo et magistratus spectabant. *Lubin.* Πόδιον Græcis est parvus pes ; huc trahitur vox ad designandam structuram, quæ ad modum pedis exstat, vel quæ ad pedem ædificiorum exstruitur prominentior ; locus in Theatro orchestræ proximus.—*His licet ipsum*] Nobilibus, non Neroni. Nam et ipse pugnavit ut gladiator, et jam cantavit in scena habitu citharœdi, et auriga fuit. *Vet. Sch.*

148 *Admoveas*] Annumeres : Sunt qui legant, *Hic licet ipsum admoneas :* sed demovit hoc *Admoneas* Lips. nam sensus est: quamvis et his nobilibus adjicias ipsum Prætorem, vel Munerarium, tamen nobilior est. Quare non ferendus error Britannici. *Grang.*—*Cujus tunc munere*] Prætorem, qui munera gladiatoria exhibet, Munerarium. Alii intelligunt Neronem, alii Domitianum.

149 *Esse aliquos manes*] Jam tecte quærit horum scelerum caussam ; quasi dicat, unde autem hæc scelerum prodigia, hæc crudelitas et sanguinis sitis in genere humano, nisi quod nemo infernales pœnas olim secuturas timeat, aut credat? nam *esse aliquos manes*, aut ullos infernos, aut *regna* inferna sub terris, aut *contum*, aut longam hastam, qua Charon ille infernalis portitor utitur, aut *nigras ranas in Stygio gurgite*, vel voragine infernali, aut una Charontis *cymba* vel navicula *tot mille* animarum vel umbrarum, *vadum* seu alveum Cocyti et Stygiæ paludis ad inferos *transire ;* hodie *ne pueri* quidem *credunt*, nisi qui admodum infantes sint, aut pusilli, qui nondum dederant balneaticum, aut quadrantem ; quod nondum sint quadrimi, licet lavaren-

tur; vel quod nondum in thermis lavantur, quia quadrantem non habent, vel qui nondum sacris initiati sunt. At tu *vera* esse statue, quæ tot Viri egregii credidere, qui spe alterius vitæ pro aris et focis pugnantes, per virtutem interierunt. *Lubin.*—*Esse aliquos, &c.*] Ἐκφωνή. Cic. Proclamatio. *Vet. Sch.*

150 *Et contum*] Hastam longam, vel sudem Charontis, qua trajicit. Virg. Æn. VI.: 'Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat.' Alii habent *pontum.*—*Nigras*] Luce carentes. Quæ apud Aristophanem clamitant βρεκεκὲκεξ κόαξ κόαξ. *Lubin.*—*Et contum, &c.*] Virgil. 'Ipse ratem conto subiit, velisque ministrat.' 'Nunc hos, nunc accipit illos.' *Vet. Sch.*

152 *Nisi qui nondum, &c.*] Infantes. quia pueri non dant balneaticum. *Idem.*

153 *Curius quid sentit*] Hic sensus est: Quid existimas tot sanctorum virorum animas sentire apud inferos? Vel *quid sentit Curius,* et reliqui *et Cremeræ legio,* CCCVI. Fabii illi ad Cremeram Fluvium, a Vejentibus insidiis interemti; et quid sentit Romana illa *juventus ad Cannas* ab Hannibale *consumta* et interemta? Quoties *hinc* a nobis turpis et flagitiosa *umbra venit. Talis* inquam vir qui alteri pro muliere nubit, a quo tamen ipsæ umbræ apud inferos contaminantur: nonne *cupiunt lustrari* et expiari, ut contaminati impudicissimorum adspectu, si *sulphura cum tædis* et lignis pinguibus *darentur, et si* aspergillum ex *lauro* esset (Aspergillum enim fiebat e lauro) id est, si esset laurus aqua perfusa, et madens ad aspergendum et purgandum. Turnebus XV. 17.—*Curius*] De quo initio Satyræ dictum. *Lubin.*

154 *Ambo Scipiadæ*] Duo fulmina belli. P. et Cornelius Scipiones, et filius Africanus, viri integerrimi. Scipiadæ pro Scipioniadæ, ut Virgilius. —*Fabritius*] Lucinius, de cujus virtute vide Florum, Livium, Valerium Maximum l. IV. de Continentia, Gellium.—*Manesque Camilli*] Mortui Camilli anima, qui Phaliscos et Gallos subegit, et absens dictator creatus erat: homo integerrimus. Vide Liv. *Idem.*

155 *Cannis consumta juventus*] De hac quarta Hannibalis omnium maxima victoria, vide Livium. Ubi 40,000. Romanorum, duo integri exercitus cæsi ad hostis satietatem, donec Annibal exclamaret: *O miles, parce ferro!* Idem.

156 *Tot bellorum animæ*] Virorum sanctissimorum et integerrimorum, qui tot bellis pro patria pugnantes, interemti; ad campum Elisium a corporibus exutæ, migrarunt.—*Tot bellorum*] Lucan. 'illustres bellis animas:' quæ in bello occisæ sunt. *Vet. Sch.*

157 *Si qua darentur*] Apud inferos, ubi talia forte non sunt. *Lubin.*

158 *Sulphura*] His ad expiandum et lustrandum utebantur. Ovidius; 'Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.' In sacris omnibus tres sunt illæ purgationes: nam aut tæda purgantur et sulphure, aut aqua abluuntur, aut aëre ventilantur. *Grang.*

159 *Illuc, heu, &c.*] Hoc pendet ex illo versu: 'Esse aliquos manes et subterranea regna.' Sic Trimalcio apud Petron. 'Heu, heu nos miseros! quam totus homuncio nil est Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.' Quorsum ergo attinet nos Romanos ultra Jubernam vel Hiberniam arma promovere, et ultra triginta illas Orcadas insulas, nuper a Romanis captas, et Britannos, cum ad inferos aliquando, sive credamus, sive non credamus, traducendi simus, nostræ vitæ, et actionum, apud judices infernales rationem reddituri. *Lubin.* Vel, cum in urbe nostra jam neglecta omni honestate committantur peccata, quæ in ipsis devictis provinciis non sunt cognita.—*Arma quidem ultra*] Sine interrogatione ex

libro manuscripto legit Turneb. Adv. xv. 17.

160 *Litora Juberna*] Quæ jam Hibernia vel Irlandia dicitur, ultra Angliam vel Britanniam.—*Modo captas*] Paulo ante captas. Nam Claudius illas insulas Imperio Romano adjecerat. Fuere autem Orcades Oceani Insulæ Septentrionales ultra Britanniam et Hyberniam, numero tum temporis xxx. *Idem.*—*Juberna*] Juberna insula Britanniæ, sita in Oceano mari, a qua non longe sunt triginta aliæ Orcades insulæ, quas Mela scribit. *Vet. Sch.*

161 *Minima contentos nocte*] In Hybernia enim quæ Britanniæ pars, quemadmodum et Thule, quæ nunc Gronlandia, olim Angliæ vicinior, in Solstitio æstivo nulla omnino nox, vel illa exigua, et prope nulla est: ut contra solstitio hyemali, nullus omnino dies, vel saltem dimidiæ aut unius horæ: Id in Sphæricis ad oculum demonstratur.—*Minima contentos, &c.*] Circa solstitium in Britannia prope nox nulla est, hac scilicet caussa, quia vicinus occasus et ortus ibidem Solis. Ex obliquo enim terræ margine lux redundat, et proximam sibi insulam et noctibus et diebus illustrem reddit. *Vet. Sch.*

162 *Sed quæ nunc fiunt*] Sic de Alexandro Seneca: 'Armis vicit, vitiis victus est.' *Lubin.*

163 *Et tamen unus*] Corrigit, quod dixit, uno contrario exemplo; et ostendit exteros etiam honestissimos contagio corrumpi. Attamen, ne mentiar, *Zalates unus* nomine, natione *Armenius, narratur cunctis ephebis* vel adolescentibus imberbibus *mollior*, et effœminatior, *se indulsisse*, vel ad libidinem exposuisse et prostituisse *tribuno* libidine ardenti et inflammato. *Idem.* Ardere et ardor de masculorum turpi amore fere.

164 *Zalates*] Nomen obsidis proprium. Dicuntur autem *obsides*, teste Festo quasi *obfides*, qui dantur ad fidem patriæ præstandam, cujusmodi multos fuisse, ab Armeniis Clodio et Corbuloni datos, testis est Tacitus. Porro obsides in summo honore custodiebantur, nec unquam ligabantur. Hinc ego obsides dictos, putem, quod nempe ut pignora obsidentur, circumsidentur seu custodiuntur.—*Cunctis, &c.*] Illam enim ætatem in deliciis habebant scarabei illi. *Lubin.*

166 *Adspice quid, &c.*] Certe conversationes etiam integerrimos corrumpunt: et verissimum illud Menandri a D. Paulo citatum: *Φθείρουσιν ἤθη χρηστ' ὁμιλίαι κακαί. Perdit bonos mores malum commercium.*—*Adspice*] Præsentis nota est testimonii, nec longe petiti exempli. *Grang.*—*Venerat obses*] Simplex, integer, et cum honore custodiendus more obsidum. *Lubin.*

167 *Hic fiunt homines*] Ironice, egregii, cordati, virtute præditi: imo veniunt huc ad nos viri fortes, redeunt mulieres molles.—*Nam si mora, &c.*] Vide quæ Jos. Scalig. ad Propert. l. iv. et quæ Casaub. ad Suetonii August. Si pueri exterorum, v. gr. Armenii diutius hic morentur, statim aderit amator vel concubitor masculorum, qui illos corrumpat, et omittent et exuent cum patriis armis, cultellis, frenis et flagellis, quibus usi fuerant domi in studiis venationum et exercendorum equorum, et vestitu, braccis, quæ Phrygibus, Lydis, Persis in usu non secus ac Gallis, mores etiam patrios simplices et honestos, atque una cum Romano cultu mores effœminatos (qui prætextam parum decent) domum referent. *Farnabius.*—*Si mora longior*] Vel sensus est, si forte pueri externi diutius Romæ manserint, statim aderunt, qui eos ament: mittantque munera, quibus soleant delectari etiam domi suæ. Talibus enim rebus facilius, quam pecunia videntur capi posse, et detineri. *Britan.*—*Mittentur braccæ*] Dimittentur, ἀφαιρεσις.

170 *Sic, &c.*] Per commercia Romanorum et moram manendi in urbe.—*Artaxata*] Id est, in provincias suas. *Artaxata*, autem numero tantum plurali, urbs est majoris Armeniæ, sita juxta Araxem fluvium (qui oritur ex eodem monte ex quo Euphrates fluit), caput gentis. Nomen habet a Rege Artaxia qui eam condidit suasu Hannibalis Pœni, ut docet Plutarch. Hanc Strabo *Artaxiasata* et Stephanus *Artaxiosata* et *Artaxia* vocant: Hodierni vocant *Choin*, teste Iovio.—*Referunt Artaxata*] Eodem modo dicitur quo Adire Corinthum, Reportare Romam.—*Prætextatos mores*] Aut mores Romanos, id est, qualibus instructi sunt nobiles Rom. quum prætexta habitus fuerit Romanorum, et ut testatur Asconius honestorum; et toga viliorum. Unde Senec. ad Lucil. 'Parem autem dico pecunia non faciet, Deus nihil habet, prætexta non faciet, Deus nudus est.' Aut mores prætextatos, id est, sordidos et obscœnos; unde Sueton. in Vesp. 'Erat enim dicacitatis plurimæ, et sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abstineret.' *Britannicus.* Consentit Grang. Porro prætextatum sermonem veteres dixerunt (autore Festo) ab eo, quod prætextatis nefas sit obscœno verbo uti: ergo per antiphrasin. Vel (ut quidam ajunt) quod nubentibus, depositis prætextis, a multitudine puerorum obscœna acclamarentur.——*Sic prætextatos*] Id est, mores, quos filii senatorum intra urbem habent obsides, redeuntes ad suos reportant, quos cæteri apud se Ephebi discunt. *Artaxata*, civitas Armeniæ. *Vet. Sch.*

SATIRA III.

1 *Quamvis*] Quamvis *confusus* et perturbatus et tristis sim; *digressu* et abitu *amici veteris* et optimi Umbritii, *laudo tamen* ejus propositum, quod ex hac infensa et infesta civitate discedere, suamque sedem et habitationem in antiquissima civitate Campaniæ *Cumis figere* et firmare; et unum *civem Sibyllæ* Cumææ addere, et augere Cumas uno cive *destinet*, et animo proponat.—*Digressu*] Cujus dulci consuetudine et familiaritate mihi carendum.

2 *Laudo tamen, &c.*] Cumæ urbs in Campania, omnium in Sicilia et Italia urbium antiquissima, quam Hippocles Cumæus, et Megisthenes condidisse perhibent, nomen habet ἀπὸ τοῦ κύματος a fluctibus: nam propinquæ mari.—*Vacuis*] Molestia carentibus, quietis, et a cura liberis; vel potius minus quam Roma habitatis, non civium plenis, ut Roma; ubi ob multitudinem peregrinorum et sceleratorum, bonis viris locus non erat. *Lubin.*

3 *Destinet*] Animo constituat, cogitet, deliberet.—*Civem*] Incolam, inhabitatorem urbis Cumarum.—*Donare*] Se addere civem.—*Sibyllæ*] Sibyllæ enim sacellum Cumis erat, teste Virgilio et Solino: unde et ipsa Cumæa dicta. Sibyllæ fuere numero decem, a consiliis Deorum annuntiantibus, hoc nomen sortitæ, Σιὸς βουλὴ enim Dei consilium significat, Σιὸς, id est, Διὸς Æolice. *Idem.* Sibylla autem hic pro Cumis, ut vice

versa Virg. 'Cumæum carmen' dixit, pro Sibyllino.

4 *Janua*] Commendat urbem Cumas, ab amœnitate loci. *Lubin.* Id est, Cumæ civitas est janua Bajarum, ut euntibus Bajas ab urbe Roma, necesse sit Cumis iter facere, et ita est tanquam quædam janua, quæ excipiat et emittat proficiscentes ad opidum Bajas. Eo multi Rom. tempore æstatis animi caussa migrabant: ibi enim erant aquæ et ad voluptatem et ad sanandos morbos accommodatissimæ. Horat. 'Nullus in orbe sinus Bajis prælucet amœnis.' Bajæ ergo civitas Campaniæ amœnissima, a Bajo, socio Ulyssis illic sepulto denominatæ. *Britan.* Vel, quia Bajæ olim portus dicebantur, ab importandis et bajulandis mercibus. Hodie *Golfo di Napoli.*

5 *Amœni secessus*] Refugium, discessus in locum solitarium, et minus frequentem, ubi jucunditas et otium, animi relaxandi gratia. Hæc non tantum Italiæ, sed totius terrarum orbis pulcherrima plaga; nihil hospitalius illo mari; hic nobiles illi portus, Cajeta, Misenus, tepentes fontibus Bajæ; Hic amici vitibus montes.—*Ego vel*] Id est, ego Juvenalis vel vilem illam insulam Prochytam in Puteolano sinu, Suburæ vico Romæ longe celeberrimo, præfero et antepono.—*Prochytam*] Insulam dicit in litore Campano Bajis vicinam et solitariam, a προχέω ita dictam, quasi Profusa: Nam Inarime insula, terræ motum passa, hanc quasi insulam fudit. Alii ab Æneæ nutrice ejusdem nominis dictam autumant. Anthypophora ergo est in his verbis.—*Suburæ*] Per *r* unicum scribe et lege: Ita dicta quod fuerit sub antiqua urbe, ut Junio placet: vel sub muro terreo, ut Varroni. *Subura* ergo frequentissima erat, prochyta deserta. Martial. 'Dum tu forsitan inquietus erras Clamosa Juvenalis in Subura.' *Lubin.* Fab. I. 13. *Sucurram*, utpote a Sucusano pago dictam mutatis literis: cujus rei indicium sit, quod antiquitus per *c* literam non per *b* scribebatur. Festus vero a succurrendo dictam dicit; quod in ea statione sit præsidium stativum, ut Esquiliis succurreret, Gabinis eam infestantibus. Si Codices non obstant scribatur ergo duplici *r*.

6 *Num quid, &c.*] id est, quem locum unquam tam miserum et solitarium extra Romam vidimus; ut non pejus sit Romæ vivere, et ibi continua pericula expavescere. Vel, quid alibi tam miserum, neque aliis admistum malum, quod Romæ non sit deterius?—*Tam solum*] i. e. desertum: solitudo ipsa miseria, nec abs re: Sacræ paginæ *Væ soli.* Grang. Vel sensus sit, quid tam unice miserum?

7 *Horrere incendia*] Quæ crebra in urbe videbantur non sine multorum calamitate; nam imperante Nerone centum triginta duæ domus, insulæ quatuor, sex diebus, ut scribit Seneca, arsere. *Britann.*—*Horrere*] i. e. Timere, quod qui timent, horrescunt.

8 *Lapsus Tectorum, &c.*] Est quasi Satyræ propositio. Assiduas ædificiorum ruinas. Nam de singulis hisce aget. Utrumque conjungit Propert. 'Præterea domibus flammam, domibusque ruinam.'—*Mille pericula*] idem Cicero conquestus l. VI. Epist. 'Equidem nos quod Romæ sumus miserrimum esse duco, non solum quod in omnibus malis acerbius est videre quam audire. Sed etiam quod omnibus casibus subitorum periculorum magis objecti sumus, quam si abessemus.'—*Mille*] Plurima, et fere infinita.—*Sævæ urbis*] In qua omnia periculosa, sæva, infensa et infesta, et ubi quotidie sæva multa acciderunt et crudelia. *Idem.* Tristis est qui dolet, truculentus et sævus qui terret.

9 *Augusto, &c.*] Inter urbis incommoda, Satyrice et facete refert etiam Poëtarum importunitatem, qui odi-

nsi suis recitationibus obvios pene enecabant, quod (ut etiam in initio primæ conquestus est) Augusto etiam mense, quo intensissimus calor et civitas quasi civibus exhausta est, Poëtas occurrentes audire cogebantur. Calendis Julii propter æstum migrabant Romani. Sed nunquam adeo urbs exhauriebatur, quin Poëtæ occurreres, qui recitatione te vexaret: Emphatice, quasi hoc omnium sit miserrimum. *Idem.*

10 *Sed dum, &c.*] Describitur jam locus ubi Umbritium convenerit, et allocutus sit, id est, *dum tota* Umbritii jam abituri *domus* et supellex domestica universa, *in unam rhedam imponitur:* ipse Umbritius *substitit* mecum rhedam exspectans, *ad veteres arcus.* —*Rheda una*] Notat Umbritii frugalitatem et continentiam ac paupertatem, atque cujus omnes facultates una rheda imponi potuerunt, ut qui paucis contentus vixerit. *Rheda* Gallicum vocabulum, quæ vehiculi genus, rotam habens. *Idem.*

11 *Veteres arcus*] Lateritios ab Romulo constructos intellige; postea marmoreos; vel arcus Horatiorum Tergeminorum, qui ad portam Capenam. De arcubus aquæductuum qui illic erant, interpretatur Turnebus x. 27.—*Arcus*] Qui fiebant, lapidei in modum pontis, in memoriam alicujus triumphi vel victoriæ egregiæ.—*Madidam Capenam*] Propter fontes et aquæ ductus, qui in propinquo illius portæ sunt, unde Fontinalis dicta. Postea arcus stillans dicebatur: nam super eam aquæductus. Martial. 'Capenæ grandi porta qua pluit gutta.' *Lubin.*—*Madidamque Capenam*] Lego: Primum enim aquæ ibidem fuerunt.—*Capenam*] Portam quæ porta Capena vocabatur. *Rutgers.* Nunc Divi Sebastiani dicitur. Ea erat initium viæ Appiæ. *Grang.*—*Substitit ad, &c.*] Stetit exspectans rhedam, ubi solent Proconsules jurare, in via Appia ad portam Capenam, id est, ad Camœnas. *Madidam,* ideo quia supra eam aquæ ductus est, quem nunc appellant Arcum stillantem. Primum enim aquæ ibidem fuerunt portæ, quæ porta Capena vocabatur. *Vet. Sch.*

12 *Hic ubi, &c.*] Ægeriam Nympham intellige, de qua Ovid. Fast. 'Ægeria est quæ præbet æquas Dea grata Camœnis; Illa Numæ conjux consiliumque fuit.' Porro Numa Pompilius maximus ille Romanorum Idololatra, nocturnum connubium, et colloquium se habere simulabat cum Ægeria Nympha, religionis caussa, quo armorum et prædæ studio flagrantem populum sedaret. Hic ergo, id est, in hoc loco quo dixi, *ubi* religiosus ille *Numa* Pompilius, secundus Romanorum rex, *amicæ* suæ Nymphæ Ægeriæ, (cum qua *nocturnos* congressus se habere simulabat, super religione,) *constituebat* colloquii tempus et locum, supra sacris a se constituendis: vel, uti Farnabius, ubi constitutum Ægeriæ denunciabat. Illud autem factum est in Camœnarum luco, ad portam Capenam. *Idem.*—*Nocturnæ Numa constituebat amicæ*] Legendum puto, *Nocturna Numa constertebat amica.* Id est, ubi cum amica Egeria simul dormiebat. *Egerias* autem ab egerendo partu et abortivis faciendis dictas, ajunt Grammatici, non insuaviter. *Dorleans.* Sed sane insuaviter mutatur phrasiologia (meo quidem judicio) quæ est in *Constituerat;* quam nos præponimus: Deinde Ægeriam hanc per Æ distinguimus ab Egeria Dea, quæ opitulari credita est partui egerendo, et hinc denominata.

13 *Nunc sacri, &c.*] Hujus meminit Livius l. I. 'Lucus erat, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua. Quo quia se persæpe Numa sine arbitris velut ad congressum Deæ inferebat; Camœnis eum lucum sacravit, quod earum sibi consilia cum conjuge sua Ægeria essent.' Plutarchus scribit fontem istum sacris Vestalibus virginibus constitutum. De-

lubra Camœnarum ibi a Numa exædificata. Interest inter templum et delubrum, quod templa singulorum Deorum, ut Jovis, Martis, Apollinis: Delubra vero sunt multarum ædium sub uno tecto. Arguit autem Romanorum avaritiam, qui loca Musis consecrata et religiosa Judæis locabant. Id est, Hoc tempore religiosa illa sylva, in qua *sacer fons* erat et *Delubra* vel templa ibi constructa, *Judæis locantur, quorum* post excidium urbis Hierusalem, tota utensilium collectio et *supellex* erat *cophinus*, i. e. corbs, vas ex virgultis, in quo victum et cibum gerebant, et *fœnum* ad jumenti alimentum. *Idem.* Quæ differentia inter Templum, Delubrum, Fanum, Ædes, &c. sit, Vid. Rosin. Antiquit. p. 85.

14 *Judæis*] Vel Christianis, qui edicto Domitiani urbe pulsi sylvas illas inhabitare cogebantur. Nam Christiani et Judæi apud ethnicos pro iisdem habebantur. Quam miseris modis sanctam gentem prophana afflictaverit natio, traditum in iis libris est, quibus Mosaicæ continentur leges. instabant duri operum exactores, in cessantium terga sævitum fustibus est, postremo, cuncti servilibus officiis intenti ætatem agere. Judæis in hujus rei memoriam etiam hodie in cœna Paschali puls quædam comeditur, quam peculiari nomine ad id appropriato appellant. Neque profecto caussa est, cur Juvenalis Judæos Romæ semper cophinum fœnumque habuisse dicat in supellectile. Ænimvero cophinum fœnumque gestabant, cum, quod fiscellis stercora lutumque portaverant in Ægypto, tum quia stipulis fœnoque usi erant ad fingendos lateres. Intererat eorum per hæc monumenta, cunctos docere mortales, quam aspera olim et fœda pertulissent. *Cunæus.*

15 *Omnis enim, &c.*] Id est, Quilibet minimus locus, in quo ad arborem equus alligari potest, Judæis locatur, et pretium locationis populo Romano cogitur pendere.—*Mercedem*] Tributum, pensionem: immensam Romanorum avaritiæ crudelitatem perstringit quæ æs etiam ex tanta Judæorum inopia exigeret.—*Pendere*] Vel solvere, nam penso ære non numerato debitum solvebant antiquitus, quod et nunc alibi in usu est.—*Jussa est*] A senatu sordido et avaro, qui etiam a locis sanctis tributum exigit. *Lubin.*

16 *Arbor*] Ad quam jumentum ligari posset: vel sub cujus umbra quiescere liceret. Alii per *arborem*, lucum vel hortum intelligunt. *Mendicat*, id est, turpem stipem a Judæis quasi mendicando efflagitat. Vel pauper fit, propter pauperes incolas Judæos. Potest *sylva* pro Judæis in sylva degentibus accipi. Id est, Judæi in sylva degentes mendicant ejectis Camœnis, quibus sacrum erat nemus cum delubro. Sic Satyra VI. 'Cum dedit ille locum, cophino fœnoque relicto Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem.' *Idem.*—*Ejectis mendicat*] Templa Camœnarum Judæis locantur. *Vet. Sch.*

17 *In vallem, &c.*] Id est, ad Aricinum lucum, ubi Ægeria colebatur. Ego et Umbritius in vallem illam descendimus, ubi erat fons Ægeriæ Nymphæ, &c.—*Speluncas*] Antra Dearum intellige, vel locum illum ubi fontes erant. *Lubin.*—*Ægeria*] Ægeria nympha colebatur in Aricino lacu, cum qua Numa et concubium et colloquium se habere simulavit, super cultu religionum; quo armorum et pugnæ studio flagrantem populum Romanum abstraheret. *Vet. Sch.*

18 *Dissimiles veris*] Id est, dissimiles et longe distantes ab illis naturalibus et priscis a natura excavatis. Quas posteri expolire arte volentes, profanarunt. Indignatur auctor, quod naturales illas speluncas artificioso ornatu adulteraverint et profanaverint. Dictitans illas speluncas Diis gratiores fuisse futuras, si nullo artificio adhibito naturales mansissent.—

Præstantius] Grangæus legit *Præsentius* pro propitius. Nam cum Dii adsunt, favent.

19 *Numen aquæ*] Fontis. Nullus enim fons perennis, sine Numine credebatur Ethnicis: id est, Sanctitas aquæ propter præsentiam Numinis longe esset præstantior.—*Viridi si margine clauderet undas Herba*] Id est, Si artificio naturalis fons et spelunca polluta et profanata non esset, et si herba istic nascens circumdaretur, et circumsepiret aquas fontales, virenti et herbosa extremitate. *Idem.* Ut antiquitus, non autem muro marmoreo, ut tum.

20 *Nec ingenuum*] Id est, Si marmora arte ibi constructa, et polita non *violarent*, minusque religiosum redderent, *tophum* lapidem scabrum, *ingenuum*, *naturalem*, et ibi nascentem. —*Violarent*] Corrumperent, minus religiosum redderent. Naturalia enim licet rudia et impolita, diviniora credebant. et vis inferebatur topho, qui removebatur.

21 *Hic tunc, &c.*] Incipit jam Umbritius caussas migrationis suæ recensere. Est enim hæc Satyra velut Dialogus, et prima Satyræ verba sunt Juvenalis, Umbritium jam abitum parantem, convenientis, et alloquentis.—*Hic*] In vallem Ægeriæ postquam venimus. *Lubin.*—*Artibus honestis*] Belle addit *honestis*, nam ars anceps vox est, tam turpis quam honesta.

22 *Emolumenta*] Nullus fructus, nulla merces, doctis et literarum peritis viris honestas artes exercentibus.

23 *Res hodie, &c.*] Id est, Postquam res opesque meæ quotidie Romæ decrescunt.—*Here*] Veteres autem multa adverbia teste Donato per *e* et *i* proferebant, dicentes *tempore* et *tempori*, vespere, et vesperi: here, et heri.—*Atque eadem cras*] Est Gradatio.

24 *Deteret exiguis aliquid*] Id est, Meæ res quamvis in exiguis et minutis, aliquid deperdent et amittent cras, ut paulo post nihil sint: quia quæ deteruntur, paulatim minuuntur. Sic Horatius, 'Damnosa quid non imminuit dies?'—*Deteret*] Translatio ducta est a ferro, quod limando deteritur atque extenuatur. *Grang.*—*Illuc ire*] Cumas scilicet. *Lubin.*

25 *Fatigatas*] Longo volatu, utpote e Creta in Italiam, vel ut alii, in Siciliam: alii primum Sardiniam, deinde Cumas. Fatigati autem corpore, fessi animo dicimur. Servius Æneid. VIII. —*Dædalus exuit alas*] Fabula est notissima vel ex illis Virgilii verbis VI. Æneidos. 'Dædalus ut fama est,' &c. Emphasin et pondus habet hæc circumlocutio; quasi dicat: si Dædalus volans, et ex alto terras despiciens, sibi hunc locum elegit, sine dubio est amœnissimus.—*Exuit*] Deposuit. *Idem.*

26 *Dum nova, &c.*] Hic talis est cohærentia. Nos patria cedamus dum adhuc novam canitiem habemus et per ætatem possumus.—*Nova canities*] Dum capilli mei, raris et paucis tantum canis insperguntur, id est, dum incipio senex esse.—*Recta senectus*] Quæ rectum me patitur incedere, nondum corpus incurvans, quæ incipit anno ætatis LXIV. *Idem.*

27 *Dum superest, &c.*] Dum adhuc portio aliqua vitæ meæ vivenda restat. Sic Horat. 'Dum res et ætas, et sororum fila trium patiuntur.' Ex figmento Poëtico dicit: qui finxerunt Deas fatales Parcas quasi ad colum sedentes, vitam humanam dispensare. Ut *Clotho colum portet, Lachesis trahat, Atropos occet.*—*Lachesi*] Parca, a λαγχάνω, sortior, quasi de nostra vita sortiatur; illa autem filum trahere et torquere fingitur.—*Quod torqueat*] Filum vitæ meæ, quod in gyrum nendo circumagat. *Idem.*

28 *Dextram subeunte, &c.*] Nullo scipione, cui incumbam, dextram meam sustentante. *Idem.* 'Senex magnus ille quidem, gravatus annis, totus in baculum pronus, et lassum

trahens vestigium.' *Apul.*—*Bacillo*] i. e. Scipione.

29 *Cedamus patria*] Acri bile dictum. Non *patriæ* dicit: nam patriæ cedit, qui eam infestam et inimicam habet; *patria*, qui sponte abit et discedit.—*Vivant Arturius illic, &c.*] Delatores pessimi, sordidi homines. Damnat urbem Umbritius, quod ejusmodi Gnathones, sectatores, et asseclas, et extremæ sortis nebulones ad summas divitias evexerit. *Idem.*—*Arturius, &c.*] Ignobiles et sordidi, ac malis artibus viventes homines, qui ex sordidis rebus divites sunt facti. *Vet. Sch.*

30 *Qui nigrum, &c.*] De talibus Ovidius dixit: 'Qui facere assuerat, patriæ non degener artis, Candida de nigris, et de candentibus atra.' Qui virtutem in vitium, et vitium in virtutem vertunt. Sicque Poëta ostendit, tale genus hominum gratius esse. Unde et Terent. in Phorm. 'His pretium nunc est, qui recta prava faciunt.'—*Nigrum*] Vitia, falsa, mala intellige. Bona enim veteres albo, vel candido lapillo, mala nigro notabant. Persius: 'Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.' Et Horatius de malo: 'Hic niger est, hunc tu Romane caveto.' *Lubin.*—*Queis*] Pro quibus: alii Quis.

31 *Ædem*] Locum sacrum conducere, et sacris manus admoliri; vel intellige ipsos publicanos fuisse, et per *ædem*, templorum loca, vel agros intellige, qui magni constabant. Ædes in singulari pro templo, in plurali de domo et templo intelligitur. *Servius.*—*Flumina*] Integra, quæ majori postea pretio aliis locantur: aquam venalem, vel e fluminibus vectoriis lucrum. *Farnab.*—*Conducere port.*] Id est, portoria redimere, quæ portitori in portu solvuntur, pro importatis aut exportatis mercibus. *Britan.*—*Portus*] In quibus naves vectigalia et pretium stationis persolvunt. Grangæus intelligit portus reparandos, non portoria.

32 *Eluviem*] Cloacam, aut lacunæ fossarumve sordes, ad quas siccandas et exhauriendas, ipsi quos volebant tenuissima mercede contentos mittebant; cum magnos ipsi ex hoc assequerentur reditus.—*Portandum, &c.*] Erant enim funeris locatores et conductores. *Bustum* quasi bene ustum, locus in quo mortuus combustus et sepultus est. Ustrinam ergo intelligit, ubi cadavera cremabantur. Quo servi illorum portabant cadavera comburenda. *Lubin.* — *Portanda ad busta*] Libitinarios designat. Nam in templo Libitinæ ea vendi solebant, quæ ad sepeliendum mortuum fuissent necessaria. *Britan.* Servi libitinariorum erant pollinctores, qui sepeliebant. Bustum nunc dicitur sepulcrum. — *Siccandam eluviem*] Ut publici fani cloacam. *Vet. Sch.*

33 *Et præbere, &c.*] Varie variis explicantur hæc. Aut quia avidi lucri sunt, ut se venales exhibeant. Sic Plautus Mostellaria: 'Ubi isti, qui trium nummorum causa subeunt sub hasta.' Aut quia solvendo non sunt, se etiam vendi sub hasta in auctione pati possunt. Sic *Turnebus* Adv. x. 27. Aut denique, quibus facile est præbere caput servorum venale sub hasta: vel qui publicis venditionibus præsunt, qui facile præfecturam publicæ venditionis possunt acquirere, et caput servi venalis sub hasta domina præbere, venum expositum. Quod ultimum magis probatur: nam superius de hujusmodi officiis locutus est. — *Hasta*] Cum publica auctione vendebatur aliquid, hasta figi solebat; quam hic *dominam* vocat, quod sub hastæ quasi arbitrio servi emerentur, et cujus potestati et imperio omnia essent subjecta in venditione. Vide Brisson. Formular. l. vi. Hypallage est: quod sub ea hasta in servitutem redigerentur dominis, idcirco dominam eam appellat. *Grang.*—*Domina, &c.*]

Qui poscunt a fisco vendi, quasi debitores fisci. *Vet. Sch.*

34 *Quondam hi*] Indignatur jam quod Arturius et Catulus et alii olim vilissimi tubicines et cornicines fuerint. Idque non in urbibus, sed in vilibus extra Romam municipiis, quod illi qui olim in theatro cornicines fuerint viles, jam adeo divites facti sunt, ut in theatro jam munera gladiatoria edant, cædantque quos velint. — *Hi cornicines*] Britannicus legendum esse *hic* contendit, non *hi:* ut sit, qui *hic* Romæ quondam cornicines fuerunt, &c.—*Municipalis harenæ*] In muneribus gladiatoriis per municipia, buccas et buccinas locabant. Vel ut alii: ad contemtum dicere, quod in muneribus gladiatoriis, municipiorum, non urbis, operam locarent. Turneb. Advers. x. 27. Nam in municipiis vel opidis, ut Fundani, Formiani, Cumani, Tusculani etiam Theatra erant; notat ergo eos fuisse gladiatores, et venatores vilissimos, qui in municipiis pugnaverant, non in urbe. Ponitur autem *harena* pro loco ipso, et pro certamine.—*Quondam, &c.*] Symphoniaci parasitorum.—*Et municipalis, &c.*] Gladiatorum, aut venatorum, qui in municipiis pugnaverunt, non in urbe. *Vet. Sch.*

35 *Perpetui comites*] In ludis opidanis frequenter et assidui erant.—*Notæque per opida buccæ*] Quia enim tubicines erant, in municipiis vel theatris opidanis canere solebant, habentes buccas, quibus cornua inflabant satis notas: quasi dicat, in opidis urbis notum et illos cornicines fuisse. *Junius* dicit esse homines, sæpius per vulgi ora traductos. *Lubin.*—*Buccæ*] Neque hoc loco perpetui illi comites municipalis arenæ scurræ esse possunt et buccellarii, quis enim gladiatoribus parasitaretur? neque, ab inflandis tibiis, buccæ; sed vel Caussidici municipales et opidani; vel, quod verisimilius est, præcones: et ideo *notæ per opida buccæ*, in quibus præconium faciebant, hoc est urbanis prætoribus ignobiliores, sicut sectatores non urbanæ arenæ, sed municipalium gladiatorum. Quod autem Interpp. ajunt cornicines istos gladiatoribus canere solitos, hoc nusquam lectum est. In theatro quidem, non in arena. Cornicines in ludis scenicis, id est in Theatro: arenæ autem comites, id est operam gladiatoribus locantes, buccæ, vel vilissimi caussidici vel præcones. Conf. huc quæ infra ad Sat. xi. vs. 34. *Ferrar.*

36 *Munera nunc edunt*] Gladiatoria scilicet; et qui erant olim ministri, nunc eorum præfecti; qui operam suam olim locabant canendo in ludis opidanis, illi jam Romæ in urbe ipsa munera edunt gladiatoria. Neque enim citra census adeoque personæ rationem datum est jus edendi publice munera. Exstat apud Tacitum Annal. iv. S. C. quo cautum, 'Ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res esset.' *Turneb.*—*Verso pollice*] Verso enim pollice tollebatur favor, contra cum favebant, pollicem premebant. Horatius: 'Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.' Ex more hoc dicit, nam populus spectans, pro gladiatoribus victis, vel læsis interdum intercedebant, ne ab adversario occiderentur. Vide Politian. Misc. cap. 42. Turneb. xi. 6. Erasmi Adag. 46. Chil. 1. Cent. 8. 'Premere pollicem et vertere pollicem.' Alii legunt, *vulgus Quum libet occidunt populariter.* Id est, ab his populus occiditur, quos ante populus jubebat et imperabat occidi.—*Vulgi*] id est, populi spectatoris. *Lubin.*—*Verso pollice*] Mutata fortuna. *Vet. Sch.*

37 *Quemlibet*] Gladiatorem ab adversario victum et superatum.—*Occidunt*] Mortis illorum caussa sunt, dum munera gladiatoria edunt. Martialis in tales: 'Innocuos permitte

sales, cur ludere nobis Non liceat, licuit dum jugulare tibi.'—*Populariter*] More vulgi, passim, leviter. per populum, populo favente; quasi dicat omnibus applaudentibus. Grangæus explicat sic, Ut captant auram popularem et studia vulgi sequuntur.—*Inde reversi, &c.*] A muneribus, et cæde, a ludis scilicet, si modo ludi sunt, ubi multi per ludum contrucidantur. *Lubin.*—*Vulgus Quem, &c.*] Ab his populus occiditur, quos ante populus jubebat, id est, imperabat occidi * populariter * amabilium favente populo. *Vet. Sch.*

38 *Inde reversi*] i. e. a ludis gladiatoriis et cædibus hominum. Vel, Hisce relictis. — *Conducunt foricas*] Quidam vectigal stercorarium, quidam vinarium, alii domos publico sumtu ad locandum ædificatas intelligunt, ego vero latrinas a servis impuris exhauriendas, pro quibus ingens merces ipsis reponebatur, cum publicis spectaculis immensas opes attrivissent. Vel potius censum qui inferendus erat in ærarium nomine stercoris et urinæ. Vid. Lips. de Magnitud. II. 6. quod munus viri proceres, ut notat Evagrius, non aliter, quam militarem aliquam præfecturam ambiebant.—*Et cur non omnia*] Scilicet hi conducerent? Omnia enim possunt, cum fortuna ipsis faveat. *Lubin.*—*Foricas*] Stercora, hoc est, vectigal. Forire est pro, deonerare ventrem. Forire est * non foras ejicere. Alii tabernas dicunt foro vicinas: alii vectigal vinarium, quod ex Africa in urbem vehebatur, alii domos publico sumtu ædificatas ad locandum, quarum conductores lucra capiebant. *Vet. Sch.*

39 *Quales ex humili*] Quandoquidem sint ex eorum numero, quos fortuna solet per ludum ex humili loco ad altiora provehere. *Lubin.* — *Quales*] Ἀνακόλουθον, Dicere ante debuit, tales, et si quales. *Vet. Sch.*

40 *Extollit Fortuna*] Id est, evehit, rursus dejicit, quos fortuna rotat, versat, agitat, ludit.—*Jocari*] Ridiculum quid, sine ratione agere. *Lubin.*

41 *Quid Romæ faciam*] Verba sunt Umbritii, et ostendit se Romæ inutilem esse, cum malas aliorum artes ignoret.—*Mentiri nescio*] Ut adulatores et delatores bonorum, Catulus et Arturius, qui hoc egregie norunt. —*Mentiri*] Id est, Nigrum in candida vertere. *Idem.*

42 *Librum Si malus*] De hac re vide Horatium de arte, et Persium Sat. I. —*Poscere*] Librum describendum per adulationem: vel poscere aliquid pro adulatione mea, tanquam qui mirabiliter placeat, et quo delecter. Vel poscere nequeo adulatorie librum, quem non probo. *Farnab.*—*Et poscere, &c.*] Maleficus non sum. *Vet. Sch.*

43 *Motus astrorum*] Ut futura prædicem. Non sum astrologus, ex illo pessimo hominum genere, qui Romæ tamen gratia et autoritate apud omnes valebant.—*Promittere*] Filio illi, qui *ante diem patrios inquirit in annos;* vel etiam creditori. *Farnab.*—*Funus promittere*] His, qui sub severo patre agentes, de morte ipsius cogitant. *Vet. Sch.*

44 *Ranarum viscera nunquam inspexi*] Alludit ad Haruspicis officium, qui exta et viscera inspiciebat. Plinius inquit: 'Ex ranæ rubetæ visceribus; id est, lingua, ossiculo, liene, corde, mira fieri posse constat, sunt enim plurimis medicaminibus referta.' Forte intelligit rubetam vel bufonem, indicans se non esse veneficum, nec rubetarum extis uti ad veneficia. *Farn.* —*Ranarum viscera*] Non sum venenarius. *Vet. Sch.*

45 *Ferre ad nuptam*] Id est, Lenocinia exercere nequeo, non sum internuncius inter adulteram et mœchum, ut meo ministerio talia scelera adjuvem. *Farnab.*—*Quæ mittit*] i. e. munera et literas.—*Quæ mandat*] Hoc est, quæ mandata dat: nam amoris nunciis præter tabellas quas ferebant,

plerumque aliquid aut dicere aut facere injungebatur. *Grang.*—*Ferre ad nuptam*] Lenocinium exercere non possum. *Vet. Sch.*

46 *Norunt*] Alii *norint:* nam ego scire nolo.—*Me nemo ministro*] Id est, non possum assessor esse furis judicis. Id est, meo ductu, auspicio, ministerio, nemo furta perpetrabit. *Farnab.*—*Me nemo, &c.*] Non possum assessor esse furis judicis. bene adlusit de consiliaribus. *Vet. Sch.*

47 *Nulli comes exeo*] Solus Roma exeo, nemo me comitatur, quippe ubi rari boni. Et inde ego solus tanquam mancum et debile membrum ab urbe separor Romana, tanquam a corpore. Comes, iter nobiscum facit, assecla sequitur potentiores. Sodalis, adolescentiæ nomen est. *C. Fronto.*

48 *Mancus*] Dicitur quasi manu carens: per hoc Solus, quasi qui ab omnibus repudier.—*Exstinctæ dextræ*] Tanquam membrum emortuæ dextræ, quæ nulli est usui. Neque ego adeo idoneus et habilis officiis adulatoriis scelestis. Des. Heraldus *comitem* hic intelligit, qui alterius latus tegens, quasi dextra cassus est, cujus ministerio caret. *Farnab.*

49 *Quis nunc, &c.*] Exponit jam sceleratum crimen illorum, qui aliorum scelera explorabant, atque a sceleratis omnia postea postulabant et impetrabant, et ab illis timebantur, ne proderent illos: id est: nemo hodie Romæ diligitur, nisi qui conscius est scelerati alicujus facinoris; vel qui novit maximum aliquod scelus domini vel amici sui, a quo magno honore et amore colitur, ne se prodat. *Idem.*

50 *Et cui Æstuat*] Conjunge hæc Fervens occultis et tacendis. Ita dicit: quasi animus conscientia sceleris, ab altero designati, ferveat; quæ nec tacere facile posset, nec tuto prodere. Translatio est a procellis et fluctibus marinis.—*Æstuat*] Agitatur et incalescit, taceatne an proferat.

51 *Nil tibi se*] Id est: ille non existimabit, quod tibi aliquid debeat, quod tibi obligatus sit, nihil etiam in te conferet, vel tibi dabit, qui sua honesta secreta tibi revelavit. Contra, qui autem scelera sua tibi aperuit, in omnibus tibi erit obsequens.

53 *Carus erit, &c.*] Ostendit quod dixit, simili. Id est: e contra vero, qui novit Verrem furem esse, illum Verres in summo pretio, quamvis invitus, habebit; timebit ne ab illo prodatur.

54 *Tanti tibi, &c.*] Est autem egregia admonitio et exhortatio e curiosa illa et scelerata malitia, ne quis hujusmodi aliorum scelera arcana scrutetur. Id est, nullæ divitiæ tanti tibi sint, quamvis amplissimæ, ut propter illas scelus amici occultum, velis perscrutari, somno carere, et animo angi, ne e medio tollaris ab illo, qui te conscium timet; vel ne aliquando tibi objiciat, quod arcana tibi concredita patefeceris; et abjicienda et detestanda præmia ab amico tuo magno poscere, et illo timeri semper cupias. Sic Horatius: 'Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam, Commissumque tegas, vel vino tortus, et ira.' optime Lysimacho Philippides, πλὴν τῶν ἀποῤῥήτων, i. e. præterquam vetita, arcana, narratu indigna, supp. scire refert. Plutarch. de garrulitate. *Farnab.*—*Opaci Tagi*] Densi et turbulenti propter auriferas arenas. Vel potius umbris arborum obscuri. *Lubin.*

55 *Tagi*] Fluvii in Lusitania, ob arenas auriferas cæteris amnibus prælati.—*Quodque in mare volvitur aurum*] Per Tagum, vel similia flumina aurifera. *Idem.*

56 *Ut somno careas*] Propter secretum commissum, vel propter occupatas divitias; utriusque enim insomnis et inquieta custodia.—*Ponendaque*] Quæ cum mala conscientia non erant sumenda.—*Ponendaque præmia*] Quæ

deponere debeas, id est, abjicere, negligere: vel reddenda, ut quæ mala arte quæsita sunt. *Tristis*, quasi moriturus: ut mala conscientia torquearis. *Vet. Sch.*

57 *Magno amico*] Senatore nobili et potente. Ita fit ut scelerati et pravi nunquam animo sint quieto, aut enim alios timent, aut ab aliis timentur.

58 *Quo nunc, &c.*] Alias caussas subjungit, quod Græci et Græcorum mores, urbem perdunt, id est, pergam jam ad illos, qui nostris Romanis, magis adhuc quam supradicti scelerum ministri sunt grati, et mihi ingratissimi, et quos præcipue fugio. *Lubin.*—*Gens*] Pro natione aut genere hominum, alias gens appellatur, quæ confecta est ex pluribus familiis. *Grang.*—*Acceptissima*] i. e. gratissima: aliter est anceps vocabulum; nam et bene et male acceptus dicitur. *Idem.*—Hoc loco nostrates dicerent *Wel-koom.*

59 *Quos fugiam*] i. e. Odi: nam quod odio habemus, fugimus; contra, quod amamus, sequimur. Sic Horat. 'Non sequar aut fugiam quæ diligit ipse vel odit.'—*Properabo, &c.*] I. e. propere, alacriter, e vestigio fatebor.

60 *Nec pudor obstabit, &c.*] Ita dicit. nam pudendum erat urbem Romam Græcam esse factam, ut sequitur. *Idem.*—*Non possum, &c.*] Exclamatio, Porro Quirites. *Vet. Sch.*

61 *Græcam urbem*] Quam Romani, vitiis Græcorum, fecerant Græcam. Nam et concumbebant Græce, et dicebant ζωὴ καὶ ψυχὴ inter complexus, ut Sat. VI. dicitur. Sic Tertullian. 'Admodum Græci estis.'—*Quamvis quota portio*] Est correctio; quasi dicat: tamen si verum fatear, minima Romæ portio est turpissimæ gentis et fæcis Achææ, vel Græcæ. Quasi dicat: plures aliæ nationes præter Græcam, jam Romam pervenerunt. —*Fæcis Achææ, &c.*] Vilissimorum Græcorum. *Grangæus.*—*Quota portio*] Quamvis pauci sunt, tamen Græcam vitiis urbem fecerunt. *Vet. Sch.*

62 *Jam pridem*] Non solum inquit Græci in urbem venere, qui divitibus sunt acceptissimi, sed etiam aliæ gentes barbaræ ex Syria in urbem novos gentis suæ mores invexerunt.—*Syrus*] Pro Syrius, more suo quo noster solet.—*Jam pridem in Tiberim*] Id est, jamdudum Syri, qui ad Orontem habitant, Romam ad Tiberim sitam pervenerunt: in Syria autem Orontes fluvius, olim Typhon dictus, et qui Syriam ab Antiochia dividit: sic dictus ab Oronte, qui primus eum ponte junxit. *Lubin.* Grangæus ab Oronte gigante dictum refert, cujus in alveo siccato corpus undecim cubitorum repertum sit.—*Orontes*] Fluvius in Antiochia civitate, per quem Syros significat: ut Virgil. 'Et pontum indignatus Araxes.' *Vet. Sch.*

63 *Et linguam, &c.*] Syriam, adulatricem, et sceleratos mores.—*Chordas obliquas*] Citharam cui chordæ intenduntur obliquæ, id est obtortæ; aut obliquæ pro forma citharæ. *Britann.* Porro Syri nobiles in musicis fuere, ut Syrinx vel Syrisso ab illis derivatum sit. *Lubin.*—*Obliquas*] Cum obliquorum instrumentorum chordis obliquos etiam mores tibicinis.—*Chordas Obliquas*] Rusticos tibicines, qui in obliquum tangent. *Vet. Sch.*

64 *Gentilia tympana*] Quibus domi suæ utuntur, et quæ in Syria inventa sunt: a τυμπανίζω, id est, verbero: alii legunt *Typana*, ut Galli *Tabour* et *Tambour* indifferenter; et derivant a τύπτω. Vasa sunt hemisphærica, quæ semper bina feruntur, in quibus ab uno latere pellis extenditur, et virgula percutiuntur: quorum in Cybeles sacris usus. *Lubin.*—*Gentilia*] Nam idem est quod ejusdem gentis: alias gentiles, teste Cicerone in Topicis, sunt, qui inter se eodem sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, et qui capite diminuti non sunt. *Bri-*

tannic.—*Gentilia*] Suæ gentis, orientalia. *Vet. Sch.*

65 *Ad Circum*] Ab iis mos prostituendi meritrices in Circo maximo Romæ. In quo ædificium *Mœnianum* dictum, unde ludi Circenses spectabantur, et in quo ad id accommodato stabant meritrices *Mœnianæ* dictæ: de quibus hoc loco.—*Jussas prostare*] Quæstus gratia. Prostare autem dicitur mulier, quæ turpitudine corporis quæstum facit: de Scenicis prostibulis intelligit Lipsius, quæ omnium, non solum libidini, sed et licentiæ exponebantur: Grangæus vero de Semitariis intelligit, quia ejusmodi scorta ex Syria erant.—*Et ad Circum*] Et hoc a Græcis translatum dicit. *Vet. Sch.*

66 *Ite, quibus, &c.*] Ad Circum ubi prostant. Vos huc vos conferte, quibus grata et accepta est peregrina meritrix, habens mitram pictam, et coloribus variegatam in capite more gentis patriæ suæ. Est autem *mitra* vox barbara et significat capitis ornamentum. *Lubin.*—*Lupa*] Quasi quæ ad rem non minus sit avida, quam lupa ad cibum: lupa, inquit Isidorus, meritrix est a rapacitate dicta, quod ad se rapiat miseros et apprehendat. *Mitra* proprie cingulum significat, a filo quod Græci μίτον dicunt, vel ab Hebræo, vel tegumentum corpori congruum, Lydis et Phrygibus, imo et Assyriis usitatum.—*Picta lupa, &c.*] Meritrices. *Vet. Sch.*

67 *Rusticus ille, &c.*] Indignatur his verbis quod Romani vilissimi maneant: contra exteri ad summos honores et opes perveniant. Id est, o Romule, tuus rusticus, qui sub regno tuo pastoritiæ et rusticæ rei operam dabat, vel a te pastore oriundus est, et ad Græcos et exteros collatus, plane rusticus rudis et iners est: ille nihil aliud potest quam mane τρεχέδειπνα vestimenta induere, quibus ad amicos ad cœnam rectam, vel sportulam promerendam currat. Nihil inquam potest aliud quam clientem, vel in theatro gladiatorem agere, et ferre in collo suo, ceromate perfuso, victoriæ præmia in theatris relata. At contra exteri, qui ex omnibus orbis partibus in urbem penetrant, ad summa rerum fastigia evehuntur. Sportula enim dicebatur δεῖπνον ἐν σπυρίδι. Currebat enim ad hanc sportulam, ut infra Satyra v. dicetur. Et alibi: ‘Cum curat nocte togatus,’ &c. Et Poëta de Græcis locutus, Græca affectat verba, a τρέχω curro et δεῖπνον, cœna. *Lubin.*—*Rusticus ille, &c.*] Interpres vetus, *Grajas caligulas*, vocat: quæ Græcis τροχάδες appellantur, auctori veteris Glossarii τροχάδες sunt *galliculæ*. Idem *gallicu1as* σανδάλια reddit alio loco. sic plane gallicæ et caligæ confunderentur aperte tamen distinguit Tertullianus, et caligam Senatoribus, gallicam, hoc est σανδάλιον Isiacis attribuit. *Salmas.*—*Sumit trechedipna, &c.*] Ego gymnasticas intelligo vestes, quæ a *cursu* nomen habent et *cœna*, ut perstringat rusticos Romanos acriter, qui tam dediti fuerint Gymnasticis et Græcanicis exercitationibus, ut iis prope vitam et spiritum ducere viderentur, ad easque tanquam ad cœnam currerent, qua veste etiam esuritores fortasse Græculi ad cœnam cursitantes uti solebant: quare *trechedipna* hic jocoso vocabulo endromidem appellari reor. de qua Sat. VI. ‘Endromidas Tyrias et fœmineum ceroma.’ Vestes, quas *livreas* appellant Galli et Itali. Turneb. III. 17. Rutgers. Var. lect. l. VI. p. 591. Glossæ, *Cupedicinus*, τρεχέδειπνος. *Joseph. Scaliger* Emendat. tempor. lib. V. Martinius Turnebum, quod gymnasticas intelligit vestes, longius a vero abire sentit. Quicquid sit, sensus patet. Sed pro *Trechedipna* sunt qui scribant *Rechedipna;* et quæ Vetus scholiastes *sylateria* scripsit, ut sint *spolia*, a Græco συλάω, spolio, illi scribunt *philacteria* (opinor voluisse *phylacteria*) quasi au-

tor intellexisset chartulas illas, seu amuleta, quæ de collo suspendi solebant.—*Rusticus ille, &c.*] Ecce in quantum Romani rustici didicerunt luxuriam, et palæstris uti, et philacteriis ut athletæ ad vincendum.—*Trechedipna*] Vestimenta parasitica, ut *Caligulas Græcas* currentium ad cœnam. *Vet. Sch.*

68 *Ceromatico*] Vilissimum gladiatorem agit, collo ceromate peruncto; quod unguentum erat ex oleo, cera, et terra in speciem luti, quo ungebantur in Palæstra.—*Niceteria*] Νικητήρια. Vestes erant peregrinæ, *phylacteria* alias dicta, quæ victoribus datæ de collo pendebant. Est autem νικητήριον, victoriæ præmium. *Lubin.* Ut victoriæ insignibus ornati tanto melius ad cœnam admittantur.—*Niceteria*] Vestes peregrinas victis convenientes. vel Rechedipna est ipse, qui cœnam facit: ut sit ordo; O Quirine, ille tuus rusticus rechedipna sumit et fert niceteria collo ceromatico: et est sensus: En tibi o Romule, rustici tui, in omnem diffundi luxum jam didicerunt, et palæstris frui et * philacteriis. Nam et niceteria philacteria sunt, quæ ob victoriam fiebant, et de collo pendentia gestabantur. *Vet. Sch.*

69 *Hic alta, &c.*] Est dissimilitudinis Apodosis. Id est, contra exteri et Græci præsertim ab omnibus Græciæ partibus Romam petunt, et ibi non viles clientes et gladiatores erunt, ut Romani rustici et rudes sunt et manent; sed magnarum domuum inhabitatores erunt, potentes et divites.—*Sicyone*] Insula, teste Plinio, in mari Ægæo contra Epidaurum, alta et eminens. Vel, ut alii, urbs in Peloponeso, vel in Laconia.—*Amydone*] Pæoniæ civitas, quæ Trojanis auxilia misit, teste Homero. *Lubin.*

70 *Andro*] Prima erat Cycladum maris Ægæi insula.—*Samo*] In Ionia Chios et Samos est, teste Mela, ubi Juno maxime colebatur. Vel insula in Icario, quæ Ioniæ adjacet.—*Trallibus*] Opidum olim in Asia celeberrimum, situm in vertice quodam plano, qui promontorium natura munitum habet. Strabo et ut Britannicus vult, opidum Phrygiæ. ut alii, Cariæ.—*Alabandis*] Alabanda Minoris Asiæ urbs in Caria, duobus montibus subjecta, ubi homines molles et psaltriæ multæ. Quia autem Græcos hoc loco exagitat, et de Græca urbe supra dixit, frequenter etiam Græcis vocibus utitur, ut supra vidimus: Ceromatico, niceteria, Geometres, aliptes, &c. *Idem.*

71 *Esquilias*] Esquilinus mons, ubi jam templum Mariæ majoris, et Viti. Τόπος ἐν Ῥώμῃ; a Rege Tullio, urbi adjectus. Dictæ a regis excubiis, vel quod ab illo excultæ essent. Unde et scribendum *Exquiliæ*.—*A vimine*] Teste enim Festo, ibi viminum sylva fuit, hinc collis Viminalis dictus. *Idem.* Ubi et ara jovi Vimineo exstructa.

72 *Viscera, &c.*] Inhabitatores, ita ingerunt se, ac insinuant in maximas familias suis artibus et familiarium secreta condiscunt, ut etiam hæredes se futuros sperent. Iis quippe est ingenium velox, &c. *Idem.*—*Viscera*] An quod blanditiis ita chari futuri ut viscera, an quod tanquam viscera omnia absorbeant. *Grang.*—*Dominique futuri*] Tam callidi sunt, ut a divite in amicitiam et familiaritatem recepti, quasi domini omnia in domo moderentur. *Britannic.*

73 *Ingenium velox*] Recenset ingenii præclara dona, et artes quibus ad tantas opes perveniant. Ingenium velox ad omnia discenda, et excogitanda.—*Audacia perdita*] Qui per summam impudentiam apud quosvis se ingerunt, ut qui donum audaciæ et impudentiæ habeant. Ἀπεγνωσμένοι, adeo perditæ et desperatæ audaciæ. *Lubin. Salmas.*—*Sermo Promtus*] In promtu, expeditus, paratus, sunt eloquentissimi. *Lubin.*

74 *Isæo torrentior*] Isæus Orator

fuit Athenis ejus nominis celeberrimus, Demosthenis præceptor. Alter eo nomine Romæ eloquentissimus. Vide de hoc Plinium in Epist. qui eum laudat, quod admirabilis Rhetor fuerit.—*Torrentior*] Concitatior, uberior, vehementior: sumtum a torrente, qui magna fertur aquarum ubertate et vi. *Britann.*—*Ede, quid illum, &c.*] Vult hic probare, quam versuti sint Græci ad omnia. Ait ergo: Dic quid censes? scilicet esse Græcum hominem? quasi dicat; tam astutus, tam vafer est, ut nulla sit prorsus ars, quam ipse non profiteatur: *secum enim attulit omnem hominem*, id est, omnia profitetur, quæ homo possit facere et scire: nihil non permittit sibi. Erit enim grammaticus, rhetor, &c. *Britann.*—*Et Isæo, &c.*] Isæus Romæ orator omnibus eloquentior. De hoc Plinius Secundus ait, 'Magna Isæum fama præcesserat; major inventus est.' *Vet. Sch.*

75 *Quemvis hominem*] Omniscium, omnes artes professum. *Farnab.*

76 *Grammaticus*] Id est, literatus est, omnes linguas perfecte novit; omnes fabulas Poëticas tenet.—*Rhetor*] Insignis orator.—*Geometres*] Nisi Synæresi aliqua priores duas syllabas pro una scandas, ratio quantitatis non constat, producitur enim *o*, quod in Græco *ω* longum. Nisi forte noster etymon et compositionem vocis Græcæ considerans, primam syllabam, quod sit γῆ et γαῖα in Græco longa, eodem modo voluerit producere, et non *Geometres*, sed *Geometra* scripserit. Saltem sic ego putem.—*Pictor*] Artificiosi pictores Romæ ferme exteri fuere.—*Aliptes*] Ab Ἀλείφω. Unctor: qui in Gymnasio palæstritas inungebat. *Idem.*

77 *Augur*] Qui ex garritu et avium volatu futura prædicit.—*Schœnobates*] Funambulus, a σχοῖνος, et βαίνω. Terent. 'Et populus in funambulo animum occuparat.'—*Magus*] Vel sapiens ut olim; vel potius incantator et veneficus. *Idem.* Mysteriorum gnarus *Farnab.* Lingua Persarum Magus est, qui nostra Romanorum erat Sacerdos, qui rite scit et callet leges cerimoniarum, fas sacrorum, jus religionum. *Britannic.*—*Schœnobates*] Funambulus, *Aliptes*, unctor. *Vet. Sch.*

78 *Esuriens*] Paupertas enim et fames omnes artes excitat. Pers. 'Magister artis ingenique largitor Venter.' —*In cœlum, &c.*] Respondet illi superiori: *omnia novit.* Cogente enim fame seu paupertate, quæ excitat artes; si jusseris, volabit alter Dædalus. *Farnabius.* Quamvis Satyricus hic non loquatur nisi de Dædalo, nil impedit tamen quin ludat in ambiguo, et non tam illum cogitet et tangat, quam quidem alterum illum Græculum, qui tempore Neronis priorem Dædalum volando imitari volens, Icarum potius imitatus est: Simonem Magum puto. *Grang.*

79 *Ad summam*] Id est, denique ne longius evager.—*Non Maurus*] Dicit, Dædalum illum volantem non Maurum aut Thracia ortum fuisse, sed Græcum, et quidem Atheniensem. Quorum Græcorum ingeniositatem, artes, et solertiam alii populi imitari nequeant, ne nunc quidem. *Lubin.*—*Ad summam*] Ad postremum: ut Virgilius: 'Hæc summa est.' Ad ultimum omnem vitam dicam. *Vet. Sch.*

80 *Qui sumsit pennas*] Qui pennas sibi et alas aptavit et applicavit, ut volaret.

81 *Horum ego non fugiam conchylia*] Inter alias caussas sui ab urbe discessus, unam hanc præcipuam esse ostendit, quod nequit ferre Græculos, qui nuper ex Græcia advecti, ita suis artibus locupletati sunt, ut nunc inter primores urbis habeantur. Nam purpurati incedunt; priores etiam testamenta signant, honoratiore loco discumbunt. *Britann.* Turneb. IX. 5.—*Conchylia*] Id est, vestes conchyliatas, et purpureas, quibus induti in publicum procedunt, tanquam nobiles Rom. Nam *conchylium* piscis est ex

genere concharum, sicut purpura et murex; ex iis autem piscibus eliciebatur liquor ille tam pretiosus, ad tingendas vestes. *Idem.*—*Conchylia*] Vestem fucatam, et togæ erubescendæ fucatos habitus: et Romæ togæ * erubescendus in capitium purpuram quasi conchylia signant. *Vet. Sch.*

82 *Me prior ille signabit*] Indignatur pessimos adulatores, viris bonis præferri, id est, ubi ad testamentum obsignandum, vel alias tabulas vocati fuerimus, ille tanquam me honoratior, prior signabit, et ego tanquam posterior.—*Fultusque toro meliore*] Id est, in conviviis tanquam dignior mihi præfertur, et honoratiori loco, in supremo culcitræ triclinaris loco, recumbet? *Lubinus.*—*Signabit*] Legunt quidam *Cœnabit.*—*Fultus*] i. e. Sustentatus pulvino, quod apponebatur dorso ipsius.—*Toro meliore*] i. e. Auleis ditioribus strato et pluma delicatiore farto, ut et qui est in loco magis honorato: locus autem melior et honestior erat medius.

83 *Advectus Romam*] Id est, qui venalis olim ex Syria Romam advectus est, una cum mercibus venalibus, oneraria nave et plena vilis mercis. Id est, qui oriundus est ex ista regione, ex qua ad nos advehuntur pruna.—*Quo pruna, et coctona*] Id est, una cum mercibus Syriæ Romam servi venales advecti. Erant autem coctona Syro nomine, parvæ Syriæ ficus peculiares, et varie apud autores scribitur, alii legunt *cottana.* Junius dicit hoc esse proverbium probrosum in advenas.—*Pruna*] Quæ ex Damasco urbe Syriæ, primum Romam navibus deportantur. *Idem.*

84 *Usque adeo nihil est*] Ἐπιφώνημα. Nihil ergo nos juvat, nihilne est prærogativæ, quod Romæ nati et nutriti fuimus? aërem Romanum hausimus? *Farnab.*—*Usque adeo*] An in tantum?

85 *Aventini*] Romani. Partem ponit pro toto. Aventinus enim unus est ex septem urbis Romæ montibus: dictus secundum Varronem, aut ab avibus, quod eo se a Tiberi ferrent; aut a rege Aventino, qui ibi sepultus fuit: aut ab adventu hominum seu advectu. Nam olim paludibus mons hic a reliquis disclusus fuit. *Britann.*—*Bacca Sabina*] Oliva id est fructibus et cibis Italicis, ut sit species pro genere, et opponitur prunis et coctonis Syris. Sabini enim et Romani, commune habuere imperium. *Britan. Farnabius.* Et dicti Romani Quirites a Curibus, Sabinorum opido.

86 *Quid, quod adulandi*] Tangit jam Græcorum fœdam, et homine indignam adulationem: quasi dicat, non solum sunt Grammatici, Rhetores, Geometræ, verum etiam adulatores longe peritissimi. *Lubin.* et adulatoriæ artis magisteria.—*Quid, quod, &c.*] Subaudi *dices,* si aliud de Græcis gravius addidero, quod scil. &c.

87 *Laudat sermonem indocti*] Hoc vere est nigrum in candida vertere, ut supra dictum est. Et quod se non posse dixit Umbritius, cum inquit: 'Mentiri nescio.' *Idem.*

88 *Et longum invalidi collum*] Pectorosa repandæ cervicis ostentatio. Id est, aliquem amicum qui collum oblongum et invalidum habet, vel qui imbellis est et invalidus, illum comparat cum Hercule robustissimo, qui Antæum terræ filium superabat. Turneb. IX. 28.—*Longum collum*] Prolixi colli, plerumque sunt imbecilliores. *Lubin.* Infirmitatis signum collum longum esse Galli testantur, qui si quem talem viderint, continuo vocant *ce grand col allongé,* et nostrates *een lang-hals.*—*Cervicibus æquat Herculis*] Dicit imbecillum fortissimo Herculi similem.

89 *Antæum*] De pugna inter Antæum terræ filium, et Herculem secundum laborem consummantem, vide Lucanum l. 4. Dicit autem *procul à tellure tenentis:* Nam Antæus, quia terræ filius erat, in lucta illa cum Hercule, quoties terram matrem pede

percutiebat, vires et robur quintuplex recipiebat; quod sentiens Hercules, adeo procul à terra eum elevat, ut terram amplius pede attingere non potuerit, unde Antæus superatur præfocatus. *Lubin.*

90 *Miratur vocem angustam*] Id est, cum admiratione laudat, vocem stridulam, raucam, exilem, mollem, minusque virilem, et qualem vocem gallus maritus gallinæ habet, dum gallinam mordet ascendens. Ea vox maxime ab Oratoribus damnatur. Vide Fabium l. II. *Idem.* Vox autem ultra vires urgenda non est; nam et suffocatur sæpe, et majore nixu minus clara est, et interim elisa in malum sonum erumpit, cui Græci nomen ab immaturo Gallorum cantu indiderunt: forte βρόγχον. Claverius legit *ilia sonat, cum mordetur gallina marito:* Nec hæc lectio inconcinna, imo et sensus non absonus: de quo docti judicent. —*Marito*] Gallo, qua ratione vox sæpius transfertur ad pecudes.—*Miratur*] Plus est, quam quum dicimus laudat.—*Vocem angustam*] Gracilem. *Vet. Sch.*

92 *Hæc eadem*] Id est, nos Romani possumus eadem facere et laudare, sed non eodem eventu. Nam illis creditur, non nobis. 'Duo cum faciunt idem, non est idem.' *Lubin.*—*Sed illis*] Græcis. A quibusdam rogatus, ut cantaret super cœnam: 'Solos scire audire Græcos solosque se et suis studiis dignos,' respondit Nero, apud Sueton. c. 21.

93 *An melior*] Laudat illos jam Ironice ob histrionicam; quod non solum egregii adulatores sint, sed histriones quoque. Id est, An melior histrio unquam invenitur, quam Græculus est, cum in Fabula personam meretricis Thaidis sustinet; vel cum in Comœdia honestam matronam agit, et repræsentat; vel cum imitatur Dorida Nympham nudam et marinam, nullo palliolo cultam et vestitam, nam Deæ marinæ nudæ fingebantur. Indicat Græculum histrionem cuilibet personæ in Scena agendæ et repræsentandæ aptum esse. Vide Brodæum VIII. 6. *Lubin.*

94 *Comœdus*] Actor Comœdiarum, Histrio: Comicus, qui scribit.—*Dorida*] Nympham, Oceani et Tethyos filiam nudam, uxorem Nerei: ex quo peperit Thetidem minorem, Achillis matrem. *Idem.*—*Agit*] Agi proprie dicuntur fabulæ, quod cum in scenis repræsentantur, cum gestu vultus et agitatu corporis pronunciantur.

95 *Mulier ipsa*] Quasi dicas, jurares ipsam non personatam esse, sed ipsam mulierem loqui.—*Non persona*] Vir personatus; est enim persona oris tegmen, quo Comœdi utebantur et etiam Tragœdi, dicta a personando.

96 *Vacua, et plana omnia dicas*] Id est, cum audias illum mulieris personam agere, tanta id solertia facit, ut existimare possis non virum agere, sed mulierem, et infra ventriculum, non inæqualitatem aliquam esse ut in viris, sed vacua et plana omnia, quæ tenui tantum rima seu fissura, distant. Glossæ veteres: rima, γυναίκεια φύσις. Intelligit naturam muliebrem. Id est, Omnino illum mulierem esse jurares; tam dextre agit. *Idem.*—*Infra ventriculum*] Sine pene, id est, inguine fœmineo.—*Et tenui distantia rima*] Naturam muliebrem significat. *Vet. Sch.*

98 *Nec tamen*] Alii mimi Romani, quamvis optimi sint; illic ubi Græci sunt, in nullo pretio habentur. Porro Antiochus, Demetrius, Stratocles, illo tempore nobilissimi mimi, comœdi erant: teste Quintil. l. II. *Lubin.*—*Antiochus aut Stratocles*] Illius temporis comœdi. *Vet. Sch.*

99 *Cum molli Hæmo*] Hæmus nobilissimus et ipse Histrio; qui *mollis* appellatur, quod molli, fracta, et effœminata voce, mulierum personas cum maximo decore agere potuerit. De quo Sat. 7. 'Dicas hæc mollius Hæmo.' *Lubin.*

100 *Natio comœda*] Agendis Comœ-

diis naturaliter apta. Natio Græca plane est mimica, comica. Damnat autem his, illorum adulationes, in quibus histrionica et mimica multum valet. Natio pro genere et secta sumitur.—*Rides? majore*] Ἐγέλας; ἐγὼ δ' ἐξέθνησκον γέλωτι. Juxta illud Terentianum: 'Negat quis, nego; ait, ajo.' 'Magnas vero gratias agere mihi?' Resp. Gnatho: 'Ingentes.' *Idem.* Cachinnus est cum voce, risus effusior.

101 *Flet, si lacrymas*] Id est; Quamvis non doleat, tamen flere potest, cum patroni sui lacrymas aspexit: sunt enim omnia in eo ficta; ut mulieres, quæ, 'Ut flerent oculos erudiere suos.' *Idem.*

102 *Igniculum*] Ad arcendum frigus. *Idem.*

103 *Accipit Endromidem*] Id est, Vestem villosam et crassam, quasi et ipse valde algeat. Ea hyeme in Gymnasiis utebantur post ludorum exercitationem, ne lusores calefacti refrigescerent.—*Æstuo*] Id est, Æstu et ardore Solis incalesco. *Idem.*—*Endromidem*] Lodicem, qua se cooperiat. *Vet. Sch.*

104 *Non sumus ergo pares*] Græco huic. Nos Romani cum Græculis, qui omni loco et tempore adulatorie possunt, pro voluntate Thrasonum suorum alios atque alios vultus inducere. *Lubin.*—*Melior, &c.*] Præfertur ille, qui tempori potest servire, et sese aliis accommodare.

106 *A facie, &c.*] Quod adulatores dum admirantur, solent facere.—*A facie jactare*] Qui a facie jactat manus, is utique manu faciem prius tangit, quam eam jactet, hoc est, manum ad os refert, deinde eam jactat et porrigit, postquam eam osculatus est: et sic quodammodo osculum ipsum jactare ac porrigere creditur. *Manu venerari et salutare* hoc dicebant. *Salmas.* Et vide Turneb. Advers. I. 16.

107 *Si bene ructavit*] Quod incivile habetur, adulator vero ructanti gratulatur, et ructum laudat, tanquam sanitatis signum, ut nos de sternutationibus. Nisi forte hic de posteriore ructu loquantur, nempe de crepitu. Dicimus autem *ructo*, ut hoc loco, et ructor.—*Si rectum minxit*] Veluti cum admiratione, *blesse him selfe.* Parrhasius Epist. 36. legit, *Si lectum minxit:* id est, culcitram triclinarem. Sic Horat. l. I. serm. 3. 'Comminxit lectum potus.' *Farnab.* *Rectum* pro recte.

108 *Si trulla, &c.*] Missis interpretum insomniis, hæc ita intellige; si trullam vini ebibit, ita ut fundum inverterit, et epoto toto vino, labris sugens, crepuerit, et strepitum dederit. Quod fit, cum quis in fundo spumam reliquam haurire cupit, tunc talis strepitus excitatur. *Turneb.* x. 27. *Advers.* Martial. l. 9. Horat. l. II. Sat. 3. qua abutuntur nonnunquam, ad onus ventris excipiendum, ut Bassus apud Martial. Vide Varr. l. I. L.L. —*Si trulla inverso, &c.*] De eo, qui postquam vini calicem hausit, id quod remansit ita elidit in pavimentum, ut resonaret. Quod insolentissimi et petulantis animi est: ita ut ludus inde convivalis foret, quem *cottabisim* appellarunt, cum residuum potum in æneas phialas jactarent; qui si sonantior creparet, se ab amica redamari et mutuo affectu teneri putabant. *Alex. ab Alex.* Trulla diminutivum est a Trua, vasis genus. Est alias etiam Trulla instrumentum parietariorum. Britannicus putat verba Autoris sic intelligenda, quod adulator paratus sit laudare *sive recte mingat sive pedat;* metaphorice, si *trulla aurea*, i. e. venter divitum dedit crepitum, hoc est pepedit: Alii interpretantur, quum crepitus fit sordibus alvi decidentibus in trullam, qua exciperentur inverso fundo.—*Si trulla*] Si pepederit. alii sic intelligunt, si calix aureus crepitum dederit, cadens e manu divitis. *Vet. Sch.*

109 *Præterea*] De adulatione Græculorum fœda hactenus: jam in illorum fœdam libidinem invehitur;

quod Romæ nulla honesta matrona vel virgo, &c., sancta, casta, et inviolata maneat, et tuta sit a Græcorum *inguine*, pene, et membro virili, id est, libidine. *Lubinus.*

110 *Non matrona Laris*] Id est, honesta materfamilias, et domus, ne tuta quidem ab illis.—*Nec ipse sponsus*] Cui virgo desponsata est.—*Lævis*] Id est, glaber et imberbis, talem enim ætatem in deliciis habebant scarabæi illi. Quia a λεῖος, ergo scribatur *levis.*

111 *Ante pudicus*] Id est, antequam vel priusquam hæc pestis a Græcia, in domum penetrasset. *Idem.*

112 *Horum si, &c.*] Quod polluat scilicet, non matrona, virgo, sponsus, filius.—*Resupinat, &c.*] Invertit, curiose scrutatur, id est, universam domum et aulam amici patroni sui resupinat, et inquirendo singula invertit, et pervertit. Quod si *aulam* pro olla dictum interpretemur: ita ut sensus sit illam pecunia plenam et defossam evacuat et evertit: ut quemadmodum libidinosam, sic etiam furacem gentem esse dicat. *Britan.*—*Aulam*] Grang. legit *Aviam*, et *resupinat* pro obscœno verbo sumit: dicens eos et sensum et omnia evertere qui legunt *Aulam*, et interpretantur, domum evertit. Recte Grangæus cum vetere scholiaste legit *aviam:* idque ostendit *resupinare*, quod ineptissime de aula dicitur: et ipse sensus: Cum neminem alium inveniat, quem subagitet, ipsas avias seu vetulas comprimit. *Græv.*—*Aviam resupinat amici*] Si nullus horum sit, qui possit corrumpi: si fuerit anus, ad ipsam se convertit. *Vet. Sch.*

113 *Scire volunt, &c.*] Quidam hunc versum collocari volunt post versum 115. De hoc scelere supra dictum est, ad illa verba: 'Quis nunc diligitur nisi conscius,' &c.—*Atque inde timeri*] Primum enim non cessant, donec norint. Ubi norint, ibi si a divitibus non adeo laute excipiantur, ut prius, minantur se ea revelaturos, inde illi a divitibus timentur. *Lubinus.*

114 *Et quoniam, &c.*] Id est, quatenus Græcorum mentio facta est, age missam faciamus turbam, et vulgus Græcorum: transeamus autem et migremus ad Gymnasia Philosophorum, ad Stoicos Philosophos, sanctioris, opinione vulgi, familiæ et sectæ. *Id.*

115 *Transi Gymnasia*] Notanda locutio. Id est, migra ad Gymnasia literaria, indocta plebe relicta. Britannicus vult, poëtam per transitum damnare exercitationes gymnicas, quarum usus a Græcis in Urbem invectus, juventutem enervavit: quasi dicat, volo gymnasia i. e. certamina gymnica prætereamus, uti leviora et tolerabiliora, præ aliis, quæ ab iis fiunt, et quæ jam audies.—*Audi facinus, &c.*] Id est audi scelus aliquod Sancti, philosophi Stoici. Vel facinus a philosopho et quidem sanctiorem vitam professo patratum, qui nempe Abollam gestabat.—*Abollæ*] Abolla fuit vestis qua et Philosophi et Milites uterentur: Dicitur autem *majoris*, ut sic designetur philosophica vestis seu pallium, tanquam majoris et gravioris autoritatis; ut sit, Audi quæ fecerit Græcus philosophus, vir magnæ autoritatis. Nil aliud quam pallium denotat; sed strictiori notione pallium Philosophorum Stoicorum et Cynicorum: ut *facinus majoris abollæ* sit Philosophi Stoici, Egnatii scilicet, qui Soranum discipulum delatione perculerat. *Ferrarius.*—*Facinus majoris abollæ*] Proverbium, quasi majoris togæ, id est, sceleris potioris. Vel per ironiam dixit, quasi sanctioris Philosophi. Abolla, species est majoris vestis, quasi pallii majoris. *Vet. Sch.*

116 *Stoicus occidit*] Attende invidiosam et atrocem accusationem. Egnatius Stoicus delator falso testimonio circumvenit Baream Soranum amicum suum et discipulum sub Nerone et ipsi caussa mortis exstitit. Tac. 16. Annal. de eodem Sat. I.

'Magni delator amici.' Vide de ea Tacit. in Nerone. Junius ex Ms. Heliodorum notat Stoicum. *Lubin.*

117 *Ripa nutritus, &c.*] A patria crimen exaggerat. Fuit enim Tarsensis; Tarsos appellata autem est a casu Bellerophontis, quod Pegasus equus Bellerophontis in eo ταρσὸν fregerit, id est, plantam vel alam. Est autem Tarsos Civitas Ciliciæ, Divi etiam Pauli patria, quam præterfluit amnis Cidnus. *Idem.* Et erat celebre in illa urbe gymnasium literarum.—*Ripa nutritus, &c.*] Natus apud Thebas in Bœotia ad Heliconem montem, ubi equus Pegasus, Neptuni et Medusæ Gorgonis filius: ut alii vero tradunt ex Medusæ sanguine et cervice a Perseo resecta procreatus, ad Heliconem montem devolavit, ubi ungula saxum feriens aperuit fontem, qui Caballinus Latine, Græce vero Hippocrene est dictus. *Britan.* Corinthumne intelligit ubi Pegasus pro insigni, et ubi primum a Bellerophonte prehensus fuit? *Grang.* Cui adstipulatur Casaub.—*Ripa nutritus in illa*] Apud Tarson civitatem Ciliciæ, quam præterfluit amnis Cidnus: cujus urbis conditor Perseus, qui nomen civitati ex facto dedit, quia ibi una ex talaribus pinnis equi excidit. *Vet. Sch.*

118 *Pinna caballi*] Id est, Pegasi equi alati: hic autem est, quem Bellerophon deprehendit potantem ad Pirenem fontem in Acrocorintho, et quo usus est ad interficiendam Chimæram in Lycia. Strab. *Grang.*—*Pinna*] Promiscue scribitur subinde *Pinna* et *Penna;* quia pinna a penna: sed pennæ nomen generale est ad plumas et pinnas. Plumæ enim molliores et exiguæ pennæ sunt, pinnæ autem duriores.

119 *Non est, &c.*] Ulterius conqueritur, nullum quæstum Romæ esse bonis et honestis viris, ex quo tempore Græculi recepti sint. Jac. Loënsis Epiphil. II. c. 14. *Lubin.*

120 *Protogenes*] Non hic pictor ille nobilissimus, aut alii notantur; sed sunt ambitiosa et invidiosa nomina summorum adulatorum et delatorum, qui malis suis artibus apud Imperatorem in summo honore erant. Valet enim *Protogenes* idem quod primi generis, *Diphilus* idem quod Jovis, et principis amicus, *Erimanthus* Mathematicus, quasi contentionis vates, qui suis divinationibus lites disseminat: Græculis, Græca etiam nomina imponit. *Stephan.*

121 *Qui gentis, &c.*] Id est, qui more et vitio gentis, id est, Græcorum, amicum non cum aliis partitur et dividit; sed vult esse μονοφιλής.—*Gentis vitio*] Quasi peculiare Græcorum vitium sit, nullum consortem admittere. *Idem.*—*Qui gentis vitio*] Græci enim soli volunt majoribus amici esse, hoc est, μονόφιλοι. *Vet. Sch.*

122 *Nam, cum, &c.*] Id est, cum Græculus infudit in aurem Domini patroni vel principis sui. *Facilem* ad audiendum et credendum, modicum tantum aliquid de veneno naturæ suæ, adulatorium scilicet quid, et calumniæ plenum.—*Facilem stillavit*] Mirum enim quam nobiles illi, et divites sint πολύφιλοι, et quam novitatis cupidi et avidi. *Stillavit*, susurrando immisit. *Stephan.* Metaphora a liquidis rebus unde et haurire auribus et bibere dicimur. *Grang.*

123 *De naturæ, &c.*] Id est, cum divitem quasi ad suam propriam naturam efformavit, ipsique suos mores instillavit. *Lubin.*

124 *Limine summoveor*] A familiaritate et amicitia divitis rejicior. Ego vetus cliens (novo cliente Græculo recepto) domo divitis mei patroni ejicior.—*Perierunt, &c.*] Id est, quidquid officii tot annis præstiti patrono meo, id oblivioni traditur, pro vili et nihilo habetur. *Idem.* Quanquam instar servi in obsequiis et negotiis fui divitis. Mera phrasis Gallica est *pour un petit desplaisir cent ans de services perdus.*

125 *Nusquam*] Quam Romæ.—*Minor est*] Id est, minoris momenti esse putatur. Id est, nullo loco minus reputatur, damnum et jactura clientis antiqui et pauperis, quam Romæ. *Id.*

126 *Quod porro, &c.*] Conqueritur id, quod itidem in prima Satyra fecit, pauperum nullum Romæ fructum, vel emolumentum esse, cum sportula et alia a divitibus ipsis præripiantur. Sensus hic est, porro ut veritatem dicam, ne videar rationes nostras nimium tueri quodnam officium nos miseri clientes, Romæ habemus, et quodnam meritum, quam mercedem inde habemus? id tamen nobis relictum est negotii, ut divitibus officio salutandi occupatis simus comites, nec hoc sine multo labore.—*Blandiar*] Blanditias faciam dicendo, nos officia demereri; et inde emolumenti aliquid habere. Galli dicunt, *A fin que je ne me flatte point.* Idem.

127 *Si curet nocte, &c.*] His verbis probat pauperes nullum emolumentum Romæ habere: id est, anne possunt aliquam mercedem consequi; si vel maxime togam et τρεχέδειπνα induere, et ad patronum salutandum summo mane vel a media nocte currere curent et studeant; cum prætores, per lictores et ministros suos, sportulam nobis et sibi invicem præripiant. Porro toga viliorum erat clientum, quam summo mane patronos ob sportulam salutaturi induebant, vel in media nocte etiam, ne ab aliis prævenirentur. Mart. l. x. ad Gal. 'Mane vel a media nocte togatus ero.' *Idem.*

128 *Cum prætor*] Habebat prætor lictores 6. Consul. 12. Vid Lips. Et ipsos magistratus non pudebat, ut hæreditates captarent, salutare potissimum viduas et orbos divites.—*Et ire, &c.*] Hinc vestes illæ τρεχέδειπνα dicuntur: nam Romanorum cura integra, currere ad domos beatorum.—*Impellat*] i. e. Verbis urgeat.—*Præcipitem*] Prono capite, quasi præëunte capite, i. e. proclivi animo et corpore, festinantem.

129 *Dudum, &c.*] Viris et mulieribus, liberis orbatis. His enim non ob sportulam solum salutando blandiebantur, verum etiam propter testamenti partem. *Idem.*—*Vigilantibus*] Jam luce appropinquante: vel propter curas et solicitudines, socias orbitatis, inquietis: vel ad excipiendos salutatores adornatis. Nota Syntaxin *ire, &c.* i. e. ire, cum jam vigilent et experrectæ sint.—*Dudum vigilantibus orbis*] Uti sibi Prætor tutorem det, qui eos contemnens festinat. *Vet. Sch.*

130 *Nec prior, &c.*] Alii ne prior.—*Albinam et Modiam*] Matronas divites et orbas. Addebatur enim in salutationibus nomen; ibant et domos eorum, quos salutabant; duæ primæ horæ diei illiusmodi salutationibus impendebantur. *Grang.*—*Collega*] Ejusdem sportulæ competitor, ad idem munus missus. Porro qui inter salutantes primi fuerant, habebantur magis intimi. *Lubin.*

131 *Divitis hic servi*] Inter cætera propter quæ Umbricius Roma abscedere decreverat, præcipuum illud fuisse dicit, quod nullus Romæ pauperi locus esset, nulla laborum merces; quod sportula unicum paupertatis subsidium a Proceribus et Magistratibus pauperi præriperetur. Hic indignatur, nullum pauperis meritum esse, si nocte togatus curreret ad *ave* illud matutinum portandum, cum *prætor lictorem impellat, et ire præcipitem jubeat, dudum vigilantibus orbis;* hinc fieri ut ad captandam sportulam ingenuus pauper cogatur divites libertos sectari, deducere, et eorum latus tegere, sive exterior ire. *Ferrarius.*—*Cludit latus*] Aut in medium servum mittit, aut in sinistra ambulat. *Vet. Sch.*

132 *Alter enim*] Ad augendam indignationem ait, servum divitem donare nobilissimis matronis quantum in legione Tribuni merebat, ut semel atque iterum cum iis caput limaret. Sed ingenuum propter paupertatem,

cum illi vilissimi scorti facies placuisset, cunctari illud, in fornice sedens, attingere, quod nummis destitueretur. *Ferrar.*—*Alter enim, &c.*] Rationem subjungit, quare ingenui claudant divitum servorum latus, quod videlicet hi servi multa possideant, quæ nobilioribus meritricibus impertiuntur: ingenuos autem vix febriculosa scorta aggredi audere.—*Quantum in legione, &c.*] Antiqui cum maximum pretium volebant significare, salaria sive stipendia Tribunorum militiæ in medium adducere solebant. *Grang.* De stipendiis militum et Tribunorum vide Lips. I. 11.

133 *Calvinæ vel Catienæ*] Nobilissimis et famosissimis illo tempore meretricibus. Calvinæ meminit Sueton. in Vespasian. Errat ergo Vet. Scholiast. qui eam occidisse se Claudii temporibus dicit, quum ad Vespasiani tempora vixerit. Junia Calvina, non, ut in libris Julia, appellatur. *Grang.*—*Donat Calvinæ*] Prætoris cujusdam soror, quæ se occidit, tanquam infamis in fratrem, temporibus Claudii. *Vet. Sch.*

134 *Palpitet*] Obscœnum hoc est, quod Satyra secunda dixit, 'Cevere et clunem agitare.' *Lubin.*

135 *Vestiti*] Grangæus non dubitat explicare, plus solito, et non suis, sed alienis vestimentis ornati. Et addit Britannicus, Ut sic ostendat Poëta, vix licere pauperi conducere turpem meritricem.—*Vestiti*] Id est togati; nam proprie vestis pro toga accipitur. Meritrices autem togatas fuisse quis jam ignorat? *Ferrarius.*

136 *Sella*] In sella altiori sedebant meritrices, ut accedentes scortatores venalem mercem attentius considerarent. 'Prosedas, servilicolas, sordidas, Quæ tibi olent stabulum, statum, sellam et sessibulum merum?' Plautus in Pœnul. Tale scortum non audebat pauper ex alta sella deducere, quod paucis obolis careret. Neutique igitur legendum hic *cella*, cum cellæ sunt lupanaria. Quænam autem foret ista alta sella, ex qua pauper dubitat scortum diobolare deducere?—*Deducere sella*] Vet. Schol. in interpretatione ad hunc locum habet *adulteri*. Legendum *adulteria*. *Ferrarius.*—*Deducere sella*] Inde sellariæ dicuntur: unam meretricum a sella sua abducere conductam cunctaris cum alii adulteri emant. *Vet. Sch.*

137 *Da testem, &c.*] Conqueritur, Romæ pauperes, et tenuioris fortunæ homines, licet sint optimi, vitæ integri, et nullo crimine deformati, in nullo omnino pretio et honore esse, nullam virtutem, sed solas divitias Romæ spectari, quod viris bonis, si pauperes sint, nulla fides adhibeatur, licet Scipioni Nasicæ, Numæ vel Metello, optimis et sanctissimis viris similes sint. Produc Romæ testem vel sanctissimum et integerrimum, &c. nulla ipsi fides adhibetur, nisi sit dives. *Ferrar.*—*Quam fuit hospes*] Scipio Nasica, quem propter probitatem vitæ Senatus elegit, ut simulacrum matris Deum de Phrygia allatum, domi suæ haberet, dum ei templum fieret. Hic est Scipio, qui oppressit Tiberium Gracchum, leges Agrarias ferre conantem. *Vet. Sch.*

138 *Hospes numinis, &c.*] Vide notas Veteris Scholiast. *Lubinus.*—*Numinis Idæi*] Cybeles, Deæ Phrygiæ ex Ida Romam advectæ, quæ a Virg. *Idæa parens* dicitur. Græci ministros ejus nuncupant uno vocabulo *Curetes*, eosdem et *Corybantes* vocant. Vide Strab. *Idem.*—*Numa*] Rex Romanus secundus, sanctissimus et justissimus vir. *Farnab.*—*Vel qui, &c.*] Vide Scholiasten.

139 *Trepidam Minervam*] Miseram Deam, quæ incendium trepidaret. *Idem.* Jac. Nicol. Loënsis IX. 2. Miscell. Epiphyl. legit, *servavit tepidam flagr.* quasi jam tactam ab igne. Sed *trepidam* σατυρικώτερον quiddam sapit. *Farnab.*—*Vel qui servavit*] L. Metellum dicit pontificem maximum, qui

ardente templo Vestæ, Palladium ex mediis ignibus rapuit, ibique cæcatus est. Iste cum per Latinam viam proficisceretur, augurio corvi in oculos suos involantis, revocatus est: et, Palladium cum ex incendio rapuisset, passus est cæcitatem. *Vet. Sch.*

140 *Protinus ad, &c.*] Hæc intellige de examine testium, deque interrogatoriis. Si quis testis adhibeatur, nisi dives sit, non admittitur, et quam dives sit, omnes quærunt, nemo quam bonus.—*De moribus*] Contra quam Cic. 2. offic. præcipit: 'Sit omne judicium, non quam locuples, sed qualis quisque sit.' Longe aliter etiam Jureconsultus: 'in primis consideranda persona, secundo origo natalium, postremo facultates.' *Grang.*

141 *Quot pascit, &c.*] In multitudine enim servorum maximus proventus et maximæ divitiæ. *Lubin.*

142 *Jugera*] Appellabantur quod uno jugo boum in die exarari possent. —*Paropside*] Patina. Id est, quam magno sumtu et apparatu; quam magno vase utatur escario. Pro obsoniorum lance et vase hic ponitur, in quo obsonia reconduntur. In aliis libris *parapside* legitur: utrumque bene. Nam Hesychius non *paropsidem* tantum, sed et *parapsidem* dici observavit. Quod ideo dico, ut intermortuum vocabulum in libris repullulet. Turneb. x. 27. *Idem.* Dicitur παρὰ καὶ ὄψον, i. e. ad cibum. Proprie tamen paropsis est genus juris seu condimenti: et sic liquet Parapsidem melius de lance dici, et esse ab ἀψὶς, quæ rotunditatem significat.

143 *Quantum quisque*] Sic Horat. 'Quia tanti, quantum habeas, sis.' Item Ovid. I. Fast. 'In pretio pretium nunc est, dat census honores, Census amicitias, pauper ubique jacet.' *Idem.* —*Quantum quisque sua*] Lucillius: 'Aurum atque ambitio specimen virtutis utrique est, Tantum habeas, tantum ipse sies, tantique habearis.' *Vet. Sch.*

144 *Jures licet*] Id est, Si vel maxime pauper omnes Deos Romanos et extraneos in testimonium vocet, nulla ipsi habetur fides. — *Samothracum*] Id est, per θεοὺς δυνατοὺς vel Dipipotes, qui in Samothrace, καὶ μεγάλους. Illorum Dii iidem sunt cum Romanorum. Maximum vero juramentum habebatur, per Jovem, Junonem, Palladem, et Penates, qui ex Samothracia Romam advecti. Alii dicunt, non constare, qui fuerint Dii Samothracum. Macrob. III. 4. *Lubin.* Samothracia, seu Samos Thraeica, insula est in mari Ægeo, Thraciæ opposita: Olim Dardania, nunc *Samandrachi.*

145 *Nostrorum aras*] Ut cum jurarent, per Quirinum, Martem, Jovem, Junonem et Palladem. Jurare aliquem et per aliquem autoribus nostris frequens. Dubitat Grangæus an *jurare aras*, sit per ipsas aras, templa, &c., jurare: an, aras tenendo per Deos ipsos jurare. Sed cum ethnicorum hoc fuerit, ethnicis hoc relinquamus, nos melius edocti ipsum Deum et per ipsum solum jurabimus.—*Contemnere, &c.*] Creditur, inquit, pauper non timere Deos, ac per hoc securus esse ad perjuria, quia lucri caussa facile quidvis admittit.—*Fulmina*] Quibus Jupiter perjuros punire creditur. *Idem.* — *Contemnere, &c.*] Pauperi, quasi propter egestatem perjuranti, Dii non irascuntur. *Vet. Schol.*

146 *Diis ignoscentibus, &c.*] *Ipsis*, dandi casus. Quasi Dii non attendant ad peccatum et scelera pauperum, qui ex inopia sæpe peccent; ut veniam apud Deos mereantur. *Lubin.*

147 *Quid, quod, &c.*] Ulterius miseram conditionem pauperum Romæ exponit, quo passim omnibus deridiculo sint et ludibrio, ob laceras et sordidas vestes. *Idem.*

148 *Omnibus his, &c.*] Pauper scilicet.—*Si fœda*] Cui sordida et obsoleta penula. *Idem.*

149 *Rupta calceus, &c.*] Id est, corio

rupto apertus est, ob fissuram et rupturam; et lacer hiet. *Idem.*

150 *Vel si, &c.*] Id est, si multiplex cicatrix et rupturæ vestigium, ostendit lineum filum densum et crassum. Id est, si ruptura calcei consuta sit, per crassum et recens filum. Est autem talis constructio: Si non una cicatrix ostendit crassum lini filum, ubi vulnus consutum est. Vel non una cicatrix ex consuto vulnere et ruptura. *Idem.* Metaphora est a vulnere carnis ad calcei rupturam.—*Consuto vulnere*] A sutriballo sutus. *Vet. Schol.*

151 *Non una, &c.*] I. e. iteratum, densum consuturæ vestigium.

152 *Nil habet infelix*] Epiphonemate exaggerat paupertatis miserias. Sic Plaut. in Querul. 'Huic quantum adjiciunt' (paupertati) 'stultitiam, negligentiam, somnium et gulam:' et Horat. 'Magnum pauperies opprobrium jubet quidvis facere et pati.'

153 *Exeat, inquit*] Theatrarius scilicet qui præest disponendis ordinibus in theatro. Loquitur ex consuetudine ejus temporis. Quam infelix sit pauper, ab exemplo etiam theatri ostendit: sedebant enim antea omnes promiscue in theatris, nunc illa licentia sublata est. Tota indignatio Poëtæ est in Domitianum, qui legem Othonis, temporum vetustate pene abolitam, restituit.

154 *Si pudor*] Si quis modo pudorem habeat, quasi summa impudentia sit, honoratiora loca occupare, ditioribus debita.—*De pulvino surgat*] *Gradus* XIV. in theatro erant, qui equestres dicebantur, qui e lapide erant; sæpe etiam ex ligno. Unde repertum ut pulvilli insternerentur, idque primum senatoribus, ne nudis lapidibus vel asseribus insiderent. Postea etiam equiti concessum, ut hic videre est. Quin et pileos Thessalicos latioris marginis, ne insolatione torquerentur, Theatris inferre concessum erat. Conservandis autem gradibus certi præfecti erant, ut illo tempore Lectius quidam et Oceanus. *Lubin.*—*Pulvinum equestrem*] Appellat sedilia ipsa theatri, ad similitudinem forte pulvini plumei. *Britan.*

155 *Cujus res, &c.*] Cui non suppetunt quadringenta millia sestertium, secundum legem Theatralem Roscii, quæ cavit, ne quis in numero equitum sit, qui cccc. H. S. non habeat. *Grangæus.*—*Et sedeant hic*] Poëtæ Juvenali, vel Umbritio hæc verba attribui possunt, cum indignatione et Sarcasmo in eos prorumpente. Verba enim hic Satyrice cum summa indignatione subtexit, quasi præconis adhuc sint. Quasi dicat: Nimirum pauperes sæpe optimi viri surgant, et contra sedeant hic scortorum pueri, in quocumque prostibulo nati. *Lubin.*—*Cujus res, &c.*] Othonis, qua jussit eos, qui quadrigentorum sestertiorum haberent reditus, in numero equitum esse. *Vet. Sch.*

156 *Lenonum pueri*] Tales enim sæpe pro nobilissimis supponebantur, ut Sat. VI. dicetur. Vel alias, tales solent ex peculiari quadam fortuna ditissimi evadere. *Lubin.*

157 *Hic plaudat*] Exsultent in equitum sedibus, manus percutiant, laudent, gaudeant. In theatro enim plaudebant Imperatori vel principi advenienti. Vel hic in XIV. equitum gradibus spectet, et plausum edat filius nitide et bene culti præconis, vel rerum venalium proclamatoris olim vilissimi; inter cultos et bene habitos juvenes vel filios Pinnirapi, gladiatoris, et inter juvenes lanistæ vel gladiatorum magistri.—*Præconis filius*] Nullis præcipuis majoribus ortus, cujus pater rerum venalium præco fuit. *Idem.*—*Nitidi*] I. e. lauti et splendidi opibus: Vel ironicωs: Aut impuri, sordidi, per antiphrasin.

158 *Pinnirapi, &c.*] Id est, inter Juvenes retiarii seu gladiatoris. Galeas cristatas vel pinnas in galeis gladiatores Samnites habebant. Cum iis compositi retiarii reti suo, adversarii caput involvere, et ad terram trahere

conabantur. Inde pinnas vel cristas rapiebant, et tanquam victores jactabant. Ornabantur autem pinnis pavonum, et hinc, vocabulum illud fictitium. *Turneb.* libro III. Adversar. c. 8. Lips. 2. Saturn. 11.—*Cultos juvenes*] Intelligit filios illorum qui olim vilissimi gladiatores, et eorum ministri fuerant, qui sceleribus ad censum equestrem pervenerant eodem modo ut *nitidi* supra.—*Juvenesque lanistæ*] Principis gladiatorum, qui gladiatores erudiebat. a laniandis hominibus dicti: ab his differunt lanii et laniones, qui carnes edules concidunt et venditant.—*Pinnirapi*] Pinnis pavonum ornari solent gladiatores, si quando ad pompam descendunt. Pinnirapos autem dicit lanistas, ex habitu gladiatorum: quia post mortem retiarii pinnam, id est, manicam rapit, ut ostendat populo se vicisse. Aut ideo Pinnirapos, quia pinnas in galeis habebant, ut Lucillius: 'Cum septem incolumis pinnis redit ac recipit se.' *Vet. Schol.*

159 *Sic libuit, &c.*] Quasi dicat, nulla fuit hujus distinctionis honesta ratio, sed sic libuit.—*Vano*] I. e. stulto, vel ventoso et ambitioso, sc. quum id per nimiam ambitionem fecerit: uti Galli dicunt, *il est bien vain.*—*Othoni*] L. Roscius Otho legem theatralem tulerat, ut pauperes, et servi separarentur a divitibus, et ne quis in quatuordecim gradibus spectaret, cui non esset census equestris. *Lubin.*

160 *Quis gener*] Recenset alia pauperum incommoda, quod virgines omni virtute contemta, nulli pauperi nubere; vel quod pauperi cuidam nullus filiam suam elocare velit. Nam divitias tantum spectant, cum filiæ sponsus eligendus est. Rectius Themistocles sensit, qui inquiebat, 'malo virum sine pecunia, quam pecuniam sine viro.'—*Censu minor*] Qui divitiis non sit par puellæ. *Idem.* Census enim rerum et bonorum æstimatio est. Laudatur Census in Senatore, ne splendor amplissimi ordinis rei familiaris angustiis obscuretur. *Rosin.*

161 *Sarcinulis*] Ornamento muliebri, non æquales divitias habens. Possunt etiam *sarcinulæ* pro opibus intelligi, et dote; seu pro mobilibus bonis. —*Quis pauper, &c.*] In testamenti tabulis. Quasi dicat: Nemo. *Lubin.*—*Sarcinulis*] * Nunc doti. *Vet. Sch.*

162 *Quando in, &c.*] Nam pauperes non solum parum pii habentur, verum etiam parum sapientes, ideo ad consilia non adhibentur. Rogat ergo quando pauper cum Ædilibus et infimis quoque magistratibus est in consilio? Nunquam. Magistratus de re aliqua cognituri, aut consultaturi, sibi advocabant, quos in consilio haberent. Ovid. 'Curia pauperibus clausa est, dat census honores.' Turneb. libro X. Advers. c. 27. *Lubin.*—*Agmine facto*] Id est, simul, una, jam dudum merito pauperes Quirites Romam reliquissemus, et alio migrassemus, et Coloniam in aliam regionem eduxissemus, cum jam Romæ tam misera nostra sit conditio. Tangit primam seditionem Pop. Rom. et secessum in montem sacrum, cum male mulctati a fœneratoribus, et Patriciis despicatui habiti, secesserant quondam; de quo Florus I. 23. *Idem.*—*Tenues*] Tenuioris fortunæ, pauperes.

164 *Haud facile, &c.*] Quam sæpe summa ingenia in occulto latent! quæ, res angusta et tenuis caput exserere, et emergere non permittit.—*Emergunt*] Ex obscuro ad dignitates evehuntur.—*Virtutibus*] Ingenio, excellentiaque naturæ. *Idem.* Quod repetit noster Sat. VII.

165 *Sed Romæ, &c.*] Sed Romæ inprimis ille conatus emergendi seu ad dignitatem, seu ad victum, longe durior et difficilior est, ubi summo pretio etiam vilissima comparantur.—*Durior conatus*] Quia Romæ ingen annonæ caritas, omnia etiam vilia magno constant. *Idem.* Bene ponitur τὸ *Conatus*, nam proprie conatus est

ejus rei, quam ad exitum perducere nequeas. *Grang.*

166 *Magno hospitium, &c.*] Constat scilicet, vel conducitur, domus conductitia.—*Magno servorum ventres*] Aluntur scilicet. *Lubin.* Dicitur absolute magno, pro magno pretio, sic et parvo.—*Ventres*] Pro cibis, qui in ventrem descendunt.

167 *Et frugi, &c.*] Id est, frugalis, parca, et pene famelica cœna. *Idem.* Grangæus explicat cœnam sine carne, ubi solummodo fruges. — *Servorum ventres*] Cibaria servorum. *Vet. Sch.*

168 *Fictilibus, &c.*] Conqueritur ita auctum esse per divitias omnium rerum luxum, ut Romæ homines etiam pudeat cœnare in fictilibus, ne sint ludibrio. *Britannic.* Notat enim multorum splendidam Romæ miseriam, qui cum essent miserrimi, tamen ambitiosi erant, et pauperes videri nolebant. Egregie Seneca: 'Magnus ille est qui fictilibus sic utitur, quemadmodum argento: nec ille minor est, qui argento sic utitur, quemadmodum fictilibus.' *Lubinus.*—*Quod turpe negavit*] Grangæus corrigit scribens *negabit*, ne sit locus errori qui peperit historiam de Curio Dentato; quæ nihil, ut inquit, ad Dionysium.

169 *Translatus subito*] Curium Dentatum intelligunt, de quo in principio Satyræ secundæ dictum. Ille post tot victorias, tot ex hostibus devictis triumphos, Legatis Samnitum aurum offerentibus, cum ipse in foco rapas torreret: 'Malo hæc, inquit, in fictilibus meis esse, et aurum habentibus imperare.' Ut sic, de improviso ab aratro Romam vocatus, Dictator creatus ad triumphalem dignitatem, quam de Marsis et Sabellis devictis reportavit, *translatus* esse intelligatur. Sunt autem *Sabelli* a Samnitibus, quos Curius devicit. Sic hæc specialiter de Curio Dentato. Alii P. Corn. Scipionem intelligunt. Sed conveniet magis si generaliter intelligatur. Si quis Roma repente vel subita mutatione, ad Marsos, vel Sabellos Italiæ populos, qui iidem Sabini, et Samnites, transferretur, minime putaret id turpe Ibi enim modestius vivitur, ubi nulla ambitio: et ubi turpe non ducitur fictilibus cœnare. Sic veteribus Romanis privatus census erat brevis, commune magnum. Vide Beroaldum Annotat. c. 32. *Idem.*—*Translatus subito*] Nimis longe arcessita sunt quæ de Curio Dentato vel Scipione Interpp. afferunt. Quomodo enim Curius domitis Samnitibus translatus ad mensam Sabellam? legendum igitur puto *quod turpe negabit.* Pudor erat Romæ cœnare fictilibus, *et Samnio luto mensam onerare*, quod in Italiæ opidis et municipiis minime turpe erat, ubi ex veteri frugalitate fictilium usus: sicut duri et crassi cuculli sive lacernæ, soloci filo contextæ, cum rarus præterea aut nullus togæ usus esset. Ergo cum omnia pauperibus Romæ magno constarent, et turpe haberetur cœnare fictilibus, satius fuisse, ajebat Umbricius, Urbe migrare, et eo concedere ubi hæc adhibuisse nullus pudor esset. *Ferrarius.*

170 *Veneto cucullo*] Crasso habitu et rustico sago, quo Veneti piscatores olim usi. Vel *Veneto*, marini coloris, e crasso panno vestimento.—*Cucullo*] Id est, tegmine vel indumento capitis, rustico et nautico.—*Duro*] Id est, crassi fili. *Idem.*—*Veneto, &c.*] Aut crasso habitu, aut quales cucullos habent Perusini: vel a colore, aut provincia, Venetos. *Vet. Sch.*

171 *Pars magna*] Laudat jam Umbritius vitam modestam in opidis, et ostendit longe facilius esse ibi vivere, ubi nulla sit ambitio. De urbibus extra Romam intellige. Extra Romam enim in Municipiis; non ille typhus et fastus in victu et amictu in vestibus, qui Romæ. *Et in quibus* (ut Martialis dicebat) *tunicata quies erat: quippe ubi* togulam vix induere *solebant.* Ferrar.

172 *Nemo togam sumit*] Quam Ro-

tunicæ quotidie induebant, cum patronos salutarent: ut nostrates pallia sua.—*Nisi mortuus*] Vulgaris mos cujusque nationis, ad sepulturam honestissimis vestimentis indui; unde Romæ Censores purpura funerabantur; Magistratus prætexta, cætera plebs toga. *Lips.* Elect. lib. I. cap. 5. Manut. 3. quæst. 1. Græci palliatos, Itali togatos efferebant mortuos ad funus: cives vero rusticantes ceu in municipiis agentes togam raro induebant, tunicati usque. Plin. Ep. 9. l. I.—*Ipsa dierum*] Simplicitas in spectaculis municipalium commendatur: est autem talis sensus, *Majestas*, celebritas, vel solennitas *dierum festorum*, *quando* in municipiis extra Romam celebratur et *colitur*, non in marmoreo, sed virenti, et *herboso theatro*, e vivo cespite factis, et arborum frondibus et ramis ornatis; et finitis fabulis, ridiculum illud carmen *exodium*, ad recreandos spectatores in publico recitatur. Et cum *infans rusticus*, talibus spectaculis adsuetus, *in gremio matris* sedens horret et *formidat hiatum*, rictum et oris aperturam deformem *personæ* larvatæ et *pallentis*: Ibi, inquam, in spectaculis nulla est ambitio, omnia sunt æqualia, vestes, et habitus. Romæ omnia contra sunt.—*Herboso theatro*] Herbis enim cespitibus et frondentibus ramis, faciebant sibi similitudinem amphitheatri in opidis. *Lubin.*—*Nemo togam, &c.*] Ut ei supra lectum mittant, dum mortuus effertur. *Vet. Sch.*

173 *Herboso theatro*] Licet intelligi possit de temporario et ex cespite congesto, nihil tamen obstat, quin accipiamus de vero theatro, sed propter infrequentiam ludorum herbescente; ait enim *si quando*, id est, raro. *Ferrarius.*

174 *Tandem*] Ita dicit: nam finitis fabulis demum Exodium recitabatur. —*Tandem*] Alii interpretantur post annum. Mallem ego *tandem* finitis severioribus ludis, et spectaculis.—*Redit*] Pro *rediit*, ultimam syllabam ob syncopen producit.—*Ad pulpita*] In quibus sedebant, canentes sua ridicula exodia: nam in theatris exstruebantur Scenæ et pulpita ad commodum spectantium.—*Notum*] Tritum, usitatum, singulis annis repetitum et recitatum. *Idem.*—*Pulpita*] Locus in quo mimi et pantomimi ludos dabant. Vide inf. ad Sat. VIII. vs. 195. *Ferrarius.*

175 *Exodium*] Exodium in his Atellanis fabulis, diverbium vocatur, quod post Tragœdorum e scena exodon sequatur, vel exitum: quodque ab Exodiariis ad recreandum spectatorem subjiciebatur. Sed et in fine fabularum, mimi risum movebant salibus et facetiis, quæ *Exodia* dicta. De *exodio* vid. *Turneb.* l. x. c. 27.—*Cum personæ*] Exprimit qualia illa fuerint. Cum personati viri horrendam formam, et obscœnam vocem rusticus infans, qui talia nondum vidit, trepidat.—*Pallentis*] Larvæ enim horribili colore solent imbui. Fece, vel colore squalido illitæ. *Farnab.*—*Hiatum*] Id est, larvæ deformem rictum, et oris aperturam. *Lubin.*

177 *Illic*] In opidis extra Romam. *Idem.*

178 *Orchestram similem*] Æqualiter exornatum spatium, in quo saltat Pantomimus, nec, ut in Theatris, alia loca vulgo Romæ, honoratiora equitibus, honoratissima Senatoribus; sed in opidis omnia loca cunctis spectantibus similia erant. Non sunt distinctæ sedes et subsellia. *Orchestra* ergo proprie est chori et saltatorum spatium. Ab ὀρχέομαι, id est, salto. *Idem.*—*Clari velamen*] Id est, ædilibus vel magistratibus in *summo* honore constitutis, qui annonæ et ludis præsunt, *tunicæ albæ*, ibi satis sunt et sufficiunt; quæ tunicæ ibi sunt *velamen* vel vestis, in indicium *clari honoris* et magistratus. Erat autem albus color dignissimus, libertatis proprius. *Idem.*—*Orchestram et populum similes*]

Male hæc Interpretes explicant de æqualiter exornato spatio in quo saltabat pantomimus, ibi scilicet omnes confuse spectasse, nec fuisse loca honoratiora Equiti et Senatui, sicut Romæ in theatris. Male hæc inquam nam *similis orchestra et populus* nil aliud est quam quod paulo ante ait *æquales habitus illic:* id est, habitus idem Senatorum sive decurionum et populi, quia omnes in tunicis, nulla toga aut prætexta conspiciebantur. *Ferrarius.* — *Orchestram*] Orchestra spatium, in quo saltat pantomimus. Vel qui in Orchestra procedit, aut spectatur.—*Vet. Sch.*

179 *Sufficiunt tunicæ summis Ædilibus albæ*] Loquitur ibi poëta de vita rustica, quæ in pagis et opidis agebatur, ubi ait togas non fuisse in usu, atque ita Ædiles satis habuisse, si in tunicis albis conspicerentur: qui habitus omnibus communis erat.—*Summis*] Grangæus putat summos vocari hic, quod ludos curarent. Sed Ædilium tunicæ vel candidæ: vel quod verius; recens lotæ. *Ferrar.*

180 *Hic ultra vires*] Supple *est*. Antapodosis dissimilitudinis. Id est, contra hic Romæ omnia superba sunt, et ambitiosa, et quidem supra opes et ultra quam facultatum sustinere vires possunt.—*Plus quam satis*] Tantus est rerum luxus, ut plus etiam faciant, quam oporteat. *Britan.* Non observant illud Pythagoricum μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.*

181 *Aliena arca*] Mutuato alieno ære, unde sibi emant tam pretiosas vestes, vel furto etiam ablato, elegantiorem habitum sibi quam fas erat, comparant: vel etiam quod vestem alienam conducant; ut infra de Ogulnia dicetur: 'Ut spectet ludos, conducit Ogulnia vestem.'—*Lubin.* *Arca* sumitur pro pecuniis vel vestibus, quæ in arca sunt clausæ. Sic Seneca: 'Cujus auriculis utrimque bina patrimonia dependent.'

182 *Commune id, &c.*] Omnibus et singulis tenuioribus. Ita 'ut illos' (uti alibi dicit) 'defendat numerus.'—*Ambitiosa paupertate*] Quæ ultra vires studet nitori et pretio vestium: cum simus pauperes, velimus videri divites. Elegantissime, si quisquam alius antithetis utitur. *Idem.*

183 *Quid te, &c.*] Quid te detineo? Unde formula dimittendi Senatus: 'Nil vos moror P. C.'—*Omnia Romæ cum pretio*] sc. fiunt: Id est, nihil Romæ gratis alicui contigit, nam magno omnia comparantur, ut superius dixit. *Idem.*—'Aurum omnes victa jam pietate colunt.'

184 *Quid das*] Domesticis et Janitoribus scilicet, ut intromittaris, ad salutandum Cossum, virum illum nobilem, et ex præcipua familia oriundum: nimirum dimidium lucri vel sportulæ janitoribus dare cogeris. Domesticis ergo regum munera offerenda, alias te non admitterent. *Idem.*

185 *Ut te respiciat*] Fabricius Vejento vir nobilissimus, quod multa probrosa in Patres composuisset, tandem codicillis et libris suis famosis exustis, a Nerone Italia expulsus est. Cæterum adeo superbus erat, ut salutantes vix respicere, nedum alloqui dignaretur, quod hoc loco indicat. De hoc et hujus conjuge, Satyr. 6. dicetur. Vide *Turnebum* XIII. 19. *Lubin.*—*Clauso*] Te non ore, vix nutu dignatus. Sic Galli, *Faisant le petit bec.*

186 *Ille metit barbam*] I. e. Alius quidam dives, uti *Hic* iterum alius quidam. Hæc intellige de clientibus, qui ut in gratia dominorum patronorum manerent, pueris a dominis in deliciis habitis, et catamitis omnis generis officiis palpabantur. Et quia dies ille lætus, quo crines, et barba deponebatur, munera et liba illis mittunt. Eo enim die quo primum radebant barbam exuebant juventutem, transibantque tunc in viros, unde is dies Romanis imo et Græcis festus, genialis, lætusque.—*Metit barbam*] De

servo intellige grandiori. Nam Catamiti imberbes erant.—*Crinem hic deponit amati*] De Cinædo puero intellige. *Lubin.*—*Crinem hic deponit*] Ubi deponit, tonderi curat primæ barbæ lanuginem et crines puer delicatus et domino dilectus, quæ numini alicui consecrare moris erat. Excedentes enim ex ephebis; comæ (quam pueri aluerant) detonsæ primitias, Phœbo consecrabant plurimi Delphos profecti, Æsculapio alii; alii fluviis patriis, aquæ hunc honorem tribuentes, ut alimoniæ parenti, vitæque conservatrici. *Farn.*

187 *Plena domus, &c.*] Erat dulciarium ex melle, oleo, farre, quale muneris loco mittebatur, cum alicujus dies natalis erat, vel cum aliquis detonderetur. *Liba* clientes donabant et alia, quæ deinde puer vendebat, ut peculium sibi compararet et augeret. Alii legunt, *Libis genialibus.* Nam natali die solebant mittere munera.—*Accipe et illud*] Audi etiam illud malum, ob quod merito stomacheris et indigneris. Cum libis fermentum, id est, fervoris et iræ caussam, quod non tantum patronis in Nuptiis, Natali, Opere novo, sed et servis eorum cogimur præstare tributa. Sic et *fermentum*, pro ira apud Plautum. *Esse in fermento*, θυμοῦσθαι. Sumta translatio, quod intumescit, et hic significat indignandi et effervescendi materiam: Dicitur et de cæteris animi affectionibus.

188 *Præstare tributa*] Id est, nos patronorum servis sumus tributarii, et ipsis quotannis certam pecuniæ summam dare cogimur. *Lubin.*—*Fermentum*] Dulcium malum, quod stomachum indigestum præstat.—*Vet. Sch.*

189 *Cultis*] In deliciis habitis, et bene vestitis.—*Peculia*] Id est, illa bona quæ extra potestatem dominorum peculiariter habentur, in quæ bona domino nullum jus erat. Quasi dicat: Servi nostris pauperum muneribus ditescunt. *Lubin.*—*Cultis*] Bene vestitis, quippe festo die suo servis donare cogimur, ut admittamur ad salutationem dominorum.—*Vet. Sch.*

190 *Quis timet, &c.*] Laudat commoda aliorum opidorum extra urbem: et assidua incommoda et pericula urbis Romæ detestatur, ut erant assiduæ ruinæ et incendia, a quibus qui extra Romam Præneste, Volsiniis vel Gabiis, vel qui Tibure habitabant, immunes essent.—*Præneste*] Opidum Thusciæ situm in colle, et ob id gelidum. Vel ab aquis frigidis.—*Gelida*] Fœminino enim genere invenitur et alibi, sed tum a nominativo est Prænestis: alias Præneste est neut. gen. Sed dixit Stephanus masc. gen. Prænestus.—*Ruinam gelida Præneste*] Notetur syntaxis, et subintelligatur præpositio regens ablativum; tam hic, quam in sequentibus.

191 *Volsiniis, &c.*] In Hetruria inter montium colla, sub vertice existentia, et arboribus undique cincta.

192 *Simplicibus Gabiis*] Non ornatis: vel simplicitate sua captis, nempe Sexti Tarquinii dolo. Vide Florum I. 7. In via Prænestina siti erant.—*Proni Tiburis*] Urbe præcipiti posita. Quia in declivi longe ex intervallo montis positum, videntibus ruenti simillimum erat. In Romæ vero conspectu sunt Tybur, Præneste et Tusculum. *Lubin.*—*Simplicibus*] Non ornatis.—*Proni Tiburis arce*] In præcipiti posita, ut Horatius: 'Clivumque supinum.'—*Vet. Sch.*

193 *Nos urbem colimus*] Antapodosis dissimilitudinis. Contra Romæ ædificia maxima ex parte vetusta sunt, et fulta, assidue ruinam minitantia.—*Urbem*] Id est, domos in urbe veteres, et ruinosas.—*Fultam tenui tibicine*] Id est, exili et facile fracto sustentaculo ex tigno; sunt autem *tibicines* columellæ, quibus ruiturum ædificium sustentetur. *Lubin.*—*Tenui tibicine*—Tibicinatam, tanquam tibicina, id est, materia gracili. *Vet. Sch.*

194 *Nam sic, &c.*] Idem est, illis ædificiis, quæ alias laberentur: nisi illis fulcro et sustentaculo subveniretur. Id est, sic ruinam minitantibus ædificiis, rusticus, et villicus ob id ex agro in urbem vocatus occurrit et subvenit, exilibus quibusdam columnis et adminiculis. *Lubin.*—*Villicus*] I. e. servus ille, qui ruris curam habet, ad hoc opus idoneus.

195 *Et veteris rimæ*] Rimas testudinis, aut parietes veteris ædificii, modica calce perfundit, et inquilinos jubet manere, tanquam ruinam restaurasset, donec aliquando ruina opprimantur.—*Contexit*] Modica calce interrupta contexit, et rursus conjunxit. *Idem.*—*Villicus, et veteris, &c.*] Duplex horum sententia esse videtur. *Vel* ut villicus hic intelligatur satyrice Urbis præfectus: (ut de Pegaso infra Sat. IV. 76.) qui procumbentibus in ruinam ædibus ita obstat, ut contentus sit rimas et parietum vitia obducere; cum pilis ac substructionibus firmare ac fulcire deberet. *Vel:* ea ratione domini ædificia prolabentia reparant, qua villici rusticas ædes instaurant, rimas tantum obstruendo; atque ita cives Romæ, pendente ruina, securos somnos captabant. Prior tamen explicatio rectior videtur. *Ferrarius.*

196 *Securos pendente, &c.*] Id est, postea villicus quasi omnia probe restaurarit, nos jubet securos esse de ruina, et confidenter dormire, pendente interea tamen et assidue imminente ruina. *Pendente*, pro impendente. *Idem.*—*Dormire ruina*] Rupturas parietum calce modica perfundunt, et inquilinos jubent manere, tanquam si restaurassent ruinam. *Vet. Sch.*

197 *Vivendum est illic*] Pergit ad alia incommoda, frequentia scilicet incendia Romæ, quæ alibi non metuantur.—*Nulli nocte metus*] Ubi nihil opus est ut quis nocte metuat: ubi aliquis securus domire queat, *Ferrar.*

198 *Jam poscit*] Id est, nam Romæ, modo Ucalegon, vel quivis civis incendium passus, aquam ad ignem restinguendum poscit: modo pauper frivola, et vilia suæ pauperis supellectilis, ex incendio erepta alio transfert. *Idem.*

199 *Ucalegon*] Non hic intelligitur vicinus ut quidam judicarunt, sed ipse dominus domicilii, qui subter pauperem in primis tabulatis habitat. Frustra ergo hic est *Farnabius.* Ut solet, ad Virgilium alludit Poëta; 'Jam proximus ardet Ucalegon.' Ponitur pro cive quovis.—*Tabulata tibi, &c.*] Id est, contignationes superiores, in quibus tu inquilinus habitas: indicat domum divitis multis contignationibus excelsam.—*Tabulata tertia*] Ita ait: nam ditiores superiorem ædium partem inquilinis tenuioribus locabant, quæ cœnacula dicebantur: ut inferius dicetur: 'Rarus venit in cœnacula miles.' Imam autem partem sibi retinebant. Omnium tenuissimi autem cœnacula vel tabulata tegulis proxima habitabant. Martialis: 'Et scalis habito tribus, sed altis.'—*Fumant*] Id est, tertia habitatio vel contignatio domus, in qua tu habitas, jam tibi fumat, et incendium concepit noctis tempore, idque te ignorante, et forte dormiente. *Lubin.*—*Tabulata, &c.*] Superiora tecta et tristega.—*Ucalegon*] Ex Virgilio: 'Jam proximus ardet Ucalegon.' *Vet. Sch.*

200 *Tu nescis*] Tu miser inquiline dormis.—*Nam si*] Si ab ima domus parte ignis incipiat; nam incendio ingruente trepidatio.—*Gradibus ab imis*] A prima scala. *Vet. Sch.*

201 *Ultimus ardebit*] Ardebit etiam, quamvis ultimus.—*Quem tegula*] Intelligit illum, qui habitat in suprema parte ædium sub tegulis. *Lubin.*

Molles columbæ] Venereæ et salaces, quæ gaudent superiori loco domuum. *Idem.*—*Columbæ*] Quia super tecta columbaria fiunt. *Vet. Sch.*

203 *Lectus erat Codro*] Exemplo

Codri, quod dixit, declarat. Quod scilicet misera pauperum Romæ sit conditio. Sensus est: Codrus Poëta erat pauperrimus, forte ille raucus, de quo prima Sat. Erat illi quippe paupercula supellex, *lectulus* brevis, vel brevior Procula conjuge sua brevissima: intelligit autem lectum discubitorium. Erant ipsi præterea *sex urceoli*, vel parvula vascula ad aquam hauriendam, erant ei *ornamentum* et decus *Abaci* vel repositorii, et *parvulus cantharus* vel vasculum ansatum ad potandum *infra* abacum erat, et sub abaco pendebat. Et opus Chironis in medicina, ad quam artem potissimum Codrus inopia coactus se contulerat, jacebat *sub eodem marmoreo* abaco. i. e. materia eadem, sc. argilla facto. *Chiron* autem notat trapezophorum sive statuam aut effigiem Chironis centauri fictilem, quæ poculorum mensam sustinet. Assentitur Grangæo Farnabius. Sed qui priorem sententiam defendunt, putant, sic Codri paupertatem planius ostendi, qui libris ne commoda quidem repositoria habeat.—*Lectus Procula minor*] De eo dicitur, qui ea in paupertate est, ut ne quidem lectum sibi æqualem comparare possit. *Grangæus.*—*Urceoli sex*] Ut solebant divites, in quorum Delphica semper comparia vasa esse solebant.

204 *Ornamentum abaci*] Quasi dicat, egregium ornamentum. Satyrice et irrisorie. Turneb. XXVIII. 15. *Lubin.* Quæ latinis abacus Delphica, Gallis hodie vocatur *la credance.*—*Ornamentum abaci*] Quod nos Delficam dicimus. *Vet. Sch.*

205 *Sub eodem marmore*] Mirantur Interpp. inter Codri frivola enumerari abacum ex marmore, et sub eodem pro fulcro Chironem excubantem; propterea fuisse ex argilla credi volunt. Verum abaci vulgo ex lapide, sive etiam marmore, pauperiorum quoque supellex fuit; cum divites mensas et abacos ex citro, et quidem plures tunc haberent, quæ eburneis pedibus fulciebantur, adeo ut (quod ait Poëta Sat. XI. 128.) argenteus mensarum pes idem illis esset quod in digito annulus ferreus, Horat. I. 6. 'Lapis albus pocula cum cyatho duo sustinet.' Nil ergo mirum si Codro et abacus et sustinens abacum centaurus ex marmore fuit. *Ferrarius.*—*Cantharus, &c.*] Quemadmodum solent e marmoribus facere sigilla diversa: *recubans* enim a posteriore parte recumbens, Hippocentaurus fingitur. *Vet. Sch.*

206 *Jamque vetus*] Cista jam vetus conservabat autorum Græcorum libros, quibus Codrus Poëta ante studuerat. *Lubin.*

207 *Et divina Opici, &c.*] Forte indicat hunc Codrum missa Poëtica se ad medicinam contulisse paupertate coactum, jamque libros Græcos et Poëtas abjecisse, et divina sua carmina Opicis muribus rodenda abjecisse. *Opici*, Barbari et doctis carminibus infesti. Sat. VI. 'Opicæ castigat amicæ Verba.' Erant autem Opici ἀῤῥητοποιοὶ nefandæ libidinis et liguritores: Inde a lingendo facete Opicos mures dixit. Glossarius ab H. evulgatus legit, *apici*. Lubin. Alii dicunt *Opicos* appellari eos, qui Græce nesciant, licet Latine non sint indocti, ut per lusum mures Poëta appellet *Opicos*, qui carmina Græca rodebant, quæ nec intelligebant; in qua opinione dicitur esse Gellius X. 16.—*Britan. Opici*] Proprie populi Campaniæ, qui et Osci sunt: Judicante Servio *Ophici* dicti, vocabulo Græco, quod ibi multi serpentes abundarent. Festus in *Oscum: Lipsius* Epist. quæst. IV. 25. et V. 6. aut mures terrestres, ab ὀπὴ *caverna, foramen*, quæ muribus latebræ. Vel ab ὀπὴ *vespertilio*, citante Crispino e Suida. *Farnab.*—*Opicos mures*] Appellat, quia salem lingentes concipiant, et ita Venerem quodammodo exerceant. *Muret.*—*Et divina Opici*] Opizein Græci di-

cunt de iis, qui imperite loquuntur. Alii opicos dicunt, eos qui fœdam vocem habent. *Vet. Sch.*

208 *Nil habuit Codrus*] Quasi dicat: Summarum summa est, parum habuit Codrus, aut nihil habuit.—*Quis enim negat*] Quasi dicat: nemo negare potest, ipsum longe fuisse pauperrimum. *Lubin.*

209 *Perdidit, &c.*] Suam paupertatem omnem, quæ nihil esse videbatur, perdidit incendio miser et infelix.—*Ultimus autem*] Miserrimum fuit incendio suam paupertatem perdere, sed longe miserius fuit, quod rursus a nullo homine sublevabatur. *Idem.*

210 *Ærumnæ cumulus*] Incrementum aggregatum, et quasi summa. *Ærumna*, quæ hic laborem onerosum, proprie significat furcillam qua viatores sarcinas suas religatas tabella interposita sustentare consueverant. —*Nudum*] Qualis ex incendio evasit. —*Et frustra*] Veteres adverbia in *a* exeuntia, interdum etiam corripuerunt. Ruffus Festus in aratro, 'Ima velut cœli luxit dum frustra frequenter.' Melius tamen *frusta* legitur, pro frustis panis et fragminibus. Et sic in antiquis legit *Mancinellus.* Idem. Sic et *Grangæus,* et *Farnab.*—*Frustra rogantem*] Aut sine caussa, aut * panem petentem. *Vet. Sch.*

211 *Tectoque*] Cogebatur miser sub dio cubare. Exprimitur mira Roman. erga pauperes inhumanitas. *Lubin.*—*Juvabit*] Alii juvabat.

212 *Si magna Arcturi*] Antapodosis dissimilitudinis: quasi dicat, tam immisericordes et inclementes sunt erga pauperes et calamitosos. Verum si dives aliquis Arcturius vel Catulus incendium patiatur, sive domus ruat, omnes certatim ipsi opem ferunt, omnis civitas ejus casum dolet.—*Astyrici*] *Astyricus*, ut alii, *Asturius* vel *Arturius* pro divite, nobili et facinoroso. Arcturii hujus supra meminit, cum dixit, vs. 29. 'Vivant Arcturius illic, Et Catulus.' Forte *Ostor I.* P. Ostorii Scapulæ Consulis sub Claudio meminit lib. Digest. 39. capite 4. et Tacit. l. XII.—*Magna*] Splendida, superba, magnifica, eminens.—*Horrida mater*] Roma scilicet, quæ tanquam mater filii casum luget, et in lugubri veste squalida est, quasi in luctu publico, in quo solebant matronæ, matres Romanæ, deponere ornatum. *Lubin.*

213 *Pullati proceres*] Nigris vel pullis vestibus induti lugent primores, et Senatores.—*Differt vadimonia*] Sponsiones sistendi se et dictionem juris: fidejussiones, et denique omnes caussas forenses in alium diem differt; publicum justitium, tanquam in publica calamitate indicitur. *Idem.* Sic nostri *Hy maeckt noodsenning.*—*Pullati proceres*] Cum nigris vestibus lugentes. *Vet. Sch.*

214 *Tunc gemimus, &c.*] Quasi unius Arcturii calamitas ad totam urbem pertineret.—*Tunc odimus ignem*] Non solum incendii, verum etiam nostri foci, quod lugentes observare solent. Tunc detestamur ignem, tanquam rem damnificam. *Lubin.*—*Tunc odimus ignem*] Non incendium laris nostri. at præ tristitia, aut propter casum, nec focum in domo nostra fieri patimur, quod et lugentes observare solent. *Vet. Sch.*

215 *Ardet adhuc*] Dum Arcturii domus adhuc ardet, statim præsto est aliquis, qui ei marmor conferat, ad reædificandam splendidam et regalem domum. Id est, dant materiam ad novam domum, dant ornamenta novæ domus, dant argentum ad faciendos sumtus. *Lubin.*

216 *Nuda*] Non fucata, sine tegmine, ex una materia; vel imagines nudorum corporum ad vivum excisas in Pario lapide vel marmore ad ornatum.—*Candida signa*] Statuas marmoreas. *Idem.* Simulacra ex marmore candido.—*Candida signa*] Statuas marmoreas. *Vet. Sch.*

217 *Euphranoris*] Ille teste Fabio,

in pingendo et fingendo fuit artificiosissimus: in Polyclete statuario summa diligentia, et decor fuit. *Lubin.*—*Euphranoris, &c.*] Atheniensium cælatorum. *Vet. Sch.*

218 *Hæc Asianorum*] Ut intelligamus utrumque sexum properare, ut statuas et imagines Deorum ex Asia Romam deportent. Turneb. Advers. x. 27. *Salmas.*—Alii legunt *Phæcasianorum*] Pro *Phæcasiatorum*, i. e. Deorum quos Phæcasii sacerdotes Atheniensium et Alexandrinorum a calceamentis candidis denominati, coluerunt. Vel deorum e Græcia latorum: Phæcasia enim Hesychio sunt rustica calceamenta, quibus calceati pingebantur dii Græci. *Farnabius.*—*Vetera*] Quæ antea diu fuerant in templis deorum.—*Hæc Asianorum*] Superstitiose gentem nominavit. *Vet. Sch.*

219 *Hic libros dabit*] Id est, omnis generis supellectilem necessariam ad ornatum et cultum.—*Dabit*] Interpositione hujus verbi et superiores orationis partes comprehenduntur et inferiores.—*Et forulos*] Thecas, pluteos, capsulas, armaria, conditoria librorum.—*Mediam*] Non integram, et perfectæ staturæ, sed dimidiatam tantum, et usque ad umbilicum. Hinc jocus Ciceronis, *Frater meus dimidiatus major est quam totus. Lubin.* Britannicus vult statuam Minervæ in medio reponendam; ad exornandam Bibliothecam. Mediam Minervam vocat προτομὴν Minervæ, quæ in omnibus Bibliothecis dedicabatur: quo nomine patronam librorum vocaverit. Itaque non immerito librum plus uno seculo vivere optat, quem Minerva in Bibliothecas receperit. *Scaliger* in Catull.—*Et forulos*] Armarium, sive Bibliothecam. *Vet. Sch.*

220 *Hic modium, &c.*] Quæ mensura erat librarum 44. Sed pro indefinita mensura capiatur.—*Meliora reponit Persicus*] Notavit Romanos in beneficentia erga Arcturium; jam idem dicit de Persico, qui illo tempore sine liberis erat, et ditissimus. Ob id hæredipetæ vultures ita ipsi palpabantur, mittendo optima quæque.—*Reponit*] Resarcit, reparat. *Lubin.*

221 *Persicus*] Ditissimi orbi nomen: dicunt alii eo nomine pro divite usum esse, quia Persæ divites forte.—*Persicus*] Fabius Persicus, vide Sat. VIII. 14. vel, quod hic Arturius Persa fuerit. Vide Martial. Epig. III. 51.—*Orborum lautissimus*] Id est, inter omnes illos, qui liberos hæredes non habent, delicatissime et lautissime vivens. *Idem.*—*Persicus*] Persicum, quasi divites posuit; eo quod Persæ divites. Sic Horatius: 'Persicos odi.' Terentius: 'Dinumeret nunc ille Babylonias.' *Vet. Sch.*

222 *Suspectus*] Persicus, tanquam ipse incenderit suas ædes. Sic Martialis de Tongiliano, Epig. III. 51. 'Emta domus fuerat tibi, Tongiliane, ducentis, Abstulit hanc nimium casus in urbe frequens. Collatum est decies. Rogo non potes ipse videri Incendisse tuam, Tongiliane, domum?' *Lubin.*

223 *Si potes avelli*] Indicat jam in opidis extra Romam, optimam habitandi rationem emi posse, illo pretio, quo Romæ non domus quidem vilissima conduci poterat. Id est, si vana et inanis delectatio ludorum Circensium, te non adeo in urbe delectat, ut ab illis avelli queas, optima domus illo pretio tibi comparatur Soræ, &c. et municipiis aliis Italiæ, quo pretio Romæ tenebrosam tantum domum ad unum annum conducis.—*Avelli*] Quasi per violentiam. Nam cives Romani illo tempore, teste hoc Juvenale, *Duas tantum res anxii optabant, Panem et Circenses.* Usque adeo studio spectaculorum insaniebant.—*Circensibus*] Nam hi ludi, qui tanta omnium spectabantur delectatione, in Circo maximo fiebant, unde et nomen sortiti sunt. *Maximus* autem appellatus est, quod amplitudine longe major esset,

quam Circus intimus et Circus Flaminius. Nam ut scribit Plin. l. xxxvi. longitudine fuit trium stadiorum, et latitudine unius; sed cum ædificiis quaternum jugerum. Capiebat autem ducenta et sexaginta millia hominum sedentium. Ludi autem instituti fuerunt in honorem Cybeles magnæ Deorum matris, qui vocabulo Græco dicti Megalenses, Latino magni, ἀπὸ τῆς μεγάλης μητρός. Vel, quod diis magnis, i. e. laribus, Urbis Rom. dati sunt: vel, ut *Asconius* ait, ludos magnos esse appellatos, quod magnis impensis sint dati. Circenses ludi, iidem etiam plebei sunt appellati, quod initio veris, stato solennique die celebrabantur magno totius plebis studio et delectatione: vel quod, exactis regibus, pro libertate plebis facti sunt, aut pro reconciliatione plebis. Ludi etiam Circenses, in honorem Cereris celebrabantur. *Britannicus.*—*Soræ*] Sora urbs Campaniæ, non longe ab Arpino, Tullii patria. *Lubin.*

224 *Fabrateriæ*] Opidum Campaniæ, in via Latina.—*Frusinone*] Urbs Frusino in via Latina, quemadmodum et Fabrateria. Vel, ut Probus, civitatis Campaniæ nomen. Strabo lib. iii. *Lubin.*—*Aut Fabrateriæ*] Civitatum nomina Campaniæ. *Vet. Sch.*

225 *Tenebras*] Pro tenebrosa domo, aut vili habitatione. *Lubin.*

226 *Hortulus hic*] In his opidis.—*Puteusque, &c.*] Non profundus.—*Nec reste movendus*] Puteus, unde non funibus nec reste aut ullo labore aqua exhauritur, sed manu possis eam attingere. *Idem.*

227 *In tenues plantas*] Hortorum scilicet, facili haustu diffunditur et irrigatur. *Idem.* Alii leg. *In teneras plant.*—*Tenues*] Quæ recenter humo fixæ sunt, et ob id debent irrigari. *Grang.*

228 *Vive bidentis amans*] Id est, ibi pro libitu jucundissimam agriculturam exerce. *Lubin.* Satius, inquit, est agricolationi vacare, quam habitare intra urbem, inter tot vivendi molestias. *Britan.*—*Bidentis*] Sarculi lignei, aut ferramentorum rusticorum: aut furcæ vel rastri genus est. Quod autem de ove interpretantur, non placet, paulo enim post meminit Pythagoreorum, qui ab omnibus animalibus abstinebant. *Lubin.*

229 *Unde*] Id est, ex quo horto centum Pythagoreis epulum dare possis. Illi enim olera cruda vel elixa tantum comedebant, et a carnibus abstinebant. *Idem.*

230 *Est aliquid*] Non minima res est. Est operæ pretium. Ut omnino ostendat longe melius esse in villula exigua habitare, quam in urbe.

231 *Dominum, &c.*] Exigui hortuli, quem lacerta occultare posset.—*Lacertæ*] Exigui agri, aut hortuli, ubi lacertæ commorari et apricari solent, per Metonimiam posuit contentum pro continenti. Sensus est; Ex urbe migrans quocunque te receperis, optimum putato domicilium, ubi tuam habeas domum et hortum tam exiguum, ut vix una ipsum discurrat lacerta. *Lubin.* ut dici solet, *unius vermiculi.* Belgice *een voet lands, een hant vol lands:* et hoc sensu noster scribens *lacerti,* potuit ad mensuram referre, ut sit tantum agri, quantum est spatium brachii nostri inter scapulæ et cubiti ossa.—*Fecisse lacertæ*] Notandum quia fœminino genere dixit, Lacertæ, cum Virgilius masculino dixit Lacertos. et aut ad animal retulit, quia sunt in agro quamplurimi, aut lacertam pro horto posuit, per quem discurrere et latitare consuevit. *Vet. Sch.*

232 *Plurimus hic æger*] Subtexit alia urbis Rom. incommoda, quod ob perpetuum strepitum, diurnum et nocturnum, in plateis et foro, nemo dormire queat; quod ob id multi ægroti, assidua insomnia vel vigilia pereant. Satius est, inquit, quoquo modo extra urbem vivere, quam ut in

urbe tot molestiis premaris. Martialis: 'Otia me, somnusque juvat, quæ magna negavit Roma mihi.' *Lubin.*—*Plurimus*] I. e. ingens multitudo, uti passim apud alios. Ignare ergo legunt *Pluribus.* Grang.

233 *Cibus imperfectus*] Ἀκατέργαστος, indigestus, non concoctus. Nimirum qui recte concoqui nequit, ob assiduas vigilias, et ob id crudus et indigestus, ardenti et febricitanti stomacho adhæret.—*Hærens*] Stomachus enim cibum non absolvit, antequam concoxerit. *Lubin.*

234 *Nam quæ meritoria*] Id est, quæ officinæ Romæ in quibus mechanici opus meritorium exercent, admittunt somnum, vel permittunt aliquem dormire? *Lubin.* Loca *meritoria* dicuntur, quæ mercede locantur inquilinis, a merendo; unde et tabernæ meritoriæ ipsa stabula dicuntur, hoc est, cauponæ. Nam *mereri* est, caussa quæstus aliquid operari, unde et meritrices dictæ, quod turpitudine corporis æs merentur. *Mercesque* præmium appellatur, quod datur pro laboribus susceptis: inde etiam dicuntur *pueri meritorii*, qui aut sponte sua, aut jubente domino prostant, turpique quæstu æs merentur. *Britan.*—*Meritoria*] Tabernæ, ab eo, qui mercedes præstat. *Vet. Sch.*

235 *Magnis opibus*] Id est, divites facile dormire possunt, sed ubique misera pauperum est conditio: id est, si quis Romæ noctu dormire velit, magnas opes exponat necesse est, vel magno constat pretio domus a strepitu remota. Vel quod a magnis et potentibus dominis vicinis tabernis silentium magno pretio imponatur, ita ut somnus magno pretio constet. *Lubin.*—*Magnis opibus dormitur*] Magna potentia silentium imponitur vicinis tabernariis, ut magno pretio somnus constet. *Vet. Sch.*

236 *Inde caput morbi*] Hæc caussa malorum: Hinc illæ lacrymæ. Quod nemo ibi dormire queat.—*Rhedarum transitus arcto*] Curruum fragor, et strepitus in angustiis platearum locis, et mutua maledicta mandræ et mulionis. *Lubin.*

237 *Vicorum inflexu*] Nam vici vel regiones adeo obliquæ Romæ erant, ut difficilem vehiculorum transitum facerent.—*Et stantis convicia mandræ*] Qui subsistere cogitur: hoc loco pro mulione qui alterum a quo impeditus erat maledictis incessit, verbere et verbo increpat mandram. *Mandra* mulorum est multitudo, qui olim vehicula trahebant. *Idem.* Proprie est brutorum receptaculum, cubile; item eorum agmen significat, metonymice, locus pro locato. Vox Græca est, conveniens Latinæ *mansio.*—*Mandræ*] Locus in quo porci includuntur. *Vet. Sch.*

238 *Eripiunt*] I. e. adimunt, impediunt.—*Druso*] Sui temporis hominem maxime somniculosum obiter notat.—*Vitulisque marinis*] Id est, phocis, quibus nullum animal graviore somno premitur. Vel quod in somno similes vitulis edant mugitus, Plin. l. IX. *Lubin.*—*Britannicus* vero *somnos ursis* legendum esse contendit, hac maxime ratione; quod quum dicat somnum eripi vitulis marinis, recte procedat, ut de aliis belluis, quæ alte dormiunt, potius loquatur, quam de homine. Nam ursi, ut scribit Plin. VIII. 36., primis diebus bis septenis, tam gravi somno premuntur, ut ne vulneribus quidem excitari queant. Qui vitulis marinis Romæ possit somnus excuti dicant qui vitulos marinos dormientes viderunt aut Romæ, aut usquam terrarum. Locum mendosum esse nemo non videt. Legendum autem videtur: *Vetulisque maritis.* Nam senes sunt somnolenti: quamvis alia possit ratio dari cur vetuli mariti, qui Juvenculas duxerunt, somno alto sopiti jaceant. *Græv.*

239 *Si vocat*] Exponit jam, quanta commoditate et celeritate, divites Romæ quo velint, pervenire possint:

contra quantis molestiis et difficultatibus tenuiores, pedites incedentes: in plateis premantur, si forte diviti aliquo eundum sit, ita postulante officio. *Lubin.*—*Officium*] Significat, si ad officium nuptiarum dives vocatus est, aut ad aliam celebritatem, vel ad aliquod negotium publicum aut privatum: in his enim persæpe nomen officii poni solet. *Turneb.* x. 27. Ejusmodi officium appellat Martialis operam togatam. *Grang.*—*Turba, &c.*] In lectica vel sella gestatus, a servis bajulis, idque omni populo locum dante, utpote diviti. *Lubin.*—*Si vocat officium*] Si officium faciendum sit Consuli a Prætore, disponit qui viam faciant. *Vet. Sch.*

240 *Et ingenti, &c.*] Liburnum, magnam lecticam dicit, quasi navem et ejus bajulos Liburnos. Est enim navis species a Liburnis populis: vel intellige de lectica et grandibus e Liburnia servis, id est, a grandibus e Liburnia servis lecticariis in sublime elevatus, super ora et capita aliorum alte elatus curret, et velociter vehetur. *Lubin.*—*Super ora*] Nam pauperes obvii prosternuntur conculcanturque in luto pedibus servorum et lecticariorum.—*Liburno*] A lectica magna Liburnatos, et Getulos Liburnos. Ipse, tarde venisse Liburnos in secundo libro. *Vet. Sch.*

241 *Atque obiter, &c.*] Ibi in lectica sua potest ob iter, παρέργως, per viam, quæ vult, agere, idque obiter, et interea dum illum locum petit, quo vocatur. *Lubin.*

242 *Namque, &c.*] Clausa erat undique lectica, nisi quod fenestræ quædam in ea ad prospectum. Eæ ipsæ velo, plagula lecticaria sive linteo tegebantur, quod dimovere seu deducere licebat, pro voluntate vecti. *Id.*

243 *Ante, &c.*] Est Tmesis. Id est, ille studens, legens, scribens, dormiens, citius, eo, quo volet perveniet; quam nos tenuiores, vel maxime festinantes, quia ei ceditur.—*Nobis, &c.*] Id est, contra si nos tenuiores aliquo properemus, turba, quæ ante nos est, illa nobis obstat, quæ post nos, illa nos premit et molestia afficit. *Idem.*—*Obstat, &c.*] Unda pro populo, ad modum undæ diffluente turbæ quasi fluxu et refluxu, vel populi multitudine stantis ad officium. Nisi legendum potius *turba prior*.

244 *Premit agmine*] Impellit, premit, urget, multitudine agminatim incedente, a fronte et tergo. *Idem.*—*Lumbos*, i. e. dorsum.—*Unda prior*] Populi multitudo stantis ad officium. *Vet. Sch.*

245 *Cubito*] Dum lecticam portat, manu ad asserem lecticæ admota. —*Assere duro*] Pro amite lecticæ, lecticarios intellige; vel *assere* pro ligno eminente, palo, pertica, qua lectica continetur. Sic Sat. VII. 'Perque forum juvenes longo premit assere duro.' Martialis *asserem* pro ipsa lectica dixit. *Lubin.*—*Assere duro*] Amite* lecticæ leeticarios significat. *Vet. Sch.*

246 *At hic, &c.*] Lignum longius, trabem, quam per plateam gestat, tabulam.—*Metretam*] Vas quod amphoram capit: Capit 10 sextarios: Sextarius 6 congios. *Lubin.* Vox Græca est μετρητὴς, mensor. Liquidorum autem est metreta, solidorum medimnus. *Grang.*—*Metretam*] Vas, quod amphoram capit. *Vet. Sch.*

247 *Pinguia, &c.*] Supp. *sunt*. Cœnosa, turpia, immunda.—*Planta mox*] Pedibus, fortasse, ingentis cujusdam bajuli, vel totius multitudinis conculcor.

248 *Et in digito clavus, &c.*] I. e. Calceus multis clavis suffixus, vel tibiale clavosum militis, vel calcar ocreati peditis, qui hic in turba adest, digito pedis mei infigitur. Milites utebantur in tibialibus multis clavis fabricatis, unde clavata vestimenta, aut calceamenta clavis infixa. ut Sat. ult. 'Cum duo crura habeas, offendere tot caligas, tot Millia clavorum.' *Lubin.*

240 *Nonne, &c.*] Confirmans pauperes nimia multitudine in via conculcari, divitum Romanorum gulam, et sportulæ desiderium iterum insectatur, et servorum miseriam exponit. Doctissimus Turnebus Advers. x. 27. sportulam hic vel 100. quadrantes non intelligit; sed cœnam, quæ quod initio in sportula dabatur, nomen meruit: unde Græcis δεῖπνον ἐν σπυρίδι, vel cœna in calatho appellatur.—*Celebretur*] Id est, quanto studio et concursu petatur vel potius quam frequentetur, vel quam illustretur seu colatur.—*Fumo*] Eo dicit; ignis enim obsoniis in cœnam in sportula datis, subjiciebatur, ne frigescerent. Id est, quanto igni obsoniis subjecto: vel quanta festinatione, apparatu, studio. Ut ergo ea calida conservarentur, cum foco domum ferebantur a servis. *Idem.*—*Fumo*] Apparatione. *Vet. Sch.*

250 *Centum, &c.*] Illi qui sportulam acceperant et celebrant, supp. adsunt.—*Sequitur sua, &c.*] Focus et supellex. Id est, centum clientes a divitibus sportulam petunt, et unumquemque sequitur supellex culinæ varia, qua obsonia varia data, excipiunt in ollis, et ignem ipsis subjiciunt in sportula tanquam culina. Putat autem quod per servos sportulam petierint, qui una vasa et ignem et ollam secum gestaverint. *Lubin.*—*Centum convivæ*] Perinde convivium: quia sibi faciunt in commune. *Sequitur, &c.* Pulmentaria portans secum, comparata ex sportula. *Vet. Sch.*

251 *Corbulo, &c.*] Vir fortis et validus, tempore Neronis, rebus in Armenia gestis claruit: de illo Tacitus l. XIII. 'Corpore ingens, verbis magnificus, super experientiam, sapientiamque etiam specie inanium validus.' Alii dicunt Athletam fuisse; alii genus navis.—*Tot vasa, &c.*] Universam fere culinam. *Lubin.*—*Corbulo*] Alii dicunt athletam illius temporis fortem, Corbulonem fuisse: alii genus navis. *Vet. Sch.*

252 *Impositas capiti*] Ad sustinenda autem melius talia vasa, supponebant capiti circulum, qui proprie latinis Arculus dicitur.—*Quas, &c.*] Id est, erecto et eminente vertice; ne jus obsoniorum effundatur. *Lubin.* Mallem legi, *Quot.*

253 *Servulus infelix*] Propter miserabilem laborem.—*Et cursu*] Id est, tam velociter currit, ut ignem currendo ventilet, et exsuscitet lebeti suppositum.—*Ignem*] Qui obsoniis, ne frigescerent, subjectus, capiti impositus portabatur.

254 *Scinduntur, &c.*] Servorum tunicæ paulo ante consutæ scinduntur et dilacerantur, tanto onere; vel ab aliis prementibus, vel stipantibus.—*Longa coruscat*] Motat, tremit, vacillat. Ita Seneca epist. XC. 'longo vehiculorum ordine pinus aut abies deferebatur, vicis intrementibus.' Exponit pericula quæ a vehiculis obveniunt.

255 *Sarraco*] Sarracum vehiculi genus fortissimum, quo ligna et lapides vehebantur. Id est, valido vehiculo vel Sarraco veniente, vel obviam procedente, longa arbor abies, illi vehiculo imposita resplendet, et ex intervallo coruscat, nutat et tremit.—*Altera*] Vicina sarraca vel plaustra, vehentia pinum. *Lubin.*—*Sarraco veniente abies*] Sat. v. vs. 23. *Soracum* ubique scribendum. Festus: *Soracum dicitur, quo ornamenta portantur scenicorum, &c.* Græcum purum putum est, Σώρακος. Hesychius: Σώρακον, ἀγγεῖον εἰς ὃ σῦκα ἐμβάλλεται. *Meurs.* Exerc. Critic. part. XI. c. 5. p. 117. 118. Sic et *Grang.*

256 *Nutant, &c.*] Illa Sarraca vel plaustra celse contremiscunt; vel potius proceræ arbores in ipsis. Deducta metaphora ab ipsis, qui capite nutant.—*Altæ*] vel *alte* pro ut libet. Nam in altis illis vehiculis tales trabes vehebantur.—*Minantur*] Exitium sci-

licet, ruina vel casu. *Lubin.*—*Populo*] Multitudini pauperum.

257 *Nam si, &c.*] Id est, si axis vel currus subversus, prostratus, vel fractus fuerit. Id est, si ruat, et homines prætereuntes ruina vel casu obruat. —*Saxa, &c.*] Ex Liguria in Apenninis montibus inter Galliam et Hetruriam sita, ubi Latomi multi saxa incidentes. Probus ait: *Ligustica* nomen Insulæ. Silicem Lunensem, qui serra secatur. *Grang.*—*Ligustica*] Nomen Insulæ. *Vet. Sch.*

258 *Axis*] Id est, plaustrum ipsum: pars pro toto. *Lubin.*—*Eversum, &c.*] Saxum, montis partem; vel saxum ingens e monte excisum, vel montis instar, una cum plaustro prostratum, et agmina populi prætereuntis obruens. *Idem.* Hyperbolicωs.

259 *Quid superest, &c.*] Scilicet hominum, plaustris et saxis obrutorum. Quasi dicat, nil: quia frustillatim obteruntur. *Idem.*

260 *Obtritum, &c.*] Id est, evanescit, et ad nihilum redigitur omne, i. e. totum cadaver, ut amplius non appareat.

261 *More animæ*] Hic sensus est: Sicut animæ a corpore avolant, et non videntur; ita cadavera minutatim concisa obteruntur: vel ita corpus frustatim contritum, oculorum fere aciem effugit.—*Domus, &c.*] Id est, familia ejus, cujus cadaver contritum, nil sciens de morte, *secura*, nihil de paupere domino timens, vel de conservo, adventum sportulæ exspectat, et *patellas* futuræ cœnæ *lavat*, et bucca vel oris spiritu ad ignem *focum excitat*, exsuscitat, vivificatque.—*Patellas*] Lances, paropsides, quibus sportulam volunt excipere, sed qui adferre debebat, periit. *Idem.* Vel patella ad rem divinam faciendam; nam post sacrificia lavabantur, antequam cœnarent.—*Interea*] i. e. Dum exspectatur, aut (quod magis placet) dum ille naturæ concessit. *Britannic.*—*More animæ*] Sicut animæ non videntur, ita cadavera minutatim concisa obteruntur. *Vet. Sch.*

262 *Sonat, &c.*] Alius servorum præparat strigiles, lintea, guttum, &c. Apposite *Sonat*, dum sc. tractat. Strigil inter alia lavantium, ferreum instrumentum ad radendum corpus, sudoremque tergendum. Soliti autem veteres, priusquam comederent, lavari: quare venturo domino ad balneum necessaria parabantur. Erant enim strigiles aureæ, argenteæ, æneæ, &c. licet ditiores spongiis purpureis uterentur, strigilum loco. Plin. XXXI. 11. Alii dicunt *strigiles* velaria esse, unde Athletæ post laborem stringuntur. Tranquillus scribit: 'Octavium etiam læsisse cutem nimio strigilis usu, strigilibus pleno,' &c. Quia strigil primam corripit, legunt *striglibus et:* vel est Proceleusmaticus. Hoc instrumentum graphice depingit Apuleius l. II. Florid.—*Unctis*] Oleo perfusis, quo minus cutem læderent.

263 *Et pleno*] Id est, ordine ponit lintea, quibus madida corpora siccentur, idque *gutto* vel vasculo ex cornu, a *gutta* dicto, unde alias oleum guttatim diffluat, olei pleno; quod lotis, jamque siccis superfundebatur. *Lubin.* —*Lintea gutto*] Et apparatur ad balnea ferre si venerit, quem nescit peremtum. *Gutto* autem ab eo, quia guttam mittit. quos habent capsarii. Strigla autem est, quod xistram dicunt. unde oleum deteritur. *Vet. Sch.*

264 *Hæc inter, &c.*] Scilicet divitis in domo: vel talia ministeria inter pueros et famulos domesticos fiunt, et ad futuram cœnam, exspectantes puerum cum sportula.—*At ille, &c.*] Ille miser et infelix servus, a plaustri saxis obrutus: ejus, inquam, anima, cujus cadaver ita contritum et insepultum jacet; ille in ripa Acherontis sedet; transvehi cupiens, sed non traducendus. *Lubin.*

265 *In ripa*] Acherontis et Stygis, *Pius* annotat. post. c. 48.—*Tetrumque,*

&c.] Ille autem *novitius*, i. e. ignarus et nescius inferni moris, vel de novo jam recens accedens, cum horrore exspectat terribilem et immanem portitorem et transvectorem Charontem. *Idem.*

266 *Porthmea*] Accusativus Græcus a πορθμεὺς, quod non carinam hoc loco significat, ut quidam arbitrati, sed portitorem Charontem, qui animas transferat.—*Nec sperat*] Quia inhumati non credebantur trajici, sed 100. annos errare: deinde naulum non habebat: ergo ait ipsum navem non sperare, qua trajiciatur. Virg. Æneid. VI.—*Cœnosi, &c.*] Lutosi, immundi, fœdi fluvii Acherontis vel Stygis.—*Alnum*] Cymbam Charontis ex alno. *Idem.*—*Porthmea*] Carinam Porthmeum dicit non angustum trajectum. *Vet. Sch.*

267 *Quem porrigat*] Charonti, stipem vel naulum, pretium trajectus. —*Trientem, &c.*] Id est, non habet tertiam assis partem, quam ore, ipsi Charonti, nauli loco, exhibeat. *Lubin.* Grangæus construit, *Nec habet ore trientem quem porrigat.*—*Ore trientem*] Nummum stipem. Et nunc apud Athenienses mortuis solent in ore nummum immittere, ut apud inferos non tanquam inopes errent: unde naulum Charon accipere solebat: ut Virgilius, 'Hæc omnis quam cernis, inops inhumataque turba est.' *Vet. Sch.*

268 *Respice, &c.*] Recitat alia Romæ incommoda, quod nocturno tempore ex altissimis fenestris testæ, et pelves plenæ immunditiarum, una cum testis in prætereuntium capita projiciantur.—*Noctis*] Emphatice, dixit enim superius de diei incommodis. *Lubin.*

269 *Quod spatium, &c.*] Id est, quale et quam altum spatium e sublimibus tectis in terram. Id est, quantum e cœnaculis est spatium usque in terram, tantum est periculum ex altitudine formidandum: quibus sublimibus tectis testa aliqua decidens, prætereuntium caput vel cerebrum ferit et percutit.—*Sublimibus*] Nam in cœnaculis ipsi tecto vel tegulis proximis, inquilini habitabant. *Idem.*

270 *Testa*] Hoc loco, pro fragmento sit, alias etiam ipsa vasa integra sic vocantur.—*Rimosa vasa*] I. e. rupta quidem et fissa, sed adhuc cohærentia.—*Curta*] I. e. mutilata et jam fracta, curtata. Lubinus dicit, sine fundo et ansa.—*Unde testa, &c.*] Id est, quantæ in excelso sunt insulæ, (an *insidiæ*?) vel quem admodum conjuncta. *Vet. Sch.*

271 *Quanto, &c.*] Ita dicit, quia moles illa frivolorum vasorum, in pavimentum silicibus stratum decidens, pene silicem frangebat, vel saltem magnum vestigium in illis relinquebat. Ob id ait, *signent*. Lubin.

272 *Possis ignavus*] Id est, Tui negligens, parum industrius et circumspectus Romæ merito haberi possis, si nocturno tempore Romæ, ad cœnam eas, et prius testamentum non condas, tanquam moriturus. *Idem.*

273 *Et subiti, &c.*] Qui tales casus subitaneos antea non mediteris, qui tamen Romæ sunt frequentissimi.

274 *Adeo, &c.*] Tot mortis genera, tot pericula: nam ex singulis fenestris aliquid dejici potest, quod prætereuntem interimat. *Idem.*

275 *Vigiles*] In quibus cœnaculis inquilini adhuc vigilent. *Idem.* Quibus lumen apparet, vigiliæ signum. *Grang.*

276 *Ergo, &c.*] Miserum enim est orare, ut urina aut immunditia perfundaris, ne in universum occidaris. *Idem.*—*Votum*] Persius vota dixit *preces emaces;* quia in votis pactio quædam inest, preces autem sunt sine obligationis vinculo.

277 *Ut sint, &c.*] *Fenestræ* scilicet, pro iis, qui e fenestris projiciunt, ut patulas et capaces pelves effundendo tantum evacuent, ne una etiam ipsas pelves dejiciant. Vel ut e fenestris stercore tantum perfundaris, quod in

pelvibus; quam alio graviori pondere feriaris. Alii *defundere*, pro deorsum fundere. Turneb. x. 27. *Idem.*—*Pelves*] Proprie sunt vasa ad lavandos pedes: verum hic pro quocunque vase. *Britannic.*—*Ut sint, &c.*] Ut stercore perfundaris potius, quam alio gravi pondere feriaris.—*Pelves*] Conchas, in quibus pedes lavant, ut vasa fictilia, *ποδόνιπτρα*. *Vet. Sch.*

278 *Ebrius*] Aliud incommodum: discurrunt petulantes et ebrii, lascivientes et unicuique molesti et graves; qui tenuiores obvios percutiant, et nisi aliquem percusserint, dormire nequeunt.—*Petulans*] Lascivienter unumquemque molestans.—*Qui nullum*] Lego *quia nullum*. I. e. quia illa nocte neminem percussit, dormire non potest; et ob id dat pœnas, et talem noctem calamitosam patitur, qualem Achilles habuit. Vide ultimum librum Iliad. Homeri vs. 12. *Lubin.*

279 *Dat pœnas*] Discruciatur, est in luctu et mœrore, quod neminem percusserit.—*Patitur, &c.*] *Pelidæ*, id est, Achillis, filii Pelei et Thetidis, qui audita morte amici carissimi Patrocli, cum quo apud Chironem educatus erat, ab Hectore interfecti, mœstus et insomnis tota nocte fuit, nec potuit quiescere. Sic petulans hic nebulo. *Idem.*

280 *Cubat in, &c.*] Describit illos, qui noctis tempore ob res molestas objectas, insomnia vexantur. *Idem.* Homerus Iliad. ω'. 'Nunc lateri incumbens, iterum post paulo supinus Corpore, tum pronus, tum surgens, denique rectus.'—*Amicum Peleidæ*] Achillis, qui morte Patrocli mœstus fuit. *Vet. Sch.*

281 *Ergo*] Indignatio. Itane vero nebulo ille perditissimus, aliter dormire non potest, nisi prius aliquem percusserit? Poëtæ videntur verba, Umbritium alloquentis.—*Quibusdam, &c.*] Juvenes luxuriosi libentius dormiunt, si aliquem ceciderint. Id est, quidam non nisi post rixam dormire possunt, qualem rixam postea describit. Responsio Umbritii videtur. *Lubin.* Sic in Ss. literis: 'Non enim dormiunt, nisi cum male fecerint; nec capitur somnus ab eis, nisi supplantaverint.' Unde proverb. 'Non capit somnum, nisi hoc aut illud fecerit.'

282 *Sed quamvis*] Id est, etsi junior est, et ob illam ætatem improbior, et petulantior: et licet etiam ebrius sit, et vino ferveat; tamen a magistratu et ditioribus obviam factis, ne et ipsos petulanter incurrat, abstinere didicit. Sic Poëta docet, solam paupertatem ubique esse ludibrio.—*Quibusdam, &c.*] Juvenes libidinosi et luxuriosi libentius dormiunt si ceciderint aliquem. *Vet. Sch.*

283 *Cavet hunc*] Vitat, intactumque relinquit.—*Coccina læna*] Qua utebantur divites, purpurea; vel coccinea, purpurea chlamys. *Lubin.*—*Coccina læna*] Purpura, qua divites olim utebantur. Virgilius: 'Tyrioque ardebat murice læna.' aut antiqui amphimallum lænam appellabant. *Quod Græci coccinum, sive Cocceum dicunt, Latini veteres *birrum* vocarunt. *Vet. Sch.*

284 *Et comitum*] Habebant enim divites et magistratus in comitatu plurimos servos et clientes. *Lubin.*

285 *Flammarum*] Faces multæ prælatæ.—*Aënea, &c.*] Candelabrum ex ære Corynthio, quo etiam Tribuni utebantur. *Idem.*

286 *Me, quem, &c.*] Id est, contra, me Umbritium hominem pauperem contemnit, floccifacit, contumelia afficit, verberat, pulsat.—*Luna*] Pauperes enim, vel amantes, ad lunæ lumen domum petebant, vel candelis, autore Festo, utebantur. *Idem.*

287 *Cujus, &c.*] Cujus funiculum dispono, ne citius absumatur, aut exstinguatur. Indicat suam temperantiam, et frugalem parsimoniam, cujus candelæ papyrum temporibus partior, utque durare possit, dispenso, dispo-

no; vel etiam dispenso, ne id crassius ardens, subito lucernam evacuet. *Idem.*—*Filum*] I. e. ellychnium, mergulus, scirpus laneus, funiculus cera vel sevo obvolutus.

288 *Miseræ*] Id est, operæ pretium est, considerare exodium nostræ rixæ vel pugnæ.—*Proœmia*] Id est, præludia, exordia, incitamenta rixæ. Quidam legunt, *Præmia:* Sed tum metrum non constaret, et sensus non recte procederet. *Idem.*

289 *Rixa*] *Rixa* est inter litigantes et æqualiter se defendentes. Mutua enim altercatio atque utrimque pugna requiritur, ut rixa vere dicatur. Lexicon vetus Græco-Lat. *Rixa, μάχη ἡ διὰ λόγων. Torrent.*—*Si rixa est, &c.*] Certe non sine dubitatione rogat; nam non est mutuum referre, quando unus tantum vapulat ab altero.—*Ubi tu pulsas*] Cædis, ut Terentius: 'Ego vapulando, ille verberando usque ambo defessi sumus.' *Vet. Sch.*

290 *Starique jubet*] Galli *demeure là;* Formula militaris *sta*, sive *state*. Grang.

291 *Nam, &c.*] Quid agere debeas vel possis. Si enim non pareas, in majora incidis incommoda.—*Et idem, &c.*] Non enim ignis exstinguitur igne, sed malum patientia tollitur, injuria obsequio vincitur. *Grang.*

292 *Cujus, &c.*] Insultat pauperi, illum irritans, contumeliose et superbe rogans, cujus vappam pauper et famelicus bibisti. Ita dicit ex lasciva ac petulanti malitia, cum quo tu vilissimam vappam bibisti; vel cum quo *conchem* vel vilissimam fabam viridem comedisti.

293 *Cujus conche, &c.*] Cujus faba inflatus es? Est enim *conchis*, fabæ species. *Lubin.* Per contemtum pauperiei, corticem, folliculum et concham quasi fabæ, non fabam integram quidem putat.—*Conche tumes*] Fabis in siliquis coctis iisque non oleo inunctis, sed aceto conspersis.—*Quis tecum*] Quinam sordidi convivæ tecum una cœnabant?—*Sectile porrum, &c.*] Folia porri vel condimentaria intellige. Porrum in frugali et pauperis mensa apponebatur. Plinius duo genera porri dicit sectile et capitatum. *Grang.* ut et *Britannic.*—*Sectile porrum*] Folia porri, sive condimentaria.—*Cujus conche*] Cujus faba inflatus es. *Vet. Sch.*

294 *Quis sutor, &c.*] Id est, quis homo pauperrimus tecum porrum sectum, et labra vel caput vervecis vel arietis castrati, elixi et bulliti comedit. Erat autem hic cibus vilis et miserorum.—*Vervecis, &c.*] Id est, Vervecinum caput. Antiquitus in Apophoretis mittebatur caput Vervecinum inter cætera munera. Ebrius igitur aperte interrogat, sciens hoc muneris esse in usu apud pauperes. *Lubin.*

295 *Nil mihi, &c.*] Verba nebulonis petulantis ad pauperem.—*Aut dic*] Quod ex te quæro: responde quod rogo. Vide Brodæum Miscell. VIII. 16. —*Aut accipe calcem*] Aut ego te proculcabo. *Farnab.* Antiquis enim mos erat calceis cædendi, quod non tantum turpe erat, quia immundi, sed et grave atque molestum, quia clavis suffixi erant.

296 *Ede, &c.*] Id est, ede et eloquere ubi habites? in qua proseucha te convenire possim, ubi opus erit?—*Proseucha*] Locus ubi mendici stipem petunt, et victitant. a προσεύχεσθαι. Erant autem illo tempore Judæorum fana ita dicta; et loca ubi mendici conveniebant, seu pons, seu crepido, vel alius locus. *Lubin.* *Politianus* Miscell. c. 30. pro templo et synagoga Judæorum, ut et *Philo Judæus*, *Junius.* Vide *Turneb.* Advers. I. 19. pro crypta seu subterraneo et abdito loco, simili iis, in quibus Christiani preces facturi, sese abscondere solent. Quod dictum non sine aceto contra Christianos.—*Proseucha*] Quidam nomen loci dicunt ad convivium constitutum, ex gaudio dictum. alii

locum ad quem convenire solebant mendici ad stipem petendam. alii tabernam, in qua pauperes vivant. *προσεύχεσθαι* enim Græce orare dicitur. et Proseucha, locus Judæorum, ubi orant. *Vet. Sch.*

297 *Dicere, si, &c.*] Perinde est sive aliquid loquare, sive taceas; nam sive hoc, sive illud facias, vapulare te oportet. *Si*, hoc loco pro *sive* ponitur. *Lubin.*—*Aliquid*] Forte supplendum *aliud*: ut sit sensus, quod non faciat ad rem, vel quod mihi non placeat.

298 *Tantundem est*] Perinde est, eodem recidit.—*Feriunt, &c.*] Sive loquare, sive taceas, te vapulare necesse est.—*Pariter*] Unanimiter, æqualiter.—*Vadimonia*] Postea, quando petulantes hi nebulones male aliquem mulctarunt, iratos se simulant et vadimonia vel fidejussionem exigunt, hoc est, eos adhuc citant, ut constituto die adsint in judicio, quasi justi et provocati id fecerint. *Idem.*—*Vadimonia, &c.*] Postea accusant. *Vet. Sch.*

299 *Libertas, &c.*] Ironia, indignatione plena. *Lubin.* Imo misera servitus.

300 *Rogat*] Veniam petit. Exprimitur maxima et intolerabilis molestia. Pulsatus enim et pugnis concisus, rogat et orat, ut sibi liceat inde domum reverti. *Idem.*

301 *Paucis cum dentibus*] Non in totum excussis tibi dentibus. Plautus, *Qui mi os oscillet probe.*

302 *Nec tamen, &c.*] Aliud incommodum, spoliatio, et rapina. Quasi dicat, non solum Romæ metuendum, ne vapules, sed etiam ne spolieris. *Idem.*

303 *Clausis, &c.*] Id est, postquam domus meritoriæ clausæ sunt, et nemo in auxilium, injuriam et vim patienti, venire potest.—*Postquam, &c.*] Id est, *postquam* noctis tempore, *omnis compactio* et coagmentatio ex asseribus *tabernæ* meritoriæ, *catenis munitæ, fixa*, firma, satis tuta, et clausa silentium fecit, intempesta nocte. Quia catenas grandes ferreas per singulos asseres inducebant adversus expilatores, qui tabernas noctu effringere solebant: et in his, ipsum Neronem taxat. Vide Sueton. Neron. c. 16. *Idem.*

304 *Siluit*] Silentium fecit, qui diurno strepitu et maximo, vicinis molesti erant, ut supra dictum.—*Compago*] Compactio, conjunctio, conglutinatio, combinatio ex asseribus in taberna meritoria.—*Tabernæ*] Canponæ, vel Apothecæ. *Taberna*, a tabulis vel asseribus dicta. *Idem.*—*Fixa catenatæ*] Quia catenas grandes ferreas per singulos axes inducunt. *Vet. Sch.*

305 *Interdum, &c.*] Aliud incommodum, quod latrocinia Romæ noctis tempore exerceantur.—*Subitus*] Id est, subito, ex improviso apparens.—*Grassator*] Latro vel miles vias obsidens. *Lubin.*—*Grassator*] Miles. *Vet. Sch.*

306 *Armato, &c.*] Id est, cum palus Pomptina in antiquo Latio, et pinus vel sylva pinorum Gallinaria, loca insidiis latronum apta, ejectis latronibus tuta tenentur, obsidentur et custodiuntur. *Lubin.*—*Armato*] Quoties latrones, præsidiis conlocatis, a solitis locis depelluntur, ac dejiciuntur, Romam quasi ad certas prædationes, et ad paratos pastus confugiunt. *Vet. Sch.*

307 *Pomptina, &c.*] Quam Julius Cæsar fertur exsiccasse: hodie *le lac de Pontia*: scribitur etiam *Pontina.*—*Gallinaria*] Sylva in sinu Cumano potest intelligi, multis arboribus, pinu et id genus, densa, et in multa stadia protenta. *Lubin.*—*Et Pomptina*] Loca sunt abundantia latronibus in Campania. *Vet. Sch.*

308 *Sic inde, &c.*] Ordo: quoties id fit, et quando latronibus ibi sedes negantur, omnes latrones et facinorosi Romam sic fugiunt, tanquam ad

vivaria: vel ad paratos pastus, vel ad profugium et receptum.—*Vivaria*] Loca ad victum abunde sufficientia. Proprie loca sunt, in quibus aves, pisces, et feræ vivæ ad victum custodiuntur. *Lubin.* Tanquam Roma sit vivarium in quo homines occidere et persequi liceat, tanquam feras in vivariis. *Grang.* Quum *vivarium* proprie sit piscium, Gallice un *vivier*, latrones eo convolabunt, ut homines instar piscium stupidos et incautos obruant.

309 *Qua, &c.*] Ostendit jam latronum copiam. Id est, in qua fornace, vel in qua incude jam non graves catenæ ad coërcendos sceleratos conficiuntur? Quasi dicat: in omnibus officinis ferrariis, vincula et catenæ fiunt quibus constringantur latrones, et tamen illa omnia nihil prosunt, nec sufficiunt.—*Incude*] In qua ferramentum aliquod cuditur, Belg. *Ænbeelt.*

310 *Maximus, &c.*] Id est, maxima ferri mensura et copia in vinclis faciendis consumitur, ut periculum sit et merito timere possis, ne ferium deficere incipiat, ad instrumenta rustica facienda. *Lubin.*—*Modus*] Proprie pro temperatione, mediocritate, ratione sumitur; aliquando pro magnitudine, quantitate et mensura, uti hoc in loco.

311 *Marræ, &c.*] Instrumenta rusticorum, et ferramenta quibus terra colitur, et inutiles herbæ exciduntur. An a Mar quod Rabbinis ligo, vel a μείρω i. e. scindo, divido; an vero a μάρη, manus, quod sit pro manu?—*Sarculum*] Ferramentum bicorne, quo commovetur terra; dicitur ita a sarriendo vel fodiendo. *Lubin.*—*Vomer, &c.*] Ferramenta, quibus terra colitur. *Vet. Sch.*

312 *Proavorum, &c.*] Proavus est avi pater. *Atavus* est quintus pater. —*Felicia, &c.*] Per comparationem priorum temporum, quibus reges imperabant, ostendit tempora sua esse infelicia, quibus contingat tam multa scelera fieri in urbe, ut plures non sufficiant carceres ad punitionem reorum: quum unus tantum olim sufficeret. *Britannic.*

313 *Sub regibus*] Qui prius imperium tenuere: qui septem fuere.—*Atque, &c.*] Qui sedecim annis post exactos reges creabantur. *Lubin.*—*Atque tribunis*] Qui post reges, Consulari potestate Remp. gubernarunt *Vet. Sch.*

314 *Uno, &c.*] Tulliano scilicet, ab Hostilio Tullo ædificato: cujus meminit Salust. *Farnab.* Ancum Marcium ædificasse dicit Grangæus: quod ex Livii I. 33. habet: Rosinus Servio Tullio adscribit: Forte ille incœpit, alter ampliavit et perfecit.—*Viderunt uno*] Tulliano scilicet, cujus æque et Salustius meminit. *Vet. Sch.*

315 *His*] Tot a me dictis caussis discessus mei.—*Subnectere*] Addere, consequenter subtexere. *Lubin.* Alias aliis nectere, quemadmodum annuli catenæ subnecti solent. *Grang.*—*His alias*] Umbricii verba. *Vet. Sch.*

316 *Jumenta, &c.*] Equi, muli clitellarii, qui rhedam mearum rerum trahunt.—*Vocant*] Præcedunt et monent me, ut sequar. *Lubin.* Vel eorum recordari et misereri debeo, quia onusta sunt.—*Sol inclinat*] I. e. vergit ad occasum.

317 *Nam mihi, &c.*] Scutica vel flagello quassato.—*Mulio*] Rector vel ductor mulorum. *Idem.*

318 *Adnuit*] Signum dedit: proprie tamen capite innuimus.—*Ergo vale*] Ultima Umbritii valedicentis verba.—*Quoties te*] Id est, quoties tu Aquinum patriam refici, et recreari cupiens vis invisere, me quoque ad te convelle, et abstrahe, id est, me ad te accerse. *Lubin.*

319 *Tuo Aquino*] Aquinum magna civitas Volscorum, in via Latina, et est Juvenalis patria.—*Te refici, &c.*] Id est, cum te molestiarum et urbis tædium cœpit: ut in secessu patriæ tuæ minus populosæ, te reficere velis. *Idem.* Ordo est. *Et quoties Roma*

reddet te properantem refici tuo Aquino.—*Reddet Aquino*] Civitati Campaniæ, unde fuit Juvenalis. *Vet. Sch.*

320 *Me quoque, &c.*] Id est, me Umbritium ab urbe Cumarum avoca.—*Ad Elvinam*] Id est, ad Aquinum, ubi templum est Cereris Aquinæ.—*Elvinam Cererem*] Apud Aquinum colebatur Ceres Elvina. Dicta *Elvina*, a fonte non longe ab Aquino, qui Eluinus dicebatur ab eluendo, quod ibi eluerentur, et corpora purgarentur. Nam qui sacris Cereris initiabantur, lavabantur, ut ait Aristoph. Alii *Helvinam Cererem*, id est, flavam dictam putant, ut spicarum color est, ut Scoppa Collect. II. 1. Brodæus Misc. IV. 25. Sunt qui legant *Me et ad Eleusinam Cererem;* quod epitheton Cereris magis notum.—*Vestramque Dianam*] Quam vos Aquinates colitis, in luco Minturnensi. *Lubin.*—*Ad Helvinam Cererem*] Namque apud Aquinum colunt numina earum Dearum, quæ colunt in Galliis. *Vet. Sch.*

321 *Convelle*] Ægre quasi avelle, tanquam a loco gratissimo.—*Satyrarum*] Id est, ego ad te veniam, et satyras scribere te juvabo, nisi illas satyras mei auxilii pudet. Turneb. Advers. x. 27.

322 *Adjutor*]. Id est, ego velut audax, fortis et strenuus miles satyrarum adjutor, ibi tibi præsto ego: qui et urbis vitia detestatus, acriter et audacter in illa velim invehi. Liber collegii Catharinæ manu exaratus *Auditor* habet. *Lubin.*—*Caligatus*] Quia Aquinum in frigidiore loco Campaniæ, ob id addit gelidos agros, quia dixit veniam ad frigidos vel frigidulos agros. Vel instar militis caligatus veniet Umbritius, ut *Turnebus* vult, x. 27. ut proinde mirum videri non debeat, ipsis Satyris, si non satis idoneus adjutor visus fuerit, quum habitu non Poëtico, sed militari venerit: sicque modestiam suam commendat.—*Caliga*] Genus fuit calceamenti militaris. *Lub. Britan.* Quidam exponunt, *Caligatus*, id est, tenuibus vestibus indutus.

SATIRA IV.

1 *Ecce iterum, &c.*] Principium abruptum et Satyricum, Particula autem illa *Ecce*, utimur in rebus mirabilibus et improvisis. Virgil. Æn. II. 'Ecce autem gemini a Tenedo, tranquilla per alta,' &c.—*Iterum*] Quia in prima Satyra ejus meminit. Hic enim ille est Crispinus Ægyptius, qui ex servili conditione, ad equestrem dignitatem Domitiani indulgentia provectus est.—*Crispinus*] Accusaturus Domitianum crudelitatis, gulæ, avaritiæ, a Crispino orditur, in quo et principem notat. Nam Domitianus incesta virginum Vestalium severe coërcuit. Crispino autem adultero notissimo, et virginis Vestalis stupratori notissimo, ignoscebat. Eum ergo Poëta insectatur, et quasi adulter et stuprator sit notissimus, et quod gulæ indulgentissime obsequatur.—*Et est*] Alii libri legunt *adest.* Id est, occurrit mihi scripturo Satyram ultro, de illo nec quærenti nec cogitanti, seque mihi Satyrice perstringendum offert.—*Mihi sæpe, &c.*] Id est, cujus crebra in satyris meis facienda mentio. *Lubin.*—*Ecce iterum*] De quo superius. Crispinum dicit, qui sua terra Ægypto egentissimus

fuit, et postea factus est magister equitum Neronis.—*Mihi, &c.*] A me, qui sæpe vitiis ipsius excitor, ut crimina ipsius dicam. *Vet. Sch.*

2 *Ad partes*] Ad Satyras, quæ partes sunt operis mei. Metaphora a Comœdiis sumta, ubi personæ primas, secundas, tertias partes agere dicuntur. *Britann.* Cui adsentitur Grangæus: nisi quis forte a re judiciali translatum credat.—*Monstrum*] Adeo fœdis, et in omnem turpitudinem moribus projectis vixit, ut naturæ *monstrum* digito monstrandum inter homines videri posset.—*Nulla virtute, &c.*] Quem nulla virtus a consuetis vitiis revocaverit et a sceleribus liberaverit. Vel qui nullam in se virtutem habet, qua se tanquam pretio a vitiis redimat. *Lubin.* Metaphora est a captivo, qui ære se ab hostibus redimit, ne in eorum sit potestate.—*Ad partes*] Quasi convivii et copulationis mensæ. Ita et * Sesenus libro II. ait, Non dignus in quem debeam Saturam calente vi adingerere, aut, ad partes operis mei. Metaphoram facit a Comœdia, quia scenici ad partes suas solent vocari. *Vet. Sch.*

3 *Æger*] Quasi dicat, qui alias imbecillis est, et animi morbis valide ægrotat, una et sola libidine strenuus est et fortis. Ambigue et Scoptice fortitudinem vocat, nulla libidine, stupris et adulteriis fatigari. *Lubin.*—*Æger, &c.*] Figura. Quid est Crispinus? 'Ægræ solaque libidine fortes Deliciæ.' *Fortes*, ut quem nullus potest etiam a consuetis vitiis deterrere. *Vet. Sch.*

4 *Delicias viduæ*] Ut ostendat illum tantum jucundiora sectari adulteria, voluptatis gratia, non lucri. Quasi dicat, adeo fortiter libidinem exercet, ut a nullo sexu, ætate, &c. abstineat; promiscue viros, fœminas; juvenes, puellas, stupro et adulterio sine defatigatione polluat. Unico hoc excepto, quod a solis tantum viduis abstineat, quas cum fastu contemnit, cum alias omnia adulteriis suis contaminet: nam qui viduas aut anus sequebantur, id lucri gratia faciebant. —*Delicias*] Venereas voluptates. *Lubin. Ægr. sol. lib. fort. Del.* Vetus Schol. super his verbis sic: 'Quid est Crispinus? Ægræ solaque libidine fortes deliciæ:' quæ lectio non inepta.—*Spernatur adulter*] In minore debilis scelere. *Vet. Sch.*

5 *Quid refert*] Ostendit Crispinum quamvis ditissimum, ne quis ei forte ob opes invideat, miserum tamen esse, quod malus sit: Quid igitur ipsi prodest, &c.?—*Jumenta, &c.*] Dum vehitur: Nam Romani ad omnem luxum profusi gestationes in hortis exstruebant.—*Fatiget*] Dum vectatur diu in illis porticibus, a mulis et jumentis, quibus in gelidis gestationibus vehitur, et porticibus cum pluit. Vide Sat. VII. vs. 178. *Lubin.* Mortuos non vivos (ut diximus) cum taxet Poëta, de Crispino loquitur ac si viveret, alios designans.

6 *Nemorum*] Viridaria et hortos egregios intellige, qui erant in ipsis beatorum domibus urbanis, in quibus vectabantur et umbram captabant in calore æstatis. Plin. Epist. II. 17. Lips. ep. XI. centuriæ Miscellan. —*Jugera quot*] Id est, quot spatia domibus et tectis occupata, et jugeribus æqualia eo in loco, ubi sunt carissima, in foro nimirum, in medio ferme Urbis. Vel ædes et hortos foro vicinos intelligit. *Idem.*—*Nemorum, &c.*] Viridaria, ubi solent gestari. *Jugera*] Hortos, aut spatia dicit in suburbio. *Vet. Sch.*

8 *Nemo, &c.*] Egregia et generalis sententia, quæ Crispino accommodatur.—*Minime, &c.*] Scilicet felix est; qui in supremo malitiæ gradu quasi est: Crispinus ergo infelicissimus, qui corruptor. *Lubin.*—*Nemo malus felix, minime corruptor, &c.*] Lege meo periculo; *mimæ corruptor;* id est, qui cum mimis consuevit, qualis M. An-

tonius. Sic audacter Schioppius.

9 *Incestus*] Qui incestu, vel incesto concubitu se polluit, dum virginem Vestalem constupravit, ut sequitur. Est autem *incestus*, qui illegitimam tentat Venerem.—*Vittata*] Sacerdos virgo Vestalis, vittis redimita. Erat enim *Vitta* commune quoddam capitis sacerdotale ornamentum. *Idem.*—*Cum quo nuper*] Ultimum Flaviæ gentis Domitianum dicit: hoc enim ordine regnaverunt, Nero, Vespasianus, Titus, Domitianus. *Vet. Sch.*

10 *Sanguine adhuc*] Pœna virginum Vestalium vitiatarum, quod vivæ in parietibus struebantur, aut terra obruebantur: sic autem a Numa constitutum. Severe etiam puniebat hæc adulteria Domitianus. Nam Corneliam defodi, et stupratores in comitio ad necem cædi imperavit. *Idem.*—*Sanguine adhuc vivo*] Hæc virginibus Vestæ pœna fuit decreta, si vitiatæ fuissent, vivæ in parietibus struebantur, aut sub terra obruebantur. *Vet. Sch.*

11 *De factis, &c.*] Crispini dicimus. Quasi dicat: Hæc Crispini flagitia leviora adhuc, præ delationibus et aliis gravioribus sceleribus, quæ perpetravit. Quasi dicat: Jam tantum de levissimis Crispini flagitiis dicam.—*Et tamen alter*] Correctio. Quasi dicat: Quamvis hoc scelus levius sit, tamen si alter idem flagitium commisisset, a Domitiano judice morum, quasi vero, et Censore, damnaretur, et occideretur. Plin. epist. IV. 11. *Lubin.*

12 *Sub judice morum*] Damnaretur a Censore. *Vet. Sch.*

13 *Nam quod turpe*] Nam ob quæ alii viri honesti, tanquam ob turpia damnantur et puniuntur; illa honori et decori sunt Crispino. Sic infra dicit: 'Ille crucem sceleris pretium feret, hic diadema.'—*Titio Seioque*] Viros optimos e vulgo intellige, et quosvis. Hi enim ex officina Jureconsultorum, pro quavis e vulgo et plebe persona. *Lubin.*—*Nam quod, &c.*] Irrisive laudat comparatione Crispini bonos dicens * non ea objiciens quæ in eum turpissima sunt. *Vet. Sch.*

14 *Quid agas*] Cum tam flagitiosus et sceleratus sit Crispinus, quid agas? qui te contineas, quin objicias, quod quidem in eo est turpissimum. His verbis se ad scribendum Satyram hortatur in Crispinum.—*Dira*] Est autem dirum, horrendum, exsecrabile, quasi Deorum ira immissum. *Festus.*—*Fœdior omni crimine*] Quasi dicat: Crispinus, ipso vitio turpius quid adhuc et pejus. *Lubin.* Comparativum pro absoluto, *Fœdus.*

15 *Mullum sex millibus*] Lasciviæ eum condemnavit; jam gulæ et luxuriæ. *Mullus* piscis, qui alias barbio vel barbo dicitur, ab inferioris barba labri.—*Persona est*] Non homo, sed persona. *Vet. Sch.*

16 *Æquantem*] Sex libras ille mullus pendebat, totidem sestertia æquabat, quot libras habebat: quæ sex sestertia, sex millia efficiunt nummorum. *Salmas.* 150. aureos. Vide Budæum de asse lib. I.—*Sane*] Scoptice, luxuriam quasi laudat et miratur. *Lubin.*—*Sane*] Friget: forte legendum *insane*, hoc est, insano pretio, sic *insania mensarum* apud Plin. est insani sumtus quos faciunt in citreis mensis emendis. *Græv.*—*Æquantem*] Sex librarum, qui tantum potuit habere in pondere, quantum in pretio. *Vet. Sch.*

17 *Ut perhibent*] Ut attestantur. Adulatores et parasiti, qui semper majora loquuntur, et omnia dicendo adaugent. *Græv.* Sic passim Poëtæ de re incerta et fabulosa.—*Qui de magnis, &c.*] Etenim, 'Fama malum, quod vires accrescit eundo.'—*Qui de magnis*] Divites, gluttones. *Vet. Sch.*

18 *Consilium*] Occurrit objectioni, qua quis diceret; Forte tam præclari piscis munere, alicui seni orbo, ac diviti palpatus est, sibique acquisivit potiorem hæreditatis in testamento

partem; vel si nobili alicui amicæ hunc piscem muneris loco misit.—*Consilium*] Commentum, et callidum inventum.—*Artificis*] Crispini, qui ita artificiose alios captet.

19 *Præcipuam*] Primam hæreditatem in tabulis testamenti ceratis. Sic *in prima cera.*—*Orbi*] I. e. divitis, qui sine liberis.—*Præcipuam, &c.*] Primam in qua heredes primi scribuntur. *Vet. Sch.*

20 *Est ratio ulterior*] Vel potest esse alia adhuc caussa et melior, cur tanto pretio mullum emisse potuerit.—*Magnæ*] Prædiviti.

21 *Quæ vehitur, &c.*] Lecticam clausam et coopertam dicit, cujus lecticæ fenestræ vel antrum clausum est latis lapidibus specularibus. Est autem lapis specularis pellucidus in tenuissimas bracteas sectilis, quo utebantur loco fenestrarum nobiliores: ut nos fenestris vitreis utimur, admittendæ luci et excludendo vento.—*Latis specularibus*] Fenestris lecticæ e lapide speculari. Ibi Interpres *Basternam* seu vehiculum muliebre interpretatur. Sed lecticam tectam intelligit Juvenalis, quæ ab hominibus portatur, forma nihil distans a Basterna, nisi quatenus hæc a burdonibus seu mulabus; illa vero ab hominibus portabatur. *Salmas.* in *Æl. Lamprid.*—*Antro*] Lecticam mulieris, aut sellam clausam dicit. Gr. *κατάστεγον*. *Vet. Sch.*

22 *Nil tale, &c.*] Respondet objectioni negando; quod scilicet Crispinus neque orbo, neque amicæ cuidam hunc mullum emerit, sed *sibi*, suæ privatæ gulæ. *Lubin.*

23 *Apicius*] Homo perditissimæ gulæ illo tempore, qui gulæ exemplum, de paranda cœna libros, de juscellis et condiendis cibis scripsit. Amplificat ergo luxuriam Crispini; quod Apicius ille ad Crispinum collatus, pauper sit ac frugi, moderatus ac temperans. Plin. l. II. ep. 5. Sen. ep. 95. *Lubin.*—*Apicius*] Auctor præcipiendarum cœnarum, qui scripsit de juscellis, fuit enim exemplum gulæ. *Vet. Sch.*

24 *Succinctus*] Aut curte vestitus, aut seminudus. Quod non fecit Apicius, hoc tu fecisti, pessime Crispine, qui olim servus ex Ægypto huc advectus es, papyro vestitus.—*Patria*] Ægyptiaca. fuit enim Crispinus verna Canopi.—*Papyro*] Papyrus nascitur in palustribus Ægypti locis, illis peculiaris, ex quo navigia texunt, et e libro vela tegetesque, nec non et vestes, stragula, funes. *Plinius* l. IX.—*Succinctus patria*] Biblo Nilotica. Fuit nam Ægyptius Alexandrinus, in qua Papyrum nascitur in Nilo. Sicut vult Juvenalis, Crispinus cartapola fuit. *Vet. Sch.*

25 *Hoc pretio squamæ*] Sc. emuntur. Quidam *pretium* legunt. Tantumne piscis squamosi pretium fuit? Admirabundus hoc dicit.—*Potuit fortasse*] Multi certe servi minoris emti sunt. *Lubin.*—*Hoc pretio squamæ*] Piscis, a parte totum. *Vet. Sch.*

26 *Provincia tanti*] In provinciis extra Italiam, pro sex sestertiis vel 150. coronatis Gallicis emes agros, sed in Italia etiam majores agros tanti emas: quasi dicat, una cœna totum agrum devorat. Nihil corruptius quam quæ ad hæc verba vetus Interp. habet. legendum *Apulia carius agros vendit*, aut *majores pisces vendit*. Sed hæc nihil ad Juvenalis mentem. Nam si pisces intelligamus, quis unquam in Apulia mullos, pretio et magnitudine præstantes, provenire tradidit? neque hic sermo est de mulli magnitudine. Præterea si mulli in Apulia majoris venditi fuissent, potius Crispini luxum excusaret quam perstringeret Poëta. Si autem majoris agros in Apulia venditos intelligamus, tota sententia perit; non enim pretium et magnitudo agrorum exagitatur, sed agri pretio piscem venditum justa indignatio est. Quare Apulia hic non est regionis nomen,

sed mulieris prædivitis orbæ, quæ donatos a captatoribus pisces carius vendebat; et ideo omnino non *majores* sed *majoris* legendum est, ut respondeat verbis, *provincia* tanti vendit agros. *Ferrarius.*—*Provincia tanti*] Anthypophora. quasi Crispinus hoc responderit; Quid mihi invides? Apulia * curios agros vendit, ut majores pisces vendit, quos tu provincialibus gratis abstulisti. et Ironia, majores Apulia vendit. *Vet. Sch.*

27 *Apulia*] Id est Italiæ pars: pro ipsa Italia.—*Apulia*] Forsan Aurelia, de qua infra Sat. v. vs. 98. quæ nescio quo fato hic in Apuliam conversa est; ut sit *sed majoris Aurelia vendit.* Duos enim hic de more perstringit Juvenalis: Crispinum, qui millibus sex mullum emerat; et Aureliam sive Apuliam, quæ hamara hæredipetarum munera, majoris vendebat; inter quæ jure mulli fuere tunc pretiosissimi. *Ferrarius.*—*Sed majores*] Amphibologia, utrum agros, an mulos: vel per Anastrophen postpositum sit, Sed, hoc pacto, Sed agros majores Apulia vendit. vel certe, provincia tanti vendit agros, quanti tu mulos emisti. *Vet. Sch.*

28 *Quales, &c.*] Postquam Crispini scelera exagitavit, jam Domitianum ipsum per occasionem et sensim accusat, inque immensam ejus gulam invehitur. Si Crispinus, qui imperatorii Palatii vilissimus, licet purpureus, scurra fuit; una cœna tot sestertia consumsit, haud dubie sumtuosiores epulas absumsit; argumento a minori ad majus.—*Quales*] Cum admiratione. Imo, quam caras, quam magnificas. *Glutisse.* Ingurgitasse, devorasse. *Ferrarius.*

29 *Induperatorem*] Scoptice et irrisorie dictum. Est autem Epenthesis, pro Imperatore.—*Cum, &c.*] Ordo talis: cum Crispinus scurra tot sestertia usque ad ructationem ingurgitarat, quæ sestertia fuere tantum exigua pars, si ad cœnam Imperatoriam conferantur.—*Sestertia, &c.*] Appositio. Et dicit hoc respectu mensæ Imperatoris. *Idem.* — *Induperatorem*] Neronem dicit glutonem, ut Domitianus sub Neronis nomine lateret. *Vet. Sch.*

30 *Et modicæ, &c.*] Id est, quæ sestertia fuere tantum exigua pars, sumta de modica et non nimis luxuriosa Imperatoris cœna. Vult dicere, marginem vel extremam et levem partem Imperatoriæ cœnæ, etiam modicæ et frugalis, facile æquare illam Crispini cœnam sex sestertiorum. *Ferrarius.*

31 *Purpureus*] A vestis colore, erat enim Domitiani satelles.—*Ructaret*] Invidiose, hoc est, comederet mullum tot sestertiis emtum. Proprie significat cibum et potum in stomacho male concoctum ventose per os efflare.—*Scurra*] Qui in gratiam principis turpiter risum captat ab auditoribus, nulla sui et aliorum habita ratione.—*Scurra palati*] I. e. Scurra aulicus.—*Purpureus*] A vestis colore, Crispini satelles est idem Domitianus. *Vet. Sch.*

32 *Jam, &c.*] Id est, magister equitum. Ad censum enim equestrem indulgentia Domitiani pervenerat.—*Magna, &c.*] Indignabunde, qui olim in municipiis extra Romam, præco piscium venalium vilissimorum erat. *Ferrarius.*—*Jam*] Magister equitum Rom. factus est scilicet. *Vet. Sch.*

33 *Municipes*] Ægyptios et conterraneos. In eodem forte municipio ex quo Crispinus natus: vel per municipia. Dicit Probus: Siluros esse pisces Alexandriæ nullius pretii, quos inopes in Ægypto venditent. *Lubin.* —*Vendere, &c.*] Sic legendus hic versus. Antiquum hujus loci mendum est, *Farta de merce,* pro *Faria de merce.* Hinc omnes libri partim *farta* legunt, partim *fracta.* Vetus interpres agnoscit *fracta,* et interpretatur *fracto vase Sardarum.* Quod est ridiculum. Faria merx, Siluri, Nili pis-

ces. Eos vocat municipes Crispini, quia is Alexandrinus. Sic eadem Satyra, *patriam Crispini, papyrum* vocat, id est, municipem: Et alibi Creticas lagenas, *municipes Jovis* appellat Sat. XIII. *Salmasius* Plin. Exercit. Britannicus, qui etiam *fracta* legit, intelligit non integram mercem, sed siluros, quos minutatim venderet, tanquam vilissimi cetarii. Grangæus quos vili aut nihilo sibi comparaverat a piscatoribus, qui per viam aliquo casu, aut alia aliqua ratione fregerant. Farnabius putat e fracto vase vel aliena merce surreptos. Qui *Faria* præponunt, procul dubio *Phariam* volunt, ab insula *Pharos* dictam, quæ olim Nili ostio Canopico objecta fuit. —*Fracta*] Probat quoque Gronovius, et significari putat, illum vendere siluros chartaceo cucullo involutos, qui fuerit ruptus. Verum mihi videtur *de* suo loco excidisse, et legendum *pacta mercede siluros.* Mercedulam sibi pepigit pro opera, quam aliis navabat in vendendis siluris. *Græv.* —*Fracta de*] Id est, *fracto*, vase sardarum ejusdem municipii: unde ipse Ægyptius. Siluri nam pisces sunt Alexandriæ, unde fuit Crispinus, nullius pretii, quos inopes in Ægypto venditant. *Vet. Sch.*

34 *Incipe Calliope*] Quasi ad piscis magnitudinem exprimendam divino Musarum auxilio opus sit. *Lubin.* Vanitatis arguit omnes Poëtas, qui carminum suorum exordiis Musas invocant, easque canere jubent. *Rigaltius.*—*Incipe*] Id est, ego hic cursum Satyricæ venæ sustinere cogor, nec amplius aliquid dicere possum. Tu ergo Musa, quia sequuntur res magnæ et mirabiles memorabilesque, incipe.—*Licet, &c.*] In his ab Imperatore tam præclare gestis immorari. Mallem ergo hic legere *consistere*, pro *considere*, et pro, *et, hic.* Lub. Antipophora est, possent enim dicere Musæ, nolumus in hac re ficta tempus atterere, et ipse respondeat, potestis profecto hic sedere et immorari.—*Licet*] Aut summisse dicere, aut proprie, res tenues dicere. *Vet. Sch.*

35 *Non est cantandum*] Tanquam in jocularibus et fabulosis.—*Res, &c.*] Non fabulosa aut jocularis. *Lubin.*

36 *Pierides*] Musæ ex Pierio monte Thessaliæ, vel regione Macedoniæ: et mihi vel ob hoc sitis propitiæ, quod vos dixerim *puellas*, hoc est, juvenculas et quidem castas, puras et intactas: quæ tamen non potestis non esse vetulæ, ab antiquissimis poëtarum usque invocatæ. *Farnab.*—*Prosit, &c.*] Juvet me et ad laudem vestram sufficiat, vos puellas a me esse nominatas et invocatas. *Lubin.*—*Prosit, &c.*] Virgilius: 'prosit nostris in montibus ortas.' Id est, ad laudem vestram sufficiat vos puellas nominatas. *Vet. Sch.*

37 *Cum jam*] Tanquam rem memorabilem narraturus, primo tempus quo gesta sit prolixe describit, et historiam recitat ex rhombo pisce ingenti capta. Jactat autem hoc convicium in Flavium Domitianum, quem calvum Neronem vocat, quod teste Tranquillo calvus ille fuerit, et Neronis vestigiis crudelitate et tyrannide probe instíterit. *Ultimus* Flavius appellatur hoc loco, quod in eo Flaviorum familia, et Cæsarum origo defecerit et desierit.—*Semianimum*] Male et misere afflictum, semivivum.—*Laceraret*] Miseris modis affligeret, crudelitate et tyrannide lancinaret. *Lubin.*—*Orbem*] Nam non modo Urbs sed universus orbis eum sensit.

38 *Calvo Neroni*] Sic Ausonius: 'Quem dixit calvum sua Roma Neronem.' Ita ait, Nam omnes mali imperatores Nerones appellati, et Domitianus per omnia Neroni similis fuit hoc uno ab ipso distinctus, calvus quod esset. Porro in tantum calvitio suo offendebatur, teste Suetonio, ut si cui calvities objecta fuisset, illud in se dictum existimaret, et dicentem acerrime puniret. Turneb. lib. XII.

Advers. cap. 8.—*Serviret*] Invidiose dicit. In servitutem a tyranno redacta. *Idem.* Nam cæteri ante illum nomen Domini vel edicto respuerant, hic autem se Dominum et Deum primus appellari voluit. Dominus autem est servorum, Imperator militum, Princeps civium.—*Ultimus*] Hoc convicium in Fl. Domitianum, Titi fratrem, Vespasiani filium jactat, qui calvus fuit, ut Suetonius refert. propter quod Juvenalis, sub specie honoris relegatus est ad cohortis curam in Ægypto, Hoasa, ubi mortuus est. Ultimum autem dicit, quia in illo Cæsarum origo defecit: et cum Vespasianus, et Titus, et Domitianus Flavia ex gente fuerint, Domitianus ultimus illorum, et dissimillimus imperavit. Meminit hoc Valerius Martialis in Epigrammate. his * vero sibi finit; 'Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit heres. Pene fuit tanti non habuisse duos.' *Vet. Sch.*

39 *Incidit*] Casu in portum et sinum venit, prope Anconam.—*Adriaci rhombi*] Piscis in Adriatico mari nutriti, et capti.—*Spatium, &c.*] Id est, ingens et incredibilis piscis magnitudo, et admiratione digna amplitudo. *Lubinus.* Ejus loquutionis nomine, tam graves pœnas viro docto dare non debuit Satyricus. Nulla enim in phrasi κακοζηλία notanda est, vel improprietas, utpote quam vetustissimi, nec Poëtæ tantum, sed etiam πεζόλογοι usurparunt hoc sensu. Sic Ovid. de Remed. amor. 'spatiosum taurum,' dixit pro magno. Lucianus, *spatium elephantis*, de magnitudine ac mole illius belluæ: 'Nec tutus spatio est Elephas.' Salmas. Plin.—*Rhombi*] Piscis formæ magnitudo. *Vet. Sch.*

40 *Ante, &c.*] Per domum Veneris, templum ejusdem intellige. Dicit ergo ante ædem Veneris, quam civitas *Ancona* mari Adriaco vicina a *Doricis* vel Græcis condita *sustinet*, et in qua civitate ædes Veneris posita est. *Lubinus.*—*Dorica Ancon*] A Græcis condita, qui Syracusis advenerant, Dionysii tyrannidem fugientes. *Farnab.*—*Quam Dorica, &c.*] Ancona Dorica: id est, Græca civitas, quam Græci in Italia condiderunt. *Vet. Sch.*

41 *Implevitque sinus*] Id est, concava retia. Vel per *sinus* intelligit angulos et curvaturas ejusdem portus: quos Itali vocant *Golfi.*—*Neque enim minor*] Est sensus: Rhombus iste, de quo dico, maximus erat, et in retibus *hæserat*, *non minor illis* ingentibus rhombis, *quos glacies Mæotidis* paludis tota hyeme *operit* et tegit, et quos glacies illa calore *Solis rupta et* soluta magna copia ad *ostia* Euxini *Ponti*, *torpentis*, stagnantis, et tarde aut parum refluentis *effundit* et emittit. *Farnab.*—*Implevitque, &c.*] Id est, retia. Virgilius: 'Implevitque sinus sanguis.' *Vet. Sch.*

42 *Mæotica*] I. e. glacies Mæotidis paludis. Mæotis palus est, quam efficit Tanais, ea in Pontum effunditur. *Plinius.*—*Quos, &c.*] Quia qui in Ponto et Mæotia palude capiuntur pisces, immanes et pingues ex ipsa tarditate; quoniam quando gelat, in glacie hærent. Sallustius: 'Itaque tempestate piscium vis Ponto erupit.' *Vet. Sch.*

43 *Solibus*] Solis calore æstivo. Nota plural. num. τὸ *effundit* denotat ingentem multitudinem piscium.—*Torpentis*] Segnis, frigidi, glacialis, vel segniter fluentis, prope stagnantis. Alii ut et Probus legit *torrentis*, id est, perfluentis, currentis. *Farnab.*—*Ostia*] Fluviorum exitus, per quos in mare exonerantur. *Idem.* Hic autem designat ostia ipsius paludis quæ exeunt in Pontum.—*Solibus*] Id est, soluta a Sole glacie. *Torrentis*] Perfluentis, currentis, illic nam reuma quoddam trahit mare. *Vet. Sch.*

44 *Desidia tardos*] Longa mora segnes.—*Longo frigore*] Quod coacti, diu in fundo hæserunt; unde pingues reddit. *Farnab.*

45 *Destinat hoc monstrum*] Hunc

monstrosæ magnitudinis rhombum, tanquam marinam belluam, scaphæ piscatoriæ præfectus, seu piscator, adjudicat et offert Domitiano. Hoc loco *destinat* est *mittit*.—*Linique*] *Linum* pro rete. *Idem*. Sic alibi, 'Cespite consedi dum lina madentia sicco.' *Grang*.

46 *Pontifici summo*] Domitiano. Omnes enim Imperatores Rom. summi pontifices: et qui quasi pontifex maximus erat sacerdotum, quos instituerat Albæ. vide Sat. II. vs. 112.—*Proponere*] supp. *venum*. Aliis venalem exponere ad vendendum, vel in cœnam. Nemo privatorum facile id ausit. *Lubin*.—*Pontifici, &c.*] Ironia. *Vet. Sch*.

47 *Cum plena, &c.*] Ratio: nam ubique Romæ delatores, nec in foro solum, verum etiam in litore.—*Litore*] In quibus piscis capiebatur. *Lubin*. —*Cum, &c.*] Non solum fora. *Vet. Sch*.

48 *Dispersi portinus*] Qui statim actionem et accusationem contra piscatorem nudum et miserum instituerent.—*Algæ, &c.*] Rerum etiam levissimarum, ut algæ, delatores. Sed ab hac sententia et mente deterret nos Grangæus. Ergo pro illis qui maris litori præficiuntur. *Alga* enim vilis illa herba, quam mare, in quo nascitur, projicit, et pro litore hic ponitur.—*Dispersi protinus algæ inquisitores agent cum remige nudo*] Alga pro littore poni Judæus Apella credat, non ego. Censeo scribendum: *dispersi protinus alni inquisitores*, hoc est navium naufragarum et dispersarum inquisitores, quales erant Palfurius, et Armillatus. *Græv*.

49 *Agerent*] Illi delatores cum paupere et nudo piscatore, nisi sponte piscem illis relinqueret, tanquam ex vivariis Cæsaris elapsum, caussam agerent, eumque accusarent furti. *Idem*.

50 *Non dubitaturi*] Certo affirmaturi.—*Fugitivum*] Qui e vivario Cæsaris aufugerit, in quo minutos alios pisces depastus sit; et devoraverit. *Idem*.

53 *Si quid, &c.*] Palfurius Sura, et Armillatus magni viri, et consulares fuerant, sed postea delatores pessimi, et fisci caussas per calumnias et sacrilegas interpretationes agebant, omnia præclara illi adjudicantes.—*Si quid, &c.*] Palfurius Consularis filius, in agone cum virgine Lacedæmonia sub Nerone luctatus est. Post inde a Vespasiano Senatu motus, transivit ad Stoicam sectam, in qua cum prævaleret et eloquentia, et artis poëticæ gloria, abusus familiaritate Domitiani, acerbissime partes delationis exercuit: quo interfecto, Senatu accusante damnatus est: cum fuissent inter delatores potentes apud Domitianum, et hi Armillatus, Demosthenes, et Latinus archimimus: sicut Marius Maximus scripsit. *Vet. Sch*.

55 *Res, &c.*] Pertinet ad mensam Imperatoris, in quacunque maris parte tandem lateat, vel in quocunque tandem loco inveniatur: quod contra jus naturale. *Fiscus* proprie receptaculum erat nummorum, capiturque pro ipso ærario. *Græv*.—*Donabitur ergo*] Fisco vel imperatori: ne pereat, quod jam distrahi et tuto retineri non potest; sunt piscatoris hæc verba, donabitur libenter et cito. *Idem*. Mihi videtur delator continuare sermonem. Vel sunt verba Poëtæ subsannantis talem legum perversionem.

56 *Ne pereat*] Fisco. Vel sic intellige hæc: Miser ille piscator maximo opere properabat piscem Imperatori offerre, quod opus non fuisset tanta festinatione, quia tempore brumæ, piscis non tam cito mortuus esset, aut corruptus computruisset.—*Ille, &c.*] Ne pereat vel corrumpatur.—*Jam, &c.*] Hi quatuor sequentes versus ita inter se cohærent: Sub autumni finem, quo quartana febris sævire solet, inamœ-

na hiems rigida erat et stridebat vi ventorum tunc dominantium, et piscem captum a putrefactione servabat; tamen delirus piscator jam pisce capto, ita properabat, tanquam Auster flaret, æstatis tempore omnia putrefaciens et corrumpens. Deridet ergo piscatorem, quod putrefactionis metu hiemali tempore adeo festinarit.—*Lethifero*] Dicitur autem lethifer Autumnus, quia morbos et mortes excitat; propter mutationes, aliasque caussas Medicis et Physicis satis notas. *Idem.*—*Pruinis*] Hoc est hyemi: Annus enim in perpetuo motu, cujus partes sese invicem expellunt.—*Non pereat*] Fisco, quod jam distrahi non potest. *Vet. Sch.*

57 *Sperantibus*] Κατάχρησις. Id est, timentibus. Virgil. 'Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.' *Lubin.* *Rigaltius* dicit eos, qui desinente autumno ægritudine tentantur, sperare quartanam: hoc est, non fore continui ardoris, sed tantum quadrimi circuitus febrem, quæ, ut asserit Celsus, neminem jugulat: vide Ptol. Flavium cap. 17. Conject. Omnes fere acyrologiam suam tenent, nec persuadentur a Ptol. Flavio: Sed quicquid oggauniant, retinemus nos genuinam et propriam verbi (*sperantibus*) interpretationem, putantes hoc quod Itali *Febre quartana no fa sonare campana.* Adstipulatur Flavio et nobis Grangæus.

58 *Stridebat*] Vento et frigore omnia infestabat.—*Deformis*] Ab effectu, quod hieme prorsus omnia sint deformia: Eadem ratione Horat. vocat *informem.*—*Prædamque, &c.*] A corruptione immunem servabat. *Lubin.*

59 *Velut, &c.*] Periculo scilicet putredinis. *Idem.*—*Auster*] Ventus calidus, quo pisces corrumpuntur. *Vet. Sch.*

60 *Utque lacus suberant*] Ubi jam piscator delatoribus comitatus, lacus sub mœnibus Albæ superarat, et ad Albam appropinquarat; hic vero in Albano monte erat Domitianus: ubi etiam piscis ipsi offerebatur. In hoc Albano monte, obscœni illi Minervæ sacerdotes a Domitiano constituti erant, quorum Pontificem summum superius Domitianum jočulariter appellavit. Alii *superant* legunt.—*Diruta*] A Tullo Hostilio, post supplicium sumtum de Metio Suffetio Albanorum duce rebelle: Templis tamen edicto regis temperatum est.—*Utque, &c.*] Id est, cum prope lacus Albanenses jam venisset piscator. *Vet. Sch.*

61 *Ignem Trojanum*] Vestam, quæ nil aliud quam ignis: Ovid. 'Nec tu aliud Vestam quam vivam intellige flammam:' qui Troja in Italiam ab Ænea delatus. *Grang.*—*Vestam, &c.*] Ad differentiam illius Vestæ templi, quod condidit Numa in urbe, novum, rotundum et majus. *Idem.*—*Minorem*] I. e. quam consecrat minore religione quam Romæ.—*Ignem, &c.*] Romani Tullo Hostilio rege, cum deseruissent Albam, sacra sublata Romam transtulerunt, et Deos penates: quorum penetrale tam venerabile deprehensum est, ut lapidatio de cœlo caderet supra * memorati ponderis, propter quod prodigium, ex libris Sibyllinis jussi Pontifices ex S. C. Albæ sacra renovare. Tanta enim repente, cum ea vellent transferre, grando cecidit, ut intelligerent suis locis sacra non esse movenda. Inde ibi perseverant, ideo et Vestam minorem dixit ad compositionem. *Vet. Sch.*

62 *Obstitit, &c.*] In illo loco ad Albam.—*Miratrix, &c.*] Forte sacerdotum Albanorum, qui pessimi erant, et in quorum collegio Domitianus summus pontifex erat. Mirabantur enim piscis enormitatem. *Lubin.*—*Obstitit intranti miratrix turba*] Sententia hujus loci hæc est, advenienti rhombo ab atriensibus et janitoribus primo occlusa fuit janua, postea re intellecta exclusum admisere, et patribus spectandum exhibuere. *Græv.*

63 *Ut, &c.*] Locum postea dedit ipsi piscatori. legendum *ut*, id est, postquam.—*Facili, &c.*] Januæ vel valvæ apertæ sunt, cardine circa quod janua vertitur facili. Valvæ tamen templorum proprie januæ; forte eo adludit, quia superius Pontificem dixit. *Idem.*

64 *Exclusi, &c.*] *Patres* vel senatores *exclusi* præ foribus *exspectant; opsonia* vero, vel piscis admissus est sive admittendus. Pluris enim faciebat Imperator piscem, quam omnes patres, qui Domitianum fuerant comitati. *Idem.* Pro *spectant*, alii legunt *exspectant*.

65 *Itur*] Pertexit narrationem, et exponit quomodo piscis oblatus sit Imperatori.—*Ad Atridem*] Scoptice dictum, id est, ad regem et imperatorem. nam ut Agamemnon summus imperator Græcorum, ita hic Domitianus Romanorum erat. Vel Neronem alterum, qui matrem suam Agrippinam interemit, sicut Orestes Atrei nepos et Agamemnonis filius matrem suam Clytæmnestram.—*Picens*] De piscatore intellige; cujus vel nomen erat, vel saltem gentile, utpote Picena regione oriundus, quæ mari Adriatico adjacet. Est autem hic piscator adulator pessimus.—*Accipe, &c.*] Insignem rhombum, adeo magnum, ut a privato quodam, in foro coqui et in cibum apponi non debeat, sed dignus sit mensa imperatoria. *Idem.*—*Itur ad Atridem*] Id est, ad Domitianum, qui crudelitate Atrides, et Tiberio par. Vocatur etiam *Ajax*, id est, furiosus ab eodem Poëta, Sat. x. 'Quam timeo victus ne pœnas exigat Ajax.' *Dorleans.*—*Picens*] Piscator de provincia, ubi piscis captus fuerat. *Vet. Sch.*

66 *Genialis, &c.*] Lætus, ut natalis, quo indulgetur genio. vide Pers. Sat. ii. 3.

67 *Propera, &c.*] Evacua et solve ventrem tuum, eumque maxime capacem redde, et hisce deliciis excipiendis illum præpara: vel *laxare*, est extendere his deliciis et πολυφαγία. *Lubinus.*—*Saginis.*] Id est, cibis: alias sagina est σίτευσις, fartura. *Salmas.*—*Laxare, &c.*] Alii, *sagittis*, ut sit sensus, acutis curis, ut exercitatione sagittarum digestioni, inquit, et harenis, quibus vectari illum debere dicit ob cibum futurum. Legitur et *saginis*, id est, escis futuris stomachi indigestum præparare. *Vet. Sch.*

68 *Et tua, &c.*] Qui nec alio tempore capi voluit, quam tuo, ut a te comederetur. *Lubin.*

69 *Ipse, &c.*] Id est, hic piscis sponte ad retia pervenit, ut caperetur, et a te comederetur.—*Quid, &c.*] Poëtæ verba sunt utrobique dicentis, Hac piscatoris turpi adulatione nihil potuisse esse apertius et manifestius; et tamen Domitianus adeo stolidus erat, ut hac tam frigida adulatione elatus et superbus, animum attolleret, falsaque laude intumesceret. *Idem.*—*Et tamen, &c.*] Adsentatione, ac laude intumescebat imperator, quamvis falsa. *Vet. Sch.*

70 *Surgebant, &c.*] Metaphora a gallis gallinaceis. Dicitur et simili modo *tollere cornua.* Ista adulatione intumescebat; quasi etiam bruta illius imperio et voto obsequerentur.—*Nihil, &c.*] Id est, Domitianus et alii Imperatores et tyranni, qui, si Diis placet, Divis æqualem habent potentiam, (unde dicti humani Joves) adulatoribus omnia grandia et maxima, turpissime de se mentientibus, fidem habent.—*Credere, &c.*] Aliis mendacibus adulatoribus adfirmantibus. Egregie Horatius: 'Sed vereor de te, ne aliis plus, quam tibi credas.' *Lubin.* Sequitur hinc, ut ideo mutari nolint, quia se optimos esse credunt.

71 *Cum, &c.*] Scoptice hoc dicitur. Tantæ enim stoliditatis et amentiæ fuit Domitianus, ut cum se Deum per libellum nominari audiret, statim edixerit, ne posthac alia præfatione

appellaretur, quam *Dominus et Deus noster*. Idem.—*Diis, &c.*] Regnum scilicet. *Vet. Sch.*

72 *Sed deerat*] Describit jam factum stolidi et fatui Imperatoris ridiculum et ineptum. Cogit autem concilium Senatorum suorum, ut deliberent quo pacto piscis coqui debeat et apponi; cui ob insolitam magnitudinem nulla patina æqualis erat, quæ eum coquendum integrum caperet. Vel potius, quæ illum assum, aut elixum et jurulentum, et sic mensæ inferendum capiat.—*Vocantur ergo*] O ineptias! Ita nimirum stolidi illi, quid in buccam venit, imo quicquid somniant, stolide persequuntur. Quid autem stultius quam Romani imperii procerum concilium cogere, non de Rep. sed de rhombo et patina acturos?

73 *Quos, &c.*] Id non ad procerum merita, sed ad mores crudelis tyranni referendum, qui etiam adulatores et delatores suos e medio tollebat. Intelligendum enim hoc de nobilibus, in quos atrocissime grassabatur. *Lubin.*—*Quos, &c.*] Hoc ad mores infert regis, non ad illorum merita. *Vet. Sch.*

74 *In quorum, &c.*] Describuntur aureæ illæ compedes aulicorum, et vita aulica et amicitiæ imperatoriæ magnæ quidem; at miseræ. Id est, in quorum procerum facie apparebat pallor, in signum timoris, &c. Unde non absurde, a quopiam dictum, 'Malle se in caula, quam in aula vivere.'—*Miseræ*] Imperatoriæ: 'Erat enim Domitianus non solum magnæ, sed et callidæ inopinatæque, sævitiæ,' &c. Sueton. cap. 11. Domit. Et miserum est cum tyranno amicitiam colere, a quo continua mortis pericula immineant.

75 *Pallor*] Ab eo, quod præcedit timorem. In timoris signum; quis enim non palleat, qui cum Leone, Basilisco, et Dracone cogatur vivere? *Lubin.*—*Primus*] Procerum vel Senatorum.—*Clamante, &c.*] Id est, cum præco e Liburnia oriundus, nomenclator, qui commissionibus præerat, clamaret et convocaret senatores. *Idem.* Patres enim ad Senatum vocabantur plerumque edicto: hic autem per præconem. *Brissonius* 11. de formul.—*Pallor, &c.*] Simulatæ. Cic. 'Nulla est occultior res insidiis, quæ latent in simulatione officii.'—*Clamente, &c.*] Qui admissionibus præerat. *Vet. Sch.*

76 *Currite, &c.*] Verba præconis clamantis. Id est, festinate o senatores ad Concilium: Imperator jam in solio suo sedet, deliberaturus de re scilicet gravissima. Graphice vocem clamantis et trepidantis expressit.—*Rapta, &c.*] Propere induit tunicam suffultam et duplicem; ne moraretur sævissimum tyrannum. *Lubinus.*—*Rapta properabat, &c.*] Loquitur ibi poëta de Pegaso, a Domitiano in Albanum accito. De abolla supra dictum Sat. III. ubi pro veste Philosophica, hic pro Senatoria. *Grang.*—*Rapta*] I. e. veste festinanter arrepta. *Farnab.*

77 *Pegasus*] Hic civis Albanus erat Jurisconsultus multo honore functus, qui multis provinciis præfuit, postea etiam urbi præfectus a Vespasino; hinc dicitur Jus Pegasianum. *Lubin.*—*Pegasus*] *Claud. Salmasius* Vet. Scholiasten sic ibi corrigit, Pro *parasia, parasemo* substituens. Pegasus enim parasemon i. e. insigne trieris, unde Trierarchus filio nomen imposuit.—*Villicus urbi*] *Villicum* veteres non de solo villæ præfecto usurparunt, sed quemvis præpositum aut procuratorem, dispensatoremque ita vocarunt. Tibullus ærarii præfectum *villicum* dixit, hoc Epigrammate: 'Villicus ærari quondam, nunc cultor agelli.' In antiquis lapidibus villicus alimentorum, est qui alibi dicitur procurator alimentorum. VIL. AB. ALIM. Id est, villicus ab alimentis.—*Salmas. in Æl. Lamprid.*—*Modo villicus*]

Id est, paulo ante sub Vespasiano constitutus Præfectus urbis Romæ. Vocat ipsum Scoptice ac despective *villicum*, ostendens Romam jam non esse urbem suis privilegiis suaque libertate gaudentem, sed villam, hujusque præfectum villicum esse.—*Attonitæ urbi*] Sarcastice dictum in ignaviam Romanorum, qui jugo tyrannico oppressi, metu et sævitia tyranni plane percussi et obstupefacti animum abjecerant. *Lubin.*—*Pegasus*] Trierarchi filius, ex cujus Liburnæ parasemo nomen accepit, juris studio gloriam memoriæ meruit, ut liber vulgo, non homo diceretur. Hic functus omni honore, cum provinciis plurimis præfuisset, urbis curam administravit. Hinc est Pegasianum scilicet jus, quod Jurisperitus fuerat. *Vet. Sch.*

78 *Anne, &c.*] Probat quod de villico dixit, scilicet Romam quasi villam esse cujusquam privati dominio subjectam, ejus præfectos nihil aliud esse quam villicos: vel potius ludit in ambiguo, mox enim villicus pro præposito et custode, jam pro rustico et extraneo, minime Romanum origine designans, et qui potius campestria quam urbanitatem redolet.—*Anne aliud*] scil. erant. Quasi dicat: Certe nihil aliud erant.—*Anne aliud*] Neque enim sub avaro principe Vespasiano fuerunt præfecti aliud quam villici; qui omni ratione omnia undecunque corradebant, et tamen ex his Pegasus erat optimus. *Farnab.*—*Quorum, &c.*] Pegasum intellige, qui inter omnes præfectos fuerat optimus, et Jurisconsultus integerrimus. *Idem.*

79 *Omnia, &c.*] Est levis quædam correctio. Erat quidem Jurisconsultus sanctissimus, et vir optimus, interea tamen pro justitia et legibus non audebat pronunciare. *Idem.* Severitate pœnarum sc. non coercenda probra, sed omnia mitius agenda.

80 *Temporibus diris*] Infesta et execrabili ætate Domitiani, qua non licebat in homines sceleratos Imperatori charos, justitiæ rigorem exercere. Ob id tempori inserviebat.—*Inermi, &c.*] Debili et languida, qualis tunc est, cum vel libere non pronunciatur, vel cum executione caret. Utrumque illi seculo competebat. Nam Crispinum ob tot adulteria, imo tot incestus, non accusare audebat, nedum condemnare et punire, quia Imperatori carus erat. *Idem.*—*Inermi, &c.*] Quanquam optimus: tum pro tempore omnia injuste agenda credebat. *Vet. Sch.*

81 *Venit, &c.*] Intelligit Vibium Crispum Placentinum, virum facetissimum et integerrimum. Hic, Tranquillo teste, interroganti cuiquam: *Essetne quis intus cum Cæsare Domitiano, respondit, ne musca quidem:* unde Poëta jucundam senectutem appellat. Domitianus enim initio principatus sui quotidie secretum horarium sibi sumere solebat, quo muscas captabat, easque stylo præacuto configebat.—*Crispi, &c.*] Id est, ipse Crispus senex. Hic solus ferme inter tot nobiles senescere potuit, in quos Domitianus atrociter et immaniter grassabatur. *Farnab.*—*Crispi senectus*] Crispus senex jucundus, ut *ἱερὸν μένος*, Ἀλκινόοιο, ἲς Τελεμάχοιο, *sapientia Lælii, &c.* Alii Passienum Crispum hic intelligunt. Quintilian. libro x. 1. et libro vi. 2. Sueton. in Nerone. Tacit. ad cujus Annal. 22. lib. vide quæ Lipsius pro Passieno, et Torrentius pro Vibio ad nostrum hunc. *Farnabius.* Certe non Vibio, sed Crispo Passieno conveniunt quæ vetus Schol. ei attribuit. *Grang.*—*Venit et Crispi*] Vetus Interpres Juvenalis corrigendus. 'Interrogatum Passienum a Cajo' (quem male *Neronem* vocat, ut male Claudium virum Messalinæ nominat etiam *Neronem*) 'haberetne cum sorore germana consuetudinem.' 'Nondum,' inquit, 'quantum is decenter et caute.' *Dorleans.*—*Crispi, &c.*] Lucan.

Fructique modestior annis. Crispus municeps Viselliensis tirocinio suo in Senatu ita cœpit, P. C. et tu Cæsar. propter quod simul oratione plenissime a Tiberio conlaudatus, plurimas sponte caussas apud C. V. egit. pro qua re in basilica Julia ejus statua posita est. Consulatus duos gessit. uxores habuit duas, primam Domitiam, deinde Agrippinam, illam amitam, hanc matrem Neronis Cæsaris. Possedit bis ∞ HS. omnium principum gratiam appetivit, sed præcipue Cæsaris, quem iter facientem secutus est pedibus. Hic nullo audiente a Nerone interrogatus, haberetne, sicut ipse, cum sorore germana consuetudinem. Nondum, inquit, *quantumvis decenter* et caute; ne aut * negantem eum argueret, aut adsentientem sibimet mendacio dehonestaret. Periit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat et funere publico elatus est. *Vet. Sch.*

82 *Cujus erant, &c.*] Qualis moribus, talis etiam eloquentia erat. Utrisque erat jucundissimus et dulcis.—*Mite ingenium*] Blandum, mansuetum, placidum. *Lubin.*

83 *Maria, &c.*] Id est, Imperatori et Monarchæ Domitiano, quis utilior comes adjungi vel Consiliarius potuisset, quam hic Crispus? *Idem.*

84 *Si clade, &c.*] Adjungit conditionem. Nemo hoc Crispo fuisset Imperatori utilior, si tyrannus Imperator non esset, et pati posset crudelitatem et vitia condemnari, et si honestis consiliis obtemperasset.—*Clade, &c.*] Id est, sub Domitiano, qui clades et interitus pestisque fuit omnium nobilium, bonorum præsertim. *Idem.*

85 *Sævitiam, &c.*] Id est, in Domitiano tyrannidem et atrocem crudelitatem sine metu libere arguere.—*Et honestum*] Utile et salutare. Talia autem non admittebat Domitianus. *Idem.* *Afferre* Al. *Ferre.*

86 *Sed quid, &c.*] Eximia sententia. id est, quid terribilius, formidabiliusque quam auris tyranni, honestæ admonitionis, et salutaris consilii impatiens. Quæ admodum tenera, libera admonitione et severa castigatione exasperari non debet. *Idem.*

87 *Cum quo, &c.*] Quid asperius esse potest illo tyranno, Domitiano scilicet, cum quo si amicus non omnia grata loquatur, sed etiam in levissimis, seu potius, incertis; ut de auræ mutatione, de pluviis hyemalibus, de calore æstatis, de vere nimboso et inamœno, ex imprudentia quædam dicat, in mortis pericula se conjiciet.—*Nimboso*] Pluvioso, ingrato et injucundo futuro. *Lubin.*—*Cum quo, &c.*] De rebus frivolis et usualibus. *Vet. Sch.*

88 *Fatum, &c.*] Id est, mors imminebat, et instabat: quicumque enim ingrata dixissent, illos occidebat. *Lubin.*—*Pendebat*] In ambiguo erat, veluti res pendulæ in ambiguo sunt ne cadant.

89 *Ille, &c.*] Laudat Crispi prudentiam, qui diris illis temporibus didicerit *καιρῷ λατρεύειν, μηδ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισι.* Id est, nunquam quidquam fecit contra impetuosam violentiam tyranni, omnia torrentis instar secum rapientis. Per *torrentem*, obstinatam et effrenem Cæsaris violentiam notat, cui Crispus nunquam contradixit. Metaphora a natantibus, qui si contra flumen natare velint, fluminis impetu retro aguntur. *Lubin.*

90 *Nec civis, &c.*] Generaliter loquitur de omnibus, cum tacita nota degeneris ignaviæ Romanorum.—*Qui libera, &c.*] *τὴν παῤῥησίαν.* Qui vere et libere animi sententiam posset eloqui, ob tyranni crudelitatem, et delatorum copiam.—*Nec civis, &c.*] Aut ipse Crispus, aut quicunque. *Vet. Sch.*

91 *Et vitam, &c.*] Id est, qui vellet pro vero vel veritate, quam palam profiteretur, more Papiniani Jcti vitam impendere, vel qui posset vivere, et libere veritatem et virtutem profite-

ri. *Lubin.*—*Vero*] *Pour dire la verité.* Hæc enim, ut ait vetus verbum, odium parit.—*Et vitam, &c.*] Ut Virgil. ‘Animasque in vulnere ponunt.’ *Vet. Sch.*

92 *Sic multas, &c.*] His artibus et prudentia tempori inserviente, octogenarius evasit, et senex factus est in illa aula, in qua sub Nerone vixerat. —*Octogesima, &c.*] Annos octuaginta ipsum natum indicat. Hoc profecto miraculi loco erat, hominem nobilem ad tantum senium Romæ sub Nerone, et Domitiano pervenisse. *Lubin.* —*Solstitia*] Æstiva et brumalia: vel absolute pro æstivo, ut fere semper alias sumitur.

93 *His armis*] Et artibus aulicis, adsentatione, comitate, taciturnitate et dissimulatione, quibus muniebatur adversus Imperatoris sævitiam.—*Illa in aula*] Ἐμφατικῶς dixit. Quasi diceret: idque in aula tam crudeli, in qua nemo tutus erat. *Idem.*

94 *Proximus*] Describit jam alios duos Senatores, patrem Acilium Glabrionem; qui, teste Plinio, singulari prudentia et fide fuit; quem tamen postea, tanquam res novas moliretur, exilio mulctavit. — *Proximus*] Post Crispum.—*Ejusdem ævi*] Coætaneus cum Crispo, et ipse octogênarius. *Id.* —*Ejusdem, &c.*] Virg. ‘Ut regem æquævum.’—*Acilius*] Consul sub Domitiano fuit, indignus pati quæ passus est. Hujus cum filium juvenem Nero occideret, ipsum Acilium servavit, qui pœnas sentiret orbitatis. *Vet. Sch.*

95 *Cum, &c.*] Cum optimo filio, Domitio, ut nonnulli putant, qui indigna morte a Domitiano fuit sublatus. Quamvis Farnabius dubitandum recte dicat quis ille juvenis fuerit, sunt tamen qui de Elvidio filio Elvidii intelligant, et Vet. Interp. audacter de filio Acilii Glabrionis: sed ille a Nerone interemtus jam erat, et nulla de hoc juvene exstat historia, quamvis Domitianus plurimos interemerit. —*Maneret*] Certissime futura exspectaret. *Lubin.*

96 *Et domini gladiis*] Id est, quas mors jam dudum designata; deputata, et destinata erat gladiis Imperatoris.—*Jam, &c.*] Id est, illo ipso tempore jam morti a Domitiano adjudicatus erat. V. C. meus legit *Destinata*, male: Destino enim mediam corripit. Alii legunt *designata.* Sed *Festinata*, id est, properata ante tempus senectutis, quæ juvenem opprimat.—*Sed olim*] Vera sententia etiam nostra ætate, qua plerique nobiles vitam atterunt vel luxu, et perpotationibus; vel libidine. *Olim*, i. e. superioribus temporibus: Hinc Britannicus apparere dicit, Juvenalem Sat. suam non scripsisse sub Domitiano. Et tam multos Domitianus efferata quadam crudelitate cives interemit, ut prodigii loco haberetur aliquem in urbe senem nobilem et patricium offendere. Tum illud jam *olim* etiam Neronis tempore usitatum esse, qui nobilissimo cuique exitium destinabat. *Britan.*

97 *Prodigio par*] Monstro vel ostento simile, rarissimum quid.—*Cum nob.*] Alii legunt *in nob.*

98 *Unde, &c.*] Ob id, quia tantis periculis nobiles expositi sunt, ego volo potius esse terræ filius, ignobilis et obscurus, et ob id a persecutione tyranni tutus. Nobilium enim potentia Imperatori formidolosa erat. Et alias: ‘minus in parvos fortuna furit.’ ‘Qui procul a Jove, procul a fulmine.’ —*Fraterculus, &c.*] Festive et sat lepide a Poëta dictus fraterculus non frater, diminutive. Id est, terræ filius et vilis Gigantum frater, qui e terra nati finguntur, ut et nomen indicat. Homines autem obscuros, quorum parentes ignorabantur, e terra natos dicebant. *Lubin.* Politian. Miscell. c. 18. Erasm. Cent. VIII. ad 86. Chiliad. 1.—*Fraterculus, &c.*] Ut omnes me oderint, aut timeant, aut contemnant, id est, ignobiles pro gigantibus. *Vet. Sch.*

99 *Profuit, &c.*] Probat vel explicat quod dixit, juveni mortem a Domitiano destinatam fuisse, quam nulla arte evitare potuit eximius juvenis. Id est, misero huic juveni suæ artes, quibus invidiam et odium Cæsaris declinare studebat, nihil profuerunt, quando nimirum stolidum se simulabat, in arenam descendebat, cum leonibus nudus depugnabat, ut ita Imperatori stolidus videretur, et ab illo non timeretur. Stolidi enim et pene infames habebantur nobiles, qui se munere gladiatorio polluebant.—*Quid, &c.*] Quod stultitiam simulans, in theatro Albano, de propinquiori loco, ense, vel venabulo conficeret, trucidaret, vel transadigeret. *Lubin.*—*Ursos*] In lusorio Cæsaris juvenis iste ursos sæpe, quasi venator, occidit. *Vet. Sch.*

100 *Numidas*] Libycas. Nam in Libya feræ majores. Intelligit autem Leones. Africa enim et Numidia sicca et arida non habet ursos, qui frigidis gaudent. Sed et Romani veteres rudes, ex Africa advectos Leones, obvia et nota voce ursos dixere. Vide Plin. VIII. 6. Cui quamvis multi contradicere audeant, discordare nefas autumabit, qui electum virum et elegantem Justum Lipsium consuluerit, lib. II. elect. c. 4. Sic Virgilius Acestem tegit, 'Pelle Lybistidos ursæ;' et alibi; Leoninam intellige, viro forti Herculis exemplo dignam.—*Nudus*] Sine armis, imo vestibus. Hoc dicitur Emphatice, quo facto stolidus et imprudens videri volebat.—*Albana arena*] Nam in Albano, quinquatria Minervæ celebrans, Domitianus feras in theatro conficiendas exhibebat, et ipse conficiebat, adeo, ut, teste Suetonio, centenas aliquando prostraverit. *Lubin.*

101 *Quis, &c.*] Id est, Quis Imperatorum adeo jam fatuus est, ut calliditates, artes, et versutias nobilium non intelligat; qui more M. Junii Bruti se brutos et stolidos simulabant, ut ita tyrannorum crudelitatem evitarent. Sed probe omnia hæc callebat Domitianus. *Idem.*—*Artes*] Fraudes. *Vet. Sch.*

102 *Quis, &c.*] Qui Brutus, cum videret inter alios nobiles etiam fratrem suum occidi, stoliditatem simulabat, ut Tarquinii Superbi crudelitatem effugeret, ne interficeretur.—*Priscum acumen*] Id est; acutum ingenii tui inventum, priscis temporibus admirandum, non hoc seculo. Longe enim jam versutiores et callidiores sunt. *Miretur*, alii. *Lubin.*

103 *Facile, &c.*] Id est, o Brute, tuum factum nulli jam mirabile videtur. Facile enim erat illo prisco, rudi, et simplici tempore, quo reges barbati et intonsi erant, simplicem et rudem regem decipere. Illo enim tempore barbam alebant, quo Romæ tonsores nondum erant, qui primi ex Sicilia Romam adsciti.—*Imponere*] Hinc impostores. *Idem.*—*Barbato*] Tarquinio Superbo: propexam enim barbam habuit, cum socer ejus* Servilius adtonsam haberet, quem ipse occidit. Dicit ergo cinædum non facile posse falli, et facilius eludi posse fortem, quam infamem. Stoliditatem finxerat Brutus, ne a Tarquinio occideretur. *Barbato* et rustico intelligitur. *Vet. Sch.*

104 *Nec, &c.*] Subjungit jam reliquos Consiliarios adulatores ac delatores pessimos. Et ipse non lætior, sed æque pallidus metu: quamvis hic nobilis non esset, nihilo confidentior erat. Certe aula illa atrox et crudelis fuit, in qua etiam malis et nebulonibus pessimis fuit periculum, quibus tamen aula tutissimum solet esse receptaculum. *Lubin.*

105 *Rubrius*] Gallus. Hanc autem veterem culpam et offensam, ob quam pœnam a Domitiano pallidus metuebat. quidam censent, quod contra Cæcinnam pro Flavio Gabinio locutus sit, vel ut V. C. metus, quod cum Domitiani conjuge concubuerit; tale

enim scelus aut consimile fuit: aut enim, offensam tacendam. *Idem.* Quod Tibiam in juventute corruperat, ut quidam volunt, et videtur ex seq. *Farnab.* Ego de hoc adhuc quærendum censeo: Certe illa quæ superius afferuntur, ad rem Poëtæ minime sunt accommodata.—*Rubrius*] Rubrius iste aliquando tibiam in pueritia corruperat, et verebatur ne pro hac mercede pœnas ab ipso reposceret. *Vet. Sch.*

106 *Et tamen, &c.*] Id est, qui licet veteris culpæ reus esset, et sceleratissimus, tamen in alios invehebatur: et maledicentior erat castigator, vel nequior: quod est inconvenientissimum. *Lubinus.* Vel licet inquit Rubrius ignobilis esset et humili loco; tamen improbior fuit Nerone ipso, qui Satyram scripsit in Quintianum, appellavitque eum mollem et effœminatum, quum ipse esset cinædus. Tacit. 15. *Britan.*—*Improbior*] Qui in aliis sua vitia reprehendebat. *Vet. Sch.*

107 *Montani, &c.*] Curtius Montanus ventrosus et pinguis erat, cujus et Tacitus meminit. Cujus hoc loco ventrem potius, quam ipsum venisse Scoptice dicit. Unde eum in sequentibus ostendit magnam habuisse edendi peritiam.—*Abdomine, &c.*] Id est, ob sumen vel pinguedinem, quæ est sub umbilico ad pubem, defatigatus et segnior veniebat. 'Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstat.' *Persius.*—*Montani, &c.*] Montanus pinguis et ventrosus erat, et acerbe, ventrem potius, quam ipsum venire dixit. *Vet. Sch.*

108 *Et, &c.*] Scilicet etiam adest, unguentis pretiosis orientalibus *sudans*, madidus, unctus, delibutus.—*Matutino*] Vel quo mane ungebatur: vel amomo, quod in Oriente nascitur, ubi Sol est matutino tempore.—*Amomo*] Unguento ex flore Amomi, pretiosissimo. Amomum st frutex, flore candido, &c. nascitur in Assyria: Vid. Plin. XIII. 1.—*Crispinus*] Hunc ubique carpit. De quo in fronte hujus Satyræ dictum est. *Lubin.*—*Et matutino, &c.*] Orientali unguento mane sumto. *Vet. Sch.*

109 *Quantum, &c.*] Id est, qui tantum unguentorum suo corpori impendit, quantum vix impenditur duorum nobilium funeribus. Divitum enim cadavera opobalsamo, amomo, aliisque pretiosis aromatibus inungi et condiri solebant, ut nostro etiam tempore Cæsarum, regum, &c. *Lubin.*—*Redolent duo*] Ceu respicias odores funeri impensos, ad fœtorem ustrinæ emendandum, ceu aromata ad corpora perungenda: vel ossibus et cineribus miscenda. *Farnab.*—*Sævior, &c.*] Id est, illo Crispino adhuc crudelior adest Pompejus Ruffus, delator crudelissimus, alter consiliarius Crispinum secutus.—*Sævior aperire*] Græcismus. Id est, qui adhuc crudelior erat delationibus suis ad aperiendum, incidendumque aliorum jugulos, id est, ad alios jugulandos.—*Tenui susurro*] Tenui et tecta delatione per susurrum clanculum in aurem Domitiani tyranni immissa, jugulos et guttura aliorum, ferro aperiebat. *Idem.* Nota, quod jugulus et jugulum dicatur.

110 *Tenui, &c.*] Levi susurro alios deferens, neci tradere: aut per leves suspiciones solitus homines jugulare. *Vet. Sch.*

111 *Et qui, &c.*] Id est, aderat etiam Cornelius Fuscus, quem Domitianus contra Dacos cum exercitu postea misit, a quibus occisus est.—*Vulturibus*] Vultures enim cadavera adeo avide sequuntur, ut triduo ante, aut biduo volare eo ubi cadavera futura sunt, tradantur. Plin. l. x.—*Vulturibus Dacis*] Id est, rapacibus, crudelibus et sævis Dacis, qui quasi vultures erant, et a Germanis Danubio dividebantur. *Viscera*, quæ vultures in cadaveribus potissimum appetunt.—*Servabat*] Reservabat. Mors enim in illo bello ipsi designata erat. *Farnab.*

112 *Fuscus*, *&c.*] Hunc Domitianus contra Dacos cum exercitu mittit, et qui belli imperitus nunquam in acie fuerat: sed in marmorea villa, in summo otio, deliciis, pace, et tranquillitate meditatus erat, quomodo prælia cum Dacis committenda essent. *Idem.* Sic, 'dum Romæ senatus consultum, capitur, perit Saguntus.' Vel qui exercuerat velitationes, pugnas imaginarias vel præparatorias in villa, tentans, quid posset contra hostem efficere, et nihil amplius.—*Fuscus*] Fuscus sub Domitiano exercitui præpositus, in Dacia periit. Notat autem eum quia cum luxuria diffiueret inter delicias, bellorum actus exercebat. *Vet. Sch.*

113 *Et cum*, *&c.*] Subjungit jam alios duos Consiliarios, Fabritium Vejentonem et Catullum Messalinum, quorum hic etiam teste Plinio epist. 22. libro 4. cæcus fuit, ingenio atroci, qui delationibus suis multis exitio fuit: ille Vejento fuit nobilissimus, et superbus admodum, ut ex præcedenti Satyra videre est. Conjugem habuit Hippiam pessimam meretricem, quæ cum Sergio quodam gladiatore mœcho in Ægyptum aufugit. Vide Sat. VI.—*Mortifero*, *&c.*] Hic delator fuit atrocissimus, ingenio sævo, non verebatur, non erubescebat, non miserabatur. *Idem.*—*Prudens*] Vel quia doctus; vel Ironice potius, quod deferendi et adulandi fuerit prudens, et tempori inserviens: et quod Imperatoris molles aditus et tempora fandi nosceret: vid. Sat. III. *Idem.*—*Et cum*, *&c.*] Delatore.—*Prudens*, *&c.*] Utrum ad nocendum, an ad sapientiæ * rigorem, an adulandi pruritus et temporum. *Vet. Sch.*

114 *Qui*, *&c.*] Homo profecto Catullus pessimus fuit, qui senex, et cæcus, et tamen amator: et amabat quod nunquam viderat, mendacii arguens Græcum illud: ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίγνεται τὸ ἐρᾷν. Quomodo hoc factum, quum sint oculi in amore duces, viderit rerum naturalium scrutator.—*Qui*, *&c.*] Cæcus enim amator fuit Catullus. *Vet. Sch.*

115 *Grande*, *&c.*] Id est, quamvis nostro tempore multa monstra sint, ut Crispinus et alii. Tamen hoc nostro tempore, hoc monstrum satis conspicuum et notabile est. *Lubin.* 'Monstrum horrendum, ingens, cui lumen ademtum.'

116 *Dirus*, *&c.*] *Dirus* dicitur ob crudelitatem. *Lubin.*—*A ponte*, *&c.*] Hoc est, dignus, qui ad pontes mendicaret, in quibus solent considentes pauperes stipem a transeuntibus petere. Grangæus contra interpretatur, ex portitore factus satelles: aut potius dignus, qui fuisset satelles pontis, sive custos, sive portitor, aut quid inferius; vel qui Aricinis curribus stipem emendicaret. Ironice vero *satellitem*, quasi pontis custodem appellavit asseclam et consiliarium principis: nam *satelles* proprie is est, qui ad custodiam principis assistit.—*Durusque*, *&c.*] De numero mendicorum. *Vet. Sch.*

117 *Dignus*, *&c.*] Quasi diceret: Profecto hic a ponte assumendus non fuisset, sed majori calamitate adfligendus.—*Aricinos*] Clivus Aricinus erat ad portam Aricinam abundans mendicis; ubi et Judæi et Christiani mendicabant, qui ex urbe pulsi Ariciam transierant. Erat enim Clivus hic extra urbem, ob id ait, eum non dignum esse, qui in ponte urbis mendicet, sed qui extra urbem debeat migrare.—*Ad axes*] Id est, currus, vel rotas descendentes, qui Ariciam tendebant, et inde redibant. *Turneb.* XXX. 7. *Lubin.*—*Dignus*, *&c.*] Qui ad portam Aricinam, sive ad clivum mendicaret inter Judæos, qui ad Ariciam transierant, ex urbe missi. *Vet. Sch.*

118 *Blanda*, *&c.*] Verba, preces, oscula ipsa, more mendicantium et cæcorum; ut eo magis humilem supplicemque se demonstraret, et alios ad misericordiam commoveret. hoc ait,

nam supra eum amatorem dixit puellæ non visæ. *Lubin.—Blanda basia*] Mendicantium more, qui pluries, jam hoc, jam illud deosculantur, et honoris ergo huc illuc oscula spargere assueverunt.—*Devexæ*] Declivi, deflexæ, inclinatæ in descensu ac pronæ. Erat enim clivus. *Idem.—Jactaret basia*] Jactare autem osculum is proprie dicitur, qui manum osculatur, deinde eam porrigit ad eos, quorum honori ac venerationi dat illud osculum. nam protensione manus, quam prius erant osculati, quodammodo osculum ipsum porrigere et jactare ad eos videbantur, quibus honorem illum deferebant. *Salmas. in Flav. Vopisc.—Devexæ, &c.*] Qui cæcus rheda ferenti mulieres, inclinatæ et per clivum descendenti, oscula jactaret. *Vet. Sch.*

119 *Nemo magis*] Describit hoc loco miram et ridiculam quandam adulationem cæci illius Messalini Catulli, qui laudabat rhombum, quem videre non poterat, et tamen videre videri volebat, et sic faciem ad latus lævum convertebat, cum piscis ad dextram jaceret. Nemo ergo tantopere piscem captum cum stupore admirabatur, quam hic Catullus cæcus. —*Nam, &c.*] In commendationem rhombi. *Lubin.—Nemo magis, &c.*] Quam Catullus cæcus adulator. Nam in sequenti dixit, *non cedit Vejento utique Catullo*. Vet. Sch.

120 *At illi dextra, &c.*] Est nominandi casus: Piscis dexter, id est, ad dextram jacens.

121 *Bellua*] Ob enormitatem dixit. *Lubin.—Sic pugnas, &c.*] Sic turpiter, adulatorie et impudenter in theatro laudabat gladiatorem robustissimum, e Cilicia Asiæ minoris regione, ejusque pugnas, et ictus in adversarium prædicabat, quæ tamen non videbat. *Idem.* Vel *Cilicis*, more Cilicis armati. *Farnab.*

122 *Et pegma*] De pegmate Lipsius de Amphith. c. 22. Dicitur autem Pegma Græcis πῆγμα a πήγνυμι, quod est compingo, eo quod moles fuerit lignea, varia et occulta arte compacta. Et erat machina vel αὐτόματον in Theatris, ludis gladiatoriis aliisque adhiberi solitum, quod per se cum summa spectatorum admiratione in sublime insurgebat. Huic pueri solebant imponi, qui repente in sublime elati ad velaria theatri rapiebantur. J. C. Scalig. Poët. I. 21.—*Inde*] Pegmate cui insidebant; subito, occulta quadam machina. Et vanus est Britannicus, qui hoc de raptu ad obscœna intelligit. Videtur repræsentatus esse Ganymedes ab aquila raptus. *Farnab.—Ad velaria*] I. e. ipsa vela. Hæc per aërem expansa ad pluviam et Solem arcendum erant purpurea, quibus theatrum superne tegebatur. Hæc omnia cæcus ille nebulo laudabat, qui videre non poterat. *Idem.—Ad, &c.*] Ad alta theatri velamina. *Vet. Sch.*

123 *Non cedit, &c.*] Subtexit, quomodo Fabricius Vejento, Catulli adulationi nihil concesserit, quin etiam insuper futura ob rhombum captum divinaverit et nescio quem triumphum Domitiano pollicitus sit.—*Ut fanaticus*] Numine afflatus, ut Minervæ sacerdos: vel, tanquam furiosi, qui in fano insaniebant, et spiritu immundo exagitati divinabant. *Lubin.—Œstro Bellona, &c.*] Bellona, Minerva, Dea belli et armorum, soror et auriga Martis. Huic Deæ sacerdotes rem divinam faciebant proprii sanguinis effusione, et tunc Bellona percussi, vel divino ejus adflatu correpti, præsentia explicabant, et futura vaticinabantur.—*Œstro*] Œstrum genus muscæ, boves exagitans æstatis tempore: quod tabanus et asilus appellatur: poniturque hic pro furoris stimulo, quod antequam stimulet aculeo, fugere compellit. *Idem.* Ordo est: *Vejento ut fanaticus percussus tuo œstro, o Bellona, divinat.* Et sic Domitianum alloquitur. *Omen habes,*

non *habet*, ut quædam editiones; nam hoc nec ratio metri, nec sensus fert.

124 *Ingens omen*] Maximum portentum, et signum est hic piscis captus, de futura ab hostibus victoria reportanda, deque insigni, ex illa victoria, triumpho. Formula usitata antiquis *Accipio omen.*

126 *Regem, &c.*] Quem in bello per duces tuos superaveris.—*Aut de, &c.*] Arviragus Britannorum rex, de imperio, regimine, et regni administratione deturbabitur. Quia enim peregrinus et magnus piscis tibi captus est, peregrinum etiam et magnum aliquem regem capturus es.—*De temone*] Eo dicit: nam Britanni in præliis, curribus utebantur, ex quibus regem victum deturbandum esse vaticinatur. Pars pro toto. *Idem.*—*De temone, &c.*] Ad pedes de regno, Falcatis nam curribus Britannorum rex Arbila.* *Vet. Sch.*

127 *Peregrina, &c.*] Ergo etiam peregrinum regem devinces. *Lubin.*—*Cernis, &c.*] Id est, vides in tergo piscis spinas tanquam sudes erectas: etiam hosti tuo in tergo fugienti hastilia infigentur.

128 *In terga*] Pro in tergo.—*Sudes*] Metaphoricos, catachrestice et superlative, spinas, cristas, pinnas.—*Hoc, &c.*] Omnia quæ in laudem et commendationem rhombi dici poterant, satis copiose dixit Fabritius Vejento; uno hoc excepto, quod ejus patriam et annos recensere non potuerit. *Idem.*—*Fabritio*] Vejentoni: nam ipse est Fabricius. *Vet. Sch.*

130 *Quidnam, &c.*] Suadet hic Montanus rhombum in frusta non esse concidendum; sed capacissimam patinam a singulo quoquam ipsi faciendam esse.—*Quidnam, &c.*] Verba sunt Imperatoris ad Vejentonem. Censesne hunc piscem in frusta concidendum? Vel potius Juvenalis verba sunt, quid putas lector de pisce decretum esse? Anne conciditur?—*Absit, &c.*] A tam nobili pisce hæc contumelia absit, qui integer coqui et apponi debet. *Lubin.*—*Quidnam, &c.*] Nero dicit. *Vet. Sch.*

131 *Testa, &c.*] Id est, propere fiat vas aliquod fictile vastum, grande, spatiosum, et tanti piscis capax, et in quo integer coqui possit. *Lubin.*—*Testa, &c.*] Patella, in qua possit integer coqui. *Vet. Sch.*

132 *Quæ tenui, &c.*] Id est, quæ non crassa sit, sed tenuem habeat murum e subtili creta, ut eo facilius concoqui possit.—*Tenui*] Magna figulorum laus est, teste Plinio; ut cretam tenuem in conficiendis patinis ducant.—*Spatiosum, &c.*] Id est, capacem extremitatem comprehendat. Allusum forte ad Vitellii illud, de quo Plin. xxxv. 11. At hercule Vitellius in principatu suo ducentis sestertiis condidit patinam, cui faciendæ fornax in campo exædificata erat.—*Colligat*] Circuitu comprehendat. *Lubin.*

133 *Debetur, &c.*] Id est, figulus aliquis magnæ æstimationis et nobilis, et qui propere opus aliquod possit facere; huic patinæ faciendæ est adhibendus.—*Prometheus*] Qualis Prometheus, prudens et ingeniosus figulus, qui hominem primus ex argilla finxisse fingitur, solerti profecto fictione. *Idem.*—*Subitus*] Aut qui subito veniat, aut qui subito acceleret patinam. *Grang.*—*Debetur, &c.*] Figuram hic dicitur posuisse propter Magnum Pompejum: quoniam Patina dictus est, qui sustulit caput ipsius.—*Prometheus*] Satyrice, figulus. *Vet. Sch.*

134 *Argillam, &c.*] Vox Imperatoris: Vel etiam Montani adhuc.—*Argillam*] Tenacem terram.—*Rotam, &c.*] Figulinam rotam propere adferre.—*Sed ex, &c.*] Ut eos scilicet in consimili casu non diu cogaris quærere, sed apud te semper et in promtu habeas. *Lubin.* Nota *properare* cum accusativo; imprimis observa acrem et mordacem animum Poëtæ, *Sequantur castra*, cum aliis nempe fabris et reliquo

commeatu.

136 *Vicit, &c.*] Exponit jam quid conclusum sit ex sententia Montani, cujus immensam luxuriam demonstrat, et perstringit.—*Vicit sententia*] Id est, hæc sententia potior fuit, approbata est ab omnibus.—*Digna viro*] Tanto epulone et gulone voracissimo, crasso et pingui. Scoptice. *Idem.*—*Noverat, &c.*] Diu enim et multum in aulis multorum Imperatorum versatus fuerat, et luxuriæ fomenta accurate pernoscebat. Id est, norat quid prisci Imperatores in parandis obsoniis facere consuevissent.

137 *Noctesque, &c.*] Nero, ut Suetonius testatur, epulas de die media in medias noctes protrahebat. *Idem.* An vero de Domitiano, qui supra *calvus Nero:* refotus sæpe calidis piscinis, ac tempore æstivo nivatis.

138 *Jam, &c.*] Quas inter comessationes solitus erat traducere.—*Aliamque, &c.*] Id est, noverat fomenta vel incitamenta ad aliam novam et exquisitam famem rursus excitandum: vel norat, quibus epulis imperatoris venter, vino et epularum copia et varietate obrutus, refici, et in famem excitari rursus deberet.—*Cum pulmo, &c.*] Id est, cum imperator Nero, vino Falerno ardentissimo incalesceret, vel nimia crapula ferveret. Quamvis potus minime ab ore in pulmonem descendat, est tamen magna affinitas inter potum et pulmonem. De quo Medicorum principes consulantur.—*Falerno*] Ardente vino a Falerno monte.—*Aliamque, &c.*] Libidinis oris* perverum. hoc ideo, quia aviditas cibi sequitur nimiam perpotationem. *Vet. Sch.*

139 *Nulli, &c.*] Id est, meo tempore atque ætate nemo Romæ vixit, qui peritior fuerit in delectu ciborum exquirendo; vel nulli major fuit experientia vel peritia ciborum, atque Montano. *Lubin.*—*Nulli*] Quam Cæsari Domitiano, aut certe Montano. *Vet. Sch.*

140 *Circeis, &c.*] Id est, Montanus hic, si tantum semel morsu leviter gustasset ostrea, poterat dicere, an nata essent in Campaniæ litore, in rupibus juxta montem Circeum; an ad Brutiorum saxum; scopulum in lacu Lucrino. Id est, fuit omnium peritissimus artifex in dignoscendis cibis, et ostreis.

141 *Rutupinove, &c.*] Promontorium et litus a Rutupiis opido Cantiorum in Britannia dictum. Ang. *Richberow.* Farnab.—*Fundo, &c.*] In maris profunditate nata. *Lubin.*—*Lucrinum, &c.*] Locus Brutiorum.—*Rutupinove*] Locus in Britannia, sive civitas. *Vet. Sch.*

143 *Et semel, &c.*] Id est, cum semel tantum obiter inspexisset echinum, statim dicebat ejus litus vel mare in quo natus esset.—*Echini*] De genere cancrorum piscis semipedalis, spinosus, et hirsutus, et spinæ in illo, loco pedum. Est piscis suavissimus, inque illius seculi deliciis. Ad cujus similitudinem castanearum putamina solemus, echinos appellare. *Lubin.*

144 *Surgitur*] Exponit jam, quomodo concilium sit dimissum, quod ob rem nugacissimam fuerat convocatum.—*Misso concilio*] Id est, absoluto, dimisso, peracto. Voce Consulis dimittebatur Senatus, iis verbis: 'Nil vos moramur, Patres Conscripti.'—*Proceres*] Senatores, consiliarii. *Idem.*

145 *Quos, &c.*] Quos senatores summus imperator Dominus noster Domitianus celeriter advenire compulerat, obstupefactus, tanquam de re maxime ardua, vel summo Reip. periculo deliberandum esset.—*Albanam arcem*] Ubi templum Vestæ erat. Hic enim commorabatur Domitianus.—*Dux magnus*] Ironice. *Idem.*

146 *Traxerat*] Præcipites, violenter festinare jusserat. *Idem.*

147 *Tanquam de Cattis*] Qui jam dicuntur Hassi. V. m. C. legit *Gattis,*

et addit, Giatæ sunt Scotti. Scheg. præm. 5. Tanquam consulturus de expeditione aliqua in Germanos. unam antem suscepit sponte in Cattos, alteram necessario in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. Sueton. Domitian. 6. cap. Lubinus legit *de Geticis.* Getæ vero erant Scythæ circa pontum Euxinum, ad quos Ovidius relegatus.—*Torvisque, &c.*] Id est, tanquam rem arduam maximi momenti prolaturus, de hostium irruptionibus. Erant autem Sicambri populi Germaniæ, finitimi Cauchis ad Oceanum, Bructeris et Cimbris, ubi jam pars Westphaliæ et Geldria. Ideo de his ait, quia Domitianus hos domuerat.—*Torvis*] Trucibus, immanibus. *Idem.*—Grangæus legit *tortis*, secundum hoc Martialis *Crinibus in nodum tortis venere Sicambri:* quod Schegkius in præmissis notet et Ramires in Martialem: sed torve nimis et inconsulto reponi *torvis* pro *torvis* hoc Juvenalis loco indignatur Farnabius, et jure quidem merito.—*Tanquam, &c.*] Gentes Germanorum sive Francorum. *Vet. Sch.*

148 *Tanquam, &c.*] Id est, tanquam ex variis terræ partibus, Gallia, Hispania, Africa, Germania adversi aliquid summa festinatione, tanquam pennis vel avium volatu esset allatum. *Lubin.*

149 *Anxia, &c.*] Anxietatis index, vel valde festinans more anxiorum, vel quod anxios redderet homines.—*Venisset*] Allata esset.—*Præcipiti pinna*] Ita vocat cursorem velocissimum, propter celeritatem nimiam. Nam et veredarii pennam avis surrectam gestabant in capite, ob signum velocitatis. Quidam hæc de avibus et columbis intelligunt, quæ literas pedibus sibi alligatas in castra et urbem detulerunt. Sed illud hoc loco jam non placet. Addit M. V. C. quando laureata epistola mittebatur, victoriam denunciabat; quando vero pennata, populationem et stragem. *Penna* ergo pro pennato, seu pinnis insignito cursore, quia instar Mercurii, *qui sub* ejus tutela sunt, pennas fronte gerunt. Uti docet doctiss. Casaubonus: Cui subscribit Grangæus.—*Epistola, &c.*] Antea si quid nunciabant Consules in urbe, per Epistolas nunciabant: Si victoriæ nunciabantur, laurus in epistola * figebatur. si autem aliquid adversi, pinna figebatur. *Vet. Sch.*

150 *Atque, &c.*] Excusat jam hoc ridiculum super rhombo habitum concilium; dicens optandum esse, ut Domitianus in hujusmodi nugis totum potius imperii vel tyrannidis suæ tempus attrivisset. Sic enim tot præclari viri non interemti fuissent. Quasi dicat: Satius fuisset ipsum nugas quam tyrannidem et crudelitatem exercuisse. *Lubin.*

151 *Claras, &c.*] Ut Cerealem Salvidienum, Acilium Glabrionem, Domitium filium, Lamiam, Salvium, Sallustium, Lucanum, Flavium Sabinum, et sexcentos alios.—*Abstulit*] Id est, e medio sustulit tot illustres Viros. *Idem.*

152 *Impune, &c.*] Emphatice hoc dicitur. Quasi dicat: Idque nullo nobilium ulciscente. inter quos nemo inventus, qui tam crudele factum, suæ vitæ contemtu ulcisceretur. *Idem.*

153 *Sed periit*] Id est, tandem, ubi exstinctis nobilibus, in viles operarios itidem sævire cœpit, ab iisdem occisus est.—*Cerdonibus*] Popello. Cerdones sunt, qui lucri gratia opes exercent, ἀπὸ τοῦ κέρδους. Ponuntur hic pro ignobilibus. Erant autem ejus occisores Clodianus Cornicularius, Maximus Parthenii' libertus cubicularius, Stephanus procurator Domicillæ. Confossus est 7. vulneribus. Suetonius in Domitiano cap. 17. *Idem.*—*Cerdonibus*] Ignobilibus. Cerdo est proprie turpis lucri cupidus. *Vet. Sch.*

154 *Nocuit*] Id est, hoc exitio fuit.—*Lamiarum, &c.*] Interfecit, teste Tranquillo, inter alios Ælium Lamiam ne-

bilissimum: et *Lamias* ponit hic pro nobilibus, qui a vetustissimo Lamo orti erant. Horat. ‘ Æli vetusto nobilis ab Lamo.’ *Lubin.—Hoc nocuit, &c.*] Hoc nocuit, ut occisis nobilibus, et a cerdonibus timeretur. Ut jam non essent nobiles qui timerent, omni nobilitate exstincta. In Lamiis indignatur Satyricus. Tunc periit, cum eum populus timere cœpisset, exstincto jam Senatu. *Vet. Sch.*

SATIRA V.

1 *Si te, &c.*] Initio Trebium a consectandis divitum cœnis dehortatur; ostendens propositum illud turpe esse: intolerabilia esse, quæ ibi pati ipsum oporteat; ibi ipsum miserrime tractari, adeo ut longe satius sit mendicare. Lubinus in initio *Sic*, legit, et non *Si*, et talem inde sensum elicit: Siccine te nondum turpis illius tui propositi pudet? Itane vero in priori tuo turpi atque inhonesto adulandi proposito perseveras? *Sic* ergo valet, *Siccine?—Propositi*] Illius turpis, consectandi divitum cœnas.—*Atque, &c.*] Id est, siccine perstas in priori mente et sententia? *Lubin.* Tangit autem sub persona Trebii omnes parasitos et beatiorum asseclas.

2 *Ut bona, &c.*] Ut summæ felicitatis, et supremæ beatitudinis loco habeas. *Idem.* Summum autem bonum definit Cicero, quo referuntur, et cujus caussa fiunt omnia.—*Alienæ, &c.*] Impensis alienis, cui contrarium, *propria quadra vivere*, quod inter proverbia retulit Erasmus. Quare autem *quadra* pro impensa, Scaliger ad Moretum late explicat. *Quadra* etiam pro pane, quæ victus et impensæ præcipua pars; nam in quadras dispertiri solebat panis: unde Romanis dicti, panes quadrati. *Grangæus.* Sed et *Quadra* pro frusto placentæ quadrato: Horat. ‘ Et mihi dividuo findetur munere quadra.’

3 *Sic, &c.*] Itane vero tam intolerabilia opprobria, tam indignas homine libero injurias et contumelias, potes sustinere, itaque tolerare apud privatum civem Romanum, quæ vilissimi scurræ Sarmentus et Gabba, ne in Cæsaris quidem Augusti mensa unquam tolerassent.—*Sarmentus, &c.*] Nobilis scurra tempore Cæsaris Augusti, et ab Horatio nobilitatus lib. I. Sat. 5.—*Iniquas*] Probra enim et contumelias, tales scurræ devorare cogebantur.—*Iniquas, &c.*] Mensæ iniquæ sunt, in quibus non eædem epulæ Domino et convivis apponuntur, nec idem vinum datur. Vel in quibus non omnes æquales, sed alius alio major. *Brodæus* Misc. IX. 1. In Scholiaste habetur *Conscriptum Censorium*, id est, tabulas quibus in numerum civium a Censoribus essent adscripti. *Dorleans.—Si potes illa, &c.*] Sarmentus natione Tuscus, e domo Marci Favonii incertum libertus, an servus, plurimis forma et urbanitate promeritis, eo fiduciæ venit, ut * præter equitem Romanum ageret: decuriam quoque quæstoriam compararet. Quare per ludos * quibus primum is quatuordecim ordinibus sedit, hæc a populo in eum dicta sunt,

'Aliud scriptum habet Sarmentus, aliud populus voluerat. Digna dignis. Hic Sarmentus habeat crassas compedes. Rustici ne nihil * agitis; aliquis Sarmentum alliget.' Demum * ut caussam usurpatæ dignitatis egit, pro cive is et gratia summoto accusatore dimissus est. cum apud judices nihil aliud docere tentaret, quam quod concessa sibi libertas esset a Mecœnate, ad quem rectio bonorum ut favor pertinuerat. Jam autem ut senex in maximis necessitatibus, ad quas libidine, luxuriisque deciderat, coactus est auctionari, cum interrogaretur, ut conscriptum quoque censorium venderet, non infacete, bona sua memoriæ esse perdita.* *Vet. Sch.*

4 *Cæsaris, &c.*] Emphatice. Quæ scurra vilissimus ne in mensa quidem optimi et maximi Augusti Cæsaris perferret. Hæc tu perferre potes in mensa cujusdam privati.—*Vilis, &c.*] Scurra sub Tiberio nobilis, Apitius Gabba dictus, cujus crebram mentionem facit Martialis. Sunt qui legant *Galba.* Lubinus. *Galbam* dicunt Galli præpinguem.—*Gabba*] Parasiti Cæsaris fuerunt. Apicius Gabba sub Tiberio scurra nobilis fuit. *Vet. Sch.*

5 *Quamvis, &c.*] Quamvis jures o Trebi, hæc iniquissima tibi non molesta esse, tamen non credam tibi vel juranti. Rationem statim addit autor. —*Jurato, &c.*] Id est, tibi juranti, quod ista opprobria æquo animo perferre possis. *Jurato* Active positum. *Lubin.*

6 *Ventre*] Non de Trebii ventre intellige, sed in genere dicitur illud, quod toties a Seneca inculcatur; 'Naturam paucis esse contentam. Parvo famem constare, magno fastidium.' Verum, ut idem alibi ait: Plerisque major fames, quam venter. Est ergo hic sensus: Venter paucissimo contentus est, et si hoc paucissimum, quo contentus est, forte tibi desit, nonne satius est te illud mendicando acquirere, quam adulando.—*Hoc ipsum*] Cibum et potum paucum et modicum. *Idem.*

7 *Defecisse, &c.*] Age, ponamus illud tibi deesse. Est ὑπόθεσις.—*Quod inani, &c.*] Id est, jejuno, et famelico ventri implendo satis. *Idem.*

8 *Nulla, &c.*] Id est, nullibi locus est ubi mendices? Est autem crepido ora litoris, quam aqua alluens, et allidens crepitat. Vel ut sit, *ergo nulla pontis crepido? Crepido* in ponte vel vico locus est paulo eminentior, separatus ab equorum et curruum via. vel caverna in muro ceu ripa.—*Nusquam, &c.*] Ubi mendicando stipem petas. In ponte mendici mendicabant, eo quod ibi maxima semper hominum frequentia per pontes transiret.—*Et tegetis, &c.*] Id est, teges mutilata, vel minima ejus pars: tales tegetes de scirpo fiebant. Nam in iis solent jacere pauperes. Possumus etiam proseuchas vel mendicantium casas vetustate minutas, dirutas, tegetibus decurtatis tectas, intelligere. *Lubinus.* —*Nulla, &c.*] Crepido est ora terræ quam aqua alluit: ex hoc appellata, quod ibi aqua allidens concrepitet.—*Et tegetis, &c.*] Mattæ, sportæ, aut tegetes de sirpo factæ. *Vet. Sch.*

9 *Tantine, &c.*] Tantine tibi est injuriosa et contumeliosa cœna; ut propter eam turpissimum adulatorem velis agere, et tot mala, tot opprobria et contumelias potius perferre velis, quam mendicare. *Lubin.*

10 *Tam, &c.*] In mensa enim divitis misere cibabantur, et plerumque jejuni dimittebantur. Id est, tantumne apud te valet probrosa illa et famelica jejuna tractatio apud divitem: ut propter eam tanta mala velis perpeti? —*Quin, &c.*] Hæc mea lectio vera est. Si enim legas, *cum possis*, peccat versus. Id est, quin tu longe honestius postulas et præoptas, &c.—*Illic*] Emphatice. Longe rectius et honestius illic in ponte, quam in mensa

divitum, ubi nulla tibi melior conditio. *Idem.* His verbis nullam subesse sententiam facile videbunt, qui animum advertent; idque librariorum culpa. Juvenalis manus fuit: *Tam jejuna fames? quin poscis honestius illic Et tremere.* Famesne tanta est, ut illas patiaris contumelias? Quin mendicas in ponte, aut crepidine. Honestius est illic frigus pati, et sordido pane vesci, quam in mensa divitum tam indigna pati. *Quin* legendum esse viderunt alii quoque. *Græv.*—*Illic*] In crepidine. *Vet. Sch.*

11 *Tremere*] More mendicantium, qui male vestiti, frigore horrent.—*Et sordes, &c.*] Qualis ex hordeo sordidus panis mendicis et canibus objiciebatur. Id est, sordidum caninum panem e farre. *Græv.*—*Farris, &c.*] Cantabri: Panis sordidus canum est. *Vet. Sch.*

12 *Primo*] Id est, primo omnium loco hoc pone, quod te merito a divitum mensa consectanda deterruerit, quod quando te patronus tuus aliquando ad cœnam vocat, exstimat omnia tua diuturna officia et labores se satis solide compensasse. Quasi magno beneficio, cum te semel ad cœnam vocavit, te adfecerit.

13 *Solidam*] Ironice. Egregiam, integram, ut nihil amplius tibi debeatur. —*Veterum*] Pro servitio tot dierum, imo mensium et annorum. *Græv.*

14 *Fructus, &c.*] Id est, ex magna illa, quam cum divite habes, amicitia, hunc fructum capis, quod interdum, quamvis rarissime, vilem cibum in domo ejus capis, in cœna quasi recta: sic Galli:—*il n'a que le brout.*—*Imputat, &c.*] Reputat hunc cibum mercedis loco datum tibi: Vel, Imputat tibi satisfactum et relatum. sic Galli *il le met en ligne de conte.* Male, qui hic *exprobrare* autumant.—*Rex*] Patronus tuus dives. Sic enim vocabatur. *Lubin.*—*Imputat, &c.*] Quid aliud non imputet, ubi et hoc quod vile est imputat? *Vet. Sch.*

15 *Et, quamvis, &c.*] Id est, quamvis raro ad cœnam voceris, tamen hunc rarum cibum tibi mercedis loco imputat.—*Ergo, &c.*] Explicat quod dixit: Si dominus te clientem, diutissime neglectum, post duos menses tandem aliquando semel ad cœnam vocet (quod tamen non facit ut tibi prosit, sed ut culcitam triclinarem tantum impleat) tu laborum et votorum tuorum fructum et finem abunde consecutus es. *Lubin.*

16 *Si libuit*] Regi et patrono tuo.—*Neglectum, &c.*] Id est, te Parasitum tandem ad cœnam vocare. Alii libri legunt *accire.* Sed *adhibere* melius, quia verbum conviviorum peculiare.

17 *Tertia, &c.*] Salse dictum. Tu non tui boni gratia invitaris, neque quod tua præsentia dominus magnopere delectetur, sed ne locus vacet, cum forte vocatorum electorum convivarum quispiam se excusavit, Belg. *Tot een noodbehulp.* Porro veteres discumbentes manducabant, et culcitæ, quæ formam literæ Sigma C, vel dimidiatæ lunæ referebat, tres lectuli erant; unde culcita triclinaris dicebatur, quæ ad summum 7. hominum capax. Mart. 'Septem Sigma capit; sex sumus, adde Lupum.'—*Tertia, &c.*] Tertium et extremum latus culcitæ, in quo minus honorati jacebant.—*Vacua, &c.*] Id est, otiosa esset et vacaret. *Idem.*—*Tertia, &c.*] Apud veteres, accubitorum usus non erat; sed in lectulis discumbentes manducabant. Tres autem lectuli erant, in quibus discumbebant: unde hodie triclinia appellantur. *Vet. Sch.*

18 *Una simus, ait*] Dominus clienti suo, hodie apud me in cœna una erimus.—*Votorum, &c.*] Quando apud patronum tuum in cœna es, consummationem et plenitudinem votorum tuorum habes.—*Quid, &c.*] Ulterius nihil sperare potes. *Lubin.*

19 *Habet, &c.*] Mutat Ironice personam. Id est, Trebius semel ad cœnam vocatus, omnium suorum officiorum fructum et quasi summum

bonum, plenissime jam capit, quod toties summo mane et intempeste abruperit somnum, ut patronum salutet et comitetur ipsum alios salutaturum. infra vers. 73. et Mart. lib. III. epigr. 36. *Farn.* Acris hic Ironia.—*Propter, &c.*] Propter quod mane, imo mediæ noctis tempore somnum abrumpere, et ad patronum salutandum properare debeat. *Lubin.*—*Trebius*] Nomen parasiti. *Vet. Sch.*

20 *Et ligulas, &c.*] Nam qui properabant ad salutandum non poterant se colere. Id est, negligere et non ligare: ne salutantium ultimus sit. Quibus ligulis vestes vel braccæ thoraci alligantur. Vel etiam ligulas calceorum intellige. — *Solicitus, &c.*] Valde anxius et timens, ne tu inter salutantes ultimus sis. *Lubin.*—*Et, &c.*] Calciarii cum festinant, et ansas caligarum prætereunt nonnullas, dictæ autem ligulæ a ligando. *Vet. Sch.*

21 *Salutatrix, &c.*] Id est, omnis multitudo clientum, tuorum competitorum.—*Orbem, &c.*] Ordine, quasi in orbem circumstantes omnes patronum salutarint, ut ita circuitus salutantium jam absolutus sit. Qui primi enim venerant, magis intimi habebantur. *Lubin.*—*Peregerit, &c.*] Compleverit numerum cathedrarum. *Vet. Sch.*

22 *Sideribus, &c.*] Id est, dubia luce, summo mane vel diluculo.—*Aut illo, &c.*] Id est, vel a media nocte, cum in septentrione plaustra circumaguntur. *Lubin.*

23 *Quo se Frigida*] Quo tempore frigida plaustra in Septentrione Boötæ vel Arctophylacis pigri et tarde se commoventis, se flectunt, quod media nocte fieri observatur. Est ergo noctis descriptio. Non media nocte, ut putat Lubinus, sicuti Vetus Schol. sed extrema nocte, paulo ante diluculum, ut *Grang.* et *Britann.*—*Frigida*] Utpote in septentrione, quod mundi clima frigidissimum. Vel, quia tum salutantes non parum frigent.—*Pigri*] Lente circumacti, quia polo vicinissimi, et sic modice flectuntur gyro. Quo vero stellæ a polo remotiores, hoc magis incitato cursu moventur.—*Serraca*] Vel ut alii, *Sarraca.* Plaustra, currus, Græcis ἅμαξα, ursæ duæ Helice et Cynosura.—*Boötæ*] Est signum proximum septem stellis ursæ majoris, quod ob id alias dicitur Arctophylax, custos Erimanthidos ursæ. *Lubin.*—*Serraca*] Plaustra Septemtrionis, id est, media nocte. Ursæ duæ vocantur, Elice et Cynosura: Boötes autem Arcturus: quorum siderum Lucanus quoque sic meminit: 'Sub nocte sopora Parrhasis obliquos Elice cum verteret axes.' *Vet. Sch.*

24 *Qualis, &c.*] Quasi dicat: Invitantur quidam ad cœnam, quamvis raro. At videmus, qualis illa cœna sit, ad quam vocentur.—*Vinum, &c.*] Id est, lana *succida*, i. e. nondum lota, humida, quæ sine discrimine omnem humorem imbibit, tam crassum et feculentum vinum quod vobis apponitur, respuerit, et imbibere non posset, vel quod vinum tam vile et insipidum sit, ut ne ad lanas quidem inungendas adhiberi posset. *Lubin.* Lana enim præparanda et imbuenda vino, quo melius sumat purpuram, vinum tamen hoc non imbibat. *Farnab.* *Succida* mediam habet correptam, ut liqueat non esse a *succido*, sed a *Succus.* Accipitur autem hic *succida lana* pro ipsa ove, cui lana detonsa recens est, quam ovem, non lanam (ut nugatur Lubinus) abluebant, teste Varrone l. II. de re rust. c. 11. Erit ergo vinum quod ovi detonsæ ungendæ vix conveniens sit: ut judicat Grang.

25 *De conviva, &c.*] Temulentum, insanum instar Corybantis. Vel vappa, vinum malum ita mentem tibi perturbat, ut Corybantis cujusdam more furiosus insanias. Erant *Corybantes* Cybeles ministri, qui Bacchico vel Diabolico spiritu afflati, et furore

correpti, cum strepitu, clamoribus, tympanis, armis, inter sacrificandum caput vibrabant, et rotabant. Videbis e conviviis sanis, furiosos et insanos esse factos. *Idem.*—*De conviva, &c.*] Sic enim vinum malum, mentem turbat, quomodo lana tincta mutatur. *Vet. Sch.*

26 *Jurgia proludunt*] Proludia jurgiorum primo fieri incipiunt, quæ mox subsequitur vera pugna. Est enim *proludium* imitatio veræ rei, cum quis exercet ludum, similitudine veritatis. Paulo post ex velitatione et pugna joculari, serio pugnatur cantharis et poculis.—*Sed mox, &c.*] Id est, non diu post verberatus et vulneratus ab illo, in quem convicia dixeras, ut illum ulciscaris, pocula rursus in eum impellis, et projicis. *Lubin.*

27 *Et rubra, &c.*] Id est, sanguineo et cruentato mantili, detergis vulnera tibi inflixa.—*Rubra*] Cruentata. *Vet. Sch.*

28 *Inter, &c.*] Id est, quoties inter vos clientes et parasitos, et inter libertos patroni vestri, pugna exorta est.

29 *Pugna fervet*] Cum summo fervore et animi concitatione committitur.—*Saguntina lagena*] Id est, fictili poculo vel vase, quod e Sagunto, Hispaniæ opido Romam advectum. Vide Polyb. l. III. *Lubin.* Et quia fictilia erant, atque ob id modici pretii, apponebantur pauperibus convivis. *Britann.*—*Saguntina*] Civitas Hispaniæ, in cujus territorio malum vinum nascitur. *Vet. Sch.*

30 *Ipse, &c.*] Ostendit jam e contrario vel dissimilitudinis Antapodosi, lautitias cœnæ domini regis et patroni. Id est, Rex vester, vobis vappam et pessimum vinum bibentibus, interea bibit vina generosissima et antiquissima. *Lubin.*—*Capillato*] Id est, antiquo Consule. Veteres enim intonsi erant, et promissos crines et comam prolixiorem nutriebant. Brodæus I. Miscell. capite 3.—*Diffusum*] Vinum autem diffusum est, quod in amphoras et cados apothecarum ad asservandum fusum est. De diffuso vino ita Horatius: 'Vina bibes iterum Tauro diffusa.' Aliud est vinum de dolio, seu doliare, quod novum et asperum, et minoris pretii. Porro in amphoris vinum recondebatur et addebatur nomen Consulis, et patriæ ubi natum erat, ut ita sciretur unde et quanti temporis vinum esset. forte Lucilium Opimium innuit, quo Consule diffusa sunt vina, quæ in ducentesimum annum servata fuerint. *Farnab. Turneb.* Advers. l. I. c. 1.

31 *Calcatamque, &c.*] Id est, rex vester in phiala tenet liquorem, qui calcibus ex uvis expressus est, Julio Cæsare, et M. Philippo, vel etiam L. Opimio Coss. quo tempore bellum sociale gestum fuit, teste Floro III. 17. *Lubin.* Quo bello nihil unquam calamitosius fuit.

32 *Cardiaco, &c.*] Id est, amico vel clienti suo ægroto, et cordis dolore laboranti, ne cyathum quidem, vel modicam mensuram daturus. Cardiacus dolor est, cum cor palpitat et adfligitur, cui adfectioni aliquando bonum vinum medetur, teste Plinio. 'Cardiacorum morbo unicam spem in vino esse certum est.' Seneca 'Bibere et sudare vita Cardiaci est.' —*Cardiaco*] Vel stomachi vitio ab humore acri vellicante et rodente.—*Cyathum*] Emphatice. Ne exiguam quidem mensuram. Cyathus enim 4. continet ligulas. *Idem.*—*Cardiaco*] Cor dolenti. *Cyathum*, mensuram modicam. *Vet. Sch.*

33 *Cras, &c.*] Id est, hodie bibit vinum vetustissimum, et optimum ex Albanis montibus, cras aliud bibet, &c. Erant autem Albani montes non procul ab urbe, teste Plinio XIV. 6. *Lubin.*—*Aut de, &c.*] Setini montes erant juxta Pontinos campos: vel ut alii, juxta Setiam opidum Campaniæ. Porro Divus Augustus Setinum omnibus vinis præferebat, teste eodem Plinio ibidem.

34 *Cujus, &c.*] Vinum commendat

vetustas. Ita vetus, inquit, ut non possit amplius ex superscriptione, vetustate deleta, cognosci, unde, et quanti sit temporis. Ita dicit: nam amphoræ et cadi in quibus vinum erat conditum notis et titulis signabantur. —*Titulumque*] Gypsatis picatisque amphoris, a cervicibus affixa erant pittacia, cum inscriptione ubi natum sit vinum et quo Consule conditum. *Farnabius.*—*Senectus*] Vetustas. *Turnebus* I. 1. *Brodæus* Miscell. I. 3. *Brissonius* l. VIII. Formular.—*Setinis*] Vinum de montibus Albanis, ita vetus, ut non possit ex superscriptione, antiquitate deleta, cognosci quanti sit temporis. *Vet. Sch.*

35 *Veteris, &c.*] Tali enim mucore vasa ex antiquitate obduci solent.—*Testæ*] Vasis fictilis, in quo illo tempore vina adservabantur. *Farnab.*

36 *Quale, &c.*] Quale optimum vinum Traseas Pætus et Helvidius socer bibebant.—*Coronati*] Nam in solemnibus conviviis Romani epulabantur coronati, sumta consuetudine ab Ionibus populis Asiæ; qui unguenti coronarumque in convivio dandarum, et secundæ mensæ consuetudinem, haud parva luxuriæ instrumenta, repererunt. *Britannicus.*—*Bibebant*] Libertatis studio et odio tyrannidis, celebrabant solennem memoriam Junii Bruti, qui Tarquinium expulit: et D. Junii Bruti et Cassii, qui Cæsarem confoderunt. Coronis sertisque capita revincti in conviviis potare soliti erant: Primum quidem ederaceis; quod insita frigiditate vapori resistunt, vinique potentiam sistunt: tum ex apio, mox myrteis, quippe quæ adstringunt et vini etiam exhalationes arcent: tum etiam e rosis et quæ gravitatem capitis sedant, et potione æstuantes refrigerant. Corona insuper plenitudinis et libertatis symbolum, festis conviviisque competit, ut et capiti, quod rationalis animæ sedes. *Farnab.* Hæc autem historia a Poëta inserta est, non tam, ut bonum vinum designaret, quam in invidiam Domitiani, qui Jun. Rusticum necari jussit, quod Thraseæ et Helvidii laudes edidisset: tradit Sueton.—*Thrasea, &c.*] Elvidius Priscus post damnationem soceri Pæti Thraseæ, interdicta sibi Italia, Apolloniam concessit. Sed post interfectum Neronem restitutus a Galba, non aliter quam libero civitatis statu egit. Hic tam industrius, ut cum sub Nerone Achaiam Quæstor administraret, civitates quædam quas non adierat, inclamarent, AI. HMEIN ΠΡΕΠΟΝ. * Hic postea Vespasianum ita studio libertatis offendit, ut putaret, id optante avunculo Claudio, pristinum libertatis statum posse revocari: quo nomine reus, ac præter spem absolutus est. Sed Thrasea Nerone in Senatu de nece matris agente, cum quasi parricidium damnans e Curia se proripuisset, etiam ex urbe discessisset, accusatus crimine majestatis, defendi se noluit, secandasque venas præbuit: conversusque ad Demetrium Cynicum, *Nonne tibi libare videor Jovi liberatori?* Ac sic singulis amicis oscula offerens, exanimatus est. *Vet. Sch.*

37 *Ipse, &c.*] Dominus Virro, fictitio nomine, bibit ex poculis ex electro beryllo factis, aureis et gemmatis, miseri clientes ex vilibus vitreis; jamque fractis poculis. Est autem talis ordo: Ipse Virro, seu rex qui te invitavit, tenet capaces phialas. —*Brutorum, &c.*] Qui Cæsarem in Senatu occiderunt. *Vet. Sch.*

38 *Et inæquales Beryllo Virro tenet*] Quia viridis color optime cum auro convenit, gemmas viridantes in oculandis poculis ut plurimum adhibebant, inter quas smaragdus tenet primatum. Beryllus quoque, quia viridis, ad hunc usum translatus. Hoc ergo loco Poëta dicit phialas beryllo textas, et per hoc inæquales, asperitate et extuberantia gemmarum. Hodie perperam legitur ac distinguitur: 'et inæquales Beryllos.' Salmas. in Plinian. Exerc. Plin.

xxxvii. 6.—*Tibi non, &c.*] Id est, poculum ex auro tibi non conceditur. *Lubin.*—*Heliadum, &c.*] Beliadum, ut Virgilius: 'Implevitque mero pateram, quam Belus, et omnes A Belo soliti.'—*Et inæquales, &c.*] Phialas ex gemmis factas. *Vet. Sch.*

39 *Phialas, &c.*] Ἐπεξήγησις. Crustis Heliadum conflatas. Id est phialas ex electro et beryllo factas. Hæ autem phialæ beryllo ornatæ, non fuerunt ex electro naturali, gemma, succino seu ambra: sed artificiali, quod conflatum est ex auro et quinta parte argenti: et hujus generis fuisse hanc phialam ex seq. liquet. Per *Heliadum crustas* ergo crassum electrum in poculum excavatum intelligit. Heliades Solis filiæ ob casum Phaëtontis tam diu flevisse dicuntur, ut mortuæ in alnos arbores conversæ sint, quæ arbores adhuc lacrymantur, et quæ lacrymæ aqua induratæ in electrum vertuntur. Ovid. Met. II. Quam fabulam sic intelliges, ut cum Heliades a Sole parente sic dicantur fabulose, pro vero scias aurum et argentum Solis esse fœtum, et Solem ipsum Græce electrum vocari. An autem *inæquales phialas beryllo*, ob asperitatem et extuberantiam gemmarum? an ab inæquali numero? an spatio? an (ut dicit Plinius) quod sexangula forma poliantur? an quia alii aliis majores? In incerto est.

40 *Vel, &c.*] Exprimitur magna clientum miseria, qui ne tantum quidem fidei apud patronum habuerint, ut soli sine custode ex aurea phiala biberent.—*Adfixus*] Scoptice. Observans ne quid furtim abradas. *Lubin.*

41 *Gemmas, &c.*] Pretiosos lapillos poculis insertos.—*Unguesque, &c.*] Aduncos, furaces et rapaces, quibus gemmas effodias vel abradas. *Idem.* Nam eradendis gemmis illa acies non inutilis esset, qua elegantiæ gratia ungues acuebant antiqui. Alii legunt *amicos*, i. e. qui delectantur et inhiant.

42 *Da veniam, &c.*] Nec injuria, namque, Excusat Scoptice hoc factum divitis: quasi dicat: venia danda est si custodiaris cum acceperis phialam auream, cum pretiosæ gemmæ insertæ sunt, et pretiosa Iaspis in illo poculo fulget, quam si furto auferres, non id maximo heri tui damno fieret?—*Iaspis*] Vide Boëthium de Boot, II. 50. de Gemmis. *Idem.*—*Da, &c.*] Id est, venia danda est, si custodiaris cum acceperis in phialam, quoniam gemmæ pretiosæ in poculo sunt, et calices gemmati. *Vet. Sch.*

43 *Nam Virro, &c.*] In luxuriam Romanorum dictum, qui pocula gulæ et luxuriæ instrumenta præclaris gemmis exornent, quibus pater ille fortissimus Romani sanguinis Æneas arma et gladium suum ornabat. Notat Romanos a fortitudine proavorum suorum ad luxum descivisse.

44 *A digitis*] Ab anulis.—*Quas in, &c.*] Est περίφρασις Æneæ, id est, quas gemmas Æneas, qui Hiarbæ regi Libyæ apud Elysam vel Didonem in amore prælatus vel præpositus est, solebat gerere in maxime specioso et eminenti loco, nempe, *in vaginæ fronte*, hoc est, capulo vel manubrio ensis. Virgilius l. 4. Æneid. 'Stellatus Iaspide fulva Ensis erat.' *Lubinus.*

45 *Zelotypo*] Nempe qui quod prælatus esset, erat ob amorem æmulus, iratus, invidiosus Æneæ: spreto enim Hiarba Dido nupsit Æneæ. *Idem.*—*Zelotypo, &c.*] Figura diasyrtica, ut Virgilius. *Vet. Sch.*

46 *Tu, &c.*] Est Apodosis hujus secundi Argumenti: id est, tu cliens contra e calice vili atque deformi vitreo bibes, qualem habuit Vatinius sutor Beneventanus, qui calix quatuor rostra instar nasorum protensa habuit: uti et nos hodie talia pocula habemus, et qualia rostra videre est in aqualibus.—*Beneventani, &c.*] Tanquam deforme illius vitrum sit, quod ille sutor habuit. V. M. C. ait Vatinium hunc fuisse meribibum et poto-

rem, qui e magnis et vilibus poculis biberit. Unde adhuc magna vasa vilia et vitrea, Vatiniana dicuntur. *Turnebus* IX. 24. in fine. Mart. Epigr. 96. l. XIV.—*Tu, &c.*] Quidam sutor fuit Benevento, qui grandem nasum habuit. *Vet. Sch.*

47 *Siccabis, &c.*] Ebibendo exhauries.

48 *Et, &c.*] Qui calix jam ruptus sit. *Lubin.*—*Poscentem sulfura*] Ibi vetus Interpres: 'quia hoc solent vitrum solidare, id est, malthare.' Et paulo supra ad eundem versum: 'ut solent in urbe calices fractos: sive caldariolas componere.' Non tamen hic Juvenalis sensus, calicem vitreum ruptum sarciri solitum ac solidari sulphure. Sed vitrum fractum sulphura poscere dixit, quia vitreis fractis permutabantur sulphurata. Nota etiam quod *solidare* et *malthare* dixit infima latinitas, pro componere. Veteribus *solidare* significavit *indurare.*—*Quassatum, &c.*] Ut solent, in urbe calices fractos, sive caldariolas componere.—*Sulfura*] Qui hoc solent vitrum solidare, id est, maltare. *Vet. Sch.*

49 *Si stomachus*] Id est, si luxuria et nimia ingurgitatione cibi et potus ferveat vel incaluerit stomachus vel ventriculus patroni sui Virronis.

50 *Frigidior, &c.*] Aqua enim post decoctionem magis alget, et Nero insuper decoctam suam multa nive includebat.—*Pruinis, &c.*] Id est, nivibus, quæ perpetuæ in altissimis Scythiæ montibus ac scopulis. Erat autem Scythica regio frigidissima et septentrionalis. Vel simpliciter, nivis Scythicæ æmula. Grangæus legit *Geticis:* quod eodem recidit, nam *hyberni Getæ* dicti Propertio, sunt populi Scythiæ. *Lubin.*—*Petitur, &c.*] Adfertur ipsi Domino aqua decocta. Neronis inventum fuit aquam decoquere, vitroque demissam in nives refrigerare. Plin. XXXI. 3. Suet. Neron. 48. cap.

51 *Non eadem*] Id est, paulo ante querebar quod eadem vina dominis et vobis clientibus ac parasitis non apponerentur. Imo vero pejorem etiam aquam bibitis. Hoc non fecit Cato cum navigaret in Hispaniam; nam non aliud vinum bibit quam remiges.—*Poni vina*] Nam cuique convivæ poculum in mensa ponebatur; uti jam fere etiam moris est apud divites nostros.

52 *Aliam aquam*] Pejorem, indecoctam, crudam. *Idem.*—*Tibi pocula*] Dicit jam, quod clientibus ministrent nigri et deformes Æthiopes, Dominis vero ex Asia pueri formosissimi.—*Tibi*] Clienti et parasito.—*Cursor, &c.*] *Un laoquay.* Niger pincerna ex Gætulia Africæ regione, vel pocillabitur tibi niger Æthiops. *Idem.*

53 *Manus ossea*] Macilenta ut os existimes, vel putes hominis esse mortui, cujus præter ossa omnia contabuerint. *Idem.*

54 *Et cui, &c.*] Id est, cui non libenter media nocte occurreres, cum transis per sepulcra viæ Flamineæ aut Latinæ. Nam exstimares μορμολύκειον, mortui umbram, phantasma, vel osseum spectrum esse. Vel quia Æthiops inauspicatus et mali ominis. Unde proverb. *Qui te conspexerit augurium capere poterit. Brodæus* l. IV. Misc. c. 1. *Turnebus* XV. 24.

55 *Clivosæ*] Id est, dum veheris noctis tempore per sepulcra viæ Latinæ, clivosæ, et inæqualis ob clivos. Vide 1. Satyr. in calce. *Idem.*

56 *Flos Asiæ*] Apodosis dissimilium. Id est, contra, pulcherrimus puer, et quasi flos ex Asia ante ipsum Virronem stabit, et ministrabit; qualis Jovi raptus Ganymedes.—*Pretio, &c.*] Id est, qui puer majori pretio emtus fuit, quam omnium septem regum Romanorum pauperculæ opes fuerunt. *Idem.*—*Flos, &c.*] Pulcher puer Asianus, caro pretio comparatus. *Vet. Sch.*

57 *Quam, &c.*] Id est, opes vel substantia Tulli Hostilii illius bellicosi, qui Albam subegit; tertius

Romanorum rex.—*Et Anci*] Qui, quod bellicosus esset, Martius dictus, Numæ nepos, quartus Romanorum rex.

58 *Et, ne, &c.*] Multa verborum circuitione. Ne longior sim.—*Romanorum, &c.*] Id est, denique omnium regum Romanorum bona *frivola, et* utensilia inferiora fuere hujus pueri pretio. *Lubin.* 'Ita ut Julium quondam ejus pretii puderet, sic ut rationibus vetaret inferri.' *Sueton.*

59 *Frivola*] Nugacia et nullius momenti bona, si ad hujus seculi opes vel etiam ad pretium pueri Asiatici referantur.—*Quod, &c.*] Ut nimirum dominus formosissimum, cliens deformem et nigrum ministrum et pincernam habeat. Conclusionis formula est, apta epistolis et sermonibus.—*Tu Gætulum, &c.*] Id est, tu cliens, cum voles bibere, respice ad nigrum pincernam tuum ex Gætulia. Iterum suo more salse conjungit contraria. Fuit enim Ganymedes filius Trois regis Trojani, et Callirhoës, propter eximiam pulchritudinem aquilæ ministerio in cœlum raptus, et Jovis pincerna delectus, ut fabulatur Homerus. Satyrice vocat Ganymedem spurcum, et Æthiopem servum. *Gætuli,* vero, vel Mauri sunt nigri, monstrosi et deformes. *Lubin.*—*Gætulum, &c.*] Maurum pincernam. *Vet. Sch.*

60 *Respice*] Id est, Considera et majoris fac, quamvis videatur tibi Gætulus, est tamen Ganymedes.—*Nescit, &c.*] Id est, ille pulcherrimus domini pincerna, qui tot millibus numorum emtus est, ille non vult pauperibus clientibus infundere. *Lubin.*—*Miscere*] Pro infundere: nam quamvis merum esset, implebantur pocula ea mensura, qua quisque petebat, et hoc dicebatur *miscere.*

61 *Sed forma, &c.*] Rationem superbiæ addit, quia et puer sit, et formosus, et quod ob id merito superbiat: vel Asiaticum illum puerum, non pauperibus aptum dicit; sed rege superbo dignum, qui supercilio ipso vinum petit, loqui dedignans. Sic et digitorum tantum crepitu matulam petebant, et quicquid aliud nutu, vel saltem unico verbo: unde proverb. 'Omnis herus suo servo monosyllabus.'

62 *Supercilio*] Fastu, ut te contemnat.—*Digna, &c.*] Quia pulcher et juvenis, ideo superbit. *Vet. Sch.*

63 *Quando, &c.*] Ut tibi ministret ille formosus puer? Nunquam. *Caldæ* quidam legunt. Calidæ etiam aquæ in conviviis usus frequentissimus, præsertim hieme, ut ex Græcis Athenæus II. 2. probat, et Lipsius Elect. I. 4. *Lubin.*

64 *Indignatur*] Ægre fert formosulus ille pusio.—*Veteri*] Emphasin habet. 'Nam omnia vetera facile evilescunt.' Id est, non vult tibi veteri clienti inservire, qui vetustate et longo servitio contemtum tibi contraxisti. Nam omnia nova gratiora.—*Veteri, &c.*] Jam antiquo olim noto, amico domini sui. *Vet. Sch.*

65 *Quodque, &c.*] Tibi porrigi vel ministrari a se. Putat enim se longe meliorem et digniorem.—*Et quod, &c.*] Ægre hoc servi ferunt, præsertim illi venustiores; quod se stantibus clientes recumbunt, quibus tanquam vilioribus inservire indignautur.

66 *Maxima, &c.*] Omnis domus magnorum patronorum et divitum servis fastu tumentibus plena est, qui pauperes et miseros Cyclopice contemnunt. 'Dignum nempe patella operculum,' ut ait Eurip. 'Servi dominorum morbis inficiuntur.'—*Servis, &c.*] Ægre hoc semper servi habent, quod illis stantibus, amici domini sui discumbunt. *Vet. Sch.*

67 *Ecce alius, &c.*] Loquitur jam de pane qui domino apponitur siligineus et niveus, clientibus ater, mucidus, et sordidus. Qui si per impudentiam, domini niveum panem velint tangere, cum dedecore cogerentur eundem rursus deponere.—*Ecce*] Quasi dicat: Aliud majus incommodum de pane.—*Alius*] E servis et libertis superbis.—

Quanto, &c.] Stomacho, indignatione, projecit tibi panem secundarium et vilissimum.

68 *Vix, &c.*] Non scissum, quod ob duritiem quam vetustate contraxit, fieri non poterat, sed vix cum summa difficultate fractum.—*Frusta*] Id est, fragmenta durissimi panis, quæ jam mucorem longa vetustate contraxerint.—*Farinæ*] Materia pro materiato.

69 *Quæ, &c.*] Id est, quæ frusta, cum ob duritiem, morsum non admittunt, solidum et robustissimum dentem inter molares fortissimum, delassent et defatigent. Genuinus dens dictus, quod a genis pendeat. *Fest.* Mihi a gignendo dicuntur, quod novissimi in homine gignantur, ut γνήσιος a γίνομαι: sunt et stabiliores et robustiores hi dentes, ut propterea mereantur nomen *genuini.* Ergo non idem vinum, non iidem servi, non idem potus, non idem panis.

70 *Sed, tener, &c.*] Contra optimus panis domino Virroni apponitur.—*Molli, &c.*] Ex alica, sine ullo furfure, mollis, candidus et tener admodum. Gall. *pain le blanche.*

71 *Dextram, &c.*] Id est, Cave dexteram tuam extendas ad panem illum mollem, non tibi destinatum.

72 *Artoptæ, &c.*] Id est, Pistoris, qui illum domino, non autem clienti coxit.—*Reverentia*] Honor, et dignitas illæsa maneat: Vel cave lædas existimationem pistoris, qui illum panem domino, non autem tibi præparavit, et tibi e manibus sit excussurus. Alii explicant *Artocopi*, elaborati panis: quod ab illo pane candido et studiose elaborato abstinere debeat, cum reverentia quadam. Legendum vero est *Artoptæ*, et ἀρτόπτης ab ὄπτομαι derivatur: Et significat dispensatorem vel observatorem et custodem panis, plane ut dicitur λινόπτης, qui retia observat, οἰνόπτης, vini inspector. Quod Vet. Interp. habet *manicasti per pulviam*, forte erit *mane itasti per pluviam.*—*Finge, &c.*] Id est, age, finge et improbulum et impudentiorem, ut etiam domini panem candidiorem velis tangere. *Lub.* Gall. *pose le cas.*—*Artoptæ*] Pistoris vel vasis, in quo panis coquitur. *Vet. Sch.*

73 *Superest, &c.*] Id est, super te astat observator vel custos panis ἀρτόπτης, qui candidum illum domini panem quem tetigisti te rursus cogat deponere. *Lubin.*—*Artoptæ*] Male Interpp. ajunt servum fuisse ab inspiciendo pane sic dictum. Non servo sed ipsi pani reverentia debebatur; sive artocopus legatur pro pane artificiose elaborato; sive artopta sit panis velut assatus, fortasse escharitis, qui pretiosus. *Ferrarius.*

75 *Vin', &c.*] Et hæc mea lectio vera haud dubie. Nam si *vix* legas, nullam unquam concinnam hic sententiam exstruxeris. Est autem hic sensus: Visne tu audax hospes, et conviva importune (sunt enim verba increpantis ἀρτόπτου) consuetis canistris, id est, panibus, quibus soles, impleri et saturari, et panis tui hordeacei, et durioris, quo quotidie cibaris, colorem nosse? qui per summam impudentiam etiam candidum domini panem, non tibi destinatum et appositum, attingas.—*Canistris*] Pro pane in canistris contento. *Idem.*—*Vin' tu*] Sic corrigunt Interp. quod aliter nulla concinna sententia exstrui possit. Sed nec hoc modo verus sensus elici potest. Cur enim conviva *nolit impleri consuetis canistris?* id est pane communi et plebejo, hoc enim consueta canistra indicant: potius diceret, *vin' tu domini panem audax attingere?* sed si *vix* retineatur quod in vulgatis exstat, neque sic sensus constat, nisi intelligatur *vix potes aut debes.* Ita non aliter poëtæ mens intelligetur, nisi pro *audax* legamus *audeas*, duarum vocalium collisione, ut verba non servi sed ipsius poëtæ sint, *vix tu audeas pane tuo et reliquorum convivarum saturari, illiusque colorem nosse, nedum herili pani improbas*

manus admovere. Ferrarius.—*Panisque tui*] Qualem mereris manducare. *Vet. Sch.*

76 *Scilicet, &c.*] Verba sunt Parasiti vel clientis, cum dolore et indignatione de hac contumelia sibi illata, et de ingratitudine patroni sui conquerentis. Quasi dicat: Hæc est illa cœna, quam tanto labore quæsivi. Hoccine præmium officiorum et laborum meorum?—*Scilicet*] Acerba Ironia, qua sibi ipse insultat.—*Hoc, &c.*] Id est, illa caussa, ut scilicet tanta adficerer contumelia.—*Relicta, &c.*] Id est, lecto, in quo conjux jacebat. Sæpe enim de media nocte surgebant.

77 *Per, &c.*] Per collem quendam, qui mihi magna cum difficultate ascendendus, cum patronum meum Virronem deberem salutare, vel comitari ad salutandum alios.—*Adversum*] Mihi objectum, qui superandus erat.

78 *Esquilias*] Montem illum, vento ob altitudinem expositum et frigidum. Hic plurimi habitabant divites.—*Fremeret, &c.*] Id est, cum aër, veris tempore, nive, grandine, et pluvia fremeret, et horreret. Hinc maxime emergit querela.

79 *Jupiter*] Aër ventosus et pluviosus.—*Et multo, &c.*] Id est, Cum exterior villosa vestis contra frigus assumta, aqua madida difflueret. Hanc hyeme superinduebant tunicæ: hinc proverb. '*Æ*state pænulam deteris.'—*Et multo, &c.*] Propterea semper* manicasti per pulviam. *Vet. Sch.*

80 *Adspice*] Demonstrat diversa opsonia diversimode dominis et clientibus apponi. At dicit, o Trebi aspice, squilla illa, quæ domino Virroni apponitur, et in cibum adfertur, quam longo, extento et exporrecto pectore, lancem quasi distendat. Indicat squillæ magnitudinem, quasi illa suo pectore suaque magnitudine quasi ampliorem faciat lancem, dilatetque.—*Distendat*] Quasi distendat, impleat. Metaph. Alii legunt *Distinguat.*

81 *Squilla*] Est piscis delicatus. Nobis forte ignotus. Gall. *Cyvade.* Squilla gibba, Bel. *een Garner.* Lubin.—*Quibus, &c.*] Id est, quibus asparagis et herbis delicatissimis ille piscis undique sit conditus et circumdatus. Sunt autem asparagi altiles in summis habiti deliciis. *Idem.*—*Squilla*] Genus piscis, aut cammari. *Vet. Sch.*

82 *Qua, &c.*] Id est, quanta, quam longa cauda, ille piscis ad mensam allatus quasi convivia deorsum aspiciat, cum superbe et alte ad mensam in altum elevata adfertur. Depingit habitum ministri, cibum ad mensam adferentis.—*Convivia*] Mensam et accumbentes intellige.—*Cauda*] Inter cætera, cauda squillæ gratissima helluonibus. *Lubin.*

83 *Cum venit*] Cum ad mensam adfertur.—*Excelsi*] Proceri et oblongi famuli: tales enim ferculorum ministros habebant, ut omnia majora et sublimiora viderentur.—*Sublata*] In altum elevata. *Idem.*—*Ministri*] Infertoris. *Vet. Sch.*

84 *Sed, &c.*] Apodosis. Id est, contra tibi vilissimus piscis apponitur. Cammarus inter cancros marinos vilissimi saporis, alias astacus dicitur, qui ova, ut cancri, sub cauda gerit, quæ novilunio constricta, imminuta sunt, semiplena.—*Dimidio ovo*] Potest intelligi de ovis Cammari, ut dixi quia ovis suis immixti coquebantur: potest etiam de gallinæ ovis, quæ in piscis condimentum addita sint; et cujus condimentum, media parte ovi constrictum. Lips. putat dixisse sic, quia ova lustrationibus adhiberi solebant. Et simul notat sordes Virronis in clientes. *Lubin.* Posset quoque intelligi de putamine ovi dimidiato, in quo appositus sit; additur enim *exigua patella.*—*Constrictus*] Al. *constructus*, i. e. paratus, conditus.—*Cammarus*] Vel Gammarus.

85 *Ponitur, &c.*] Apponitur in exigua lauce vel patina, et revera talis cœna feralis, jejuna et famelica, qualis mortuis dari solet, quo manes

placabantur. Vide Lips. l. VII. Tacit. *Idem.* Ad majorem diminutionem non tantum *patellam*, sed dicit et *exiguam*, solenni Poëtarum more. Forte fuit dimidiatum ovi putamen ipsa *patella exigua;* ut supra monui. —*Feralis*] Qui hanc vocem derivant a voce *Feralia*, errant; nam hæc primam habet brevem, illa productam: est ergo a φὴρ Æolice pro θὴρ i. e. *fera;* quia mors sæva est et fera; sic ergo et illa, quæ ad hanc pertinent, cruenta et fera videntur.

86 *Ipse*] Jam de *oleo*, quod domino optimum, clienti pessimum daretur. —*Ipse*] Dominus Virro, vel potius dispensator, aut minister Ganymedes, qui Domino præsto est: vel, si ipse Dominus, erit *perfundit* pro perfundi jubet et curat.—*Venafrano*] Oleo optimo quod provenit Venafri in Campania. *Idem.* Absolute dicit, quod Martial. 'Venafrum unctum.' —*Venafrano*] Oleo bono civitatis Africæ. *Vet. Sch.*

87 *Pallidus caulis*] Brassica languens et flaccescens, quæ tibi misero offertur, illa condita est oleo ex lucernis collecto: vel oleo Africano vilissimo, quo utebantur in lucernis. Caules antiquitus cum nitro coquebantur, ut viriditatem conservarent, nam pallidas fastidiebant.—*Olebit*] Quod quia vile et male olens, in lucernis comburi consuevit. Videtur alludere ad illud in Demosthenem jactatum, τὰ λύχνον ὄζει. Quali ungebatur 'fraudatis Natta lucernis.' Horat. Alii, *offertur. Lubin.*—*Laternam*] Al. *Lucernam.*

88 *Alveolis*] Sunt vasa lignea concava. Hic significat patellam exiguam ligneam. Forte quod ex illis olus vel brassicam comederint. Interpretes per *Alveolos* ventriculos intelligunt. Malo autem paropsides et lances intelligi. *Turnebus* XXIV. 4. —*Alveolis*] Vasa, in quibus manducatur. *Vet. Sch.*

89 *Canna*] Probus censet esse doliolum factum ex canna, acuminatum forma pyramidali. Quod vasculum vel doliolum e cannis Africanorum illud oleum navi Romam subvexerit. *Lubinus.* Ad quem locum Glossæ veteres nondum editæ: 'Canna genus navis, unde et cannicarii dicuntur:' quos *cannicarios* haud facile alibi reperias. Sed ut navis hæc ex arundine fuerit, videtur annuere vetus Poëtæ interpres. Quod olim ex arundine navigia confecta fuerint, Plin. VII. 11. *Jan. Douza.* Et in India arundines sunt tantæ proceritatis et magnitudinis, ut ex singulis internodiis naviculæ fiant, quæ alveo suo aliquando etiam ternos homines ferunt, quas incolæ *Canoas* vocant.—*Micipsarum*] Id est, Afrorum. Micipsa enim nomen proprium Africani regis. —*Prora, &c.*] Id est, navi Romam in cannis reportavit. *Idem.* — *Canna, &c.*] Genus navis, quæ Gandeia dicitur, ut sic Gandeia Micipsarum, id est, Afrorum. Gandeiam enim soli Afri, id est, Zamæi; vel, ut alii, Byzaceni, ut alii, Barcæi invenerunt. Significat oleum Tripolitanum. *Vet. Sch.*

90 *Propter, &c.*] Id est, illud Africanum oleum adeo maleolens et fœtidum est, ut cum Africani illo inungantur, tam fœde redoleant, ut nemo cum ipsis lavare sustineat. *Lubin.*—*Cum Bocchore*] Ita scribe, non Baccare, ut vulgo excusum est. Bocchor enim Maurorum regis nomen, idem cum Boccho. *Salmas.*

91 *Quod, &c.*] Non lædunt illos, qui illo oleo inuncti sunt, ejus enim olei teterrimum odorem sustinere non possunt. Malum profecto oleum sit oportet, quod sua graveolentia venena possit avertere.—*Afros*] Id est, Africanos. Multi enim ibi serpentes ob loci calorem. V. M. C. legit *atris*, id est, diris, nigris, luridis. Rutgers. Var. lect. II. 17. Horat. l. II. Sat. ult. 'Velut illis Canidia afflasset pejor serpentibus atris.' *Lubin.* Sunt et qui legant *Afris*, ut idem sensus resultet, qui ex *atris;* vel ut simpliciter

sit pro Africanis: 'Nec Mauris animum mitior anguibus.' *Horat.*

92 *Mullus*] Mulli et muræuæ nobilissimi pisces dominis apponuntur: Clientibus vero, anguilla vel piscis in Tiberi captus, cloacis urbis Romæ pinguis redditus.—*Domini*] Alii, *Domino.*—*Misit*] Romam.—*Corsica*] Insula Tyrrheni maris, Græcis Cyrnos. *Lubin.*—*Corsica*] Insula in Tyrrheno mari posita. *Vet. Sch.*

93 *Tauromenitanæ rupes, &c.*] Vel ut alii, *Taurominitanæ.* In mari captus juxta Taurominum opidum Siciliæ prope Messanam, loco, longo a Roma intervallo disjuncto.—*Quando, &c.*] Scoptice, in luxuriam Romanorum dictum; ut, quibus suum mare non sufficiebat, imo qui ex luxu continuis piscationibus Tyrrhenum mare exhauserint, ita ut e mari Siculo delicias suas petere cogantur.—*Quando*] Siquidem mare Romanum Tyrrhenum, omne inanitum, evacuatum, et expiscatum est. *Lubin.* 'Quod dissolutus deliciis stomachus vix admittat, ab ultimo petitur Oceano; vomunt ut edant, edunt ut vomant.' *Senec.* —*Tauromana*] Oppidum Siciliæ. *Vet. Sch.*

94 *Defecit*] Piscibus est vacuum. —*Dum, &c.*] Id est, dum gulositas et luxuria vehementissima est, et immensa. *Lubin.* Terrarum marisque vastatrix.—*Dum, &c.*] In suburbicario mari. *Vet. Sch.*

95 *Retibus, &c.*] Id est, dum quilibet piscator, qui pisces in macello vendit, assiduis retibus proxima et vicina maria perscrutetur, ut nihil ferme piscium ipsi relinquatur.—*Scrutante*] Penitissimos angulos inquirente, investigante. *Lubin.*

96 *Proxima*] Intelligit mare Tyrrhenum sive superum, Romæ proximum.—*Nec patitur*] Id est, dum gula Romanorum non permittit piscem in mari Tyrrheno proximo crescere, ob assiduam piscationem. *Tyrrhena* autem pars Italiæ, dicta a Tyrrheno rege Lydiæ, postea dicta Tuscia. Plin. IV. 5. Alii legunt, *Patimur Tyrrhenum*] Piscem in Tyrrheno, maris mediterranei et meridionalis parte. *Idem.* —*Nec patimur*] Ex assidua piscatione. Refert illa ad versum præcedentem. *Vet. Sch.*

97 *Instruit, &c.*] Id est, quia in mari Italico et Romano nihil piscium reliquum est. Insulæ Corsica, Sardinia, Sicilia, et reliquæ provinciæ instruunt nostrum focum et culinam opsoniis et piscibus.—*Instruit focum*] Nostræ culinæ opsonia præbet, et subministrat pisces.—*Provincia*] Aliæ regiones extra Italiam in Provinciam redactæ, et a Romanis subactæ, eisque tributariæ.—*Sumitur illinc*] Ex Sicilia et aliis provinciis accipitur. *Lubin.*

98 *Quod, &c.*] Hæredipetæ captatores, pisces magno pretio ex dissitis longe regionibus comparatos, orbis dabant, eosque sibi hisce muneribus devinciebant, ut ita præcipuas in tabulis testamenti partes consequerentur.—*Aurelia vendat*] Forte piscium venditricem dicit. Interpretes (et quidem rectius) divitem matronam orbam intelligunt, quæ pisces a captatoribus dono missos, vendere coacta sit ob illorum copiam, ne corrumperentur. *Idem.*—*Aurelia*] Eadem forsan quæ superius Sat. IV. vs. 27. Apulia dicitur.—*Ferrar.*—*Captator*] Heredipeta—*Aurelia*] Mulier, quæ distrahebat pisces. *Vet. Sch.*

99 *Virroni, &c.*] Dixit de mullo: idem jam dicit de murænis. Est autem nobis piscis notissimus, Romæ in summis deliciis, anguillæ non absimilis. *Ferrar.*

100 *Gurgite de Siculo*] Ex medio Siciliæ mari periculoso et formidabili, advecta quæ est.—*Nam, &c.*] Quia rem prope incredibilem dixit in Siculo mari pisces capi posse, in quo Scylla et Charybdis erant. Reddit jam hujus rei caussam. Cum enim, inquit, auster non flat, et mare tranquillum est, &c.—*Continet*] Dum non

flat. *Idem.*—*Dum, &c.*] Jocatur. Id est, non flante Austro. *Vet. Sch.*

101 *Dum sedet*] Contra *Venti surgunt.*—*Et siccat, &c.*] Ad naturam illius venti respicit, qui aquosus et pluvius. Dicitur enim Auster ab hauriendis aquis, sine aspiratione tamen, ut et auris, eadem originatione. *Grang.* Inde ab Hyeron. vocatur *pincerna pluviarum* quod notat Rhodigin. Alii tamen ab *αὔω accendo*, et Alii ab *Austerus* derivant.—*Siccat*] Postquam diu multumque pluit.—*In carcere*] Æolio antro. Poëtice dicit juxta Virgil. Æn. I. 'Illa se jactat in aula Æolus, et clauso ventorum carcere regnat.' *Lubin.*—*Pennas*] Ob velocitatem, ventis pennæ adfinguntur, quos Poëtæ alatos fingunt.

102 *Contemnunt mediam*] Id est, temerarii piscatores cum linis et retibus suis ingrediuntur mediam voraginem Siculi maris, et ibi murænas capiunt.—*Lina*] Intelligit ipsos piscatores, cymbæ linique magistros. *Charybdim*] Locus in mari Siculo ante Messanam urbem, adjunctus Peloro, profundus et immensus, quo inundatione freti naves mirum in modum distrahuntur per magnas circumductiones, et vortices præcipitatæ. Erat autem Charybdis in dextra, Scylla in sinistra parte; cumque unum volebant evitare, in alterum incidebant, unde Proverbium: 'Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.' *Lubin.*—*Lina*] Piscatores. *Vet. Sch.*

103 *Vos, &c.*] Apodosis dissimilitudinis. Contra vos loco murænæ anguillas vilissimas comeditis.—*Manet*] Exspectat, vel reservatur vobis dum muræna domino apponitur. *Lubin.*—*Longæ cognata, &c.*] Alludit ad etymologiam: nam, ut ait Isidorus anguillæ similitudo angui dedit nomen. inde Ptol. Flav. *cognatam* interpretatur similem: alii autem id dictum putant, quod anguillæ cum serpentibus commisceantur. *Grang.*—*Cognata, &c.*] Similis colubræ. *Vet. Sch.*

104 *Aut glacie*] Forte lupum intelligit, qui sine maculis melior creditur. Has autem maculas glacie et frigore contrahere creduntur. *Brodæus* Misc. VII. c. 27. *Tiberinus.* Vix inter Tiberinos numerandus, et adventitius.

105 *Vernula, &c.*] Id est, qui et ipse Tiberinus piscis alumnus est, in ripis quidem Tibris vagans, cum nempe Tibris plenior ripas ingreditur: Sed non genuinus.—*Pinguis, &c.*] Nutritus et educatus sordibus cloacarum quæ in Tiberim corrivantur ex urbe, postea in ripis lasciviens.—*Torrente*] Jan. Rutgersius Variar. lect. 2. c. 17, legendum putat, *Torpente.* Cloacas enim *torpere*, non autem *torrere* scimus, inquit. Sed cum Cloacæ dictæ sint, quod iis percolentur aquæ, quidni servetur *torrente.*—*Pinguis*] De sordibus, qui in cloacis nutritus est. *Vet. Sch.*

106 *Solitus, &c.*] Qui subterraneos illos meatus, qui sunt sub Subura, per quos sordes in Tiberim defluunt, ingreditur. Vel qui cavernas et loca riparum excavata, ut quandam Suburam perscrutantur depascentes et proxime ripas et stercus insectantes: Monendum autem hic, quod Martinius ut et Becmanus Suburam et Saburram confundunt, male hoc fieri. De admirandis cloacarum ductibus, et subterraneis meatibus vide Lips. in Admiranda urbis Romæ magnitudine III. 12. De Subura supra dictum. *Grang.*

107 *Ipsi pauca*] Epanorthosis Poëtæ ad ipsum Virronem obiter directa, qua ipsum ob hasce sordes objurgat.—*Ipsi*] Virroni scilicet, homini avarissimo, pauca velim dicere, ne molestum sit. *Lubin.*

108 *Nemo, &c.*] Non ingentia dona a te requirimus, *quæ*, seu qualia munera Piso, Seneca, et alii viri liberales et optimi, clientibus suis donabant. Hoc solum petimus, ut ad cœnam vocati, iisdem ferculis tecum perfruamur.—*Medicis*] Tenuioribus

clientibus. *Idem.*

109 *A Seneca*] Annæo Seneca, Neronis præceptore, optimo et sanctissimo viro.—*Piso, &c.*] C. Piso Calpurnius, sub Claudio vixit, teste Probo, in amicos pariter et ignotos liberalitatem exercuit.—*Cotta*] Aurelius Cotta et ipse Neronis tempore vixit in amicos liberalissimus. *Idem.* —*A Seneca*] Hic sub Claudio quasi conscius adulteriorum Juliæ Germanici filiæ, in Corsicam relegatus: post triennium revocatus est. Qui etsi magno desiderio Athenas tenderet, ab Agrippina tamen erudiendo Neroni, in palatium adductus, sævum immanemque natum et sensit cito, et mitigavit: inter familiares solitus dicere: Non fore sævo illi leoni, quin, gustato semel hominis cruore, ingenita redeat sævitia. Huic postremo, quod habitus esset inter conscios conjurationis Pisonianæ, Nero per Tribunum ultimam necessitatem denunciavit. Hic interritus, amicorum animos, quibus jam ejus casus lacrymas exciverat, ad firmitudinem revocavit, rogitans, Ubi præcepta sapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adversus imminentia? cui præterea ignara fuerit Neronis sævitia? neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris præceptorisque necem adjiceret. Deinde sibi venas præsecans, crurumque venas abrumpens, et durante tractu lentitudineque mortis, hausto veneno, et postremo calidæ aquæ, stagnum introiens, exanimatus est.—*Quæ, &c.*] Piso Calpurnius, ex antiqua familia, scenico habitu tragœdias actitavit: in latrunculi lusu tam perfectus et callidus ut ad eum ludentem curreretur. Ob hæc insinuatus C. Cæsari,* repente etiam relegatus est, quod consuetudinem pristinæ uxoris abductæ sibi ab ipso, deinde remissæ, repetiisse existimabatur. Mox sub Claudio restitutus, et post Consulatum materna hereditate ditatus, magnificentissimus vixit, meritis sublevare inopes ex utroque ordine solitus, de plebe autem certos quotannis ad equestrem censum dignitatemque provehere. *Vet. Sch.*

110 *Namque, &c.*] Id est, olim longe major honor et gloria ex largitionibus et munificentia ipsis divitibus erat, quam ex titulis et honoribus. 'Gratia enim sequitur eum qui dat, non eum qui capit.' Aristot.—*Titulis*] Fumosis majorum imaginibus, cum inscriptione.—*Fascibus*] Imperio, magistratu, dignitate. *Lubin.*

111 *Solum, &c.*] Id est, hoc unum et solum nos miseri clientes a te poscimus, ut comiter communibus sumtibus et epulis sine injuria clientum cœnes. Sic Martial. 'Cur sine te cœno, cum tecum Pontice cœnem.'

112 *Hoc face, &c.*] Si tantum hoc in cœna facias, in aliis pro voluntate tua age, et vive, tibi luxuriosus, amicis pauper et sordidus. Hoc Sat. I. appellavit: *Luxuriæ sordes.* Idem. *Face* pro *fac*, Comicorum more.—*Ut clientes, &c.*] Sine injuria clientum. —*Pauper amicis*] Id est, avarus. *Vet. Sch.*

114 *Anseris*] Dicit; ut omnis generis deliciæ, anserum exta, altilia, apri, tubera domino apponantur et per diribitorem solenni manuum elegantia distribuantur: ad quæ omnia, ut sequitur, cliens ne quidem hiscere audeat.—*Ante ipsum*] Patronum, Virronem tuum.—*Anseris jecur*] Exta anserum in summis deliciis habebantur: mulso, lacte, ficu et carica farta. Vide Martial. Epig. XIII. 58. *Lubin.* Magni jecoris meminit Mart. 'Aspice quam tumeat magno jecur ansere majus.'

115 *Altilis*] Id est, aves domesticæ ad victum altæ, ut gallinæ, anates, aliæque quæ ad saginam alebantur, pares et dignitate æquales anserum extis vel intestinis.—*Altilis, &c.*] Pasta est, pinguis.—*Meleagri*] Propter Calydonium aprum, quem irata Dia-

na, quod contempta esset ab Œneo in sacrificiis, agris suis immiserat. quem Meleager filius occidit. *Vet. Sch.*

116 *Et aper*, *&c.*] Id est, magnus aper coctus, et domino integer appositus fumat. Ut aper Caledonius olim, quem interemit Meleager: quasi dicat, qui Caledonio apro a Meleagro occiso non fuit absimilis.—*Flavi*] Epitheton Homeri, a quo ξανθὸς dicitur, a capillis formosi, pulchricomi. Fabulam vide apud Ovid. Metam. lib. —*Fumat*] Coctus et appositus. Alii, *spumat*. Lubin.—*Post*, *&c.*] Id est, ad escam præparantur tubera, quæ in summis deliciis Romæ habebantur. Alii, *raduntur* i. e. purgantur abraso cortice, cum apponuntur.—*Si ver*, *&c.*] Nascuntur enim veris tempore, cum imbres autumnales sunt et tonitrua. Tenerrima et laudatissima in Africa proveniebant. *Idem.*—*Post hunc tradentur tubera*] Lege, ut non nullæ rectius scribunt editiones, *post hunc radentur tubera*. Græv.

117 *Optata*, *&c.*] A luxuriosis, quibus tunc crescebant tubera, et ob id tonitrua optabant. Dicimus *tonitrus* et *tonitrua*. Brodæus Miscel. IV. l. II. Plinius XIX. 3.—*Et*, *&c.*] Quia tubera tonitruis dicuntur nasci: ut cocleæ. *Vet. Sch.*

118 *Majores*, *&c.*] Quas nimirum tuberibus augebunt, quæ secunda poma apud Martialem.—*Tibi habe*, *&c.*] Id est, Alledius vir gulosus et maximus tuberum vorator, optat, ut frumentum potius Africani retineant, modo tubera mitterent: tanto illorum tenebatur desiderio.—*Tibi habe*] Id est, o Libya, Africæ regio eximiæ fertilitatis, serves, &c. *Græv.*—*Alledius*] Gulosus. *Vet. Sch.*

119 *Disjunge*, *&c.*] Nihil ares, et frumenti caussa tubera crescere prohibeas.—*Dum*] Dummodo tubera illa tua nobis mittas, frumentum nihil moramur. *Græv.*

120 *Structorem*] Superaddit jam structores, Apulejo diribitores, qui fercula puerorum manibus allata commode disponebant, collocabant, et quodam quasi corporis tripudio, manuum gestu admodum festivo, omnia opsonia singulari artificio, elegantia et decore concidebant. Struit enim diribitor convivium, ut Imperator aciem. *Lubin.*—*Structorem*, *&c.*] Est hic συνωνυμία. Nam minister, qui prius *structor* dicitur, id est, carptor sive scissor: vel, ut vetus Poëtæ hujus interpres vocat, *infertor*; is postea χειρονόμος appellatur, ut placet Lipsio Sat. II. 2. Vel potius, qui prius saltans, hoc est, pantomimus, is postea a manuum gesticulatione χειρονόμος vocatur; ita ut idem significetur per saltantem structorem et chironomonta volanti cultello. *Vossius.* Sed Grangæus distinguit unum ab altero, quamvis hoc sine caussa.—*Ne qua*, *&c.*] Id est, ut nihil non sit ob quod indigneris, qui videas domino non solum omnia lautissima apponi, sed etiam singulari elegantia dissecari et apponi; tum tu interea vix sordidum caninum panem habeas. *Lubin.*

121 *Chironomontæ*] A theatro ad mensas evocati, ubi ad symphoniam aves et reliqua opsonia gladio scissorio dividebant. Scissores dicti Petronio: Senecæ, scindendi opsonii magistri. *Grangæus.*—*Volanti*, *&c.*] Agiliter in manu versato cultro. Nam artificiose, et singulari elegantia et solertia apposita fercula scindebant, et agiliter cultellum in manu versabant. *Lubin.* Senec. 'Infelix qui huic rei vivit, ut altilia secet decenter:' Nam erant culinariæ artis doctores, qui et modum secandi cibos docebant, per varia animalia formata ex ligno: Ut et nunc fit.—*Chironomonta*, *&c.*] Manus ducentem, et artificio incidentem omnia. *Vet. Sch.*

122 *Donec*, *&c.*] Id est, donec persequatur omnia præcepta sui magistri Tripheri, qui ipsum artificiose fercula incidere docuit. ut Sat. XI. 137. *Lubin.*

123 *Nec, &c.*] Ironice taxat luxum et vanam illam artem. Quasi dicat: nam magnum et ingens discrimen est inter dissectionem gallinæ et leporis. *Idem.*

125 *Duceris*] Aliud genus contumeliæ, et alia dissuasio, quod in mensa divitum clientibus nulla dicendi libertas, nedum compotandi et convivandi familiariter cum Domino. Tu, o Trebi, Si, &c. Tum velut Cacus pedibus tractus extra domum patroni tui ejicieris.—*Velut, &c.*] Fabula notissima est, Cacus Vulcani, Herculi ex Hispania redeunti, boves furto ablatas noctu cauda in antrum suum protraxerat. Quo furto aperto, Hercules in antrum Caci irruit, ipsum clava ictum et occisum, pedibus foras protraxit: unde Proverb. 'Pedibus trahere.' Erasmus Chil. 2. Cent. 1. proverb. 17. *Idem.*

127 *Hiscere*] Mutire, leviter contradicere. Hiare, nec loqui posse.—*Tanquam, &c.*] Tanquam qui civis Romanus, ex magnatibus, tui juris, et liber sis; et ob id libere loqui audeas. Habebant autem ingenui tria nomina, prænomen, nomen, agnomen: ut Publius Cornelius Scipio. Alii, forte minus recte, ita explicant, tanquam pessimus servus sis, et tribus nominibus appelleris; Cappadox, Cilix, Cretensis. Non desunt qui per tria nomina intelligant trium literarum hominem et nomen, qui est Fur. Sed prior explicatio melior. Vide Polit. Misc. c. 31. et Flavii Conject. c. 66.—*Quando, &c.*] I. e. nunquam. Notat fastum et contemtum, qui non dignos deputabant clientes, quibuscum biberent. *Idem.* *Propinare* etiam pro tradere usitatum Autoribus.—*Tanquam habeas tria nomina*] Vides hic hæsitare interpretes. Vir doctissimus exponit, tanquam sis libertus, quia liberto prænomen, et nomen et agnomen, imponebatur, imo et tribus: ut C. Trebius Velina. Sed hic non possum huic sententiæ subscribere: legendum *quanquam habeas tria nomina*, hoc est, quamquam sis nobilis, si tamen pauper es, in divitis mensa non audebis hiscere, nisi velis ejici. *Græv.*—*Tanquam, &c.*] Alii sic intelligunt, tanquam fur sis, ut pro tribus literis, tria nomina posuerit. Sed melius sic, tanquam nobilis sis, ut habeas tria pronomina, ut Gajus Cornelius Scipio, et si quid simile.—*Quando, &c.*] Dat calicem, in quo ipse bibit. *Vet. Sch.*

128 *Sumitque tuis*] Adeo tu ipsi nauseam moves, adeo te fastidit. *Græv.*

129 *Quis vestrum*] Qui nimirum temeritate sua se perderet, ut qui tanta παῤῥησία dicendique libertate erga patronum suum uteretur. *Lubin.*

130 *Ut dicat, &c.*] Ut poscat sibi a Rege seu divite propinari. Vel illud usitatum ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι, dicat audaculum nimis.—*Plurima, &c.*] Id est, homines, pauperes, quorum læna vestis, palliumve detritum et pertusum est, non habent libertatem loquendi. Qui etiam optima loquentes contemtui sunt et ludibrio. *Idem.* Vide Proverb. 'Lacer pannus.' Et 'Vestis virum facit.' Porro præcipuus lænæ usus in conviviis fuit, quod scilicet a balneis redeuntes lænam gestarent, ne corpus calore solutum frigoris inclementia læderet, atque ideo eadem ferme veste discumberent, atque eadem ab amicorum cœna domum redirent. In convivio ergo hyeme læna adhibita; æstate syntheses, quæ ex lino ac leviore materia erant. *Ferrar.*

131 *Pertusa, &c.*] Paupere panno. *Vet. Sch.*

132 *Quadringenta*] Ostendit ergo Trebium jam contemtum, in summo honore habitum iri, si dives evadat.—*Quadringenta*] H. S. scilicet, censum equestrem, qui valet 10000. coronatos Gallicos.—*Similis diis*] Heros aliquis beneficus, et magnus. Nemo enim, teste Seneca, propius ad Deum

accedit, quam qui hominibus salutem dat, et beneficium. *Lubin.*—*Quadringenta*] Sestertia dederit scilicet. *Vet. Sch.*

133 *Melior fatis*] Quam tua fata. Fata enim pauperem et miserum te esse voluerunt, contra hujus beneficio dives et felix evaderes.—*Homuncio, quantus*] Ita distinguo, et, ut spero, recte, cum hoc sensu: Si repente Deum aut hominum munere dives evaderes, tunc tu, qui jam es homuncio nullius pretii, quam magnus et honorabilis continuo evaderes? quanto mox fores in pretio apud ipsum. Conjungit autem, suo more, contraria. *Lubin.*—*Quantus, &c.*] Unianimis amicus statim fies, si pecuniam habueris. *Vet. Sch.*

134 *Quantus, &c.*] Qui jam vilis minutusque es asecla. *Lubin.*

135 *Da Trebio*] Mimesis. Hæc enim verba Virroni adfingit, quæ Trebio, si dives esset, dicturus esset inter cœnandum. His verbis autem Structorem compellaret Virro: Da de hoc delicatiore ferculo Trebio.—*Pone, &c.*] Appone hoc Trebio, ut comedat.—*Vis, &c.*] Jam dives ipsum compellat Trebium. Attende quam benevole invitet et roget.—*Ab ipsis*] Id est, delicatis pulpamentis, quæ inter coxam et ventrem. *Fratris* autem nomen erat blandissimum. — *Da Trebio.*] Cujuslibet nomen. *Vet. Sch.*

136 *O nummi, vobis*] Poëtæ ecphonesis. Nummi in honore habentur, non homo ipse. Virro divitiis hoc tribuit; blanditur nummis, non tibi. Al. legunt *Vos hunc præstatis honorem.* De hac re dixit Sat. I. *Lubin.*

137 *Dominus tamen*] Correctio est, illius quasi, quod dixerat: Si dives fueris in magno quidem honore haberis, fraterque appellaberis: Si autem insuper orbus fueris, in majori adhuc honore eris, et dominus et rex ab illo domino vocaberis; tunc enim Virro te captabit, et a te sibi aliquid sperare potest.—*Dominus*] Hæ enim dominorum et regum appellationes majorem adhuc reverentiam, observantiam, honorem denotabant.

138 *Parvulus Æneas*] Id est; non filiorum tuorum quispiam in domo tua ludat. Ponitur enim *parvulus Æneas* pro quovis hærede. Sumtum ex Virgilii 4. Æneid. Sunt enim Didonis verba: 'Si quis mihi parvus in aula Luderet Æneas.'—*Nullus, &c.*] Virgilium ridet. *Vet. Sch.*

139 *Dulcior illo*] Filio gratior ipsi patri filia: parentibus enim alii filii aliis magis placent, et plerisque filiæ magis quam filii. Vel qui filius et filia dulcior tibi et carior sit, quam captator Virro. *Lubin.*

140 *Jucundum, &c.*] Hæredipetis captatoribus, quibus orbi tales jucundi et cari sunt. *Idem.*

141 *Sed, &c.*] Quasi dicat: Veruntamen quamvis orbus non sis, sed liberos habeas; modo dives sis, in honore habeberis a Virrone. Imo vero ipse Virro tuis pueris ex uxore Mycale dicta, etiam munuscula dabit. Ostendit quantum divitiæ Romæ valeant.—*Et, &c.*] Licet tua uxor cum qua commisceris, fœcundissima multos filios generet, et simul tres tibi pueros pariat. *Idem.*—*Sed tua, &c.*] Nomen mulieris, ex ipsa coitione. *Vet. Sch.*

142 *Fundat*] Sic supra *effundere* offas.—*Ipse, &c.*] Id est, ipse tamen Virro, quia dives es, loquacitate, garrulitate et ludis tergeminorum filorum tuorum gaudebit, et se tibi amicum simulabit. Quin etiam vestes et munuscula liberis tuis donabit. Scit enim divitem gratiam referre.—*Loquaci nido*] Metaphora ab avibus: Ut sunt aviculæ garrulæ in nidis.

143 *Viridem, &c.*] Id est, vestimentum pectoris viridis coloris, quo puer delectetur, per famulum adferri curat, et puero donat, aptum fatuis et morionibus. *Thoraca* pro thoracem; ut versus constet.—*Viridem thoraca*

jubebit Auferri] Scribe *adferri*, ut legisse quoque videtur Lambinus. et in sequente versu: *Ad mensam* pro *ac mensam*. *Græv.*—*Gaudebit nido*] Id est, puerorum.—*Viridem, &c.*] Armiclausiam prasinam, purpuram aut similem. *Vet. Sch.*

144 *Minimasque nuces*] Avellanas. Talibus enim pueri delectantur.—*Assemque rogatum*] A puero, qui notos ita compellat: Da mihi numulum, ad poma, pyra, nuces emenda. *Græv.*

145 *Ad, &c.*] Id est, quoties tuus filius in ædes Virronis ad mensam venerit petens munuscula.—*Parasitus*] Utpote qui alienas mensas, ob vilia munuscula tanquam parasitus sectetur. *Idem.*—*Infans*] Puer balbutiens, et vix potis fari; similis parasito, vel parasiti instar.

146 *Vilibus*] Subjungit jam quod Virroni delicatissimi boleti, et poma optima: clientibus ancipites fungi, et poma scabiosa apponantur.—*Vilibus, &c.*] Clientibus, quos supra modicos amicos vocavit.—*Ancipites, &c.*] De quibus dubitare possis, mortiferi, an salutares sint: Fungi enim, nisi ante 3. diem ex quo nati sunt, legantur, mortiferi sunt, et totas sæpe familias e medio sustulerunt. Vide Plinium XXII. 22.—*Ponentur*] Apponentur. *Lubin.*—*Ancipites, &c.*] Mortiferi, venenosi. *Vet. Sch.*

147 *Boletus, &c.*] Boletus species fungorum solus innocuus, Romanis in summis deliciis. Postea boletus immenso exemplo in crimen adductus est, quod Agrippina Claudium imperatorem conjugem venenato boleto, Locustæ veneficæ artificio, interemerit. Delectabatur enim ille mirum in modum boletis, quod etiam hic notatur. *Junius* Animadvers. I. 17.—*Claudius edit*] De Claudio Nerone dicit, quia fungo, uxore sua faciente, mortuus est. *Vet. Sch.*

148 *Ante, &c.*] Id est, antequam comederet mortiferum illum boletum ab uxore Agrippina datum, comedebat optimos et electissimos. vide Sat. VI. vs. 621.—*Post quem, &c.*] I. e. qui illi ultimus cibus fuit mox morituro: quare Nero illudens boletos vocabat βρῶμα θεῶν.

149 *Et, &c.*] Qui Virroni opibus et lautitiis pares sint. Vel convictoribus et congerronibus Virronis. *Turn.* XII. 17.—*Illa poma*] Qualia erant orbiculata. Massilia; medica, et alius generis delicatissima. *Lubin.*

150 *Quorum, &c.*] Id est, tu nihil inde percipis præter odores. Virro autem cum sui similibus illa gustat, et comedit. *Idem.*

151 *Qualia, &c.*] Qualia poma, juxta Homerum, Phæaces, et illorum rex Alcinous habuerunt. Ubi horti describuntur perpetuos fructus ferentes, nulloque tempore frugibus deficientes; nam pyrum pyro, malum malo, ficui ficus succedebat. Ob id ait, *perpetuus autumnus*. Nam Poma dat autumnus. *Idem.* Phæacia eadem est cum Corcyra, hodie *Corfu*.—*Qualia, &c.*] Ridet de Homero. *Vet. Sch.*

152 *Credere, &c.*] Atlas Mauritaniæ in Africa fingitur rex, speciosissimum pomarium habuisse in quo aurea poma nascebantur, illumque hortum tenuerunt Atlantis filiæ, Hesperides, et Draco quidam pervigil eum custodiebat. Huc missus ab Euristheo Hercules, peremto Dracone, fructus illos in Græciam pertulit. Varro non *poma*, sed oves attulisse refert, aitque errorem esse in ambiguo vocabulo μῆλα.—*Surrepta*] Ab Hercule. *Lubin.*—*Sororibus Afris*] De Hesperidis dicit. *Vet. Sch.*

153 *Tu scabie*] Apodosis. Id est, tu contra scabiosa mala comedis.—*Quod in, &c.*] Quod scabiosum et immaturum pomum miles tiro, levis stipendii, et famelicus devorat in aggere castrorum. *Lubin.* Demsterus autem inquit simiam intelligi insidentem capræ, et edoctum tironis instar jacula inde vibrare. *In aggere*, hoc

est, eminenti triclinii loco. Grangæus quoque periphrasin simii esse putat, in cujus capite galea, in manu parma erat, tanquam alius levis armaturæ militis, quem histrio aliquis arcum tendere docebat, quare flagellum tenebat, quo simium, si aberraret, severe castigaret. Intelligit ergo per *Capellam*, campidoctorem aliquem histrionem per convicium sic appellatum, quod ejusmodi homines caprarum instar hirsuti esse solerent: unde Pers. 'De gente hircosa centurionum,' quod minime commentum novum est: Quare *hirsuta capella* legit, et addit, sic habere exemplaria.—*Aggere*] I. e. in castris. Tiberius enim Romæ castra constituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus et per hospitia dispersæ, continerentur. Ea inter portas Viminalem et Tiburtinam sita, urbisque muris conjuncta ostendit Panvinius, unde *agger* dicta sunt. *Ferrarius.*

154 *Qui, &c.*] Descriptio militis tironis, qui discebat jaculari sub magistro. Ob id ait, *metuens flagelli*. Nam vapulabant qui non didicissent. Vide Grangæi notas in hunc locum. —*Flagelli*] Poëtica licentia flagellum pro vite Centurionis, qua milites plectebantur, a Juvenale positum. *Idem.*—*Metuensque, &c.*] Qualem simia manducat.—*Qui, &c.*] Tiro. *Vet. Sch.*

155 *Ab hirsuto, &c.*] Intelligunt alii hic lorum, velamentum e corio capellæ, factum hastæ alligatum, quo missa retrahi poterat. Alii censent capellam vivam scopi loco positam, ad quam jacularentur, ut hac ratione a scopo illius capellæ jaculari discerent: sed inepte. Sunt, qui per *capellam* intelligant arcum e cornubus caprinis, et revera de milite misero hic sermonem esse putent: Alii censent Capellam quendam fuisse gladiatorem et jaculatorem optimum, qui tirones exercebat et a quo tirones jaculari didicerint, qui, quod hirtus corpore esset, Capellæ nomen sortitus sit, vel quod induebatur sago Cilicio. vide Brodæi Miscel. l. I. c. 1. Rutgers. var. lect. l. III. c. 15. *Ferrar.*—*Hirsuto Capella*] Recte Vetus Interpres hæc de Campidoctore, explicat, quem senem vocat, quod justa ætate et plena barba centuriones fierent: sive quod hirsuti et impexi altioris ætatis esse viderentur. Confer quæ infra Sat. XIV. 194. Et Persius: 'Hic aliquis de gente hircosa centurionum.' Quod ex illuvie hircum olerent, et promissa barba, intonsisque capillis horrerent. Miror nulli Interpretum hic in mentem venisse Ammiani Marcellini verba de Juliano Cæsare, quem contumeliæ caussa 'capellam' dictum notat: 'in odium venit cum victoriis suis capella non homo, ut hirsutum Julianum carpentes.' Hinc patet hirsutum capellam esse Campi doctorem vel Centurionem, erudientem tironem *in aggere*, id est, castris prætorianis. *Idem.*—*Discit, &c.*] A sene magistro, Capella, campi doctore. *Vet. Sch.*

156 *Forsitan*] Exponit jam caussam, quare patroni suos clientes tam misere tractent, aitque esse non avaritiam, sed petulantem malitiam et malevolentiam; non quod sumtui parcant, sed quod illis cupiant ægre facere, illosque ridere. *Lubinus.*

157 *Ut doleas*] Ut fleas, et ipsi spectaculum jucundissimum in mensa exhibeas.—*Nam, &c.*] Id est, nulla Comœdia, nullus Mimus tanta voluptate quempiam adfecerit, quam tu Virronem, dum tu esuris et ploras.—*Mimus*] Qui gestibus mores factaque hominum imitatur. *Idem.*

158 *Melior*] Jucundior, et accommodatior ad excitandum risum.—*Plorante*] Præ fame et inedia. 'Ridiculus æque nullus est, quam quando esurit.' Plaut.—*Ergo, &c.*] Repetit quod dixit. Quasi dicat: Ergo si nescis, ego tibi dicam: Omnia tam contumeliosa in mensa divitum fiunt,

ut per amaram bilem, vel iram; vel præ ira, lacrymas effundere cogaris.

159 *Effundere*] Id est, egerere, et testari iram lacrymando. *Idem.* Nam 'Expletur lacrymis egeriturque dolor.'

160 *Pressoque*] More iratorum, qui dentibus fremunt, frendent, strident. Sunt autem *molares dentes* ultimi, qui præmorsa a prioribus dentibus, postea molunt. *Idem.*

161 *Tu tibi, &c.*] Monstrat, jure et merito servos et vilia mancipia ita tractari. Talem enim Trebium esse ostendit.—*Liber, &c.*] Censes te quantivis pretii hominem et regis convivam, cum sis ventris et alieni cibi assecla, omnium mancipiorum pessimum et gulæ servus.—*Regis, &c.*] Scoptice ludit, ambiguitate vocabuli *regis.*

162 *Captum te*] Id est, ille contra Virro censet te servum et mancipium suum esse, et ob id merito tractari. —*Nidore*] Exhalatione et odore ciborum suæ culinæ. *Idem.*

163 *Nec male, &c.*] Quia ejus et tui ventris pessimum es mancipium.—*Quis, &c.*] Quis adeo pauper et miser est, sive ingenuus sit, sive libertinæ conditionis, qui ejusmodi contumelias bis velit perpeti, et ubi semel passus sit, denuo velit redire. Ne pauperrimi quidem, quibus vel gutta libertatis inesset, vel ingenuitatis, hanc contumeliam bis paterentur. —*Illum*] Virronem, ejusque ignominiosam tractationem. *Idem.*

164 *Hetruscum, &c.*] Si ingenuus sit. Ita ait: nam ingenuorum et nobilium pueri bullas aureas et argenteas gestabant. Libertini tenuiores, aliquod signum coriaceum vel nodum lorumque in libertatis indicium. Bullam scorteam, ex scorto i. e. pelle factam. *Hetruscum* dicit. Nam illam consuetudinem, bullam auream gestandi, Tullus Hostilius ex Hetruria primum Romam advexit. vide Persii Satyr. v. vers. 31.—*Signum*] Bulla figuram cordis repræsentabat: Vel potius bullæ, in indicium humanæ fragilitatis. *Idem.*—*Puero, &c.*] Antiquitus nobilium pueri bullas aureas habebant: pauperum de loris, signum libertatis.—*Bis ferat*] Ut denuo ad domum ipsius redeat. *Vet. Sch.*

165 *Signum, &c.*] Id est, corrigiam parthicam, unde solet bulla pendere, signum ingenuitatis. *Vet. Sch.*

166 *Spes, &c.*] Reddit rationem cur Parasiti in suo proposito perseverent, quia semper sperent fore, ut melius cœnent, et tractentur.—*Ecce, &c.*] Dicitis vos abjecti asseclæ in animo vestro, Virro nobis de suorum ferculorum reliquiis aliquid dabit, de semicomesto lepore, apro, gallina. Miseri clientes, qui tantum ferculorum reliquias speraverint, et tamen falsi et frustrati sint.

168 *Ad nos, &c.*] De gallina aliquid. Nam anser major altilis dici poterat. Britannicus intelligit altilem a Virrone imminutam, qui partem ejus comedit.—*Inde, &c.*] Inde, quia leporem et altilem exspectatis, panem paratum habetis, ut cum aliquid a domino missum fuerit, comedatis.

169 *Intacto*] Non enim tangitis panem, sperantes fore, ut lautitiæ vobis apponantur.—*Stricto, &c.*] Arcto, duro, constricto duritie, vel parato. Metaphora desumta a gladiis.—*Tacetis*] Spe alicujus opsonii cum silentio exspectatis. Alii legunt, *jacetis.* Lubin.

170 *Ille, &c.*] Ille Virro patronus tuus profecto sapiens est, qui te Gnathonem suum tam misere tractet. Quasi dicat: tu es stultissimus, ille vero sapit.—*Omnia, &c.*] Siquidem omnia contumeliosa tolerare potes, æquum etiam est, ut illa omnia etiam patiaris. Est conclusio. Quasi dicat: Quia omnia, quæ Parasiti patiuntur, pati potes, æquum est, ut non solum epulis a domino tuo male tracteris, sed verberibus etiam et plagis. *Idem.* Quod non sine stomacho Poëta dicit.

—*Omnia ferre si potes, et debes*] Copula hic locum non habet: sententia postulat, ut scribas: *Omnia ferre si potes ut debes.* Græv.

171 *Si potes, &c.*] Quum antea multis criminationibus, illos qui mensas potentiorum sectantur, poëta fuerit insectatus: post multa quæ sub alieno imperio digna atque indigna pati necesse est; ut tandem se in libertatem vindicent, suadendo concludit, ultima illis interminatus. 'Pulsandum quandoque caput vertice raso:' In dedecus et irrisionem contumeliosam tonsis capillis servili ritu in duram servitutem mitteris verberibus et plagis expositus et subjectus, aliquando alapas accipies, aliquando caput sandalio vel fuste pulsabitur: Hoc enim æquum est te abjectum et obstinatum parasitum perpeti.—*Pulsandum, &c.*] Etiam capite raso alapas accipies. *Vet. Sch.*

172 *Quandoque*] Hic valet *aliquando. Nec dura, &c.*] Quasi dicat: siquidem omnia ferre, et verum Parasitum potes agere, æquum erit te hæc quoque tuæ personæ convenientia, æquo animo ferre. *Lubin.*

173 *His epulis*] Id est, dignus, qui talibus epulis vilissimis et miserrimis tracteris, et talem etiam amicum dominum et patronum habeas, qui in te suum Parasitum tam contumeliosus, et injuriosus sit; quia tam servili animo es. Quod Britannicus et alii dicunt, designari hic modum quo quis liber a prætore per vindictam fit; quod scil. ii qui ex servitute in libertatem vocabantur, raso capite ad Prætorem irent, qui eorum caput bis terve percuteret, vel per lictorem percuti juberet, deinde virgula seu festuca (quæ *vindicta* est) in eum jacta, postquam dominus eum vertisset, elata voce servituti eximeret prætor; profecto hujus non esse loci, et contra mentem esse Autoris, quis non videt?

SATIRA VI.

Hanc Satyram interpretaturus summa ope niti debet, ut caute et caste agat, ne procax juventus, quorum mentes facile ad vitia moventur, salivam moveat, aut turpia audiendo flagitium cogitet aut nefas: sed ut animos a turpitudine avertat, et castitati illibatos servet.

1 *Credo pudicitiam*] Superiori ergo libro in virorum vitia invectus est. Hac tota Satyra, ingenti usus arte, mulierum horrenda scelera exagitat, nihil omittens, quod ad partes dissuasionis pertineat: Vult enim dicere pudicitiam in mulieribus viguisse aureo seculo et simplici, sub Saturno, quæ ætate Jovis perierit, qua libido regnare occœperit, quæ ex illo tempore semper creverit: adeo ut suo tempore nulla fere casta inveniatur. —*Credo*] Plerumque de incerta re dicitur, unde sæpe additur, *nec vana fides.* Nec enim certum est pudicitiam aureo seculo intactam mansisse. —*Saturno, &c.*] Id est, regnante Saturno, aureo seculo, quo omnis virtus colebatur, viguisse aliquamdiu in terris et versatam inter homines. Vide de hoc Hesiodum ἔργων α'. *Lubinus.*

2 *Cum, &c.*] Id est, cum subterranea crypta et caverna in terra et rupibus excavata, humiles domuncu-